

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 10865

CALL No. 891.551/Sad/Pla.

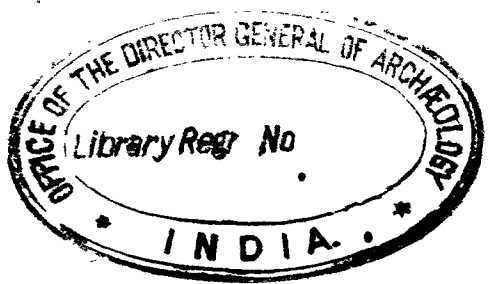
D.G.A. 79.

~~7111~~
91050

THE
GULISTĀN
OF
SA'DĪ.
WITH A FULL VOCABULARY.

THE

GULISTĀN

OF

SHAIKH MUṢLIḤU 'D DĪN SA'DĪ OF SHĪRĀZ

A New Edition

CAREFULLY COLLATED WITH ORIGINAL MSS.

WITH A FULL VOCABULARY

10865

BY

JOHN PLATTS

ONE OF H.M.'S INSPECTORS OF SCHOOLS IN THE CENTRAL PROVINCES OF INDIA

~~1075~~

1874

LONDON

SAMPSON LOW, MARSTON & COMPANY
Limited

PUBLISHERS TO THE INDIA OFFICE

St. Dunstan's House

FETTER LANE, FLEET STREET, E.C.

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.**

Acc. No. 10.8.65
Date: 15.9.61
Call No. 891.551

Sad/Pla

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

THIS edition of the *Gulistān* is, as the title-page announces, a new edition, and not a mere reprint of the former. The numerous typographical and other errors of the former edition have all, to the best of my knowledge, been corrected; new, and it is to be hoped, improved readings, have in numerous instances been introduced; the long and the short *izāfat* have been distinguished—the former being represented by a vertical *kasra*, thus (◌ِ); the vocabulāry has been corrected and enlarged; and, lastly, the metres of all the verses occurring in the text have been given in an appendix.

The adverse circumstances under which the former edition was prepared almost precluded the possibility of accuracy. The first MS. of the text, upon which I had laboured for some years, was burnt at the printer's, and not a vestige of it remained in my possession. The second had to be prepared against time, and at a period when I was labouring under a painful sickness. I was constrained therefore to take a great deal on trust; and although my chief guide was one who is justly regarded as an Orientalist of great eminence, I have, in blindly following him, paid the penalty of “surrendering judgment hood-winked to the fascination of a name.”

It is in the verses of the text that the most striking alterations will for the most part be found. The changes made do not, it is true, in every instance materially affect the sense; but they unquestionably produce a great change in the versification, as may be perceived from the few examples which follow, in none of which will the old readings scan:

Reading of old Texts.	Reading of present Text.	PAGE
دانی که چه گفت مرا آن بلبل سحری	دانی چه گفت مرا آن بلبل سحری	۵۹
و کفی بتغیر الزمان نذیرا	و کفی بتغییر الزمان نذیرا	۱۲۳
خرکه بر وی کمتر نهند بار	خرکه بر وی نهند کمتر بار	۱۳۵

In revising the former text I have carefully collated it with some of

the best MSS.¹ in the libraries of the India Office and the British Museum that were most kindly placed at my service by Dr. Rost and Dr. Rieu. These MSS., however, are from India, and differ to no great extent from those in my possession. Still I was fortunate in obtaining some valuable help from them. A genuine Persian MS., either of the *Gulistān* or of the *Kulliyāt* of Sa'dī, I was unable to discover in either of the above-mentioned libraries. I regret this the more as I suspect that not a few of the verses in the Indian copies of the *Gulistān* are spurious.

I take this opportunity of offering my grateful thanks to those foreign critics who kindly pointed out to me the defects of the former edition of this work, and whose suggestions have led to the preparation of the present revised and corrected edition. To my critic in the "*Revue Critique*," No. 5, of 1st Feb., 1873, my thanks are especially due. He will, I trust, perceive that his suggestions and comments have borne fruit in the present edition. I fail to see, however, on what ground he would have me change the word *shāhid*, "lover," to *shāhad*. That this is the modern pronunciation of the word I allow. But Sa'dī's can scarcely be termed a modern work; and there is nothing, so far as my knowledge goes, to show that in Sa'dī's days the word was pronounced otherwise than *shāhid*. Indeed the evidence afforded by the standard lexicons and by the commentators is against the pronunciation *shāhad* in olden times; for these all notice the change from *khashm* to *khishm*, *dimāgh* to *damāgh*, etc., but are silent on the subject of *shāhid*. This I regard as pretty satisfactory proof that the change from *shāhid* to *shāhad* is a comparatively recent one.

Again, to the same critic's objections to the verse *فرو نه بندد کاری کشاده پیشانی* (Page 77, *Kiṭā'*) I would reply: 1. That no MS. or printed copy of the *Gulistān* that I have seen gives a different reading; 2. That the verse *does* satisfy the metre, the second foot (which is condemned by my critic) being what is technically termed *musha'as*, a variation by no means uncommon in the metre *Mujtas* (c. f. *Nāẓm*,

¹ The MSS. of the India Office Library are numbered 235, 286, 775, 876, 1541, 1689: those of the British Museum 2951, 7742, 7961. The critic who reviewed the former edition of my *Gulistān* in the "*Revue Critique*," No. 5, of 1st Feb., 1873, thought fit to censure me for not furnishing the authorities for my readings. Had I used the MSS. of any public library, the omission to cite my authorities would have justified his censure. But considering that I had stated in the Preface of my work that it was compiled from MSS. and lithographed editions which were partly my private property, partly that of the publishers, I cannot regard his censure as just.

p. 137, and 1st *Bait*, p. 156 of the *Gulistān*): 3. That *faro bastan*, in the verse in question, is used intransitively, as the commentators are at some pains to point out, without, however, leading one to suppose that such use of the verb is extraordinary.

As to what my critic terms "overloading the text with marks of punctuation, etc," I would urge that the work is intended chiefly for students, and that the punctuation aims at facilitating the reading and understanding of the sentences by beginners. Abundant as are the diacritical and other marks, they fall short of the number presented in the text of Dr. Sprenger, whose remarks on the utility of a complete system of punctuation in Urdu and Persian texts I fully endorse. I may here explain that in the present text the mark (,) represents a comma, or a semicolon, and occasionally a colon; the mark (*) a full stop.

From my English critics I have learned nothing. Their criticisms betray, on the whole, a sad lack of scholarship. Indeed some of these gentlemen would appear to have not yet mastered the elements of the Persian language.¹

A Persian scholar of eminence having denied the existence of any authority for the meaning and etymology assigned by me to the word *خرساک*, I take this opportunity of submitting for his consideration the following extracts from the *Ghiyāṣu'l-lōghāt* and the *Bahāri 'Ajām*, two well-known Persian lexicons. At the same time I would observe that, in my opinion, the description of the game of *khirsak* that is given in the *Burhāni Kāfi* is of itself sufficient to show that it is not "Blind-man's-buff," or "Leap-frog." The latter game is, I believe, quite unknown in the East, and the names for the former usually contain, as in English, a word or words which convey the idea of *covering the eyes*. Now what connection can there possibly be between such words and one in which *khirs*, "bear," enters?—Anyhow, I may confess that it was the mere perusal of the description in the *Burhān* that led me to give to *khirsak* the meaning and etymology that I do; and that I am right in doing so, the following extracts, I think, prove:—

¹ See the review of my Translation of the *Gulistān* in the "Saturday Review" of the 2nd August, 1873. What is to be thought of a critic who, not to mention innumerable other gross mistakes, seriously offers his readers, "So long as thou didst think of roughness and not of merit" as the correct translation of the Persian verse *تا درشتی هنر نه بنداری*? Ignorance and impertinence such as are displayed by this reviewer are simply unpardonable. The true signification of the verse in question is, "Beware that thou deem not bulkiness (or size) a merit," from which, I submit, my rendering ("Never regard bulkiness as a merit!"), though somewhat colloquial, and more Scotch perhaps than English in expression, is not essentially different.

The *Ghiyāṣu'l-lōghāt*, after quoting the explanation given in the *Burhān*, goes on to say : و در مصطلحات نوشته که خرسک نام بازی اطفال و در مصطلحات نوشته که خرسک نام بازی اطفال و اطفال دیگر گردا گرد او چرخ زنند - بهر که لکد زنند باز او را خرس سازند *

خرست نام بازی اطفال - و آن چنانست که : The Bahāri 'Ajām says :
 طفلی را خرس قرار دهند و او بچهار دست و پا دایمی ایستد و دیگر اطفال بر
 دور او چرخ زنند و از هر طرف خشتی برو زنند و او بهر کس که لگد بزند باز
 'دورا خرس سازند و شخص اول مرخص است *

J. T. P.

London, Nov. 1st, 1874.

PREFACE.

THE present edition of the Gulistān is the result of a careful comparison of the texts of Gentius, Gladwin, Semelet, Sprenger, and Johnson, as well as a large number of old and valuable manuscripts—partly my own property, partly that of the publishers of this work—and some choice lithographed copies which I brought with me from India.

Had my own wishes alone been consulted, it would perhaps have been more agreeable to me to re-edit (with permission) the excellent text of Dr. Sprenger, and add a vocabulary thereto; but as it was determined that a revised text should be prepared by me, I set myself to the task with the earnest intention of making the best of the valuable and ample material at my command

I undertook the work with the less hesitation because I believed, 1st, That even Dr. Sprenger admits that other readings than those adopted by him are admissible (at least, I infer as much from his giving the *variantes* of three copies in the notes of the Preface of his edition); 2ndly, That there was much room for improvement in the punctuation of all the preceding editions; 3rdly, That a more extensive use of orthographical signs—at least, in all the opening chapters of the work, and in all the Arabic portions—would prove of great assistance to students; 4thly, That a fuller and more accurate vocabulary than any that has hitherto appeared was desirable.

Two of the MSS. used by me I found to be, for the most part, in surprising harmony with the text of Dr. Sprenger; and hence, whenever these three concurred in a reading from which that (or those, for the readings of the others were in some instances as various as possible,) of the other texts and manuscripts differed, I invariably adopted it as the more trustworthy. Moreover, the readings of all the texts and MSS. in some few cases differed widely from one another, and from the text of Dr. Sprenger; in such cases I have unhesitatingly preferred the reading of Dr. Sprenger.

The full system of punctuation, the extensive use of vowel-points, and

the invariable use of the *izāfat*, will, it is hoped, remove many difficulties from the beginner's path, enabling him to read fluently, correctly, and intelligibly, and to discover the meaning of the author with tolerable facility.

To the preparation of the Vocabulary I have devoted very considerable time and pains. I have not, to the best of my knowledge, omitted a single word occurring in the text, except such perfect participles as differ in no sense from the verbs from which they are derived, and a few compounds, such as *dastam*, *dastat* (of which the parts, *dast*, *am*, and *at*, are given separately), in cases where they could not possibly puzzle the learner who has mastered the merest elements of the grammar. On the contrary, I have admitted into the Vocabulary all Persian phrases and idioms of which the sense is not quite obvious, and all the Arabic phrases and sentences occurring in the text. The meanings given in preceding vocabularies I have, in not a few cases, felt it necessary to modify or completely change. A notable instance of this will be found in the word *khirsak*, to which the vocabularies and dictionaries give the meaning of "The game of leap-frog" or "Blind-man's buff," to neither of which it has the slightest relation. Of several words I have attempted to fix the etymology; with what success I cannot presume to determine. I have spared no pains in ascertaining the correct vowels of every word; in distinguishing purely Persian from purely Arabic words; in noting such Persian words as, though derived from the Arabic, have changed their form or signification, or both; and lastly, in noting Arabic words coined from the Persian, Sanskrit, and Greek languages.

In the preparation of the Vocabulary I have made free use of the commentaries—some of which are remarkably good—on the margin of my manuscripts. I must also acknowledge my obligations to M. Ch. Defrémery, the notes to whose translation of the "*Gulistān*" furnished me with much valuable information.

The writings of Sa'dī are held in high esteem wherever Persian is studied. His "*Pand-nāma*," "*Gulistān*," and "*Bostān*," especially, are commonly read, quoted and admired; and the two former are the first put into the hands of the youthful student. This, however, is not to be attributed to their being more highly prized, generally, than the writings of others (for the Persian scholar by no means places Sa'dī in the foremost rank of authors), but to their greater simplicity of style and suitableness of subject-matter. It would, perhaps, be difficult to find in the language another author whose works combine at once such simplicity of style with

so many beauties of thought and language. Hence the works of Sa'dī are rightly the first that are taken up by an English student. But for an extensive and sound knowledge of Persian the works of Sa'dī alone, or of Sa'dī with the addition of the "Anvāri Suhaili," will not suffice. Portions, at least, of all the old authors of mark, as also of the moderns, should be studied as well. It is to be feared, however, that as long as so little encouragement is given to Oriental scholarship in England, the student of Persian will not step beyond the beaten path of the "Gulistān" and the "Anvāri Suhaili;" and that the study of the works indicated above will be regarded as a luxury, to be enjoyed by those alone who are fortunate in the possession of a natural love for the study, and leisure at command to gratify that love.

It was my intention to have prefixed a Life of Sa'dī, compiled from reliable sources, to this edition of the Gulistān; but as this would have delayed the appearance of the work for some months, it was deemed advisable to put forth the work without it, and to proceed with the biography with the view to its appearance in another work, which it is expected will be shortly ready for the press.

J. P.

LONDON, 23rd *March*, 1871.

•

•

•

VOCABULARY.

1

تا

أ (interj.) oh! ah!; (interrog.) num? utrum?
an? A. [P.

آب *āb*, water, tears, anything liquid; lustre.

آب حیات *ābi ḥayāt*, water of life, immortality.
P.A. [P.

آب دهان *ābi dahān*, water of the mouth, saliva.

آب دیده *ābi dīda*, water of the eyes, tears. P.

آب زر *ābi zar*, (*lit.* water of gold), golden ink;
white wine. P.

آب زال *ābi zulāl*, cool, sweet, limpid water. P.A.

آب شور *ābi shor*, salt water, sea. P.

آب اء *ibā'*, refusing, refraining, disliking. A.

آب اكردن *ibā kardan*, to refuse, &c. A.P.

آبادان *ābādān*, fertile, flourishing; cultivated,
populated; replenished. P.

آب جو *āb-jū*, flood-tide. P.

آب دیده *āb-dīda*, tears; tearful eyes. P.

ابر *abr*, cloud. P.

ابر آذار *abri āzār*, spring-clouds. P.A.

ابر آذر *abri āzur* (or, *āzar*), winter-clouds, clouds
without rain. P. [saints. A.

ابرار *abrār*, (pl. of *barr*), just, righteous (men),

ابرار *ibrār*, acceptance, reward; justification. A.

ابراهيم *ibrāhīm*, Abraham (the patriarch). A.

آبرو *abrū*, (*lit.* brightness of face), honour,
dignity, character; rank, glory. P.

آبرو *abrū*, the eyebrow, brow. P.

آبريق *ibrīk*, (the P. *آب ريز* *āb rīz* arabicized),
water-vessel, ewer, jug. A.

آبكش *āb-kash*, water-drawer, water-carrier. P.

آبگينه *ābgīna*, glass, mirror; drinking glass. P.

آبله *ablah*, foolish, simple (person); fool, block-
head. A.

آبلهه *ablahī*, foolishness, folly, stupidity. P.A.

آبلهه *ablahe*, one fool; a certain fool, (followed
by *كه* *ki*), the fool. P.A.

آبلیس *iblis*, the devil. A.

ابن *ibn*, son. A.

[whelp. A.

ابن ذئب *ibnu zī'bin*, son of a wolf, a wolf's

آباء *abnā'* (pl. of *ابن* *ibn*), sons. A.

آبناي جنس *abnāyi jins*, those of the same
species, character, rank, or condition. A.P.

آبنوس *ābnūs*, ebony. P.

آبو *abū*, (acc. *آبا* *abā*, gen. *آبي* *abī*), father,
originator, cause, possessor; (used, as a pre-
fixed noun, for *آب* *ab*; before the Arabic
article it is pronounced *abu*, with the final
vowel short). A.

آبو الفرج *abu 'lfaraj*; see under *شاikh* *shaiikh*. A.

آبو الفوارس *abu 'lfawāris*, (*lit.* father of cavaliers)
the nickname of a certain loud and harsh-

voiced preacher. A. [father and mother. A.

آبوان *abawāni*, (dual of *آب* *ab*), the two parents,

آبواه *abawāhu*, his parents. A.

آبو بكر *abū bakr* (*lit.* father of the maid), Abu-
bekr, Muhammad's father-in-law and suc-
cessor. A.

آبو بكر بن سعد بن زنگي *abū bakr bin sa'd bin*
Zangī, the name of the monarch of the
Atābak dynasty to whom Sa'dī dedicated
his Gulistan. A.P.

آبو هريرة *abū hurairat*, or *huraira*, (*lit.* master
of the pet cat), name of a companion of
Muhammad, thus nicknamed by the Prophet
on account of a pet cat he had. A.

آبي *ābī*, of water, consisting of water. P.

آبه *ābe*, a sheet of water, a stream, a torrent;
a draught of water. P.

آبيات *abyāt* (pl. of *بيت* *bait*), verses. A.

آتابك *atābak*, (*lit.* supervisor, or tutor, of the
prince), a dynasty of Turkumān kings of

Persia · so called because Sa'd bin Zangī, the first of the house, was the tutor of Sultān Sanjar, who conferred the kingdom on him. The Atābaks reigned from 1148 to 1264 A.D. It was to the sixth of them that the Gulistan was dedicated. T.

أَتَامُرُونَ *ata'murūna*, do you command? (2. m. pl. imperf. of the verb *أَمَرَ* *amara*, with the interrogative particle *أَ* prefixed). A.

آتش *ātish*, fire, heat; rage. P.

آتشی *ātishī*, thou art fire. P.

از آتشی *az ātishī*, thou art (composed) of fire. P.

اتصال *ittiṣāl*, close union, attachment. A.

اتفاق *ittifāk*, agreement, concurrence, common consent; league; intention, resolve; chance, accident, fortune; occasion; arrangement. A. [occur; to agree. A.P.]

اتفاق افتادن *ittifāk uftādan*, to happen, chance,

اتفاقاً *ittifākan*, by chance; in concert. A.

اتفاقت *ittafakat*, it has united (fem. 8th form of the verb *وَفَقَ* *wafaka*). A.

اذا اتفقت نهر *iza 'ttafakat nahru*, when they unite, (become) a river. A. [(men). A.]

اتقيہ *atqiyā* (pl. of *تَقَى* *taqiy*), devout or pious

اتمام *itmām*, completion, accomplishment. A.

اتوب *atūbu*, I turn in repentance, (imperf. of the verb *تَوْبَ* for *تَابَ*, he repented). A.

اتى *atā*, he came. A.

اتانى *atāni*, he came to me. A.

اذا اتانى الذي اhouه *atāni 'llazī ahwāhu*, he whom I love came to me. A.

آثار *āṣār* (pl. of *اثر* *aṣar*) signs, marks; annals, histories, traditions, &c. A.

اثر *aṣar*, sign, mark, trace, print, impression, vestige, indication, effect. A.

اثم *iṣm*, sin. A.

اثير *aṣīm*, sinful, criminal; sinner. A.

اثيراً *aṣīman*, acc. of *aṣīm*. A.

اجابة { *ijābat*, answering, accepting; res-

اجابت { ponse, acceptance, consent. A. [A.P.]

اجابت کردن *ijābat kardan*, to answer, to accept.

اجازت *ijāzat*, leave, permission; permission

(to depart). A.

اجتمعت *ijtima'at*, it has joined (fem. 8th form

of the verb *جَمَعَ* *jama'a*). A.

اذا اجتمعت بحر *iza 'jtima'at bahru*, when they

unite, (become) a sea. A.

اجتهاد *ijtihād*, striving to do; diligence, effort,

اجر *ajr*, reward, recompense. A. [pains. A.]

اجره *ajrahu*, his reward. A. [fare. A.]

اجرت *ujrat*, recompense, reward, wages, hire;

آجل *ājil*, delaying, returning, prospective,

belonging to the future world. A.

اجل *ajal*, death, appointed time, fate. A.

آجل *ajalla*, may (God) render glorious (3 p. sing. perf. of 4th form of *جَلَّ* *jalla*, he was glorious, used optatively); great, glorious, revered (used adjectively). A.

اجل *ajallu*, more or most glorious, most noble or honoured. A.

اجلاف *ajlāf*, (pl. of *جَلَفَ* *jilf*), rude, coarse, churlish; stupid, foolish. A. [glory. A.]

اجلال *ijlāl*, reverencing, honouring; reverence.

اجلالهما *ijlālahumā*, the honour (or glory) of both. A. [individuals. A.]

آحاد *āhād* (pl. of *احد* *aḥad*), units, ones;

احاد *uḥāda*, singly. A.

احب *uḥibbu*, I love, (imperf. of *احبّ* *aḥabba*, 4th form of the verb *حَبَّ* *ḥabba*). A.

احتراز *iḥtirāz*, guarding against; carefulness, caution, forbearance. A.

احتلام *iḥtilām*, dreaming of copulation, nocturnal pollution. A.

احتمال *iḥtimāl*, bearing, supporting, putting up with; patience, forbearance; suspicion. A.

احد *aḥad*, one. P.

احدهم *aḥaduhum*, one of them. A.

احدى *iḥdā* (fem. of *احد* *aḥad*), one. A.

احدى الحسنين *iḥdā 'l ḥasanain*, one of the two good things. A.

احسان *iḥsān*, doing good, kindness, favour, obligation; watchfulness, preserving in the right way. A.

احسن *aḥsan*, more (or most) beautiful. A.

احسن *aḥsana*, he hath done good; (optatively), may (God) make good, (3 p. sing. perf. of the 4th form of the verb *حَسَنَ* *ḥasuna*). A.

احسن الله خلاصه *aḥsana 'llāhu ḫalāṣahu*, may God give him a happy deliverance. A.

احسن *aḥsin*, do good; (imp. of *احسن* *aḥsana*). A.

احشاء *aḥshā'* (pl. of *حشا* *ḥashā*), entrails, bowels. A.

احسان *iḥsān*, causing to be continent or chaste; abstaining; fortifying, strengthening. A.

أخف *ihfaz*, protect, guard, or defend thou, (imp. of the verb *حفظ hafiza*). A. [son. A. واخف *wa 'ihfaz waladahu*, and protect his

أحمد *aḥmad*, (lit. more or most praiseworthy)

Ahmed; one of the names of Muhammad. A.

أحمق *aḥmaq*, foolish; fool. A. [fool. A.P.

أحمق *aḥmaq*, more foolish; a greater

أحوال *aḥwāl* (pl. of *حال ḥāl*) states, conditions, circumstances, affairs. A.

أحياء *aḥyā'* (pl. of *حيّ ḥayy*), tribes. A.

أحياء *aḥyāyi 'arab*, Arab tribes. A.P.

أخ *akh*, brother, companion, fellow, connected with, or related to: (used as a prefixed noun, the nom. is *akhū*, the acc. *akhā*). A.

أخو العداوة *akhū 'l 'adāwati*, the hater, the inimical, the malevolent. A.

أخا البلية *akhā 'l balīyati*, involved in misfortune, afflicted one. A.

أخاض *akhāza*, he made to enter (4th form of the verb *خاض* for *خوض*). A.

أخاضك *akhāzak*, (it) has made thee enter; has plunged thee. A.

أختر *akhtar*, star. P. [epitome. A.

أختصار *ikhṭisār*, abridgement, abbreviation,

أختصار *ikhṭisār kardan*, to abridge, cut short; conclude. A.P.

اختيار *ikhṭiyār*, choice, option, preference; power, authority; self-control, freedom to act; will, pleasure. A.

أخذ *akhḥaza*, he took. A. [him. A.

أخذته العزة *akhḥazathu 'l 'izzatu*, pride seized

آخر *ākhar*, last; other, another. A.

آخر *ākhir*, last, latter; after all, in fine; at least. A.

آخر الحبل السيف *ākhiru 'l ḥiyali 'ssaifu*, the sword is the last resource. A.

أخراج *ikhṭirājāt*, (pl. of *إخراج ikḥirāj*), outlays, expenses, disbursements. A.

أخرت *ākhirat*, the future state, the next world. A.

أخري *ukhrā* (fem. of *آخر ākhar*), last, another. A.

أخضر *akhḥzar*, green. A.

أخگر *akhgar*, spark, embers. P. [ment. A.

أخلاص *ikhḥlās*, sincerity, true piety, attach-

أخلاق *akhḥlāk* (pl. of *خلق khulk*), habits, manners, morals, dispositions; benevolent, kind, or courteous disposition. A.

أخو *akhū*, brother, &c. (used as a prefixed noun); see *أخ ākh*. A.

أخوان *ikhwān*, brothers, brethren (not, generally, by birth); friends, fellows, associates. A. [ciates of devils. A.

أخوان الشياطين *ikhwānu 'sh shayāṭīn*, the asso-

أخوان الصفا *ikhwānu 's ṣafā*, the brethren of purity; (an association to which is ascribed the authorship of numerous works on science and divinity). A.

أخوة *ukhuwwat*, brotherhood, fraternity. A.

أدا *adā*, pronunciation, voice. P.

أداء *adā'*, payment, fulfilment, performance. A.

آداب *ādāb* (pl. of *أدب adab*), good manners; courtesies; morals. A.

أدام *adāma*, may (He) prolong; (3 m. sing. perf. of the 4th form of the verb *دام dāma*, for *دام*, used optatively). A.

أدام الله أيامه *adāma 'llāhu aiyāmahu*, may God prolong his days. A.

أدب *adab*, good breeding or manners, respectfulness; polite literature, learning; teaching, instruction. A.

أدرا *idrār*, salary, allowance, stipend. A.

أدراي *idrāre*, an allowance, a pension. A.P.

أدراك *idrāk*, attainment, apprehension, comprehension. A. [the verb *درک daraka*). A.

أدرك *adraka*, (it or he) overtook, (4th form of *أدركه adrakahu 'l ḡharḡu*, drowning over-

آدم *ādam*, Adam. [took him. A.

آدم بني آدم *banī ādam*, the offspring of Adam, mankind. A. [A.P.

آدمي *ādami*, human; a man: thou art a man.

آدميان *ādamiyān* (pl. of *ādami*), men, mankind. P.

آدمي *ādami-bacha*, child of man. P.

آدمية *ādamiyat*, humanity. A.

آدمي زاده *ādami-zāda*, born of man, human. P.

آدمي *ādamiyī*, thou art a human being:—*ādamiye*, one man, a certain man. P.

أدنى *adnā*, nearer, or nearest; lower, or lowest; lesser, or least. [structor. A.

أديب *adīb*, courteous; learned; teacher, instructor. A. [أدب *adābu 'l adīb*, the instruction of the teacher. A.

أديم *adīm*, surface (of the earth or sky), or what appears (thereof); tanned skin, leather, red leather. A.

أديم السما *adīmu 's samā*, the exterior, or visible part of the heavens; the sky. A.

آديمه *ādina*, the Muhammadan Sabbath, Friday. P. [harm, or hurt. A.

اذا *azā* (for اذلي) annoyance, molestation, اذا *izā*, when, whenever; lo! A.

سوء الطباع اذا كان الطباع طبع سوء *sū'in*, when the nature is a nature of evil (i.e. is an evil nature). A.

آذار *āzār*, the sixth of the Greek (or Syrian) months, corresponding to March O.S. A.

آذر *āzur*, or *āzar*, the ninth month of the Persian calendar, corresponding to Decem-

آل *azall*, vilest, basest. A. [ber. P.

اذن *izn*, leave, permission; knowledge. A.

... *uzn*, the ear. A.

اذل *azā* = اذا; q. v. A.

آزي *azan*, (acc.) injury, &c.; contumely. A.

آذية *aziyat*, vexation, molestation, harm, hurt. A.

آر *ār*, bring (imp. of آوردن *āvardan*). P.

ار *ar*, = اگر *agar*, q. v. P.

آرادت *irādat* } wish, desire, will; purpose, in-

آراده *irāda* } tention; meaning; docility. A.

آراستن *ārāstan*, to adorn, fit out; prepare, array, put in order. P.

آراسته *ārāsta*, adorned, &c. P.

آرام *ārām*, rest, quiet; ease, comfort. P. [P.

آرام گرفتن *ārām giriftan*, to take rest, to repose.

ارامل *arāmīl* (pl. of ارامل *arāmīl*), widows; needy, destitute (persons). A. [still or quiet. P.

آرامیدن *ārāmīdan*, to rest, or repose, to become

آراي *ārāi*, adorn thou, (imp. of آراستن *ārāstan*). P.

آرايش *ārāyish*, ornament; preparation. P.

آرباب *arbāb* (pl. of رب *rabb*), lords, masters, possessors. A.

معني آرباب *arbābi ma'nā*, spiritual persons. A.P.

آرباب همت *arbābi himmat*, high-minded persons, of noble aspirations; liberal persons. A.P. [revenue (in kind). A.

ارتفاع *irtifā'*, exaltation, elevation, height;

لرجمند *arjmand*, rare, worthy, dear; noble, honoured, distinguished. P. [lous. A.

ارخلي *arkhā*, most flabby, or flaccid, or pendu-

اردشير بابکان *ardshīr bābakān*, the first king of the 4th, or Sassanian, dynasty of Persia.

He was the son of a shepherd, who married the daughter of one Babak. His reign was cotemporary with that of Commodus. P.

اردی بهشت *urde bihisht*, (lit. like Paradise),

the second month of the Persian calendar, corresponding to April. P.

ارزاق *arzāk*, (pl. of رزق *rizk*), supplies of food or sustenance; possessions, riches. A.

داشتن ارزاني *arzānī dāshtan*, to give, bestow; to consider fit or worthy. P.

آرزو *ārzū*, wish, desire, longing, eagerness. P.

ارزیدن *arzīdan*, to be worth; to suit. P.

آرنگ *arzhang*, the gallery, or drawing-book, of the painter Mānī. P.

آرنگي *arzhangī*, like, or worthy of, the gallery of the painter Mānī. P. [(generally). P.

ارسلان *arslān*, name of a certain slave; a slave

ارض *arz*, earth, soil, land. A.

الارض *al arz*, the earth. A.

ارضي *arzihi*, on His earth. A.

ارض *irza*, be thou pleased, or satisfied, (imp. of the verb رضى *raziya*). A. [rafa'a). A.

ارفع *irfa'*, raise or exalt thou, (imp. of رفع *rafa'*). A. [arafa'a). A.

و ارفع درجه الاولیاء و ولاته *wa 'irfa' darajata 'l auliya'ihī wa wulātihi*, and exalt the ranks of his ministers and governors. A.

آرکان *arkān* (pl. of ركن *rukṇ*), pillars, props. A.

آرکان دولت *arkāni daulat*, (lit. pillars of the state), nobles, ministers. A.P.

آرم *āram*, I will, or would, or may bring (aor. of آوردن *āvardan*). P.

آرامیدن *āramīdan* = آرامیدن q. v. P. [abated. P.

آرامیده *āramīda*, rested; settled; moderated,

آره *arra*, a saw. P. [آوردن). P.

آري *ārī*, thou mayest bring, (2 sing. aor. of

آز *āz*, desire, avarice, greed. P.

از *az*, from, among, of, with, by, above, beyond, by way of, for the sake of; than; such as, to wit. P.

آزاد *āzād*, free. P. [liberty. P.

آزاد شدن *āzād shudan*, to be free, to be set at

آزاد کردن *āzād kardan*, to set free, to release, liberate. P.

آزادگان *āzādagān* (pl. of آزاده *āzāda*), those who are free from worldly cares, the religious. P.

آزادگي *āzādagī*, freedom. P.

آزاده *āzāda*, freed; free. P.

آزار *āzār*, annoyance, molestation, sorrow, grief, trouble, smart, soreness, hurt; (as latter part of a compound) injurer, molester; injuring, vexing; (*āzār* is, in such cases, the root of the verb آزاردن *āzārdan*). P.

آزاردان *āzārdan*, to annoy, molest, vex, grieve, afflict. P.

از آن *az ān*, on that account, for that reason, thence, hence. P.

پس از آن *az ān pas*, after that. P.

از آنجا *az ānja*, from that position, on account of that high position; since, inasmuch, forasmuch. P.

از اینجا *az īnjā*, from this place, with reference to this position; hence. P.

از بر *az bar*, by heart, by rote. P.

از بر خواندن *az bar khwāndan*, to repeat by rote. P. [the sake (of). P.]

از برای *az barā'i*, on account (of), because, for
از بهر *az bahr*, for the sake (of). P.

از پای افتادن *az pā'i uftādan*, to fall down. P.

از پای پست *az pā'i past*, decayed, sapped, undermined. P.

از پای در آمدن *az pā'i dar āmadan*, to be brought low, to fall into distress. P.

از حد *az hadd*, beyond bounds. P.A.

ازدحام *izdihām*, crowd, throng, press. A. [P.]

از درها *az darhā*, out of doors, away from home.

از درها *azdarhā*, or از درها *azhdarhā*, a large serpent, python, dragon. P.

آز *āzar*, name of Abraham's father (according to some), or of his uncle (according to others, who say that the father of Abraham was named تارخ *tārakh*, and that, on his death, Āzar took charge of Abraham. Āzar is said to have been a maker of images, and an idolater). A.

ازردن *āzārdan*, or ازوردن *āzārdan*, [q.v. P.]

ازرق *azraq*, blue. A.

ازرق پیراهن *azraq-pīrāhan*, clad in a blue vest; religious mendicants, calenders. A.P.

آزرم جو *āzarm-jū*, peace-seeking, peaceable, meek. P.

آزرم جوئی *āzarm-jū'e*, a peaceable person. P.

از رو *az rū*, on the ground, by reason (of). P.

از سر *az sar*, from the beginning, anew, *de novo*. P. [reins. A.]

ازیم *azimma*, (pl. of زام *zimām*), leading-strings, آزمودن *āzmūdan*, to try, prove, test; (the perf. part. is آزموده *āzmūda*). P.

ازو *az ū*, (for از او *az ū*), from him, her, or it. P.

ازو بر *az ū bar*, above him, higher than he. P.

از وی *az wai*, from him. P.

از هر دری *az har dare*, from every quarter, of every kind or description, on every topic. P.

ازین *azīn*, (for از این *az īn*), for this; from this; at this; of this; than this; like this, such as (p. 64, l. 1.). P. [these. P.]

ازینان *azīnān*, (for از اینان *az īnān*), of, or from

ازین بیش *azīn besh*, more than this. P.

ازین پیش *azīn pesh*, before this, prior to this, formerly, heretofore; henceforth. P.

ازینجا *azīnjā* = از اینجا, q. v. P.

اساء *asā'a*, he sinned, or did evil, (4th form of the verb ساء *sā'a*, for سوء). A.

اساء من *man asā'a*, he who doth evil. A. [P.]

آسان *āsān*, easy: (the comp. is *āsāntar*, easier).

آسانی *āsānī*, ease, repose, enjoyment. P. [P.]

آسایش *āsāyish*, ease, rest, tranquillity, comfort.

اسباب *asbāb*, (pl. of سبب *sabāb*), causes, means; things, goods, chattels. A.

اسب *asp*, horse. P.

است *ast*, is. P.

استاد *ustād*, teacher, master, tutor. P.

آستان *āstān* } threshold; base, or foot (of a
آستانه *āstāna* } thing). P.

استبرق *istabraq* (the P. ستبره *sitabra*, arabicized), thick silk brocade, interwoven with gold. A. [intelligence. A.]

استبصار *istibṣār*, mental perception, knowledge,

استحکّار *istihkār*, deeming despicable, despising; contempt. A.

استحقاق *istihkāk*, merit, suitableness, fitness. A.

استحييت *istahyāitu*, I feel ashamed, I blush, (10th form of the verb حی *hayiya*). A.

استخفاف *istikhfāf*, esteeming light or of little account, disesteem. A.

استخلاص *istikhlās*, liberation, deliverance, rescue, effecting (one's) deliverance, seeking liberation. A.

استخوان *ustukhwan*, bone; stone (of a fruit). P.

استر *astar*, mule. P. [obeying. A.]

استطاعت *istiṭā'at*, power, ability; submitting,

استظهار *istizhār*, seeking aid or support; strength, support. A.

استعارة *isti'arat* or *isti'ara*, borrowing. A.

استعداد *isti'dād*, capacity, fitness, aptitude; cleverness, ability. A.

استغفار *istighfār*, seeking or asking for forgiveness, imploring pardon. A.

استغفر *astaghfiru*, I ask pardon, (imperf. 10th form of the verb غفر). A.
 استغفر الله *astaghfiru 'Ilāha*, I implore the forgiveness of God. A.
 استغفرك *astaghfiruka*, I ask thy forgiveness, I ask pardon of thee. A.
 استغفر *istaghfir*, ask forgiveness; (imp. 10th form of غفر). A.
 استقبال *istikbāl*, going, or advancing to meet (a friend or a guest, &c.), greeting. A.
 استقراء *istikrār*, confirmation, settlement, firmness. A. [ing to discover fact. A.)
 استقصاء *istikṣā'*, inquiry, or investigation, desire.
 استوار *ustuwār*, firm, strong; sound, valid, unanswerable; just, true. P.
 آستین *āstin*, sleeve. P.
 استئناس *isti'nās*, familiarity, intimacy. A.
 اسرار *isrār*, hiding, concealing; doing any thing in private. A.
 اسراری *isrārī*, my secret acts. A.
 اسراف *isrāf*, extravagance, prodigality. A.
 اسعی *as'a*, I will strive, endeavour, labour, exert myself; (imperf. of the verb سعی *sa'a*). A.
 اسعی لکم *as'a lakum*, I will exert myself (work hard) for you. A.
 اسکندر *iskandar*, Alexander (the Great). A.
 اسکندریه *iskandariya*, Alexandria. A.
 اسلام *islām*, the true faith, Islam, Islamism. A.
 اسم *ism*, name: اسم *ismuhu*, His name. A.
 آسمان *āsmān*, heaven. P.
 آسمانی *āsmānī*, heavenly. P.
 اسمع *asma'*, more, or most pleasing to the ear, or worthy of being heard. A.
 آسودن *āsūdan*, to rest, repose, to be tranquil; to be refreshed. P. [ease. P.
 آسوده *āsūda*, at rest, contented, still, quiet, at
 آسودن *āsūdatar*, easier, more easily. P.
 آسیا *āsyā*, mill. P.
 آسیای گردان *āsyāyi gardān*, revolving millstone. P.
 آسیا سنگ *āsyā-sang*, millstone. P.
 آسیب *āsib*, misfortune, trouble, injury. P.
 اسیر *asir*, prisoner, captive. P.
 اسیری *asirī*, captivity. P.
 . . . *asire*, a (or, a certain) prisoner. P.
 اش *āsh*, him, her, it; of, or to him, her, or it. P.
 اشارت *isharat*, sign, intimation, hint, signification. A.

آشامیدن *āshāmīdan*, to sip, to drink. P.
 اشاهد *ushāhidu*, I behold; (imperf. of the 3rd form of the verb شهد). A.
 اشاهد من اهوی *ushāhidu man ahwā*, I behold him whom I love. A.
 اشتد *ishtadda*, he or it waxed strong; (8th form of the verb شد *shadda*). A.
 اشتد ساعده *ishtadda sā'iduhu*, (and when) his arm waxed strong. A.
 اشتر *ushtur*, camel. P. [camel-rider. P.
 اشتر سوار *ushtur-suwār*, mounted on a camel, a
 اشتها *ishtihā'*, appetite, desire. A.
 اشتها *ishtahā*, he desired, or longed for; (8th form of the verb شهي). A.
 اشتر من کان بین یدیه ما اشتھی رطب *man kāna bainā yadaihi ma 'shtahā ruṭabun*, he who has before him the fresh ripe dates for which he longed. A. [worst. A.
 اشتر *asharr*, more, or most wicked, worse or
 اشربوا *ishrabū*, drink ye; (imp. of the verb شرب *shariba*). A.
 اشعار *ash'ār*, (pl. of شعر *shī'r*), poems. A.
 آشفتن *āshuftan*, to be disturbed, or confounded; to become dark and confused, (p. 119). P.
 آشفتی *āshuftī*, thou art distracted, or confused (p. 104.) P. [wretches, miscreants. A.
 اشیاء *ashkhiyā'*, (pl. of شقی *shakīy*), thieves,
 آشکارا *āshkārā*, evident, apparent, manifest, public, known, revealed. P.
 آشنا *āshnā*, (pl. of آشنایان *āshnāyān*), friend, acquaintance. P.
 آشوب *āshūb*, terror, confusion, tumult, uproar. P.
 آشوب تر *āshūbtar*, more confounding, or perplexing. P.
 آشیان *āshyān*, nest. P.
 اصحاب *aṣḥāb*, (pl. of صاحب *ṣāhib*), masters, owners, possessors; companions, the companions of Muhammad. A.
 اصحاب کهف *aṣḥābi kahf*, the companions of the cave, (the seven Christians who are said to have taken refuge in a cave near Ephesus, in the reign of the Emperor Decius, A.D. 253, and to have slept on till the reign of Theodosius, A.D. 408). A.P. [A.P.
 اصطخر *iṣṭakhar*, the ancient name of Persepolis.
 اصل *aṣl*, root, origin, essence; lineage, race. A.
 اصلاً *aṣlan*, (acc. of *aṣl*, used adverbially), not at all, by no means. A.

اصلاح *islāh*, amending, correcting, shewing kindness; goodness. A.
 اصنع *iṣna'*, do thou; (imp. of the verb صنع). A.
 اصنع بي ما انت له اهله *iṣna' bi mā anta lahu ahluhu*, deal Thou with me as befits Thee (i.e. grant forgiveness). A.
 اصوات *aṣwāt*, (pl. of صوت *ṣaut*) voices, sounds. A.
 اضافت *iẓāfat* } addition, adjunct, augmenta-
 اضافه *iẓāfa* } tion. A.
 اضافه *iẓāfa namūdan*, to increase, to add.
 اضحي *aẓhā*, see عيد *'id*. A. [A.P.]
 اضل *aẓallu*, I lose; (imperf. of the verb ضل *ẓalla*). A.
 اضل طريقاً *aẓallu ṭarīkan*, I lose the way. A.
 اطال *aṭāla*, he lengthened; (optatively) may He lengthen, (4th form of the verb طال *ṭāla* for طول). A. [lengthen his life! A.]
 اطال الله عمره *aṭāla 'llāhu 'umrahu*, may God
 اطباء *aṭibbā'*, (pl. of طبيب *ṭabīb*), physicians. A.
 اطراف *aṭrāf*, (pl. of طرف *ṭaraf*), remote quarters, or districts, directions, extremities. A.
 اطفال *aṭfāl*, (pl. of طفل *ṭifl*), infants, children. A.
 اطلاق *iṭṭilā'*, investigation, discovery, intimation, knowledge. A.
 اطلس *aṭlas*, satin. A.
 اطماع *iṭmā'*, exciting a longing, or cupidity; eager desire, greed, cupidity. A.
 اظل *aẓallu*, I would be the whole day, I would not cease; (imperf. of the verb ظل *ẓalla*). A.
 اظل املاً قرتي *fa aẓallu amla'u qiroatī*, then would I go on filling my bottle the whole day long. A.
 اعادة *i'ādat* (and *i'āda*), repetition, rehearsal, revisal; relating, reviewing. A.
 اعتاق *i'tāk*, manumission, liberation of slaves. A.
 اعتبار *i'tibār*, respect, regard, trust, credit. A.
 اعتدال *i'tidāl*, equity, moderation, equilibrium, symmetry, just proportion. A.
 اعتدلت *i'tadalat*, she becomes (or, they become) straight; (8th form of the verb عدل). A. [carping. A.]
 اعتراض *i'tirāz*, opposition, objection, resistance, كره *i'tirāz kardan*, to object to, to carp at, to find fault with, to dispute, or call in question. A.P.
 اعتراف *i'tirāf*, confession, acknowledgment. A.
 اعتقاد *i'tikād*, belief, trust, confidence. A.
 اعتماد *i'timād*, trust, reliance, confidence. A.

اعداء *a'dā'*, (pl. of عدو *'aduww*), enemies. A.
 اعدائه *a'dā'ihi*, (upon) his foes. A.
 اعدل *a'dal*, more, or most just. A.
 اعدى *a'dā*, most hostile. A.
 اعدى عدوك نفسك *a'dā 'aduwwika nafsuka*, thy most deadly foe (is) thine own soul. A.
 اعرابي *ā'rābī*, an Arab of the desert. A.
 اعراض *i'rāz*, turning away the face, disregard- ing, refusal. A. [and hell. A.]
 اعراف *ā'rāf*, the boundary between paradise
 اعضاء *ā'zā*, (pl. of عضو *'uzw*), limbs, members. A.
 اعطا *i'ṭā*, giving, bestowing. A.
 اعظم *ā'ẓam*, greatest (or greater). A.
 اعلام *ā'lām*, (pl. of علم *'alam*), banners, stan- dards. A. [nouncing. A.]
 اعلام *i'lām*, making known, informing, an-
 اعلان *i'lān*, open acting, outward conduct. A.
 اعلاني *i'lānī*, my outward conduct. A.
 اعلم *u'allimu*, I teach; (imperf. of the 2nd form of علم *'alima*, he knew). [archery. A.]
 اعلمه الرواية *u'allimuhu 'rrimāyata*, I taught him
 اعلى *ā'lā*, most high, supreme, highest. A.
 اعمال *ā'māl*, (pl. of عمل *'amal*), works, acts, deeds. A. [عمل *'amala*). A.]
 اعملوا *i'mālū*, perform ye; (imp. of the verb
 اعوذ *a'ūzu*, I take refuge; (imperf. of the verb
 عاذ *ā'za*, for عوذ).
 اعوذ بالله *a'ūzu bi 'llāhi*, I take refuge with God; God preserve me! A.
 اعهد *ā'had*, I covenanted, (imperf. jussive of the verb عهد). A.
 اعهد اليكم *a lam ā'had ilaikum*, did I not take your covenant? A.
 اعيان *ā'yān*, (pl. of عين *'ain*), eyes; nobles. A.
 اعيان حضرت *ā'yāni ḥazrat*, nobles of the court, lords of the presence. A.P.
 آغاز *aghāz*, beginning. P. [to begin. P.]
 آغاز نهادن *aghāz nihādan* (= *aghāz kardan*),
 اغاني *aghānī*, (pl. of اغنية *ughniyat*), songs. A.
 اغلب *aghlab*, most, greater part, most part. A.
 اغلش *ughlumish*, the son of Jingīz Khān. He reigned about the year 656 of the Hijra. T.
 اغنيا *aghniyā*, (pl. of غني *ghanīy*), rich men. A.
 اغوش *aghosh*, embrace, bosom; name of a cer- tain slave, a slave (generally). P.
 اغيار *aghyār*, (pl. of غير *ghair*), others, rivals, strangers. A.

آفاق *āfāk*, (pl. of افق *ufk*), horizons, quarters of the world. A.

افانین *afānīn*, (pl. of افان *afnān*, which is itself the pl. of فان *fann*), numerous branches, branches on branches. A.

افانینو علیها جلجلا *afānīnu 'alaihā julnārun*, (and) endless branches, on which (are) pomegranate-flowers. A.

آفت *āfat*, calamity, disaster. A.

آفتاب *āftāb*, the sun. P.

افتادگان *uftādaqān*, (pl. of افتاده *uftāda*), the fallen; the lowly, the unfortunate. P.

افتادن *uftādan*, to fall, drop, alight; to befall, happen, occur, chance; to be cast (90). P.

افتاده *uftāda*, fallen, dropped; lying still or

افتان *uftān*, falling. P. [idle, at rest. P.

افتان و خیزان *uftān o khezān*, (lit. falling and rising), going along with difficulty. P.

افتخار *iftikhār*, glory, boast. A.

افراختن *afrahkhtan*, to raise, exalt, lift up. P.

افروختن *afrokhhtan*, to set on fire; to kindle, or light (a fire). P.

آفریدن *āfrīdan*, to create. P.

آفرین *āfirīn*, applause, acclamation, benediction; (root of *āfrīdan*, used as latter part of compounds), creator, creating. P.

آفرین جهان *jahān-āfirīn*, creator of the world. P.

آفرینش *āfirīnish*, creation. P.

افزودن *afzūdan*, to increase. P.

افسانه *afsāna*, charm; fiction, tale. P.

افسردن *afsurdan*, to wither, flag. P. [less. P.

افسرده *afsurda*, spiritless, dull, apathetic, lifeless

افشاء *ifshā*, divulging, exposure. A.

افشاندن *afshāndan*, to scatter, shake, drop. P.

افضل *afzal*, most excellent, choicest. A.

افضل تر *afzaltar*, better, more excellent. P.

افطار کردن *iftār kardan*, to break a fast. A.P.

افعی *af'ā*, viper. A.

افغان *afghān*, wailing, lamentation; alas! P.

افکا *ifkan*, (acc. of افک *ifk*), a lie. A.

افگندن *afgandan*, to throw or cast, throw down, upset; to fall, to be lying; to strike, hit. P.

افگنده *afganda*, thrown, or cast down; fallen, laid, placed. P.

افلاس *iflās*, poverty, destitution, beggary. A.

افواه *afwāh*, (pl. of افوه *fūh*), mouths, rumour. A.

افوز *afūzu*, I might get, obtain, or gain; (imperf. of the verb فاز *fāza*, for فوز). A.

افوز بمنیتی *afūzu bi munyati*, (that) I might obtain my wish. A.

اقارب *akārīb*, (pl. of قریب *karīb*), those near and dear, kinsmen, relations. A.

اقالیم *akālīm*, (pl. of اقليم *iklīm*), climes, regions. A.

اقبال *ikbāl*, advancement, good fortune, prosperity. A.

اقبالهما *ikbālahumā*, the good fortune of both of them; (acc. governed by the preceding verb ادام *adāma*). A.

اقتدا *iktidā*, taking as an example. A.

اقتدا کردن *iktidā kardan*, to follow the example (of anyone), to imitate. A. P.

اقدام *ikdām*, coming forward, advancing; attention, effort, diligence, promptitude. A.

اقدام نمودن *ikdām namūdan*, to advance, approach. A. P.

اقرار *ikrār*, confession, acknowledgment; assertion; acquiescence; favourable leaning. A.

اقراب *akrab*, nearer, nearest. A.

اقل *akallu*, smallest, least. A.

اقل جبال الارض *akallu jibālī 'l arzi tūrun*, the least of the mountains of the earth is Sinai. A.

اقليم *iklīm*, one of the seven divisions of the habitable earth, clime, country, region. A.

اقلیمی *iklīme*, one division (out of the seven) of the earth, one whole clime, or tract. A. P.

از اقلیمی با اقلیمی *az iklīme ba iklīme*, from clime to clime, from one country to another. P.

اکابر *akābir*, (pl. of اکبر *akbar*), the great, the rich, nobles. A.

اکبر *akbar*, greater, greatest; severer. A.

اگتسبت *iktasabta*, thou hast gained or earned; (8th form of the verb کسب *kasaba*). A.

ما ذا اگتسبت *mā za 'ktasabta*, what hast thou gained? A.

اکرام *ikrām*, respect, honour, observance. A.

اکمل *akmal*, most perfect. A.

اکن *akun*, I am, I became, I may be; (imperf. jussive of کان *kāna*, for کون). A.

اکنون *aknūn*, now, just now, at present. P.

آگاهی *āgūhī*, information, intimation, notice. P.

اگر *agar*, if; although. P.

اگرچه *agarchi*, although. P.

آگندن *āgandan*, to fill, stuff; (perf. part آگنده). A.

آگندہ پر *āganda-par*, stuffed with feathers. P.
 آگہی *āgahī* = آگاہی, q. v. P.
 آل *āl*, family, race, descendants. A.
 آل داؤد *āl dā'ūdā*, O family of David! (the acc. *ālā* being used for the vocative). A.
 وآلہ *wā ālihi*, and (on) his family. A.
 ال *al*, the, (the Arabic article, always prefixed to the noun). A. [a care! A.
 الا *alā*, now, now then, surely! beware! have
 آلا *allā* (for لا ان *an lā*), that not. A.
 آلا تعبدوا *allā ta'būdū*, that ye worship not. A.
 آلا *illā* (for لا ان *in lā*), if not, save, except, but what. A.
 آلا تا *alā tā*, beware that. A. P.
 الباب *albāb* (pl. of لب *lubb*), minds, souls. A.
 آلات *ālat*, instrument, tool; organ (of generation). A. [quest, petition. A.
 التجا *iltijā*, fleeing for refuge; entreaty, request.
 التجا بردن *iltijā burdan* (= التجا کردن *iltijā kardan*), to seek refuge, to take shelter. A. P.
 التفات *iltifāt*, attention, regard, courtesy, respect; heed, notice. A.
 التفاتی *iltifāte*, one regard, one look. A. P.
 التي *allatī* (fem. of الذي *allazī*), who, which. A.
 التي بين جنبتك *allatī baina jambaika*, (thy soul) which is between thy two sides; (see اعدي). A.
 الحان *alhān* (pl. of لحن *lahn*), notes, sounds, tunes.
 الحمد *al ḥamd*, praise. A. [tones, tunes. A.
 الحمد لله *al ḥamdu li 'llāhi*, praise be to (or, belongs to) God. A.
 الحمدی *al ḥamde*, one ejaculation of praise. A. P.
 الذي *allazī*, who, he who, he whom. A.
 انزام *ilzām*, forcing, obliging, making obligatory; confutation. A. [kindnesses. A.
 انصاف *aitāf* (pi. of لطف *lutf*), benefits, favours, kindnesses.
 الف *alif*, the letter ا. A.
 الف بي تي *alif be te*, a, b, c, the alphabet. A.
 الف *ulfat*, familiarity, friendliness, amity, sociableness, fellowship. A.
 القصة *al ḥissa*, (to return to) the story, (to make) the story (short); to sum up, on the whole. A.
 الله *allāh*, God, (for ال *al* *ilāh*, the God). A.
 الله الله *allāh allāh*, O God! O God! Good God! A.
 الله تعالی *allah ta'alā*, the Most High God. A.
 اللهم *allahumma*, O God! A.

الماس *almās*, diamond. A.
 الوان *alwān* (pl. of لون *laun*), colours, sorts, varieties (of good things of this life). A.
 الوداع *al wadā*, farewell! adieu! A.
 ألودن *ālūdan*, to cover, besmear, stain, soil, pollute, steep; (perf. part. الوده). P.
 الوند *alwand*, name of a high mountain in Hamadān, eighty leagues from Isfahān. P.
 الوية *alwiyat* (pl. of لواء *liwā*), banners, standards. A. [of victory. A.
 بالنصرة *bi alwiyati 'nnaṣri*, with the banners
 الاله *ilāh*, God. A.
 الهی *ilāhī*, pertaining to God, divine. A. P.
 الی *ilā*, to, towards, up to, at. A.
 الی من *ilā man*, towards him who. A.
 الی *ilaiya*, to me. A.
 الیک *ilaika*, to thee, towards thee. A.
 الیکم *ilaikum*, to you, for you. A.
 الیم *alim*, painful; most painful. A.
 الیه *ilaihi*, to him. A.
 اما *ammā*, but. A. [distance. P.
 آماج *āmāj*, target, mark for archers; bow-shot
 امام *imām*, exemplar, leader, high priest,
 امان *amān*, safety, security. A. [Imaum. A.
 امانت *amānat*, rectitude, sincerity, faith. A.
 امة *ummat*, religion; followers (of an apostle); nation, people. A. [مات *māta* for موت). A.
 امت *amut*, I die; (imperf. jussive of the verb
 ان لم امت *in lam amut*, if I die not. A.
 امتناع *imtinā'*, prohibition; refraining, abstinence. A.
 امثال *amṣāl* (pl. of مثل *maṣāl*), fellows, likes, resemblances; fables, proverbs. A.
 آمدست *amadast* (= آمده است *āmada ast*), hath come. P. [perfect part. is آمده *amāda*). P.
 آمدن *āmadan*, to come, arrive; to occur: (the
 امر *amr*, injunction, command; case, affair. A.
 امر و نهی *amr o nahī*, command and prohibition; absolute authority. A. P.
 امراء *umarā* (pl. of امیر *amīr*), commanders, princes, emirs. A.
 امراد *amrad*, beardless and handsome (youth). A.
 امروز *imroz*, to-day, this day; now. P.
 امري *amrī*, my case or affair. A.
 امشب *imshab*, to night, this night. P.
 امضاء *imzā*, transmitting, despatching, transacting, carrying through. A.

امعان *im'ān*, advancing far into, penetrating. A.
نظر امعان *im'āni naẓar*, directing of vision,
gazing, careful glance, mature considera-
tion. A.P.

امكان *imkān*, possibility, power. A.

املا *amla'u*, I fill, I would fill: (see اظلل *aẓallu*). A.

املاء *imlā*, filling up. A. [sions. A.

املاك *amlāk* (pl. of ملك *mulk*), goods, posses-

ام *umam* (pl. of امة *ummat*), peoples, nations,
sects. A.

امن *āmin*, protect thou, render thou secure;
(imp. of آمنة *āmana*, 4th form of the verb
امن *amina*). [country. A.

امنه *āmin baladahu*, give security to his

امواج *amwāj* (pl. of موج *mauj*), waves. A.

اموال *amwāl* (pl. of مال *māl*), property, effects,
monies. A.

آموختن *āmokhtan*, to learn; to teach. P.

امور *umūr* (pl. of امر *amr*), affairs, matters,
things. A.

آمیختن *āmekhtan*, to mix. P.

امید *umed* or *ummed*, hope, expectation. P.

امیدوار *umedwār*, hopeful, expectant, candidate. P.

امیدواری *umedwārī*, hopefulness; thou art
hopeful, thou hopest. P.

امیر *amīr*, commander, chief, leader, governor,
noble, lord, prince. A. [A.P.

امیر کبیر *amīri kabīr*, great lord, mighty prince.

امیرزاده *amīr zāda*, prince's son, prince. A.P.

آمیز *āmez* (imp. of *amekhtan*, used as the latter
part of compounds), mixing, mixed. P.

آن *ān*, that, he. P.

ان *an* (indecl. particle), that. A.

... in, if. A.

ان لم *in lam*, if not. A.

ان لم اکن *in lam akun*, if I may not be. A.

آن *anna*, that. A.

... inna, verily, truly, (followed by the acc.
of nouns and the imperf. subjunctive of

انا *ana*, I. A. [verbs). A.

... ina, vase, vessel. A.

انابت *inābat*, turning to God, repentance. A.

انار *anāra*, he illumined; (4th form of the
verb نار *nāra* for نور); may He illumine!
(optatively). A.

الله انار *anāra 'llāhu*, may God illumine! A.

انام *anām*, mankind, men. A.

آنان *ānān* (pl. of آن *ān*), they, those. P.

آنانکه *ānānki*, they who. P.

انبار *ambār*, granary, garner, stack, magazine. P.

انباز *ambāz*, partner (in trade). P.

انبازی *ambāzī*, partnership. P. [verb نبی). A.

انباک *ambāka*, he informed thee; (4th form of the

فمن انباک *fa man ambāka*, who then informed
thee? A. [wallet. P.

انبان *ambān*, dressed sheep-skins, leather;

انبات *ambata*, he caused to bring forth, or
grow, or vegetate; (4th form of the verb
نبت *nabata*). A.

انباتهم الله *ambatahumu 'llāhu*, God caused them
to grow or spring up. A. [pleasantry. A.

انبساط *imbisāt*, gladness, recreation, mirth,

انبوه *amboh*, concourse, crowd. P.

آن به *ān bih*, that (is) better. P.

انبیاء *ambiyā* (pl. of نبی *nabiy*), prophets. A.

انت *anta*, thou. A.

انتسبت *intasabta*, thou art related; (8th form
of the verb نسب *nasaba*). A.

بمن انتسبت *bi mani 'ntasabta*, to whom art thou
related? A. [expectation. A.

انتظار *intizār*, expecting, watching for, awaiting;

انتقام *intikām*, taking revenge, vengeance, re-
taliation. A. [ance, take revenge. A.P.

انتقام کشیدن *intikām kashidan*, to exact venge-
آنجا *ānjā*, that place, there. P.

انجام *anjām*, end, close; issue, consequence. P.

انجامیدن *anjāmīdan*, to finish, terminate, result. P.

انجمن *anjuman*, company, assembly; banquet. P.

انجیل *injīl*, the Gospel. A.

آنچنان *ānchunān*, such as that, in that manner,
in such a way. P.

آنچنانکه *ānchunānki*, exactly as, even as. P.

آنچه *ānchi*, that which, whatever. P.

اند *and*, they are. P.

انداختن *andākhtan*, to throw, cast, hurl, shoot;
reject; to cast aside; to degrade, abase
(p. 101); to lay down (p. 135). P.

اندازه *andāza*, quantity, measure, due propor-
tion, just measure. P.

اندام *andām*, body; limb. P.

اندر *andar*, within, in, on, amidst; belly. P.

بشکر اندر *ba shukr andarash*, in praising (or
thanking) Him. P.

اندراں *andarān*, in it, into it, therein. P.
 اندرم *andaram*, I am in. P. [heart, belly. P.
 اندرون *andarūn*, inner part, inside, interior;
 اندرین *andarīn* (for اندر این), in this. P.
 اندک *andak*, little, few; trifling. P.
 اندکی *andake*, a little, very little. P.
 اندوختن *andokhtan*, to acquire, gain, gather up,
 collect, amass, hoard. P.
 اندوه *andūh* or *andoh*, grief, sadness, trouble. P.
 اندوه *anduh* = اندوه. P.
 اندیشان *andeshnāk*, fearful, anxious, in fear. P.
 اندیشان تر *andeshnāktār*, more afraid. P.
 اندیشان ترم *andeshnāktaram*, I am more apprehensive. P.
 اندیشه *andesha*, thought, consideration, reflection;
 doubt, anxiety, fear, concern, care. P.
 اندیشیدن *andeshidan*, to think, consider, reflect;
 to feel concern, or alarm, or anxiety. P.
 انس *uns*, sociableness, familiarity; habit. A.
 انسان *insān*, man. A.
 انسان *al insān*, the man, man. A.
 آنست *ānast*, is that. P.
 آنستی *ānaste*, that would be. P. [God. A.
 ان شاء الله *in shā'a 'llāh*, if God will, if it please
 انصاف *inṣāf*, justice. A.
 انعام *in 'ām*, benefaction, gift, gratuity, favour. A.
 انفس *anfās* (pl. of نفس *nafas*), breaths;
 moments. A.
 انفس *anfus* (pl. of نفس *nafṣ*), souls, selves. A.
 انفسکم *anfusukum* (nom.), your own souls,
 yourselves. A. [yourselves. A.
 انفسکم *anfusakum* (acc.), your own souls,
 آنک *annaka*, that thou. A.
 ... *innaka*, verily thou (art). A.
 ذب ابن ذئب *innaka ibnu z'ibin*, verily thou
 art a wolf's whelp. A. [asked. A.
 مسئول *innaka mas'ulun*, verily thou wilt be
 انکار *inkār*, denial; objection; disapproval,
 dislike. A.
 انکار *ankar*, most disagreeable or offensive. A.
 انکار اصوات *inna ankara 'l aṣwāti*, verily the
 most disagreeable of voices. A.
 آنکس *ānkas*, that person. P.
 آنکه *ānki*, he who, him who; that which. P.
 انگاریدن *angārīdan*, to compute, reckon, suppose,
 deem. P.
 انگشتن *angāshtan* = انگاریدن.

آنگاه *āngāh* (pronounced *ungah*), that time,
 then, there. P.
 آنگاه که *āngāh ki*, at the time that, when. P.
 انگشت *angusht*, finger. P.
 انگشت نیل کشیدن *angushti nīl kashīdan*, to
 make a blue finger-mark on a thing, as
 indicative of its loss or abandonment: (see
 نیل *nīl*). P.
 انگشتی *angushtarī*, finger-ring. P.
 آنگه *āngah* = آنگاه *āngāh*. P.
 انگیزان *angekhtan*, to raise, excite; (the perz
 part. is انگیزه *angekhta*). P.
 انگیز *angez* (imp. of انگیزان *angekhtan*, used as
 latter part of compounds), exciting, stir-
 ring up. A.
 آن لم *in lam*, if not. A.
 آنم *ānam*, I am he, I am that. P.
 آنما *innamā*, only. A.
 انوار *anwār* (pl. of نور *nūr*), lights, splendours. A.
 انواع *anwā'* (pl. of نوع *nau'*), kinds, sorts,
 various kinds. A.
 انوری *Anvarī*, name of a celebrated Persian
 poet, who died A.D. 1200. P.
 آنه *innahu*, verily he, or it. A.
 آنکه *innahu lakum 'aduwwun mubīn*,
 verily he is your open enemy. A.
 آنها *ānhā* (pl. of آن *ān*), those things. P.
 آئی *ānī*, such art thou, of it thou art. P.
 آئی *innī*, verily I. A. [(myself). A.
 آنی *innī lamustatirun*, verily I conceal
 آنیس *anīs*, companion, intimate friend. A.
 او *au*, or. A.
 او *ū* or *o*, he, him; she, her; it. P. [A.
 آواز *āwāz*, voice, sound, noise, cry, shout; report.
 آوازه *āwāza*, rumour, report, news. P.
 آوان *āwān* (pl. of آن *ān*), times, seasons. A.
 اوباش *aubāsh* (pl. of وبش *wabash*), dissolute
 fellows, rabble, mob. A.
 اوج *auj*, top, summit. A.
 اولیاء *aulyā* (pl. of ولی *walī*), assistants, princes,
 ministers, governors. A.
 اولیائه *aulyā'ihī*, his ministers or nobles. A.
 اورا *orā*, him or her; to him, or her. P.
 اوراد *aurād* (pl. of ورد *wird*), portions of the Ku-
 rān, recited at different hours; devotions. A.

اوراق *aurāk* (pl. of ورق *warāk*), leaves, pages. A.
آوردن *āvardan*, to bring, adduce; to relate or report; to bear or endure; to beget. P.

اوست *ūst*, he is; is of him, is his. P.

اوستاد *ūstād* = استاد *ustād*; q v. P.

اوصاف *auṣāf* (pl. of وصف *wasf*), qualities, praises. A.

اوقات *uftādan* = افتادن *uftādan*. P.

اوقات *aukāṭ* (pl. of وقت *vaqt*), times, hours. A.

اول *awwal*, first, beginning; former, at first. A.

اولی *aulā*, nearer, worthier, fitter. A.

اولی الالباب *uli 'l albāb*, (gen. and acc. of اولو *ulu 'l albāb*), the wise or prudent. A.

اولتر *aulātār*, better, more fit, suitable, proper or convenient. A. P.

اولئک *ulā'ika*, they, those. A. [former. A.

اولین *awwalin* (gen. pl. of اول *awwal*), first,

آویختن *āwekhtan*, to hang, suspend, catch hold

اوئی *ū'ī*, of it thou art. P. [of, cling to. P.

آه *āh*, oh! ah! alas! a sigh. P.

آهستگی *āhistagī*, slowness, gentleness, lowness, softness of voice. P.

آهسته *āhista*, slowly, softly, gently. P.

آهک *āhak*, lime, plaster, mortar, cement. P.

آهک تفت *āhaki tafta*, quick-lime. P.

اهل *ahl*, people, family; worthy. A. [A.P.

اهل ادب *ahli adab*, the courteous; the learned.

اهل تحقیق *ahli taḥkik*, philosophers, doctors. A.P.

اهل خرد *ahli khirad*, wise persons, the wise. A.P.

اهل دل *ahli dil*, the pious, prudent, or wise. A.P.

اهل زمین *ahli zamīn*, the people of, or dwellers on, the earth. A.P. [discerning. A.P.

اهل شناخت *ahli shinākht*, the intelligent or

اهل صفا *ahli ṣafā*, the pure or devout. A.P.

اهل طریق *ahli tarīk*, devotees. A.P.

اهل طمع *ahli ṭam'*, greedy, avaricious, or covetous persons. A.P.

اهل فضل *ahli faẓl*, men of learning or excellence; virtuous persons. A.P. [come! A.

اهلاً *ahlan* (acc. of اهل), friendly people; wel-

اهلاً و سهلاً *ahlan wa sahlan wa marḥaban*, (thou art come, O guest) to a friendly people, and to a smooth (comfortable) place, and to a roomy (convenient) place! A.

اهله *ahluhu*, worthy of it. A.

باهله *bi ahlihi*, deserving of it. A. [city. A.

اهلیت *ahliyat*, worthiness, fitness; ability, capa-

اهمال *ihmāl*, negligence, carelessness, inattention, passing unnoticed, overlooking. A.

آهن *āhan*, iron. P.

آهنگ *āhang*, design, intention, preparation, readiness; note, voice; pitch, tune (of a musical instrument). P.

آهنی *āhanī*, made of iron, iron. P.

... آهانه *āhane*, a piece of iron. P.

آهین *āhanin*, made of iron. P. [gripped. P.

آهین چنگال *āhanin-changāl*, iron-clawed, strong-

آهین دوش *āhanin-dosh*, iron-beamed (balance); iron-shouldered; strong, sturdy. P.

آهو *āhū*, deer, stag, buck. P. [hawā). A.

آهوی *ahwā*, I love; (imperf. of the verb هوی

آهواه *ahwāhu*, I love him. A.

آهی *āhe*, one sigh. P.

ای *ai*, O! P. [verses of the Kurān. A.

آیات *āyāt* (pl. of آیه *āyat*), signs, miracles,

آیادی *ayādī* (pl. of آیدی *aidī*, which again is the pl. of آید *yād*), hands; benefits, favours. A.

آباز *Iyāz*, name of a favourite of Sultan Maḥ-

آیام *aiyām* (pl. of یوم *yaum*), day. A. [mūd. A.

آیه *āyat*,

آیت *āyat*,

آیه *āya*,

verse of the Kurān, miracle,

آیتام *aitām* (pl. of یتیم *yatim*), orphans. A.

ایشار *iṣār* (for ائثار *iṣār*), offering; preference;

bestowing of benefits, charity. A. [tion. A.

ایجاز *ījāz*, abridging, abbreviating; abbrevia-

آید *ayyada*, May (God) aid or strengthen; (perf. 2nd form of آید *āda*, for آید, used optatively). A. [him. A.

آید المولی *ayyadahu 'l maulā*, May the Lord aid

آیزد *izid* or *ezid*, God. P.

ایستادن *istādan*, to stand, to be standing, to stop, stay, remain. P.

ایستاده *istāda*, stood, standing. P.

ایشان *eshān*, they, them, these. P.

ایضاً *aizān*, also, likewise; the same. A.

ایم *em*, we are, we have. P.

ایمان *imān* (for ایمان *i'mān*), faith, belief. A.

ائمہ *a'imma* (pl. of امام *imām*), leaders in religion, exemplars; high-priests. A.

ایمن *aiman*, safe, secure; void of care, unconcerned, unapprehensive. P.

این *in*, this, these. P.

اینان *inān* (pl of این *in*), these. A.

اینجا *injā*, this place, here. P.

اینک *īnak*, behold! lo! P.

آینه *āyina*, glass, mirror. P.

ایوان *aiwān* or *iwān*, hall, court, palace, gallery, vestibule, portico. P.

آیین *ā'in*, law, canon, rule. P.

آئینه *ā'ina*, mirror, looking-glass. P.

آئینه‌دار *ā'ina-dār*, mirror-holder (an attendant on the great in the East.) P.

آئینه‌داری *ā'ina-dāri*, the office of mirror-holder. P.

ب

با *ba*, to, at, with, by, in, for, according to. P.

ب *bi* or *bu*, a pleonastic particle prefixed to certain tenses of Persian verbs. P.

ب *bi*, by, with, to. A.

با *bā*, with, along with; to; possessed of; notwithstanding; in spite of. P. [that. P.

با *bā ān ki*, that withal, notwithstanding

باب *bāb*, door, chapter. A. [ance. A.

باب التوبة *bābu 't taubati*, the door of repent-

ب *bā khabar*, informed, intelligent. P.A.

باختن *bākhtan*, to play, sport, trifle; to lose at

باخر *ba ākhir*, to an end. P.A. [play. P.

با خشونت *bā khushūnat*, with roughness. P.A.

باد *bād*, wind, breeze; pride, conceit, arrogance; (optative of بودن *būdan*) may it be! P.

باد مخالف *bādi mukhālīf*, adverse wind. P.A.

بادام *bādām*, almond. P. [stead. P.

بادپا *bād-pā* (lit. wind-footed), swift or fleet

بادپایی *bād-pā'e*, a fleet horse. P.

بادشاه *bādshāh*, king. P.

بادگرد *bād-gird*, whirlwind. P.

بادی *bāde*, a flatus (in the bowels), a fart. P.

بادیه *bādiya*, desert. A.

بار *bār*, load; fruit; time; admission, access. P.

بار خاطر *bāri khātir*, load or distress of mind. P.

بار آوردن *bār āvardan*, to bear fruit. P.

بار دیگر *bāri digar*, another, or second time. P.

باران *bārān*, rain, shower. P. [then. P.

باربر *bār-bar*, burden-bearing; beast of bur-

باربردار *bār-bardār*, bearer of burthens; pregnant or carrying (female). P.

بار خدا *bāri khudā*, Great God! P.

باردار *bār-dār* = باربردار *bār-bardār*. P.

بارگاه *bārgāh*, place of audience, royal court. P.

باره *bāra*, wall, battlements. P.

بارها *bārḥā* (pl. of بار *bār*), times, many times, often, repeatedly. P.

باری *bārī*, Creator. A.

باری تعالی *bārī ta'ālā*, God the Creator, God. A.

باری *bāre*, one load or burden; a turn or time; once upon a time, once; at least, at all events, at any rate. P.

چند باری *bāre chand*, several times. P.

باریدن *bārīdan*, to rain, to fall in showers. P.

باریک *bārīk*, fine, thin. P.

باز *bāz*, back, back again; on the other hand; afterwards; thrown back, wide open, open; a falcon. P.

بازار *bāzār*, market, mart, market-place, street of shops only; source of supply. P.

بازارها *bāzārḥā* (pl. of بازار *bāzār*), marts, market-places; whole marts. P. [market-places. P.

بازاری *bāzārī*, of, pertaining to, or infesting

سگ بازاری *sagi bāzārī*, market or street curs. P.

باز آمدن *bāz āmadan*, to come back, to return; to come in front. P. [back. P.

باز آوردن *bāz āvardan*, to bring back; to keep

باز بودن *bāz būdan*, to be open. P.

باز پس *bāz pas*, restitution. P. [restore. P.

باز پس دادن *bāz pas dādan*, to give back, to

باز خریدن *bāz kharīdan*, to buy back, to redeem or ransom. P.

باز دادن *bāz dādan*, to give back, restore. P.

باز داشتن *bāz dāshtan*, to keep back, withhold, restrain, detain. P.

بازرگان *bāzargān*, trader, merchant. P.

بازرگانی *bāzargāne*, a merchant, or a certain merchant. P.

باز زدن *bāz zadan*, to strike again, to hold back; to turn away (78). P.

بازست *bāzast*, is open. P. [to draw back. P.

باز کردن *bāz kardan*, to open, unfold, unravel;

باز کشیدن *bāz kashīdan*, to draw back. P.

باز گذاشتن *bāz guzashstan*, to quit, to leave behind. P. [revert. P.

باز گردیدن *bāz gardīdan*, to turn back, return,

باز گشتن *bāz gashtan*, to go or turn back, to return, retire, withdraw, retreat. P.

باز گفتن *bāz guftan*, to reply. P.

باز ماندن *bāz māndan*, to remain behind, to lag, flag, shirk. P. [shoulder to the elbow. P.

بازو *bāzū* (pl. بازوان *bāzuwān*), the arm from the

بازی *bāzī*, play, sport; pyrotechnics. P.
 بازیچه *bāzīchah* (dim. of بازی *bāzī*), play, sport,
 pastime; trifling, frivolity. P.
 بازییدن *bāzīdan*, to play or sport. P.
 باس *ba's*, power, might; severe punishment. A.
 باسنا *ba'sanā* (acc.), our severe punishment. A.
 باسیک *bāsīk*, tall or full-grown palm. A.
 باش *bāsh* (imp. of بودن *būdan*), be thou, stay,
 wait, have patience. P.
 باشد *bāshad* (aor. 3 sing. of بودن *būdan*), it may
 be, must be, would be. P. [delusive. A.
 باطل *bāṭil*, vain, futile, absurd, foolish, false,
 طع *bā ṭam'*, covetous, greedy. P.A.
 باطن *bāṭin*, interior, inward, inside, hidden. A.
 باطنی *bāṭinī*, my interior. A.
 باغ *bāgh*, garden. P.
 باغیان *bāghbān*, gardener. P. [is a weaver. P.
 بافندست *bāfindast* (for بافنده است *bāfinda ast*),
 بافنده *bāfinda* or *bāfanda*, weaver. P.
 باقی *bāqī*, remaining, left; enduring, lasting,
 perpetual, permanent. A.
 باک *bāk*, fear, care, solicitude; danger. P.
 بال *bāl*, arm; wing; stature. P.
 بالا *bālā*, above, high; upper hand; top, sum-
 mit; height, stature. P.
 بالا گرفتن *bālā giriftan*, to get the upper hand,
 gain the ascendancy; to break into flame,
 to blaze up (as fire). P.
 بالائمه *bi 'l iṣmi*, to or into sin. A.
 بالبر *bi 'l birri*, to being pious, to piety. A.
 بالبنان *bi 'l banān*, with the tips of the fingers. A.
 بالجملة *bi 'l jumla*, on the whole, to sum up. A.
 بالرحیل *bi 'r rahīlī*, with departure. A.
 بالش *bālīsh*, pillow, cushion. P.
 بالشیر الاخضر *bi 'sh shajari 'l akhṣari*, on the
 بالغ *bāligh*, adult. A. [green tree. A.
 باللغو *bi 'l laghwī*, by impropriety or folly. A.
 بالله *bi 'llāhī*, by or with God. A.
 بالورای *bi 'l warā*, among men. A.
 بالین *bālīn*, head (of a bed or tomb), pillow. P.
 بام *bām*, terrace or flat roof of a house. P.
 بامداد *bāmdād* } in the morning, at morn.
 بامدادان *bāmdādān* } P.
 با منش *bā manash*, with me (and) him. P.
 بان *bān*, the ben-tree (a species of moringa). A.

بانگ *bāng*, cry, noise, shout, clamour, roll,
 thunder; call to prayer. P. [P.
 برداشتن بانگ *bāng bardāshstan*, to call to prayer.
 صبح بانگ *bāngi ṣubḥ*, the morning summons to
 prayer. P.
 نماز بانگ *bāngi namāz*, call to prayer. P.
 بانو *bānū*, bride, wife, lady. P. [play a tune. P.
 آواز آمدن *ba āwāz āmadan*, to sound a note,
 با وجود *bā wujūd*, with the existence, through,
 notwithstanding. P.A.
 باور کردن *bāwar kardan* } to believe, to credit. P.
 باور داشتن *bāwar dsāhtan* }
 باهر *bāhīr*, excellent, resplendent, manifest,
 conspicuous. A. [selves. P.
 باهم *bāham*, together, along with, among them-
 باهم آمدن *bāham āmadan*, to fly in a passion,
 to become angry. P.
 باید *bāyad* (aor. of بایستن *bāyistan*), it must be;
 he must, one ought; it is proper, necessary
 or indispensable, it behoveth, is wanted. P.
 بایدت *bāyadat*, is necessary for thee; dost thou
 need? must thou have? P.
 بایستی *bāyisti*, it would be proper or necessary,
 it would suit. P. [off. P.
 ببر *bībar* (imp. of بردن *burdan*), carry thou, carry
 بت *but* (pl. جان *butān*), image, idol. P.
 بتحقیق *ba taḥkīk*, for certain, of a certainty,
 certainly. P.A.
 بتر *battar* (for بدتر *badtar*), worse. P.
 تراش بت *but tarāsh*, carver of images or idols,
 sculptor. P. [dread thou. P.
 بترس *bitars* (imp. of ترسیدن *tarsidan*), fear or
 بترند *battarand*, are worse. P.
 بجا *ba jā*, in place, to place; towards. P.
 تا بجای که *tā ba jā'e ki*, to the extent or degree
 that. P.
 بجا آوردن *ba jā āvardan*, } to bring into
 بجا آوردن *ba jā'e āvardan*, } place, to carry
 into effect, to perform, accomplish, dis-
 charge, fulfil, execute. P.
 بجا رسیدن *ba jā rasīdan*, to attain to eminence,
 to be successful. P.
 بجان آمدن *ba jān āmadan*, to be in imminent
 peril, to be on the point of dying, to be
 weary of life. P. [life P.
 بجان پرورتن *ba jān parwardan*, to cherish as one's
 بجان رسیدن *ba jān rasīdan*, to be reduced to
 great straits, to be on the verge of starva-
 tion or death. P.

بجان *ba jān ranjīdan*, to be cut to the heart, vexed to the soul. P. [towards. P.A.

بجانب *ba jānīb*, to the side, in the direction of,

بجز *ba juz*, besides, save, except. P.

بجمال *bi jamālihi*, by his beauty. A.

بچه *bacha*, infant, child; young of an animal. P.

... *ba chi*, by what (means)? in what (way)? to what (use)? P

بحث *baḥṣ*, investigation, scrutiny; controversy, discussion, dispute. A.

کردن بحث *baḥṣ kardan*, to discuss, dispute. A.P.

بحر *baḥr*, sea. A.

بمحضر *ba ḥuẓūr*, into the presence. P.A.

بحقیقت *ba ḥaqīqat*, in truth, in reality, really, assuredly. P.A.

بحکم *ba ḥukmi*, by way of, by reason of, on the authority of, in accordance with. P.A.

آنکه بحکم *ba ḥukmi ān ki*, in accordance with that which, because that, forasmuch as, for the reason that, so that, to a degree that. P.A.

بجکم ضرورت *ba ḥukmi ẓarūrat*, by force of necessity, perforce. P.A.

بجکم عاریت *ba ḥukmi 'ariyat*, by way of loan. P.A.

بحل کردن *biḥl kardan*, to absolve, pardon, forgive. P.A.

ببحر *buhūr* (pl. of بحر *baḥr*), seas, oceans. A.

بخت *bakht*, fortune. P.

بخت برگشته *bakht-bar-gashta*, unfortunate. P.

بختی *bukhtī*, a Bactrian camel (which is very hairy, and has two bunches). P.

بختیار *bakhtyār*, favoured by fortune, fortunate. P.

بخش *bakhsh*, share, portion, lot. P.

بخشای *bakhshāi*, forgive thou. P.

بخشایش *bakhshāyish*, favour, forgiveness, grace, merciful-kindness. P. [ness. P.

بخشاینده *bakhshāyandagī*, liberality; forgive-

بخش *bakhshish*, gift, gratuity. P.

بخشنده *bakhshandagī*, liberality. P.

بخشنده *bakhshinda*, bestower; liberal. P.

بخشودن *bakhshūdan*, to take pity, show kindness. P.

بخشیدن *bakhshīdan*, to bestow, grant, give; to make a present; to waive; to forgive or pardon. P.

بخل *bukhl*, avarice, stinginess. A.

بخور *bakhau* = بخواب *ba khwāb*: see خواب.

بر خود *ba khwud* bar, upon thyself. P.

بخیل *bakhīl*, stingy, miserly, avaricious: miser. A.

بخیلی *bakhīlī*, = بخل *bukhl*. A.P.

بد *bad*, bad, wicked. P.

بدا *badā* (for *bada'a*), it first appeared. A.

بدا *izā badā*, when it first appears. A.

بد اختر *bad akhtar*, ill-starred, hapless. P.

بد اختری *bad akhtare*, an unfortunate one, an unlucky wight. P. [thou. P.

بدان *bidān* (imp. of دانستن *dānistan*), know

بدان *badān* (pl. of بد *bad*), bad persons. P.

..... (for به آن *ba ān*), with that; for that purpose; to that person. P.

بد اندیش *bad andesh*, ill-wisher, malevolent, malignant. P. [wretched. P.

بد بخت *bad bakht*, ill-fated, unfortunate,

بد بختی *bad bakhtī*, thou art unfortunate. P.

بدخشان *badaḥshān*, a country of Central Asia, celebrated for its rubies. P. [vicious. P.

بد خوی *bad kḥo*, ill-natured, bad-tempered,

بدر *badr*, the full moon. A.

کالیدر *ka 'l badri*, like the full moon. A.

بدر *ba dar*, out, out of doors, without, forth. P.

بدر آمدن *ba dar āmadan*, to come out. P.

بدر رفتن *ba dar raftan*, to go out. P.

بدرقه *badraqa*, guide, escort (through a trackless desert). P.

بدر کردن *ba dar kardan*, to expel, banish; to dismiss (from the mind); to cast out; to take off, (98); to dispense, distribute. P.

بدرنا *bi darrinā*, with our milk. A.

بد روزگار *bad roẓgār*, unfortunate, wicked. P.

بد زندگانی *bad zindagānī*, bad-lived. P.

بدست آوردن *ba dast āvardan*, to get hold or possession (of), procure, secure, gain; to look out for. P.

بدستم *ba dastam*, into my hand. P.

بد سگال *bad sigāl*, ill-surmiser, evil-thinker; malignant. P. [of compact. P.A.

بد عهدی *bad 'ahdī*, promise-breaking, violation

بد فرجام *bad farjām*, ending bad; malignant. P.

بد کاری *bad kārī*, evil doing. P.

بد گوهر *bad gauhar*, of bad quality, coarse; bad by nature, essentially bad. P.

بد گوی *bad-go*, evil-speaker, calumniator. P.

بد گهر *bad guhar*, bad by nature, essentially

بد مهر *bad mihr*, unkind. P. [bad. P.

بد مهری *bad mihrī*, unkindness. P.

بدن *badan*, body. A.
 بدو *badū* (for او به *ba ū*), to him, her, or it. P.
 بده *bidih* (imp. of دادن *dādan*), give thou; pay thou. P. [misery:—*bade*, a bad man. P.
 بدی *badī*, badness, wickedness, vice, evil, harm,
 بدیع *badī*, wonderful, marvellous, strange;
 prompt; original. A. [rare) beauty. A.
 بدیع الجمال *badī'u 'l jamāl*, of marvellous (or
 بدیع جهان *badī'i jahān*, the wonder of the
 world. A. P. [this (or these). P.
 بدین *badīn* (for این به *ba īn*), to or in or with
 بدنیا *badīnhā*, in these things. P.
 بذر *bazr*, seed. A.
 بذر کرم *min karami 'l bazri*, (is) in conse-
 quence of the good seed. A.
 بذل *bazl*, gift, liberality, munificence, bestowal,
 profusion. A.
 بذله *buzla* (pl. بذله *buzlahā*), joke, witticism. P.
 بر *bar*, on, upon; up, above, over; before; by;
 according to; at, against, from. P.
 بر *bar*, breast, bosom; side, embrace; fruit. P.
 از *az bar*, by rote (104). P.
 در بر کردن *dar bar kardan*, to clothe, invest. P.
 بر *barr*, dry land. A.
 برابر *bar-ā-bar* (lit. breast to breast), equal,
 parallel, on a level, opposite, over against. P.
 در برابر *dar barābar*, over against. P.
 برادر *birādar*, brother. P.
 برادر خواندگی *birādar khwāndagī*, profession of
 brotherly affection, calling one brother. P.
 بر آمدن *bar āmadan*, to come up or out, ascend,
 arise; to be accomplished; to get on, suc-
 ceed, or prosper; to prevail against, come
 off best; to elapse, to pass by or beyond. P.
 بر آمیختن *bar āmekhtan*, to mix, mingle, or
 commingle. P.
 بر آن *bar ān*, on that, upon that. P.
 بر آن شدن *bar ān shudan*, to agree to, will,
 wish, or intend. P.
 بر انداختن *bar andākhtan*, to throw down, throw
 away, fling about; to defeat. P.
 بر انگیزتن *bar angekhtan*, to raise, stir up,
 excite or incite. P. [I obey. P.
 بر آنم *bar ānam*, I am on that, I agree to that,
 بر آوردن *bar āvardan*, to bring up, raise; to
 rear up or out; to give forth; to complete,
 accomplish, perform, fulfil; to close, or
 block up (a door with mud or bricks); to
 repair, help on. P.

دم بر آوردن *dam bar āvardan*, to fetch a breath;
 to breathe (or utter) a word. P.
 برای *barāyi*, for, because, for the sake of. P.A.
 بر *bar bar*, on the breast. P.
 بر بستن *bar bastan*, to pack up, make compact,
 to close, to shut. P.
 بر با *barbat*, the Persian lute. P. [lutanist. P.
 بر با سرائی *barbat-sarāi*, performer on the lute,
 بر پا *bar pā*, raised, erect. P.
 بر پا داشتن *bar pā dāshtan*, to raise, set up,
 establish, maintain, sustain. P.
 بر تافتن *bar tāftan*, to twist, wring off; to turn
 round; to turn away, avert. P.
 بر تر *bar tar*, higher. P.
 بر تست *bar tust*, is on thee. P.
 برج *burj*, tower, bastion, barbican. A.
 بر جا *bar jā*, on the ground, prostrate; quiet,
 tranquil, steady. P.
 بر جستن *bar jastan*, to start or jump up. P.
 بر جهد *bar jihad* (or *jahad*), (aor. of بر جستن
bar jastan), he or it leaps up. P.
 برجی *burje*, a certain tower. A.P. [remove. P.
 بر چیدن *bar chīdan*, to pick or gather up, to
 بر حق *bar haqq*, true, just; in the right. P.A.
 برخ *bar kh*, portion, part. P.
 برخاست *bar khāst*, a rising up. P.
 برخاستن *bar khāstan*, to rise, rise up, arise;
 to be born; to break up; disappear, depart;
 to cease, end. P.
 بر خواندن *bar khwāndan*, to recite, to repeat. P.
 برخی *bar khe*, a little, a bit, a short distance;
 one part or portion. P.
 برخیز *bar khez* (imp. of برخاستن *bar khāstan*),
 برد *bard*, cold. A. [rise, arise; up! P.
 برد *burd*, a kind of striped garment. A.
 برداشتن *bar dāshtan*, to pick up, take up, raise,
 hold up, take off, remove, carry off; to sus-
 tain, to bear. P.
 بر دریدن *bar darīdan*, to split open, rip up,
 cleave asunder. P.
 بردن *burdan*, to bear, carry; to conduct, lead;
 to bear or take away, to remove; to carry
 off, win; to support, suffer, endure; to
 prefer or lodge (a complaint); to throw
 away, lose or lower (one's character or
 dignity). P.
 بر رفتن *bar raftan*, to go up, climb. P.
 بر سر *bar sar*, on, or at the head, tip or point. P.

برشته *bi rashshatin*, by, or with a slight sprink-
 برف *barf*, snow. P. [ling. A.
 برف آب *barf-āb*, snow-water; iced water. P.
 بر فروختن *bar furūkh̄tan* (or *furokh̄tan*), to
 kindle, to light up. P.
 بر افزودن *bar fuzūdan*, to increase. P.
 بر فشاندن *bar fishāndan*, to press, squeeze; to
 rap; to snap (the fingers). P.
 برق *barq*, lightning; flash (of a sword).
 بر قرار *bar qarār*, in (one's) usual habit, or nor-
 mal condition; firm, fixed. P.A.
 برکات *barakāt* (pl. of برکت *barakat*), blessings. A.
 برکت *barakat*, increase, blessing. A. [tern. A.
 ... *birkat* or *birka*, basin, tank, pond, cis-
 بر کشادن *bar kushādan*, to open; to remove;
 to lighten. P.
 بر کشودن *bar kushūdan*, to open, unloose. P.
 بر کشیدن *bar kashīdan*, to extract, draw, draw
 forth. P. [to strip off; pluck out. P.
 بر کندن *bar kandan*, to dig up, tear up, uproot;
 برکی *barakī*, made of برک *barak*, a kind of
 flannel or felt, woven of camel's hair, of
 which darveshes make caps and vests; a
 cap so made. P.
 برگ *barg*, leaf; provisions for a journey. P.
 بر گذشتن *bar guzāsh̄tan*, to pass over; to pass
 beyond; to extend. P.
 بر گردیدن *bar gardīdan*, to turn away from; to
 change, (110). P.
 بر گرفتن *bar giriftan*, to take up or off, pick up;
 to raise, derive; to turn aside or away;
 to remove, take away, carry off, clear; to
 attain. P.
 برگزیدن *bar guzīdan*, to choose, select. P.
 برگسلانیدن *bar gusilānīdan*, to snatch, wrench,
 break. P. [up. P.
 برگسلیدن *bar gusilīdan*, to snap, break, tear
 برگشتن *bar gashtan*, to turn, retreat, retire,
 take to flight. P. [upside down. P.
 برگشته *bar gashta*, upset, overturned, turned
 برگماشتن *bar gumāsh̄tan*, to depute, appoint. P.
 بزم *baram*, I might (or would) bear, or bring;
 (aor. of بردن *burdan*). P.
 برنج *birinj*, rice. P.
 برنجی *birinje*, one grain of rice. P.
 بر نیارد *bar nayārad*, it beareth not (aor. neg.
 of برآوردن *bar āvardan*). P.
 بر نیام *bar nayāram*, I will not bring out. P

بر نیامدن *bar nayāmadan* (neg. of برآمدن *bar
 āmadan*), not to happen, to fail. P.
 برو *barū* (for براو *bar ā*), on him, her, or it. P.
 . . *birav* (imp. of رفتن *raftan*), go thou. P.
 برو بر *barū bar*, upon him. P.
 بروت *burūt*, mustachios, whiskers. P.
 برومند *barūmand*, fruit-bearing, fruitful. P.
 برون *birūn*, without, out, outside. P.
 بروی خود *barū'e khwud*, of one's self, of one's
 own accord. P.
 برو *bara* or *barra*, lamb. P.
 برهان *burhān*, decisive and manifest evidence,
 conclusive proof. A.
 برهم بستن *barham bastan*, to close, to shut to. P.
 برهم زدن *barham zadan*, to strike together,
 slam. P.
 برهم زدن دست *dast barham zadan*, to strike the
 hands together, to wring the hands (in
 grief). P.
 برهنگی *barahnagī*, nakedness. P.
 برهنه *barahna*, bare, naked, stripped; void. P.
 بری *barī*, clear, quit, free, innocent, careless. A.
 بری داشتن *barī dāsh̄tan*, to exempt, to keep
 free from. A.P.
 بریان *biryān*, fried, broiled, parched. P.
 بریان ساختن *biryān sākhtan* (or کردن *kardan*), to
 fry, broil, roast, parch. P.
 بریدن *burīdan* and *burridan*, to cut, cut out
 (or make up garments); to cut off, to sever;
 to prune. P.
 برین *barīn* (for بر این *bar īn*), on this. P.
 بزاز *bazzāz*, draper, mercer. A.
 بزرجمهر *buzurjmihr*, name of the prime minister
 of Nūshīrawān king of Persia. P.
 بزرگ *buzurg*, great, venerable, eminent, grand;
 grown up, grown big. P.
 بزرگان *buzurgān* (pl. of بزرگ *buzurg*), ancestors;
 great men, superiors, grantees, sages. P.
 بزرگزاده *buzurg-zāda*, high-born. P.
 بزرگوار *buzurgwār*, great, excellent. P.
 بزرگواری *buzurgwārī*, greatness, excellence. P.
 . . . *buzurgwāre*, a great man. P.
 بزرگ همت *buzurg-himmat*, high-minded, high-
 spirited, magnanimous; (comp. بزرگ همت تر
buzurg himmattar). P.A.
 بزرگی *buzurgī*, greatness; adulthood, maturity,
 superiority in years. P.

بزرگي *buzurге*, a certain great man. P.
بزه *baza*, sin, guilt. P. [hold! enough! P.
بس *bas*, many; many a one or time; enough;
بس کردن *bas kardan*, to stop, leave off. P.
بسا *basā*, many, many a one, many a time. P.
بساط *basāt*, expanded and even land, wide or
spacious surface of ground. A.
... **bisāt**, carpet, anything that is spread or
spread out. A.
بستان *bisitān* or *bistān* (imp. of **ستاندن** *sitān-*
ستان *bustān*, garden. P. [*dan*, take thou. P.
بستان سرا *bustān-sarā*, palace or house in a gar-
den, summer-palace. P.
بستر *bistar*, bed, bedding, cushion. P.
بستن *bastan*, to shut, close; to bind, tie, gird
on, attach, fix; to form, frame. P.
نعل بستن *na'l bastan*, to fix a shoe; to shoe. P.
بستند *bi-sitand* (aor. of **ستاندن** *sitāndan*), they
take or accept. P.
بسته *bastā* (perf. part. of **بستن** *bastan*), tied,
bound, girt; shut, closed, fastened, stopped;
locked; set, fixed, formed; fettered, shackled. P.
بسر آمدن *ba sar āmadan*, to come to a head, be
completed, to come to an end; to expire;
to arrive at perfection, to excel. P.
بسر شدن *ba sar shudan*, to come to an end, to
be finished. P.
بسر آوردن *ba sar āvardan*, to bring to an end. P.
بسر بردن *ba sar burdan*, to bring to a head,
carry to an end, finish, to pass away; to
agree, harmonize. P. [widely. A.
بسط *basāṭa*, he made abundant, or diffused
و لو بسط الله الرزق *wa lau basāṭa 'llāhu 'r rizqā*,
and if God made plentiful the means of
subsistence. A.
بسم *bismi* (for **باسم** *bi ismī*), in the name of. A.
بسوي *ba sūyi*, in the direction of, towards. P.
بسي *base*, much, many; sufficient; many a
one; many a time, often, a long while. P.
بسيار *bisyār*, much, many; often. P.
بسيار خسب *bisyār-khasp*, very sleepy. P.
بسيار خوار *bisyār-khwar*, (much-eating), great
eater, glutton. P. [number. P.
بسياري *bisyārī*, abundance, large quantity, great
بسيط *basit*, expanded and even ground, wide or
spacious surface; simple, uncompounded. A.
بسيم *basim*, smiling. A.
بشارت *bishārat*, good news, glad tidings. A.

بشر *bashar*, man, mankind. A.
بشرة *bashara*, skin, outer or surface skin; out-
side, outward appearance. A.
بشرية *bashariyat*, human nature, humanity. A.
بشنو *bishinav* or *bishnav* (imp. of **شنودن** *shi-*
nūdan), hear, listen. P.
بشوي *bushuwī* (2 sing. aor. of **شستن** *shustan*),
thou mayest wash. P. [washes. P.
بشويد *bushūyad*, (3 sing. aor. of *shustan*), he
بصالح *bi Ṣālihin*, by *Ṣāliḥ* (the prophet), by a
just or good man; as virtuous. A.
بصرة *baṣra*, Basra, a city on the Persian Gulf,
usually written Bussorah. A.
بضاعت *biṣā'at*, merchandise, or an article of
merchandise; a portion of one's property
which one sends for traffic; stock in trade. A.
بط *baṭṭ*, a duck. A.
بظاهر *bi ṭāhirin* (= **ظاهر** *ṭāhirun*), clean, pure. A.
بطل *baṭṭāl*, vain, false, worthless. A.
بطلالت *baṭālat*, idleness, vanity, frivolity; idle
talk, jesting. A.
بطش *baṭsh*, might, strength (in fight), valour,
vehemence in assault. A.
بطلعته *bi ṭal'atihi*, by his countenance. A.
بطن *baṭn*, belly. A.
بطي *baṭi*, slow, tardy, dilatory, backward. A.
بطيها *bi ṭibihā*, on account of their sweet-
بعد *ba'd* (also **بعد از** *ba'd az*), after. [ness. A.
بعزت تر *ba 'izzat-tar*, dear, more esteemed, more
precious. A.P. [small part. A.P.
بعضي *ba'ze*, some, certain; a part, or portion, a
بعل *ba'l*, lord, master, husband. A.
بعليها *ba'lihā*, her husband. A.
بعليك *ba'alabakk*, Baalbec in Syria. A.
بعون *bi 'auni*, by the aid of. A.
بعيد *ba'id*, far, distant, remote. A.
بغداد *baghdād* (originally *bāghī dād*, the garden
of justice), Baghdād, a city on the Tigris. A.
بغل *baghl*, arm-pit, arm. P.
بغوا *baghaw*, they would be insolent, they had
rebelled (3 pers. pl. perf. of **بغى** *baghā*). A.
بغوا في الارض *la baghaw fi 'l arṣi*, they would
assuredly act insolently on the earth. A.
بغى *baghy*, rebellion. A. [(than). A.
بغير *bi ghairi*, without, except, with other
بغير وسيلة *bi ghairi wasīlatin* without a me-
dium. A.

بقاء *bakā*, duration, permanence, continuance. A.
 بقال *bakkāl*, greengrocer ; grain-merchant ;
 grocer. A.

بِقَائِي *bakā'ī*, a duration, a permanence. A.P.

بقعه *buk'ā*, spot, place, plot, region. P.

بِقَلْبِي *bi kalbī*, in my heart. A.

بَقِيَّة *bakīyat*, or *bakīya*, remainder. A.

بَقِيَّة *bakīyate*, a remaining part, some remains,
 a remnant. A. P.

بَكَارِ آمَدَن *ba kār āmadan*, to be of use or service,
 to serve a purpose ; to avail. P.

بَكَارِ بَرَدَن *ba kār burdan*, to turn to use, to use,
 or employ. P.

بَكَاش *Buktāsh*, name of a certain athlete. P.

بِكَذَّابٍ *bi kazzābin asharrin*, as the worst
 of liars. A.

بَكْر *Bakr*, a proper name. A. [thou. P.

بَكْش *bikash* (imp. of كشیدن *kashīdan*), draw
 . . . *bukush* (imp. of کشتن *kushtan*), kill
 thou. P.

بَكْشَا *bukushāi* or *bukshāi* (imp. of كشودن
kushūdan), open thou. P.

بَكْم *bukm* (pl. of ابکم *abkam*), dumb. A.

بِكَمَالِهِ *bi kamālihi*, by his perfection. A.

بِغْذَارٍ *buguzār* (imp. of گذاشتن *guzāshstan*),
 allow, give leave, suffer, permit. P. [said. P.

بِغُفْتَا *buguftā* (= بغُفْت *buguft*), he (or she)

بِغُو *bugo* (imp. of گفتن *guftan*), say thou. P.

بِغِيرٍ *bigīr* (imp. of گرفتن *giriftan*), seize thou,
 catch hold of. P.

بَل *bal*, but, nay. A. [affliction, adversity. A.

بَلَاء *balā*, calamity, misfortune, trouble, evil,

بِلَادٍ *bilād* (pl. of بلدة *baldat*), provinces, coun-
 tries, cities ; provinces collectively, i.e. a
 country. A.

بَلَاحٍ *balāgh*, arrival, conveyance of a message. A.

بَلَاغٍ *balāgh*, the messenger has only to deliver
 his message. A.

بَلَاحَاتٍ *balāghat*, eloquence, rhetoric ; puberty. A.

بَلَاءِي *balā'ī*, a calamity, trial or affliction. A.P.

بَلْبُل *bulbul*, nightingale. P.

بَلْبُلَا *bulbulā*, O nightingale ! P. [tria]. P.

بَلْخ *Balkh*, a city of Khurāsān (ancient Bac-

الْخ *balkhī*, a native of Balkh. P.

بَلَد *balād*, country, city. A.

بلده *baladahu* (acc.), his country. A.

بُلْدَان *buldān* (pl. of بلد *balad*), districts, quar-
 ters, regions ; cities, towns, villages. A.

بلدة *baldat*, country, region, district ; city,
 town, village. A.

بَلَدَتْ تَر *ba lazzattar*, with greater deliciousness,
 more delicate or luxurious. P.

بَلَغَ *balagha*, he reached or attained. A.

بَلَغَ الْعُلَى *balagha 'l'ulā*, he attained to emi-
 nence. A.

بَلِّغَ *balligh*, cause to reach, convey ; (imp. of

بَلَّغَ *ballagha*, 2nd form of بَلَغَ *balagha*). A.

بَلِّغَ مَا عَلَيْكَ *balligh mā 'alaika*, convey (or de-
 liver) what thou art charged with (or what
 is incumbent on thee.) A.

بَلَكِه *balki*, but, moreover, nay. P.

بَلَنَد *baland*, high, lofty, tall. P.

بَلَنَدِ آوَاز *baland-āwāz*, loud-voiced. P.

بَلَنَدِ بَالَا *baland-bālā*, tall of stature. P.

بَلَنَدِ بَانْگ *baland-bāng*, loud-sounding, noisy. P.

بَلَنَدِي *balandī*, height, elevation. P.

بَلُّور *billaur* or *ballūr*, crystal. A.

بَلُّورِين *billaurin* or *ballūrin*, made of crystal,
 crystalline, crystal-like. A.P.

بُلُوغٍ *bulūgh*, puberty, maturity. A.

بَلِي *bale*, yes, true, certainly, indeed ; well,
 right ; but. P.

بَلِيَّة *balīyat*, misfortune, trial, affliction. A.

بَلِيت *bulitu*, I am tried or afflicted ; (passive of
 the verb بَلَا *balā*, for بَلُو). A.

بَلِيتِ بِنَحْوِي *bulitu bi nahwīyin*, I am tried by a
 grammarian. A.

بَلِیْغٍ *baligh*, great, vast ; many, much, excessive,
 full, perfect ; forcible, eloquent. A.

بِمَا *bi mā*, with whatever ; according to what. A.

بِمَثَلٍ *ba maṣāl*, for example. P.A.

بِمِمْسَعِي *bi misma'ī*, by mine ear. A.

بِمَنْ *bi man*, with whom ? to whom ? A.

بِمَنْ اَتَسْت *bi mani 'ntasabta*, to whom art thou

بِمَنْسَت *ba manast*, is to me. P. [related ? A.

بِمَوْجِبٍ *ba mūjib*, in conformity with, according
 to ; for the reason. P.A.

بِمِيرٍ *bimīr* (imp. of مردن *murdan*), die thou. P.

بِنْ *bin* (for ابن *ibn*, when placed between two
 proper names), son. A.

بُن *bun*, bottom, root, end. P. [and end. P.

بِنْ سَرِ وَ بِنْ *sar o bun*, head and tail, beginning

بنا *bi nā*, with us. A.

بناء *binā*, building, structure, edifice, anything built or constructed. A.

بنابر *binā bar* (*lit.* what is built upon), because, on account of, by reason of. A.P.

بنات *banāt* (pl. of بنت *bint*) daughters. A.

بنات نبات *banāti nabāt* (*lit.* daughters of vegetation), tender herbage. A.P.

بناگوش *banāgosh* or *bunāgosh* (adjoining the ear), the cheek. P.

بنام *ba nām*, in the name; by name. P.

بنان *banān*, fingers, tips of the fingers. A.

بنحوی *bi nahwiyin*, by a grammarian. A.

بند *band*, bond, imprisonment, confinement; fetters; trap, snare; trick, artifice; manoeuvre (in wrestling); imagination, idea, thought; anxiety, concern; scheme, hope, expectation. P. [thou. P.

بند *band* (imp. of بستن *bastan*), fix thou, attach
بند دست *bandi dast*, hand-cuffs. P.

بند فرمودن *band farmūdan*, to order into confinement, to imprison. P. [servants. P.

بندگان *bandagān* (pl. of بنده *banda*), slaves,
بندگی *bandagī*, service, slavery. P.

بندن *bandan*, to bind. P.

بند نهادن بر درم *band nihādan bar diram*, to keep a tight hand on the silver, to be miserly. P.

بنده *banda*, servant, slave; your servant, your slave. P. [one's power, prisoners. P.

بندیان *bandiyan* (pl. of بندی *bandī*), those in
بنه *binih* (imp. of نهادن *niḥādan*), place, or lay thou. P.

بنی *bunaiyā* (dim. of بنی *bany*, for ابن *ibn*, son), dear, or darling son. A.

بنیاد *bunyād*, foundation. P. [kind. A.

بنی آدم *banī ādam*, sons of Adam, men, mankind
بنی عم *banī 'amm*, sons of a paternal uncle, first cousins. A.

بو *bū*, smell, scent, odour. P.

بو *bū* = ابو *abū*; [q. v.] A.

بو العجب *bu 'l'ajab* (*lit.* cause of wonder), wonderful, astonishing. A.

بواب *bawwāb*, doorkeeper, porter. A.

بواجبی *ba wājibi*, suitable, merited. P.A.

بود *buwad* (aor. of بودن *būdan*), it or he may be, shall or will be, or should be. P.

بودن *būdan*, to be. P.

بودی *būde*, he was in the habit of being, he used to be; there would be. P.

بوریا *būriyā*, mat made of reeds, coarse matting. P.

بوریا باف *būriyā-bāf*, mat-weaver, mat-maker. P.
بوستان *būstān* or *bostān* (*lit.* place of perfume), flower-garden; garden. P.

بوسه *būsa* or *bosa*, kiss. P.

بوسه دادن *būsa dādan*, to give a kiss, to kiss. P.

بوسیدن *būsīdan* or *bosīdan*, to kiss; to rot. P.

بو قلمون *bū qalamūn*, of various hues (as shot silk or the like); the chameleon; changeable, capricious, inconstant. A.

بوم *būm*, the owl. A. [soil. P.

بوم *būm*, uncultivated or waste land; land,

بوی *bū* = بو; [q. v.] P. [smell. P.

بوئیدن *bū'idan*, to scent, to diffuse perfume; to

به *ba*, *bi* or *bu*: see ب (of which it is the detached form). P.

به *bih*, quince:—good, excellent; better, best; well, cured, healed. P.

به *bihī*, by, with or concerning him or it. A.

بها *bahā*, price, value. P.

بهار *bahār* (pl. بهاران *bahārān*), spring: (at p. 130, l. 2, بهار = بهار). P.

بهاری *bahārī*, vernal. P.

به از *bih az*, better than. P.

بهانه *bahāna*, pretext, excuse, subterfuge. P.

بهانندجو *bahāna-jū*, seeker of pretexts, shuffler, shuffling. P. [brutes. A.

بهائم *bahā'im* (pl. of بهیمه *bahīmat*), beasts,

بهتر *bihṭar*, better. P.

بهتری *bihṭare*, a better person. P.

بهجت *bahjat*, beauty, goodness; happiness, joy, gladness. A.

بهرام *Bahrām*, name of several Persian kings. P.

بهرام گور *Bahrām Gor*, the sixth Persian king of that name. of the dynasty of the Sassanides. He was surnamed "Gor," from his fondness for chasing the wild ass (*gor*). P.

بهرام گوری *bahrām gore*, a Bahrām Gor. P.

بهشت *ba hasht*, in eight. P.

بهشت *bihisht*, paradise. P

اهل بهشت *ahli bihisht*, the dwellers in paradise, the blessed. A.P.

بهشتی *bihishti*, of paradise, paradisaical, angelic. P.

بهشتی رو *bihishti-rū*, angelic-faced. P.

بهم *baham*, together. P.

بهم بر آمدن *baham bar āmadan*, to be displeased,

or enraged ; to be distressed, or pained ; to rise in opposition or rebellion. P.

بہم برزدن *baham bar zadan*, to convulse. P.

بہم بر کردن *baham bar kardan*, to distress, displease, pain ; to upset or overthrow. P.

بہم کشیدن *baham kashidan*, to draw together ; to knit (the brow). P.

بہمند *bahamand*, they are together. P.

بیہی *bihī*, quince :—*chūn bihī*, quince-like, as *bihīn*, best. P. [on a quince. P.]

بی *be*, without ; (a common prefix). P.

بی *bī*, with me, to me. A.

بیآ *biyā* (imp. of آمدن *āmadan*), come thou. P.

بیابان *biyābān*, desert, wilderness. P.

بیابان قدس *biyābāni kuds*, the desert of Jerusalem. P.A. [desert, anchorite. P.]

بیابان نشین *biyābān-nishīn*, a retiree to the desert, anchorite. P. [obtain. P.]

بیابد *biyābad* (aor. of یافتن *yāftan*), he may بی آبروی *be ābrū'ī*, dishonour, dishonourable act. P.

بی اجل *be ajal*, unfated, of which the appointed time of death is not come. P.A.

بی اختیار *be ikhtiyār*, without the will, without choice, or self-control ; unconscious. P.A.

بی ادب *be adab* (pl. بی ادبان *be adabān*), ill-mannered, rude, ignorant, unpolite. P.A.

بیار *biyār* (imp. of آوردن *āvardan*), bring thou. P. بیارامید *biyārāmīd*, it was at rest, it rested, or paused, or ceased (past. of *ārāmīdan*). P.

بیاراید *biyārāyad*, he, or it should adorn (aor. of آراستن *ārāstan*). P.

بی آزار *be āzār*, without pain or trouble, harmless, innoxious. P.

بی آزارتر *be āzārtar*, more harmless. P.

بیازارد *biyāzārad*, he torments, molests or vexes (aor. of آزاردن *āzardan*). P.

بیازاردن *biyāzārdan* = آزاردن, [q. v.] P.

بیازاریم *biyāzāriyam*, thou annoyest, or grievest me. P. [āzmīdan]. P.

بیازمای *biyāzmāi*, prove or try thou ; (imp. of بیاسائی *biyāsā'ī*, thou wilt, or wouldst rest (aor. of *āsūdan*) P. [copy. A.]

بیاض *bayāz*, blank book, note-book ; fair بی اعتبار *be 'itibār*, of no esteem, disesteemed, distrusted. P.A. [alūdan]. P.

بیالاید *biyālāyad*, it sullies or taints (aor. of

یاموز *biyāmoz* (imp. of *āmokhtan*), learn thou. P. بیان *bayān*, explanation, exposition, illustration, account. A.

بی اندازه *be andāza*, without measure. P.

بی انصاف *be inṣāf*, without justice, unjust. P.A.

بی انصافی *be inṣāfī*, injustice. P.A.

بی باک *be bāk*, without fear, fearlessly. P.

بی بر *be bar*, without fruit, fruitless, unfruit-

برگ *be barg*, leafless. P. [ful. P.]

بی بصر *be baṣar*, without sight ; senseless. P.A.

بی بهره *be bahra*, portionless, shareless, un-

participating, destitute ; unprofitable, vain. P.

بی پر *be par*, featherless or wingless. P.

بیت *bait*, distich, couplet, verse ; house. A.

بیت المال *baitu 'l māl*, the treasury of the state. A. [fearlessly. P.A.]

بی تحاشا *be taḥāshā*, regardless of consequences, fearlessly P.A. [prudent. P.A.]

بی تدبیر *be tadbīr*, without deliberation ; im-

بیتام *baitam* (= بیت من *baitiman*), my distich. A.P.

بی تمیز *be tamīz* (or بی تمیز *be tamīz*), void of discernment, indiscriminating ; dull of comprehension. P.A.

بی توشه *be tosha*, without provisions, provisionless, unprovided. P.

بی توفیق *be taufīq*, graceless. P.A.

بیتها *baithā* (Persian pl. of بیت *bait*), verses.

بیتی *baite*, one distich or verse. A.P.

بی جان *be jān*, lifeless. P.

بی جان کردن *be jān kardan*, to deprive of life. P.

بی جمالی *be jamālī*, uncomeliness, plainness. P.A.

بی جواب *be jawāb*, unanswerable, irrefutable ; without reply, having no answer. P.A.

بی چارگی *be chāragī*, helplessness, poverty. P.

بی چاره *be chāra* (pl. بیچارگان *be chāragān*), without resource or remedy ; helpless, miserable ; in despair. P.

بی چون *be chūn*, without equal, peerless ; God. P.

بی حاصل *be ḥāṣil*, unprofitable. P.A.

بی حد *be ḥadd*, unlimited ; beyond bounds or just limits. P.A.

بی حرمت *be ḥurmat*, disrespectful, uncivil ; void of honour or shame. P.A.

بی حرمتی *be ḥurmatī*, rudeness, discourtesy, disrespect, dishonour ; absence of ceremony. P.A.

- به حساب *be hisāb*, countless, incalculable. P.A.
 به حيت *be hamīyat*, careless or indifferent with respect to any sacred charge; shameless. P.
 به *bekh*, root. P. [less. P.A.]
 به کردن *bekh kardan*, to take root. P.
 به خبر *be khabar*, without information, unaware, unconscious; lost in amazement; uninformed, ignorant, unmindful. P.A.
 به بخبري *be khabarī*, thou art ignorant. P.A.
 به بخبراند *bekhabarānand*, they are ignorant. P.A.
 به بخوابي *be khwābī*, sleeplessness, loss of sleep, want of sleep. P.
 به بي خود *be khwud*, beside one's self, elated. P.
 به يد *bed*, willow. P.
 به يد مشك *bedi mushk*, musk-willow. P.
 به يدار *bīdār*, awake, wakeful; sober. P.
 به يداري *bīdārī*, wakefulness, waking, vigilance; want or absence of sleep; keeping awake. P.
 به يدانش *be dānīsh*, ignorant; ignorance. P.
 به يدانتي *be dānīshī*, folly, indiscretion. P.
 به در *be dar*, doorless. P.
 به دريغ *be diregh*, without stint, unsparing, ungrudging, liberal. P.
 به دست *be dast*, handless. P.
 به دل *be dīl*, without heart, out of heart; devotedly attached; ignorant, silly. P.
 به دين *be dīn*, irreligious, infidel. P.A.
 به ديني *be dīne*, an infidel; a miscreant. P.A.
 به يذني *baizak*, pawn at chess. P.
 به رسمي *be rasmī*, irregularity, bad custom or precedent. P.
 به رضا *be riżā*, without satisfaction. P.A.
 به روزي *be rozī*, not having sustenance allotted, luckless, unaided by fortune. P.
 به يرون *bīrūn*, out, outside, without, beyond. P.
 به بي زر *be zar*, without gold, moneyless, poor. P.
 به بس *bi'sa*, vile (are), out upon! A.
 به بس المطاعم *bi'sa 'l maṭā'imū*, vile are the meats! P.
 به بيست *bīst*, twenty. P. [A.]
 به بي سروپا *be sar o pā*, without head or foot, destitute of everything, wretched. P.
 به بي سروپايي *be sar o pā'ī*, utter destitution, wretchedness. P.
 به بيش *be sh*, greater, more, exceeding; any longer. P.
 به بيشتري *be sh*, more, more plentifully; for the most part; more intent. P.
- به شرمي *be sharmī*, shamelessness, impudence. P.
 به زور *be sh*, of great strength, very strong. P.
 به شك *be shakk*, without doubt, doubtless. P.A.
 به بشمار *be shumār*, innumerable, incalculable, untold. P.
 به بيشه *bīsha*, jungle, thicket, dense and tangled forest; a bed, or place or growth, of canes or reeds. P.
 به بيه *baiza*, egg. A. [veterinary art. A.]
 به بطار *baīṭār*, farrier, one who practises the art of shoeing.
 به بي طاقت *be ṭāqat*, without strength, weak. P.A.
 به بي طاقتي *be ṭāqatī*, weakness, inability, lack of power to endure; impatience. P.A.
 به به طمع *be ṭam'*, without longing, undesirous, uncovetous. P.A.
 به بيع *bai*, selling, buying. A.
 به بيعتي *be 'izzatī*, dishonour. P.A.
 به بي علم *be 'ilm*, without learning, illiterate. P.A.
 به بي عمل *be 'amal*, without works, without practice; unapplied. P.A. [P.A.]
 به بي غم *be ghām*, without sorrow, unconcerned.
 به بي غمي *be ghāmī*, thou art unconcerned. P.
 به بي فائده *be fā'ida*, useless, ineffectual, unavailing, fruitless; uselessly. P.A.
 به بيفتاد *biyūftād*, he fell (past of افتادن *uftādan*). P.
 به بيفتد *biyūftad*, he falls (aor. of *uftādan*). P.
 به بي قدر *be qadr*, without value, of no esteem. P.A.
 به بي قرار *be qarār*, restless, disturbed. P.A.
 به بي قوت *be kuwwat*, powerless; indigent, necessitous. P.A.
 به بي قياس *be kiyās*, without measure or number, incalculable, immense, inconceivable. P.A.
 به بيكبار *ba yakbār*, all at once, in a body. P.
 به بي كفش *be kafsh*, shoeless. P.
 به بي كفشي *be kafshī*, shoelessness. P.
 به بيگانه *begāna*, foreign, strange, alien; (pl. *begānagān*). P.
 به بيگاه *be gāh*, out of season. P. [sive. P.]
 به بيگران *be girān*, inestimable, immense, excessive.
 به بيگمان *be gumān*, without doubt, assuredly. P.
 به بيگناه *be gunāh*, guiltless, innocent. P.
 به بيگناهي *be gunāhe*, an innocent person. P.
 به بيل *bīl* or *bel*, spade, shovel. P.
 به بيلقان *bailakān*, name of a city in Armenia Major, near the ports of the Caspian Sea. P.

هم *him*, dread, fear, danger. P.
 بیمار *bimār*, sick. P. [lessly. P.A.
 بی محابا *be muḥābā*, without concern, merci-
 بی مروت *be muruwat*, unmanly, unfeeling,
 inhuman. P.A.
 بی معول *be mu'awwal*, untrustworthy. P.A.
 بی مغز *be maghḡz*, without kernel, marrowless. P.
 بین *bīn*, behold thou (imp. of دیدن *dīdan*). P.
 بین *baina*, between or betwixt, intervening
 space, separation. A.
 بینا *bīnā*, seeing, possessed of sight. P.
 بیند *bīnad*, he sees or will see (aor. of دیدن
dīdan). P.
 بینداخت *biyandākht*, he overthrew (past of
andākhtan). P. [of *andeshtan*). P.
 بیدیش *biyandesh*, reflect thou, consider (imp.
 بینش *bīnash*, behold him, her or it. P.
 . . . *bīnish*, sight, vision. P.
 بی نشان *be nishān*, without sign, or mark, or
 trace; inscrutable. P.
 بی نظیر *be nazīr*, matchless, unequalled, peer-
 less, unrivalled. P.A.
 بینک *bainaka*, between thee. A. [prayer. P.
 بی نماز *be namāz*, prayerless, one who neglects
 بی نمازی *be namāze*, a prayerless fellow. P.
 بینوا *be nawā*, without food, indigent. P.
 بی نوائی *be nawā'ī*, indigency, want of food,
 starvation, destitution. P.
 بینی *bainī*, between me. A. [thee. A.
 بینک *bainī wa bainaka*, betwixt me and
 بینی *bīnī*, nose :—(aor. of دیدن *dīdan*) thou
 seest, shalt see, or may see. P.
 بیله *baina yadai ba'lihā*, in front of
 (or before) her husband. A. [him. A.
 بیدیه *baina yadaihi*, in his presence, before
 بینم *bīniyam*, thou seest me. A.
 بی وفا *be wafā'ī*, failure in performance, want
 of payment; faithlessness, ingratitude. P.A.
 بی وقت *be waqt*, unseasonable, inopportune
 moment. P.A.
 بیوه *bīva* or *beva*, widow. P.
 بیوه زن *bīva zan*, widow woman. P.
 بی هنر *be hunar*, stupid, unintelligent, un-
 skilful, inapt; worthless; graceless (pl. بی
 هنران *be hunarān*). P. [tune. P.
 بی هنگام *be hangām*, unseasonable, inopport-

بیوده *behūda* (or *behūda*), absurd, vain,
 senseless, useless, foolish, conceited, im-
 proper. P.

پ

پا *pā*, foot, leg; base, foundation; power,
 ability, strength. P. [reprisal. P.
 پاداش *pādāsh*, retribution, requital, retaliation,
 پادشاه *pādshāh* (or *pādshah*), king, mo-
 narch. P.
 پادشاهزاده *pādshāh-zāda*, king's son, prince. P.
 پادشاهی *pādshāhī*, royalty, sovereignty, kingly
 rank; dominion, rule. P.
 پادشاهی کردن *pādshāhī kardan*, to act the king;
 to reign, rule, govern. P.
 پادشاهی *pādshāhe*, a king, a certain king. P.
 پار *pār*, over, across. P.
 پارس *Pārs*, Persia. P.
 پارسا *pārsā*, abstemious, pure, holy; devotee,
 ascetic; (pl. پارسایان *pārsāyān*). P.
 پارسا زاده *pārsā-zāda*, saint's son. P.
 پارسائی *pārsā'ī*, purity, holiness; asceticism. P.
 . . . *pārsā'e*, a certain devotee, a holy man. P.
 پارسی *Pārsī*, Persian. P.
 پاره *pāra*, torn to pieces, in rags; piece, bit. P.
 پاره پاره *pāra pāra*, patch upon patch. P.
 پاره دوز *pāra-doz*, patcher, botcher. P.
 پارینه *pārīna*, ancient; elapsed, past. P.
 پاس *pās*, watch, guard, defence; regard, con-
 sideration. P.
 پاس خاطر *pāsi khātir* (or *pās-khātir*),
 attention to, or consideration for (one's)
 wishes or wants. P.
 پاسبان *pāsbān*, watchman; shepherd. P.
 پاسی *pāse*, one watch, a single watch. P.
 پاشیدن *pāshidān*, to sprinkle, strew, scatter. P.
 پاشیده *pāshida*, strewed, scattered. P.
 پاک *pāk*, pure, clean, cleansed, bright; free. P.
 پاک کردن *pāk kardan*, to make clean, to
 cleanse, to clear, to free, to winnow. P.
 پاکباز *pāk-bāz*, sporting harmlessly; honourable
 lover. P.
 پاک بردن *pāk burdan*, to carry clean off. P.
 پاک دامن *pāk-dāman*, pure-skirted, one who
 keeps his garments clean and pure. P.
 پاک رفتن *pāk ruftan*, to make a clean sweep,
 to carry off, or make away with entirely. P.

رو *pāk-rav*, upright in conduct. P.

سوختن *pāk sokhtan*, to consume utterly, to burn clean up. P.

نفس *pāk-nafs*, pure-souled. P. [ly. P.

پاکیزه *pākīza*, pure, chaste; cleanly, neat, come-

روئی *pākīza-rū'i*, clear-faced, comely, handsome. P.

پالهنک *pālhang*, rope, bridle, halter. P.

پانزده *pānzdah*, fifteen. P. [years. P.

پانزده سالگی *pānzdah-sālagī*, the age of fifteen

پای *pāi*, foot, leg; foundation, root, hold; stand, pedestal; basement. P.

پایات *pāyat*, thy foot. P.

پایش *pāyash*, his (her or its) foot. P.

پایم *pāyam*, my foot. P.

از پای افتادن *az pāi uftādan*, to fall down; to break down on the road. P.

از پای در آمدن *az pāi dar āmadan*, to slip, trip, tumble, fall. P.

در پای ما *dar pāyi mā*, in our wake. P.

پای داشتن *pāi dāshdan*, to hold one's footing. P.

پای گرفتن *pāi giriftan*, to obtain a footing, to take root. P.

پایان *pāyān*, end, extremity, close. P.

پای بند *pāi-band*, foot-bound, tied by the leg. P.

پای باندیم *pāi-bandem*, we are tied by the leg. P.

پایپوش *pāi-posh* (lit. foot-cover), shoe. P.

پای پوشی *pāi-poshī*, covering for the feet. P.

پایدار *pai-dār*, firm, fixed, stable, permanent, lasting, enduring. P.

پایگاه *pāi-gāh*, dignity, rank, position, station; office, post; step. P. [vile. P.

پایمال *pāi-māl*, trodden under foot; ruined;

پاینده *pāyanda*, firm, perpetual, permanent, lasting, durable. P.

پایه *pāya*, rank, grade, dignity; step, degree, promotion. P.

پایی *pā'e*, a leg. P.

پاییدن *pā'idan*, to stand still or firm; to halt, hesitate; to last, endure. P.

پختن *pukhtan*, to cook, boil; to concoct, imagine, entertain an idea, conceit, or notion. P.

پخته *pukhta*, cooked, boiled; matured, ripe; rich in experience. P.

پدر *pidar*, father. P.

پدرود *padrūd*, farewell, adieu. P. [lic. P.

پدید *padīd*, clear, evident, plain, manifest, pub-

دید آمدن *padīd āmadan*, to appear, become manifest. P.

پذیر *pazir*, accept thou. P.

پذیرفتن *paziruftan*, to accept, receive, take, submit to, consent; to experience, undergo. P.

پر *par* or *parr*, feather, wing. P.

پر *pur*, full, filled, satisfied; much, many, numerous. P.

پراگنده *parāganda*, scattered; disturbed, restless, uneasy, distressed; ruined. P.

پراگنده دل *parāganda-dil* (or پراگنده خاطر *parāganda khātir*), heart-wounded, confused in mind, bewildered, distracted. P.

پراگنده روزی *parāganda-rozī*, disordered in one's circumstances; uncertain of means of support. P.

پرتو *partav*, ray, light, beam of sun or moon. P.

پرتوی *partave*, a ray, a single or solitary ray. P.

پر حذر *pur-hazar*, full of caution, ware, wary, heedful. P.A.

پر خاش *parkhāsh*, battle, war, strife, brawl. P.

پر خطر *pur-khatar*, full of peril, dangerous. P.A.

پرداخت *pardākht*, engagement, business, affair, dealing; attention. P.

پرداختن *pardākhtan*, to quit, leave, abandon; to execute, finish; to be quit of, to be free from; to arrange, prepare, set in order; to have dealings; to wait upon, attend to, be attentively employed; to be occupied with. P.

پرداخته *pardākhta*, engaged, employed, occupied; attentive. P. [laden. P.

پردرد *pur-dard*, full of pain, painful, anguish-
پرده *parda*, veil, curtain; musical key or mode, or style of music. P.A.

پرده الحان *parda'i alhān*, musical scale, gamut. P.A.

پرده بینی *parda'i binī*, the cartilage that separates the nostrils; the septum of the nose. P.

پرده عشاق *parda'i 'ushshāk* (melody of lovers), name of a certain musical mode. P.A.

پرده هفت رنگ *parda'i haft rang*, curtain of seven (or many) colours; outward show. P.

پرده دار *parda-dār*, chamberlain, servant-in-waiting. P.

پرستار *parastār*, worshipper; servant, waiter. P.

پرستنده *parastanda*, adoring; worshipper. P.

پرسش *pursish*, question, inquiry; condolence. P.

پرسیدن *pursīdan*, to ask, inquire, interrogate, question. P.

پرنیان *parniyān*, a kind of fine painted Chinese silk; a garment made of the same. P.

پروا *parwā*, care, concern, anxiety, thought, attention, heed. P.

پرواری *parwārī*, stalled, fatted. P.

پرواری گاو *gāvi parwārī*, fatted ox. P.

پروانه *parwāna*, moth. P.

پروردگار *parvardagār*, the Deity (as nourisher and supporter of all). P.

پروردن *parvardan*, to rear, foster, cherish, nourish, bring up, pamper. P.

پرورده *parvarda*, brought up, nourished, reared, fostered, educated; foster-son. P.

پرویش *parvarish*, bringing up, rearing, patronage, support, sustentation, sustenance, maintenance. P.

پرورنده *parvarinda*, cherisher, bringer up, fosterer, nourisher. P.

پروردن *parvarīdan*, to bring up, foster, cherish, nourish. P.

پروین *Parwīn*, the Pleiades. P.

پره *parra*, side, border. P.

پره بینی *parra'i binī*, the nostrils; the sides or walls of the nose. P.

پرهیختن *parhekh̄tan*, to be on one's guard; to abstain, refrain; to practise moderation or temperance. P.

پرهیز *parhez*, abstinent, temperate, chaste, continent; abstinence, continence, control over the passions, sobriety. P.

پرهیزگار *parhezgār*, sober, abstinent, chaste, temperate, abstemious, cautious, careful; (pl. پرهیزگاران *parhezgārān*). P.

پرهیزگاری *parhezgārī*, chastity, temperance, continence, restraint, moderation. P.

پری *parī*, fairy. P.

پری *purī*, thou art full, or filled. P.

پری پیکر *parī-paīkar*, fairy-faced; beautiful. P.

پردن *parīdan*, to fly, to flutter. P.

پری رخسار *parī-rukhsār*, fairy-cheeked. P.

پری رو *parī-rū* (pl. پری رویان *parī rūyān*), fairy-faced; handsome, comely. P.

پرشان *pareshān*, dispersed, scattered; discursive, roving; confused, incoherent, rambling, hair-brained; afflicted, sad. P.

پرشان حال *pareshān-hāl*, distressed, ruined. P.

پرشان حالی *pareshān-hālī*, a distressed and ruined state; misery, perplexity, vexation, trouble. P.

پرشان روزگار *pareshān-rozgār*, distressed in one's circumstances, ruined, broken. P.

پرشانی *pareshānī*, distraction, dispersion, rout; distress, desolation; insaneness, vagary. P.

پژمردن *pazhmurdan*, to fade, wither. P.

پس *pas*, behind, after; then; and so; hence, therefore, consequently; afterwards; the

پست *past*, low, short. P. [rear. P.

. . . *pasat*, behind thee, after thee. P.

پسته *pista*, pistachio-nut. P.

پسر *pisar*, son, lad, boy. P.

پسری *pisare*, a boy, a lad, a son. P.

پسند آمدن *pasand āmadan* (or پسندیده آمدن *pasandida āmadan*), to be pleasing, acceptable, approved, reasonable. P.

پسندن *pasandan* or پسندیدن *pasandīdan*, to approve, applaud, commend. P.

پسندیده *pasandida*, approved, applauded, commended; acceptable, grateful; warranted. P.

پسندیده تر *pasandīdatar*, more approved. P.

پسپ *pasīch* (or پسپی *pasīj*), march, setting out on a journey; resolve, intention; preparation (for a journey). P.

پسینان *pasīniyān*, followers, those who come after; the moderns. P.

پشت *pusht*, the back; support, prop, stay. P.

پشت پا *pushti pā*, instep. P. [to flee. P.

پشت دادن *pusht dādan*, to turn the back, to fly,

پشته *pushta*, bundle, pack, load; faggot. P.

پشتی *pushti*, support, aid, help, succour. P.

پشتیان *pushtibān*, supporter; prop, buttress. P.

پشم *pashm*, wool. P.

پشه *pasha* or پشه *pashsha*, gnat. P. [change. P.

پشیز *pashīz*, any little piece of money, small

پشیمان *pashimān*, penitent, repentant. P.

پشیمانی *pashimānī*, penitence, repentance. P.

پشیمانی خوردن *pashimānī khurdan*, to repent, to grieve, to feel remorse. P.

پلاس *palās*, coarse woollen cloth, such as is worn by dervishes, sackcloth. P.

پلاس پوش *palās-posh*, dressed in the garb of a dervish; dervish. P.

پلاس پوشی *palās-poshī*, a being dressed in the garb of a dervish. P.

پلنگ *pulang*, leopard tiger. P.

انگن *palang-afgan*, leopard-killer. P.
 پلنگی *palangi*, peculiar, or pertaining to a leopard; the nature or ferocity of a leopard. P.
 پلید *palid*, filthy, impure, defiled. P.
 پلیدتر *palittar*, dirtier, more nasty, filthier. P.
 پناه *panāh*, protection, defence, shelter. P.
 پناهی *panāhe*, a shelter, a refuge. P.
 پنبه *pamba*, cotton. P.
 پنبه دوز *pamba-doz*, carder of cotton. P.
 پنجه *panj*, five. P.
 پنجاه *panjuh*, fifty. P.
 پنجم *panjum*, fifth. P. [expanded. P.
 پنجه *panja*, claw, talon; hand with the fingers
 پنجه کردن در افگندن *panja dar afgandan* (or *panja kardan*), to grapple, contend, strive. P.
 پند *pand*, advice, admonition, counsel. P.
 پندار *pindār*, conceit; esteem, good opinion; suppose, imagine; (imp. of پنداشتن). P.
 پنداشتن *pindāshstan*, to think, consider, suppose, imagine; to esteem. P.
 پندی *pande*, a bit of advice, hint, suggestion. P.
 پنهان *pinhān*, secret, hidden, concealed, suppressed. P. [pressed. P.
 پنیر *panir*, cheese. P.
 پنیری *panire*, a cheese. F.
 پوست *post*, skin, rind, coat, peel, shell; slough (of a snake). P.
 پوست بر پوست *post bar post*, coat upon coat (like an onion). P. [of skins. P.
 پوستین *postin*, fur cloak or garment, dress made
 در پوستین افتادن *postin darīdan* (or *raftan*), to speak ill of, to tell the faults, to slander. P.
 پوستین دوزی *postin-dozī*, the business of one who makes garments of skins; the trade of a furrier. P.
 پوستینی *postinī*, made of fur, fur-wrought. P.
 پوشیدن *poshidan*, to cover, hide, mask; to wear, put on; to dress, clothe. P.
 پولاد *pulād*, steel. P. [brawny, sinewy. P.
 پولاد بازو *pulād-bāzū*, having an arm of steel,
 پویان *pūyān*, running, running after. P.
 پوئیدن *pūīdan*, to run. P.
 پهلوی *pahlū*, the side under the short ribs. P.
 پای *pai*, heel; footstep, track; muscle, nerve. P.
 در پای *dar pai*, after, in pursuit of, in attention to. P.
 از پای ما *az pai mā*, at our heels, after us. P.

پای *pai-ā-pai*, step by step, successively. P.
 پیاده *piyāda* (pl. پیادگان *piyādagān*), foot-passenger, pedestrian; pawn at chess. P.
 پیاز *piyāz*, onion. P.
 پیام *payām*, news, message, errand. P.
 پیچ *pech*, turn, twist. P. [withdraw. P.
 پیچیدن *pechānīdan*, to twist; to turn away, P.
 پیچ پیچ *pech pech*, twisting and coiling. P.
 پیچیدن *pechīdan*, to coil, wind, twist, turn, writhe, bend; avert, turn away; to roll, to rumble (as the bowels). P.
 پیدا *paidā*, produced, created; plain, clear, obvious, evident, manifest. P. [guide. P.
 پیر *pīr*, old, aged; holy man, saint; spiritual
 پیر طریقت *pīri tarīkat*, spiritual guide, superior of a religious order or community. P.A.
 پیر مرئی *pīri murabbī*, spiritual teacher or pastor. P.A.
 پیراستن *perāstan*, to adorn, patch up. P.
 پیرامن *pīrāman*, and پیرامون *pīrāmūn*, about, around, environs, proximity. P.
 پیرانه *pīrāna*, like or befitting an old man. P.
 پیرانه سر *pīrāna sar*, old age. P.
 پیراهن *pīrāhan*, loose vest, tunic, shirt. P.
 پیرایه *perāya*, ornament, decoration. P.
 پیر زن *pīr-zan*, old woman. P.
 پیر زنی *pīr-zane*, a certain old woman. P.
 پیر مرد *pīr-mard*, old man. P.
 پیروز *piroz*, victorious, prosperous; favoured by fortune and opportunity. P.
 پیر زن *pīra zan*, old woman. P.
 پیرهن *pīrahan*, shirt, vest, garment, tunic. P.
 پیری *pīri*, old age, decrepitude. P.
 پیری *pīre*, an old man. P. [of, to. P.
 پیش *pesh*, before, in front of, in the presence
 پیش *payash*, at the heels of him or her; after it. P. [پیش آوردن *pesh āvardan*). P.
 پیش آر *pesh ār*, take; bring forward (imp. of
 پیش ازین *pesh az in*, before this, heretofore. P.
 پیش آمدن *pesh āmadan*, to come before, meet; to occur, to happen. P.
 پیشانی *peshānī*, forehead, skull. P.
 پیش *peshat*, before thee, in thy presence. P.
 پیشتر *peshatar*, before, foremost. P. [out. P.
 پیش داشتن *pesh dāshstan*, to put forward, hold
 پیش رفتن *pesh raftan*, to go a-head; to succeed. P.
 پیشرو *pesh-rav*, leader, captain. P.

پیش گرفتن *pesh giriftan*, to propose to one's-self, to adopt, embrace; to bring forward, to advance. P.

پیش گیر *pesh gir* (imp. of **پیش گرفتن** *pesh giriftan*), take, select, choose. P.

پیشه *pешa*, business, craft, trade, habit. P.

پیشه‌وار *peshawar*, artisan, craftsman. P.

پیشین *peshin*, primitive, preceding, bygone. P.

پیشینیان *peshiniyān*, those gone before, the ancients. P.

پیغام *paighām* (or **پیغم** *paigham*), message. P.

پیغمبر *paigham-bar*, messenger, prophet. P.

پیک *paik*, courier, messenger. P.

پیکار *paigar*, battle, conflict, contest. P.

پیکان *paigān*, javelin, dart, spear. P.

پیل *pīl*, elephant. P. [in rut. P.]

پیل مست *pīl mast*, furious elephant, elephant

پیلان *pīlbān*, elephant-keeper. P.

پیل‌تان *pīl-tan* (lit. elephant-bodied), big, huge, bulky. P.

پیل‌وار *pīlawar*, pedlar, huckster. P.

پيله *pīla*, cocoon of the silkworm. P.

پیمان *paimān*, promise, treaty, covenant. P.

پیمانه *paimāna*, measure either for wet or dry goods; cup, goblet, bowl. P.

پیمر *payam-bar*, messenger, prophet. P.

پیمر زادگی *payambar-zādagi*, birth or descent from a prophet. P.

پیوستن *paivastan*, to join, unite, mix or associate intimately (with). P.

پیوسته *paivasta*, joined, united; constantly, habitually, uninterruptedly. P.

پیوند *paivand*, kindred, relation, connexion; conjunction, joint, articulation. P.

ت

ت *at*, thee; of thee; to thee; thy. P.

تا *tā*, until; in order that, so that, because; as soon as, as much as; so long as, as long as; ere; even, then; lo! behold! beware! have a care! never (with following negative). P. [to endure. P.]

تاب *tāb*, heat, warmth, lustre; power, ability

تابان *tābān*, lustrous, bright, shining, dazzling. P.

تابستان *tābistān*, summer. P.

تاب‌دار *tāb-dār*, bright, shining. P.

تاتار *tātār*, Tartars, Tartarv. A.P.

تأثیر *tāṣīr*, influencing, impressing, efficiency, efficacy. A.

تاج *tāj*, crown, diadem, coronet. A.

تاج‌دار *tāj-dār*, wearing a crown, crowned. A.P.

تاجر *tājir*, merchant, trader. A.

تاجری *tājire*, a merchant. A.P.

تا چند *tā chand*, how far? how long? P.

تاختن *tākhtan*, to attack, rush upon; to gallop. to walk fast; incursion, irruption. P.

تاخیر *tākhīr*, delay, postponement, reservation. A.

تأدیب *tādīb*, erudition, instruction; chastisement, correction, discipline. A.

تاراج *tārāj*, plunder, devastation, destruction, waste; dissolution. P.

تارک *tārak*, top, summit; crown (of the head); point (of a spear). P.

تاریخ *tārīkh*, date, day of the month. A.

تاریک *tārīk*, dark, black, dull, cloudy. P.

تاریک دل *tārīk-dil*, black-hearted; benighted,

تاریکی *tārīkī*, darkness. P. [depraved. P.]

تازنده *tāzanda*, galloping, cantering, prancing. P.

تازه *tāza*, fresh, bright, verdant, blooming. P.

تازه بهار *tāza-bahār*, fresh spring, bloom. P.

تازه رو *tāza-rū*, bright-faced, of cheerful aspect, smiling. P. [guage. P.]

تازی *tāzī*, Arab, Arabian horse, Arabic lan-

تازیانه *tāziyāna*, scourge, lash; whipping, flogging, chastisement. P.

تازیدن *tāzidan*, to run. P. [regret, pain. A.]

تأسف *ta'assuf*, grieving, regretting; grief,

تأسف خوردن *ta'assuf khurdan*, to grieve, to regret. A.P.

تأسفاً *ta'assufan*, of grief, from vexation, sorrowfully (acc. case employed adverbially). A.

تافتن *tāftan*, to shine, sparkle; to spin, to twist, twirl; to turn away (the face); to heat (an oven). P.

تاک *tāk*, vine; clasp. P.

تا کجا *tā kujā*, how far? to what extent? P.

تاکی *tākī*, of or belonging to the vine. P.

تا کی *tā kai*, how long? till when? P.

تألیف *tālīf*, composition, compilation. A.

تأمل *ta'ammul*, reflection, meditation, consideration, thought. A. [redress. P.]

تاوان *tāwān*, offence, crime; fine; retribution,

تاویل *tāwīl*, explanation, interpretation, exposition, commentary. A.

تأييد *tāyid*, aid, help, assistance (from God). A.
 تبار *tabār*, family, tribe. P.
 تباه *tabāh*, ruin, destruction, misery, distress ;
 ruined ; ruinous. P.
 تباهی *tabāhi*, ruin, wreck, perdition ; wicked-
 ness, depravity, dissoluteness. P.
 تبدیل *tabdīl*, change, alteration. A.
 تبرک *tabarruk*, felicitation, benediction, con-
 gratulation ; abundance, plenty. A.
 تبسم *tabassum*, smiling ; smile. A.
 تبہ *tabah* (or تبہ for تباه *tabāh*), ruin. P.
 تبہ گشتن *tabah gashtan*, to become marred, to
 be spoiled. P. [tar. P.
 تتری *tatarī*, of or belonging to Tartary, Tar-
 تری *kulāhi tatarī*, a Tartar cap (such as
 is worn by men of distinction). P.
 تتری *tatare*, a Tartar. P.
 تتمہ *tatimma*, completion, complement. A.
 تجارت *tijārat*, traffic, trade. A.
 تجاسر *tajāsūr*, boldness, hardihood, rashness. A.
 تجربه *tajribat* or *tajriba*, experience, proof, trial. A.
 تجربہ *tajrīb*, testing, trial, proof. A.
 تجسس *tajassus*, spying, watching, search. A.
 تجلی *tajallī*, brightness, brilliance, lustre. A.
 تجلی کردن *tajallī kardan*, to make clear or mani-
 fest, to reveal ; to shed light (on) ; to be
 manifest. A.P.
 تجنب *tajannub*, avoidance, turning aside from. A.
 تجنب کردن *tajannub kardan*, to shun, avoid,
 refrain, desist. A.P.
 تحذیر *tahzīr*, bidding beware, setting on one's
 guard ; threatening, cautioning. A.
 تحریر *tahrīr*, emancipating (a slave), writing
 elegantly and well ; writing. A.
 تحریمہ *tahrīma*, pronouncing the *takbīr* (or
 formula الله أكبر *allāhu akbar*, "God is very
 great") preparatory to praying ; entering
 upon prayer. A.
 تحسبو *tahsibū*, ye will reckon (imperf. jussive
 of the verb حسب). A.
 تحسوبي *lā tahsibunī*, do not consider me. A.
 تحسین *tahsīn*, applause, commendation, ap-
 proval. A. [mend, approve. A.P.
 تحسین کردن *tahsīn kardan*, to applaud, com-
 mend. A.
 تحصيل *tahsīl*, acquisition, gain, collection. A.
 تحفه *tahfa*, present, gift, rarity. A.
 تحقیق *tahkīk*, investigation ; truth, certainty. A.

تککم *tahakkum*, commanding, ruling ; dominion,
 rule, authority. A.
 بردن *tahakkum burdan*, to submit to au-
 thority, to obey. A.P.
 تحمل *tahammul*, bearing, carrying a load, suf-
 fering ; patience, endurance, forbearance. A.
 تحمل کردن *tahammul kardan*, to endure, to
 bear. A.P.
 تحمل آوردن *tahammul āvardan*, to forbear, to
 exercise patience or forbearance. A.P.
 تحیات *tahīyat* (pl. تحیّات *tahīyāt*), salutation,
 greeting ; felicitation. A. [wilderness. A.
 تحیر *tahaiyūr*, astonishment, amazement, be-
 لخت *takht*, throne. P.
 تخلص *takhliṣ*, release, deliverance, rescue. A.
 تخم *tukhm*, seed ; stone (of fruit) ; egg ; breed,
 race. P. [punishment. A.
 تدارک *tadārūk*, reparation, making amends,
 تدبیر *tadbīr*, deliberation, counsel, advice ; man-
 agement ; prudence, judgment ; plan, con-
 trivance ; control, government. A.
 تدر *tadrī*, thou knowest, or hast known (im-
 perf. jussive of the verb دري *darī*, he knew). A.
 تدر باطنی *wa lā tadrī bāṭinī*, whilst thou
 knowest not my inward part (or heart). A.
 تدری *tadrī*, thou knowest, or knewest (imperf.
 of the verb دري *darī*). A.
 تدریج *tadrīj*, gradation ; moderation. A.
 بتدریج *ba tadrīj*, by degrees, not frequently or
 copiously. P.A.
 تذهیب *tazhīb*, gilding. A.
 تر *tar*, wet, moist, fresh : also, a particle added to
 adjectives, to form the comparative degree. P.
 ترا *turā*, thee, to thee, for thee. P.
 ترازو *tarāzū*, balance, scales. P.
 ترانی *tarānī*, thou seest me (imperf. of رأي *ra'ā*,
 he saw, with the affixed pronoun ني *nī*). A.
 تربت *turbat*, tomb, sepulchre. A.
 تربیت *tarbiyat*, instruction, tuition, education,
 training. A.
 ترتیب *tartīb*, arrangement ; preparation ; get-
 ting ready ; composition. A.
 ترتیل *tartīl*, reading (the Kurān) with a dis-
 tinct utterance, chanting (the Kurān) in a
 peculiar, distinct, and leisurely manner. A.
 ترحم *tarahḥum*, commiseration. A.
 تردد *taraddud*, frequent coming and going ;
 irresolution, hesitation, vacillation. A.
 ترسا *tarsā*, infidel, pagan. P.

ترسان *tarsān*, fearing; afraid. P.

ترسمت *tarsamat*, I fear thee (1 p. aor. of ترسیدن *tarsidan*, with affixed pronoun). P.

ترسیدن *tarsidan*, to fear, be alarmed or apprehensive. P. [austere, rough, morose. P.

ترش *tursh* or *turush*, sour, acid; crabbed;

رو *turush-rū*, sour-faced, cross-looking. P.

ترش شیرین *turush-shūrīn*, acid-sweet. P.

ترش طعم *turush-ṭa'm*, sour-flavoured. P.A.

ترشی *turshī*, sourness, acidity. P.

ترقی *tarakkī*, rise, ascendant, promotion, improvement. A.

ترک *tark*, abandonment, forsaking, quitting, relinquishing, giving over, renunciation; neglect. A.

ترک ادب *tarki adab*, departure from good breeding, breach of good manners, rudeness. A.P.

ترک جان *tarki jān*, leave of life, farewell to life. A.P. [renounce, forsake. A.P.

ترک کردن *tark kardan*, to leave, quit, give up,

ترک *Turk* (pl. ترکان *turkān*), Turk. P.A.

ترکه *tarika*, bequest, legacy; leaving. A.

ترکستان *Turkistān*, Transoxiana. P.

ترکیه *turkiya*, Turkish, provincial, or barbarous Persian. P.

ترنج *turunj*, citron, lemon, orange. P.

ترنج بجای *ba jāyi turunj* (114), instead of the orange. (The allusion is to the story of Joseph and Zulaikḥā, Potiphar's wife, given in the 12th chap. of the Kurān). P.

ترنم *tarannum*, singing, humming. A.

تره *tara* or *tarra*, green, pot-herb. P.

تریاق *tiryāk* (probably the Greek *θηριακὰ* Arabicized), a certain compound medicine, supposed to be a remedy against the bite or sting of venomous reptiles, and poisonous potions; an antidote for poisons; Bezoar stone; treacle. A.

ترید *turīdu*, thou desirest (imperf. of اراد *arāda*, 4th form of راد *rāda*, for رود). A.

تزداد *tazdad*, thou wilt increase (imperf. jussive of ازداد *izdāda*, 8th form of the verb زد *zāda*, for زيد). A.

تزداد حبا *tazdad ḥubban*, thou wilt increase (for thyself) affection. A.

تسبیح *tasbīḥ*, celebration of the praise of God (by repetition of the formula سبحان الله *subḥāna 'llāh*, the glory or perfection of God!); chaplet of beads, rosary. A.

خوان *tasbīḥ-khwān*, a singer of the praise of God; repeating the formula *subḥāna 'llāh*; one who tells his beads. A.P.

تست *tust*, thee it is, is thine. P.

تست برتست *bar tust*, is (incumbent) on thee, (devolves) on thee. P.

تسکین *taskīn*, consoling, tranquillizing. A.

تسلی *tasallī*, consolation, solacing. A.

تسلیم *taslīm*, surrender, delivery, submission, resignation; health, security. A.

تسلیم کردن *taslīm kardan*, to give up, resign, surrender, submit to. A.P.

تشبیه *tashbīḥ*, comparison, simile. A.

تشرک *tushrika*, he gave a partner (imperf. subjunctive of اشرك *ashraka*, 4th form of the verb شرک). A. [ring honour. A.

تشریف *tashrīf*, ennobling, honouring, confer-

تشنگی *tishnagī*, thirst, thirstiness. P.

تشنه *tishna*, thirsty (pl. تشنگان *tishnagān*). P.

تشویر *tashwīr*, shame, confusion (in consequence of a deed done); regret, remorse. A.

تشویش *tashwīsh*, disturbing, unsettling; confusion; alarm, disquietude, care, solicitude. A.

تصانف *taṣānīf* (pl. of تصنیف *taṣnīf*), literary compositions, writings. A.

تصدیق *taṣdīq*, verifying, attesting, accepting as true; credence. A.

تصرف *taṣarruf*, control, power, grasp, disposal, use. A. [ness, display. A.

تضع *taṣannu'*, artifice, dissimulation, specious-

تصنیف *taṣnīf*, composing, compiling. A.

تصور *taṣawwūr*, imagination, fancy, idea. A.

تصور کردن *taṣawwūr kardan*, to imagine, picture (to one's self), conceive. A.P.

تصوّف *taṣawwuf*, contemplation, meditation (on God); Sūfīsm. A.

تضرع *taẓarru'*, humbling one's self; lamentation, earnest prayer and supplication. A.

تطاؤل *taṭāwul*, oppression, injustice, violence, usurpation; conquest; rudeness. A.

تطر *taṭīr*, he flew, or fled (imperf. jussive of the verb طار *ṭāra*, for طیر). A.

فلیت التمل لم تطر *fa laita 'n namlu lam taṭīr*, would that the ant had not taken wing (or flown)! A. [طلع *ṭala'a*). A.

تطلع *taṭla'u*, it riseth (imperf. fem. of the verb تطلع الشمس *ḥattā taṭla'u 'sh shamsu*, until the sun shall rise. A.

تطوع *taṭawwu'*, doing a good action gratis. A.
 بطوع *ba taṭawwu'*, voluntarily. P.A.
 تعالٰی *ta'alā*, he was exalted; he is exalted, or
 may He be exalted! the Exalted; the Most
 High (perf. of the 6th form of the verb
 علا *'alā*). A.
 تعبد *ta'abbud*, worship, adoration, devotion. A.
 تعبدوا *ta'budū*, ye worship (imperf. subj. of
 عبد *'abada*). A.
 ان لا تعبدوا الشیطان *an lā ta'budu 'sh shaitāna*,
 that ye would not worship (or serve) the
 devil. A.
 تعبیه *ta'biya*, arranging, fixing. A.
 تعبیه شدن *ta'biya shudan*, to be fixed. A.P.
 تعبیر *ta'bir*, interpretation of dreams. A.
 تعجب *ta'ajjub*, astonishment, surprise. A.
 تعجیل *ta'jil*, haste, hurry, precipitation. A.
 تعدّ *ta'uddu*, thou enumeratest (imperf. of the
 verb عدّ *'adda*). A.
 يا من تعدّ محاسنی *yā man ta'uddu maḥāsini*. O
 thou who recountest my good qualities! A.
 تعدّی *ta'addī*, assault, hostility; violence, op-
 pression. A. [ment. P.
 تعذیب *ta'zib*, infliction of punishment; tor-
 ترض *ta'arruz*, finding fault, objecting; oppo-
 sition, aversion, annoyance, exposure; pre-
 senting (a petition). A.
 تعزیت *ta'ziyat*, condolence. A.
 تعصّب *ta'aṣṣub*, partiality; tenacity; bigotry;
 obstinacy. A. [tion, holiday. A.
 تعطیل *ta'ṭil*, suspension, interruption; vaca-
 تعلّق *ta'alluq*, attachment, connection, de-
 pendence. A.
 تعلیم *ta'lim*, teaching, instruction. A.
 تعنّت *ta'annut*, reproach, taunt. A.
 تعهّد *ta'ahhud*, holding in regard, cherishing,
 protecting, minding. A.
 تغابن *taghābun*, defrauding one another; vex-
 ation, disappointment, excessive regret. A.
 تغیر *taghāiyur*, alteration, change, deteriora-
 tion. A. [nān), boasting, glorying. A.
 تفاخر *tafākhur* (and A.P. تفاخر *tafākhur ku-*
 تفاریق *tafāriq* (pl. of تفریق *tafriq*), intervals,
 divisions; instalments. A.
 بتدریج *ba tafāriq*, by instalments; by degrees,
 gradually. P.A.
 تفاوت *tafāwut*, difference, variation. A.

تفاوت *tafāwut kardan*, to make a differ-
 ence, to move or affect. A.P.
 تفتیش *taftīsh*, inquiry, search, diligent investi-
 gation. A.
 تفحص *tafaḥḥuṣ*, investigation, search. A.
 تفرّج *tafarraj* (and A.P. تفرّج *tafarraj kun-*
ān), becoming free from anxiety, becoming
 cheerful; recreation, walking for amuse-
 ment; sight-seeing, strolling. A.
 تفرّج گاه *tafarraj gāh*, place for recreation. A.P.
 تفرقه *tafriqa*, division, distribution; separation,
 dissension. A. [separate. A.P.
 تفرقه کردن *tafriqa kardan*, to distribute, to
 تفقّد *tafaqqud*, strict search, diligent inquiry;
 looking into (an affair) with kindness. A.
 تفویض *tafwiz*, confiding, making over, consign-
 ment, transference. A. [dunning. P.
 تقاضا *taqāzā* (for A. تقاضی *taqāzī*), exaction,
 تقاعّد *taqā'ud*, backwardness, hesitation, hang-
 ing back. A.
 تقدّس *taqaddasa*, he was sanctified; (as an
 epithet) Most Holy; (perf. 5th form of the
 verb قدس *'qaddas*). A.
 تقدیر *taqdīr*, decree, appointment, fate. A.
 تقرّب *taqarrub*, being near, propinquity; asso-
 ciation, intimacy. A. [draw near. A.P.
 تقرّب نمودن *taqarrub namūdan*, to approach,
 تقریر *taqrir*, averring, avowal, recital, state-
 ment. A. [coming. A.
 تقصیر *taqṣīr*, deficiency, failure, fault, short-
 نقل *taqūlu*, she says (imperf. of the verb
 قال *qāla*, for قول *qūl*). A.
 تقوی *taqwā*, piety. A.
 تقویت *taqwiya*, strengthening, support. A.
 تقویم *taqwīm*, straightening, attempting to
 make straight. A. [gence. A.
 تکاسل *takāsul*, indolence, sluggishness, negli-
 تکبر *takabbur*, arrogance, pride. A.
 تکسب *taksibu*, thou mayest acquire (imperf.
 of the verb کسب *kasaba*). A.
 تکلف *takalluf*, ceremony; dissimulation, in-
 sincerity; excess, immoderateness. A.
 تکلموا *takallamū*, speak ye (imp. of the 5th
 form of the verb کلم *kālam*). A. [ence. A.
 تکیه *takiya*, pillow; reliance, support, depend-
 تکیه زدن *takiya zadan*, to lean or recline. A. P.
 تگ *tag*, canter, gallop; course, heat. P.

تلاطم *talātama*, (the water) dashed, (perf. 6th form of the verb *تلاطم*). A.

تلاطم *talātum*, buffetting, dashing. A.

تلبیس *talbīs*, fraud, deception, disguise. A.

تلخ *talḥh*, bitter. P. [address, satirical. P.

تلخ گفتار *talḥh-guftār*, bitter of speech, of harsh

تلخی *talḥhī*, bitterness, bitter disappointment; thou art bitter. P.

تلخی چشیده *talḥhī-chashīda*, tasted bitterness. P.

تلطف *talattuf*, kindness, courtesy, affability. A.

تلف *talaf*, perishing, ceasing to be; becoming lost, bad, or spoiled. A.

تلف شدن *talaf shudan*, to perish, be lost, consumed, or spoiled. A. P.

تلف کرده *talaf kardā*, wasted, destroyed, marred. A. P. [piling. A.

تلفیق *talḥḥīq*, bringing together, collecting, com-

تلمیذ *tilmīz*, scholar, student, disciple. A.

تلون *talawwun*, changeableness, versatility, fickleness. A. [تلا. A.

تلی *tuliya*, it is read (perf. pass. of the verb

تلی بما تلی فی القرآن *bi mā tuliya fi 'l Qur'āni min āyātihī*, according to what is read in the verses of the Kurān. A.

تم *tamma*, it is completed. A.

تم الكتاب *tamma 'l kitābu*, the book is finished. A.

تماشا *tamāshā* (for A. تماشی *tamāshī*), sight, show, spectacle. P.

تمام *tamām*, complete, perfect; sufficient; finished, concluded; end, completion. A.

تمامتر *tamāmtar*, more complete. A. P.

هرچه تمامتر *harchi tamāmtar*, whatever is best or most perfect, the utmost. P.

بتمامی *ba tamāmī*, altogether, in toto. P. A.

تمتع *tamattu'*, enjoyment. A.

تمر *tamr*, date (fruit). A.

التمر باع والتأطور غیر مانع *attamru yāni'un wa 'n nātūru ghairu māni'in*, the date is ripe, and the keeper does not prevent. A.

تمر *tamurru*, thou passest (imperf. of the verb *تمر* *marra*). A.

لما لا تمر کریماً *limā lā tamurru karīman*, why dost thou not pass by charitably? A.

تمکین *tamkīn*, power, authority, dignity. A.

تملق *tamalluq*, fawning, flattery, blandishment, caressing. A. [sire, longing for. P.

تمنا *tamannā* (for A. تمنی *tamannī*), wish, de-

تمن *tamnun*, he upbraided (or twitted) with benefits conferred (imperf. jussive of the verb *تمن* *manna*). A.

تموز *tamūz*, the Syrian month corresponding to July; extreme heat. A.

تمیز *tamīz* (for A. تمیز *tamyīz*), judgment, discrimination. P.

تمیل *tamīlu*, it bends (fem. imperf. of the verb *تمیل* *māla*, for *میل*). A.

تمیل غصون البان *tamīlu ghuṣūnu 'l bāni*, the branches of the ben-tree bend. A.

تن *tan*, body, person; bulk. P.

تن دادن *tan dādan*, to engage (in), mix one's self (up with); to yield, give in. P.

تن آسانی *tan āsāni*, ease of body, personal comfort or indulgence. P. [drinking. A.

تناول *tanāwul*, partaking of food, eating and

تنبيه *tambih*, warning, caution, admonition. A.

تن پرور *tan-parvar*, pamperer of the body, voluptuous. P.

تن پروری *tan-parvarī*, pampering of the body, voluptuousness, luxury. P.

تنته *tantahi*, thou desistest (imperf. jussive of *تنته* *nahi*), 8th form of *نهی*. A.

تند *tund*, violent, impetuous, irascible, stern, severe; scowling. P.

تندخوی *tund-kho*, violent-tempered. P.

تندخویی *tund-kho'i*, violence of temper. P.

تندرست *tan-durust*, sound of body, healthy, hale, sound, well, robust. P.

تندی *tundī*, bulkiness, massiveness; height; hastiness, irascibility, vehemence, impetuosity. P.

تنزیل *tanzīl*, revelation; the Kurān. A.

تنبه *tansauna*, ye neglect, or overlook (2 m. pl. imperf. of the verb *تنبه* *nasiya*). A.

تنشأ *tansha'u*, it shoots, or will shoot upwards (3 f. sing. imperf. of the verb *تنشأ* *nasha'a*). A.

تنشأ لينة هوعرقها *tansha'u linatu huwa 'irkuhā*, a palm-tree will spring up of which he is the root. A.

تنعم *tana'um*, happiness, luxurious enjoyment. A.

تنک *tunuk*, shallow. P.

تنگ *tang*, strait, narrow, tight; distressed; in difficulties; avariciousness; vexation, affliction, annoyance. P.

تنگ آب *tang-āb*, shallow. P.

تنگ چشم *tang-chashm*, (narrow-eyed) covetous, greedy, insatiate. P.

تنگ دست *tang-dast* (pl. تنگستان *tang-dastān*), poor, indigent, distressed. P.

تنگ دستی *tang-dastī*, penury, indigence, poverty. P. [grieved. P.]

تنگ دل *tang-dil*, sad, melancholy, vexed, روزی *tang-rozī*, pinched for food, straitened for daily bread. P.

تنگی *tangī*, distress, straits. P.

تنور *tannūr*, oven. P. [bodies. P.]

تنها *tanhā*, alone, by one's self; (pl. of تن *tan*)

تنهایی *tanhā'ī*, solitude, retirement, loneliness. P.

تانی چند *tane chand*, several persons, some in-
to *tu*, thou; of thee, thy. P. [dividuals. P.]

توابع *tawābī* (pl. of تابع *tābī*), followers, dependents; effects, results, consequences. P.

تواضع *tawāzu'*, humility, self-abasement, submission; politeness, affability. A. [ān]. A.

توأم *tau'am* (vulg. *tawam*), twin (P. pl. توأمان *tau'am-*

توان *tuwān*, it is possible; one may or can. P.

توانا *tuwānā*, powerful, strong, able, stalwart. P.

توانایی *tuwānā'ī*, power, ability, strength P

تواند *tuwānad*, it is possible, one may, one can. P.

توانستن *tuwānistān*, to be strong, powerful; to be able; to obtain the mastery. P.

توانگر *tuwāngar* (pl. توانگران *tuwāngarān*), rich, wealthy, opulent, affluent; great. P.

توانگرا *tuwāngarā*, O rich one! P. [in grace. P. A.]

توانگر همت *tuwāngar-himmat*, high-minded; rich

توانگری *tuwāngarī*, opulence, wealth; powerful-
ness, greatness. P. [or rich man. P.]

توانگری *tuwāngare*, a certain great, or powerful,

توانم *tuwānam*, I am able or capable. P.

توانم آن *tuwānam ān*, I am capable of that. P.

توبه *taubat*, repentance, penitence. A.

توبیخ *taubīkh*, reproof, upbraiding, scolding,
threatening, terrifying. A.

توجه *tawajjuh*, turning of the face, conversion,
attention, favour, countenance. A.

توحید *tauḥīd*, a profession of the unity of the
Godhead. A.

تودیع *taudī'*, bidding adieu, taking farewell;
dismissing; depositing. A.

توریت *tauret*, the Mosaic Law, the Pentateuch. A.

توسط *tawassuṭ*, being in the middle, mediating. A.

توشه *tosha*, provisions. P.

توفیق *taufīk*, divine guidance, favour of God;
completion of one's wishes, success. A.

توقع *tawakku'*, hope, expectation, expectancy. A.

توقف *tawakkuf*, delay, hesitation, pause, halt. A.
توقف کردن *tawakkuf kardan*, to delay, to pause,
wait, halt. A. P.

توکل *tawakkul*, confiding, trusting in God. A.

توکیل *tauḳīl*, committal (to prison); being in
charge, or custody. A.

تویی *tū'ī*, thou art. P.

ته *tih*, empty. P.

تهاون *tahāucun*, neglecting, negligence, slight,
carelessness, remissness. A.

تہذیب *tahzīb*, adorning, correcting, amending,
adjusting. A.

تهمت *tuhmat*, suspicion, evil opinion. A.

تہنیت *tahnī'at*, congratulation, felicitation. A.

تہور *tahawwur*, fury, daring, rush, onslaught,
violent assault. A.

تہی *tihī*, empty; thou art empty. P.

تہی دست *tihī-dast* (pl. تہیستان *tihī-dastān*),
empty-handed, poor, needy. P.

تہی مغز *tihī-maghz*, empty-brained, addle-pated,

تیر *tīr*, arrow. P. [shallow. P.]

تیر علم *'ilmi tīr*, science of archery. A. P.

تیر انداز *tīr-andāz*, archer. P.

تیره *tīra*, muddy, turbid, obscure, dark. P.

تیره بخت *tīra-bakht*, unhappy, unfortunate. P.

تیره بختی *tīra-bakhtī*, thou art unfortunate, thou
art (or wilt be) miserable. P.

تیره رای *tīra-rāi*, dark-minded, of beclouded
judgment P. A. [ed. P.]

تیره روان *tīra-ravān*, dark-souled, black-heart-

تیز *tez*, sharp, keen; fierce, hot. P.

تیز چنگی *tez-changī*, sharpness of claw, rapacity. P

تیز دندان *tez-dandān*, sharp-toothed. P.

تیزرو *tez-rav*, sharp-going, fleet, swift. P.

تیشه *tīsha*, axe, adze. P.

تیغ *tegh*, sword. P.

تیمار *timār*, care, sorrow; attendance on the
sick; grooming and currying a horse. P.

تیمار خوردن *timār khurdan*, to receive a rub,
to get a brushing. P.

ث

ثابت *sābit*, firm, fixed, stable; established, con-
firmed. A.

ثابت شدن *sābit shudan*, to be fixed, or esta-
blished, to be ratified. A. P.

ثابت کردن *sābit kardan*, to make firm, establish,
confirm, or ratify. A. P.

ثروت *ṣarwat*, opulence, riches. A.

نُزَا *ṣurayyā*, the Pleiades. A. [accesses. A.

نُور *ṣughūr* (pl. of نُر *ṣaḡhr*), passes, frontier-
نُور الإسلام *ṣughūru 'l islām*, the passes, or
frontier-accesses of the land of the true
faith. A.

ثم *ṣumma* (in A. *thumma*), then, after that. A.

نمرة *ṣamra* (properly, *ṣamara*), fruit, profit,
result, consequence. A.

نمين *ṣamin*, precious, costly. A.

ثناء *ṣunā*, praise, eulogy; panegyric. A.

نثاؤه *ṣanā'uhu*, His praise. A.

نواب *ṣawāb*, reward, recompense. A.

نوابي *ṣawābe*, a reward, a recompense. A.

ج

جا *jā*, place, room, position, high standing. P.

جا همه *hama jā*, everywhere. P.

جاسوس *jāsūs*, spy, scout. A.

جاسوسي *jāsūsī*, watching, spying, espionage. A.P.

جالينوس *jālīnūs* (the Greek *Galen* arabicized),
Galen, the physician. A.

جامع *jāmī'*, a principal mosque, where the
sermon (*khutba*) is delivered on Fridays. A.

جامه *jāma* (pl. *jāmahā*), garment, clothes,
dress, robe, vest, stuff. P.

جامه كعبه *jāma'e ka'ba*, a covering of black
cloth embroidered with silver, in which
the square temple at Mecca is arrayed.
This cloth is renewed annually. P.A.

جامه‌هاي كهن *jāmahāyi kuhan*, old clothes. P.

جان *jān*, life, soul. P.

جانان *jānān* (pl. of *jān*), souls; dear ones. P.

جانب *jānīb*, side, direction. A.

جان بحق تسليم کردن *jān ba haḡḡ taslīm kardan*,
to surrender the soul to God, give up the
ghost. P. [father's darling! P.

جان پدر *jāni pidar*, life of thy father! thy
جانستان *jān-sitān*, soul-seizing, life-taking or
destroying. P.

جان کندن *jān kandan*, to dig out the life. P.

جانور *jānwar*, animal. P.

جانور ي *jānwarī*, thou art a brute beast. P.

جاني *jāne*, one soul, a soul, or life; any living
soul. P.

جاوداني *jāwidānī*, eternity; eternal. P.

جاويد *jāwīd*, immortal, eternal, enduring, ever-
lasting. P.

جاه *jāh*, exaltation, rank, dignity, high posi-
tion, pomp. P.

جاهدان *jāhadāni*, the two (or, they both)
strive hard, or exert themselves vigorously
(dual, perf. 3rd form of the verb جهد). A.

وا ان جاهداك علي ان تشارك بي *wa in jāhadāka*
'alā an tushrika bi, even if they both (i.e.
the parents) strive hard to make thee asso-
ciate with me. A.

جاهل *jāhil* (P. pl. *jāhilān*), ignorant. A.

وا المرء جاهل *wa 'l mar'u jāhilun*, and man is
ignorant. A.

جاي *jāi* = جا *jā*; (the pl. is *jāihā*). P.

بجاي زنان *ba jāyi zanān*, to woman's estate, to
womanhood. P.

جاگه *jāi-gah*, place, spot, point. P.

جايي نفس *jāyi nafas*, room for breathing. P.A.

جائي *jā'e*, one place, a particular place, point,
or degree; a new place; respect, regard,
reference. P.

جاگه *jā'egah*, place, locality. P.

جبال *jibāl* (pl. of جبل *jabal*), mountains. A.

اقل جبال الارض *aḡḡ jibālī 'l arḡi tūrun*,
the least of the mountains of the earth is
Sinai. A.

جبر *jabr*, restoring to sound condition, setting
a bone; repairing (the broken fortunes of
any one); binding up (a broken or wounded
heart). A.

جبرئيل *jabrīl* (also جبرائيل *jabra'il*, or
jabrā'il), Gabriel, the archangel. A.

جبل *jabal*, mountain. A.

جبلت *jibillat*, nature, constitution. A.

جلبلي *jibilliy*, natural, original, innate. A.

جبین *jabīn*, temple, side of the forehead; fore-
head. A.

جد *jud*, bestow thou, give bountifully (imp.
of the verb جاد *jāda*, for جود). A.

جد *jidd*, earnestness, seriousness; effort, la-
bour, toḡ, exertion. A.

جدال *jidāl*, strife, contention, fighting. A.

جدائي *judā'i*, separation. P.

جذب *jazb*, drawing, attraction. A.

جر *jarr*, drawing, attracting, dragging, trail-
ing; deriving; the vowel mark *kasra* under
the last letter of a word. A.

علي جر ذيل *'alā jarri zailin*, upon the trailing
of the skirt. A.

عامل الجر *'āmilu 'l jarri* (gen. *āmili 'l jarri*), one who (or that which) drags or draws, or attracts; (in grammar) a particle which requires to be followed by the genitive. A.

جراح *jarrāh*, a surgeon who dresses wounds. A.
جراحت *jirāhat*, wound. A.

جرائم *jarā'im* (pl. of جريمة *jarimat*), crimes, offences, sins. A.

جرم *jurm*, fault, offence, crime, sin. A.

جريان *jarayān*, flowing, running. A.

جز *juz*, except, save, besides, all but. P.

جزاء *jazā'*, recompense, retribution. A.

جزم *jazm*, amputation, cutting, breaking off; decision, determination; decided, positive.

جزيرة *jazīra*, island; peninsula. A. [firm. A.]

جس *jassa*, he touched, felt. A.

جس المثنائي *mā za 'llazī jassa 'l ma-ṣānī*, who is that who touches the chords of the lute? A. [ness. A.]

جسارت *jasūrat*, daring, presumption, bold-

جستن *jastan*, to spring, leap, bound, jump. P.

جستن *justan*, to search, seek, aim at, strive to win; to hunt after, pry into. P.

جسد *jasad*, the body (of man, genie, or angel); the calf of the children of Israel (spoken of in the Kurān); red, intensely yellow, saffron-coloured. جسدًا *jasadan* (acc.). A.

جسر *jisr*, bridge. A.

جسم *jism*, the body. A.

جسيم *jasīm*, big-bodied, portly. A.

جعبه *ja'ba*, quiver, case for arrows. A.

جعفري *ja'farī*, the finest kind of gold. A.

جعل *ja'ala*, he placed, made, appointed, or constituted (used optatively). A.

جعل الخير لكل *wa ja'ala ilā kulli khair-in mu'alahuma*, and make the final lot of both to be every good. A.

جفاة *jafā*, tyranny, ill usage, oppression, cruelty, severity, violence; insolence; coarseness. A.

جفائي *jafā'e*, an insult, an outrage. A.P.

جفت *juft*, pair, couple; partner, mate. P.

جفت گرفتن *juft giriftan*, to take a partner, to marry. P.

جگر بند *jigar-band*, the heart, lungs, liver, and spleen collectively; the vitals. P.

جل *jalla*, he shone in glory; (as an epithet of God) the Glorified. A. [alted. A.]

جلا *jalla wa 'alā*, the glorified and ex-

جل *jull*, housing, horse-cloth. A.

جلاد *jallād*, executioner, headsman. A.

جلال *jalāl*, majesty, glory. A.

جلالش *jalūlash*, his glory. A.P.

جلالي *jalālī*, the new Persian era, so called from Jalālu'd dīn Malik Shāh, under whose reign, which commenced A.H. 465, the Persian calendar was reformed. P.

جلساء *julasā* (pl. of جلس *jalīs*), companions. A.

جلبار *julnār* (for P. گلنار *gulnār*), pomegranate-flowers. A.

جلس *jalīs*, companion with whom one sits, associate, fellow-inmate. A.

جماد *jamād*, not growing, inanimate, inorganic (as a mineral). A.

جماعت *jamā'at*, meeting, society, congregation, multitude. A.

جماعتي *jamā'ate*, a body. A.P.

جمال *jamāl*, beauty, comeliness. A.

جمال الانام *jamālū 'l anāmī*, the beauty (or ornament) of mankind. A.

بجمال *bijamālihi*, by his beauty. A.

جمشید *Jamshed*, an ancient king of Persia, being the fourth monarch of the first or Peshdādyān dynasty. He built Istakhar or Persepolis, and was dethroned by Zakhāk. P.

جمع *jam'*, company, assembly; conjunction; the plural number; collected, composed, tranquil; united. A. [assemble. A.P.]

جمع آمدن *jam' āmadan*, to flock together, to

جمع شدن *jam' shudan*, to be or become collected, to congregate, unite; to have carnal intercourse. A.P.

جمعي *jam'e*, a company. A.P.

جمعیت *jam'iyat*, collection; reflection; tranquillity, quiet, calm, composure. A.

جملگی *jumlagī*, totality, completeness. P.

بجملگی *ba jumlagī*, in the mass, altogether. P.

جمه *jumla*, sum, whole, all, total, company, band. A. [all, in short. A.]

في الجملة *fi'l jumla*, on the whole, to sum up

جميع *jamī'*, all, the whole. A.

جميل *jamīl*, good, beautiful, comely, pleasing (in person, actions, or moral character.) A.

جن *jinn*, genius, genii. A.

جنبانیدن *jumbānīdan*, to cause to be shaken, to make to move, put in action, to wag, wave, or nod. P.

jumbādan, to agitate, shake, stir, be-stir, to become roused or excited. P.

jambaini (obl. of *jambāni*), both sides. A. [sides. A.]

jannat (pl. *jannāt*), garden. A.

jins, genus, kind, stock, sort. A.

jang, war, battle, fight, strife, conflict. P.

jang āvardan, to wage war, to fight. P.

jang-āzmūda, tried in war, experienced in battle, veteran. P.

jang-āvar (pl. *jang-āvarān*), warrior. P.

jang-āvari, aggression, strife. P.

jang-jū (pl. *jang-jūyān*), war-seeking, pugnacious; warrior. P.

jangī, warlike, martial. P.

junūn, insanity, madness, frenzy. A.

janī = *juwānī*: *janī muk-na = juwānī mikunad*, sets up for being a youth, plays the part of a young man. P.

jinni, of or belonging to the *jinn* or *jav*, barley, grain. P. [genii. A.P.]

jav jav, a grain at a time, grain by grain. P. [grain. P.]

javāb, answer, reply. A.

javābe, an answer, a reply. A.P.

javār, living in the neighbourhood of, neighbourhood. A.

javāri man lā yuḥibbu, (from) the neighbourhood of one who loveth not. A.

juwāl, sack, bag, sacking. P.

juwāl-doz, large packing-needle. P.

juwān (pl. *juwānān*), youth, young man. P.

juwān-mard, brave; honest fellow; brave lad; liberal, generous. P.

juwān-mardī, manliness, courage; liberality.—*Juwān-marde*, a certain brave man. P.

juwānī, season of youth, youth, juvenility, adolescence.—*Juwāne*, a youth, one young man, a certain youth; a lovely

jūd, liberality, bounty. A. [youth. P.]

jaur, violence, oppression, insult, injustice, tyranny; brutality, churlishness, boorishness. A.

jauri shikam, press of hunger. A.P.

jaur-pesha, the business of tyranny; tyrannical; tyrant. A.P.

jauz, nut, walnut. A.

jauziy, vendor of nuts. A.

abu 'l faraj bin jauzi, name of a celebrated preacher at Baghdad. A.

jausak (P. *kūshk*, arabicized), lofty edifice, palace, belvedere, kiosk. A.

josh, ebullition, ferment, excitement; raging (of the sea); clamour; swarm. P.

joshānīdan, to cause to boil. P.

jaushan, coat of mail. A.

jaushan-khāi, piercing (or piercer of) the coat of mail. A.P.

joshīdan, to boil, effervesce; to fume, fret, become excited; to hum, buzz, to be all in a bustle, to spirt out; to beat, palpitate, throb. P.

jauhar, jewel; essence, nature, root, origin; element. A.

jauhar-firosh, seller of jewels, jeweller. A.P. [jewellers. A.P.]

jauhariyān (pl. of *jauhari*),

jave, a single barley-corn, a grain of barley. P. [dust. P.]

jave sim, a grain of silver, silver

jūy, river, stream; (imp. of *jūst*) seek [thou. P.]

jūyān, seeking. P.

javīn or *javvīn*, of barley, barley-made. P.

nāni javīn, barley bread. P.

ju'īdan, to seek. P. [bride. A.]

jahāz or *jihāz*, ship; paraphernalia of a

jūhūl (pl. of *jāhūl*), ignorant. A.

jahān, world; (part. of *jahīdan*)

jahān-āfirīn, world-creator, God. P.

jahān-panāh, asylum of the world. P.

jahān-dāri, possession of the world, empire. P.

jahāndaṅ, to leap, dart. P.

jahān-dīda, one who has seen the world, travelled, experienced. P.

jahāne, a world, a crowd or host. P.

jahānīdan, to impel, urge, to cause to leap, force to gallop. P. [lary. A.]

jihat, mode, reason, cause; wages, sa-

jihate, a salary, wages. A.P.

جهد *jahd*, labour, study, endeavour, care, pains, diligence. A.

جهل *jahl*, ignorance, stupidity. A.

جهود *juhūd* (pl. جهودان *juhūdān*), Jew. P.

جهول *jahūl*, extremely ignorant. A.

جهیدن *jahīdan*, to gallop off. P.

جیب *jaib*, bosom; breast of a garment; pocket. A.

جاءت *ji'ta*, thou camest (perf. of the verb جاء *jā'a*, for جيا). A.

رفقه اذا جئتني في رفقه *izā ji'tanī fī rufkatin*, when thou comest to me in company with others. A.

جيران *jirān* (pl. of جار *jār*), neighbours. A.

جیرانی *jirānī*, my neighbours. A.

جیش *jaish* army; retinue. A.

جيفة *jīfat*, carcase; an animal that has died a natural death, or been killed otherwise than in the manner prescribed by the law; (hence) unclean, unlawful. A.

ع

چابک *chābuk*, active, smart, expert, alert. P.

چادر *chādar*, sheet; veil reaching from head to

چار *chūr*, four. P. [foot. P.]

چار پا *chār-pā*, four-footed, quadruped. P.

چار پايه *chār-pāya*, (four-footed) bedstead, char-

چار پايي *chār-pā'e*, a quadruped. P. [poy. P.]

چاره *chāra*, remedy, resource, help. P.

چالاک *chālāk*, vigilant, alert, smart, active. P.

چاه *chāh*, well; pit; dungeon. P.

زندان چاه *chāhi zindān*, dungeon, prison-hole. P.

چاهت *chāhat*, thee in the well; thy well. P.

چپ *chap*, left side, left hand. P.

چرا *chirā*, why? wherefore? for what? what? P.

چراغ *chirāgh*, lamp. P.

چراغي *chirāghe*, a lamp. P. [pasture. P.]

چراگاه *charā-gāh*, grazing-place; meadow, mead,

چرخ انداز *charkh-andāz*, cross-bowman. P.

چست *chust*, quick, brisk, smart, sprightly. P.

چش *chash* = چشم *chashm*. P.

چشم *chashm* (pl. چشمان *chashmān*), eye, sight, view; hope, expectation. P.

چشمخانه *chashm-khāna*, socket of the eye. P.

چشم درد *chashm-dard*, pain in the eye, ophthalmia. P.

چشمه *chashma*, fountain, spring. P.

چشمه حيوان *chashma'i haiwān*, the fountain of life or immortality. P.A.

چشمه نور *chashma'i hor*, fountain of light. P.

چشیدن *chashīdan*, to taste. P.

چشیده *chashīda*, tasted; proved, experienced. P.

چکیدن *chakīdan*, to drop, drip, trickle, distil. P.

چگونگی *chigūnagī*, state, particulars. the why and wherefore. P.

چگونه *chigūna*, how? in what way? P.

چگونه *chigūna'e*, how art thou? P.

چل *chil* (for چهل *chihal*), forty. P.

چل ساله *chil sāla*, forty years old. P.

چمچه *chumcha*, spoon. P.

چنان *chunān*, like that, such as, such as that, in that manner, just the same, in such a manner, as, so, to such a degree or extent. P.

چنانکه *chunānki*, as that which, such as, just as, exactly as, in the same manner as, according as, to such a degree as; so that. P.

چنانکه داني *chunānki dānī*, as thou knowest. P.

چند *chand*, so as, such, some; a few, sundry, several, much; how much? how many? how oft? how long? P.

چند تني *tane chand*, some persons. P.

چند روزي *roze chand*, a few days. P.

چندان *chandān*, much, all that, so much, so little. P.

چندانکه *chandān ki*, as long as, as soon as, whilst, to the extent that, so much that, so much as that; ere, or ever; how much soever, however much, although, notwithstanding. P.

چندانى *chandāne*, a good deal, more than enough, much, very much. P.

چند روز *chand roz*, some days, a few days. P.

چندین *chandīn*, some, certain, much, ever so much, such, such as this or these, such and such, so much as this, so many, so long, all this, all these. P.

چنگ *chang*, crook, claw, grasp, clutch; lute. P.

چنگال *changāl*, claw, talon, gripe. P.

چنين *chunīn*, thus, like this, such as this or these, all this, so much, thus much, in this way. P.

چو *chū* (for چون *chūn*), like; when, whilst, since, whereas, if, if so be. P.

چوب *chob*, wood, stick, bludgeon. P.

چوپان *chūpān* (or چوبان *chūban*), shepherd. P.

چوپاني *chūpānī*, pastoral office, duty or business of a shepherd. P.

چرگان *chaugān*, game of horse-shinty; the bat used in the said game, curved at one end. P.

چاگان *chaugāni ābnūs*, an ebony bat (used in the game of *chaugān*). P.

چون *chūn*, how? when, whenever, whilst, as, like, such as, so much as, whereas, since, because, how. P.

چوني *chūnī*, how art thou? how farest thou? P.
چه *chi*, what? why? how? what matters it? or, how! how many! what! P.

چه بودي *chi būde*, how would it be? would it not be excellent? how fine it would be!

چهار *chahār*, four. P. [would that! P.

چهار پا *chahār-pā* (pl. *چهار پایان chahār-pāyān*), four-footed, quadruped. P.

چهارم *chahārum*, fourth. P.

چه پائي *chi-pā'ī*, why dost thou stand still? why dost thou hesitate? (from *پائیدن pā'idan*). P.

چه خوش گفـت *chi khwush guft*, how well spake! P.
چه در روي و چه در قفا *chi dar rū wa chi dar kufū*, whatever before one's face, the same behind one's back. P.

چه شد *chi shud*, what has happened? P.

چه گونه *chi gūna'e*, how art thou? P.

چهل *chihal*, forty. P.

چي *chī* (for *چيز chiz*), thing, any thing. P.

چیدن *chīdan*, to pluck, gather, pick, peck, glean, collect. P.

چيره *chīra*, rude, uncivil, bold, impudent. P.

چيز *chiz*, thing. P. [trifle. P.

چيزي *chīze*, something, a little, any thing, a

چيست *chīst*, what it is; what is it? what is? P.

حال چيست *hāl chīst*, what's the matter? P.

چين *Chīn*, China; (imp. of *چیدن chīdan*), gather, pick, collect. P.

چينه *chīna*, grain; pickings for birds. P.

چيني *Chīnī*, of China, Chinese. P.

ح

حاتم طائي *Hātim Tā'ī*, name of an illustrious Arab of the tribe of *طاي tayi*, celebrated among Eastern nations for his liberality. A.

حاج *hājj*, pilgrim to Mecca. A.

حاجات *hājāt* (pl. of *حاجة hājat*), wants, necessities, necessary matters. A.

حاجت *hājat*, want, need, necessity, occasion; urgent, pressing case. A.

حاجت خرواستن *hājāt khwāstan*, to pray, state one's wants in prayer. A.P. [need of. A.P.

حاجتمند *hājatmand*, necessitous, in want, in

حاجتي *hājate*, a private business, a want. A.P.

حاجتي *hājīy*, a pilgrim to Mecca. A.

حادث *hādīḡ*, occurring. A.

حادث شدن *hādīḡ shudan*, to occur. A.P.

حاذق *hāzīk*, skilful, clever. A.

حاسد *hāsīd* (P. pl. *حاسدان hāsīdān*), envious. A.

حاصل *hāsil*, gain, acquisition, result; manifest. A.

حاصل شدن *hāsil shudan*, to be gained, acquired, or procured; to happen, befall, arise, occur. A.P. [earn. A.P.

حاصل کردن *hāsil kardan*, to get, acquire, gain, حاصل شدن *hāsil gardīdan* = حاصل شدن *hāsil shudan*, [q. v.] A.P.

حاضر *hāzīr* (P. pl. *حاضران hāzīrān*), present, ready, prepared, prompt, in attendance, waiting. A.

حاکم *hākīm* (P. pl. *حاکمان hākīmān*), governor, ruler, magistrate, judge. A.

حال *hāl*, state, condition, predicament; state of feeling; extraordinary state; ecstasy, rapture; instant, moment. A.

حال چیست *hāl chīst*, what is the matter? A.P.

حالت *hālat* = حال *hāl*, [q. v.] A.

حالت *hālat*, thy state. A.P.

چه حالتست *chi hālat ast*, what is the matter? what has happened? how do you feel? P.

حالاتي *hālate*, a state, a condition. A.P.

حالي *hāle*, at the time, at the instant; one state, a state; whilst. A.P.

حالي که *hāle ki*, the instant that. A.P.

حامل *hāmīl*, carrying; carrier, bearer. A.

حامل الغواشي *hāmīla 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings (the acc. used adverbially). A. [porter thereof. A.

حامله *fa anta hāmīluku*, thou art the sup-

حامله *hāmīla*, pregnant (female). A.

حامي *hāmī*, defender, protector, guardian. A.

حبا *hubban*, affection, in point of affection (acc. used adverbially). A.

حبه *habba*, grain, seed, berry. A.

حبس *habs*, confinement, imprisonment. A.

حبل *habl*, rope, cord; bond, link of connexion. A.

حبل الوريد من *min habli 'l warīdi*, than the jugular vein. A.

حبيب *habīb*, beloved, sweetheart, friend. A.

حتي *hattā*, until, so that. A.

حج *hajj*, pilgrimage (to Mecca). A.

حجاج *hujjāj* (pl. of حَاج *hājj*), pilgrims (to Mecca). A.

حجاج من يوسف *Hajjāj bin Yūsuf*, name of a Governor of Arabian Irāk under the Khalifa Abdulmalik, A.H. 65. A.

حجاز *hijāz*, a province of Arabia wherein Mecca is situated, Arabia Petræa. A.

حِجَازِيّ *hijāzīy*, native of, or belonging to Hijāz. A.

حِجَّت *hujjat*, argument, reason; dispute, altercation; plea, allegation. A.

حجر *hajar*, stone. A.

الحجر الصلد *al hajarū 's šaladu*, the firm rock. A.

حجرة *hujra*, closet, chamber, cabin, cell; nuptial chamber. A. [gree; just limits. A.

حد *hadd*, bound, boundary, limit; extent, degree. *haddi shar'*, legal punishment, the punishment ordained by the Muhammadan code (*shar'*). A.P. [A.P.

بحد *ba hadde*, to a limit or extent or degree.

حِدَّت *hiddat*, sharpness, or hastiness of temper; irascibility. A. [young man, youth. A.

حدث *hadas*, novelty, new thing, recent event:—

حدثي *hadase*, a certain youth. A.P.

حديث *hadīs*, discourse, saying, history, story, legend, tradition (especially relating to Muhammad). A.

حديقة *hadīkat*, enclosed garden; palm-grove. A.

حذر *hazar*, caution, warning; guard, care. A.

حذر کردن *hazar kardan*, to beware, to be on one's guard, to exercise caution. A.P.

حر *harr*, heat, warmth. A.

حراث *hurrās* (pl. of حَارِث *hāriṣ*), farmers, agriculturists, cultivators. A.

حرارت *harārat*, heat, warmth. A.

حراست *hirāsāt*, custody, guardianship, care, defence. A. [sacrilege. A.

حرام *harām*, unlawful, forbidden, prohibited;

حرامزده *harām-zāda*, bastard, villain, rascal; villainous, rascally. A.P.

حرامي *harāmīy* (P. pl. حَرَامِيَان *harāmiyān*), robber, outlaw, brigand, bandit. A.

حرس *harasa*, he protected. A. †

حرسها الله *harasaha 'llāhu*, May God protect her! (the perf. used optatively). A.

حرف *harf*, letter, word, particle. A.

حرف گیر *harf-gīr*, captious; censorer, critic, caviller. A.P.

حرفي *harfe*, one letter, a single letter. A.P.

حرکت *harakat*, motion, act, movement; conduct, behaviour; improper or unbecoming act. A.

حرکتي *harakate* (usually *harkate*), an action. A.P.

حرم *haram*, sacred; the sacred enclosure at Mecca; female apartments, harem. A.

حرمان *hirmān*, rendering unprosperous, privation of prosperity, ill-fatedness. A.

حرمت *hurmat*, honour, respect, reverence. A.

حرور *harūr*, hot, nocturnal wind; heat. A.

حروف *hurūf* (pl. of حرف *harf*), letters, characters. A.

حریر *harīr*, silk. A.

حرص *harīṣ*, greedy, eager, sensual. A.

حريف *harīf* (P. pl. حَرِيفَان *harīfān*), companion, fellow, associate; impudent, loose, or audacious fellow; rival. A.

حزين *hazīn*, sad, mournful. A.

حس *hiss*, feeling, sensation. A.

حساب *hisāb*, account, reckoning, calculation. A.

حسب *hasb*, reckoning, computing; sufficiency, sufficing; (hence, P.) suitable (to), according to. A. [him. A.

حسبه *hasbuhu*, his sufficiency, sufficing for
حسب واقعه *hasbi wāqī'a*, according to circumstances, suitably to the case. A.P.

بر حسب *bar hasbi*, according to, in conformity

حسد *hasad*, envy. A. [with. A.P.

حسد بردن *hasad burdan*, to bear envy, to envy. A.P.

حسرت *hasrat*, grief, regret, sorrow, vexation. A.

حسرت خوردن *hasrat khurdan*, to grieve or regret, to sigh for. A.P.

حسرتي *hasrate*, an intense grief. A.P.

حسن *hasuna* (fem. حسنت *hasunāt*), he (or it) was fair, beautiful, or good. A.

حسنا *hasunāt jamī'u k̄hiṣālihi*, good are all his qualities. A.

حسن *husn*, beauty; goodness, excellence. A.

حسن *hasan*, beautiful; excellent. A.

حسن تدبیر *husni tadbīr*, excellent management, wholesome discipline. A.P.

حسن خطاب *husni k̄hitāb*, elegance of address, polite conversation. A.P.

حسن رأي *husni rāi*, just observation. A.P.

حسن ظن *husni ṣann*, good opinion. A.P.

حسن نبات الارض *husnu nabāti 'l arṣi*, the excellence of a plant of the earth. A.

حسنات *hasanāt* (pl. of حسنة *hasanat*), good deeds or works. A.

حسن *Hasani Maimandī*, the name of the minister of Sulṭān Maḥmūd. A.P.
 حسنى *ḥasani*, beauty, comeliness. A.P.
 حسود *ḥasūd* (P. pl. حسودان *ḥasudān*), envious; envier. A. [followers, retinue. A.
 حشم *ḥasham*, pomp, magnificence; dependents,
 حصار *ḥiṣār*, fortified town, castle, fortress; siege. A.
 حصاري *ḥiṣāre*, a fort or fortress. A.P.
 حصاء *ḥaṣbā*, gravel, pebbles. A.
 حصه *ḥiṣṣa*, lot, share, portion. A.
 حصول *ḥuṣūl*, acquisition, gain. A.
 حصى *ḥaṣā*, or حصا *ḥaṣā*, pebbles, small stones. A.
 حضرت *ḥaẓrat*, presence, majesty; His (or Your) Grace, Reverence, Lordship, Worship. A.
 حضور *ḥuẓūr*, presence, court. A.
 حطام *ḥuṭām*, anything dry and brittle; frail and perishing goods (of the present world). A.
 حظ *ḥaẓẓ*, delight, pleasure, enjoyment, gratification; flavour, taste; part, portion, stock. A.
 حظي *ḥaẓẓe*, one joy, a joy or pleasure. A.P.
 نفس حظ *ḥaẓẓi nafs*, a sensual joy. A.P.
 حفصة *Ḥafṣa*, the name of one of the wives of Muhammad. She was the daughter of Omar. A. [mory. A.
 حفظ *ḥifẓ*, guarding, protecting; custody; me-
 حق *ḥaqq*, justice, justness, propriety, rightness, truth; just, proper, right, true; existing as an established fact or truth, necessarily existing by his own essence (applied to God); right or due of any kind, just claim. A.
 حق عادتک *ḥaqqā 'ibādatika* (acc.), the due of Thy worship, or as Thou oughtest to be worshipped. A.
 حق معرفتک *ḥaqqā ma'rifatika* (acc.), the right of the knowledge of Thee, or as Thou oughtest to be known. A. [of. P.A.
 حق در حق *dar ḥaqqi*, with regard to, in respect
 حقاً *ḥaqqan*, really, truly, verily, in sooth (acc. used adverbially.) A.
 حقارت *ḥaḳārat*, contempt. A.
 حق شناس *ḥaqq-shinās*, gr. 'ul, just. A.P.
 حق شناسي *ḥaqq-shināsī*, gratitude, justice. A.P.
 حقوق *ḥuḳūḳ* (pl. of حق *ḥaqq*), rights, dues, just claims, duties. A.
 حقير *ḥaḳīr*, small, feeble, insignificant; base, contemptible, mean, despicable; a wretch. A.
 حقیقت *ḥaḳīqat*, truth, reality, fact, true or real nature or state. A.

حقیقی *ḥaḳīqī*, essential, true, real. A.
 حکایت *ḥikāyat* (pl. حکایات *ḥikāyāt*), story, tale, narrative, anecdote, relation. A.
 حکم *ḥukm*, order, command; decision, judgment; rule, dominion; check, restraint. A.
 حکم کردن *ḥukm kardan*, to order, command; to rule; to pronounce judgment; to take as a rule or authority. A.P.
 حکم انداز *ḥukm-andāz*, skilful archer; (syn. *kā-dir-andāz*). A.P.
 حکمت *ḥikmat*, philosophy, wisdom, knowledge, science; wise saying, maxim. A.
 درین چه حکمتست *dar īn chi ḥikmatast*, what wisdom is there in this? what's the policy of this? P.
 حکومت *ḥukūmat*, judicial authority; sentence of a judge, decision, decree; law-suit. A.
 حکیم *ḥakīm* (P. pl. حکیمان *ḥakīmān*), philosopher, wise man, sage; physician. A.
 حکیمی *ḥakīme*, a certain wise man. A.P.
 حلال *ḥalāl*, lawful, permitted, allowable; pure,
 حلاوت *ḥalāwat*, sweetness. A. [clean. A.
 حلب *ḥalab*, Aleppo. A.
 حلبی *ḥalabī*, of Aleppo, Aleppine. A.
 حلق *ḥalk*, throat. A.
 حلقه *ḥalka*, ring, circle; assembly. A.
 حلقه بگوش *ḥalka ba gosh* (lit. 'ring in the ear,' as a badge of servitude), obedient; devoted servant. A.P.
 حلقی *ḥalqe*, a throat, a windpipe; (hence) a musical and melodious voice. A.P.
 حلم *ḥilm*, mildness, meekness, forbearance, gentleness. A.
 حلوة *ḥalwā*, a sweet cake or pudding made of butter, flour, and milk; sweetmeat. A.
 حلیه *ḥilyat*, splendour, external appearance. A.
 حلیم *ḥalīm*, mild, gentle, forbearing. A.
 حلیمًا *ḥalīman* (acc. used adverbially), meekly, mildly. A.
 حمار *ḥimār*, male ass, jackass, stupid fellow. A.
 حمال *ḥammāl*, carrier of burdens, porter, bearer; laden, loaded. A.
 حمام *ḥammām*, bath, hot bath. A.
 حمایت *ḥimāyat*, protection, defence, safeguard. A.
 حمائد *ḥamā'id* (pl. of حميدة *ḥamīdat*), laudable acts, praiseworthy deeds. A.
 حمد *ḥamd*, praise. A. [longs) to God. A.
 الحمد لله *al ḥamdu li 'llāhi*, praise be (or be

حمل *haml*, load, burden, pregnancy. A.

حمل کردن *haml kardan*, to charge, impute, ascribe. A.P.

حمله *hamla*, assault, onset, attack, charge. A.

حی *hamā* (properly حما *hamām*), pigeons, doves. A

حی ورق *wurku 'l hamā*, the brown (or slate-coloured) pigeons. A.

حی *himā*, a place of herbage or pasture, prohibited to the public; a thing prohibited or interdicted: (hence, poetically) the abode of one's beloved. A.

حی من ذکر *min zikri 'l himā*, as to the mention of my love's abode. A.

حمیت *hamīyat*, warmth, zeal; vehemence, scorn, disdain, anger; jealous care of what one is bound to respect or honour, and to defend. A.

حمید *hamīd* (fem. حمیده *hamīdat*), praised; laudable, praiseworthy. A.

حمیر *hamīr* (pl. of حمار *himār*), asses. A.

حنجرة *hanjara*, windpipe, gullet, throat. A.

حنظل *hanẓal*, colocynth gourd. A.

حواشی *hawās' i* (pl. of حاشیة *hāshiyat*), followers, attendants, domestics. A.

حوالت *hawālat* or حواله *hawāla*, making over, or entrusting to one's care; transference. A.

حوت *hūt*, fish, large fish. A.

حور *hūr* (pl. of حوراء *hawrā*), gazelle-eyed maidens, celestial brides, houries; (used by the Persians in the singular) celestial bride, &c. A.

حوران *hūrān*, the P. pl. of حور *hūr*. A.P.

حوض *hawz*, reservoir, cistern, pond, tank. A.

حوله *haulahu*, round about him. A.

حی *haiy*, a tribe (of the Arabs). A.

حیات *hayāt*, life. A. [founded, harassed. A.

حیران *hairān*, perplexed, bewildered, confounded. A.

حیف *haif*, oppression, violence; a pity, a sad thing. A.

حیل *hiyal* (pl. of حيلة *hīlat*), tricks, devices, stratagems. A.

حيلة *hīla*, artifice, stratagem, device, trick; change of state. A.

حیلها *hiyalhā*, the P. pl. of حیل *hiyal*, [q.v.].

حين *hina*, time, period of time; at the time when. A.

حين الذل یکسبها *hina 'z zullu yaksibuhā*, at the time when abjectness acquires them. A.

حیوان *haiwān* (pl. حیوانات *haiwānāt*), animal, brute, beast. A. [ignorant animal. A.P.

حیوان لا یعلم *haiwāni lā ya'lam*, senseless, or حیوة *hayāt*, life. A.

خ

خاتم *khātim*, seal; ring, signet-ring. A.

خاتمة *khātīmat*, end, conclusion; seal. A.

خاون *khātūn*, lady, matron, dame. P.

خار *khār*, thorn; stick. P.

خارت *khārat*, thy thorn. P.

خار هر خاری *har khāre*, every thorn, each thorn. P.

خارا *khārā*, hard stone, flint. P.

خارین *khār-bun* (pl. خاربنان *khār-bunān*), root of thorn or bramble; prickly shrub. P.

خارکش *khār-kash*, carrier of thorn-fagots; a wood-gatherer. P.

خارکن *khār-kan*, one who roots up thorns. P.

خاستن *khāstan*, to rise, to get up, grow or spring up, arise; to bring forward; to occur, happen. P.

خاص *khāṣṣ* (P. pl. خاصان *khāṣṣān*), special, particular, private, peculiar; intimate, select, choice; special favourite; confiscated, confiscated, forfeit. A.

خاصه *khāṣṣa*, especially, particularly. A.P.

خاصیت *khāṣṣiyat*, peculiarity, property, speciality. A.

خاطر *khāṭir*, heart, mind, thought, idea; will, choice; spirits, feeling; account, sake. A.

خاک *khāk*, dirt, clay, earth, soil, ground, land, dust; grave (113); humble, lowly, mean. P.

خاک در *khāki dar*, earth of a door (or visitation), where one's wishes are obtained. P.

خاک مرده *khāki murda*, ashes of the dead. P.

خاک آلود *khāk-ālūd*, begrimed with dirt. P.

خاک پا *khāk-pā*, dust of the feet. P.

خاک زاد *khāk-zād*, sprung from earth, earth-born, earthy. P.

خاکسار *khāksār*, mixed with earth, earth-like; humble; abject, base, grovelling; sordid wretch. P.

خاکستر *khākistar*, ashes. P.

خاکم *khākam*, I am earth. P. [earth. P.

خاکی *khāki*, earthy; humble, abased; thou art

از خاکی *az khāki*, thou art (composed) of earth. P.

خالی *khālī*, empty, void, free from; destitute, deserted. A.

خام *khām* (pl. خامان *khāmān*), raw, crude ; vain, foolish, inexperienced ; simpleton. P.
خاموش *khāmosh*, silent, taciturn ; silence ! be silent ! P.

خاموشی *khāmoshī*, silence, taciturnity. P.

خاندان *khāndān*, family, race ; house, household, court, king's household. P.

خانقاه *khānaqāh* (P. خانه *khānagāh*, arabicized), convent or religious house for darweshes, and *sūfis*. A.

خان و مان *khān o mān*, house, family ; riches, and especially hereditary possessions, moveable and real. P.

خانه *khāna*, house, abode, home ; nest. P.

خانه پردازی *khāna-pardāzi*, domestic economy. P.

خانه خدا *khāna-khudā*, master of the house, major-domo. P.

خانمان *khānmān*, house, family. P.

خاوی *khāwī*, empty, void. A.

خاوی الطن *khāwī 'l taṭni*, the empty-bellied. A.
خایه *khāya*, testicles. P.

خائیدن *khā'idān*, to bite, know, chew. P.

خائت *khābāsat*, wickedness, malignity, malice, malevolence. A.

خبث *khubs*, malignity, malice, malevolence ; impurity, obscenity, abominable act. A.

خبر *khābar*, information, intelligence, knowledge, acquaintance, report, news, tradition. A.

خبرت *khibrat*, experience, trial, proof, test. A.

خبث *khābiṣ*, impure, bad, corrupt, base, wicked. A.

خبثه *khābiṣat* (pl. خبیثات *khābiṣāt*), impure thing ; (fem. of خبیث *khābiṣ*). A.

الخبیثات للخبیث *al khābiṣātu li 'l khābiṣīna*, impure things (are) for the impure. A.

خبیثین *khābiṣīna* (obl. pl. of خبیث *khābiṣ*), impure persons. A.

ختم *khātm*, seal ; completion, conclusion, end. A.

ختم قرآن *khātmī kur'ān*, perusal of the Kurān from the beginning to the end. A.P.

ختمی *khātmī*, a complete perusal of the Kurān from beginning to end. A.P.

خنی *khutani*, Chinese, of Chinese Tartary. P.

خجالت *khajālat*, shame, blush, bashfulness, confusion. A.

خجسته *khujasta*, happy, auspicious. P.

خجل *khajil*, blushing, ashamed. A.

خجل کردن *khajil kardan*, to shame, to put to the blush. A.P. [fusion. A.

خجلت *khajlat*, bashfulness, blush, shame, confusion. P. [vout. P.

خدا پرست *khudā-parast*, God-worshipper, devotee. P.

خدا دم *khuddām* (pl. of خادم *khādim*), domestics, servants. A.

خداوند *khudāwand* (pl. خداوندان *khudāwandān*), lord, master, owner, possessor. P.

خداوند حقیقی *khudāwandi haqiqi*, the real master, i. e. God. P.A.

خداوند زاده *khudāwand-zāda* (pl. خداوند زادگان *khudāwand-zādagān*), nobleman's son. P.

خداوندگار *khudāwāndagār*, Creator of the world. P.

خداوندی *khudāwandī*, lordship, sovereignty, divinity, providence ; Your Majesty, Highness, Lordship, etc. P.

خدای *khudāi*, God. P.

خدایا *khudāyā*, O God ! P.

خدایار *khudāirā*, to God, for God. P.

خدائی *khudā'ī*, divinity, deity, godhead. P.

خدم *khadam* (pl. of خادم *khādim*), servants, slaves. A. [tendance ; homage. A.

خدمت *khidmat*, service, ministry, tendance, attendance. P.
خدمتگار *khidmatgār*, servant, waiting or serving man, personal attendant. A.P.

خدمتی *khidmate*, a particular or special service ; the particular service. A.P.

خر *khār*, ass, donkey ; blockhead, fool. P.

خر دجال *khārī dajjāl*, the ass of Antichrist. P.A.

خراب *khārāb*, destroyed, ruined. A.

خرابات *khārābāt* (pl. of خرابه *khārābat*), ruins, devastations ; liquor-shop (such being generally, in Muhammadan countries, kept in a ruin). A.

خرابه *khārābat*, devastation, ruin. A.

خرابه *khārāba*, ruin, a ruin. A.

خرابی *khārābī*, ruin. A.

خراج *khāraj*, tribute, tax, revenue, rent. A.

خراجی *khārajī*, revenue-collector. A.P.

خراسان *khurāsān*, the province of Persia bordering on Herāt, Khorassan. P.

خراسانی *khurāsānī*, of Khorassan. P.

خراشیدن *khārāshidan*, to scratch, scrape, lacerate, wound, grate, irritate. P. [jaunty. P.

خرامان *khārāmān*, strutting, swaggering, waving,

خرامیدن *khārāmīdan*, to walk proudly, jauntily, gracefully, to strut, wave to and fro. P.

خریزه *kharbuza*, marsh-melon. P.
 خریزه زار *kharbuza-zār*, melon-bed or field. P.
 خرج *kharij*, expenditure, expense, outgoing. A.
 خرج *kharch*, expense, outgoings. P.
 خرج نمودن *kharch namūdan*, to spend, expend. P.
 خرد *khurd*, little, small. *Khīrad*, wisdom, good sense, sound judgment. P.
 خردمند *khīradmand* (pl. خردمندان *khīradmandān*), wise, intelligent, judicious. P.
 خرده *khurda*, fragment, particle, scrap, crumb. P.
 خردی *khurdī*, infancy, childhood, first part of life. P. [ass. P.
 خراست *kharašt* (for خراست *kharašt*), is an خرساک *khīrsak* (originally خرسک, from خرس *khīrs*, bear, and سگ *sag*, dog). the game of bear and dogs, or bear-baiting. P.
 خرطوم *khartūm*, proboscis; prow (of a vessel). A.
 خریف *khariḥ*, doting old man, dotard. A.
 خرقة *khīrqa*, religious mendicant's garment made of shreds or patches; garb, habit; patch. A.
 خرقة پوش *khīrqa-posh* (pl. خرقه پوشان *khīrqa-poshān*), clad in shreds and patches, dervish, religious mendicant. A. P.
 خرگاه *khīrgāh*, royal tent or pavilion. P.
 خرم *khurram*, pleasant, delightful. P.
 خرما *khurmā*, date (a fruit). P.
 خرمن *khirman*, harvest, corn reaped and stacked, but not yet threshed out. P.
 خرمنه *khār-muhra*, a small shell (the *Cypræa moneta*), used for money in Africa and the East; (Hind. کوری *kaurī*). P.
 خرمی *khurramī*, delight, joy, glee, happiness. P.
 خردن *khārand*, they purchase (inf. خریدن *khāridan*); are asses (for خراند *khārand*). P.
 خروار *khurāwār*, ass-load; a large load. P.
 خروج *khurūj*, egress, going forth. A.
 الخروج قبل الولوج *al khurūja kabla 'l wulūji*, (provide for) egress before entering, (look before you leap). A.
 خروس *khurūs*, cock, chanticleer. P.
 خروش *khurosh*, loud noise or cry, clamour, shouting. P.
 در خروش *dar khurosh*, loud, vocal, resonant. P.
 خروشین *khuroshīdan*, to make a loud noise or outcry, to shout, clamour, cry aloud. P.
 خری *khare*, an ass. P.
 خریدار *khāridār*, purchaser. P.

خردن *khāridan*, to purchase, buy. P.
 خریدی *khāride*, he used to purchase, he would [buy. P.
 خریف *khariḥ*, autumn. A.
 خز *khazz*, silk stuff, raw silk. A.
 خزان *khizān*, autumn. P.
 خزانه *khizāna*, treasury, exchequer; store. A.
 خزانه غیب *khizāna'i ghaib*, hidden stores. A. P.
 خزائن *khazā'in* (pl. of خزانه *khizānat*), treasuries, treasures. A. [herd. A.
 خزف *khuzaf*, pottery, jar, earthen vessel, pots-
 خزینه *khazīna*, treasure; treasury, exchequer, storehouse. A.
 خس *khās*, thistle; weed. P.
 خسارت *khāsārat*, loss, damage. A.
 خسپیدن *khūspīdan*, to lie down, sleep, slumber; to lodge. P. [ness; avarice. A.
 خست *khissat*, vileness, baseness, contemptible-
 خسته *khasta*, wounded, hurt, sick; sad, dispirited. P.
 خسته دلهای *dilhāyi khasta*, broken hearts. P.
 خسته *khastā'e*, thou art sad. P.
 خسته خاطر *khasta-khātīr* (or P. دل خسته *khasta-dīl*), pained at heart, annoyed, vexed. P. A.
 خسیس *khāsis*, sordid, vile, base, worthless. A.
 خشب *khāshab*, dry wood, timber. A.
 خشت *khisht*, brick, tile. P. [bricks. P.
 خشت فیروزه *khishti firoza*, turquoise-coloured
 خشت زن *khīst-zan*, brickmaker. P.
 خشتی *khishte*, a brick, a tile. P.
 خشتی دو *khishte dū*, a couple of bricks. P.
 خشک *khushk*, dry, sere, arid, barren. P.
 رودی خشک *khushk-rūde*, a dried-up stream. P.
 سال خشک *khushk-sāl*, dry year, barren year, year of drought and dearth. P. [drought. P.
 خشک سالی *khushk-sālī*, scarcity, dearth,
 مغز خشک *khushk-maghz*, dry-brain, noodle. P.
 خشکی *khushkī*, dryness, dry land; drought. P.
 خشم *khishm* (for A. *khāsham*), anger, rage, fury. P.
 خشم گرفتن در *dar khishm shudan* (or خشم گرفتن *khishm giriftan*), to fly in a rage. P.
 خشم راندن *khishm rāndan*, to work one's self into a rage, to display anger. P.
 خشم آلوده *khishm-ālūda*, overflowing with rage, sullied with anger. P.
 خشمناک *khishmnāk*, angry, raging, furious. P.
 خشن *khāshuna*, he was rough; he is rough; (in the assertion of a general proposition, the perfect is often employed for the imperf.) A.

خوشنود *khushnūd*, pleased, contented. P.
 خشنود *khushnūt*, roughness, ruggedness ;
 harshness, severity. A. [properties. A.
 خصال *khiṣāl* (pl. of خصلة *khaṣlat*), qualities,
 خصاله *khiṣālihi*, (of) his endowments. A. [A.
 خصلت *khaṣlat*, quality, disposition, habit, nature.
 خصم *khaṣm*, enemy, antagonist, opponent. A.
 خصمی *khaṣmī*, enmity, contention. A.P.
 خصوص *khuṣūṣ*, particular. A.
 علی الخصوص *'ala 'l khuṣūṣ*, in particular, parti-
 cularly, especially. A. [disputation. A.
 خصومت *khuṣūmat*, enmity, contention, strife,
 خصب *khaṣīb*, palm-tree. *Khuṣaib*, name of
 a man. A.
 خط *khatt*, line, boundary ; character, hand-
 writing, letter ; moustache, beard. A.
 خط زشت *khaṭṭi zisht*, a vile scrawl. A.P.
 خط سبز *khaṭṭi sabz*, down upon the face (like
 that upon a peach), incipient beard. A.P.
 خطا *khaṭā*, fault, error, sin, offence, mistake. A.
 خطا *khaṭā*, Cathay. P.
 خطاست *khaṭāst*, is a mistake. A.P.
 خطا کردن *khaṭā kardan*, to commit a fault, to
 sin, fail, miss. A.P.
 منکر خطای *khaṭāyi munkar*, atrocious sin. A.P.
 خطاب *khiṭāb*, address, harangue ; sermon,
 homily ; discussion ; charge, accusation ; re-
 proof, censure, displeasure. A.
 خطایی *khaṭā'e*, a sin, a fault ; any particular
 offence ; a single slip or failure. A.P.
 خطباء *khuṭabā* (pl. of خطیب *khaṭīb*), preachers. A.
 خطبه *khuṭba*, an oration, or sermon, delivered
 every Friday, after the forenoon service,
 in the principal Muhammadan mosques, in
 which the preacher praises God, blesses
 Muhammad and his descendants, and prays
 for the sovereign. A.
 خطه *khiṭṭa*, land, country, district, city. A.
 خطر *khaṭar*, danger, peril, risk, jeopardy. A.
 خطرناک *khaṭarnāk*, dangerous, hazardous, peril-
 ous. A.P.
 خطیب *khaṭīb*, preacher, orator. A. [ous. A.P.
 خطیر *khaṭīr*, of high account or estimation,
 important ; hazardous, perilous. A.
 حجاجه *khaṭāja*, name of a certain band of plun-
 dering Arabs. P.
 خفت *khiffat*, lightness ; frivolity, weakness. A.
 خفت رای *khiffati rāi* (or خفت عقل *khiffati*
'aql), weakness of intellect. A.P.

خفت *khuft*, sleeping, nap. P.
 خفتن *khuftan*, to sleep, to lie down. P.
 خفته *khufta*, slept, sleeping, asleep, lying down ;
 sleeper. P.
 خفیه *khufya*, concealment, secrecy. A.
 در خفیه *dur khufya*, in secret, privately. P.A.
 خفیة *khafīyat* (fem. of خفی *khafīy*), secret,
 hidden, latent. A.
 خلاب *khilāb*, clay, dirt, mud, mire. P.
 خلاص *khalāṣ*, liberation, release, escape, de-
 liverance. A.
 خلاف *khilāf*, difference ; opposition, contra-
 diction, dispute, contention, enmity ; oppos-
 ing, contrary. A.
 خلاف کردن *khilāf kardan*, to oppose, act con-
 trary to, contradict, violate, break. A.P.
 خلافة *khilāfat*, vicegerency, caliphate ; sove-
 reignty, monarchy. A. [friends. A.
 خلان *khullān* (pl. of خلیل *khalīl*), intimate
 خلایق *khalā'iq* (pl. of خلیفة *khalīkat*), peoples,
 creatures, nations. A.
 خلد *khallada* (3 per. sin. pret. 2nd form of
 the rt. خلد used optatively), may (God)
 prolong or perpetuate. A.
 خلد الله ملكه *khallada 'l lāhu mulkalu*, may God
 prolong his rule. A.
 خلعت *khil'at*, robe of honour. A.
 خلق *khalk*, creatures, created things, people,
 folk, men, mankind.—*Khulk*, nature, habit,
 disposition. A.
 خلق آزار *khalk-āzār*, man-tormentor. A.P.
 خلتان *khulkān* (pl. of خلت *khalak*), old and
 worn-out garments. A.
 خلقی *khalkē*, a host of people, a multitude ;
 any created being ; a form or figure. A.P.
 خلل *khalal*, fault, defect, injury, damage, de-
 triment, something wrong ; disturbance. A.
 خلوت *khālwat*, retirement, privacy, seclusion ;
 private meeting. A.
 خلوت نشین *khālwat-nishīn*, sitting in retire-
 ment, recluse. A.P. [cluse. A.P.
 خلوت نشینی *khālwat-nishīnī*, thou art a re-
 خلیفه *khalīfa*, vicegerent, the title of the suc-
 cessors of Muhammad, first assumed by,
 or given to, Abūbakr. A.
 خم *khamm*, curl ; coil, noose. P.
 خمار *khumār*, effects of intoxication, crop-
 sickness or headache after drinking. A.

خمر *khamr*, wine, or intoxicating expressed juice of anything. A.

خم کمند *kham-kamand*, noose. P.

خמוש *khamosh*, silent. P.

خمیر *khamir*, dough, leaven. A.

خمیر کردن *khamir kardan*, to knead. A.P.

خندان *khandān*, laughing, smiling. P.

خندق *khandak* (the P. کنده *kanda* arabicized), ditch, moat, fosse. A.

خنده *khandā*, laughter, laughing. P.

خندیدن *khandidan*, to laugh, titter, smile. P.

خنک *khunuk*, happy, fortunate; cool, temperate. P.

خو *khū* or *kho*, nature, habit, disposition. P.

خوی بد *khoyi bad*, bad temper. P.

خواب *khwāb*, sleep, slumber, dream. P.

خوابگاه *khwāb-gāh*, place of sleep, dormitory. P.

خواجه *khwāja* (pl. خواجگان *khwājagān*), man of distinction, lord, subordinate ruler or minister; master; gentleman; Mister; teacher; merchant; owner; eunuch. P.

خواجه عالم *khwājai 'ālam*, Lord of the world (Muhammad). P.A.

خواجه تاش *khwāja-tāsh* (pl. خواجه تاشان *khwājā-tāshān*), having a common master; (for the pl.) slaves or servants of one master. P.

خوار *khwār*, contemptible, mean despised, abject. P.

مردم خوار *mardum-khwār*, man-eater. P.

خوار *khuwārun*, lowing, crying like a calf. A.

خوار داشتن *khwār dāshdan*, to hold in contempt, to despise; (when it is used as the latter part of a compound, it is the root of خوردن *khurdan*, to eat, and signifies) eater, eating, devouring, drinker. P.

خوارزم *khwārazm*, the ancient Chorasmia, lying along the banks of the river Oxus or Jaihūn, and extending to the Caspian sea. P.

خوارزم شاه *khwārazm-shāh*, title of the Sultān محمد علاء الدین *'alā'u 'd dīn Muḥammad*, who reigned in Khārazm from 1200 to 1220 of our era. P.

خواست *khwāst*, solicitation, begging request. P.

خواستن *khwāstan*, to want, desire, wish, will, ask, beg, require; to design, intend; to seek, covet; to be willing; to call down; to wed; to arise, spring up. P.

خواص *khawāṣṣ* (pl. of خاصه *khāṣṣat*), nobles, grantees. A.

خواص و عوام *khawāṣṣ o 'awāmm*, nobles and plebeians, gentle and simple. A.

خوان *khwān*, furnished board or cloth, tray, dish. P.

خواندن *khwāndan*, to read, recite, repeat, chaunt, intone; to call upon, invoke; to summon, challenge, proclaim; to lay claim; to crow. P.

خوانده *khwānda'e*, thou hast read. P.

خواه *khwāh*, wishing, desiring; wanting, requiring; whether, either, or. P.

خواهر *khwāhar*, sister. P.

خواهنده *khwāhanda*, he who asks or wishes; beggar, mendicant, suppliant. P.

خواهی *khwāhi*, thou wishest; dost thou wish? P.

خوب *khūb* (pl. خوبان *khūbān*), good, beautiful, fair, well. P.

خوبرو *khūb-rū* (or خوب روی *khūb rūyi*, but pronounced *khūb-rū*), fair-faced, handsome, comely. P.

خوب روی *khūb-rū'i*, thou art fair-faced. *Khūb-rū'e*, a handsome-faced person. P.

خوب صورت *khūb-ṣurat*, comely, handsome. P.A.

خوب منظر *khūb-manẓar*, fair to behold, comely in appearance. P.A.

خوبی *khūbi*, beauty, comeliness. P.

خود *khwud*, self, himself, herself, itself; one's own. P.

خود رای *khwud-rāi*, self-opinioned, headstrong, opinionative, conceited. P.A.

خودی *khwudi*, one's own; pride, vanity, conceit; egotism, selfishness. P.

خوردن *khwurdan*, to eat; to drink; to swallow, devour, consume, corrode; to gnaw; to experience, suffer; to fret; eating. P.

خورده *khwurda*, eaten. P. [wallet. P.]

خورده انبان *khwurda'i ambān*, crumbs in a

خوردی *khwurdī*, infancy, childhood. *Khwurde*, he was accustomed to eat, he used to eat. P.

خورش *khwurish*, food, aliment. P.

خورشید *khwurshed*, the sun. P.

خورم *khwurram*, joyful, pleasant. P.

خورنده *khwuranda*, eater; fed, maintained, victualled; household. P.

خوش *khwush*, pleasant, agreeable, delightful, blooming, nice, palatable, grateful, happy, good, well. P.

خوشنیدن *khoshānidan*, to cause to dry up, to render parched. P.

خوش آواز *khwush-āwāz*, pleasant-voiced, sweet-voiced, having a melodious voice. P.

خوش آوازي *ush-āwāze*, one with a sweet voice. P. [odoriferous. P.]

خوشبوي *khush-bū*, sweetly-scented, fragrant,

خوشتر *khush-tar*, pleasanter, more agreeable. P.

خوشخو *khush-kho*, of pleasing manners or disposition, good-tempered, affable. P.

خوش سخن *khush-sukhan*, well-spoken. P.

خوش طبع *khush-tab'*, good natured, cheerful. P.A. [dantly. P.]

خوش گريستن *khush giristan*, to weep abundantly.

خوش گفت *khush guft*, well spake he. P.

خوشنود *khushnūd*, content, satisfied well-pleased. P.

خوشه *khūsha* or *khosha*, ear of corn. P.

خوشي *khushī*, gladness, mirth, gaiety, cheerfulness, pleasantness, agreeableness, delight, enjoyment, diversion, fun. P.

خوشیدن *khoshīdan*, to wither, dry, parch. P.

خوض *khauz*, saying what is false; conspiring against. A.

خورده *khū-karda*, habituated. P.

خون *khūn*, blood; killing, murder. P.

خوشتوار *khūn-khūwār*, blood-devouring, sanguinary, blood-thirsty. P.

خوشتواري *khūn-khūwāragī*, blood-thirstiness, ferocity. P. [per, disposition. P.]

خوي *khūy* (the same as *khū*), habit, temper.

خويد *khawīd*, green corn, wheat or barley not yet in ear. P.

خوش *khwesh*, self; one's own; (my, thy, his, hers, its, ours, your, their) own; kinsman, relative, relation. P.

خوشاوند *khweshāwand*, kinsman. P.

خويشتن *khwesh-tan*, own person, self; own. P.

بر خويشتن *bar khwesh-tan*, of himself, voluntarily. P. [mious, self-restraining. P.]

خويشتن دار *khwesh-tan-dār*, temperate, abstemious.

خويشتنيد *khwesh-taned*, of your own ye are. P.

خيار *khīyār*, cucumber. A.

خيال *khayāl*, imagination, fancy, thought, notion, idea, conceit, whim, caprice; phantom, spectre, apparition. A.

خيالاً *khayālan*, (acc.) as an image, or apparition in sleep. A.

خيال انديش *khayāl-andesh*, fantastic, chimerical, conceited, whimsical, vain. A.P.

خيالاً يرافقي *khayālan yurāfikunī*, as an apparition to accompany me on a journey. A.

خيال بستن *khayāl bastan*, to suppose, imagine, form a notion, entertain an idea, dream of. A.P.

خيانت *khīyānat*, perfidy, treachery, treason, disloyalty. A.

خياني *khīyānate*, an act of disloyalty, a case of treason, an instance of treachery. A.P.

خير *khair*, well; good, virtuous, fair, well-doing; goodness, kindness, liberality, charity; goods, riches, good things. A.

خير است *khair ast*, it is well; is it well? A.P.

خيرة *khīra*, malignant, malevolent, emboldened (to attack); indolent, torpid; stupid, grovelling; angry, moody; impudent, shameless; perverse, obstinate; ravenous, insatiate. P.

خيره راي *khīra-rāi*, of dark or mean understanding, grovelling. P.

خيره رو *khīra-rū*, shameless, impudent; of malignant aspect. P.

خيره سر *khīra-sar*, headstrong; wayward; silly, stupid, blundering. P.

خيزان *khezān*, rising. P.

افتان و خيزان *uftān o khezān*, (now) falling and (now) rising, i.e. staggering along, (moving) with difficulty. P.

خيزیدن *khezīdan*, to rise, spring. P.

خيزش *khezash*, rise (and slay) him. P.

خيل *khail*, troop, body of horsemen; tribe; mass. A.

خيلناش *khailtāsh*, fellow-soldier, comrade; commander, general; name of an athlete. P.

خيل خانه *khail-khāna*, royal household. P.

خيمه *khaima*, tent, tabernacle. A.

خيمه زدن *khaima zadan*, to pitch a tent. A.P.

د

داد *dād*, he gave; gift, giving; justice, measure, redress; cry for redress or justice. P.

توان داد *tuwān dād*, one can give. P.

دادن *dādan*, to give, assign, surrender, resign, yield; to give leave, allow, suffer, permit; to place (in school). P.

دادي *dāde*, justice, judgment (emphatically):— he used to give. P.

دار *dār*, keep (imp. of داشتن *dāshtan*). P.

دارو *dārū*, medicine, drug, physic, remedy. P.

داروي تلخ *dārūyi talkh*, bitter medicine. P.

دار و گير *dār o gir*, pomp, bustle, consequence. P.

داروي *dārū'e*, a certain medicine, a drug. P.

داري *dārī*, thou holdest, supportest, keepest, or maintainest (aor. of داشتن *dāshtan*). P.

- دار *dārāini* (obl. of داران *dārāni*, dual of دار *dār*), two worlds, both worlds. A.
- داشتن *dāshtan*, to have, hold, possess, keep; to keep up, maintain; to place, deposit; to withhold, withdraw; to consider; to wear. P.
- داشتن *dast dāshtan*, to hand over, to restore. P. (or cause of anything). A.
- داعی *dā'ī*, inviting, stimulating; the author
- داعیه *dā'iyā*, cause, source; claim, pretension, call. A.
- دام *dām*, snare, net. P.
- دام *dāma*, may he (or it) be perpetual, or continue (3 per. perf. of دوم, used optatively). A.
- دام ملکه *dāma mulkuhu*, may his kingdom endure. A. [dure. A.
- دام سعده *dāma sa'duhu*, may his happiness endure
- داماد *dāmād*, son-in-law. P.
- دامن *dāman*, skirt of a garment; base of a hill. P.
- دامنی *dāmane*, a skirt, a whole skirt. P.
- دامی *dāmī*, thou art the snare. P.
- دان *dān*, know, consider (imp. of دانستن). P.
- دانا *dānā* (pl. دانایان *dānāyān*), wise, knower, wise man. P.
- دانی *dānā'i*, knowledge, science:—*dānā'e*, a man of wisdom. P. [regard. P.
- دانستن *dānistan*, to know, consider, esteem,
- دانستی *dāniste*, he might know; he used to know. P.
- دانش *dānish*, knowledge, science, learning. P.
- دانشمند *dānishmand*, wise, intelligent, knowing, learned. P.
- دانشمندی *dānishmande*, a certain learned man. P.
- دانگ *dāng*, a weight, the fourth part of a dram; the sixth part of a dīnār. P.
- دانه *dāna*, grain, corn, seed; bait; bead. P.
- دانی *dānī*, thou knowest (2 per. sing. aor. of دانستن *dānistan*). P.
- داؤد *Dā'ud*, David, king of Israel. A.
- داؤدی *Dā'udī*, David-like, resembling David the sweet singer of Israel. P.A.
- داور *dāwar*, judge, ruler; God. P.
- دائره *dā'ira*, circle, circumference, orbit. A.
- دائم *dā'im*, lasting, unintermitting, ceaseless; always, perpetually. A.
- دایه *dāya*, nurse, foster-mother. P.
- دبیتی *dabikī*, fine stuff of gold tissue (so named from *Dabik*, a small town in Egypt, where it is manufactured). A.
- دجال *dajjāl*, Antichrist. A.
- دجله *dijla*, the river Tigris; (in India it is pronounced *dajla*). A.
- دجلی *dujā*, darkness. A.
- الدجلی *ad dijā*, the darkness. A.
- دختر *dukhtar*, daughter; damsel, girl. P.
- دختر حواسن *dukhtar khwāstan*, to ask a girl in marriage. P. [maiden. P.
- دخترک *dukhtarak*, little girl or daughter,
- دخل *dakhl*, entering; income, receipt, revenue; a source of income (136). A.
- دخول *dukhl*, entering, ingress, access, arrival. A. [prey. P.
- دد *dad* (pl. ددان *dadān*), wild beast, beast of
- در *dar*, in, into, within, among; concerning, about, as regards, respecting, on, upon, at; under. P.
- در *ba daryā dar*, in the sea. P.
- در *dar* (pl. درها *darhā*), door, gate, avenue; topic, subject. P.
- از در *az dar*, by the door. P.
- در *darr*, milk, especially such as flows spontaneously from the udder in a copious stream. A.
- در *durr*, pearl. P.
- در *durriyatim*, rare, incomparable pearl. P.
- دراز *darāz*, long; outstretched, extended. P.
- دراز کردن *darāz kardan*, to stretch forth, or hold out; to let loose (the tongue). P.
- درازی *darāzī*, length. P.
- دراست *dirāsāt*, study, reading, repeated study, or reading. A. [thunderstruck. P.
- در آشفتن *dar āshuftan*, to be disturbed; to be
- دراعه *durra'a*, tunic, wide vest, or shirt of wool. A.
- در افتادن *dar uftādan*, to fall on, to attack, to engage in controversy with; (frequently, however, the prep. *dar* is pleonastic). P.
- در آمدن *dar āmadan*, to come in, enter; to come forward, or on; to meet; to break into. P.
- در آموختن *dar āmokhtan*, to teach. P.
- در انداختن *dar andākhthan*, to hurl, cast. P.
- در آیدن *dar ānīdan*, to tear, to cause to burst. P.
- در آوردن *dar āvardan*, to bring in; to bring down; to stay, or check. P.
- در آویختن *dar āwekhtan*, to fasten on, to lay hold of, to cling to, or hang on by. P.
- در آید *dar āi*, enter thou, come in (imp. of در آمدن *dar āmadan*). P.
- درایت *dirāyat*, knowledge, skill, acuteness. A.

در باختن *dar bākhtan*, to play, gamble away; to lose. P.

در بان *darbān*, porter, doorkeeper. P.

در بر *dar bar*, on or in the breast; in the arms. P.

در بر کردن *dar bar kardan*, to put on (clothes); to wear, assume. P. [wear. P.

در بر گرفتن *dar bar giriftan*, to put on, assume, بسته *dar-basta*, with the door shut; shut in. P.

در بند *dar band*, in the bond; enslaved. P.

در پس *dar pas*, in the rear. P.

در پي *dar pai*, at the heels, behind, following. P.

در پيش *dar pesh*, before, a-head, in front; in prospect. P.

در پيوستن *dar paivastan*, to join, to meet; to be engaged in; to rise up to. P.

درج *darj*, infolding, collecting, preserving, comprising, holding:—*durj*, casket. A.

درجات *darajāt* (pl. of درجه *darajat*), steps, stages upwards (of Paradise: opposed to درکات *darakāt*). A.

درجه *darajat*, step, degree, rank, dignity. A.

درجه *darajatihi*, his dignity. A.

درجي *durje*, a casket. A.P. [stantly. P.A.

در حال *dar hāl*, at the present time; now; in-دار *dar hakk*, in reference, respect, or regard. P.A. [shrub, bush. P.

درخت *dirakht* (pl. درختان *dirakhtān*), tree, در خفيه *dar khufya*, in secret, secretly. P.A.

در خواب *dar khwāb*, in sleep, asleep. P.

در خوابي *dar khwābi*, thou art asleep. P.

در خورد *dar khurd*, worthy, suited. P.

در درد *dard*, pain, ache, anguish. P.

دردا *dardā*, oh, the pain! alas! P.

در دادن *dar dādan*, to submit, yield, surrender; give out, proclaim. P. [pain, pained. P.

دردمند *dardmand*, afflicted, aching, suffering

دردمندیم *dardmandem*, we are pained. P.

در ربودن *dar rubūdan*, to sweep away, tear away; to snatch, carry off; to save, rescue; to steal upon. P.

در رسانیدن *dar rasānīdan*, to bring in. P.

در رنجیدن *darranjīdan*, to be annoyed or vexed. P.

درس *dars*, study, reading; lesson, lecture. A.

در ساختن *dar sākhtan*, to do with, to agree with; to be satisfied or content. P.

درست *darast* (for در است *dar ast*), is in, is comprised. — *Durust*, complete, entire, sound; just, right, true, valid; healed. P.

درست ناکرده *durust nā karda*, unfinished, not done correctly. P.

در ستيژدن *dar sitezīdan*, to strive obstinately and pertinaciously. P.

درشت *durusht*, hard, harsh; rugged, rough; thick, firm; big, stout, bulky; stern, surly. P.

درشت خو *durusht-kho*, surly-tempered, severe. P.

درشت رو *durusht-rū*, crabbed-faced. P.

درشتي *durushti*, roughness; harshness, severity; bulkiness, bigness, fatness. P.

در فندان *dar futādan*, to fall, to fall in. P.

در قفا *dar kafā*, behind. P.A.

درکات *darakāt* (pl. of درک *darak*), lowest depths, stages downwards (of Hell). A.

در کار اند *dar kār and*, are at work, are busy. P.

در کشاده *dar-kushāda*, open-doored, with the door open. P.

در کشیدن *dar kashīdan*, to draw in, contract; to suppress, restrain, refrain; to withdraw; to shut; to drag. P.

در کشیدن زبان *zabān dar kashīdan*, to be silent. P.

درگاه *dargāh*, court, gate, threshold; shrine; palace, king's court. P.

در گذاشتن *dar guzāshtan*, to pass by; to pass over. P.

در گذراندن *dar guzrānīdan*, to cause to pass. P.

در گذشتن *dar guzashtan*, to elapse, to pass on, to pass over, pass by, pass away, die. P.

در گرفتن *dar giriftan*, to take effect, to impress. P.

در گرو بودن *dar girav būdan*, to be in deposit, pledge, or pawn. P.

در گستن *dar gusistan*, to be broken or twisted, to break down, fail. P.

در گسلانیدن *dar gusilānīdan*, to snatch, twitch, wrest, wrench. P.

درم *daram* (for در من *dari man*), my gate. P.

درم *diram* (pl. درمها *diramhā*), money; a silver coin, worth about twopence; a drachm (which is the weight of the coin). P.

در ماندگی *dar māndagī*, distress, sorrow, sadness; want; inability. P.

در ماندن *dar māndan*, to be in want; to be at a loss; to be at a standstill; to stick, sink, flounder; to be distressed. P.

درمانده *dar mānda* (pl. در ماندگان *dar mānda-gān*), distressed, unfortunate. P.

درم دار *diram-dār* (pl. داران *diram-dārān*), possessed of wealth, monied, rich. P.

درمي *dirame*, a single dirhem. P.

dirame chand, a few dirhems, a little money. P.
dar miyān, in the midst, among. P.
dar miyāni shān (for میان ایشان *dar miyāni eshān*), among them. P.
dar miyān nihādan, to lay before ; to entrust ; to expose ; to speak of. P.
darrinda, that which rends or tears ; rapacious, ravenous. P.
dirang, delay, hesitation. P.
dirangi, tardiness, lingering, delay. P.
dar navardan, to travel. P.
dar navardidan, to wrap up, to fold together ; to obliterate. P.
dar ū, in him, in it, thereon :—*dirav*, reaping, harvest. P.
darwāza, door. P.
durogh, lie, falsehood. P.
durogh-zan, false, liar. P.
durogh, a lie, a falsehood. P.
durogh *ki*, the lie that. P.
darūn, within, in ; inside, heart P.
diravīdan, to mow, reap. P.
darwesh, poor, needy, indigent ; religious mendicant, dervish. P.
darwesh-sīrat, poor in spirit, of a humble disposition, having the manners or temper of a dervish. P.A.
darwesh-ṣifat, dervish-like, endued with the qualities of a dervish. P.A.
darweshī, the condition of a dervish, poverty :—*darweshe*, a dervish, a certain dervish. P.
darhā (pl. of *dar*), doors ; gates. P.
darhāyi āsmān, windows of heaven. P.
dar ham, together ; perplexed, confused, intertwined ; pell-mell ; vexed, annoyed. P.
dirham = *derm* *diram* (of which it is the arabicized form). A.
darham uftāda, fallen into chaos and confusion, embroiled, entangled. P.
darham kashīdan, to draw together, to contract. P.
dare, a door. P.
daryā, sea, ocean ; any large river. P.
daryāyi maghrib, Western Sea, Mediterranean. P.A.
daryāyi haftgāna, the seven seas. P.

ba daryā dar, in the sea, in one midst of the sea. P.
dar yāb, know thou, take cognizance of, consider, be wise (imp. of یافتن *dar yāftan*). P. [stand, comprehend. P.
dar yāftan, to discover, find out, understand.
darīcha (dim. of *dar*), small door, window.
darīdan, to rend or tear. P. [dow. P.
diregh or *duregh*, alas ! what a pity ! pity, harm ; denial, refusal ; repugnance, reluctance, unwillingness ; sorrow, vexation, grief, remorse. P. [vexed. P.
diregh khwurdan, to grieve, to be
diregh dāshtan, to deny, grudge, refuse, withhold, keep back. P.
direghā, alas ! ah ! well-a-day ! P.
darīn, in this ; in these (same as این *dar in*). P.
daryūza, mendicancy, mendicity. P.
duzd (pl. *duzdān*), thief, robber. P.
duzdī, theft, robbery :—*duzde*, a certain thief, a robber. P.
duzdīdan, to steal, rob, thieve. P.
dast (pl. *dasthā*), hand ; paw ; pre-eminence, superiority, victory. P.
ba dast āvardan, to gain, get possession of, secure. P.
dastār, turband ; napkin, handkerchief ; handkerchief-full. P.
dast ba dast, (from) hand to hand. P.
dast bar dast zadan, to wring the hands. P.
dast bar dāshtan, to withdraw the hand ; to leave, let alone. P.
dast bar dīl būdan, to be anxious, uneasy, unhappy, or pained. P.
dast bar fishūndan, to rub the hands together (for joy). P.
dasti tang, lack of means, straitened circumstances, indigence. P.
dast-tangī, straits, indigence penury. P.
dast dādan, to give a hand ; to help, aid, favour, promote. P.
dast-ras, come to hand, clutched, obtained, within one's power ; means of subsistence, livelihood ; friendly. P.
dast-gāh, help, relief ; power, strength, means, ability ; wealth. P.

- دستگیری** *dast-girī*, taking by the hand; aid, help, assistance; possession. P.
- کردن دستگیری** *dast-girī kardan*, to hand over, put in possession. P.
- دست و پا** *dast o pā*, hand and foot. P.
- دست و پا بریده** *dast o pā burīda*, amputated in hands and feet. P.
- دستور** *dastūr*, custom, habit; prime minister. P.
- دسته** *dasta*, handful, bundle; handle. P.
- دست یافتن** *dast yāftan*, to get the (upper) hand, to triumph. P. [water. P.]
- دشت** *dasht*, desert, wilderness, plain without
- دشمن** *dushman* (pl. دشمنان *dushmanān*), foe, enemy. P.
- دشمن کام** *dushman-kām*, (lit. foe's wish) death. P.
- دشمنی** *dushmanī*, enmity, hostility. P.
- دشنام** *dushnām*, abuse. P.
- دشنامی** *dushnāme*, an abusive word; abuse, incivility, rudeness. P.
- دشوار** *dushwār*, not easy, difficult, harsh, hard to bear; unbecoming, painful, distressing. P.
- دعاء** *du'ā*, prayer, invocation, intreaty, supplication; benediction. A.
- دعای خیر** *du'āyi khair*, prayer for welfare. A.P.
- دعائی** *du'ā'e*, a prayer; an imprecation. A.P.
- دعوا** *da'au*, they pray to, supplicate (perf. of the verb دعا, for دعوی). A.
- دعوی** *da'wat*, prayer, suit, petition; invitation; feast, banquet, entertainment. A.
- دعوی** *da'wā*, claim, demand; plea, excuse; plaint; petition, suit at law, prosecution; assumption, pretension. A.
- دغا** *daghā*, imposture, cheat, fraud. P.
- دغایی** *daghā'ī*, impostor, hypocrite. P.
- دغل** *daghal*, corrupt, base, counterfeit; vice, fraud. A. [drum; tambourine. P.]
- دف** *daf* (for the A. دَف *duff* or *daff*), kettle-
- دفتر** *daftar* (probably the Greek διφθέρα arabicized), book, register, journal, record, volume. A. [off. A.]
- دفع** *daf*, repelling, parrying, averting, warding
- دفع انداختن** *daf' andūkhtan*, to put off (with excuses), defer, postpone. A.P.
- دفن** *dafn*, hiding, concealing; burial, interment. A. [to inter or bury. A.P.]
- دفن کردن** *dafn kardan*, to hide in the ground,
- دق** *dak*, vice, evil condition. A.
- دقیقه** *dakīqa*, particle; nice point. A.
- دکان** *dukān*, shop. P.
- دگر** *digar* (pl. دیگران *digarān*), other, different; any more; again. P.
- دگر بار** *digar bār*, another time, again. P.
- دگر باره** *digar bāra*, again, once more. P.
- دگر ره** *digar rah*, another road; another time. P.
- دگری** *digare*, another. P.
- دل** *dil*, heart. P.
- دل آرام** *dil-ārām*, heart-pleasing, heart refreshing, solacing, delightful; lover. P.
- دل از دست رفته** *dil az dast rafta*, one who has lost his heart; love-lorn. P.
- دل آزرده** *dil-āzarda*, displeased, irritated, provoked, pained, aggrieved. P.
- دل آشفته** *dil-āshufta*, distressed in mind, distracted. P.
- دل افروز** *dil-afroz*, heart-inflaming. P.
- دلالت** *dalālat*, indication; proof, evidence. A.
- دل در دل آمان** *dar dil āmadan*, to find place in the heart, to please the heart. P.
- دل آوار** *dil-āvar* stout-hearted, brave, valiant; warrior. P. [test. P.]
- دل آوری** *dil-āvarī*, intrepidity, boldness; con-
- دل آویخته** *dil-āwekhta*, enamoured; loved. P.
- دل آویز** *dil-āwez*, heart-attracting, alluring, charming, ravishing. P. [ing. P.]
- دلبر** *dil-bar*, heart-ravisher, charmer, charm-
- دلبری** *dil-barī*, captivation of the heart:—*dil-bare*, a captivator of the heart, a charmer. P.
- دل بستگی** *dil-bastagī*, attachment, heart-union. P.
- دل بسته** *dil-basta*, united in heart, attached. P.
- دل بند** *dil-band*, heart-binding; agreeable, charming, fascinating. P.
- دل تنگی** *dil-tang*, heart-sick, disheartened, sad, vexed, distressed, out of spirits. P.
- دل تنگی** *dil-tangī*, distress, depression of spirits, sadness; heart-burning; oppression. P.
- دلخوش** *dil-khuyush*, pleased, satisfied, contented, cheerful, glad; reconciled. P.
- دلدار** *dil-dār*, possessing or holding the heart; charming. P.
- دل زی جان بار دداشتن** *dil zi jān bar dāshtan*, to give up hope of life. P.
- دلستان** *dil-sitān*, heart-ravisher, charmer; fascinating. P.
- دل فروز** *dil-firoz*, enlivening, glad, joyous. P.
- دل فریب** *dil-fireb*, heart-stealing, beguiling, bewitching, deceitful. P.

دلی *dalk*, a kind of garment formerly worn by *kāzīs*, *ulamā*, and the *khaṭīb*s of mosques, and by other persons of religious orders; a kind of patched garment worn by devotees, reputed saints, and *darweshes*; patches, rags. A.

دلکش *dīl-kash*, heart-attracting, alluring. P.

دلکش *dīl-kushā*, heart-expanding, exhilarating. P.

دل مرده *dīl-murda*, dead at heart, cold-hearted. P.

دل نهدان *dīl nihādan*, to set the heart, acquiesce, or be satisfied. P.

دلی *dīle*, a heart, a single heart. P.

دلیر *dīler*, bold, brave, audacious, courageous. P.

دلیری *dīlerī*, courage, boldness, audacity. P.

دلیل *dalīl*, right director, guide; proof; argument, demonstration. A.

دم *dam*, respiration, breath, speech, words; moment; gulp, draught. P.

دم *dum*, tail. P.

دم بر آوردن *dam bar āvardan*, to draw a breath. P.

دم زن *dam zadan*, to breathe (a word), utter (a syllable); to proceed. P.

دمار *dimār* (for A. *damār*), ruin, destruction; revenge, vengeance; cry of anguish. P.

دماغ *dimāgh*, *rain*; conceit, fancy, notion, pride, consequential airs. A.

دمان *damān*, swift; powerful; terrible, furious, unruly. P. [moment. P.]

دمدم *dam ba dam*, moment to moment, each

دم در کشیدن *dam dar kashidan*, to cease to breathe, to be silent, hold one's breath. P.

دمر *dammir*, destroy utterly (imp. of 2nd form of the verb *دمر*). A.

و دمر علی اعدائه و شانه *wa dammir 'alā ā'dā'ihī wa shunātihi*, and utterly destroy his enemies and haters. A.

دمشق *Dimashk* or *Dimishk*, Damascus, the capital of Syria. A.

دمی *damī*, inflated, puffy, tumid, windy:—*dame*, an instant, one moment, at a breath. P.

چند دمی *dame chand*, a few moments. P.

دمیاط *dimyāt*, Damietta, in Egypt. A.

دمیاطی *dimyāṭī*, a species of fine cotton cloth or stuff made at Damietta, dimity. A.

دمیدن *damīdan*, to blow, bloom, bud, expand; to sprout (as an incipient beard); to appear, to burst forth (as the dawn). P.

دنبال *dumbāl*, tail, stern; rudder. P.

دندان *dandān*, tootn. P.

دندانی *dandāne*, one tooth, a single tooth. P.

دنیا *dunyā*, world, earthly possession. A.

دنیا حیات *hayātī dunyā*, the present life. A.P.

الدین و دنیا *ad dunyā wa'd dīn*, the world and religion, (church and state). A.

دنیا دنیای *dunyāyi dūn*, base world. A.P.

دنیا دار *dunyā-dār*, (clinger to the world). man of the world, wealthy person; worldling. A.P.

دنیاوی *dunyawīy*, worldly, secular. A.

دو *dū*, two; both. P.

دوا *dawā*, medicine, remedy. A.

دوا کردن *dawā kardan*, to apply remedies, to treat medically. A.P.

دواب *dawābb* (pl. of دابة *dābbat*), cattle, beasts (especially such as are ridden). (*Dawābb* is often employed in the sense of the singular.)

دوام *dawām*, perpetuity, duration. A. [lar.] A.

علي الدوام *'alā 'd dawāmi*, perpetually, uninterruptedly. A.

دوان *dawān*, running; runner. P. [run. P.]

دوانیدن *dawānīdan*, to cause, suffer, or allow to

دوائی *dawā'e*, a remedy, a medicine. A.P.

دو بار *dū bār*, twice. P.

دو باره *dū bāra*, a second time, twice. P.

دوتا *dū tā*, double, twofold; convex or concave, bent, curved. P.

دوچه *dauḥat*, a great tree with spreading branches. A.

دوچه سميع طيرها موزون *dauḥatun saji'u tairihā mauzūn*, great trees, the notes of whose birds are in sweet harmony. A.

دوختن *dokhtan*, to sew, or sew up; to close up; to broider; to transfix, or pierce. P.

دود *dūd*, smoke, exhalation. P.

دود دل *dūdi dīl*, smoke of the heart, sigh, groan. P.

دودمان *dūdman*, great family, tribe. P.

دور *daur*, revolution, cycle; time; the world; fortune; circulation of the wine-cup. A.

دور *dūr* (pl. دوران *dūrān*), far, distant, remote; avault! P.

دور افتاده *dūr uftādā*, strayed away, wandered far off, gone to a distance. P.

دوران *daurān*, revolution, circle, cycle. A.

دوزخ *dozakḥ*, hell. P.

دوزخی *dozakḥī* (pl. دوزخیان *dozakḥiyan*), dweller in hell; damned; infernal. P.

دوست *dost* (pl. دوستان *dostān*), friend, lover. P.

داشتن *dost dāshtan*, to love, to hold or esteem as a friend. P. [friendly. P.]
 دوستدار *dostdār*, one accepted as a friend, friend.
 دوست رو *dost-rū*, having the face of a friend, amiable; beloved, esteemed. P.
 دوستی *dosti*, friendship, love. P.
 . . . *doste*, a friend, a certain friend. P.
 بدوستی *ba doste*, by that friend (I swear). P.
 دوش *dosh*, shoulder; last night. P.
 دوشیزه *doshiza*, virgin. P.
 دوغ *dogh*, sour curds, buttermilk. P.
 دوکان *dūkān*, shop. P.
 دوگانه *dūgāna*, twofold; a prayer in which two inclinations of the body are made. P.
 دوگانه *dūgāna'e*, a single one of such prayers. P.
 دولت *daulat*, wealth, treasure, fortune, prosperity, happiness; power; reign, empire, dynasty. A.
 دولتی *daulate*, a fortune. A.P.
 دوم *duwum* (or دومین *duwumīn*), second. P.
 دون *dūn* (pl. دونان *dūnān*), low, base, vile, mean, contemptible. A.
 دون *dūna*, beside, short of, exclusive of. A.
 دون العذاب الاکبر *dūna 'l'azābi 'l'akbari*, besides the greater punishment (of the world to come).
 دونیم *dū nīm*, two halves; in two. P. [come]. A.
 دویدن *davidan*, to run. P.
 ده *dah*, ten. P.
 .. *dih*, village, hamlet, town; (imp. of دادن *dādan*) give thou; (as latter part of a compound) giver. P.
 دهان *dahān*, mouth; orifice. P.
 دهانی *dahāne*, a mouth; the mouth. P.
 ده خدا *dih-khudā* (or ده خدای *dih-khudāi*), head man of a village. P.
 دهد *dihād*, he (she or it) gives, or may give (aor. of دادن *dādan*). P.
 دهر *dahr*, time, age, eternity; world; fortune. A.
 دهشت *dahshat*, fear, awe, dismay. A.
 دهقان *dihkhan* (from the P. ده خان *dih khān*, prince, or lord, of a town or village), the head man, or chief, of a village or town; rustic, husbandman, peasant. A.
 دهقان پسر *dihkhan-pisar*, peasant's boy. A.P.
 دهل *duhul*, drum, tabour. P.
 دهلیز *dihliz*, entrance-hall, vestibule, portico, antechamber. P.
 دهمت *dihamat*, I should bestow on thee. P.

دهن *dahan*, mouth. P.
 دهنی *dahane*, a mouth, some mouth. P.
 دیار *diyār* (pl. of دار *dār*), houses; countries, provinces, districts. A.
 دیار بکر *diyār-bakr*, name of the country anciently called Mesopotamia. A.
 دیانت *diyānat*, being religious, adherence to religion, conscientiousness, honesty, probity. A.
 دیا *dibā*, silk brocade, variegated with colours. P.
 دیباجه *dibāja* (from the A. دیباج *dibāj*, for the P. دیب *dibāh* = دیا *dibā*), proem, introduction or preface to a poem or a book, and especially one that is embellished, or composed in an ornate style. A.
 دیتی *dibak* (from the P. دیب *dibah*, for دیب *dibāh*) = دیا *dibā*, [q. v.]. A.
 دیدار *didār*, sight, look, view, interview. P.
 دیدن *didan*, to see, perceive, behold, witness, observe, regard, consider; to meet with, suffer, experience. P.
 دیده *dida*, seen; having seen; eye-sight. P.
 دیر *der*, late, long, slow; old, antique. P.
 دیر دیر *der der*, after a long time, at long intervals; very late; very seldom. P.
 دیرینه *derīna*, old; long-lived; of long standing; a long while. P.
 دیرینه روز *derīna-roz*, old, aged, ancient. P.
 دیگ *deg*, pot, cauldron. P.
 دیگر *digar*, other, another; on the other hand; besides, moreover, further, again; any more, any longer. P.
 دیگران *digarān* (pl. of دیگر *digar*), others, other persons. P.
 دیگر بار *digar-bār*, another time, again. P.
 دیگر دم *digar-dam*, another moment. P.
 دیگر روز *digar roz*, next day. P.
 دیگر وقت *digar waqt*, another time. P.A.
 دیگری *digare*, one another; the other. P.
 دین *dīn*, religion, faith, creed. A.
 دینار *dīnār* (originally دین آر *dīn ār*, "brought into existence, or circulation, by the law"), a gold coin weighing a drachm and three-sevenths. A.P.
 دین دنیا فروش *dīn ba dunyā firosh*, a seller or barterer of religion for the world. P.
 دیو *dev*, devil, dæmon, evil spirit. P.
 دیوار *dīwār*, wall. P.

ديوان *dīwān*, finance department ; tribunal of justice or revenue ; a complete series of odes running through the whole alphabet, the verses of the first class terminating in ا, of the second in ب, and so on. P.

صاحب ديوان *ṣāhibi dīwān*, comptroller of the finances, chancellor of the exchequer. A.P.

ديوانه *dīwāna*, mad, crazy, deranged. P.

ديواني *dīwānī*, belonging to a court of law or exchequer ; a financier, financial. P.

ديو صفت *dev-ṣifat*, devil-like, endued with the nature of devils. P.A.

ديه *dih*, village. P.

ذ

ذا *zā*, he ; this. A.

الذي *za 'llazī*, he who. A.

ذات *zāt*, person, body ; nature, essence, soul, self ; genus, species, race, breed. A.

ذخر *zukhr*, treasure ; provision, store, hoard. A.

ذخيره *zakhīra*, store, hoarded supply. A.

ذرة *zarra*, atom, particle, little. A.

ذكر *zīkr*, memory, mention, memorial, remembrance, recital ; repeating of the names, attributes, or praises of God. P.

بذكرش *ba zīkrash*, in His praise, in the mention of Him. P.A.

ذّل *zull*, baseness, abjectness, meanness, disgrace, humiliation. A. [ness, vileness. A.]

ذلت *zillat*, error, blunder ; disgrace ; base-

ذلتی *zillate*, a base passion, a vile propensity, any thing shameful, scandalous, disgraceful, and dishonourable. A.P.

ذلك *zālīka*, that, this. A.

ذلكن or ذالك *zālīkunna*, that, this. A.

ذلیل *zālīl*, low, brought low, humbled ; abject, mean, despicable. A.

ذم *zamm*, blame, detraction. A.

ذمائم *zamā'im* (pl. of ذميمة *zamīmat*, crimes, misdeeds, malpractices, reprehensible quali-

ذنب *zanab*, tail. A. [ties. A.]

ذو *zū*, having, possessing, possessed of, endowed with (always used as a prefixed noun). A.

ذو القربى *zu 'l kurbā*, possessed of relationship, kinsman. A.

ذو الفقار *zu 'l fakār*, name of the celebrated sword which was captured at the battle of Badr. It became the property of Muhammad, and afterwards fell into the possession of his son-in-law and successor, the caliph Aliy. A.

ذو النون *zu'n nūn*, a name of Abū Fazl Suban bin Ibrāhīm, a celebrated Muhammadan saint, chief of the Sūfis, who died in Egypt, A.H. 245. A.

ذوق *zauk*, taste, relish, gust, delight. A.

ذوي *zawī* (obl. of ذو *zawū*, pl. of ذو *zū*), possessed of, endued with. A.

ذوي القربى *zawī 'l kurbā*, possessed of affinity, relatives, relations, kinsmen. A.

ذئب *zīb*, wolf. A.

ذیل *zail*, skirt, or lower extremity of a garment, that is dragged on the ground when allowed to hang down. A.

را *rā*, sign of the dat. and acc. cases in Persian. P.

رأت *ra'at*, she saw (3 p. sing. fem. of the verb رأي *ra'ā*, he saw). A. [enjoyment. A.]

راحت *rāhat*, quiet, rest, repose, ease ; pleasure,

راز *rāz*, secret, mystery. P.

راس *rās* (for رأس *ra's*), head. A.

راسه *rāsaku*, his head (acc. with affixed pro noun *hu*). A.

راست *rāst*, straight, direct, exact, correct, right, true ; the right hand ; immediately, directly ; a note in music. P.

راست خواهی *rāst khwāhī*, thou desirest the truth ? asked thou the truth ? P.

راست سخن *rāst-sukhun*, true in speech, truthful. P.

راستی *rāstī*, truth, veracity, truthfulness ; rectitude, straightforwardness. P.

راسخ *rāsikh*, firm, solid, sound ; profoundly learned. A. [contented. A.]

راضی *rāzīn* (for راضی *rāziyun*), pleased, satisfied,

راضی *rāzī*, content, satisfied, pleased, willing, agreeable. A.

راضیم *rāziyam*, I am content. A.P.

راعی *rā'ī*, shepherd, pastor. A.

راكب *rākib*, rider, riding. A.

راكب المواشي *rākiba 'l mawāshī*, as a rider of the beasts ; (acc. governed by the preceding verb اکن *akun*). A.

راكبات *rākibat* (pl. of راکب *rākibat*, fem. of

راكب *rākib*), female riders, women riding. A.

راندن *rāndan*, to drive, goad, spur, impel, propel, push forward, travel hard, urge onward, drive away, expel ; to attack, fall foul of ; to carry on. P.

رأوا *ra'au*, they saw (3 pl. masc. perf. of the verb رأي *ra'ā*). A.

راه *rāh*, way, road, path; voyage, journey. P.

راه زن *rāh-zan*, robber, highwayman. P.

راه نبرده *rāh-na-burda*, untravelled. P.

رأي *ra'y*, view, opinion, judgment, sentiment. A.

رأي زدن *rāi zadan*, to give an opinion, to think of. A.P.

رأيت *ra'yat*, standard, flag, banner, ensign. A.

رأيت *ra'aita*, thou sawest (2 p. sing. masc. of رأي *ra'ā*). A. [a sinner. A.]

إذا رأيت انيما *izā ra'aita ašīman*, when thou seest

رأيي *rā'e*, an opinion; a new opinion. A.P.

رب *rubb*, lord; Creator, God; O Lord! A.

رب الارض عنه راض *rabbu 'l arzi 'anhu rāzin*, the Lord of the earth be pleased with him! A.

رب *rubba*, many, many a. A.

رب صديق لامي *rubba šadīkin lāmanī*, many a true friend hath blamed me. A.

رباط *ribāt*, a public building for the accommodation of travellers and their beasts, caravansary; a religious house, monastery; a dwelling for Sūfis A.

رباعي *rubā'iy*, a verse of four hemistichs, tetrastich, quatrain. A.

ربايدن *rubā'idan*, to seize, rob. P.

ربنا *rabbānā*, O our Lord! (acc. used for the vocative). A. [draw one's self. P.]

ربودن *rubūdan*, to snatch, steal, ravish; to with-

ربيع *rabī'*, the spring. A.

ربيعي *rabī'i*, vernal. A.

رجم *rajm*, pelting with stones. A.

رجم العنايد *rajmi 'l 'anākīdi* (gen.), pelting the cluster or bunch (on the tree). A.

رحلت *rihlat*, march; departure; death. A.

رحمان or رحمن *rahmān*, merciful. A.

الرحمن الرحيم *ar rahmānu 'r rahīm*, the merciful, the compassionate; the most merciful. A.

رحمة or رحمت *rahmat* (or *rahamat*), pity, mercy; blessing; a mercy, a gift of the Divine mercy. A.

رحمة الله عليه *rahmatu 'llāhi 'alaihi*, The mercy of God be upon him! A.

رحمت آوردن *rahmat āvardan* (or رحم آوردن *rahm āvardan*), to shew pity, to exercise mercy. A.P.

رحيل *raḥil*, journey, departure, getting away. A.

رحيم *rahīm*, merciful, compassionate. A.

رخام *rukḥām*, marble, alabaster. A.

رخت *rakht*, furniture, goods, stuff, apparatus, baggage. P.

رخسار *rukhsār*, cheek. P. [effulgent. P.]

رخشده *rakhshanda*, shining, bright, dazzling,

رخشیدن *rakhshīdan*, to shine, flash, glitter. P.

رد *radd*, return; restitution, restoration; refutation. A. [joinder. A.P.]

رد جواب *raddi jawāb*, answering properly; re-

رز *raz*, vine, grape. P.

رز *ruzz*, rice. A.

رزق *rizk*, means of subsistence, support, sustenance, victuals, food, provisions, daily allowance appointed by Providence. A.

رزق معلوم *rizkun ma'lūmun*, an appointed or assured sustenance. A.

رساله *risāla*, letter, epistle; treatise. A.

رسانیدن *rasānīdan*, to cause to arrive, send, bring, carry; to inflict. P.

رستگاري *rastagārī*, escape, deliverance. P.

رستم *Rustam* (son of Zāl), the most renowned of the heroes of ancient Persia. P.

رستن *rastan*, to be liberated, to get free, to escape. P.

رستن *rustan*, to grow, sprout. P.

رسته *rasta*, escaped, saved. P. [tice. A.]

رسم *rasm*, law, rule, canon, custom, usage, prac-

رسمي *rasmī*, a custom; customary. A.

رسوا *ruswā*, disgrace. P.

رسول *rasūl* (P. pl. رسولان *rasūlān*), messenger, apostle. A. [or it has arrived. P.]

رسيدست *rasīdast* (= رسیده است *rasida ast*), he

رسيدن *rasīdan*, to arrive, reach, touch, attain. P.

رشته *rashshat*, sprinkling. A.

رشف *rashf*, drinking to the last drop. A.

رشف الزلال *rashfu 'z zulālī*, a copious draught of cool, limpid water. A.

رشك *rashk*, emulation, zeal, jealousy, envy. P.

رشوت *rishwat*, bribe. A.

رشوت خوردن *rishwat khurdan*, take bribes. A.P.

رضاء *riḡā*, contentment, satisfaction, willingness, goodwill, consent, favour; content, satisfied. A.

رضي *raziya*, he was pleased or satisfied; (optatively) may he be pleased or gracious. A.

رضي الله عنه *raziya 'llāhu 'anhu*, May God be gracious to him! A.

رضينا *raḡinā*, we are satisfied. A.

راضینا من نالک بالرحین *razīnā min nawālika bi 'r-rahili*, we are content with getting away as (or for) thy gift. A.

رطب *rutab*, fresh ripe dates; (see اشتہی) A.

رہایا *ra'āyā* (pl. of رعیت *ra'iyat*), subjects. A.

رعایت *ri'āyat*, care, attention; respect, regard. A.

رعایت خاطر کردن *ri'āyati khātir kardan*, to regard or attend to the wishes (of a person). A.P.

رعد *ra'd*, thunder; roll (of a drum). A.

رعا *ra'nā* (fem. of ارعن *ar'an*), delicate, tender; adorned, beautiful. A.

رعیت *ra'iyat*, subject, cultivator, peasant, ryot. A.

رغبت *raghbat*, strong desire, wish, inclination, eagerness, avidity. A.

رفتار *raftār*, going, travelling; travel. P.

رفت *raftan*, to go, depart, make off; to escape; to attain; to descend. P.

رفت *raftan*, to sweep. P.

رفته *rafta* (pl. رفتگان *raftagān*), gone, set off, passed, departed, travelled; dead, deceased. P.

رفع *raf'*, lifting, raising, elevation; promotion; removal (from office); (in Arabic grammar) the vowel *zamma* at the end of a word. A.

رفق *rifk*, gentleness, tenderness, civility. A.

رفقة *rufkat*, *rifkat*, or *rafkat*, a company of fellow-travellers; company, society. A.

رفقة *rufkatīn*, in company, accompanied by others. A.

رفیع *rafī'*, raised, high, exalted. A.

رفیق *rafīk* (P. pl. رفیقان *rafīqān*), companion, associate, friend. A.

رقاب *rikāb* (pl. of رقة *rakabat*), necks. A.

رقص *raks*, dancing, capering; ambling, prancing. A.

رعه *ruk'a*, patch; letter, short note, scrap of paper, piece of cloth; petition. A.

رعه بر رعه *ruk'a bar ruk'a*, patch upon patch. A.P.

رقم *rakm*, writing, inscription, stamp, mark. A.

.. *rakam*, calamity, misfortune. A.

رقیب *rakīb*, waiter in expectation (of a person or thing), watcher, observer; guardian, keeper; successor; rival, competitor. A.

رقیة *rukyyat*, charm, magic, spell. A.

رکاب *rikāb*, stirrup. A.

رکبة *rukbat*, the knee. A.

رکبتی *rukbatī*, my knee. A.

رکبا *rakibū*, they embark (perf. of the verb رکب *rakiba*). A.

رکعة or رکعت *rak'at*, an inclination of the body during prayer, so that the hands rest upon the knees. A.

رکیک *rakīk*, thin, slender; feeble; small; mean, contemptible. A.

رگ *rag*, vein. P.

رگ جان *ragi jān*, heart-strings. P.

رگ زن *rag-zan*, bleeder, phlebotomist. P.

رماية *rimāyat*, shooting arrows, archery. A.

رمضان *ramazān*, the ninth of the Arabian months; the month during which a strict fast was enjoined by Muhammad upon all his followers, from sunrise to sunset, daily. A.

رمق *ramak*, the remains of life, the last breath. A.

رعيا *ramā*, he shot. A.

رمانی *ramānī*, he shot me. A.

رویدن *ramidan*, to flee in terror, to be scared. P.

رنج *ranj*, trouble, labour; toil, fatigue, trial; anguish, grief, pain, annoyance. P.

رنجاندن *ranjānidan*, to displease, annoy, vex, put to grief, affect with disgust. P.

رنجش *ranjish*, pettishness, indignation. P.

رنجش آمیز *ranjish-āmez*, mixed with displeasure; angry, testy. P.

رنجور *ranjūr*, sick, afflicted, ill, ailing. P.

رنجوری *ranjūrī*, sickness, disorder, distemper. P.

رنجه *ranja*, pain, grief. P.

رنجی *ranje*, a grief, a vexation, annoyance. P.

رنجیدن *ranjidan*, to be displeased, offended, vexed, put out of humour, annoyed, made sad. P. [debauchee, rake. P.

رند *rind* (pl. رندان *rindān*), dissolute fellow,

رنگ *rang*, colour, hue, dye, tint. P.

رنگارنگ *rang-ā-rang*, many-coloured, of various hues, colours or kinds. P.

رنگین *rangin*, coloured; eloquent, flowery (language), florid (style). P.

رو *rav*, go thou (imp. of رفتن *raftan*). P.

رو *rū*, face, surface; consideration, sake, cause, reason. P.

بر روی خاک *bar rūyi khāk*, on the face of the earth, on the bare ground. P.

روا *rawā*, lawful, allowable, passable, right, fit, proper. P.

روا داشتن *rawā dāshtan*, to allow, permit, sanction; to deem right. P.

روان *ravān*, life, soul, spirit; (part. of رفتن *raftan*) going, moving, shifting, running. P.

- روان شدن *ravān shudan*, to depart, set out. P.
 روان کردن *ravān kardan*, to send away, to despatch, dismiss. P. [ing. P.
 روان آسا *ravān-āsā*, soul-refreshing, spirit-soothing.
 روب *rob* (imp. of روبیدن *robīdan*), wipe. P.
 روباه *rūbāh*, fox. P. [clean. P.
 روبیدن *robīdan*, to wipe, sweep, dust; to
 روح *rūh*, spirit, soul. A.
 روح قوت *kūti rūh*, food of the soul. P.A.
 رود *rūd*, river, stream. P. [of رفتن *raftan*). P.
 . . *ravad*, he goes, he may or might go (aor.
 روده *rūda*, intestines, entrails, guts, viscera. P.
 روده تنگ *rūdā'i tang*, narrow guts. P.
 روز *roz* (pl. روزها *rozhā*), day. P.
 روز داد *rozi dād*, day of retribution. P.
 روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. P.
 روز میدان *rozi maidān*, day of battle. P.
 روزک *rozak*, a short day. P.
 روزکی چند *rozake chand*, a few short days. P.
 روزگار *rozgār* (pl. روزگاران *rozgārān*), time, fortune; state, condition; living, livelihood, means of subsistence; time, life. P.
 روزگار بردن *rozgār burdan*, to live, to associate. P.
 روزگار نا مساعد *rozgāri nā musā'id*, unpropitious fortune, hard times. P.A.
 روزگاری *rozgāre*, a time, some time, a length of time, a while, a long period. P.
 روزن *rauzan*, window; chimney, aperture for the escape of smoke. P.
 روزه *roza*, fasting, fast. P. [fast. P.
 روزه داشتن *roza dāshtan*, to keep a fast, to
 روزی *rozī*, fortune, luck; daily bread or food, subsistence. P. [in a day (74). P.
 . . . *roze*, one day, a single day; some day;
 روزی خوار *rozī-khūār* (pl. روزی خواران *rozī-khūārān*), eater of daily bread; a living creature. P.
 روزی ده *rozī-dih*, giver of daily bread, bestower of subsistence. P.
 رؤساء *ru'asā* (pl. of رئیس *ra'īs*), chiefs. A.
 روسپی *rūspī*, harlot, whore, courtesan. P.
 روستا *rūstā*, village, market-town. P.
 روستازاده *rūstā-zāda* (pl. روستازادگان *rūstā-zādagan*), village-born; rustic, villager. P.
 روستای *rūstāi* (pl. روستایان *rūstāyān*), peasant, villager, rustic. P.
 روستایی *rūstāye* (or روستائی *rūstā'ē*), a villager. P.
- روشن *rū'ash* = روشن *roshan* [q.v.]. P.
 روش *ravish*, gait, walk, carriage; procedure, custom; conduct, behaviour. P.
 روشن *roshan*, bright, shining, clear, light, enlightened; limpid. P.
 روشنائی *roshnā'ī*, light, brightness. P.
 روشن رای *roshan-rāi*, of enlightened judgment, clear-minded. P.A.
 روشن کردن *roshan kardan*, to illumine, brighten; to give sight to. P.
 روشن گردیدن *roshan gardīdan* = روشن کردن *roshan kardan*. P.
 روشن گهر *roshan-guhar*, bright-souled, luminous, sparkling as a gem. P.
 روضه *rauzat*, flowery mead, beautiful garden. A.
 روضه ماء نهرها سلسال *rauzatun mā'u nahrihā salsāl*, a garden, the water of whose streams is cool and sweet. A.
 روغن *raughan*, grease, oil, butter. P.
 روم *Rūm*, the Turkish Empire. A.
 رومی *rūmī*, Turkish, produced in Turkey. A.P.
 رونده *rawanda* or *rawinda* (pl. روندگان *rawandagan*), one that goes; traveller, passenger; devotee. P. [lustre, glory. A.
 رونق *raunaq*, ornament, beauty, freshness, bloom,
 روی *rūy* (pronounced *rū*), face, countenance, aspect. P.
 روی کشیدن *rū darham kashīdan*, to frown. P.
 روی کردن *rū kardan*, to turn the face. P.
 روی *ravī*, thou goest, mayest go (aor. of رفتن *raftan*). P.
 روی *rūyat*, thy face, thy countenance. P.
 روئیدن *rū'idan* or *ro'idan*, to grow, vegetate; to make grow, cause to vegetate. P.
 روئین *rū'in*, brazen, consisting of brass. P.
 روئین چنگ *rū'in-chang*, brazen-clawed. P.
 راه *rah*, road; time, turn. P.
 راه *rahā*, leave. P.
 راه کردن *rahā kardan*, to leave, quit, abandon, put off, lay aside; to give leave. P.
 راهنیدن *rahānīdan*, to cause or allow to escape; to save, free, deliver, rescue, release. P.
 راهائی *rahā'ī*, escape, deliverance, release, emancipation. P.
 راهبانیه *rahbāniyat*, monasticism; monkery. A.
 راهبانیه فی الاسلام *lā rahbāniyata fi 'l islāmī*, there is no monachism in Islām. A.
 راهبر *rah-bar*, guide, road-guide. P.

ردن *ourdan*, to obtain the road, to get access to. P.

رهبري *rah-barī*, guidance, direction. P.

ره زن *rah-zan*, robber, highwayman. P.

رهگذر *rah-guzar*, passage, thoroughfare, street. P.

رهیدن *rahīdan*, to rid one's self, escape, get free or clear of. P.

رياء *riyā*, hypocrisy. A. [clerkship. A.

رياست *ri'āsāt*, dominion, authority, headship; P.

ريحان *raiḥān*, an odoriferous herb. A.

ريختن *rekhtan*, to pour out, spill, scatter, shed, crumble; to spend (money), to squander. P.

ريخته *rekhta*, poured out, spilt, shed, crumbled; torn to shreds, ruined, lost, mingled, dis-

ريزه *reza*, crumb, scrap, shed. P. [solved. P.

ريسمان *resmān*, rope, string; cable, hawser. P.

ريش *resh*, wound, sore, blain, ulcer; bleeding, wounded, sore.—*Rīsh*, beard; dress, suit of clothes for festive occasions. P.

ريسان *reshān*, wounded, bleeding. P.

ريغان *rai'ān*, best of anything, prime or vigour

ريگ *reg*, sand. P. [(of youth). A.

ريگ روان *regi ravān*, shifting sand, quick-

ريو *rev*, fraud, deceit. P. [sands. P.

ز

ز *zi* = *az* [q.v.]. P.

زاد *zād*, provisions for a journey:—he was born (past of زادن *zādan*). P.

زاد راه *zādi rāh*, provisions for a journey. P.

زاد *zāda* (for زيد *zīd*), he or it increased, it was over and above, exceeded. A.

زاد علی ذلک *mā zāda 'alā zālīka*, whatever is in excess of this. A.

زاد بوم *zād-būm*, father-land, place of one's birth, native country. P.

زادگان *zādagān* (pl. of زاده *zāda*), born; children, young ones. P.

زادگی *zādagī*, birth, parentage. P.

زادن *zādan*, to be born, arise, spring; to give birth to, to bring forth. P.

زاده *zāda*, born; son. P.

زاده *zāda'e*, a son. P.

زار *zār*, groan, lamentation; groaning, afflicted; weak, contemptible; wretch; (as latter part of compounds) place, bed, field. P.

زاري *zārī*, lamentation, cry, wailing. P.

زاغ *zāgh*, a crow. P.

زال *Zāl*, the father of Rustam. P.

زالي *zāle*, a certain old woman. P.

زان *zān* (for ز آن *zi ān*, از آن *az ān*), from that; than that. P.

زانکه *zānki* (for از آنکه *az ān ki*), because that. P.

زانگه *zān gah* (for از آنکه *az ān gah*), from that time. P.

زانم *zānam* (for از آنام *az ānam*), than that I am. P.

زانو *zānū*, knee. P.

زاهد *zāhid* (P. pl. زاهدان *zāhidān*), devout, abstinent; recluse, anchorite. A. [like. A.P.

زاهدتر *zāhittar*, more of a recluse, more hermit-

زاهدي *zāhidī*, devotion, religion, piety. A.P.

... *zāhide*, a recluse, an anchorite. A.P.

زائد *zā'id*, increasing, exceeding. A.

زائد الوصف *zā'idu 'l waṣf*, indescribable, beyond description. A.

زائر *zā'ir* (P. pl. زائران *zā'irān*), visitor, pilgrim. A.

زائل *zā'il*, waning, declining, decaying; impaired. A.

زاینده *zāyinda* or *zāyanda*, bringing forth; productive; a mother; springing, flowing, running (fountain or well); unfailing, perennial. P.

زائید *zā'idan*, to bring forth; to procreate. P.

زبان *zabān* (pl. زبانها *zabānhā*), tongue; language, speech, dialect. P.

زبان آور *zabān-āvar* (pl. زبان آوران *zabān-āvarān*), eloquent, fluent; orator, poet. P.

زبان آوري *zabān-āvarī*, eloquence, flow of language, fluency of tongue, readiness. P.

زبان بریده *zabān-burīda*, tongue-cut, tongue-tied, silent. P.

زبان دراز *zabān-darāz*, long-tongued; rude, insolent, violent in speech; scold. P.

زبان درازی *zabān-darāzī*, lengthening of the tongue, giving loose to the tongue. P.

زبان در کشیدن *zabān dar kashīdan*, to be silent, to restrain the tongue. P.

زبانۀ *zabāna*, flame. P.

زبانی *zabāne*, a tongue, a language. P.

زبانی که داشت *zabāne ki dāsh*t, the language that he possessed, i.e. his own language, or dialect. P.

زبردست *zabar-dast* (pl. زبردستان *zabar-dastān*), having the upper hand; oppressive, violent; oppressor. P.

زبرین *zabarīn*, upper, superior. P.

زبونى *zabūnī*, meanness, baseness, vice, vileness, faultiness, wickedness, depravity. P.

زبهر *zi bahri*, for the sake of. P.

زيب *zabīb*, dried date; raisin. A.

زپاي درآوردن *zi pāi dar āvardan*, to trip up, to throw down, to prostrate. P.

ز پس *zi pas*, after, behind. P.

زجر *zajr*, chiding, scolding, reproof, rebuke; impediment, opposition, violence. A.

زحمت *zahmat*, pressure, trouble, inconvenience, annoyance, affliction, disquietude. A.

زخم *zakhm*, wound. P. [wounded. P.

زخم خورده *zakhm-khwurda*, received a wound, زخمه *zakhma*, bow or plectrum of a violin or other musical instrument. P.

ز خود *zi khwud*, of himself, herself or itself. P.

زدن *zadan*, to strike, beat, hit, shoot, whip, flog; to dash, fling, cast; to rap; to attack; to sting; to strike up; to pitch (a tent). P.

زر *zar*, gold; money. P.

زَر *zarr*, gold. P.

زَر جعفري *zarri ja'fari*, the purest kind of gold. P.

زَر اندود *zar-andūd*, overlaid with gold, gilded, زرد *zard*, yellow. P. [gilt. P.

زَرع *zar'*, sowing; sown field, corn-field. A.

زَرع و تجارت *zar' o tijarat*, farm and merchandise. P.A.

زَرَق *zark*, (used by the Persians in the sense of) hypocrisy, fraud, imposture. A.

زَرَنِي *zurnī*, visit me (from زَر *zur*, imp. of زَار *zāra*, for زور *zūr*, with the affix نِي *nī*, me). A.

زَرَنِي غِبَّأ *zurnī ghībban*, visit me every other

زَرِين *zarīn* or *zarrīn*, golden. A. [day. A.

زشت *zisht*, ugly, plain, ill-favoured, deformed; odious, offensive, disgusting. P.

زشت خُو *zisht-kho*, of an odious temper. P.

زشت خُوئی *zisht-kho'e*, a certain ill-tempered

زشت رُو *zisht-rū*, ugly-faced. P. [fellow. P.

زشت رُوئی *zisht-rū'i*, ugliness of face. P.

زشت نامي *zisht-nāmī*, infamy. P.

زشتي *zishti*, ugliness, foulness; opprobrium, reproach; vilifying. P.

زَكَاة *zakāt*, alms, almsgiving. A.

زَلَال *zulāl*, cool, cold, limpid (water). A.

زَلَّت *zallat*, slip, fault, wrong action, blunder, mistake. A.

زلف *zulf*, curling lock of hair, ringlet. P.

زَم *zumma*, (the camel) was bridled, or haltered (pass.). A.

زِمَا *zi mā* (for اَزَمَا *az mā*), from us, our. P.

زِمَام *zimām*, leading string, rein, bridle, halter. A.

زِمَان *zamān*, time, season, age. A.

زِمَانِ الْوَصْلِ *zamāna 'l waṣli*, time of visiting (acc.). A.

زِمَانِه *zamāna*, time; world. A.P.

زِمَانِي *zamāne*, a while, a little while. A.P.

زِمَاكْشَرِي *zamaḵsharī*, (Abu 'l Kāsim Mahmūd) a native of Zamaḵshar, in Khwārazm, an eminent Arabic grammarian and commentator, born A.H. 467. P.

زِمْرَة *zumra*, circle, assembly, crowd. A.

زِمُرْدِين *zumurrudīn*, of emerald hue. P.

زِمْرَمِه *zamzama*, confused sound, murmuring, humming, a musical manner of reading, chant, concert. A.

زِمِسْتَان *zamistān*, winter. P.

زِمَن *zaman*, time, season. A.

زِمَن *zi man* (for اَز مَن *az man*), from me. P.

زِمِي *zamī* = زِمِين *zamīn*. P.

زِمِين *zamīn*, earth, ground; landed property, estate, land, territory, country. P.

زَن *zan* (pl. زَنَان *zanān*), woman; wife. P.

زَن خَوَاسْتَن *zan khwāstan*, to seek a woman in marriage. P.

زَن كَرْدَن *zan kardan*, to take a wife, marry, wed. P.

زَن و فَرْزَنَد *zan o farzand*, wife and child (or children). P.

زَن بَارْدَار *zani bār-dār*, pregnant woman. P.

زَنبُور *zambūr*, wasp, hornet. A.

زَنبُورَم *zambūram*, I am a hornet. A.P.

زَنْجِير *zanjīr*, chain, fetter. P.

زَنْجِيرِي پَاي *zanjiri pāi*, fetters. P.

زَنْخَدَان *zanakhḍān*, chin, lower jaw. P.

زَن خَوَاسْتِه *zan-khwāsta*, married a wife. P.

زندان *zindān*, prison, jail. P.

زنده *zindast*, is living, survives (equivalent to زنده است *zinda ast*). P.

زندگانی *zindagānī* (or زِنْدَغِي *zindagī*), life, living. P.

زنده *zinda*, living, alive. P. [alive. P.

زنده کردن *zinda kardan*, to animate, to make

زندیک *zindik* (the Persian زِنْد or زِنْدِيك *arabic-ized*), infidel, hypocrite; fire-worshipper. A.

زنگ *zang*, rust. P.

زنگار *zangār*, verdigris; rust. P.

زنگ خوردہ *zang-khurdā*, eaten up with rust, corroded, rusty. P.

زنگی *Zangī*, Æthiopian, Ethiop. The surname of the family of Sanjar, who established a dynasty under the title of Atābak [q.v.]. P.

زہار *zinhār* = زہار *zinhār* [q.v.]. P.

زنی *zanī*, womanhood. P.

زنا *zane*, a woman, a wife. P. [fall. A.

زوال *zawāl*, decline, wane, setting, departure,

زود *zūd*, swift, quick; swiftly, soon, readily, quickly, speedily. P.

زودتر *zūttar*, quicker, sooner, more speedy. P.

زودی *zūdi*, speed, swiftness, quickness, suddenness. P.

زودی *ba zūdi*, with quickness, quickly. P.

زور *zor*, strength, power, force, violence. P.

زور آوردن *zor āvardan*, to bring violence, to press heavily. P. [athlete. P.

زور آزما *zor āzmā*, strong, powerful, athletic;

زور آزمائی *zor-āzmā'e*, an athlete; a certain wrestler. P.

زور آور *zor-āvar* (pl. زور آوران *zor āvarān*) possessing or bringing strength; vigorous, powerful; athlete. P.

زور آوری *zor-āvarī*, vigour; combat, fight. P.

زورق *zaurak*, small boat, skiff. A.

زورمند *zormand*, robust, powerful, strong. P.

زورمندی *zormandī*, strength, force, violence. P.

..... *zormande*, a strong, powerful fellow. P.

زوزن *Zauzan*, name of a city lying between Herat and Nishapur; also of an extensive district dependant of Nishapur. P.

زہ *zih*, bowstring. P. [a bow. P.

زہ کردن *zih kardan*, to fix a bowstring, string

زہاد *zuhhād* (pl. of زاهد *zāhid*), religious men, recluses, ascetics, devotees. A.

زہار *zihār*, the private parts. P.

زہد *zuhd*, abstinence, devotion; religious mortification. A.

زہر *zahr*, poison, venom, bane. P.

زہر قاتل *zahrī kātīl*, deadly poison. P.A.

زہرہ *zahra*, gall-bladder; boldness, spirit. P.

زیادت *ziyādat* (and زیاده *ziyāda*) augmentation, increase; (used adjectively) additional, excessive, much, more. A.

زیادت کردن *ziyādat kardan* (or زیاده کردن *ziyāda kardan*), to increase, augment, raise, enhance. A.P.

زیاده گردیدن *ziyāda gardīdan* (شدن *shudan* or گشتن *gashtan*), to become greater, to increase, grow, wax stronger. A.P.

زیاده حسنی *ziyāda-ḥasanī*, extreme comeliness, exceeding beauty. A.P.

زیارت *ziyārat*, visit; visitation; pilgrimage. A.

زیارگاہ *ziyārat-gāh*, place to which pilgrimage is made; shrine. A.P.

زیان *ziyān*, loss; detriment, injury, harm, hurt, mischief; decline, decay. P.

زیب *zib* or *zeb*, ornament, beauty. P.

زیبا *zibā*, beautiful, fair, comely, graceful. P.

زینق *zibak*, quicksilver, mercury. P.

زینیدن *zēvidan*, to adorn; to become, beseech, suit; to please, to be agreeable. P.

زید *Zaid*, a proper name. A.

زیدی *zaidī*, thou art (of) Zaid. P.A.

زید و بکر و زیدی *tā 'amr o bakr o zaidī*, as long as thou art (a follower) of Amr, Bakr, and Zaid (names expressive of worldliness and secularity). P.

زیر *zer*, under, beneath, below, down. P.

زیر بار شدن *zeri bār shudan*, to be under a load, to be burdened, to be in difficulty. P.

زیرا کہ *zīrā ki*, because that. P.

زبردست *zer-dast* (pl. زبردستان *zer-dastān*), powerless; under authority; inferior; oppressed. P.

زبردست آزار *zerdast-āzār*, oppressor of the weak. P. [gent, witty. P.

زیرک *zīrak*, quick, sagacious, shrewd, intelli-

زیرکی *zīrakī*, quickness, intelligence, sprightliness, wit, spirit, genius. P.

زیرین *zerīn*, lower, inferior, nether. P.

زیستن *zīstan*, to live; to survive; living. P.

زیک *zi yak* (for از یک *az yak*), of one. P.

زین *zīn* (for زی *zī*), than this. P.

زینب *Zainab*, name of one of the numerous wives of Muhammad. A.

زینت *zīnat*, ornament, decoration, gear; attractiveness, grace. A.

زینہار *zinhār*, defence, protection; care, caution; beware! have a care! never (with neg.) P.

زینہار کردن *zinhār kardan*, to be upon one's guard, to protect one's self. P.

زینور *zewar*, ornament. P.

ژ

ژاله *zhāla*, hail. P.

ژندہ *zhanda*, old and patched (garment). P.

زبان *zhiyān*, formidable, terrible, fierce, rampant. P.

س

سابق *sābiq*, past, preceding, prior, former, antecedent, bygone. A.

سابق *sābiku* 'l in'ām, of former favours or bounties. A.

سابقه *sābikat* and *sābika* (fem.), former, past. A.

ساتر *sātir*, veiling, concealing, hiding; concealer; (acc. ساتراً *sātirān*). A.

کن ساترا *kun sātirān*, be (or become) thou a concealer (of his fault). A.

ساختن *sākhtan*, to do, form, make, construct, contrive, perform, arrange; to prepare, make ready; to do with, manage, make shift; to be content; to agree, harmonize; to coun-

ساز *sāz*, musical instrument. P. [terfeit. P.

ساز کردن *sāz kardan* = ساختن *sākhtan*. P.

ساعت *sā'at*, hour, moment. A.

ساعتي *sā'ate*, an hour, a while. A.P.

ساعده *sā'id*, the arm from the wrist to the elbow, fore-arm. A.

ساعده *sā'iduhu*, his arm. A.

ساق *sāk*, the leg. A.

ساقی *sākin* (for ساقی *sākiyun*), a cup-bearer. A.

و هو ساق *wa huwa sākin*, and he is a cup-

ساقی *sāki*, cup-bearer. A. [bearer. A.

سال *sāl*, year. P.

سالار *sālār*, general, chief, leader, commander. P.

سالک *sālik* (P. pl. سالکان *sālikān*), traveller. A.

سالكان *sālikāni* ṭarīkat, travellers. A.P.

سالگی *sālaqī*, (in comp.) age. P.

ساله *sāla* (pl. سالها *sālahā*), age; years. P.

پنج ساله *panj sāla*, five years old. P.

سالها *sālhā* (pl. of سال *sāl*), years, for years. P.

سالی *sāle*, one year; a whole year; a certain year. P.

چند سالی *sāle chand*, several years. P.

دو سالی *sāle dū*, a couple of years. P.

سالیان *sāliyan*, years. P.

سائر *sā'ir*, remainder, rest, all, except, the other; the whole. A. [supplicant. A.

سائل *sā'il*, asking; beggar, petitioner, suitor,

سایه *sāya*, shade, shadow. P.

سایه پرورده *sāya-parvarda*, brought up in the shade, delicately brought up, raw, inexperienced. P.

سائیدن *sā'idan*, to grind, crush, rub, triturate. P.

سبب *sabab*, cause, reason, motive. A.

سبحان الله *subhāna 'Ulāh*, O Holy God! Most Holy God! A.

حق سبحانه و تعالی *ḥaqq subhānahu wa ta'ālā*, God the most Holy and the most High. A.

سبز *sabz*, green, verdant, fresh. P.

سبزه *sabza*, verdure, herbage; green herb, pot-herb; sprouting or incipient beard. P.

سبع *sub'*, (fem.) seven. The seven long chapters of the Kurān, from بقره *baqrat* to توبه *taubat*. A.

هفت سبع *haft sub'*, the seven of (or seven times) these seven chapters. P.A.

سبک *sabuk*, light, not heavy. P.

سبکبار *sabuk-bār*, light in weight; lightly loaded; ready to rise and travel. P.

سبکپا *sabuk-pā*, light-footed, light of foot; restless, unsettled. P.

سبکتگین *Sabuktagin*, the father of Sultan Mahmūd, founder of the dynasty of the Ghaznavids, who flourished in the beginning of the eleventh century. P.

سبکسار *sabuk-sār*, light-headed, addle-pated, of weak intellect; contemptible. P.

سبکساری *sabuk-sārī*, lightness. P.

سبیل *sabīl*, road, path, way; religious bequest. A.

بر سبیل *bar sabīli*, by way of. P.A.

سپاس *sipās*, thanks, thanksgiving. P.

سپاه *sipāh*, soldiery, army. P.

سپاهی *sipāhī*, military, of the military order. P.

سپر *sipar*, shield. P.

سپر انداختن *sipar andākhtan*, to throw away the shield, to give up the contest, to yield. P.

سپر باز *sipar-bāz*, (player with the shield), skilful warrior. P.

سپردن *sipurdan*, to entrust, consign, give up, surrender, resign, submit. P.

سپری شدن *sipari shudan*, to be full or complete, to come to an end. P.

سپند *sipand*, wild rue (the seed of which is used by fumigation to counteract the evil eye). P.

است *ast*, is, (he, she, it) is. P.

ستاره *sitāra*, star. P.

ستاندن *sitāndan*, to take, receive, accept; to seize, catch, snatch; to exact, levy. P.

ستایش *sitāyish*, praise, laud; encomium; compliment, flattery. P.

ستدن *sitadan*, to take, accept; to take away. P.

ستردن *siturdan*, to shave. P.

سم *sitam*, tyranny, oppression, outrage, injustice; deliberately, designedly, purposely. P.

ستمیده *sitam-dida* (pl. *ستم دیدگان sitam-didagān*), one who has seen or experienced oppression. P.

ستمگار *sitamgār* (or *ستمگر sitamgar*), tyrannical; tyrant, oppressor. P.

ستمگاری *sitamgārī* (or *ستمگری sitamgarī*), tyranny, oppression, cruelty. P.

ستنی *sitame*, an act of oppression. P.

ستودن *sitūdan*, to praise, laud. P.

ستور *sutūr*, animal, beast of burden (as a horse, mule, or the like). P.

ستون *sutūn*, pillar, column. P.

ستوه *sutūh*, tired, jaded, knocked up; afflicted; fear, dread. P.

ستیز *sitez*, contention, strife, emulation; obstinate, contentious, quarrelsome; (imp. of ستیزیدن *sitezidan*) contend thou, persist. P.

ستیز روی *sitez-rū*, quarrelsome-looking; quarrelsome, contentious. P.

ستیزه *siteza*, strife, contention. P.

ستیزیدن *sitezidan*, to contend, strive, quarrel. P.

سج *saj*, singing of birds, cooing of doves; rhyme, metre, cadence. A.

سج گوی *saj-go*, a speaker in rhythmical sentences, or highly polished and ornamental speech. A.P.

سجود *sujūd*, prostration, adoration, worship. A.

سبحان وائل *Sahbān Wā'il*, name of an Arabian poet, reputed to have been the most eloquent man that ever lived in Arabia. A.

سحر *saḥar*, twilight, dawn of day, morning. A.

سحر مرغ *murghi saḥar* (lit. bird of the morning), the nightingale. P.A. [morn-tide. A.P.]

سحرگاه *saḥar-gah* (or *سحرگاهان saḥargāhān*), morn, morning; of or pertaining to the morning. A.P. [ing. A.P.]

... *saḥare*, one morning, on a certain morning
سخا *sakhā* (and سخاوت *sakhāwat*), liberality, generosity. A.

سخت *sakht*, hard, strong; painful, severe. P.

سخت پی *sakht-pai*, of strong muscle, muscular. P.

سختی *sakhti*, hardness, hardship, adversity, distress; vehemence, severity; stinginess. P.

سختی کشیدن *sakhti kashīdan*, to endure hardship. P.

سخره *sukhra*, one who is compelled to labour. A.

سخره گرفتن *ba sukhra giriftan*, to seize by force, employ enforced labour, to press or impress. P.A.

سخن *sukhun* or *sukhan* (pl. *سخنها sukhunhā* or *سخنان sukhunān*), word, speech, discourse; affair, matter; poem, poetry. P.

سخن پیوستن *sukhun paivastan*, to connect or draw out a discourse. P.

سخن چین *sukhun-chin*, tale-bearer. P.

سخندان *sukhun-dān* (and سخن گوی *sukhun-go*) speaker, orator, poet. P.

سخنی *sukhune* or *sukhane*, a word. P.

سخنی چند *sukhune chand*, a few words. P.

سد *sadd*, obstructing, staying, arresting; obstruction (such as a mound, dike, rampart, &c.). A.

سد رمق *saddi ramak*, staying or arresting the remains of life, preserving the strength, keeping body and soul together. A.P.

سر *sar*, head, top, summit, tip, end, point; cover, lid; intention, design; wish, desire, inclination; thought, fancy, idea; spring, source; chief, choicest. P. [de novo. P.]

سر از *az sar*, from the beginning, over again,

سر *sirr* (pl. *اسرار asrār*), secret, mystery. A.

سراء *sarrā*, an easy, happy condition (opposed to ضراء *zarvā*). A.

سراج *sirāj*, lamp. A.

سراج الملة الباهرة *sirāju 'l millati 'l bāhirati*, the lamp of the surpassingly bright religion. A.

سراج *sarācha*, inner apartment, closet; palace, pavilion. P. [the heart. P.]

سراج دل *sarācha-i dīl*, the inmost recesses of

سراجام *sar'anjām*, conclusion, termination, end; accomplishment; issue; materials, requisites, stores, provisions; anything essential to an undertaking. P.

سراندیب or سرنندیب *sarandīb* (the Sanskrit स्वर्ण द्वीप *svarna dwīpa*, 'gold island,' arabicized), Ceylon. A.

سر انگشت *sar-angusht* (pl. *سر انگشتها sar-angushthā*), tip of the finger. P.

سرای *sarāi*, palace, house, abode, mansion, inn; (imp. of سرائیدن *sarā'idan*, used as latter part of compound) playing, player on a musical instrument. P.

در سرائی *dar sarāi*, in the house, at home. P.
دگر سرائی *sarāyi digar*, the next mansion, i. e.
the other world. P.

سرائی *sarā'e*, a mansion, a house, a home. P.
سرائیدن *sarā'idan*, to sing, warble; to play on
an instrument. P.

بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, to
bring to completion, to finish. P.

سرنجی *sar panjāgi*, strength of fist, grip. P.
سرنجه *sar panja*, nails, claws; open hand, ex-
panded fingers. P. [strong. P.]

سرتیز *sartez*, hot-headed, vehement; head-
سرخ *surkh*, red, crimson; blooming, blushing. P.
سر خویش *sari khwesh*, one's own way or will. P.
سر خویش گرفتن *sari khwesh giriftan*, to follow
one's own course, attend to one's own bu-
siness; to be off. P.

سرد *sard*, cold, cool; extinct. P.

سرد و گرم روزگار *sard o garmi rozgār*, the ups and
downs of life, the vicissitudes of fortune. P.

سردست *sari dast* (and *sar-dast*), the extremity
of the hand, tips of the fingers. P.

سرزنش *sarzanish*, rebuke, chiding, reproach;
chastisement. P.

سرشت *sirisht*, nature, temperament, physique;
physics. P.

سرعت *sur'at*, speed, swiftness; activity. A.

سر کردن *sar kardan*, to break out; to become
manifest; to burst (as a boil); to come to
a head. P. [rebellious. P.]

سرکش *sar-kash*, heady, headstrong, refractory,
سرکشاده *sar-kushāda*, having the table-cloth
spread; spread out. P.

سرکشی *sar-kashī*, disobedience, refractoriness. P.
سر کشیدن *sar kashidan*, to draw back the head;
to disobey, to become rebellious or refrac-
tory; to end. P.

سر کوفته *sar-kofta*, head-crushed. P.

سار کوفته مارم *sar-kofta māram*, I am a head-
crushed snake. P.

سرکه *sirka*, vinegar. P.

سرگردان *sar-gardān*, bewildered, giddy; dizzy. P.

سرگشته *sar-gashṭa*, whirling round, dizzy, asto-
nished; afflicted. P.

سرگین *sargin*, dung. P.

سرمā *sarmā*, winter, cold. P.

سرمایه *sar-māya*, source of wealth, fund, capi-
tal, stock-in-trade. P.

سرمست *sar-mast*, intoxicated to the last de-
gree, dead drunk. P.

سرنذیب *sarandip* = سرانذیب *sarandīb*, [q. v.]. P.

سرو *sarv*, cypress. P.

سرو خرامان *sarvī kharāmān*, waving cypress. P.

سرو پا *sar o pā*, head and foot, from head to

سرود *surod*, song. P. [foot. P.]

سرودن *surodan*, to sing, warble. P.

سرور *sarvar*, head, chief, principal. P.

سروری *sarvarī*, chiefship, command, captaincy;
sovereignty, empire, rule, sway. P.

سروکار *sar o kār*, business, service. P.

سره *sara*, current (as coin); of full metal;
(hence, anything) good, worthy, faultless. P.

سرهنگ *sarhang*, officer, captain, chief, head-
man. P.

سرهنگی *sarhangī*, of or pertaining to a chief
officer or head; official. P. [night. A.]

سریا *sarā*, he travelled, visited, or came by

سریا طیف *sarā ṭaifu*, an apparition came by
night. A.

سری *sarī*, desire, longing, wish. P.

. . . sare, one head, a head; a fancy, an
affection. P.

ساری داشتن *sare dāshtān*, to have a fancy, en-
tertain an affection. P.

سریر *sarīr*, throne. A.

سزا *sazā*, punishment. P.

سزاوار *sazāwār*, deserving, meriting, worthy;
suitable. P.

سست *sust*, weak, languid, wearied, dead-beat. P.

سست بازو *sust-bāzū*, weak in the arm. P.

سست رعیت *sust-raghat*, of sluggish passions,
cold, palled. P.A.

سستی *sustī*, sloth, laxness, negligence, remiss-
ness; gentleness. P.

سقوط *saṭwat*, dominion, majesty; force, domi-
nation; bluster. A.

سعادت *sa'ādat*, happiness, felicity. A.

سعت *sa'at* or *si'at*, liberality, facility; wide-
ness, spaciousness, amplitude. A.

سعد *sa'd*, happiness; a proper name. A.

سعد *sa'ida*, it prospers. A.

به سعد الدنیا *la ḥad sa'ida 'd dunyā bihi*, the
world assuredly prospers through him. A.

سعد بن اتابک الاعظم *sa'du bin atābaki 'l ā'ẓami*,
Sa'd, the son of the greatest Atābak. A.

سعدۀ *sa'duhu*, his happiness. A.

سعدی *Sa'dī*, one of the most celebrated of Persian writers. He was born at Shirāz, A.H. 571, A.D. 1175. P. [*Sa'dī*]. P.

سعدیا *Sa'diyā*, O Sadi! (voc. case of سعدی *sa'y*, effort, exertion, endeavour, pains, labour, trouble; purpose, study. A.

سعی *sa'y*, effort, exertion, endeavour, pains, labour, trouble; purpose, study. A.

سعی کردن *sa'y kardan*, to endeavour, to strive, to attempt. A.P.

سفهات *safūhat*, folly, stupidity; boorishness, uncouthness, rudeness, coarseness. A.

سفت *suft*, boring, piercing, perforating; (3 p. sing. imperf. of *suftan*) he bored. P.

سفتن *suftan*, to bore, pierce, perforate. P.

سفر *safar*, journey, travel, voyage. A.

سفر دریا *safari daryā*, sea-voyage. A.P.

سفر کرده *safar karda*, having made a journey; travelled; fatigued. A.P.

سفرة *sufra*, a carpet or cloth on which the dishes are placed at meal-times; the carpet or cloth with the dishes laid out. (The *sufra* used in travelling is usually made of leather). P.

سفرة نهادن *sufra nihādan*, to spread a carpet or cloth for a meal. P.

سفلہ *sifla*, of low origin, low, mean, base. A.

سفلی *suflā* (fem. of اسفل *asfal*), lower, inferior. A.

سفلی ی *yadi suflā*, the lower (i.e. receiving) سفید *safed*, white, fair. P. [hand. A.P.

سفیہ *safih*, stupid, ignorant, insane, silly, foolish. A.

سقط *sakaṭ*, anything of a base nature; improper speech, coarse abuse. A.

سقیم *sakīm*, sick, infirm, ill; invalid. A.

سگان *sukkān*, helm or rudder of a ship. A.

سکت *sakatta*, thou art (or wert) silent (2 m. sing. perf. of the verb سکت *sakata*). A.

ان سکت *in sakatta*, if thou art silent. A.

سکنج *sukunj* or *sakunj*, one who has fetid breath; fetid breath. P.

سکندر *sikandar*, Alexander. A.

سکون *sukūn*, tranquillity, rest, repose. A.

سگ *sag* (pl. سگان *sagān*), dog. P. [mise. P.

سگال *sigāl*, thought, conjecture, suspicion, sur- سگ بازاري *sagi bāzārī*, dog of the bāzār, a street cur. P.

سگ شکاری *sagi shikārī*, hunting-dog. P.

سگی *sage*, a dog, one dog. P.

سأل *sal*, ask thou (irregular imp. for اسأل *is'al*, of the verb سأل *sa'ala*, he asked). A.

سلاح *silāḥ*, arms, accoutrements. A.

سلاطین *salāṭīn* (pl. of سلطان *sultān*), sultans, emperors. A.

سلام *salām*, salutation, peace. A.

سلامة and سلامت *salāmat*, safety, peace, welfare, well-being; harmlessness; sincerity, integrity. A. [(is) in solitude. A.

السلامة في الوحدة *as salāmatu fi 'l waḥdati*, safety سلامي *salāme*, a salutation, a salaam. A.P.

سلاحشور *salahshor*, skilled in arms, trained to arms; fully armed and ready for battle; champion, warrior. P.

سلسال *salsāl*, limpid water wavering like a chain, cool and sweet water. A.

سلسله *silsila*, chain, series. A.

سلطان *sultān*, king, emperor, monarch. A.

سلطان البر والبحر *sultānu 'l barri wa 'l bahri*, ruler over land and sea. A.

سلطانی *sultānī*, rule, sovereignty, royalty. A.P.

. . . . Sultāne, an emperor, a monarch. A.P.

سلطنت *salṭanat*, power, rule, dominion, royalty. A.

سلطنتی *salṭanatī*, of the kingdom thou art. A.P.

سلك *silk*, thread, string, series, order, train, connexion. A.

سلم *salima*, he was (or is) safe. A.

وان سلم الانسان *wa in salima 'l insānu*, even if the man were safe. A.

سله *sala* = ساله *sālā*, [q. v.]. P.

سليم *salīm*, sound, perfect, healthy; mild, gentle; simple. A.

سليمان *Sulaimān*, Solomon. A.

سماء *samā*, heaven, sky. A.

سماحت *samāḥat*, beneficence, liberality. A.

سماط *samāt* or *simat*, carpet or cloth covered with food. A.

سماع *samā'* (or سماعت *samā'at*), hearing; song or dance, especially the circular dance of سمع *samā'*, the ear. A. [dervishes. A.

سمعي الى حسن الاغاني *sam'i ilā ḥusni 'l aghānī*, my ear (is inclined) to the beauty of the songs. A. [heard. A.

سمعت *samī'at*, she (or they, irrational fem.) سمعت ورق الحبي *lau samī'at wurku 'l ḥamā*, if the dusky pigeons had heard. A.

سمند *samand*, a horse of a noble breed, a bay horse with black legs and tail. P.

سوم *samūm*, sultry suffocating blast, destructive to travellers; simoom of the desert. A.

سمن *samīn*, fat, sleek, plump. A.

سان *sinān*, point of a javelin, spear-head. A.

سنبل *sumbul*, hyacinth, spikenard; any odoriferous flower. P.

سنت *sunnat*, rule, law, canon; the traditions of Muhammad, considered by the orthodox Muslims as a supplement to the Kurān, and of equal authority. They are rejected, however, by the Shiya or sect of Ali. A.

سنجار *Sanjār*, name of a city in Mesopotamia. P.

سنجیدن *sanjidan*, to weigh; to ponder. P.

سنگ *sang*, stone, rock; weight. P.

سنگ زد *sang zadan*, to pelt, to throw a stone. P.

سنگ خرده *sang-khurda*, a bit or small piece of stone. P. [cruel, unfeeling. P.

سنگدل *sang-dil*, (*lit.* stone-heart), hard-hearted.

سنگساری *sangsārī*, stoning. P.

سنگی *sangī*, heaviness, weight. P.

... *sange*, a rock, a single stone. P.

سنگین *sangīn*, of stone, heavy. P.

سنور *sinnaur*, cat. A. [matched cat. A.

کسَنور مغلوب *ka sinnauri maghlūbin*, as an over-

سو *sū*, side, quarter, direction; towards. P.

بسی آسمان *ba sūyi āsmān*, in the direction of heaven, towards heaven. P.

سو *sū*, evil, badness, wickedness. A.

فمن سوء ظن المدعی *fa min sū'i ḡanni 'l mudda'ī*, yet from the evil-thinking of the adversary. A.

من سوء نفسه *min sū'i nafsīhi*, from the wickedness of his own nature. A.

سوابق *sawābīk* (pl. of سابقه *sābīkat*), past events, things gone before. A.

سوابق نعمت *sawābīki nī mat*, former favours. A. P.

سواد *sawād*, blackness. A.

سواد الوجه *sawādu 'l wajhi*, blackness of face. A.

سوار *suwār* (pl. سواران *suwārān*), horseman, rider; mounted. P.

سوارم *suwāram*, I am mounted. P.

سواری *suwārī*, thou art mounted. P.

... *suwāre*, a mounted horseman, a sowar. P.

سؤال *su'āl*, question, inquiry; begging, mendicity. A.

سوختن *sokhtan*, to burn, consume. P.

سود *sūd*, gain, profit, interest, use. P.

سود داشتن *sūd dāshtan*, to afford profit, to avail. P.

سودا *saudā*, melancholy, insanity, vain or insane idea or act; trade, traffic. P.

سودمند *sūdmand*, profitable, salutary, useful. P.

سودن *sūdan*, to wear, rub, bray, deface, efface. P.

سودی *sūde*, a profit, any profit. P.

سوراخ *sūrākh*, hole, crevice. P.

سورت *saurat*, power (of kings or tyrants), despotism, despotic power. A.

سورة *sūra*, chapter of the Kurān. A.

سوز *soz*, burning, heat, flame. P.

سوزان *sozān*, burning, flaming, blazing. P.

سوزن *sozan*, needle. P. [trans.]. P.

سوزیدن *sozidan*, to burn; (trans. and in-

سوگند *saugand*, oath, swearing. P.

سوگند خوردن *saugand khūrdan*, to take oath, to swear. P.

سوّلت *sawwalat*, she (or it) suggested the concocting or fabricating (3 per. sing. fem. perf. of the verb سَوَّلَ, 2nd form of the root سَوَّلَ, for سَوَّلَ). A.

سوّلت لكم انفسكم امراً *sawwalat lakum anfusukum amran*, your own natures suggested the fabrication of this saying to you. A.

سوم *siwum*, third. P.

سوهان *sūhān* (or سوهن *sūhan*), file, rasp (for iron or wood). P.

سوی *siwā*, save, besides, except. A.

سوی *sū*, side, quarter; towards. P.

سه *sih*, three. P. [thrice. P.

سه بار *sih bār* (not بارها *bārḥā*), three times,

سه شش *sih shash*, three sixes, sizes (at dice). P.

سهل *sahl*, easy, not difficult, simple, trifling. A.

سهلاً *sahlan*, easily; softly; (see اهلاً *ahlan*). A.

سهل تر *sahl-tar*, more easy, easier. A. P.

سهل جو *sahl-jū*, seeking to be smooth or easy, peacefully disposed, pacific, gentle. A. P.

سهل گوی *sahl-go*, soft or fluent speaking. A. P.

سهلی *sahli*, ease; gentleness, meekness. A. P.

سهمگین *sahmgīn*, fearful, formidable, awful. A. P.

سهي *sihī*, straight, erect, upright. P.

سه يك *sih yak*, three aces (at dice). P.

سهيّل *suhail*, the star Canopus. A.

سی *sī*, thirty. P. [nator. A.

سیاح *saiyāh*, traveller, pilgrim; great peregrination.

سیاحت *siyāḥat*, journey, travel; pilgrimage. A.

سیاهی *saiyāhe*, a traveller, a certain traveller. A.P.
سیاست *siyāsāt*, chastisement; discretionary punishment such as the law has not provided, but as may be inflicted by the judge; administration of justice, government. A.

سیاقت *siyākat*, pushing on, urging; carrying on. A.

سیاقت سخن *siyākati sukhun*, carrying on discourse, to go on talking. A.P.

سیاه *siyāh*, black, sable, dark; negro, Ethiop. P.

سیاه فام *siyāh-fām*, black-coloured, swarthy. P.

سیاه گوش *siyāh-gosh*, (*lit.* black-ear), lynx; the animal called the lion's provider. P.

سیاهی *siyāhi*, black-servant, negro; blackness, darkness, swarthinness. P.

سیاهی *siyāhe*, a black, a negro. P.

سیب *sīb* or *seb*, apple. P.

سیبی *sebe*, one apple, an apple. P.

سیخ *sikh*, roasting-spit. P.

سید *saiyid*, lord. A. [Muhammad. A.

سید الانبیاء *saiyidu'l ambiyā*, lord of the prophets,

سید عالم *saiyidi 'ālam*, lord of the world. A.P.

سیر *sair*, walking (for amusement), promenading; journeying; perusal of a book. A.

سیر *siyar* (pl. of سیرة *sīrat*), morals, virtues, habits, qualities. A.

سیر *ser*, full, satiate, satisfied, sated, glutted;

سیر *sīr*, garlic. P. [tired, wearied. P.

سیرنگه *ser-nigah*, a satisfactory look, a good look; gazing one's fill. P.

سیرت *sīrat*, virtue, moral quality, character, disposition; way of life, mode, habit; history, memoir. A.

سیری *seri*, fulness, satiety, repletion. P.

سیصد *sīṣad*, three hundred. P.

سیف *saif*, sword, sabre. A.

سیل *sail*, torrent, flood. A.

سیلاب *sailāb*, flood, torrent, inundation. A.P.

سیلی *saile*, a torrent, a flood, an inundation. A.P.

سیلی *sili*, blow with the open hand edgewise on the back of the neck, cuff, slap. P.

سیم *sīm*, silver. P.

سیما *simā*, face, forehead, countenance; signs or tokens (on the forehead). P.

سیمین *simin*, of silver, silvery; delicate. P.

سینه *sīna*, breast, bosom, chest. P.

سیوم *sīwum*, third. P.

سیه *siyah*, black, sable; gloomy, sad. P.

سیه دل *siyah-dil*, black-hearted. P.

ش

ش *ash*, him, to or of him, her, it, or them. P.

شابه *shābaha*, he resembled (3rd form of the verb شبه). A.

شابه بالوری حمار عجلأ جسدأ *shābaha bi 'l warā hī-maru 'ijlan jasadān*, an ass among men is like unto a red golden calf. A.

شاة *shāt*, sheep, goat. A.

اش الشاة نظيفة *ash shātu nazīfatun*, the sheep (or goat) is clean. A.

شاخ *shākh*, branch, bough. P.

شادمان *shādmān*, joyful, glad, joyous. P.

شادمانی *shādmānī*, joyfulness, joy, rejoicing, exultation. P.

شادی *shādī*, joy, gladness, rejoicing, glee. P.

شادی کنان *shādī kunān*, rejoicing. P.

شاشیدن *shāshīdan*, to stale, squirt urine. P.

شاطر *shātīr*, bold, courageous, active, brisk,

شاعر *shā'ir*, poet. A. [lively. A.

شافی *shāfi*, healing, salutary, sanatory. A.

شاکر *shākir*, thanking, praising; grateful. A.

شاگرد *shāgird* (pl. شاگردان *shāgirdān*), student, scholar, pupil; apprentice; servant, groom. P.

شام *Shām*, Syria, and its capital, Damascus. A.

شامیان *shāmiyān*, the inhabitants of Shām, the Syrians or Damascenes. A.P. [dition. A.

شان *sha'an*, thing, affair, business; state, con-

شان *shān*, nature, state, condition; regard,

respect; pomp, splendour; (for ایشان *eshān*) they, them. P. [to. P.

در شان *dar shāni*, in respect of, with regard

شاه *shāh*, king; saying *shāh* or 'check' at chess. P.

شاهد *shāhid*, mistress; lover; a beautiful or beloved object; a witness. A.

شاهد پسر *shāhid-pisar*, lovely boy. A.P.

شاهدی *shāhidi*, airs; insolence, indignation. A.P.

شاهنامه *Shāh-nāma*, (*lit.* book of the kings), the celebrated poem of Firdausi. P.

شاهانشاه *shāhanshāh* (by inversion, for شاهان *shāhī shāhān*), king of kings. P.

شاهنشاه المعظم *shāhanshāhu 'l muazzam*, the most puissant king of kings. A.

شاهی *shāhi*, royalty, sovereignty; royal. P.

شاید *shāyad*, is fit, suited, or allowable; suits, is becoming, proper or worthy, behoveth; it is possible, may be; perhaps, perchance. P.
شایستن *shāyistan*, to suit, to be fit, right or proper. P. [missing. P.]

شایسته *shāyista*, worthy, suitable, proper; proper. P.
شاییدن *shāyīdan*, to be worthy. P.

شب *shab* (pl. شبها *shabḥā*), night, to-night. P.
شب قدر *shabi qadr*, night of power, the 27th of Ramazān, when the Kurān is said to have been sent down from heaven. P.A.

شباب *shabāb*, youth, prime of life. A.
شبان *shabān* or *shubān*, shepherd. P.

شبانروز *shabānroz*, a night and a day. P.
شبانگاه *shabāngāh* (or شبانگه *shabāngah*), night-time, evening, even-tide, nightfall. P.

شبهه *shab-para*, (lit. night-flyer), bat. P.
شبخیز *shab-khez*, rising at night, keeping (or keeper of) vigils. P.

شبع *shab'* or *shiba'*, satiety, pall. A.
شبع *shabi'a*, he was satiated, sated, glutted, he was satisfied. A.

شبع الکمی *izā shabi'a 'l kamīyu*, when the warrior has his belly full. A.

شبهگاه *shab-gāh*, even-tide, evening, night-time. P.

شسم *shab-nam*, night-moisture, dew. P.

شبهه *shabah*, glass-bead. A. [night. P.]

شبهی *shabe*, one night, a single night, a whole night. P.
شبهه *shapara* or شبهه *shappara*, bat. P.

شبهه چشم *shappara-chashm*, bat-eyed, purblind. P.

شبهه *shitā*, winter. A.

شتاب *shitāb*, haste, hurry, speed, quickness. P.

شتابان *shitābān*, one who makes haste. P.

شتاب *shitāftan*, to make haste, (imp. شتاب *shitāb*). P.

شتر *shutur*, camel. P.

شتر صالح *shuturi sālih*, the camel which the prophet Sālih is said to have brought out of a block of stone as a sign to the tribe of Thānud. (Kurān, ch. vii.) P.A.

شتر بار *shutur-bār*, a camel's load; camels of burthen. P.

شتربان *shuturbān*, camel-man, camel-driver, one who attends to a camel. P.

شترچه *shutur-bacha*, camel-colt. P.

شجاعت *shajā'at*, valour, courage, bravery. A.

شجر *shajar*, tree. A.

شهنا *shahna*, superintendent of police. A.

شخص *shakhṣ*, person, individual; form, figure. A.

شخصم *shakhṣam*, my person. A.P.

شخصی *shakhṣe*, a person, a single person, one person, an individual, a certain person. A.P.

شداد *shidād* (pl. of شدید *shadid*), vehement, violent, hard, severe, inexorable. A.

شدت *shiddat*, hardships, sufferings, violence, excessiveness. A.

شدن *shudan*, to be, become, happen, befall; to go, depart, pass away; to enter. P.

شده *shuda'e*, one that hath become; turned into. P.

چی شدی *chi shude*, what would have happened? what harm would there have been? P.

شر *sharr*, evil, malignity, depravity, wickedness. A.

شراب *sharāb*, wine. A. [ness. A.]

شربت *sharbat*, one drink, one sip, a single draught; beverage, syrup, sherbet. A.

شربت *sharibtu*, I drank (1 p. sing. perf. of the verb شرب). A.

شربت ابی *sharbatī ābe*, a draught of water. A.P.

و لو شربت بحورا *wa lau sharibtu buḥūra*, even though I drank oceans; (*buḥūra* for *buḥūran*, in verse). A.

شربتی *sharbate*, a draught. A.P.

شرح *sharāḥa*, (God) opened the heart, or disposed the mind (towards religion;—used optatively). A.

شرح صدره *sharāḥa ṣadrahū*, may (He) expand his breast (with joy)! A.

شرزه *sharza*, fierce, enraged, terrible. P.

شرط *shart*, condition, requirement; rule, regulation. A. [(breeze). A.]

شرطه *shurṭa*, propitious; gentle and favourable

شرع *shar'*, law, equity, the Muhammadan code

شرعی *shar'i*, legal, lawful. A. [of law. A.]

شرف *sharaf*, excellence, nobility, eminence,

شرم *sharm*, shame. P. [dignity, honour. A.]

شرمزده *sharm-zada*, struck with shame, shame-stricken, abashed. P. [downcast. P.]

شرمسار *sharmsār*, filled with shame, ashamed,

شرمساری *sharmsārī*, shame, confusion of face, being downcast or abashed. P.

شره *sharah*, avidity, appetite, greed, covetousness, cupidity. A.

شریف *sharīf*, noble, illustrious. A.

شریک *sharik*, partner, sharer. A.

شستن *shustan*, to wash. P.

شش *shash*, six. P.
 سه شش *sih shash*, three sixes, sizes (at dice). P.
 ششم *shashum*, sixth. P.
 شصت *shašt*, sixty. P.
 شطرنج *shaṭranj*, chess. A.P.
 شعب *shi'b*, valley, ravine, defile. A.
 شعر *shi'r*, poetry, poesy, song. A.
 شعراء *shu'arā* (pl. of شاعر *shā'ir*), poets. A.
 شفاء *shifā*, convalescence, recovery. A.
 شفاعت *shafā'at*, intercession. A.
 شفا یافتن *shifā yāftan*, to obtain a cure. A.P.
 شفا *shafat*, lip. A.
 شفاة المائم *shafati's šā'imi*, of the lips of one keeping a fast (apt to be flabby and withered). A.
 شفقت *shafaqat*, pity, clemency, compassion, sympathy. A.
 شفيع *shafi'*, advocate, intercessor. A.
 آوردن شفيع *shafi' āvardan*, to bring (or invoke as) an intercessor. A.P.
 شقوق *shukūk* (pl. of شق *shakk*), chinks, cracks. A.
 شك *shakk*, doubt, scepticism. A.
 شکارگاه *shikār-gāh*, hunting-ground, game-pre-serve. P.
 [prey. P.]
 شکاری *shikārī*, suited to the chase; game,
 سگ شکاری *sagi shikārī*, hunting-dog, hound. P.
 شکایت *shikāyat*, complaint, grievance. A.
 شکایت کردن *shikāyat kardan* (or آوردن *āvardan*), to complain, to lodge a complaint. A.P.
 شکر *shakar*, sugar; sweet words; sweet lips. P.
 . . . *shukr*, thanks, gratitude, returning thanks, thanksgiving. A.
 شکرآ *shukran* (acc. of *shukr*), thanks, thanksgiving; thankfully. A.
 شکر خنده *shakar-khanda*, sweetly-smiling. P.
 شکر گذاردن *shukr guzārdan* (and شکر گذاشتن *shukr guzāshstan*), to return thanks. A.P.
 شکر نعمت *shukri ni'mat*, thanks for favours and benefits received. A.P. [thanks. A.P.]
 شکری *shukre*, one act of praise; a giving of
 شکست *shikast*, breaking, fracture, breakage; (3 p. sing. of the verb *shikāstan*) he broke. P.
 شکستن *shikastan*, to break or fracture. P.
 شکسته *shikasta* (pl. شکستگان *shikastagān*), broken, shattered; sprained, dislocated; impaired, enfeebled, weakened. P.
 شکل *shakl*, figure, form. A.
 شکه *shikan*, stomach, belly, bowels; womb. P.

بنده شکم *shikam-banda*, one who is burdened with the thought of providing himself with sustenance, slave to appetite. P.
 درد شکم *shikam-dard*, belly-ache, gripes. P.
 شکیجه *shikanja*, stocks, rack. P.
 شکور *shakūr*, thankful, grateful. A.
 الشکور *ash shakūr*, the thankful. A.
 شکبی *shikibe*, a particle or atom of patience. P.
 شکبیدن *shikibidan*, to be patient; to do without, to dispense with. P.
 شکافتن *shigāftan*, to split. P. [prise. P.]
 شگفت *shigift*, astonishment, amazement, surprise.
 شگفت آمدن *shigift āmadan*, to be astonished. P.
 شگفتست *shiguftast* (= شکفته است *shigufta ast*), hath blossomed. P.
 شگفتن *shiguftan*, to bloom, blossom. P.
 شگوفه *shigūfa*, blossom, bud. P.
 شلغم *shalgham*, turnip. P.
 شما *shumā*, (pron. 2 per. pl.), ye, you. P.
 شماتت *shamātat*, delight at another's woe, joy at the misfortunes of an enemy. A.
 شمار *shumār*, account, calculation, reckoning; (imp. of *shumurdan*) count, reckon, or esteem thou. P.
 روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. P.
 شماریدن *shumārīdan*, to count, esteem, reckon. P.
 شمائل *shamā'il* (pl. of شمال *shimāl*), virtues, talents, good qualities. A.
 شمائلی *shamā'ilī*, natural, physical. A.
 شمه *shamma*, atom, particle, whiff. A.
 شمردن *shumurdan*, to count, reckon, enumerate.
 شمس *shams*, (fem.) sun. A. [rate. P.]
 شمس الدین *shamsu'd dīn*, (lit. the sun of religion), a proper name. A.
 شمشیر *shamsher*, sword, scimitar. P.
 شمع *sham'*, waxlight, candle, taper. A.
 شمیدن *shamīdan*, to scent, to smell. P.
 شناه *shunāt* (pl. of شانی *shānī*), haters. A.
 شناه *shunātihi*, those who wish him evil, his enemies. A.
 شناخت *shinākht*, knowledge. P.
 شناختن *shinākhtan*, to know; to recognise, acknowledge, consider, regard. P.
 شناس *shinās* (imp. of *shinākhtan*, used as latter part of compounds), knower, perceiver, recogniser; knowing, recognising. P.

شعت *shun'at*, turpitude, brutality; evil-speaking, foul abuse. A.

شگرف *shangarf*, cinnabar, vermilion. P.

شنو *shinav* (imp. of شنودن *shinūdan*), hear. P.

شنودن *shinūdan*, to hear; to understand; to

شنوم *shinavam*, I may hear. P. [obey. P.

شنید *shanīd*, he heard; hearing. P.

شنیدستی *shanīdastī*, thou heardest. P.

شنیدن *shanīdan*, to hear; to hearken, listen; to hear of, about, or concerning; to perceive, smell, scent. P.

شنیده *shanīda'e*, thou hast heard. P.

شیع *shanī'*, base, odious, disgusting. A.

شو *shav*, be, or become thou (imp. of شدن *shudan*). P. [tan), wash thou. P.

شو or شوي *shū*, husband; (imp. of شستن *shus-*

شوخ *shokh*, saucy, insolent; playful, arch. P.

شوخم *shokh-chashm*, saucy-eyed, shameless, impudent, wanton. P.

شوخی *shokh-chashmī*, sauciness, petulance, insolence. P. [sey. P.

شوخی دیده *shokh-dīda*, wanton-eyed, saucy; hus-

شوخی *shokhī*, petulance, presumption, pertness, sauciness. P. [شدن). P.

شود *shavad*, would be or become (aor. of

شور *shor*, noise; perturbation, disquiet, commotion, disturbance, emotion; salt, saline, brackish; bad luck. P.

شوربخت *shor-bakht*, ill-fated, unfortunate. P.

شورش *shorish*, distraction, confusion of mind, insanity; tumult. P.

شوره *shora*, nitre, saltpetre; salsuginous. P.

شوره بوم *shora-būm*, salt, brackish ground. P.

شوري *shore*, a crazy passion, insane delusion. P.

شوریدن *shorīdan*, to be confounded, distracted. P.

شوریده *shorīda*, distracted, disturbed, disquieted; mad, crazy. P.

شوکت *shaukat*, pomp, splendour, grandeur, magnificence, majesty, dignity, awe. A.

شوهر *shauhar*, husband. P.

شوي *shavī*, thou becomest. P.

. . . *shū*, husband. P.

شويم *shūyam*, I would wash. P.

شويد *shūyad*, he washes (aor. of شستن *shustan*). P.

شه *shah*, king. P.

شهد *shahd*, honey. A.

شهر *shahr*, city, town. P.

شهرها *Shah-ravā*, name of a certain despotic monarch, who forced leathern money to be received as coin of the realm in his kingdom; (hence), leathern money. P.

شهری *shahre*, a certain city. P.

شهریار *shahr-yār*, (lit. friend of the city), king. P.

شهواری *shahwār*, worthy of a king, royal. P.

شهوت *shahwat*, lust; indulgence of the appetite. A.

شیء or شیئا *shai'an* (acc. of شی *shai*), thing. A.

شیاد *shaiyād*, impostor. A. [demons. A.

شیاطین *shayāfin* (pl. of شیطان *shai'tān*), devils,

شیب *shai'b*, hoariness, old age. A.

شیخ *shai'kh*, venerable or learned man, doctor; preceptor. A.

شیخ ابو الفرج شمس الدین بن جوزی *shai'kh abu 'l faraj shamsu 'd dīn bin jauzī*, name of a celebrated preacher of the sect of Hanbal, and Sadi's master. He was born A. H. 510, and died A. H. 597. A.

شید *shaid*, deceit, fraud, trick, hypocrisy. P.

شیدی *shaidī*, thou art (a mass of) hypocrisy. P.

شیدا *shaidā*, distractedly in love, insane. P.

شیر *shīr*, milk. P.

. . . *sher*, lion. P.

[Persia Proper. P.

شیراز *Shirāz*, name of the capital of Fārs, or

شیرازی *shirāzī*, native or inhabitant of Shirāz. P.

شیرمرد *sher-mard* (pl. شیر مردان *sher-mardān*), (lit. lion-man), bold, brave. P.

شیرمردی *sher-mardī*, thou art a brave lad. P.

شیری *sherī*, leonine, lion-like. P.

شیرین *shīrīn*, sweet. P.

شیرین زبان *shīrīn-zabān*, sweet-tongued, pleasant of speech, gentle of speech. P.

شیرین زبانی *shīrīn-zabānī*, sweetness of speech. P.

شیرین لب *shīrīn-lab*, sweet-lipped. P.

شیرینی *shīrīnī*, sweetness; a sweetmeat. P.

شیشه *shisha*, glass. P.

شیشهگر *shishagar*, glass-blower. P.

شیطان *shai'tān*, evil spirit, devil. A.

الشیطان *ash shai'tān*, the devil, Satan. A.

شیوه *sheva*, elegance, grace, blandishment, coquetry; habit, custom, manner of living. P.

ص

صابر *sābir*, patient. A.

صاحب *sāhib*, master, owner, proprietor, patron; possessor, possessed of. A.

صاحب تميز *ṣāhib-tamīz*, man of discernment; discerning, discerner. A.P. [cernment. A.P.]
 صاحب تميزي *ṣāhib-tamīzī*, thou art a man of discernment.
 صاحب جمال *ṣāhib-jamāl* (P. pl. صاحبجمالان *ṣāhib-jamālān*), beautiful, comely. A.P.
 صاحب دل *ṣāhib-dil*, spiritual, pious; man of piety; a Sūfī. A.P.
 صاحب دلي *ṣāhib-dile*, a pious man; a Sūfī. A.P.
 صاحب دنیا *ṣāhib-dunyā*, wealthy. A.P.
 صاحب دولت *ṣāhib-daulat*, wealthy. A.P.
 صاحب دیوان *ṣāhibi dīwān*, superintendent of finance. A.P. [gent. A.P.]
 صاحب فراست *ṣāhib-firāsāt*, shrewd, intelligent.
 صاحب هنر *ṣāhib-hunar*, skilful. A.P.
 صاحب ساحت *ṣāhat*, she (or it) cried out; she would have wailed (115); (3 p. fem. sing. perf. of the verb صاح *sāha*, for صیح). A.
 صادر *ṣādir*, issuing, proceeding, going forth; issued, passed, emanated. A.
 صادر شدن *ṣādir shud'n*, to originate, proceed from; to go out; to escape. A.P.
 صادق *ṣādīk*, true, just, sincere. A.
 صافی *ṣāfi*, pure, sincere; candid. A.
 صالح *ṣāliḥ* (P. pl. صالحان *ṣāliḥān*), good, just, pious, virtuous; name of a prophet who was sent on a mission to the people of the tribe of ثمود *thamūd*. (See the Kurān, ch. vii.). A.
 صالحا *ṣāliḥan*, a good action; virtuously. A.
 صالحی *ṣāliḥe*, a certain pious man. A.P.
 صائم *ṣā'im*, fasting; one who fasts, faster. A.
 صبا *ṣabā*, zephyr, gentle breeze. A.
 ... شبّ، boyishness. A.
 صباح *ṣabāḥ*, morning. A.
 علی الصباح *'ala 'ṣ ṣabāḥ*, in the morning. A.
 صباحت *ṣabāḥat*, beauty, elegance. A.
 صبح *ṣubḥ*, morning. A.
 صبر *ṣabr*, patience. A.
 .. صبر، aloes. A.
 صبر کردن *ṣabr kardan*, to have patience, to wait; to abstain. A.P.
 صبر جميل *fa ṣabrun jamīlun*, and therefore (my duty) is (to show) becoming patience. A.
 صبح *ṣabūḥ*, dawn; a morning bowl. A.
 صبور *ṣabūr*, patient. A.
 صبري *ṣabūrī*, patience. A.
 صحبت *ṣuḥbat*, society, company, companionship, fellowship, friendship, intimacy. A.

صحت *ṣiḥḥat*, good health, soundness, right performance, correctness. A.
 صحراء *ṣaḥrā*, desert, wilderness. A.
 صحن *ṣaḥn*, courtyard, enclosure, area, quadrangle. A.
 صخره *ṣakhra*, name of an evil genius (of hideous aspect) who attempted to steal the ring of Solomon. A.
 صد *ṣad*, a hundred. P.
 صداق *ṣadāq*, marriage-settlement made by a husband on the wife. A.
 صد باب *ṣad bāb*, a hundred chapters. P.
 صد چندان *ṣad chandūn*, a hundred times as much. P. [seat of honour. A.
 صدر *ṣadr*, breast, chest; highest seat, chief seat,
 صد سال *ṣad sāl*, a hundred years, a century. P.
 صدف *ṣadaf*, shell; oyster-shell; mother-of-pearl. P.
 صدق *ṣidk*, truth, veracity; sincerity. A.
 صدق الله العظيم *ṣadaqa 'llāhu 'l'azīmu*, the great God spoke true. A.
 صدق مودّت *ṣidki mawaddat*, sincere attachment. A.P. [fice. A.
 صدقه *ṣadka*, alms; propitiatory offering, sacrifice.
 صدمه *ṣadma*, charge, attack, rush, force, shock. A.
 صدیق *ṣadīk*, sincere, true, just; a true friend. A.
 صدیق *siddīk* (P. pl. صدیقان *siddīkān*), faithful witness to the truth (epithet of Joseph, Abūbakr and Abraham). A.
 صرف *ṣarf*, changed; expenditure. A.
 صرف شدن *ṣarf shudan*, to be spent. A.P.
 صرف کردن *ṣarf kardan*, to spend, expend. A.P.
 صرة *ṣurra*, a purse. A.
 صعب *ṣa'b*, hard, rough, difficult, troublesome. A.
 صف *ṣaff*, rank, file, row, line, series. A.
 صف در اول *dar avval ṣaff*, in the first form, class, rank, or row. P.A.
 صفاء *ṣafā*, purity. A.
 اخوان الصفا *ikhwānu 'ṣ ṣafā*, brethren of purity, name of a society of learned men, founded at Bassora towards the close of the fourth century of the Hijra. A.
 صفاهان *Ṣifāḥān* (for اصفاهان *Isfāḥān*), the capital of Persian Irāk (the ancient Parthia). P.
 صفائی *ṣafū'i*, purity; exhilaration, recreation. A.P.
 صفت *ṣifat* (P. pl. صفتها *ṣifathā*), quality, property, attribute; form, mode, manner; (in comp.) like. A.

صفت *har šifat*, any how. A.P.
 صفت *šafwat*, choice, best part. A.
 صلا *šalā*, inviting the poor by proclamation to assemble for the purpose of receiving food. P.
 صلابت *šalābat*, hardness; firmness, severity, violence; majesty, awe, dignity. A.
 صلاح *šalāh*, goodness, rectitude, probity, honesty, virtue; well-being, welfare, prosperity; peace; advice. A.
 صلاحیت *šalāhiyat*, integrity, honesty, probity; devotion, piety. A.
 صلح *šulh*, peace, reconciliation, pacification, harmony, compact, truce:—*šulhin*, in peace. A.
 صلوة *šulahā* (pl. of صلح *šalih*), just, pious. A.
 صلد *šald*, hard, solid, strong; (the verse reads *šalad*). A.
 صلّى *sal'am*, a contraction of the phrase صَلَّيْ سَلَامًا *šalla 'llāhu 'alaihi wa sallama*, [q.v.]. A.
 صلوا *šallū* (2 per. pl. imp. of صَلَّيْ *šallā*), pray ye, invoke ye blessings. A.
 صلوات *šalawāt* (pl. of صَلَوة *šalāt*), benedictions. A.
 صلوا عليه وآله *šallū 'alaihi wa ālihi*, invoke ye blessings on him and his family. A.
 صَلَوة *šalāt* (pl. صلوات *šalawāt*), compassion, mercy from God, the divine benediction and blessing. A.
 صَلَّيْ سَلَامًا *šalla 'llāhu 'alaihi wa sallama*, May God be gracious unto him, and preserve him (the perfects *šallā* and *sallama* are the second forms of the verbs صلا and سلم, and are used optatively). A.
 صم *šumm* (pl. of اصم *ašamm*), deaf persons. A.
 صمم *šummun bukmun*, deaf (and) dumb. A.
 صميم *šamīm*, sincere, pure, genuine. A.
 صندل *šandal*, sandal-wood or ointment; sandal-powder mixed with rose-water (used as a liniment for the head and feet in cases of violent head-ache and fever). A.
 صندوق *šandūk*, chest, coffer, ark. A.
 صندوق گور *šandūki gor*, sarcophagus. A.P.
 صنع *šan' or šun'*, make, creation, work. A.
 صنعت *šan'at*, profession, craft, trade, art. A.
 صنم *šanam*, image, idol; lovely mistress, beauty, beloved one. A.
 صواب *šawāb*, rectitude, reason, propriety, good sense, soundness; meritorious action, whatever is right. A.

صوت *šaut*, sound, voice, noise. A. [آسس].
 صوت الحمير *la šautu 'l hamīri*, (is) the voice of
 صورت *šurat*, shape, form, figure, appearance, aspect, likeness, effigy. A.
 بصورت *ba šurat*, to outward appearance, apparently, ostensibly. P.A.
 صورت عالم *'ālamī šurat*, the visible or external world. A.P.
 صورت بستن *šurat bastan*, to assume a form; to be supposed, imagined, conceived, conceivable or practicable. A.P.
 صورت حال *šurati hāl*, state of the case, statement of circumstances. A.P.
 صورت و معنی *šurat o ma'nā*, body and spirit; matter and mind; semblance and reality. A.P.
 صوفی *šufī* (pl. صوفیان *šufiyan*), wise, pious; a religious order among the Persians, who led a more regular and contemplative life than the common dervishes. P.
 صوفی *šufiye*, a certain Sūfī. P.
 صولت *šaulat*, fury, impetuosity, fierceness, vehemence, severity, violence. A.
 صیاد *šaiyād*, huntsman, hunter; fowler; fisher-
 صیت *šit*, fame, renown. A. [man. A.
 صید *šaid*, game, prey, chase. A.
 صید کردن *šaid kardan*, to hunt; to take captive. A.P. [head of game. A.P.
 صیدی *šaide*, some game, a piece of game, a
 صیف *šaiḡ*, summer, May and June, the hotter months being called قیظ *kaiz*. A.
 صیقل *šaiḡal*, polishing, furbishing; furbishing instrument (and in Persian), furbisher. A.

ض

ضاعف *zā'afa* (perf. of the 3rd form of the verb ضعف, used optatively), may He double or multiply twofold. A.
 و ضاعف اجره *wa zā'afa ajrahu*, and may (He) increase his recompense twofold. A.
 و ضحیف اجلالهما *wa zā'afa ijlālahuma*, and may (God) increase twofold the honour of both of them. A.
 ضاعف ثواب جميله و حسانه *zā'if šawāba jamīlihi wa ḡasanūtihi*, double (or increase) the reward of his comely behaviour and his good actions. A. [erred, strayed. A.
 ضائع *zā'i*, wasting, wasted; wandering, lost;
 ضبط *zabt*, holding fast, securing, containing, retaining; confiscation. A.

مَجْرُور *zajr*, peevish, impatient, fretful, repining. A.

زَهَّاهَك *Zahhāk*, name of a prince of Arabian origin, who seized the sceptre of Persia from Jamshed the fourth king of the first or Peshdadian dynasty. He was overthrown by Faridūn. A.

زِدِّ *zidd*, contrary, opposite; enemy, rival. A.

زَرَّارَ *zarrā*, adversity, misfortune, affliction (opposed to سَرَّارَ *sarrā*). A.

زَرْب *zarb*, blow. A.

زَرْبَ *zaraba*, he struck. A.

زَرْبُ *zarbu* 'l *habibi zabibun*, a lover's blow is a raisin. A.

زَرْبَات *zarbat*, a blow, one blow. A.

زَرْبَاتِي *zarbati lāzib*, a good hard stroke, a telling blow (which leaves a lasting scar). A.P. [Amr. A.]

زَيْدَ عَمْرًا *zaraba zaidun 'amran*, Zaid struck

زَرْوَرَت *zarūrat*, need, force, necessity. A.

بَا زَرْوَرَت *ba zarūrat*, perforce. P.A.

زَرْوَرَاتِي *zarūrate*, an urgent need, a pressing

زَرِير *zarir*, blind. A. [necessity. A.P.]

زَرِيرِي *zarīre*, a blind man. A.P.

زُف *zu'f*, feebleness, weakness, debility. A.

زَا'ف *za'if* (P. pl. *za'ifān*), weak, feeble; infirm; impaired; thin, spare, slender. A.

زَا'فِ-أَنْدَام *za'if-andām*, slender-bodied. A.P.

زَا'فِ هَال *za'if hāl*, in a weakly state; in slender circumstances. A.P.

زَا'فِي *za'ife*, a weak man. A.P.

زَلَالَت *zalālat*, going astray, error, erroneousness, ruin, perdition. A.

زَمَّة *zamma* ('), the vowel mark for "u;" whiskers. A. [the mind. A.]

زَمِير *zamir*, mind, thought; what is hidden in

زَمِين *zamīn*, surety, sponsor, security, bail. A.

زَيْغَم *zaigham*, lion. A.

زَيْمُرَان *zaimurān*, a species of fragrant herb. A.

ط

طَارَم *tāram*, dome, vault. P. [ven. P.A.]

طَارَمِي أَلَا *tārami ā'lā*, the highest vault, heaven or طَاعَت *tā'at*, obedience, service of God, worship or devotion. A.

طَاعَتَش *tā'atash*, his worship; devotion to Him. A.P.

طَاعِن *tā'in* (P. pl. طَاعِنَان *tā'inān*), reviling; reviler, gainsayer. A. [man; tyrant. A.]

طَاغِي *tāghī*, leader of rebels, violent refractory

طَاق *tāk*, portico, cupola, dome. A.

طَاقَت *tākat*, strength, power, ability; strength

to bear, power of endurance. A.

طَال *tāla*, he (or it) was (or is, or becomes) long (3 per. perf. of طَوَّلَ *ṭawwala*). A.

طَالَ لِسَانَهُ *tāla lisānuhu*, his tongue grows long. A.

طَالِب *tālib*, asking, seeking, desirous, urgent,

eager, pressing, anxious to obtain, craving; candidate; lover. A.

طَالِع *tāli*, arising; fortune; the star of one's

طَاوُس *tā'us*, peacock. A. [nativity. A.]

طَاوُسُ زَيْبِي *tā'us-zebe*, peacock-decorator. A.P.

طَاوُسِي *tā'usī*, belonging to a peacock; made of

peacock's feathers. A.P.

طَاهِر *tāhir*, pure. A.

طَائِر *tā'ir*, flying; flier. A.

طَائِرِي *tā'ire*, a bird, any thing that flies. A.P.

طَائِفَة *tā'ifa*, company, party; band, train, troop;

gang; sect; class. A.

طَبَاع *tibā'*, nature, temperament, disposition. A.

طَبَانْجَة *tabāncha* (or طَبَانْجَة *tabānja*), slap, blow, buffet, cuff. P.

طَبَائِع *tabā'i* (pl. of طَبِيعَة *tabī'at*), natures,

temperaments, constitutions, capacities. A.

طَبَع *tab'*, nature, temperament. A.

طَبَعُ چَار *chār tab'*, four humours, elementary

qualities or complexions (which are found

in man). P.A. [platform. A.]

طَبَق *tabaq*, dish, tray; storey of a house, flat;

طَبَقِي *tabake*, an entire tray, a whole salver. A.P.

طَبْل *tabl*, drum. A.

طَبْلَة *tabla*, large wooden dish in which fruits

or perfumes are exposed, tray. A.

طَبِيب *tabīb*, physician, doctor. A.

طَبِيعَة *tabī'at*, natural habit, disposition, state

of body or mind. A.

طَبِيعَتِ شَنَاس *tabī'at-shinās*, knowing the tem-

perament; skilful physician. A.P.

طَرَابُلُوس *tarābulūs* (or طَرَابُلُوس *tarābulus*), the

city of Tripoli. A.

طَرَابُلُوسِي شَام *tarābulūsi shām*, Tripoli in Syria,

to distinguish it from طَرَابُلُوسِي غَرَب *tarābulūsi*

gharb, Tripoli in Barbary. A.P.

طَرَار *tarrār* (P. pl. طَرَارَان *tarrārān*), cutpurse. A.

طَرَب *tarab*, mirth, hilarity; excitement. A.

انگيز *tarab. angez*, mirth-exciting; moving, affecting. A.P.

طرح *tarḥ*, manner, mode; position, establishment; fixing or laying the foundation of an edifice. A.

دادن بطرح *ba tarḥ dādan*, to give (that is, compel to purchase) at a high price. P.A.

فکندن طرح *tarḥ figandan*, to lay a foundation; to practise. A.P.

طرف *taraf*, direction, part, side, quarter. A.

طرفي *tarafe*, a portion, a part. A.P.

طريق *tarik*, way, course, road; rite, profession, sect, creed. A.

بطريق *ba tarīki* (or طريق *bar tarīki*), by way of. P.A. [used adverbially]. A.

طريقاً *tarīkan*, as to the road (acc. of *tarik*, طريق *tarīkat*, mode of living, way of life; religious order. A.

پير طريق *piri tarīkat*, superior of an order or sect, prior, abbot. P.A.

طريقي *tarīke*, a way, one way, some way. A.P.

طعام *ta'am* (P. pl. طعامها *ta'āmḥā*), meat, food, meal, viands, victuals. A.

طعمه *tu'ma*, meat, food; dinner, meal. A.

طنن *ta'n* (or طعنه *ta'na*), blame, reproach, jeer, gibe, banter, taunt, sarcasm, censure. A.

زندن طعنه *ta'na zadan*, to cast reflections, to revile, to jeer, to sneer at. A.P.

زنان طعنه *ta'na-zanān*, jeering, sneering. A.P.

طفل *tiḥl*, child, infant. A.

طفلي *tiḥli*, childhood. A.

... *tiḥle*, a child, a boy, a lad. A.P.

طفوليت *tufūliyāt*, childhood, infancy. A.

طلا *tilā*, gold, gilding; pure gold; gold fringe or wire. P.

طلاق *talāk*, divorce. A.

طلب *ṭalab*, inquiry, requisition; claim, demand; pursuit, search, quest; invitation. A.

طلب کردن *ṭalab kardān*, and نمودن *ṭalab namūdan*, to demand, require; to seek, summon, call for; to expect, look for. A.P.

طلبگار *ṭalabgār*, one who requires; suitor. A.P.

طلبیدن *ṭalbidān*, to seek; (a Persian verb coined from the Arabic). P. [ance. A.

طلعة *ṭal'at*, aspect, countenance, sight, appearance *bi ṭal'atihi*, by his countenance. A.

طمع *ṭama'*, covetousness, desire, greediness, cupidity. A.

داشتن طمع *ṭama' dāshtan*, and کردن *ṭama' kardan*, to covet; to expect. A.P.

طنز *tanẓ*, sneer, sarcasm, ridicule. A.

طور *tūr*, mountain, especially Mount Sinai. A.

طوطي *tūtī*, parrot. P.

طوع *tau'*, obeying, cheerfully submitting to. A.

طوعاً و کرها *tau'an wa karḥan*, nolens volens, willing or unwilling, willing or not. A.

طوفان *tūfān*, flood, deluge. A.

طول *tūl*, length. A.

طويلة *ṭawīla*, a long rope by which a number of horses, asses, goats, &c., are fastened together in a row; a row of horses, &c. so fastened; gang; stable. A.

طهارت *ṭahārat*, ablution, cleanness, purification, sanctity. A. [ness. A.

طيب *ṭib*, good, excellence, sweetness, deliciousness *ṭibu'l* (properly *ṭaiyibu 'l*) *adā*, melodious, musical. A.

طيب آميز *ṭib-āmez*, blended with sweetness. A.P.

طيبت *ṭibat*, being good or sweet; sweetness. A.

طيبت آميز *ṭibat-āmez*, imbued with goodness, mingled with sweetness. A.P.

طيبت لهجي *ṭib-lahjate*, a sweetness of intonation, melodiousness of voice. A.P.

نفس طيب *ba ṭibi nafs*, with a willing or cheerful mind. P.A.

طير *ṭair*, bird. A.

طيران *ṭayarān*, flying, flight. A.

طيرة *ṭaira*, levity of mind, frivolity; rage, wrath. A.

طيرة *ṭira*, regret, sorrow, shame. P.

طيش *ṭaiṣh*, inconstancy, levity, folly. A.

طيف *ṭaiḥ*, form, spectre, apparition, vision. A.

ظ

ظالم *zālim* (P. pl. ظالمان *zālimān*), cruel, unjust, iniquitous, oppressive; oppressor, tyrant. A.

ظالمی *zālime*, a tyrant, a certain tyrant. A.P.

ظاهر *zāhir*, outward, exterior; clear, evident, plain, obvious, apparent, manifest. A.

ظاهر از روی *az rūyi zāhir*, from outward appearance. P.A.

ظرافت *zarāfat*, ingenuity, dexterity; address; wit, facetiousness, pleasantry, jocularly. A.

ظریف *zarīf* (P. pl. ظریفان *zarīfān*), ingenious, clever, skilful; witty; man of wit and genius, wit. A.

ظفر *zafar*, conquest, victory, triumph. A.

ظل *zill*, shadow. A.

ظل الله *zillu 'llāhi*, the shadow of God. A.

ظلم *zulm*, tyranny, oppression; injustice, wrong, iniquity. A.

ظلمات *zulmāt*, *zulamāt*, or *zulumāt* (pl. of *ظلمة* *zulmat* or *zulumat*), darknesses. A.

ظلمت *zulmat*, darkness, obscurity; a dark region at the world's end, where the fountain of life is supposed to be. A.

ظلم *zalūm*, most tyrannical, unjust, or oppressive; a great tyrant. A.

ظم *zim*, thirst. A.

ظماً *zama*, thirst, thirstiness. A.

ظماً بقلبي *zama'un bi kalbi*, there is a thirst in my heart. A.

ظني *zann*, opinion, thought, idea; suspicion. A.

حسن ظن *husni zann*, good opinion. A.P.

حسن ظني *husni zanne*, the good opinion. A.P.

ظهر *zahr*, back, outside. A.

ظهر *zahir*, backer, supporter; protector. A.

ع

عابد *'ābid* (P. pl. عابدان *'ābidān*) worshipper (of God or idols); religious recluse, devotee. A.

عابد فريسي *'ābid-firebe*, a hermit-seducer. A.P.

عاج *'āj*, ivory. A.

عاجز *'ājiz*, weak, impotent, feeble, unable, incapable, hard pressed, wretched, at bay. A.

عاجز آمدن *'ājiz āmadan*, to prove feeble, unable, or incompetent, to fail. A.P.

عاجل *'ājil*, transitory, fragile, fleeting (hence, the present life). A.

عادت *'ādat* (pl. عادات *'ādāt*), custom, habit, wont, usage, use. A.

عادل *'ādil*, just, equitable. A.

عار *'ār*, shame, reproach, disgrace. A.

عارض *'ariz*, cheek; accident, misfortune. A.

عارف *'arif* (P. pl. عارفان *'arifān*), wise, skilful, knowing, intelligent; knower (of God), holy; holy man. A.

عاريت *'ariyat*, anything borrowed or lent; loan. A.

عاشق *'ashik* (P. pl. عاشقان *'ashikān*), lover. A.

عاشقي *'ashiki*, the relation of lover. A.P.

عامي *'aṣi* (P. pl. عاصيان *'aṣiyān*), disobedient, mutinous; sinner, rebel, transgressor. A.

عانيت *'afiyat*, health, safety. A.

عافين *'āfin* (acc. pl. of عافي *'afi*), forgiving; forgivers. A.

والعافين عن الناس *wa 'l 'āfina 'ani 'n nāsi*, and those who forgive men. A.

عاقبت *'ākibat*, end; in the end, at length, at last, after all, in the long run. A.

عاقبة الامر *'ākibatu 'l amr*, at the end of the affair, finally. A. [wise. A.

عاقل *'ākil* (P. pl. عاقلان *'ākilān*), intelligent,

عاكف *'ākif* (P. pl. عاكفان *'ākifān*), assiduous, attentive. A.

عاكفان كعبه *'ākifāni ka'ba*, those who constantly remain in religious attendance at the Kaabah, or cubical temple at Mecca. A.P.

عالم *'ālam*, the world. A.

... عالم *'ālim* (P. pl. عالمان *'ālimān*), learned, wise; learned man, doctor. A.

عالم الغيب *'ālimu 'l ghaib*, knower of secret things; omniscient. A.

عالم آراي *'ālam-ārāi*, world adorning, adorning, or regulator of the universe. A.P.

عالم صورت *'ālamī šurat*, visible or external world. A.P. [world. A.P.

عالم معني *'ālamī ma'nā*, invisible or spiritual world. A.P.
عالمي *'ālamī* (pl. عالميان *'ālamīyān*), a man, an inhabitant of the world; worldly-minded, worldling. A.P.

عالي *'ālane*, a world, a whole world. A.P.

... عالمي *'ālime*, a learned man. A.P.

عالي *'ālī*, high, exalted. A.

عام *'amm*, common, vulgar, public, general, common people. A.

عامل *'āmil*, maker, doer, performer; practical, active; collector of revenue; (in grammar) governing (particle). A.

عامل الجر *'āmilu 'l jarri*, one who draws or drags; (a particle) requiring the noun following to be marked with *kasra*, or sign of the genitive case. A.

عامي *'ammī*, untaught, illiterate; common, plebeian; (pl. عاميان *'ammīyān*) people, subjects. A.P.

عائدة *'ā'idat*, (is or will be) returning (pres. part. fem. of the verb عاد *'āda*: see لا *li* *anna*). A.

عباء *'abā*, cloak open in front, without sleeves (worn by dervishes), a dervish's blanket or garment. A.

عباد *'ibād* (pl. of ... *'abd*), servants. A.

عبادي *'ibādī*, my servants. A.
 عباده *li 'ibādihī*, for his servants. A.
 عبادة or عبادت *'ibādat*, (P. pl. عبادتها *'ibādathā*),
 worship, devotion; act of devotion, adora-
 tion. A.
 عبادتك *'ibādatika*, of Thy worship. A.
 عبارت *'ibārat*, phrase, expression, phraseology,
 mode of speech, or style in writing. A.
 عبد *'abd*, servant, slave. A.
 عبي *'abdī*, my servant. A.
 عبد القادر گیلانی *'abdu 'l kādir Gīlānī*, a doctor
 of eminent sanctity, born in the Persian
 province of Gīlān, and died at Bagdad,
 A.H. 561, A.D. 1166. A.
 عبدنا *'abādna*, we have worshipped (perfect of
 the verb عبد *'abada*). A.
 عبدناک *'abādnaḳa*, we have worshipped (or
 served) Thee. A.
 عبرت *'ibrat*, warning; subject for serious re-
 flection. A.
 عبرت گرفتن *'ibrat giriftan*, to take warning. A.P.
 عبور *'ubūr*, crossing (a river); transit, passage. A.
 عبور کردن *'ubūr kardan*, to pass clear of, to
 clear. A.P.
 عیر *'abir*, ambergris; a perfume composed of
 musk, sandal-wood, and rose-water. A.
 عیری *'abirī*, art thou ambergris? A.P.
 عتاب *'itāb*, reproach, chiding, reproof, reprimand,
 censure, displeasure. A.
 عجائب *'ajā'ib* (pl. عجیبة *'ajibat*), wonders,
 marvels, miracles. A.
 عجب *'ujb*, pride, conceit, self-complacency. A.
 . . . *'ajab*, wonder, astonishment, surprise, the
 wonder (was) ! strange, marvellous. A.
 العجب کاری *bu 'l 'ajab kāre*, a strange piece
 of business ! A.P.
 چه عجب *chi 'ajab*, what wonder ? P.A.
 عجتر *'ajābtar*, stranger, more marvellous. A.P.
 عجز *'ajz*, weakness, impotence, incapacity. A.
 عجل *'ijl*, calf. A.
 عجلًا جسدًا *'ijlan jasadān*, (acc.) a calf of red
 gold; the golden calf of the children of
 عجم *'ajam*, Persian. A. [Israel. A.
 عجمی *'ajamīy*, foreign; Persian. A.
 عجز *'ajūz*, five, (or according to some) seven,
 days at the winter-solstice, the last few
 days of winter. A.
 عجن *'ajīn*, plaster, mortar, cement; dough. A.

عجین الکلس *'ajīnu 'l kilsī*, mortar (made of
 lime. A. [like. A.
 عداوة or عداوت *'adāwat*, hostility, enmity, dis-
 عدت *'iddat*, the time of probation which must
 expire before a divorced woman can be re-
 عدل *'adl*, justice, equity. A. [married. A.
 عدم *'adam*, *'udm* or *'udum*, deficiency, priva-
 tion, loss; absence; non-existence; anni-
 عدو *'aduww*, enemy, foe. A. [hilation. A.
 عدوکت *'aduwwika*, of thine enemy. A.
 عدول *'udul* (pl. of عادل *'ādil*), just men. A.
 عدیل *'adil*, equal in weight or in quantity,
 equiponderant; (hence) a travelling com-
 panion seated in a litter on the opposite
 side of a camel. A.
 عذاب *'azāb*, punishment, torment, torture. A.
 عذاب النار *'azāba 'n nārī*, (from) the torments
 of the fire (accusative). A.
 عذار *'izār*, face, cheek. A. [ment. A.
 عذر *'uzr*, excuse, plea, apology, acknowledg-
 عذر خواستن *'uzr khwāstan*, to beg pardon or
 excuse, to apologize. A.P.
 عذر نهادن *'uzr nihādan*, to excuse, pardon. A.P.
 عذری *'uzrī*, my apology, my excuse. A.
 عراق *'irāk*, the ancient Chaldæa, Irāk; name
 of a mode in music. A.
 عرب *'arab*, Arabia; Arab; Arabs. A.
 عربدہ *'arbada*, conflict, scuffle, disturbance,
 quarrel, drunken riot. A.
 عربی *'arabīy*, Arabian; the Arabic language. A.
 عرصہ *'arṣa*, area, space, extent, court; board
 (for chess or draughts). A.
 عرض *'arz*, representation, statement, petition. A.
 . . . *'irz*, reputation, fame, character. A.
 عرفنا *'arafnā*, we have known (perf. of the verb
 عرف *'arafa*). A.
 عرفناک *'arafnāḳa*, we have known Thee. A.
 عرق *'irk*, root, stock. A. [spirit, rack. A.
 . . . *'arak*, perspiration, sweat; blush; juice,
 عرفها *'irkuhā*, its root, or stock. A.
 عروس *'arūs*, bride, spouse. A.
 عروسی *'arūsī*, nuptials, wedding. A.P.
 عریان *'uryān*, naked, nude; stripped, robbed,
 despoiled. A.
 عز *'azza*, he was great or glorious; hence, incom-
 parable, glorious (epithet of the Deity). A.
 عز نصره *'azza naṣruhu*, May his victory be
 glorious ! A.

عزّ 'izz, glory, dignity, grandeur, excellence. A.
 عزب 'azab, unmarried man, bachelor. A.
 عزيم 'azabam I am a bachelor. A.P.
 عزة or عزت 'izzat, honour, dignity, glory. A.
 بعزت ba 'izzat, with honour. P.A.
 بعزت تر ba 'izzattar, more honourable. P.A.
 عزلت 'uzlat, retirement, solitude, seclusion, sequestration, voluntary resignation. A.
 عزم 'azm, undertaking, design, resolve, determination, preparation. A.
 عز وجلّ 'azza wa jalla, May He be honoured and glorified! (as epithets of the Deity) Great and Glorious. A.
 عزيز 'aziz, precious, dear, valued; lover; excellent, honourable, glorious, venerable; (a title given to Potiphar, prince of Egypt, in the chapter of the Kurān entitled "Joseph," and hence) prince or king of Egypt. A.
 عزيزي 'azīze, the precious, excellent one; an excellent object. A.P.
 عزيمة 'azimat, incantation, spell; resolution, undertaking; departure. A.
 عسر 'usr, difficulty, distress. A.
 ان مع العسر يسرا inna ma'a 'l'usri yusran, verily along with distress (is) ease. A.
 عسل 'asal, honey. A.
 عشاء 'ashā, supper. A.
 ... 'ishā, the first watch of the night, evening; evening prayer. A.
 عشاق 'ushshāq (pl. of عاشق 'āshiq), lovers; (see برده). A.
 عشرت 'ishrat, agreeable conversation, enjoyment, joy, happiness, conviviality, jollity. A.
 عشق 'ishk, love. A.
 عشق بازي 'ishk-bāzī, love-making, loving, amorous talk:—'ishk-bāze, a lover. A.P.
 عما 'aṣā, stick, staff, wand; yard, penis. A.
 عصارة 'uṣāra, juice, expressed juice. A.
 عصر 'aṣr, age, time. A.
 عصمت 'iṣmat, chastity, continence, purity. A.
 عصيان 'iṣyān, sinning, sin; rebellion, opposition. A. [elbow. A.
 عمد 'azud, the arm from the shoulder to the
 عضد الدولة القاهرة 'azudu 'd daulati 'l kāhirati, the arm of the victorious empire. A.
 عضو 'uḡw (P. pl. عضوا 'uḡvā), limb, joint. A.
 عضوي 'uḡve, one member, a member. A.P.

عطاء 'atā, giving, bestowing; present, gift, donation; payment. A. [gist. A.
 عطار 'attār, dealer in perfumes and drugs, drug-
 عطش 'atashan, of thirst (acc. of عطش 'atash, thirst, used adverbially). A.
 عظيم 'aẓīm, great, large; high in dignity or value. A. [innocence. A.
 عفاف 'afāf, abstaining, continence, chastity; عفو 'afw, pardon, forgiveness. A.
 عقب 'akab, heel; after, behind. A.
 در عقب dar 'akab, afterwards, subsequently. P.A.
 عقبي 'ukbā, end; reward; life to come. A.
 عقد 'akd, knot; cluster; bond, contract; resolve; closing or settling (a bargain). A.
 عقد بستن 'akd bastan, to tie a knot. A.P.
 عقد نكاح 'akdi nikāh, marriage-knot. A.P.
 عقده 'ukda, knot; marriage-knot; frown. A.
 عقل 'akl, intellect, reason, judgment, sense. A.
 عقوبت 'ukūbat, punishment, torture, torment. A.
 عقول 'ukūl (pl. of عقل 'akl), intellects, understandings, reasoning powers. A.
 عقولهم 'ukūlihīm, of their understandings. A.
 علي قدر عقولهم 'alā ḡadri 'ukūlihīm, according to the capacity of their understandings. A.
 عكس 'aks, reverse, contrary, opposite, inversion. A.
 في عكس الدجی fi 'aksi 'd dujā, in the opposite of darkness, i. e. in brightness. A.
 علا 'alā, he was high; (hence) Most High, (epithet of the Deity). A.
 علاج 'ilāj, medical treatment, doctoring, remedy, cure. A.
 علامت 'alāmat, sign, mark, characteristic. A.
 علامة 'allāma, most learned (man). A.
 علانية 'alāniyat, external deportment. A.
 علانيتي هذا 'alāniyatī hāzā, this my outward and visible conduct. A.
 علت 'illat, cause, reason, motive, pretence, pretext, plea; accident, misfortune, casualty; disease; grounds of a charge or accusation. A.
 علتی 'illate, a ground for any charge or accusation, a plea of arraignment. A.P.
 علفزار 'alaf-zār, pasture, meadow. A.P.
 علقت 'ulikāt, was, or had been suspended (3rd sing. fem. pass. of the verb علق), A.
 علقت بالشجر الأخضر نار 'ulikāt bi 'sh shajari 'l akh-zari nāru, (as though) fire was suspended from the green tree. A.

علم 'ilm, learning, knowledge, science. A.
 .. 'alam, flag; banner; badge, distinctive mark worn on the dress; epaulet. A.
 علماء 'ulamā (pl. of عالم 'ālim), learned men, ulemas or doctors. A.
 علم شدن 'alam shudan, to be conspicuous, distinguished or famous. A.P. [metic. A.P.
 علم محاسبه 'ilmi muḥāsaba, the science of arithmetic. A.
 علو 'uluww, height, exaltation. A.
 علوة 'uluwwahu, his high station (acc. governed by the preceding verb ادام adāma). A.
 علوم 'ulūm (pl. of علم 'ilm), sciences. A.
 علوي 'ulwīy, high, sublime. A.
 ... 'alawīy, a descendant of Alī, the son-in-law of Muhammad. A.
 علوم 'alawīyam, I am a descendant of Alī. A.P.
 علي 'alā, upon, on, over, above; against, after, according to. A.
 علي دين ملوكهم 'alā dīni mulūkihi, according to the religion of their princes. A.
 علي الدوام 'ala 'd dawāmi, perpetually, always. A.
 علي العباد 'ala 'l 'ibādi, against servants. A.
 علي الفطرة 'ala 'l fiṭrati (in the text, erroneously, (الفترة), within the pale of the true religion (Islām). A. [the measure. A.
 علي قدر 'alā ḡadri, in proportion, according to
 علي الليل 'ala 'l laili, through the night. A.
 علي المصنف 'ala 'l muṣannifi, on the author; it rests with the author (to prove). A.
 علي ulā, height, sublimity, glory, dignity. A.
 علي 'aliy, Alī, the cousin and son-in-law of Muhammad. A.
 علي 'alaiya, on me, upon me, against me. A.
 عليا 'ulyā (fem. of اعلى ā'la), upper, higher. A.
 علي ياد 'yadi 'ulyā, the upper (i.e., the bestowing) hand. A.P.
 عليك 'alaika, upon thee, i.e., thou oughtest to do; against thee. A.
 عليك ما mā 'alaika, what is laid upon, or is incumbent on thee. A.
 عليه 'alaihi, upon or against him. A.
 عليها 'alaihā, on, upon, against her (or it). A.
 عليه السلام 'alaihi 's salām, on him be peace. A.
 عم 'amm (p. pl. عمان 'ammān), father's brother, paternal uncle. A.
 عم بني عم banī 'amm, sons of a paternal uncle, first cousins. A.

عمارت 'imārat, edifice, building, structure
 repairment, refitting. A.
 عمدة 'umdat and 'umda, support, prop, buttress (generally occurring in composition). A.
 عمدة النواص 'umdatu 'l ḡhawāṣṣ, pillar of the nobles, prime minister. A.
 عمدة الملوك 'umdatu 'l mulūk, the pillar or
 عمر 'umr, age, life; long life. A. [kings. A.
 ... 'umar, Omar (a man's name). A.
 عمرو 'amran (acc. of عمرو 'amr), a proper name; 'Amr: (the genitive is عمرو 'amrin). A.
 عمرو 'amr (pronounced عمرو 'amr, the و raw being added to distinguish this word from عمر 'umar), a proper name: a fictitious name, like John Nokes, used in scholastic and juridical treatises. A.
 عمرو لث 'amr laṯ, name of the second Sultān of the dynasty of the Saffarides who reigned in Persia. A.
 عمري 'umre, a life, a life time. A.P.
 عمل 'amal (p. pl. عملها 'amalhā), work, labour, act, action, practice, business, service, employ; good works. A.
 عمل 'amila, he did, he wrought. A.
 عمل صالحا من عمل صالحا man 'amila ṣāliḡan, he who doeth a good deed. A.
 عمل فرمودن 'amal farmūdan, to put in office, to employ. A.P.
 عموم 'umūm, community, universality. A.
 علي العموم 'ala 'l 'umūm, commonly, generally. A.
 عميم 'amīm, universal, general, expansive, diffusive, comprehensive. A.
 عن 'an, off, from, from off; of. A.
 عنا 'anā, adversity, distress, teen. A.
 عنب 'unnāb, jujube-tree and fruit. A.
 عنب رنگ 'unnāb-rang, jujube-coloured. A.P.
 عناد 'inād, obstinacy, perverseness, violence, hostility, contention. A.
 عنقود 'anāḡiḡ (pl. of عنقود 'unḡud), clusters,
 عنان 'inān, rein, bridle. A. [bunches. A.
 عنايت 'ināyat, aid, assistance, favour, countenance, protection. A.
 عنبر 'ambar, ambergris (a perfume to which jetty hair is frequently compared). A.
 عند 'inda, with, at, at the time of, near. A.
 عند الله 'inda 'llāhi, in the sight of God. A.
 عند الاعيان 'inda 'l ā'yāni, in the presence of the nobles. A.

و عند هبوب النّاشرات *wa 'inda hubūbi 'n nāshirātī*, and at the time of the blowing of the cloud-scattering winds. A.

عندليب *'andalīb*, nightingale. A.

عنقوان *'unfuqān*, the best part (of a thing); the vigour, beauty, freshness, flower or prime (of youth). A.

عنكبوت *'ankabūt*, spider. A.

عنه *'anhu*, of him, with him. A. [him. A.

عنه راض *'anhu rāzin*, satisfied, or pleased with
عواقب *'awākīb* (pl. of عاقبة *'ākibat*), ends, issues, consequences. A. [his last end. A.

عواقبه *'awākībahu* (acc.), his future destinies,
عوام *'awāmm* (pl. of عامّة *'āmmat*), common people, commonalty. A.

عوام الناس *'awāmmu 'n nās*, the common people, the multitude. A. [blemishes. A.

عوائب *awā'ib* (pl. of عيب *'aib*), defects, faults,
عوائد *awā'id* (pl. of عائدة *'ā'idat*), returns; profits, gains, advantages. A.

عود *'ūd*, aloë-wood. A.

عوض *'iwaz*, equivalent, substitute, anything given or received in exchange; lieu, stead. A.

عون *'aun*, aid, help, assistance. A.

عهد *'ahd*, time, reign; agreement, compact, covenant, engagement; vow, promise, rule. A.

عهده *'uhda*, office, appointment, trust; obligation; charge, accusation. A.

عز عهدہ بدر آمدن *az 'uhda ba dar āmadan*, to quit one's self of an obligation or charge or allegation; to pay off, become quits. P.

عيارى *'aiyārī*, deceit, cunning, trick, stratagem. A.P.

عيال *'iyāl* (pl. of عيل *'ayyil*), family, children, household, domestics. A.

عيب *'aib* (P. pl. عيبها *'aibhā*), fault, defect, failing, vice, blemish, disgrace. A.

عيب کردن *'aib kardan* (or گرفتن *giriftan*), to accuse, reproach, censure, criticise, blame, find fault with, slander, vilify, take notice of (or carp at) faults and failings. A.P.

عيب جو *'aib-jū* (P. pl. عيب جوان *'aib-jūyān*), fault-finder, censorious, carper, caviller. A.P.

عيبى *'aibe*, a blemish, a fault, a defect. A.P.

عيد *'id*, festival, fête, holiday. A.

عيد اضحیٰ *'idi aẓhā*, the festival of sacrifices celebrated at Mecca, on the 10th of المحرم *zu 'l hijja*, the last month of the Arabian year, in honour of Abraham's offering up (as the Muhammadans say) Ishmael. A.P.

'is (pl. of ايس *'ā'yas*), (camels) of a whitish yellow colour. A.

عيسى *'isā*, Jesus. A.

عیش *'aish*, life; pleasure, enjoyment. A.

عين *'ain*, eye; fountain, source; the very essence, individual, thing itself; certainty, accuracy, veriest. A.

من عين جيراني *min 'aini jirānī*, from the eyes of my neighbours. A. [pitch. A.

عين القطر *'ainu 'l kitr*, the very essence of
عوب *'uyūb* (pl. of عيب *'aib*), vices, faults, defects, blemishes. A.

غ

غار *ghār*, cave, cavern, den. A.

غارت *ghārat*, hostile incursion, foray, raid for predatory purposes; robbery; plunder, booty. A.

غازي *ghāzī*, warrior, conqueror; one who wages war against infidels; a rope-dancer, tumbler, juggler. A.

غاص *ghāsa*, he has sunk or plunged (3 per. sing. perf. of غوص *'ghuṣ*). A.

الکعب غاص فی الكعب *ghāsa fi 'l kuṣubi*, (him who) has sunk into the sand-heaps. A.

غافل *ghāfil*, forgetful, negligent, remiss, inattentive, off one's guard. A.

غالب *ghālib*, overcoming, superior, prevailing, paramount, predominant, overpowering, strong, triumphant, victorious; chief, most. A.

غالب آمدن *ghālib āmadan*, to overcome, prevail against, get the better of. A.P.

غالب اوقات *ghālib auqāt*, on most occasions. A.P.
غائب *ghā'ib*, absent, invisible, out of sight; departed, disappeared. A.

غایت *ghāyat*, end, point, extremity, limit, extreme, excess, intensity. A.

بغایت *ba ghāyat*, in the extreme. P.A.

غائب *ghibban*, every second day. A.

غبار *ghubār*, dust. A.

[traitor. A.

غدار *ghaddār*, faithless, perfidious, treacherous;

غدر *ghadr*, perfidy, treachery, treason. A.

غذيت *ghuẓita*, thou hast been nourished (pass. of the verb غدي *ghazā*, he nourished). A.

غراب *ghurāb*, crow, raven. A.

يا غراب الين *yā ghurāba 'l baini*, O raven (whose appearance or croak is ominous) of separation! A.

غرامت *gharāmat*, mulct, fine; tribute; a debt which must be paid; injury, damage. A.

غرائب *gharā'ib* (pl. of غريبة *gharībāt*), extraordinary and strange things, rarities. A.

غراب *ghurabā* (pl. of غريب *gharīb*), strangers, friendless, poor. A.

غربال *ghirbāl*, large sieve. A.

غربت *ghurbat*, foreign travel, exile, expatriation, emigration. A.

غرض *gharaz*, intention, design; selfish purpose, aim or interest; spite, rancour, grudge; (adv.) in short. A.

غرضي *gharaze*, a spite, a grudge, an ill turn. A.P.

غرفة *ghurfā*, upper chamber, balcony on the top of a house. A.

غرق *ghark*, immersion, sinking, drowning. A.

غرق شدن *ghark shudan*, to be swamped, to founder; to be plunged or drowned. A.P.

غرور *ghurūr*, deception, delusion; pride, haughtiness; vain-glory, vanity; insolence; flattery, adulation. A.

غرة *ghirra* (for A. *gharra*), deceived, deluded, imposed upon; haughty, proud. P.

غريب *gharīb* (P. pl. غريبان *gharībān*), uncommon, strange, foreign; wondrous; poor; stranger. A.

غربي *gharībī*, peregrination, foreign travel; foreignness; poverty, indigence. A.

غربي *gharībe*, a stranger, a foreigner. A.P.

غرق *gharīk*, immersed, sunk, sinking, drowning, drowned. غريقاً *gharīkan* (acc.) A.

غروب *ghiriv*, clamour, outcry, shout; roll (of a drum). P.

غزالي *ghazzālī*, name of a celebrated philosopher and controversialist, who died A.H. 506. A.

غزل *ghazal*, anacreontic poem; ode. A.

غصة *ghuṣṣa*, choking sensation, suffocation; anguish, distress, pain, sorrow; displeasure, wrath. A. [branches, boughs. A.

غصون *ghuṣūn*, (pl. of غصن *ghuṣn*), young غضبان *ghazbān*, angry, chiding. A.

غفران *ghufrān*, remission of sins, pardon, forgiveness, absolution. غفراناً *ghufrānan*, (acc.). A.

له غفرت *ghafartu lahu*, I have pardoned him. A.

غفلت *ghaflat*, neglect, negligence, thoughtlessness, carelessness, forgetfulness, remissness. A.

غفور *ghafūr*, forgiving, pardoning (by God). A.

غلام *ghulam* (P. pl. غلامان *ghulamān*), slave, servant, lad, page. A.

غلباء *ghalbā*, thickly planted (orchard). A.

غلبة *ghalabat* or *ghalaba*, victory, predominance, overpowering. A. [overcome. A.P.

غلبه کردن *ghalaba kardan*, to prevail against, to

غله *ghalla*, corn, grain. A.

غلط *ghalat*, fault, error, blunder, mistake. A.

غلطیدن *ghaltīdan*, to roll, wallow, welter. P.

غلیظ *ghalīẓ* (P. pl. غلیظان *ghalīẓān*), gross, filthy, coarse, rough, hard-hearted, brutal. A.

غم *ghamm*, grief, sorrow, sadness, regret; care, concern, solicitude, anxiety; harm, loss. A.

غم خوردن *ghamm khurdan*, to grieve, sorrow; to devour sorrow, to sympathize with. A.P.

غم داشتن *ghamm dāshtan*, to care, have a care. A.P.

غم فردا *ghammi fardā*, cares of the morrow. A.P.

غماز *ghammāz*, informer, accuser, detractor. A.

غمّت *ghammāt*, care to thee, care of thee. A.P.

غمزه *ghamza*, glance; amorous glance, ogling; wink, nod. A.

غمّی *ghamme*, a grief, a sorrow. A.P.

غنائم *ghanā'im* (pl. of غنیمه *ghanīmat*), spoils. A.

غنی *ghanīy*, rich, independent. A.

غنی تر *ghanītar*, richer, wealthier. A.P.

غنیمت *ghanīmat*, fortunate hit; prize, gain, booty; blessing, precious privilege. A.

غنیمت شمردن *ghanīmat shumurdan*, to count as a precious opportunity, to esteem as a privilege. A.P.

غواشی *ghawāshī* (pl. of غاشیه *ghāshiyat*), coverings for saddles, (such as grooms in Persia and India to this day carry on their shoulders, with which they cover the saddle every time their master alights from his horse). A.

غواشی حامل *ghāwāshī 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle coverings (acc. used adverbially). A.

غواص *ghawwās*, diver for pearls, pearl-fisher. A.

غور *ghaur*, deep reflection, profound meditation, mature consideration. A.

غوطه *ghoṭa*, dive, dip, sousing, ducking. A.

غوطه خوردن *ghoṭa khurdan*, to get a ducking. A.P.

غوک *ghūk* (pl. غوکان *ghūkān*), frog. P.

غیاث *ghiyās*, succour, redress, aid, help. A.

غیاث الاسلام *ghiyāsu 'lislāmī*, defender of true faith. A.

غيب *ghaib*, concealment, invisibility; concealed, secret, hidden, invisible; supernatural riches. A.

دان غيب *ghaib-dān*, seer, one who knows future events or secrets; omniscient. A.P.

غيبت *ghaibat*, absence, separation, losing sight . . . *ghibat*, slander, back-biting. A. [of. A.

غير *ghair*, other, other than, different. A.

غير *ghaiyara*, he altered, made a change (2nd form of the verb غار *ghāra*, for غير). A.

والشيب غير بي *wa 'sh shaibu ghaiyara bī*, and hoariness has wrought a change in me. A.

غيرت *ghairat*, zeal, jealousy. A.

غير مانع *ghairu mān'in*, (is) not preventing, does not prevent. A.

غيري *ghairī*, beside me, other than me. A.

غيظ *ghaiz*, rage, ire, fury, wrath, anger. A.

ف

ف *fa* (particle of gradation), and so, and consequently, and thereupon, for, then, therefore. A. [woman. A.

فاجرة *fājira* (fem. of فاجر *fājir*), an unchaste

فاحش *fāhish* (fem. فاحشة *fāhisha*), shameful, impudent, indecent, outrageous. A.

فاحشه زن *zani fāhisha*, whorish woman. P.A.

فاخر *fākhir*, splendid, glorious, brave, showy; distinguished, honourable, precious; important. A.

فإذا *fa izā*, then, in that case, therefore. A.

فارس *fārs*, Persia proper. P.

فارس *fāris*, rider (of a mule or ass), cavalier. A.

فارسي *fārsī*, Persian. P. [empty. A.

فارغ *fāriḡh*, free, at leisure, free of care; void,

فاسد *fāsīd*, bad, vicious, vitiated, perverse, perverted, immoral. A. [terer. A.

فاسق *fāsik*, worthless, impudent; sinner, adul-

فاضل *fāzil*, eminent, excellent, highly gifted or otherwise distinguished; learned, pious. A.

فاضلتر *fāziltar*, better, more excellent, more learned. A.P.

فاظّل *fa azallu*, then would I be the whole day (imperf. of the verb ظّل *zalla*, with ف). A.

فاته *fāka*, fast, starvation, extreme hunger; want, poverty, destitution. A.

فام *fām*, colour, hue (in comp.), as سیاه فام *siyāh-fām*, dark-coloured, black, swarthy. P.

فان *fa in*, and if. A.

فانت *fa anta*, then thou. A.

فانت محارب *fa anta muhāribu*, then thou (art) a bringer of war. A.

فائدة *fā'idat* and *fā'ida*, advantage, benefit, use. A.

فائدة فان *fa inna 'l fā'idata*, for of a truth the advantage. A.

فائق *fā'iq*, superior, surpassing, transcendent. A.

فادن *futādan*, to fall. P.

فاده *futāda*, fallen, dropped; gotten. P.

فتح *fath*, victory. A.

فتحه *fatha*, the vowel mark (´a); the beard. A.

فتحي *fathe*, a victory, a conquest. A.P.

فتد *futad*, he falls or should fall (aor. 3 p. sing. of *futādan*). P.

فتنه *fitna*, insurrection, stir, disturbance, mischief, strife, tumult, sedition, political revolution, riot, uproar, row; scourge, evil, pest; trial. A.

فتنه انگیز *fitna-angez*, strife-exciting, disturbance-creating. A.P. [ness. A.

فوت *futuwwat*, generosity, liberality; manli-

فتوی *fatwā*, judicial decree given by the mufti. A.

فجور *fujūr*, wickedness, debauchery. A.

فخر *fakhr*, glory, ornament. A.

فخر الدین *fakhru 'd dīn*, (lit. the glory of religion), a proper name. A.

فخري *fakhrī*, my glory, my boast. A.

فداء *fidā*, sacrifice, ransom, redemption, offering, devotion for another. A.

فر *farr*, splendour, pomp. P.

فرا *farā*, towards, in front. P.

فرات *furāt*, the river Euphrates. A.

فرا چنگ آوردن *farā chang āvardan*, to get into one's grasp, to clutch; to acquire. P.

فراخ *farākh*, large, broad, wide, capacious; plentiful. P.

فراخ روی *farākh-rū*, of an open, pleasant, countenance:—*farākh-ravī*, width of step, going fast; extravagance, profusion, excess. P.

فراخ سخن *farākh-sukhun*, great talker, loquacious or garrulous (person). P.

فراخی *farākhī*, amplitude, abundance. P.

فرار *firār*, fleeing away, flight. A.

فرارسیدن *farā rasīdan*, to arrive; to come forward; to encounter, meet; to surround, comprehend, overtake. P.

رفت *farā raftan*, to go out, go forward, advance. P.
 فراز *farāz*, above, upon, on; before, in presence; entrance, ingress, interior; shut, closed. P. [come in at. P.
 آمدن *farāz āmadan*, to come up to; to
 آمدن *az dar farāz āmadan*, to come in by the door. P.
 فراست *firāsāt*, intelligence, sagacity, ingenuity, shrewdness, acuteness; physiognomy. A.
 فراستی *firāsate*, a shrewdness. A.P.
 فراش *farrāsh*, one who spreads the carpets or cushions in the palaces of kings or great men, a chamberlain: (these persons often officiate as executioners). A.
 فراغ *firāgh*, cessation, rest from toil, tranquillity, peace of mind; leisure. A.
 فراغت *farāghat*, leisure, freedom from business, care, and trouble; retirement, disengagement, independence; forgetfulness. A.
 فراق *firāk*, separation, absence; loss, departure, death. A.
 فرا گرفتن *farā giriftan*, to envelop. P.
 فرامش *farāmush*, forgotten; forgetfulness. P.
 فرامشت *farāmushat*, forgetfulness of thee; thee forgotten. P.
 فراموش *farāmūsh*, forgotten. P.
 کردن *farāmūsh kardan*, to forget. P.
 فراوان *farāwān*, large, excessive, abundant, numerous, ample, full, copious, plenteous, complete, overflowing. P.
 فراهم *farāham*, together. P.
 آوردن *farāham āvardan*, to collect, gather, scrape together (as a faggot or bundle); to shut, close. P.
 شدن *farāham shudan*, to come together, to be closed. P.
 فربه *farbih*, fat. P.
 فربهی *farbihi*, fatness. P.
 . . . *farbihe*, a fat man, a fat person. P.
 فرتوت *fartūt*, decrepit old dotard. A.
 فرج *farj*, privities (of male or female). A.
 فرجام *farjām*, end, conclusion, issue. P.
 فرح *farah*, joy, gladness, glee. A.
 فرخ *farrukh*, happy, fortunate. P.
 فرخنده *farkhunda*, prosperous, happy. P.
 طالع *farkhunda-tālī*, of happy destiny. P.A.

فردا *fardā*, to-morrow; the next life. P.
 فرزند *farzand* (pl. فرزندان *farzandān*), son, child. P.
 خاسته *farzand bar-khāsta*, with children grown up, having grown up children. P.
 فرزین *farzīn*, the queen (at chess). P.
 فرستادن *firistādan*, to send, despatch, commit. P.
 فرسنگ *fursang*, parasang, league. P.
 فرسوده *farsūda*, fatigued, wearied; damped, discouraged, dispirited. P.
 فرش *farsh*, carpet, rug, or anything similar spread on the ground; pavement, flooring. A.
 فرشته *firishta*, angel. P.
 فرشته *firishta'e*, an angel. P.
 خوی *firishta-kho*, angel-tempered, of angelic disposition. P.
 فرصت *furshat*, opportunity, occasion; convenience; advantage, boon. A.
 فرض *farz*, divine or positive command, injunction, obligation. A.
 فرط *fart*, excess, committing excess. A.
 فرعون *Fir'aun*, Pharaoh (a title common to the ancient kings of Egypt, as that of Ptolemy to the later sovereigns). A.
 فرعونوی *fir'aunī*, Pharaoh-like, proud, arrogant, haughty. A.
 فرق *fark*, separation, distinction, difference. A.
 فرمان *farmān*, command, order, mandate. P.
 بردن *farmān burdan*, to obey orders. P.
 دادن *farmān dādan*, to issue an order. P.
 بردار *farmān-bardār*, submissive, obedient to command. P.
 بردارم *farmān-bardāram*, I am obedient, I obey orders. P. [ruler, lord, king. P.
 فرمانده *farmān-dih*, ruling, issuing mandates;
 فرمودن *farmūdan*, to order, command, prescribe, assign; (when used in reference to any one in an exalted station, it simply means "to say"). P. •
 فرموده *farmūda*, commanded; having commanded; hath commanded. P.
 فرنگ *farang*, Frank or European. P.
 فرو *furo*, *firo* or *furo*, down, downward, below, under, beneath. P.
 فرو بردن *faro burdan*, to carry down, to lower; to swallow; to dip, plunge. P.
 فرو بستن *faro bastan*, to bind, tie down; to stop, shut, close; to obstruct, let; to fail. P.

- faro poshīdan*, to put on, to clothe. P. *فرویدن* *fuzūdan*, to increase, multiply. P.
فروته *farotar*, lower. P. *فزون* *fuzūn*, increased, augmented. P.
فروختن *firokhtan*, to sell, to barter away; to inflame, kindle, light. P. [utter. P. *فزونی* *fuzūnī*, increase. P.
فرو خواندن *faro khwāndan*, to hold forth, to *فساد* *fasād*, depravity, vice, vicious conduct, corruption, perverseness, mischief, villainy, iniquity; violence, war, detriment. A.
فروود *firod* or *farod*, down. P. *فشیخت* *fushat*, expanse, space, room; rejoicing, joy, cheerfulness. A.
فروود آمدن *firod āmadan*, to come down, descend. P. *فشیق* *fisq*, adultery, fornication, iniquity, sin. A.
فروود آوردن *firod āvardan*, to bring down, to lower. P. *فسوس* *fisos* (for *افسوس* *afsos*), vexation, sorrow, grief, regret. P. [foul abuse. A.
فرو رفتن *faro raftan*, to go down (as breath into the lungs by inspiration); to sink. P. *فسوق* *fusūk*, impudence, villainy, immorality;
فروش *firosh*, selling; seller, vendor. P. *فسون* *fusūn* (for *افسون* *afsūn*), incantation, fascination, deceit, snare, delusion. P.
فرو غلطیدن *firo ghaltīdan*, to roll down. P. *فشاندن* *fishāndan*, to strew, scatter, shed. P.
فرو کوفتن *faro koftan*, to knock down. P. *فصاحت* *faṣāḥat*, eloquence, rhetoric; gabble. A.
فرو گذاشتن *faro guzāshstan*, to pass over, pass by, leave out, omit, spare, overlook. P. *فصل* *faṣl*, time, season; section, chapter. A.
فرو گفتن *faro guftan*, to talk over, of, or about. P. *فصلي* *faṣle*, a chapter. A.P.
فرو ماندن *faro māndan*, to lag, remain behind, be exhausted, fail, to break down, sink, flag. P. [scoundrel. P. *فصیح* *faṣīḥ*, eloquent, fluent, rhetorical. A.
فرو مایه *faro-māya*, low, mean, baseborn, ignoble, *فضائل* *fazā'il*, (pl. of *فضيلة* *fazīlat*), virtues, attainments, excellent qualities, excellences. A.
فرو نشانیدن *faro nishāndan*, to allay, quell, quench, extinguish. P. *فضل* *fazl*, excellence, virtue, merit, worth, bounty, goodness, loving kindness; science, learning. A. [literati. A.
فرو نشستن *faro nishastan*, to subside: go out. P. *فضلاء* *fuzalā* (pl. of *فاضل* *fāzil*), learned men,
فرو هشتن *faro hishtan*, to hang down. P. *فضله* *fazla*, remainder, redundancy, leavings, remains, dregs, superfluity, overgrowth. A.
فرو هشته *firo hishta*, hanging down, pendulous. P. *فرضه* *fazla'e raz*, the overgrown (or superfluous) tendrils and leaves of the vine. A.P.
فرو هلیدن *firo hīdan*, to force or drive down, to expel. P. *فضول* *fazūl*, redundant, excessive. A.
فرهنگ *farhang*, wisdom, intelligence, understanding, science; dictionary, lexicon. P. ... *fuzūl*, impertinence, intrusion, meddling; doing anything wrong, transgressing. A.
فرو یاد *firyād*, cry for help or redress, complaint. P. *فضیحت* *fazīḥat*, disgrace, ignominy. A.
فریاد رس *firyād-ras*, redresser of grievances, helper, succourer. P. *فضیلت* *fazīlat*, excellence, superiority, eminence, virtue, accomplishments. A.
فریاد رسی *firyād-rasī*, assistance, redress. P. *فطرة* *fiṭrat* or *fiṭra* (in the text, p. 17, by mistake, *فترة*), creation; the faith or religion of Islām; alms given at the festival held on breaking the fast of Ramazān. A.
فرب *fireb* or *fareb*, deception, fraud, duplicity, trick; (imp. of *fireftan*, used as latter part of compounds) deceiving; ravishing. P. *فطنت* *fiṭnat*, understanding, intelligence, acuteness, sagacity. A.
فربیدن *farebīdan*, or *firebīdan*, to deceive, seduce, beguile. P. *فعل* *fi'l*, act, action, operation; a verb. A.
فریدن *Farīdūn* or *Firīdūn*, seventh king of Persia of the first or Peshdadian dynasty. He delivered Persia from the tyranny of the usurper Zabbhāk. P. [ravish. P. *فعلیها* *fa'alaiḥā*, then (it is) against him. A.
فریتان *fireftan*, to deceive, beguile; to steal, *فغان* *fighān*, complaint, lamentation, moan. P.
فریق *farīq*, troop, squadron, party; division, class; section. A. *بفغان* *ba fighān*, in despair. P.
فریق *ba fighān āmadan*, to break into wailing, to lament, wail, complain; to utter plaintive notes or cries. P.

نقد *ja kaā*, therefore, verily. A.

فقدت *faqattu*, I missed (1 p. sing. of the perf. فقد *fakada*). A.

فقدت زمان الوصل *faqattu zamāna 'l wasli*, and so lost I the time of union. A.

فقر *fakr*, poverty. A.

فقراء *fukarā* (pl. of فقير *fakir*), poor. A.

العقر المكب *al fakri 'l mukibbi*, (from) the depressing poverty. A.

الفقر سواد الوجه في الدارين *al fakru sawādu 'l wajhi fi 'd dāraini*, poverty (is) blackness of the face (i.e. a disgrace) in both worlds. A.

فقرش *fakrash*, his poverty. A.P.

الفقر فكري *al fakru fakhrī*, poverty (is) my glory. A.

فقلت *fa kultu*, and so I said, then said I. A.

فقير *fakir*, poor, pauper; religious order of

فقيرة *fakira*, poor woman. A. [mendicants. A.]

فقيه *fakih*, a Muhammadan lawyer, jurist, or theologian; a great scholar. A.

فكر *fikr*, thought, care, reflection, imagination. A.

فكرة or فكرت *fikrat*, thought; that which is the subject of reflection. A.

فكيف *fa kaif*, why then? how then? how much more? how much less then? A.

فكندن *figandan* = افگندن *afgandan*. [q.v.] P.

فلا تطعها *fa lā tuṭi' humā*, then obey them not (imperf. jussive of تطيع *tuti'u*, 4th form of the verb طاع *ṭa'a*, for طوع). A.

فلاح *falāh*, prosperity, safety, happiness, well-

فلاح *fallāh*, husbandman. A. [being. A.]

فلان *fulān*, such and such, so and so, such an

فلان *fulānam*, I am such an one. A.P. [one. A.]

فلك *fulk*, ship. A.

... فالق *fulak*, sky, firmament, heaven. A.

فلا رحمن *fa li 'r raḥmān*, for unto the Merciful

فلما *fa lammā*, and when. A. [One. A.]

فلفسه *fa li nafsīhi*, then (it is) for his own self (i.e. for his personal advantage). A.

فليت *fa laita*, Oh! would that! A.

فليس *fa laisa*, see ليس *laisa*, and نافع *nāfi'*. A.

فما عليك *fa mā 'alaika*, then there is nought against thee, it is no fault of thine. A.

فمن *fa man*, who then? A.

... فمن *fa min*, then from. A.

فنون *funūn* (pl. of فن *fann*), sciences, accomplishments; modes, ways, sorts. A.

فوارس *fawāris* (pl. of فارس *fāris*), cavaliers. A.

ابو الفوارس *abu 'l fawāris*, see under أبو *alā*. A.

فواكه *fawākīh* (pl. of فاكهة *fākīhat*), fruits. A.

فوائد *fawā'id* (pl. of فائدة *fā'idat*), benefits, advantages, privileges, lessons, morals. A.

فوت *faut*, passing away, departure; loss, death. A.

فوت شدن *faut shudan*, to be lost. A.P.

فولاد *fulād*, steel. P.

فهم *fahm*, understanding, comprehension. A.

فهمیدن *fahmīdan*, to understand (a Persian verb coined from the Arabic). P.

فهو *fahuwa* and *fahwa*, and so he. A.

فهو حسده *fa huwa ḥasbuhu*, then He will suffice for him. A.

في *fi*, in, among; concerning, for. A.

في الجملة *fi 'l jumla*, upon the whole, in short. A.

في الحال *fi 'l hāl*, now, presently, at present. A.

فيروزه *fīroza*, fortunate; a turquoise (which is thought to bring good luck to the wearer). P.

فيل *fīl*, elephant. A.

والفيل جيفة *wa 'l fīlu jīfatun*, and the elephant is unclean (or unlawful). A.

فيلسوف *failasūf* (the Greek φιλόσοφος arabicized), philosopher. A.

فيها *fī nā*, in us, among us. A.

فيه *fī hi*, in him; in that, in it, therein. A.

فيهم *fī him*, in them, among them. A.

ق

قابل *kābil*, capable, able, skilful; susceptible. A.

قابله *kābila*, midwife, nurse. A.

قاتل *kātil*, deadly, mortal, fatal. A.

قادر *kādir*, predestinating; powerful, able. A.

قارون *Kārūn*, Korah, the cousin of Moses, who is said by the Muhammadans to have been very rich and avaricious. A.

قاصد *kāṣid*, messenger, courier. A.

قاصر *kāṣir*, short, defective, deficient, insufficient. A. [siastical]. A.

قاضي *kāzī*, judge (civil, criminal, and eccle-

قاع *kā'*, plain, level ground, flat country. A.

قاع بسيط *kā' i basīṭ*, widely extended plain or desert. A.P. [ner; footing. A.]

قاعدة *kā'ida*, rule, canon; style, mode, man-

قافلة *kāfila*, body of travellers, caravan. A.

قال *kāla*, he said (from قول). A.

قال الله تعالى *kāla 'llāhu ta 'ālā*, God the Most High has said (in the Kurān). A.

قالب *kālīb*, form, model, mould; body, bust, shape, figure. A. [of قال]. A.

قالوا *kālū*, they said or have said (3 pl. perfect قامت *kāmat*, stature, figure, height of the human figure; six feet, fathom. A.

قانع *kānī*, being content, one who is contented. A.

قاهر *kāhir* (fem. قاهرة *kāhira*), victorious. A.

القاهرة *al kāhira*, Al Cairo (victrix). A.

مقام قائم *kā'im-makām*, locum tenens, deputy, viceroy, viceregent; successor. A.

كبا *kabā*, a kind of light cloak with long sleeves, generally made of wool; tunic quite open in front. A.

كباي پوستين *kabāyi postīn*, a fur cloak. A.P.

قبالة *kabāla*, bond, deed, written agreement; title-deeds, conveyance. A.

كبح *kubh*, deformity, ugliness; shamefulness. A.

قبضة *kabẓa*, grasp, gripe, grip, clutch. A.

قبل *kabl*, fore part, face, front; before. A.

... *kibal*, part, side, quarter. A.

قبل المصائب *kabla 'l maṣā'ibi*, before troubles (arrive). A. [of the East. P.A.]

من قبل مشرق *az kibalī mashriq*, from the quarter قبله *kibla*, the place to which men turn in prayer, (this among Jews and Christians is the temple of Jerusalem, and among Muhammadans the temple of Mecca); any point or centre of attraction; (in ch. ii, story 17), God. A.

قبول *kabūl*, acceptance, favourable reception; good opinion, esteem; accepted; accept-

قبولي *kabūlī*, acceptable. A.P. [able. A.]

قبیح *kabīḥ*, disgusting; abominable, disgraceful; distasteful. A.

قبيلة *kabila*, tribe, family; wife. A.

قتال *katāl*, soul; remains of life; strength; body:—*kitāl*, carnage, slaughter; fighting. A.

قتل *katl*, slaying, slaughter. A.

قحية *kuhba*, or *kaḥba*, whore, prostitute; female pander. A.

قد *kad* (a particle used before verbs, signifying) already, now, really, assuredly, perhaps, sometimes. A.

قدّ *kadd*, stature. A.

قدح *kadaḥ*, cup, bowl, goblet. A.

قدر *kadr*, power; rank, dignity, esteem, reputation; value, worth; quantity, measure, capacity, due measure; fate, destiny. A.

قدر *kidr*, pot, cauldron. A.

... *kadar*, quantity; price, value, worth. A.

ليلة القدر *lailatu 'l kadr* (and P.A. شب قدر *shabī kadr*), the night of power. (This is one of the last ten nights of Ramazān. Gabriel is said to have begun to reveal the Kurān to Muhammad on this night). A.

قدراً *kadran* (acc. of *kadr*), as to value, rank, dignity, or importance. A.

قدرت *kudrat*, power, ability. A.

بقدرت *ba kadrat*, by thy power. P.A.

القدر مخفوض *al kadrū mahfūẓū*, (but) the dignity is lowered. A. [set up. A.]

القدر منتصب *al kīdrū muntaṣibun*, the pot is

قدري *kadre*, a little, a small quantity. A.P.

قدس *kuds*, Jerusalem (the holy city). A.

قدم *kadam*, foot; step, pace, walk. A.

قدم بر داشتن *kadam bar dāshtan*, to lift the foot, to stir a step. A.P.

قدم رنجه شدن *kadam-ranja shudan*, to take the trouble of stepping. A.P.

قدم *kaddim*, send before (imp. of the 2nd form of the verb قدم). A.

قدم الخروج قبل الولوج *kaddimi 'l khurūja kabla 'l wulūji*, arrange first for the exit before entering; look before you leap. A.

قدمي *kadame*, a single step. A.P.

چند قدمي *kadame chand*, a few steps or paces. A.P.

قدم *kudūm*, approach, arrival, advent. A.

قديم *kadīm*, ancient, antique, old, former. A.

قرار *karār*, stability, firmness, quiet, rest, calm, composure, equanimity, agreement, promise. A.

بر قرار *bar karār*, firm, fixed, on a steady footing or foundation; unchanged, unmoved, self-possessed. P.A.

قراضه *kurāza*, bit or particle of gold, a small particle of any metal. A.

قرآن *kur'ān*, the sacred book of the Muhammadans, written by their prophet, and feigned to have been revealed from heaven. A.

قرائن *karā'in* (pl. of قرينة *karīnat*), signs, indications, conjectures. A.

قربان *kurbān*, sacrifice. A.

قرباني *kurbānī*, destined for sacrifice. A.

قربة *kīrbat*, leathern water-bag. A.

... *kurbat*, nearness, proximity, vicinity: affinity, kindred. A.

قربتي *kirbatī*, my water-bag. A.

قربا *kurbā*, relationship, kin, consanguinity. A.

قرص *kurş*, disk. A.

قرص خورشید *kurşī khurshēd*, the orb (or disk) of the sun. A.P.

قرض *karz*, debt, loan. A.

قرین *karīn*, connected, linked; contiguous; friend, yokefellow, mate. A.

قریه *karya*, village. A.

قز *kazz*, raw silk. A.

قز آگند *kazz āgand*, a quilted vest, or garment, of silk and cotton, worn in battle; a coat of mail. A.P.

قسیم *qasīm*, beautiful, handsome, well made. A.

قصاب *qaşşāb* (P. pl. قصابان *qaşşābān*), butcher. A.

قصاص *kişās*, retaliation, retribution. A.

قصب *qaşab*, reed, pen, quill; muslin. A.

قصب الحبيب *qaşabu 'l ḥabīb*, the friendly pen. A.

قصب مصري *qaşabi mişrī*, fine linen ornamented with flowers, made in Egypt. A.P.

قصه *kişsa*, history, story, case. A.

قصد *qaşd*, intention, preparation, design, aim. A.

قصد کردن *qaşd kardan*, to form (or entertain) a design, to intend, to attempt (life). A.P.

قصر *qaşr*, citadel, castle, palace. A.

قصیده *qaşīda*, poem, kasida or elegy, being a kind of longer غزل *ghazal* or ode. A.

قضاء *qazā*, fate, destiny, predestination; death; sentence, judgment, decree; payment, settling, discharging, setting free, concluding, finishing. A.

قضا کردن *qazā kardan*, to make up for a former omission to fast and pray. A.P.

قضای نبشته *qazāyi nabishta*, destiny-written, written by destiny. A.P.

قضارا *qazārā*, providentially, by chance. A.P.

قضبان *kuzbān* (pl. of قضیب *qazīb*), long and slender branches, twigs. A.

قطب *kuṭb*, Polar Star, North Pole. A.

قطر *kaṭr*, drop. A.

... کتر (for قطران *kaṭrān*), liquid pitch. A.

قطر علی قطر *kaṭrun 'alā kaṭrin*, drop upon drop. A.

قطره *kaṭra*, drop. A.

قطره چند *kaṭra'e chand*, a few drops. A.P.

قطع *kaṭ'*, amputation, cutting, maiming; abandonment. A.

قطع رحم *kaṭ'i raḥim*, renunciation of kin, severing the ties of kindred. A.P.

قطع کردن *kaṭ' kardan*, to cross, traverse to cut off; to conclude. A.P.

قطعه *kiṭ'a*, strophe, section, part, portion. A.

قعر *ka'r*, abyss, gulf, A.

قفا *kaḫā*, back or nape of the neck, back, reverse, behind one's back, secretly. A.

قفاي در *dar kaḫāyi ū*, at his heels; in track قفس *kaḫas*, bird-cage. A. [of him. P.A.]

قفص *kaḫas* = قفس. A.

قلع *qilā'* (pl. of قلعه *kaḫ'a*), forts. A.

قلب *kaḫb*, heart. A. [the afflicted. A.]

قلب الموجي *bi kaḫbi 'l mūja'i*, in the heart of قلت *kultu*, I said; (1 p. sing. perf. of قال *qāla* for قول). A.

له *faḫultu lahu*, then I said to him. A.

قلعه *kaḫ'a* (in India pronounced *qila*), fort, castle, fortalice. A.

قلم *kaḫam*, reed, reed-pen, pen. A.

قلمون *kaḫamūn*, chameleon; (see under بو *bū*). A.

قلنا *kaḫnā*, we said (1 p. pl. of perf. قال *qāla*, for قول). A.

قلندر *kaḫandar* (pl. قلندران *kaḫandarān*), a wandering Muhammadan monk, with shaven head and beard, who abandons family and goods (so called from the name of the founder of this sect, which appears to be somewhat lax). P.

قله *kaḫla*, top, summit. A.

قليل *kaḫil*, small, little; few. A.

قليل من عبادي الشكر *wa kaḫilun min 'abādiya'sh shakūr*, but few of my servants are grateful. A.

قنا *kaḫnā*, preserve us (imp. ق *qi* of the verb وقى *waqā*, he preserved, and *lā nā*, us). A.

قنا عذاب النار *kaḫnā 'azāba 'n nāri*, save us from the torment of the fire. A.

قناعة *kaḫanā'at*, contentment. A.

قوت *kuwwat*, strength, power, force, ability, faculty. A.

قوت *kūt*, food, aliment, sustenance. A.

قوتي *kuwwate*, a power. A.P.

قوج *kūj*, ram. P.

قول *kaul*, word, saying; agreement. A.

قول و فعل *kaul o fi'l*, saying and doing, word and deed. A.

قوله تعالى *kauluḫu ta'ālā*, the saying of Him Most High. A.

قولوا *kūlū*, say ye (imp. of the verb قال *qāla*, for قول). A.

كُولُوا *kūlū li 'l mu'afā*, say to him who is free from the pain (of love). A.

قوم *kaum*, race, folk, tribe; band of people. A.

قومت *kaowamta*, thou hast straightened (perf. of قام *kaowama*, 2nd form of the verb قام *kāma*, for قوم). A. [it, or) them. A.

قومتها *kaowamtahā*, thou straightenedst (her, قومي *kaume*, a class, a people, a tribe, a community, a sect or denomination; a crowd. A.P.

قوي *kawīy*, strong, hale, robust, powerful. A.

قوي بال *kawī bāl*, strong in the arm. A.P.

قهر *kahr*, anger, wrath; force, violence; severity, sharpness. A.

قهر خطاب *khitābi kahr*, wrathful address, violent harangue. A.P.

قهرگوي *kahr go'ī*, harsh or severe speaking, severity. A.P.

قياس *kiyās*, conjecture, guess, imagination, supposition, judgment. A.

قيامت *kiyāmat*, the resurrection. A.

قيد *kaid*, bondage, imprisonment, bond, fetters, shackles. A.

قيمت *qimat*, price, value. A.

ک

ک *ka* (prefixed prep. governing the genitive case), as, like; (also an affixed pron. of the 2nd pers. sing. masc.) thee; of thee, thy, thine. A.

کابین *kābin*, the portion a husband must pay to a wife if he divorces her on insufficient grounds; dowry, marriage settlement. P.

کاتب *kātib*, writer, scribe. A.

کاخ *kākh*, apartment at the top of a house open to the front; gallery; balcony; palace. P.

کاد *kāda*, it or he wants but little, it or he was little short of, it was nearly (happening). A.

کاد الفقران يكون كافرًا *kāda 'l fakru an yakūna kufran*, poverty is little short of becoming blasphemy. A.

کاد يموت *kāda yamūtu*, he nearly died. A.

کار *kār* (pl. کارها *kār-hā*), thing, business, matter, affair; act, action, service, toil, work; use, good purpose; office, post. P.

کار آمدن *ba kār āmadan*, to come of use, to serve, be of service. P.

کار بستن *kār bastan*, to apply, act upon, adopt, use, employ, put in practice. P.

کارخی *ka arkhā*, like the flabbiest. A.

کارد *kārd*, knife. P.

[ledge. P.

کاردانی *kār-dānī*, experience, practical know-

کار دیده *kār-dida*, experienced; veteran. P.

کارزار *kārzār*, battle, battle-field, action. P.

کار فرمودن *kār farmūdan*, to act upon, apply, put in practice. P. [act thou, do. P.

کارکن *kār kun* (imp. of کار کردن *kār kardan*),

کارگاه *kār-gāh*, workshop, manufactory. P.

کاروان *kārwān*, caravan, body of travellers or pilgrims. P.

کاروانی *kārwānī* (pl. کاروانیان *kārwāniyān*), connected with a caravan, member of, or traveller with, a caravan. *Kārwāne*, a caravan. P.

کارها *kār-hā* (pl. of کار *kār*), affairs; difficulties, disagreeable things. P.

کاری *kārī*, efficient; experienced in war, warrior, champion. *Kāre*, a business, an affair, work, employ; an act, a deed. P.

کاستن *kāstan*, to lessen, damage; to diminish, grow less. P.

کاسد *kāsīd*, worthless, deficient in quantity or quality; dull, flat (market). A.

کاسه *kāsa*, cup, vase, plate, saucer. P.

کاسه چینی *kāsa'i chinī*, china vase; porcelain. P.

کاش *kāsh*, would that! would to heaven! P.

کاشتن *kāsh-tan*, to sow, set, plant, cultivate. P.

کاشغر *Kāshghar*, name of a city of Chinese Tartary. P.

کاظمین *kāzimīna* (acc. of کازمون *kazimūna* pl. of کازم *kāzim*), restrainers; they who check, curb, or repress. A.

والکاظمین الغیظ *wa 'l kāzimīna 'l ghaiza*, and (God loves) those who subdue their wrath. A.

کاغذ *kāghaz*, paper. P.

کاغذ زر *kāghazi zar*, paper powdered with gold dust, or gold leaf. P.

کافه *kāffa*, bulk, body, whole. A.

کافه انام *kāffa'i anām*, all mankind. A.P.

کافر *kāfir*, denying God; ungrateful, unthankful; infidel, caffre. A.

کافور *kāfur*, camphor. A.

[phor. A.P.

کافوری *kāfurī*, camphorated, made of cam-

کافوری شمع *sham'i kāfurī*, a camphor candle or light. P.A.

کافی *kāfi*, sufficient, competent, enough. A.

کالبر *ka 'l badri*, like the full moon. A.

کام *kām*, palate, jaw, mouth; desire, wish; satisfaction, delight. P. [perous. P.]

کامران *kām-rān*, fortunate, successful, prosperous
کامرانی *kām-rānī*, voluptuousness, gratification of the appetites. P.

کامل *kāmil*, perfect, complete, excellent. A.

کامی *kāme*, a particular desire or wish. P.

کان *kān*, mine, quarry. P. [who. P.]

... *kān* (for *کأن* *ki ān*), for that, that it, he

زرکان *zari kān*, gold from the mine. P.

کان *kāna*, he was, is, became. A. [tion. P.A.]

کانتقام *kantiqām* (for *ki intiqām*), than retributive

کانش *kānchi* (for *کأن چه* *ki ān chi*), for that which. P. [lest within. P.]

کاند *kāndar* (for *کأندر* *ki andar*), for within, کانرا *kānrā ki* (for *کأنرا کی* *ki ānrā ki*), that to him who. P. [that. P.]

کانک *kān ki* (for *کأن کی* *ki ān ki*), who

کاهلی *kāhili*, indolence, laziness, sloth, languor. A.

کاهیدن *kāhīdan*, to abate, diminish, suffer loss; to waste; to wax dull. P.

کای *kai* (for *کای* *ki ai*), saying oh! P.

کائنات *kā'ināt* (pl. of *کائنة* *kā'inat*), beings, existences, creatures. A.

کباب *kabāb*, meat cut into small pieces, and roasted on skewers with onions and eggs. A.

کبر *kibr*, pride, arrogance. A.

کبک *kabk* (pl. *کبکان* *kabkān*), partridge. A.

کبوتر *kabutar*, pigeon, dove. P.

کبیر *kabir*, great, large. A.

کت *kat* or *kit* (= *کتر* *ki turā*), that thee. P.

کتاب *kitāb*, book. A. [the Kurān. A.P.]

کتاب مجید *kitābi majīd*, the glorious book, i.e.

کتاب *kuttāb*, writing-school. A.

کتابه *kitāba*, inscription, title-page of a book. A.

کتابی *kuttābe*, a certain writing-school. A.P.

کتابی چند *kitābe chand*, sundry books, several volumes. A.P.

کتب *kutub* (pl. of *کتاب* *kitāb*), books. A.

کخد *kat-khudā*, master of a family, householder. P.

کخدائی *kat-khudā'e*, a single householder. P.

کف *kitf*, *katif*, or *katāf*, shoulder, shoulder-blade. A. [ed. P.]

دست بر کف بسته *dast bar katif basta*, pinion-

کب *kuṣub* (pl. of *کشیب* *kaṣīb*), sand-hillocks, sand-heaps. A.

کج *kaj*, crooked, wry; a kind of common silk. P.

کجا *kujā*, where? whence? whither? how? P.

کج آگند *kaj-āgand*, a garment of coarse silk worn under a cuirass. P.

کجاول *kajāva*, dorser, pannier or litter slung on each side of a camel, in which travellers and pilgrims are carried. P.

کجاول نشین *kajāva-nishin*, one seated in a camel-litter. P. [wast thou? P.]

کجائی *kujā'i*, whence art thou? where art or

از کجائی *az kujā'i*, from whence art thou? P.

کج طبع *kaj-ṭaba'*, perverse, dogged. P.A.

کدام *kudām*, which? of what kind? P.

کدخد *kad-khudā* (pl. *کدخدایان* *kad-khudāyān*), householder, housekeeper, master of the house. P.

کدورت *kudūrat*, turbidness, gloom. A.

کذاب *kazzāb*, arrant liar, great liar. A.

کذلک *kazālika*, thus, so, in like manner. A.

کرا *kirā*, whom? whom; to whom? to whom. P.

کرام *kirām* (pl. of *کریم* *karīm*), generous, liberal, beneficent, benign. A.

کراماً *kirāman*, kindly, pityingly, considerately, generously (accusative used adverbially). A.

کرامت *karāmat* (pl. *کرامات* *karāmāt*), generosity, excellence, magnificence, splendour: miracle; power of working miracles. A.

کران *karām*, shore, coast, margin, bank. P.

کرانه *karāna*, margin, edge, side, quarter, corner. P. [dislike. A.]

کراهت *karāhat*, aversion, detestation, disgust,

کراهیت *karāhiyat*, abhorrence, aversion, disgust. A. [tress. A.]

کربت *kurbat*, affliction, hardship, grief, dis-

کردن *kard* = کردن (p. 156, l. 7 from bottom). P.

کردار *kirdār*, action, deed, employment, practice, conduct. P. [or act. P.]

کرداری *kirdāre*, a conduct, a practice, a deed

کردست *kardast* (= *کرده است* *karda ast*), he hath done or committed. P.

کردگار *kirdigār*, God the Omnipotent. P.

کردن *kardan*, to do, make, form, act, commit, perform, practise, discharge, execute. P.

کرده *karda*, made, done, accomplished. P.

کردی *karde*, was wont to make, would make. P.

کرشمه *kirishma*, wink, nod, languishing look, glance. P.

کرم *kirm*, worm. P. [silk-worm. P.]

کرم یله *kirmi pīla* (and *kirm-pīla*), yellow worm,

کرم *karam*, generosity, bounty, liberality, kindness, goodness, excellence. A.

کرمی *karame*, an act of liberality. A.P.

کروبی *karrūbīy*, cherub. A.

کریم *karīm* (P. pl. کریمان *karīmān*), liberal, munificent, bountiful, generous; benign, merciful; a name of God. A.

کریم النفس *karimu 'n nafs*, of benevolent disposition, of a generous soul. A.

کریمًا *kariman*, kindly, mercifully, generously, charitably, (accusative used adverbially). A.

کرمی *karīme*, most exceeding generous. A.P.

کره *karīh*, detestable, filthy, odious, hideous, hateful, disgusting. A.

کره الصوت *karīhu 's šaut*, harsh-voiced, having an execrable voice. A.

کز *kaz* (for *ki az*), that from, that of. P.

کز عقیش *kaz 'aqabash*, because after him. P.A.

کزو *ki zū* (for *ki az ū*), that of him. P.

کزد *ka zaidin*, like Zaid. A.

کزدم *kazh-dum* (lit. crook-tail), scorpion. P.

کس *kas*, any one, somebody, a person. P.

کسان *kasān* (pl. of *kas*), persons, people. P.

کسر *kasr*, fracture; broken state or fortune, affliction. A. [kings of Persia. A.]

کسرایی *Kisrā*, Chosroes, a name of several

کسنور *ka sinnauri*, like a cat. A.

کسوت *kiswat* (P. pl. کسوتها *kiswathā*), robe, raiment, dress; mode of dress; the covering in which the Kaaba is draped, made of black cloth embroidered with silver. A.

کسی *kase*, any one, any person; a certain person; a person of consequence. P.

کسی که *kase ki*, the person that. P.

کش *kash* (imp. of کشیدن *kashīdan*), draw thou. P.

... *kash* (for *ki ash*), that to him. P.

کشادن *kushādan*, to open, loose, let loose, unloose, unbar, unbolt, untie; to take, capture, subdue, conquer. P.

کشانی *kushāda-peshānī*, of open, or unclouded brow. P.

کشاده روی *kushāda-rū*, of an open countenance. P.

کشان *kashān* (part. of کشیدن *kashīdan*), drawing. P.

کشایی *kushāi* (imp. of کشودن *kushūdan*), open. P.

کشتگان *kushtagān* (pl. of کشته *kushta*), slain. P.

کشتن *kishtan*, to sow, till. P.

... *kushtan*, to slay, kill, slaughter, murder, put to death; to put out or extinguish (a lamp). P.

کشته *kushta*, slain, killed; extinguished; hath slain, having slain. P.

کشته باشی *kushta bāshī*, thou shalt have slain. P.

کشتی *kashtī*, vessel, boat, ship. P.

... *kushtī*, wrestling. P.

کشتیبان *kashtībān*, boatman, pilot, helmsman. P.

کشتی شکسته *kashtī-shikasta*, shipwrecked. P.

کشتی گرفتن *kushtī giriftan*, to grapple, seize or close in wrestling. P.

کشف *kashaf*, opening, manifesting, revealing; dispelling; discovery; investigation. A.

کشف *kashafa*, he uncovered or unveiled, he dispelled. A.

کشف الدجی *kashafa 'd dujā*, he dispelled the darkness (of unbelief and sin). A.

کشنده *kushanda*, deadly (poison). P.

کشودن *kushūdan*, to open. P.

کشور *kishwar*, climate, clime, quarter, region of the world. P.

کشور کشا *kishwar-kushā*, conqueror of kingdoms. P. [kingdoms. P.]

کشور کشایی *kishwar-kushā'e*, a conqueror of

کشی *kushī*, thou slayest, thou shouldst kill. P.

کشیدن *kashīdan*, to draw, draw out, stretch, drag, pull, trail, strip; to draw upon one's self, bear, submit to, undergo, endure; to extend, prolong; to spread. P.

کشیده *kashīda*, drawn, spread; experienced; suffered, endured. P.

کعب *ka'b* (P. pl. کعبها *ka'bhā*), the heel. A.

کعبه *ka'ba*, the Kaaba, or cube-shaped temple of Mecca. It is termed بیت الله *baitu 'llāh*, the house of God, and الحرم *al ḥaram*, the sacred. A. [hand; foam. A.]

کف *kaff*, palm of the hand; sole of the foot;

کف دست *kaffi dast*, palm of the hand. A.P.

کف آوردن *ba kaff āvardan*, to procure, to secure in the hand. P.A.

کفارات *kaffārat*, atonement, expiation (for violating an oath). A.

کفاف *kafāf*, sufficiency, competency, pittance; livelihood, means of support. A.

کفاف اندک *kafāfi andak*, slender means, small competency. A.P.

کافی *kāfī*, a pittance; a sufficiency, competency. A.P. [formance (p. 28). A.

کفایت *kifāyat*, sufficiency; ability; acting, performing. A.P.

کفایت کردن *kifāyat kardan*, to suffice. A.P.

کفر *kufṛ*, infidelity, impiety, blasphemy. A.

کفش *kafsh*, shoe, sandal, slipper. P.

کفش دوز *kafsh-doz*, shoemaker, cobbler. P.

کفن *kafan*, shroud, winding-sheet. A.

کفور *kafūr*, impious, infidel, ungrateful. A.

کافی *kafī*, it is enough, it suffices; (see نذیر *nāzīr*). A.

کفیت *kufita* (perf. passive of the verb کفی *kafī*), thou hast been made sufficient. A.

کفیت ازی *kufita āzan*, thou hast had power enough given thee for harm. A.

کل *kull*, all, every, universal, whole. A.

کلاس *kalāsa*, wells where travellers (especially pilgrims to Mecca) drink. P.

کلام *kalām*, word, saying, discourse, speech, conversation. A.

کلی انا *kullu inān*, every vessel. A.

کلاه *kulāh*, cap, hat, Tartar cap. P.

گوشه کلاه *kulāh-gosha* (by inversion, for گوشه کلاه *gosha'i kulāh*), peak of a high cap. P.

کلب *kalb*, dog. A.

کلب علی *'ala 'l kalbi*, against the dog. A.

کلبه *kulba*, shop, warehouse. P.

کلس *kils*, quick lime (for making mortar). A.

کلم *kallim*, speak to, address (imp. of 2nd form of the verb کلم *kalm*). A.

کلم الناس *kallimi 'n nāsa*, speak to people. A.

کلمه *kalima*, word, saying. A.

کلمه چند *kalimā'i chand*, a few words, a brief discourse. A.P.

کلمه حق *kalimā'i haqq*, the word of truth. A.P.

کله *kulū*, eat ye (2 per. pl. imp. of the verb کله *kul*). A.

کلوخ *kulūkh*, clod, brickbat. P.

کلوخ انداز *kulūkh-andāz*, slinger. P.

کلوخ کوب *kulūkh-kob*, mallet for breaking clods, clod-crusher. P.

کلی *kullī*, wholly, entirely, whole, entire, absolute, conclusive. A.

کلید *kilīd*, key. P.

کلی یوم *kulla yaumin* (acc.), every day. A.

کم *kam*, few, little; less, small; abated, diminished, decreased. P.

کم *kum* (pronom. suffix), you. A.

کم *kumm*, sleeve. A.

[as. A.

کما *kamā*, (lit. like that which), as, according to. A.P. *ka mā aḥsana 'llāhu ilaika*, as God hath done good to thee. A.

کم آزار *kam-āzār*, a rare whipper, seldom using the cane for punishing idle boys. P.

کمال *kamāl*, perfection, excellence; utmost; consummate. A.

بکماله *bi kamālihi*, by his perfection. A.

کمال بهجت *kamāl-bahjat*, perfect in beauty. A.P.

کمال بهجتی *kamāl-bahjate*, a perfection of beauty. A.P.

کمان *kamān*, bow. P.

کمان کیانی *kamāni kayānī*, the Kayānian bow (a strong bow is so called because archery was brought to perfection among the Persians under the Kayānian, or second dynasty of kings). P.

کماندار *kamān-dār*, archer, bowman. P.

کمتر *kamtar*, less, very little. P.

کمتریم *kamtarem*, we are less. P.

کمترین *kamtarin*, least, smallest, lowest. P.

کمر *kamar*, waist; girdle, belt. P.

کمر بند *kamar-band*, waistband, girdle (in which the Orientals carry their money). P.

کم عیار *kam-'iyār*, below standard, base (coin).

کمند *kamand*, noose, lasso. P.

[P.A.

کمی *kamīy*, armed, mailed; bold, brave, strong. A.

کمین *kamīn*, defective, mean. P.

کمین *kamīn*, ambush, ambuscade. A.

کمین گاه *kamīn-gāh*, place of ambush, ambush.

کمینم *kamīnam*, I am mean. P. [cade. A.P.

کمین *kamīna*, base, low, humble, mean; least, lowest. P.

کن *kun*, be or become thou (imp. of the verb کن *kāna*, for کن *kun*, governing the acc.). A.

کنار *kanār*, shore, margin, side, bank. P.

کنار *kinār*, embracing, embrace, lap, bosom. P.

کنار در کردن *kinār dar kardan*, to fill the lap. P.

کنار و بوس *kinār o bos*, embracing and kissing. P.

کناره *kanāra*, side, edge. P.

کناره گرفتن *kanāra giriftan*, to retire, withdraw, to step aside, avoid. P.

کنان *kunān*, making, doing (part. pres. of the verb کردن *kardan*). P.

کنج *kunj*, corner, nook. P.

کنجشک *kunjishk*, sparrow, any small bird. P.

کنجی *kunje*, a corner, a nook. P.

کند *kund*, dull, blunt. P.

.. *kunad* (aor. of *kardan*), he makes or does. P.

کندر *kandar* (for اندر *ki andar*), that in. P.

کندن *kandan*, to dig, raze, extirpate, overthrow, ruin; to clip or shave (the beard or whiskers). P.

کُنِشت *kunisht*, fire-temple; Jews' synagogue; Christian church; profession, occupation. P.

کنعان *kan'an*, Canaan, grandson of Noah. A.

کَنان در کنعان *shāhidam man, wale na dar kan'an*, I am a beauty, but not in Canaan, i.e. I make no pretension to superior excellence; (Joseph is here alluded to. His beauty was considered so eminent, that he was called ماه کنعان *māhi kan'an*, the moon of Canaan). P.

کُنمات *kunamat*, I should make thee (aor. of *kardan*, with affixed pronoun *at*). P.

کنون *kunūn* (for اکنون *aknūn*), now. P.

کُنونت *kunūnat*, now to thee. P.

کُنِی *kunī*, thou makest, or canst or wilt make (aor. of کردن *kardan*). P.

کَنِز *kaniz*, maid, virgin, girl; female servant. P.

کَنِزک *kanizak* (pl. کَنِزکان *kanizakān*), handmaid, damsel, female servant or slave. P.

کُو *kū*, street, lane; where:—(for او *ki ū*), for he, that he:—(for کُجاست *kujāst*), where is? where is he? P. [*koftan*]. P.

کوب *kob*, strike, thump, knock, (imp. of کوفتن *koftan*)
کوتاه *kotāh*, short, small, little, dwarfish, contracted. P. [*ish*. P.A.]

کوتاه قد *kotāh-kadd*, short of stature, dwarf-

کوتاه *kotah*, short; contracted; withdrawn. P.

کوتاه دست *kotah-dast*, short-handed, feeble, powerless. P.

کوتاه نظر *kotah-nazar* (pl. کوتاه نظران *kotah-nazar-ān*), short-sighted. P.A.

کوچک *kūchak*, little, small. P.

کودک *kūdak* (pl. کودکان *kūdakān*), boy, youth, child, lad, brat, urchin. P.

کودکی *kūdakī*, childishness, boyishness. P.

.. *kūdake*, a child, a boy. P.

کودن *kaudan*, dull, lazy, slow, stupid; obese. P.

کور *kūr* (pl. کوران *kūrān*), blind, sightless. P.
کور بخت *kūr-bakht* (lit. blind-fortune), unfortunate. P.

کور دل *kūr-dil*, blind-hearted; stupid. P.

کوز *kūz*, curved, bent down. P.

کوز پشت *pushti kūz*, curved back, humpback. P.

کوزه *kūza*, gugglet, jug, jar. P.

کوس *kos*, drum. P.

کوس زدن *kos zadan*, to beat a drum. P.

کوشش *koshish*, effort, endeavour, exertion, labour. P.

کوشیدن *koshidan*, to strive, struggle, labour, endeavour, take pains, make effort, strenuously engage. P.

کوفه *Kūfu*, a city on the Euphrates, four days' journey from Baghdād, and so near Basrah that the two towns are called the two Basrahs or the two Kufahs. In Basrah and Kufah were rival schools of learning. The oldest Arabic characters extant are called Kufic, from the city of Kufah. A.P.

کوفتن *koftan*, to pound, beat, knock, thump, strike, crush, smash. P.

کوفته *kofta*, beaten, pounded; wearied, knocked up, tired, dead beat; hashed or pounded

کون *kūn*, fundament. P. [meat. P.]

کون خر *kūni khar* (lit. fundament of an ass), a great fool, an arrant blockhead; most

کوه *koh*, mountain. P. [contemptible. P.]

کوهسار *kohsār*, mountainous. P.

کوهستان *kohistān*, mountainous tract, hill-country. P.

کوهی *kohe*, a mountain, a certain mountain. P.

کوی *kū*, street, lane, alley. P.

کویی *kū'e*, a street or lane. P.

که *ki*, that; for, because; than; but; lest; as; when; while; where; saying; who, what, which (interrogative and relative). P.

که از دست و زبان *az dast o zabāni ki* from the hand and tongue of whom? from whose hand and tongue? P.

که *kih*, little, small, mean, inferior. P.

کمتر *kihtar* (pl. کمتران *kihtarān*), smaller, lesser, meaner, inferior. P.

کهف *kahf*, cave, cavern; asylum, refuge. A.

کهف اصحاب *aṣḥābi kahf*, the companions of the cave, i.e. the seven sleepers in the cave of Ephesus. A.P.

کهف الفقراء *kahfu 'l-fuqarā'i*, the asylum of the

کهن *kuhan*, old. P. [poor. A.]

کهن پیری *kuhan-pīre*, an old or aged man. P.

کهنه *kuhna*, old. P.

کي *kai*, when? how? P.

کي *kai* (pl. کيان *kayān*), a great king. P.

کياست *kiyāsāt*, sagacity, acuteness, wisdom. A.

کياست *kiyāsate*, a sagacity. A.P.

کيان *kayān* (pl. of کي *kai*), kings; the surname of the second dynasty of Persian kings. P.

کيان *kayānī*, Kayānian, used in the time of the Kayāns. P.

کيخسرو *Kai Khusrāu*, Cyrus, the third king of the Kayānian or second dynasty of Persia. (Rustam was one of his generals, and his war with Afrāsyāb, king of Turkestān, is celebrated in the Shāh-nāma). P.

کير *kir*, penis. P.

کيست *kist*, who is he? who is? who he is. P.

کيستي *kistī* (for کي هستي *ki hastī*), who art thou? who thou art. P.

کيسه *kisa*, purse, scrip, money-bag. P.

کيش *kish*, name of an island at the entrance to the Persian Gulf. P.

کيش *kayash*, how of him? P.

کيفيت *kaifiyat*, character, account, state, circumstances. A.

کيمياگر *kimiyāgar*, alchymist. A.P.

کين *kīn* (for کي اين *ki īn*), that this, for this; whether this; thinking or fancying this; saying this:—(for کينه *kīna*), hatred, rancour. P.

گ

گازر *gāzur*, washerman; bleacher, fuller. P.

گام *gām*, palate. P.

گاو *gāv* (pl. گاوān *gāvān*), bull, ox. P.

گاو راندن *gāv rāndan*, to drive oxen, to plough. P.

گاو عمبر *gāvi 'ambar*, the cow which produces ambergris; i.e. the sea-cow (the dung of which the Persians suppose ambergris to be); (figuratively) pretentious. P.

گاو *gāve*, an ox, one ox. P.

گاه *gāh*, time, place; at times, at one time. P.

گاه و بگاه *gāh o begāh*, in season and out of season, at all hours. P.

گاهی *gāhe*, at times; one while. P.

گبر *gabr*, fire-worshipper, infidel, guebre. P.

گدا *gadā* (or گدای *gadāi*, pl. گدایان *gadāyan*), beggar, mendicant. P. [rious. P.A.]

گدا *gadā-tab'*, of a beggarly nature, penu-

گدائي *gadā'i*, beggary, mendicity, begging, condition of a beggar.—*Gadā'e*, a beggar. P.

گذار *guzār*, leave, let alone, give up, relinquish, resign (imp. of گذاشتن *guzāshstan*). P.

گذارن *guzārdan*, to perform, discharge, pay satisfy; to pass one's time; to allow. P.

گذاشتن *guzāshstan*, to quit, give up, leave, let go, abandon, pass by, omit; to allow, suffer; to discharge, pay, perform. P.

گذر *guzar*, passage, pass, place of transit. P.

گذر کردن *guzar kardan*, to cross over, to pass, pass on, pass by, away or off; to die. P.

گذرانیدن *guzrānidan*, to cause to pass; to send, to carry, to waft. P.

گذشت *guzashtast* (= of گذشته *guzashta ast*), hath passed. P.

گذشتن *guzashtan*, to pass, elapse; to pass away; to die; to cross over; to happen, to befall. P.

گذشته *guzashta*, passed, bygone, slipped away. P.

گر *gar*, if; although, what though; whether. P.

گرامي *girāmī*, precious; beloved; revered, highly esteemed. P.

گران *girān*, dear, precious; heavy, weighty, important; dull; sore. P.

گرانمايه *girān-māya*, of great worth, precious, valuable. P.

گراي *girāne*, a heavy, dull, lumpish fellow; a foolish and disagreeable person; a bore. P.

گرايدين *girā'idan*, to have an affection towards, to be inclined to; to explore, examine, note, pry into, mind, look to. P.

گربه *gurba*, cat. P.

گريز *gurpuz* (or گربز *gurbuz*), artful, deceitful, seductive, treacherous. P.

گرت *garat*, if to thee. P. [though. P.]

گرچه *garchi* (for اگرچه *agarchi*), although, what

گرد *gard*, dust; fine dust that flies in the air. P.

...گرد *gird*, round, around; the circular motion of the dancing dervishes. P.

گرد *gurd* (pl. گردان *gurdān*), strong, valiant;

گرداب *gird-āb*, whirlpool. P. [hero. P.]

گرد آمدن *gird āmadn*, to flock or gather round, to assemble, meet together, to convene; to accumulate; to be due or owing (p. 76). P.

گردان *gardān*, revolving. P.

گردانیدن *gardānidan*, to cause to become, turn into, convert, to render, to constitute; to make to roll or revolve, to turn round, to allow; to avert; to alter; to turn away. P.

آوردن *gird āvardan*, to collect, store, gather, accumulate. P.

بگردش *ba girdash*, around or about him. P.

گردش *gardish*, revolution, vicissitude, change, turn, motion. P.

کردن *gird kardan*, to collect, gather, amass,

گردگان *girdgān*, walnut. P. [accumulate. P.

گردن *gardan*, the neck. P.

گردن کشیدن *gardan kashidan*, to withdraw the neck; to mutiny, rebel, disobey; to stretch the neck. P.

گردن کشی *gardan-kashī*, outstretching of the neck; pride, arrogance; refractoriness. P.

گردون *gardūn*, windlass, wheel; heaven, the celestial sphere. P.

گرده *girda*, round cake (but not thin). P.

گردی *garde*, a dust; a down. P.

گردیدن *gardidan*, to become; to change; to revolve, roll; to walk around, wander about; to hover or hang about. P.

گردیدی *gardide*, he (or it) would have become. P.

گرمزی *gurze*, a penis. P.

گریستن *girstan*, to weep, shed tears; to cry. P.

گرسنگی *gurusnagī* or *gursnagī*, hunger. P.

گرسته *gurusna* (pl. گرسگان *gurusnagān*), hungry, starving, famishing. P.

گرفتار *giriftār*, taken, seized, captivated; prisoner, captive. P.

گرفتار آمدن *giriftār āmadan*, to be taken prisoner, to fall into (the hands). P.

گرفتار گشت *giriftast*, has taken (for گرفته است). P.

گرفتن *giriftan*, to take, get; to capture, catch, seize, hold, apprehend; to have effect; to subjugate; to receive, adopt; to derive; to carp at; to begin; to stop, close up; (intransitive) to be stopped (120). P.

گرفتی *girifte*, he would have taken. P.

گرگ *gurg* (pl. گرگان *gurgān*), wolf. P. [whelp. P.

زاده *gurg-zāda*, born of a wolf; wolf's

گرم *garm*, hot, warm; zealous, earnest; thronged, busy, brisk, active (market). P.

گرمی *garmī*, heat, warmth, fever. P.

گرمیدار *garmī-dār*, feverish, fevered, febrile. P.

گرو *girav*, wager, pledge, deposit, pawn; contract, engagement. P.

گروه *guroh*, troop, band, gang, bevy, crowd. P.

گروهی *gurohe*, a certain sect or class. P.

گرویدن *girawīdan*, to follow, admire, believe, imitate; to be attached, to stick close, to be tied down. P.

گریان *giryān*, weeping, shedding tears, crying. P.

گریبان *girebān*, collar-opening, or breast of a garment. P. [abscond, escape. P.

گریختن *gurekhtan*, to fly, flee, run away; to گریز *gurez*, flight. P.

گریزان *gurezān*, taking flight, fleeing. P.

گریستن *girstan*, to weep, shed tears, bemoan, bewail. P.

گروه *garīwa* or *girīwa*, high ground, table-land, steep bank, acclivity, ravine. P.

گریه *giryā*, crying, weeping; tears. P.

گزاردن *guzārdan*, to pay, discharge (a debt). P.

گزارف *guzāf*, vain or rash act or word. P.

بگزارف *ba guzāf*, with impunity. P.

گزند *gazand*, damage, hurt, harm, detriment. P.

گزندی *gazande*, an injury, a harm. P.

گزیدن *gazīdan*, to bite. P.

... گزیدن *guzīdan*, to choose. P.

گزیز *guzīr*, aid, help, remedy. P.

گسترانیدن *gustarānīdan*, to spread, to gather, to become cognizant of. P.

گستر *gustarad*, he should spread. P.

گستردن *gustardan* = گسترانیدن *gustarānīdan*. P.

گسستن *gusistan*, to break; to break down. P.

گسلانیدن *gusilānīdan*, to break, snap asunder. P.

گسلیدن *gusilīdan*, to break, snap asunder, uproot. P. [hath passed. P.

گشتست *gashtast* (= گشته است *gashta ast*),

گشتن *gashtan*, to become; to be changed or turned into; to pass, depart. P.

گفت *guft*, he spoke; speech, speaking; preaching, preachment. P.

گفتا *guftā* (for گفته گفت *guft*), he said. P.

گفتار *guftār*, discourse, speech, saying, tradition, argument, conversation; talk or profession

(as opposed to کردار *kirdār*, action or practice). P. [to action). P.

گفتاری *guftāre*, a saying, mere talk (as opposed

گفتست *guftast* (= گفته گفت *gufta ast*), hath spoken. P.

گفتمش *guftamash*, I said to him. P.

گفتمی *guftame*, I would say. P.

گفتن *guftan*, to speak, say, tell, talk; to call; to recite; to compose (poetry). P.

است *imtinā'i sukhun guftan* امتناع سخن گفتن افتاده است
tanam uftāda ast, abstaining from speaking
 has fallen to me, i.e. has been chosen
 by me. P.

شود گفت *guft o shunūd*, conversation, dis-
 course, dialogue; debate, altercation, con-
 troversy. P.

گفته *gufta*, said, spoken, saying, utterance;—
 hath said or spoken; having spoken. P.

گفتا *guftahā* (pl. of گفته *gufta*), things spoken,
 sayings. P.

گل *gil*, clay, mire, earth; a kind of argil with
 with which women in the East cleanse

گل *gul*, rose; flower. P. [their hair. P.

گلاب *gul-āb*, rose-water. P.

گلت *gulat*, thy rose. P.

گلستان *gulistān*, rose-garden, flower-garden. P.

گلشکر *gul-shakar*, conserve of roses. P.

گلم *gilam*, I am clay. P.

گله *gala* or *galla*, flock, herd, drove; troop. P.

.. *gila*, complaint, lamentation; blame; accu-
 sation, remonstrance. P.

گلی *gile*, a lump of clay. P.

... *gule*, a rose; a flower. P. [hair. P.

گليم *gilim*, blanket, mantle, garment of goat's

گليمي *gilime*, a blanket, a single blanket, one
 blanket. P.

گم *gum*, lost, dwindled, reduced. P.

گماشتن *gumāshtan*, to appoint, depute, com-
 mission, entrust, set over. P.

گمان *gumān*, doubt, suspicion, fancy, suppo-
 sition. P. [suspect. P.

بردن گمان *gumān burdan*, to think, suppose,

شدن گم *gum shudan*, to be lost. P.

کردن گم *gum kardan*, to lose. P.

فرزند گم کرده *gum-karda-farzand*, who had lost
 his son, bereaved parent, i.e. the patriarch
 Jacob, father of Joseph. P.

گناه *gunāh* (pl. گناهان *gunāhān*), sin, fault,
 error, crime. P.

گناهي *gunāhe*, a crime. P.

گنبد *gumbaz*, dome, cupola, vaulted building. P.

عضد *gumbazi 'azād*, name of a celebrated
 mosque. P.

گنج *ganj*, treasure, hoard, store. P.

گنجي *ganje*, a treasure. P.

گنجیدن *gunjidan*, to be held, contained, stowed. P.

گندم *gandum*, wheat, corn. P.

بریان گندم *gandumi biryān*, parched wheat,

گندنا *gandanā*, leek. P. [toasted corn. P.

گندنزار *gandanāzār*, bed of leeks. P.

گنده *ganda*, fetid, foul, offensive, stinking. P.

گندیدن *gandidan*, to have a foul smell, emit a
 stench, stink, putrefy. P.

گندیده *gandida*, fetid, stinking, offensive. P.

گنگ *gung*, dumb, mute. P.

گنه *gunah*, crime, sin, harm. P.

گار گنه *gunahgār*, criminal, sinful. P.

گو *go* or گوي *goy* (imp. of گفتن *guftan*), speak,
 say:—*gū*, a ball. P.

گواهي *gawāhī*, evidence, testimony, witness. P.

گور *gor*, grave, tomb; wild ass. P.

گوري *gore*, an onager entire. P.

گوسفند *gosfand* (pl. گوسفندان *gosfandān*), sheep,
 گوش *gosh*, ear. P. [goat. P.

گوشت *gosht*, meat, flesh. P.

... *goshat*, thine ear. P.

گوشمال *gosh-māl* (lit. rubbing the ears), chas-
 tisement, punishment. P.

خوردن گوشمال *goshmāl khurdan*, to receive
 chastisement. P.

گوشمالي *gosh-mālī* (lit. rubbing of the ear)
 chastisement; reproof, reprimand. P.

گوشوار *gosh-wār* or گوشواره *gosh-wāra*, ear-ring. P.

گوشه *gosha*, corner, nook; privacy, retirement;
 peak (of a cap). P.

گوشه نشین *gosha-nishīn* (pl. گوشه نشینان *gosha-
 nishinān*), sitting or lurking in a corner;
 recluse, solitary, retired; hermit. P.

گوگرد *gūgird*, brimstone, sulphur. P.

گونگون *gūn-ā-gūn*, of various hues or kinds. P.

گونه *gūna*, manner, mode, way, sort, fashion. P.

چه گونه *chi gūna'e*, how fareest thou? P.

گوهر *gauhar*, jewel, gem; essence, substance. P.

گوي *gū*, ball, hockey-ball:—*go*, speech, saying. P.

گویان *goyān*, speaking, saying, talking. P.

گوید *goyad*, says, speaks (aor. of گفتن *guftan*). P.

گوینده *goyanda*, talker, speaker; warbler. P.

بردن گويي *guyi nekī burdan*, to carry off
 the ball of merit, to surpass or excel. P.

گوئی *go'ī*, thou speakest, thou wouldst say. P.

گاه *gah*, time; at one time, sometimes; now;
 then. P.

گهر *guhar*, gem; race, family; essence, origin. P.

گاه *gah gah*, time to time, occasionally. P.

گاهی *gahe*, at one time, one while. P.

گیاه *giyāh* (pl. گیاهان *giyāhān*), grass. P.

گیتی *geti*, world; fate, destiny. P.

آرا گیتی *geti-ārā*, world-adorning. P.

گیتی فروز *geti-furoz*, world-illuminating. P.

گیر *gir*, granted; take, hold, keep (imp. of the verb گرفتن *giriftan*). P.

گیرد *gīrad*, takes or will take; seizes or will seize (aor. of گرفتن *giriftan*). P.

گیرم *gīram*, I admit, grant, allow (aor. of گرفتن *giriftan*). P.

گیر و دار *gīr o dār*, seize and hold; dominion. P.

گیسو *gisū* (pl. گیسوان *gisuwān*), ringlet. P.

ل

لَ *la* (adverbial prefix), certainly, surely, assuredly; (prep. for *li* before pronom. suffixes) to, for. A.

لی *li*, (prep.) to, for; (conj. joined to the imperf. subjunctive of a verb) that, in order that. A.

لا *lā*, not (used, firstly, as a simple negative; secondly, as a prohibitive particle joined to the imperf. jussive). A.

لا تَحْزَنْ *lā tahzananna*, grieve thou not (imperf. energetic neg. of the verb حزن *ahzan*). A.

لا تَحْسِبْنِي *lā tahsibūnī*, think ye me not. A.

لا تُسْرِفُوا *lā tusrifū*, waste not, commit not excess (imperf. jussive neg. of اسرف *asrafa*, 4th form of the verb سرف *sarf*). A.

لا تَفْعَلْ *lā taf'al*, do not (imperf. jussive neg. of the verb فعل *fa'ala*). A.

لا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ بِأَهْلِهِ *lā taf'al bi nā mā nahnu bi ahlihi*, do not unto (me or) us that of which we are deserving. A.

لا تَمُرُّ *lā tamurru*, thou passest not by (imperf. neg. of the verb مَرَّ *marra*). A.

لا تَمْنُنْ *lā tamnun*, upbraid not with favours conferred (imperf. jussive neg. of مَنَّ *manna*). A.

لَا جَرَمَ *lā jaram*, of necessity, perforce; indubitably, certainly, as a matter of course. A.

لَا جَوْرَ *lā jāward*, lapis lazuli. A.

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ *lā ḥaula wa lā quwata illā bi 'llāhi*, there is no strength nor power save in God (a phrase employed by the Muhammadans in times of difficulty and calamity to recom-

mend and enjoin submission, patience and acquiescence). A.

لا خَيْرَ *lā khair*, (is) not good. A.

لَا أَجْمَعُكَ *la arjumannaka*, I will assuredly stone thee (energetic imperf. of the verb رَجَمَ *rajama*). A.

لَا رَهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ *lā rahbāniyata fi 'l islāmi*, there is no monachism in Islām. A.

لَازِبَ *lāzib*, firm, solid. A.

لَازِبَ ضَرْبَتِ *zarbati lāzib*, a good hard blow (which leaves a lasting scar). A.P.

لَازِمَ *lāzim*, necessary, obligatory, suitable. A.

لَاشِهَ *lāsha*, corpse, carcase. P.

لَا عَظَمَ *la ā'zam*, assuredly the greatest. A.

لَاغَرٍ *lāghar*, thin, lean, lank, slim, meagre. P.

لَاغَرْمِيَانٍ *lāghar-miyān*, slender-waisted. P.

لَاغَرِي *lāghare*, a lean man or person. P.

لَافَ *lāf*, boast, vain-glory, brag. P.

لَافَ زَدَنَ *lāf zadan*, to boast, to brag, to bluster. P.

لَالَهُ *lāla*, tulip. P.

لَآلِي *la'ālī* (pl. of لَوْلُو *lu'lu'*), pearls. A.

لَامَ *lāma*, he blamed. A.

لَامَنِي *lāmanī*, he hath blamed me. A.

لَآنَ *li anna*, because. A.

لَآنَ الْفَائِدَةُ إِلَيْكَ عَائِدَةٌ *li anna 'l fā'idata ilaiika ā'idatun*, for the benefit will revert to thee. A.

لَا وَاللَّهِ *lā wa 'llāhi*, no, by God! A.

لَايَدَ *lāyad*, howls, growls, (aor. of لَايِدُنَ *lāyidan*). P.

لَا يَسْعَى *lā yasa'unī*, he doth not obtain access to me (imperf. of the verb وَسَعَ *was'a*). A.

لَا يَسْعَى فِيهِ *lā yasa'unī fihi*, during which there doth not obtain access to me. A.

لَا يَسْقِي *lā yaskī*, he giveth not to drink (imperf. of the verb سَقَى *saka*). A.

لَا يَعْقِلُ *lā ya'kil*, he understands not; (hence) stupid, stolid, dull (imperf. of the verb عَقَلَ *aqala*). A.

لَا يَعْلَمُ *lā ya'lam*, he knows not; (hence) ignorant, stupid (imperf. of the verb عَلِمَ *alima*). A.

لَا يَغْلَقُ *lā yughlaqu*, it is not shut, it shall not be closed (imperf. passive of the verb غَلَقَ *ghalaka*). A.

لَائِي *lā'ik*, fit, suitable, becoming, befitting. A.

لَا يُقَالُ *lā yūkalu*, it will not be said (imperf. passive of the verb قَالَ *kāla*, for تَوَلَّى *talā*). A.

لَا يَكَادُ *lā yukādu*, it doth not come nigh to (accomplishing a thing;—imperf. of the verb كَادَ *kāda*). A.

لايكاد *lā yukādu yusighukhu*, it is not near to allaying, it doth nearly slake or quench it. A.
 لائم *lā'im*, blamer, accuser, slanderer, censurer. A.
 لايمر *lā yamurru*, he doth not pass by (imperf. of the verb *marra*). A.
 لايملك *lā yumlaku*, it is not possessed, it has no owner (imperf. passive of the verb *ملك*). A.
 لب *lab*, lip; margin, brink, rim. P.
 لباس *libās*, dress, garment, clothing, apparel, attire. A.
 لاغوا *la bagħau*, verily they would have rebelled (pl. pret. of the rt. *بغى*). A.
 لبنان *Lubnān*, mount Lebanon (so called from the milkywhiteness of its perpetual snow). A.
 لتزورني *li tazūrāni*, that thou mayest visit me, to visit me (imperf. of the verb *زار* *zāra*, for *زور*). A.
 لحظه *lahẓa*, look, glance; moment. A.
 لخت *lakħt*, somewhat, some, a little, a piece or part. P.
 لختي *lakħte*, an instant, a little while. P.
 لدغه *ladgha*, stinging (as of a scorpion), sting. A.
 لذت *lazzat*, delight, flavour, delicious taste. A.
 بلذت *ba lazzat*, with flavour. P.A.
 بلذتتر *ba lazzattar*, more savoury, or delicious. P.A.
 لذلك *li zālīka*, for this or that reason, on that account, therefore, hence (it is). A.
 لذيز *laziz*, delicious, savoury, delightful, luxurious. A. [ing. P.
 لرزه *larza*, shiver, tremor, trepidation, quake.
 لرزیدن *larzidan*, to tremble, shake, quake, shiver. P.
 لسان *lisān*, tongue; language. A.
 لسانه *lisānuhu*, his tongue, his language. A.
 لشکر *lashkar*, army, host. P.
 لشکري *lashkarī* (pl. *lashkariyān*), military; soldier, guard, attendant, military man, officer; soldiery. *Lashkare*, an army, a whole host of soldiers. P.
 لصاحبه *lišāhibihi*, for its owner. A.
 لطافت *latāfat*, grace, elegance; gentleness, softness, graciousness, genialness, gentle means. A.
 لطف *lutf*, gentleness, graciousness, amenity, amiableness, kindness, lenity, grace, favour; elegance. A. [words. A.P.
 لطف گوئي *lutf-go'ī*, gentle speaking, kind

لطيف *latīf* (P. pl. *latīfān*), elegant, graceful; witty; fine, light, delicate. A.
 لطيفاً *latīfan*, delicate (acc. of *لطيف* *latīf*). A.
 لطيفه *latīfa* (P. pl. *latīfahū*), pleasantry, bon-mot, witty or facetious saying. A.
 لطيف خوي *latīf-kho*, of a mild, gentle, affable
 لعب *la'b*, play, sport. A. [disposition. A.P.
 لعبه *li 'ibādīhi*, for (or to) his servants. A.
 لعل *la'l*, ruby. A.
 لعل *la'alla*, perhaps. A.
 لعلهم *la'allahum*, haply they. A.
 لعل پاره *la'l-pāra*, piece of ruby. A.P.
 لعنة *la'nāt*, curse, imprecation, malediction. A.
 لعنة الله على حده *la'natu 'llah 'alā hīdah*, God's curse on each and every one of them! A.
 لغزیدن *lagħzīdan*, to slip, slide, stumble. P.
 لغو *lagħw*, inconsiderate act or speech, impropriety, folly, slip, fall. A.
 لغوي *lagħwī*, my indiscretion. A.
 . . . *lagħwe*, a lapsus linguæ. A.P.
 لفظ *lafẓ*, word, expression, vocable. A.
 لقاء *liqā*, meeting, encounter; aspect, face, visage, countenance. A. [ready. A.
 لقا *lakād*, of a truth, assuredly, verily; al-
 لقمان *Lukmān*, name of a certain wise man (by some said to have been a son of Job's sister or aunt; by others to have been a disciple of David; by others, a judge in Israel; whilst others declare him to have been an emancipated Ethiopian slave. He is the author of some Arabian fables, and is supposed by many to be the same as Æsop). A.
 لقمه *lukma*, morsel, mouthful, scrap; a pittance. A.
 لقمه چند *lukma 'i chand*, several mouthfuls. A.P.
 لك *laka*, for thee, to thee. A.
 لكاتبه *li kātibihi*, for the writer of it. A.
 لكم *la kum*, for you, to you. A.
 للنجسين *li 'l khabīṣīna*, for the impure. A.
 للرحمن *li 'r raḥmāni*, to the Merciful. A.
 للرحمن الطاف خية *fa li 'r raḥmāni al-tāfun khaṭīyatun*, for the Merciful One has secret favours (or blessings). A.
 للغريب *li 'l gharībī*, to the stranger. A.
 للنائم *li 'n nā'imī*, for the sleeper. A.
 لم *lam*, not (negative of the *Perfect*, but always joined to the *Jussive* in the sense of the perfect). A.

ل *lima* (for *li mā*), for what? why? where-fore? A. [fect). A.
 ل *lammā*, after, when (used with the *Per-*
 ان *in lam akun*, if I may not be. A.
 لم *lam taṭir*, it had not flown, had not
 assayed to fly (imperf. jussive of the verb
 طار *tāra*, for طير). A.
 لمتن *lumtunna*, ye blamed (2 fem. pl. perf. of
 لم *lāma*, for لوم). A.
 لمتني فيه *fa zālikunna 'l lazī lum-*
tunnaṇi fīhi, this then is he for whom ye
 blamed me! (These words having been
 addressed to a company of women, the
 fem. *zālikunna* is used). A.
 لمعان *lam'ān*, brilliance, sparkle, glitter, splen-
 dour. A.
 لم يراها *lam yarahā*, he hath not seen her (im-
 perf. jussive of the verb رأي). A.
 لم يقبلوا *lam yaqbalū*, (if) they accept not (im-
 perf. of the verb قبل). A.
 لم يلتفتن *lam yaltaftina*, they do not give atten-
 tion (to), or look (at); (imperf. pl. fem.
 8th form of verb لفت). A.
 لنذيقنهم *la nuzīkannahum*, assuredly we will
 make them taste (imperf. energetic of اذاق
 اذاق *azāka*, 4th form of the rt. ذاق *zāka*, for
 ذوق). A.
 ولنذيقنهم من العذاب الادني *wa la nuzīkannahum*
mina 'l 'azābi 'l adnā, and we will assuredly
 make them taste of the smaller punishment
 (i.e. the punishment which is inflicted in
 the present world). A.
 لنفسك *li nafsika*, for thyself. A.
 لنك *lang*, lame, limping, halting. P.
 لنكر *langar*, anchor. P.
 لنكر نهادن *langar nihādan*, to cast anchor. P.
 لو *lau*, if, unless. A.
 لوازم *lawāzim* (pl. of لازمة *lāzimat*), necessary
 things, requisites. A.
 لوج *lij*, squint-eyed. P. [on. A.
 لوح *lauḥ*, tablet, board used as a slate to write
 لوط *Lūt*, Lot, nephew of A'braham. A.
 لوم *laum*, blame, reproach, censure. A.
 له *lahu*, to him, for him, he has; to it, for it,
 it has. A.
 لهجت *lahjat*, voice, sound, tone; accent; ac-
 centuation; speech, talk. A. [cry. A.
 له خوار *lahu khuwāru*, (which) has a lowing

له صوت *lahu ṣautun*, to him (i.e. he has) a
 voice. A.
 لهم *lahum*, to them, for them, they have. A.
 لهو *lahw*, play. A. [game, fun. A.P.
 لهو ولعب *lahw o la'b*, playing and toying, sport,
 لي *lī*, for me; to me; i.e. I have. A.
 ليت *laita* (particle of exclamation), would
 that! O that! A.
 لئ *lais*, lion. A.
 لئ عمرو ليت *'amr lais*, name of the second sove-
 reign of the dynasty of the Saffarides (cop-
 persmiths), who reigned in Persia from
 870 to 901). A.
 ليس *laisa* (neg. substantive verb), he was not,
 is not; there is not; (also used as an
 indecl. neg. particle, stronger than لا *lā*)
 not. A.
 ليس باهر *laisa bi tāhirin*, is not pure. A.
 وليس له غيري *wa laisa lahu ghairi*, and he
 hath no other (God) beside me. A.
 ليس يرفع *laisa yarfū'u*, he raises not (imperf.
 of the verb رفع). A.
 ليس يسلم *laisa yaslamu*, he will not be safe
 (imperf. of the verb سلم). A.
 ليك *lek*, or ليكن *lekin*, but. A.
 ليل *lail*, night. A.
 الليل *al lail*, the night. A.
 ليلا *'ala 'l laili*, in the night, at night. A.
 ليلى *Lailā*, name of the mistress of Majnūn.
 (The loves of this celebrated pair form the
 subject of one of Nazāmi's poems.) A.
 لي مع الله وقت *lī ma'a 'llāhu waqtun*, I have a
 time (or season) with God. A.
 لئن *la in*, verily if. A.
 لئن لم تنته لارجمنك *la in lam tantahi la arju-*
mannaka, verily if thou desistest not I
 will assuredly stone thee; (*tantahi* is the
 jussive of the verb انتهي *intahā*, 8th form
 of the verb نهى; and *arjumannaka* is the
 energetic imperf. of the verb رجم). A.
 لينة *linat*, excellence, mildness, softness; hu-
 manity; a kind of palm-tree; a tall palm. A.
 لئيم *la'im*, mean, base, vile, sordid, grovelling. A.
 لئيم الطبع *la'imu 't ṭab'*, the sordid of nature;
 the churlish soul. A.

ام (pronoun suffix), me; of me, my; I
 ما *mā*, we; us; of us; our. P. [(am). v

ما *mā* (negative), not; (pronoun) what, whatever, whatsoever, that which; (interrog.) what? (adv.) as long as. A.

ماء *mā*, water. A.

[streams. A.

ماء نهرها *mā'u nahrihā*, the water of its

ما بقلب *mā bi qalbi*, what (is) in the heart. A.

ما تقول *mā taqūlu*, that which thou sayest; what sayest thou? (imperf. of the verb قال *qāla* for قول). A.

ماتم *mātam*, grief, mourning. P.

ما جرى *mā jarā*, what occurred; accident, incident, event, occurrence. A.

ما حضر *mā ḥazara*, that which is ready. A.

ما حضري *mā ḥazare*, the fruit, milk, and cheese which constitute a Persian breakfast. A.P.

ما دام *mā dāma*, as long as it continues; during, as long as. A.

مادر *mādar*, mother. P.

مادر مادر *mādari mādar*, an old woman, grandmother, grannam. P.

ما ذا *mā zā*, what? what is this? A.

ما ذا اكتسبت *mā za 'ktasabta*, what hast thou gained (or earned)? A.

مار *mār*, snake, serpent. (According to Oriental legends, every subterranean treasure is placed under the guardianship of a serpent.)

مارا *mārā*, to us; for us; us. P. [pent). P.

مارگزیدا *mār-guzīda*, bitten by a serpent. P.

ماری *mārī*, thou art a serpent. P.

ماست *māst*, sour milk, buttermilk, whey. P.

ماضي *māzī* (fem. ماضية *māzīyat*), past, bygone. A.

ما عبدناك *mā 'abadnāka*, we have not worshipped Thee. A.

ما عرفناك *mā 'arafnāka*, we have not known Thee (1 p. pl. perf. of عرف *'arafa*). A.

مال *ma'al*, end, goal, termination, issue. A.

مال *māl*, money, wealth, property, substance; prosperity. A.

مالدار *māl-dār*, wealthy, opulent, monied man. A.P.

مالك *mālik*, master, owner, possessor; controller. A.

مالك رقاب الامم *māliku rikābi 'l umami*, lord of the necks of peoples. A.

مالكي *mālikī*, relation of master; ownership. A.

ما لي للغريب سوي الغريب انيس *mā li 'l gharībi siwa 'l gharībi anīsu*, the stranger hath no friend but the stranger. A.

مألوف *mālūf* (for *ma'lūf*), familiar, ordinary, accustomed, customary. A.

مالها *ma'alahumā*, final portion of both. A.

مالخوليا *mālikhūliyā* (the Greek μελαγχολία arabicized), melancholy, idle fancy. A.

مالیدن *mātidan*, to rub, anoint; to press, crush. P.

ما ليس لك به علم *mā laisa laka bihi 'ilmun*, that of which thou hast no knowledge. A.

ما مر *mā marra*, what (or that which) passed. A.

ما مضى *mā maẓā*, that which is passed, what has passed. A.

مامك *māmak*, little mother, goody. P.

مأمن *māman* (for *ma'man*), place of security. A.

مأمن رضا *māmani riẓā*, a satisfactory (or pleasing) place of security. A.P.

ما من مولود *mā min maulūdin*, there is not (one) of those who are born, there is no one born. A.

مأمول *māmūl* (for *ma'mūl*), hoped for, expected. A.

مانا *mānā*, alike, equal, similar; certainly; you would say or think, as though; forthwith, quickly, immediately. P.

ماند *mānd*, hath remained. P.

ماناد *mānad*, he or it remains, or remaineth, or will remain (aor. of ماندن *māndan*); he or it resembles (aor. of مانستن *mānistan*). P.

ماندن *māndan*, to remain, continue, last, endure; to be fatigued, spent, tired, exhausted; to break down. P.

در گل ماندن *dar gil māndan*, to sink in a quagmire; to hesitate, to boggle. P.

مانده شدن *mānda shudan*, to be weary, tired, knocked up. P.

مانستن *mānistan*, to resemble. P.

مانع *māni* refuser, forbider, hinderer, pre-

مانند *mānand*, like. P. [venter. A.

ماني *mānī*, name of a celebrated painter, the founder of the sect of the Manichæans. P.

ماوا *māwā* (for *ma'wā*), haunt, retreat, place of resort, apode. A.

ماه *māh*, the moon; month. P.

ماه رویان *māh-rū* (pl. ماه رویان *māh-rūyān*), moon-faced, fair and lovely as the moon. P.

ماه روی *māh-rū'e*, one fair as the moon. P.

ماهی *māhī*, fish. P.

ماهی *māhiye*, a fish, one fish, a certain fish. P.

مایه *māya*, amount, sum, quantity; wealth, capital, stock-in-trade, store; main-stay; source, origin. P.

مباح *mubāḥ*, lawful, allowable; allowed to be taken or suffered to be shed with impunity. A.

مباد *ma bād*, may there not be! P.

مبادا *mabādā*, let it not be! by no means! away! lest. P.

مبارز *mubārīz* (P. pl. مبارزان *mubārīzān*), warrior, champion. A. [fight. A.]

مبارزت *mubārāzat*, coming out, or forth, to

مبارك *mubārak*, blessed, blest; happy, fortunate; auspicious. A. [perhaps. P.]

ماش *mā bāsh*, be it not! stay not! lest,

مبالغه *mubālagha*, exaggeration, extravagance, hyperbole, stress, emphasis. A.

مبالغه نمودن *mubālagha namūdan* (or مبالغه کردن *mubālagha kardan*), to exaggerate, be extravagant. A.P. [unfortunate. A.]

مبتلا *mubtalā*, afflicted, plagued, tried, tempted;

مبدل *mubaddal*, changed, converted, altered. A.

مبذر *mubazzir*, prodigal, lavish, spendthrift. A.

مبذري *mubazzirī*, prodigality, extravagance, profusion, profuseness. A.

مبر *ma bar*, do not lower (imp. of بردن *burdan*). P.

مبرز *mabraz*, privy. A.

مبلغ *mablagh*, sum, amount (of money). A.

مبلغی *mablaghe*, a sum, a certain amount; a good bit, a long stretch. A.P. [bastan]. P.

مبند *ma band*, indulge not (imp. of بستن *bستن*). A.

مبیت *mabit*, passing the night (in a place). A.

مبین *mubin*, manifest, evident, clear, distinct. A.

مبندار *ma pindār*, think not, do not suppose or imagine (imp. of پنداشتن *pindāshstan*). P.

متاب *ma tāb*, turn not away (imp. of تافتن *tāftan*). P. [pliance. A.]

متابع *mutāba'at*, following; obedience, compliance. A.

متبحر *mutabahhir*, like an ocean in depth and extent of learning, deep, profound. A.

متبدل *mutabaddal*, changed, altered; metamorphosed. A.

متجلی *mutajalli*, resplendent, brilliant. A.

متحرک *mutaharrik*, moving, moveable; motive. A.

متجلی *mutahalli*, adorned with jewels. A.

متحمل *mutahammil*, suffering patiently, enduring; bearer. A.

متحیر *mutahaiyir*, perplexed, astonished, astounded, bewildered, amazed. A.

متردد *mutaraddid*, hesitating, wavering, vacillating, irresolute, unsettled, uncertain, doubtful, perplexed. A.

مترسل *mutarassil* (P. pl. مترسلان *mutarissilān*), letter-writer, correspondent; corresponding secretary of a prince. A.

مترصد *mutarassid*, contemplating, watching, waiting for, watchful, observant. A.

مترقب *mutarakkib*, one who expects, waits, or hopes; hoping, expecting. A.

متسع *muttasi*, large, spacious, extensive. A.

متصور *mutasawwar*, pictured, imagined, supposed, considered. A.

متضعف *mutaza'if*, weak, weakened, enfeebled, powerless. A.

متع *matti*, cause thou to enjoy, render happy (imp. of 2nd form of the verb متع). A.

متع المسلمین بطول حیاته *matti'i 'l muslimīna bi ṭūli hayātihi*, make happy the true believer by the length of his life. A.

متعبّد *muta'abbid* (P. pl. متعبّدان *muta'abbidān*), worshipper, extremely devout, rigorous and strict in the exercises of devotion, religionist. A.

متعدّي *muta'addi*, aggressor; transgressor; (in grammar) transitive, causal (verb). A.

متعدّیا *muta'addiyan*, acc. of متعدّي. A.

متعلّق *muta'allik*, (P. pl. متعلّقان *muta'allikān*), related to, connected, dependent, attendant, adherent; domestic, kinsman. A.

متعلّم *muta'allim* (P. pl. متعلّمان *muta'allimān*), learner, student, pupil, disciple. A.

متعدّد *muta'annid* (P. pl. متعدّدان *muta'annidān*), seeker of another's ruin; inimical. A.

متغیّر *mutaghaiyir*, changed, altered; disturbed, perplexed. A.

متفق *muttafik*, consenting, agreeing, agreed. A.

متقدّم *mutakaddim* (P. pl. متقدّمان *mutakaddimān*), predecessor, one gone before, ancient. A.

متکبر *mutakabbir*, proud, haughty, arrogant. A.

متکلم *mutakallim* (P. pl. متکلمان *mutakallimān*), speaker, orator. A. [pinning for. A.]

متلهف *mutalahhif*, agitated, distressed, grieved,

متمتع *mutamatti*, enjoying, enjoyer, benefitter; one who takes his fill. A.

متمکّن *mutamakkin*, placed, established, permanently located, firmly fixed or rooted; inhabiting. A.

منعم *mutana'im*, soft, delicate; affluent in the enjoyment of the conveniences, comforts and luxuries of life. A.

موقع *mutawaqqi'* (P. pl. متوقعان *mutawaqqi'ān*), waiting, expecting; expectant. A.

متهاون *mutahāwin*, negligent, indolent, heedless, inattentive; idler. A. [cused. A.]

متهم *muttahim*, suspected, accused, falsely accused. A.

مناصب *maṣābat*, step, degree, point. A.

مناصب *maṣābate*, a degree. A.P.

مثال *miṣāl*, like, resembling; history, fable; example, model; similitude, likeness. A.

بر مثال *bar miṣālī*, after the similitude of. P.A.

با مثال ما *bā miṣālī mā*, with the like of us, with such as we. P.

مثنائي *maṣānī* (pl. of مثنى *maṣnā*), the chords of the lute (that are after the first). A.

مثل *maṣāl*, fable, tale, parable, simile, apologue, proverb. A.

في المثال *fi 'l maṣāl*, for example. A.

مثل *maṣāl zadan*, to give an example, quote a proverb, propound a parable. A.P.

مثلي *maṣale*, a simile. A.P.

مثنوي *maṣnawī*, poetry composed of distichs in each of which are two lines, which rhyme and agree in measure. A.

مجادله *mujādala*, disputation, strife. A.

مجال *majāl*, room to move round or turn about; suitable place; power, strength, ability. A.

مجالس *majālis* (pl. of مجلس *majlis*), assemblies, places of sitting, sessions. A.

مجالست *mujālasat*, sitting with another, converse, society. A.

مجانبت *mujānabat*, receding, retiring, going off, going aside. A.

مجاورت *mujāwarat*, keeping up intercourse with neighbours, intimacy; vicinity, propinquity, neighbourhood, cohabitation. A.

مجاورت کردن *mujāwarat kardan*, to keep close, to remain near, to sit by. A.P.

مجاهده *mujāhada*, fighting (specially against infidels), strenuous effort to harm or ruin; struggle, effort; submitting to trouble, a sore infliction. A.

مجبتي *mujtabā*, chosen, selected, elect. A.

مجرد *mujarrad*, stripped; solitary, single; unmarried; bare, mere. A.

بجرد *ba mujarrad*, barely, merely. P.A.

مجرع *majrūh*, wounded. A.

مجري *mujrā*, made to flow; (hence), issued, granted, allowed. A.

مجلس *majlis*, place of sitting, assembly, session; congregation. A.

مجلسي *majlise*, a whole company. A.P.

مجللي *mujallā*, bedecked, ornamented. A.

مجمع *majma'*, place of confluence or of assembling, meeting, congregation, assembly. A.

مجموع *majmū'*, collected; tranquil, quiet. A.

مجموعه *majmū'a*, collection, assemblage, aggregate. A.

مجنون *majnūn*, crazed, insane; name of the Arab lover whose attachment to Laila is celebrated by Nazāmī and other poets. A.

مجبوي *ma jū*, seek not (neg. imp. of جستن *justan*). P.

مجيد *majid*, glorious. A. [justan]. P.

محابا *muḥābā*, connivance; respect, regard; ceremony. A.

محادثه *muḥādāṣa*, conversing, talking, conversation. A. [facing one another. A.]

محاذا *muḥāza* (for محاذة *muḥāzāt*), confronting, confronting.

محارب *muḥārib*, waging war; contending; warrior. A.

محاسبه *muḥāsaba*, adjustment or audit of accounts, computation; arithmetic. A.

محاسن *maḥāsin* (pl. of حسن *ḥusn*), good works, laudable actions, virtues, merits; personal charms. A. [lences. A.]

محاسني *maḥāsini*, my good works or excellences. A.

محافل *maḥāfil* (pl. of محفل *maḥfil*), assemblies. A.

محال *muḥāl*, impossible; inconsistent (with), opposed (to), absurd. A.

محمود *maḥmūd* (pl. of محمدا *maḥmidat*), laudable actions or qualities, virtues. A.

محاوره *muḥāwara*, conversation, dialogue, chat, talk, common parlance. A.

محب *muḥibb*, friend, lover. A.

محبب *muḥibbu 'l atkiyā'i*, the friend of the pious. A. [ship. A.]

محببت *maḥabbat*, love, affection; kindness, friendship. A.

محبوب *maḥbūb* (P. pl. محبوبان *maḥbūbān*), beloved, liked; mistress. A.

محبوبتر *maḥbūbtar*, more beloved. A.P.

محبوبي *maḥbūbe*, an object greatly beloved. A.P.

محتاج *muḥtāj* (P. pl. محتاجان *muḥtājān*), necessitous, needy, in want, indigent, in need. A.

محتاجتر *muḥtājtar*, more in need, in greater need, more needy, more necessitous. A.P.

محتسب *muhtasib*, the superintendent of police, who examines weights and measures, and prevents drinking and other disorders; police-magistrate. A.

محتمل *muhtamal*, supposable, conceivable, probable, suspected. A.

... **محتامل** *muhtamil*, bearing a burthen; patient. A.

محبوب *mahjūb*, veiled, concealed, obscured; bashful, modest. A.

محرقة *muḥraqan* (acc. of **محرق** *muḥraq*), burning, burnt, consumed. A.

محرور *maḥrūm*, excluded; denied, refused; frustrated, disappointed. A.

محسنين *muḥsinīna* (acc. of **محسنون** *muḥsinūna*, pl. of **محسن** *muḥsin*), beneficent. (See **يحب** *yuhibbu*). A. [ment. A.]

محشر *mahshar*, place of assembly; last judgment. **محص** *mahz*, pure, unmixed, unalloyed, sheer; only, entirely, purely. A.

مضر *mahzar*, disposition, temper. A.

مفعل *mahfil*, assembly. A.

مفوظ *mahfūz*, kept, guarded, preserved. A.

محقق *muḥakkik* (P. pl. **محققان** *muḥakkikān*), verifying, confirming; teacher of spiritual truth, philosopher. A.

محققانه *muḥakkikāna*, spiritual; truly, accurately; like, or after the manner of the teachers of spiritual truth. A.P.

محاك *mihakk*, touchstone, test. A.

محكم *muḥkam*, strong, firm, strengthened, confirmed; incontrovertible, indisputable, conclusive; a portion or passage of the Kurān; clear, conspicuous, perspicuous. A.

محل *maḥall*, place, situation; quarter, district; occasion, opportunity. A. [parish. A.]

محله *maḥalla*, quarter of a town, district,

محمد *muḥammad*, greatly praised; name of a man; name of the Arabian pseudo-prophet. A.

محمد غزالي *Muḥammad bin Muḥammad Ghazzālī*, a renowned doctor of Islām, born at Thaus, in Khurāsān, A.H. 450, and died A.H. 505. A.

محمد سبكتگین *Mahmūd Sabuktāgīn*, the second Sultan of the dynasty of Ghazni, succeeded his father Sabuktāgīn, A.H. 387, A.D. 997, and died A.H. 419, after conquering great part of Hindūstān, and taking the royal cities of Delhi and Kannauj. A.P.

محنة *miḥnat*, affliction, trouble, toil, distress, anguish, suffering, inconvenience, discom-

محو *mahw*, obliteration. A. [fort. A.]

محوشدن *mahv shudan*, to be erased or obliterated. A.P. [son. A.]

مخاطب *mukhāṭab*, addressed; the second per-

... **مخاطب** *mukhāṭib*, addressing; speaker. A.

مخافت *makhāfat*, dread, fear, alarm; danger. A.

مخالط *mukhālaṭat*, mixing, or engaging in (an affair); familiar or social intercourse, intimacy, friendship. A.

مخالف *mukhālīf*, contrary, repugnant, adverse, antagonistic, unfavourable; obstinate, irreducible. A. [opposition, enmity. A.]

مخالفت *mukhālafat*, contradiction, contrariety,

مضطرب *mukhabbat*, disordered, deranged, upset. A.

مختصر *mukhtaṣar*, abridged, curtailed; brief, compendious, laconic; compendium; mean, trifling, small, insignificant. A.

مختلف *mukhtalīf*, different, various, contrary. A.

مخدوم *makhdūm*, served, waited upon; lord, master. A. [kharīdan]. P.

مخر *ma khar*, do not buy (neg. imp. of **خریدن** *khridan*).

مخراش *ma kharāsh*, lacerate not, do not tear (neg. imp. of **خراشیدن** *kharāshidan*). P.

مخفوض *makhfūz*, lowered, depressed; marked with *hasr*, or *khaḥz* (as when **قدر** *qadr* has been changed to *kidr*). A.

مخلص *mukhlīṣ* (P. pl. **مخلصان** *mukhlīṣān*), sincere, real, genuine; truly religious. A.

مخلصين *mukhlīṣīna* (acc. of **مخلصون** *mukhlīṣūna*, pl. of **مخلص** *mukhlīṣ*), sincere, unfeigned in professions of faith, in demonstration of friendship, or in yielding obedience. A.

مخلصين له الدين *mukhlīṣīna lahu 'd dīna*, being sincere towards him in religion. A.

مخلوق *makhluq*, created, formed; creature. A.

مخنث *mukhannaṣ*, effeminate, infamous; a rank old catamite; hermaphrodite. A.

مخور *ma khwūr*, do not eat (neg. imp. of **خوردن** *khordan*). P.

مخوف *makhūf*, dreadful, dangerous, fearful. A.

مداح *maddāḥ*, laudatory; encomiast, panegyrist. A. [tan]. P.

مدار *ma dār*, hold not (neg. imp. of **داشتن** *dāsh-*

مدارا *modārā* (for A. **مداراة** *modārāt*), politeness, kindness, affability, conciliation, gentleness; dissimulation. P.

مداومت *modāwamat*, becoming permanent, constantly, remaining, frequenting; continuance, perpetuity. A.

مدبّر *mudabbir*, administrator, prefect, governor, manager, director. A.

مدّت *muddat*, time, term, period, space, long time or interval, while. A.

مدّتها *muddathā* (P. pl. of مدّت *muddat*), many days, long intervals; for a long season. A.P.

مدّتی *muddate*, a certain space of time, a long interval; for a long period. A.P.

مدح *madh*, praise, eulogium, encomium, applause, commendation. A.

مدرسه *madrasa*, seminary, academy, public school, college. A.

مدعی *mudda'i* (P. pl. مدعیان *mudda'iyān*), plaintiff; opponent, adversary; false claimant; pretender. A. [ed. A.

مدفون *madfūn*, buried, interred, hidden, covered. *ma diḥ*, give not, yield not (neg. imp. of دادن). P.

مدهوش *madhūsh* (P. *madhosh*), astonished, bewildered, confounded, bereft of sense and reason. A.

مذکور *mazkūr*, remembered, mentioned, recorded, repeated, expressed; discourse. A.

مذلت *mazallat*, baseness, abjectness, vileness; contemptibleness; contempt, degradation. A.

مذمت *mazammat*, blame, disparagement, scorn, contempt. A. [culpable, blameable. A.

مذموم *mazmūm*, blamed, censured, condemned;

مر *mar*, an emphatic particle sometimes placed before the dat. and acc. of Persian nouns, and corresponding to the Hindūstānī *hi*. It is, however, often pleonastic. P.

مر *marra*, he (or it) passed, passed by. A.

مرّ العیس *wa marra 'l 'isu*, now that the (whitish-yellow) camels have passed by (or gone). A.

مرّ *mar'*, man; the human race. A.

مرا *marā* (dat. or acc. of من *man*, I), to me, me. P.

مراتب *marātib* (pl. of مرتبه *martaba*), steps, ranks, degrees, grades; dignities, honours. A.

مراد *murād*, meant, intended; desire, wish, will, intention, design, pleasure; object, aim; desirable objects; good things of life. A.

مراسله *murāsala*, epistolary correspondence. A.

مراغبت *murāghabat*, expression of a wish, desire, propensity. A.

مراضه *murāfa'a*, carrying a complaint or case (before a judge). A.

مرافقت *murāfaqat*, travelling in company, association, companionship, society. A.

مراقبه *murākaba*, observation, regard, contemplation, meditation (on God). A.

مرا هست *marā hast*, to me is, I have. P.

مربی *murabbī*, tutor, instructor, guardian, patron, protector. A.

مرتب *murattab*, set in order, arranged. A.

مرتب کردن *murattab kardan*, (and مرتب ساختن *murattab sākhṭan*), to arrange, to regulate. A.P. [office. A.

مرتبه *martabat* and *martaba*, rank, degree, step,

مرتبی *martabate*, a rank. A.P.

مرتبن *murtahan*, pledged. A.

مرحب *marḥab*, amplitude, convenience, room. A.

مرحبا *marḥaban* (acc.), see اهلا *ahlan*. A.

مرحمت *marḥamat*, pity, compassion. A.

مرد *mard*, man; hero. P.

مرداد *murdād*, the fourth month of the Persian calendar, corresponding to our July. P.

مردار *murdār*, impure, unclean; carcass; carrion. P.

مردان *mardān* (pl. of مرد *mard*), men. P.

مردانه *mardāna*, manly. P.

مردشت *Mardusht*, a place near Shirāz, where earthen vessels are said to be extensively manufactured. P.

مردک *mardak* (dim. of مرد *mard*), little man, manikin; low, little, or insignificant fellow. P.

مردم *mardum* (pl. مردمان *mardumān*), man, human being. P.

مردم آزار *mardum-āzār*, man-tormentor, vexing, afflicting mankind. P.

مردم آزاری *mardum-āzārī*, the tormenting of mankind. *Mardum-āzāre*, a tormentor of mankind. P.

مردم خوار *mardum-khūār*, man-devouring, cannibal; cruel, fell, remorseless. P.

مردم در *mardum-dar*, man-rending, ferocious, ravenous. P. [ing, injurious. P.

مردم گزا *mardum-gazā*, man-biting, man-molest-

مردمی *mardumī*, manliness; humanity, courtesy. P.

... *mardume*, a man, a certain man. P.

مردن *murdan*, to die, expire; to go out, be extinguished. P.

مردۀ *marda*, of or pertaining to man. P.

... *murda*, dead, deceased. P.

مردہ *dū marda*, of two men, to the number of two men. P.

مردہ *murda bih*, (is) better dead. P.

مردی *mardī*, manliness, virility, vigour, valour, bravery;—thou art a man. *Marde*, a man, a certain man. P.

مردیت *mardiyat*, thy virility. P.

مرسان *ma rasān*, cause not to arrive, inflict not. P.

مرسل *mursal*, sent; messenger, apostle. A.

مرسوم *marsūm*, prescribed, accustomed; pay, stipend, salary. A.

مرشد *murshid*, guide, spiritual director. A.

مرصع *muraṣṣa'*, covered with gold, set with jewels, inlaid. A. [plaint. A.]

مرض *maraz*, disease, sickness, malady, com-

مرضی *maraze*, a disease. A.P.

مرضی *marziy*, agreeable, acceptable; assented to; will, assent. A.

مرغ *murgh* (pl. مرغان *murghān*), bird, fowl. P.

مرغ آبی *murgh-ābī*, water-fowl. P.

مرغ ایوان *murghī aiwān* (lit. bird of the porch), birds which sit on or about the porch of a house, such as sparrows, *mainās*, &c. P.

مرغ بریان *murghī biryān*, broiled or roasted fowl. P.

مرغک *murghak* (dim. of مرغ *murgh*), little bird,

مرغی *murghe*, a bird. P. [chick. P.]

مرقع *muraḥka'*, patched garment, beggars quilt, (syn. دلقی). A.

مركب *markab*, horse, steed, camel; any beast or vessel whereon one is carried. A.

مركب *murakkab*, compounded; mounted, placed, set, inserted. A.

مركز *markaz*, fixed place, or point, or station;

مرگ *marg*, death, decease. P. [centre. A.]

مرنج *ma ranj*, grieve not, be not displeased (imp. of رنجیدن *ranjīdan*). P.

مرو *ma rav*, go not (imp. of رفتن *raftan*). P.

مروا *marrū*, they passed by (3 p. pl. perf. of مروا *marra*). A.

مروا باللغو *izā marrū bi 'l laḥwī*, when they pass by (or meet with) a folly (or impropriety). A. [ingly. A.]

مروا کراما *marrū kirāman*, they pass by pity-

مروارید *marwārīd*, pearl. A.

مرووات *muṛuwat*, manliness, humanity, kindness, generosity, liberality; politeness; human nature. A.

مروحه *mirwaḥa*, fan. A.

مرهم *marham*, salve, plaster, balm, liniment. A.

مرهم نه *marham-nih*, one who lays on salve, or applies a plaster. A.P. [rified. A.]

مرهوب *marhūb*, feared; afraid, alarmed, ter-

مريد *murīd*, desirous; partial; scholar, disciple, pupil. A. [is. P.]

مرین *marīn* (for مراین *mar īn*), this, this it

مزاج *mizāj*, temperament, constitution, disposition, quality. A.

مزاحمت *muzāḥat*, joke, jesting. A.

مزجاة *muzjāt* (fem. of مزجي *muzjan*), small, scanty, little, trifling, mean or paltry (thing or matter). A.

مزد *muzd*, reward, gratuity, fee, recompence. P.

مزد سرهنگی *muzdi sarhangī*, revenue-collector's fee, or bailiff's fee. P.

مزرع *mazrū'*, sown (seed or field); tillage. A.

مزرکي *muzakkā*, made clean, purified; capital from which 2½ per cent. yearly is given in alms (and which is thus rendered pure). A.

مزن *ma zan*, strike not (neg. imp. of زدن *zadan*). P.

مزیّت *māziyat*, excellence, excess (of wisdom). A.

مزید *mazīd*, increasing; increase, addition. A.

مژده *muzhda*, good news, glad tidings. P.

مژه *mizha* or *muzha* (pl. میزگان *mizhagān* or *muzhagān*), eye-lid; hair of eye-lid, eye-lash. P.

مساء *masā*, evening. A.

مساعد *musā'id*, happy, favourable, auspicious. A.

مسافر *musāfir* (P. pl. مسافران *musāfirān*), traveller, wayfarer, stranger. A.

مساکین *masākin* (pl. of مسکین *miskīn*), poor. A.

مسامحت *musāmaḥat*, negligence; connivance, conniving; giving up, waiving or foregoing (a claim). A.

مست *mast*, drunk, intoxicated, inebriated; drunkard; infuriated. P.

مست پیل *pīli mast*, elephant in rut, furious elephant. P.

مستتر *mustatar*, concealed, hidden. A.

... *mustatir*, one who hides himself. A.

مستجاب *mustajāb*, answered, accepted. A.

مستجاب الدعوة *mustajābu 'd da'wat*, whose prayer is accepted, or heard in heaven. A.

مستحکم *mustaḥkam*, firm, established, confirmed. A.

مستخلص *mustakhlas*, taken clean away; appropriated, made special, secured, rescued. A.

مستقي *mustaskī*, dropsical, one who has the
مستعار *musta'ār*, borrowed. A. [dropsy. A.
مستعان *musta'an*, whose aid is implored; (hence)
God. A.
مستعرب *musta'rib* (P. pl. مستعربان *musta'ribān*),
one who becomes as an Arab. A.
مستعجل *musta'jil*, quick, hasty, making haste,
hurrying. A. [fit. A.
مستعد *musta'idd*, arranged; ready, prompt; able,
مستغرق *mustaghraq*, plunged, immersed. A.
مستفيد *mustafīd*, benefited, profited, deriving
advantage; profitable, advantageous. A.
مستقيم *mustaqbīh*, hateful, odious, disgusting. A.
مستقيم *mustakīm*, right, true, correct, accurate;
straight; sound, vigorous (constitution);
resolute; faithful. A.
مستم *mastam*, I am intoxicated. P.
مستمع *mustamī*, hearer, auditor, listener. A.
مستمند *mustmand*, needy, indigent, wretched. P.
مستوجب *mustawjib*, deserving, meriting; proper,
fit, worthy, becoming. A.
مستور *mastūr* (P. pl. مستوران *mastūrān*), veiled,
concealed; good, modest, chaste. A.
مستولي *mustaulī*, overcoming, predominant,
prevalent. A.
مستي *mastī*, intoxication, drunkenness. P.
مسجد *masjid*, place of worship, mosque. A.
مسطور *masṭūr*, written, mentioned, described. A.
مسكر *muskir*, inebriating, intoxicating; any
intoxicating drink or drug. A.
مسكنت *maskanat*, poverty. A.
مسين *miskīn* (P. pl. مسكينان *miskīnān*), poor,
humble, meek. A.
مسلم *muslim*, true believer, Moslem. A.
مسلم *musallam*, committed, consigned, en-
trusted; preserved, safe, secured; sole, ex-
clusive; granted, allowed (to). A.
مسلمان *muslimān* (P. pl. of A. مسلم *muslim*),
true believers, Moslems. A.
مسلمان *musalmān* (pl. مسلمانان *musalmānān*),
Musalmān, believer (a corrupted word). P.
مسلماني *musalmānī*, the Muhammadan religion;
orthodoxy, Islām. P.
مسلمين *muslimīna* (acc. of مسلمون *muslimūna*, pl.
of مسلم *muslim*), true believers, faithful. A.
مسمع *misma'*, organ of hearing, ear. A.
مسمعي *misma'ī*, mine ear. A.
بمسمعي *bi misma'ī*, into my ear. A.

مسند *masnad*, large cushion for reclining on
throne, bench. A.
مسند قضا *masnadi qazā*, judgment-seat. A.P.
مسؤل *mas'ul*, asked, questioned, interrogated. A.
مسئله *mas'ala*, question, query, problem, pro-
position, point of law. A.
مشابهت *mushābahat*, resemblance. A.
مشار *mushār*, indicated. A.
مشار اليه *mushārun ilaih*, the pointed at; the
aforesaid. A.
مشاطه *mashshāta*, tire-woman. A.
مشم *mashāmm*, smell, olfactory sense. A.
مشاورت *mushāwarat*, application for advice;
consultation. A.
مشاهدة *mushāhadat*, beholding, contemplation,
vision, view, sight, appearance. A.
مشاهدة الابرار بين التجلي والاستار *mushāhadatu 'l-
abrārī bainat tajallī wa 'l-istitārī*, the visions
of the devout consist partly of the manifes-
tations (of the Deity), and partly of (His)
veiling (Himself) in obscurity. A.
مشاهرة *mushāhara*, monthly wages or allow-
ance, pay, salary. A.
مشايخ *mashā'ikh* (pl. of شيخ *shaiḥ*), elders,
revered, venerable, holy men: (often used
for the singular, as in Tale XIX, Book II.) A.
مشت *musht*, fist, blow with the fist; handful. P.
مشتاب *ma shītāb*, haste not, be not in a hurry
(neg. imp. of شتافتن *shītaftan*). P.
مشتاق *mushtāk*, desirous, longing, anxious. A.
مشتاق منزلي *mushtākī manzilī*, thou desirest
the halting-place. A.P.
مشتاقي *mushtākī*, desirousness. A.P.
مشتاقي به که ملولي *mushtākī bih ki malūlī*, long-
ing is better than loathing. A.P.
مشتري *mushtarī*, purchaser, buyer. A.P.
مشت زن *musht-zan*, boxer, pugilist, bruiser. P.
مشت زني *musht-zanī*, fisticuffs, boxing. P.
. . . . *musht-zane*, a boxer. P.
مشتغل *mushtaghāl*, employed, busy, engaged;
occupied (in devotion). A.
. . . *mushtaghil*, employing, spending; em-
ployer, spender. A.
مشتهر *mushtahar* or *mushtahir*, proclaimed,
made public; called, named; famous. A.
مشتي *mushtī*, handful; blow with the fist. P.
. . *mushte*, a handful, a small body. P.
مشتي دو *mushte dū*, a couple of handfuls. P.

mashrik, the point or quarter in which the sun rises, the East. A.

mashriki tābistānī, the summer solstice, the longest day, when the sun enters Cancer. A.P.

mashriki zamistānī, the winter solstice, the shortest day, when the sun enters Capricorn. A.P.

mashrikaini (oblique of مشرقان *mashrikāni*, dual of مشرق), the two Easts (i.e. the East and the West). A.

بعد المشرقين *bu'du 'l mashrikain*, the distance between the East and the West. A.

مشعل *mash'al*, torch, flambeau. A.

دار مشعله *mash'ala-dār*, torch-bearer. A.P.

مشغلة *mashghala*, business, employment, occupation; pastime; place of business; tumult, disturbance. A. [busy. A.

مشغول *mashghul*, employed, occupied, engaged,

مشغولي *mashghulī*, employment, business. A.P.

مشفق *mushfik*, kind, gracious, tender, affectionate, benevolent, compassionate. A.

مشقة *mashaqqat*, trouble, labour, hardship, misery, difficulty, pain, toil. A.

مشك *mushk* or *mishk*, musk. P.

بيد مشك *bedi mushk*, musk-willow. P.

مشكل *mushkil*, difficult, arduous, puzzling, perplexing, embarrassing. A.

مشكلي *mushkili*, difficulty. A.P.

مشكي *mushki* or *mishki*, art thou musk? P.

مشمارة *ma shumār*, count not, reckon not (neg. imp. of شمردن). P.

مشموم *mashmūm*, perfumed, fragrant. A.

مشورة *mashwarat*, consultation, counsel. A.

مشوش *mushawwash*, disturbed, uneasy, vexed, perplexed, distressed; stormy, raging, boisterous. A.

مشهور *mashhūr*, public, notorious, well-known; celebrated, noted, famed. A.

مشهورتر *mashhūrtar*, better known, more public, notorious or celebrated. A.P.

مشیة *mashiyat*, will, pleasure. A.

مشير *mushir*, counsellor, adviser. A.

مضاجعة or مضاجعة *muṣāhabat*, companionship, society, familiarity, intimacy. A.

مضاهف *maṣāḥif* (pl. of مضف *mushaf*), volumes, books; Kurān. A.

مضارعة *muṣāra'a*, fining, mulcting, amercing. A.

مصارعة *muṣāra'at*, wrestling, contest. A.

مصاف *maṣāff* (pl. of مصف *maṣaff*), ranks; rows (of soldiers); a field of battle. A.

مصافة *maṣāff-āzmūda*, inured to war. A.P.

مصالح *maṣālih* (pl. of مصلحة *maṣlahat*), affairs, concerns, interests, benefits. A.

مصالحة *muṣālahat*, reconciliation, peace, pacification. A. [misfortunes. A.

مصائب *maṣā'ib* (pl. of مصيبة *muṣibat*), calamities, *qabla 'l maṣā'ibi*, before the troubles (of losing them have been experienced). A.

مصحف *muṣhaf*, book, volume. A.

المصحف *al muṣhaf*, the volume; (also A.P. مصحف

عزیز *muṣhafi 'aziz*, the precious volume; and

مصحف مجید *muṣhafi majid*, the glorious book), i.e. the Kurān. A.

مصر *miṣr*, Egypt. A.

مصرع *miṣrā'*, hemistich, first half line. A.

مصري *miṣrī* (A. مصري *miṣriy*), Egyptian. A.P.

مطلوب *muṣṭafa*, chosen, elected, elect; a man's name, and a title given to Muhammad. A.

مصلح *muṣliḥ*, rectifier, censor, reformer; pacific, conciliatory. A.

مصلحة *maṣlahat*, affair, business; object, subject, purpose; prudent course, wise step, proper measure, becoming thing; fit occasion, expediency; welfare, best interest; benevolence, kindness, peace, good-will. A.

مصلحة آمیز *maṣlahat-āmez*, imbued with kindness, conciliatory, pacific. A.P.

مصلحة جو *maṣlahat-jū*, seeking to correct or reform. A.P.

مصلحة جوئی *maṣlahat-jū'e*, a seeker, or promoter of the interest, or of the good-will. A.P.

مصلحتی *maṣlahate*, any particular occasion, crisis or emergency. A.P.

مصلی *muṣallā*, place of prayer, oratory; a large field, in which, upon certain occasions, thousands congregate to offer public prayer. A.

مصلای شیراز *Muṣallāyi Shirāz*, the name of a place at Shirāz. A.P.

مضمم *muṣammam*, fixed, determined. A.

مصنف *muṣannif*, author, compiler, composer. A.

مضون *maṣūn*, guarded, kept safe. A.

مضیب *muṣīb*, disastrous, calamitous, injurious, hurtful, pernicious. A.

مصيبة *muṣibat*, calamity, misfortune, adversity, disaster, affliction. A.

بمصیبتی *ba muṣībati*, by a misfortune, through a calamity. P.A.

مضاد *muṣādd*, opponent, antagonist, rival. A.

مضاعف *muṣā'af*, doubled. A.

مضرت *maẓarrat*, detriment, injury, mischief, hurt, nuisance. A.P. [tenour. A.

مضمون *maẓmūn*, contents, purport, subject, مضمون خطاب *maẓmūni khūṭāb*, subject of discussion; occasion of displeasure or condemnation. A.

مضی *maẓā*, he went; it passed. A.

مضی الصبا *maẓā 'ṣ ṣībā*, childhood is passed and gone. A. [with. A.

مطابق *muṭābiq*, conformable, in consonance

مطاع *muṭā'*, obeyed. A.

مطاعم *muṭā'im* (pl. of مطعم *maṭ'am*), meats, viands, eatables. A.

مطالبة *muṭālaba*, asking, requiring, exaction. A.

مطالبة کردن *muṭālabat kardan* (or مطالبه کردن *muṭālaba kardan*), to require, demand, crave, sue, importune. A.P.

مطالعه *muṭāla'a*, contemplation, consideration, attention, glance; inspection, perusal. A.

مطالعه فرمودن *muṭāla'a farmūdan*, to view, regard, look upon; to read, peruse, glance at. A.P.

مطاعت *muṭāwa'at*, obedience, submission. A.

مطایبه *muṭāyaba*, joking together, jesting, plea-

مطبخ *maṭbakh*, kitchen. A. [santry. A.

مطبوع *maṭbū'* printed, impressed; agreeable, acceptable, pleasing. A.

مطرب *muṭrib*, musician, singer. A.

مطربی *muṭribi*, a musician; such a musician! A.P.

مطلب *ma ṭalb*, seek not (neg. imp. of طلبیدن). P.

مطلع *muṭṭali'*, apprized, informed, acquainted. A.

مطلع شدن *muṭṭali' shudan*, to perceive. A.P.

مطلع گردانیدن *muṭṭali' gardānidan*, to acquaint, to inform, to apprise. A.P.

مطلوب *maṭlūb*, required, sought, demanded; thing desired, object required. A.

مطعم *maṭmah*, upraised (eye), upturned (sight); spectacle, show, theatre. A.

مطعم نظر *maṭmaḥi naẓar*, object of attraction to the eyes. A.P. [fumed. A.

مطیب *muṭaiyab*, aromatized, scented, per-

مطیع *muṭi'*, obedient, submissive. A.

مظفر *muẓaffar*, rendered triumphant, made victorious. A.

مظفر و منصور *muẓaffar o manṣūr*, made victorious, and assisted (by God). A.

مظلوم *maẓlūm* (P. pl. مظلومان *maẓlūmān*), oppressed, injured, tyrannized over. A.

مع *ma'a*, with, along with; notwithstanding. A.

معي *ma'i*, with me. A.

معد *ma'ahu*, with him.

معانیه or معانیت *mu'ātabat*, chiding, rebuke, reproach, reprehension, censure, punishment. A.

معاش *ma'āsh*, living, livelihood, subsistence. A.

معاشرت *mu'āsharat*, familiarity, society, intimacy, intercourse. A. [offences. A.

معاصی *ma'āṣi* (pl. of معصیه *ma'ṣiyat*), crimes,

معافی *mu'āfā*, well, healthy, free from pain. A.

للمعافی *li'l mu'āfā*, to him who is free (from the pain of love). A.

معاقبت *mu'ākabat*, pursuing; punishment. A.

معالجه *mu'ālaja*, medical treatment, physicing, doctoring; remedy, cure. A.

معالجاتی *mu'ālajate*, a cure. A.P.

معامله *mu'āmala*, business, affair, dealing, trade; practice; treatment, behaviour, conduct. A.

معاند *mu'ānid* (P. pl. معاندان *mu'ānidān*), obstinate, stubborn, refractory; enemy. A.

معاینه *mu'āyana*, seeing clearly, inspecting, beholding. A.

معر *ma'bar*, pass, ferry, ford. A.

... می'بار, ferry-boat, (any thing in or on which a stream is crossed, such as) a bridge, &c. A.

معتاد *mu'tād*, accustomed, wont, used to. A.

معتبر *mu'tabar*, revered, respected, venerated, esteemed; respectable. A. [fesses. A.

معترب *mu'tarif*, one who acknowledges or con-

معتقد *mu'takid*, firmly persuaded; staunch believer; faithful friend, support. A.

معتکف *mu'takif*, continually at prayer (in the temple), assiduous and unremitting in religious exercises; devotional, devout. A.

معتمد *mu'tamad*, confidential, trusty, trustworthy; confidant. A. [confidant. A.

معتد علیه *mu'tamad 'alaih*, the relied upon.

معتجب *mu'jib*, admirer of himself, vain, conceited; fop, beau. A.

معجز *mu'jiz*, miracle. A.

معدّه *mi'da*, stomach. A.

معدن *ma'dan*, mine, source of minerals. A.

معدوم *ma'dūm*, extinct, non-existent, not forthcoming, lost; future. A.

معدہ سنگی *mi'da-sangī*, overgorging; dyspepsy. A.P.
 معذرت *ma'zarat*, excuse. A. [exculpated. A.
 معذور *ma'zūr*, excusable, pardonable; excused,
 داشتن معذور *ma'zūr dāshtan*, to hold excused. A.P.
 معرض *ma'raz*, place of meeting or exposure;
 position; occurrence. A.
 معرفت *ma'rifat*, acquaintance, knowledge;
 knowledge of God; spirituality; means. A.
 معرفتی سابقہ *sābika'e ma'rifate*, an old acquaint-
 anceship. A.P.
 محرکہ *ma'raka*, battle-field; battle. A.
 معروف *ma'rūf*, known, noted, notorious, cele-
 brated. A.
 معزول *ma'zūl*, dismissed, discarded, turned out
 of office, degraded. A.
 معزلی *ma'zūlī*, dismissal, degradation. A.P.
 معشر *ma'shar*, company, society. A.
 معشوق *ma'shūk*, loved, beloved; mistress. A.
 معشوقہ *ma'shūka*, mistress. A.
 معشوقی *ma'shūkī*, relation of beloved. A.P.
 معصم *mi'sam*, wrist. A.
 معصوم *ma'sūm*, innocent, guiltless, immaculate,
 chaste, uncorrupt, unspotted. A.
 معصومی *ma'sūmī*, chastity, innocence. A.P.
 معصیت *ma'siyat*, rebellion, sin, crime, offence. A.
 بمعصیتی *ba ma'siyate*, for a crime. P.A.
 معضلات *mu'zilat* (pl. of معضلة *mu'zilat*, fem. of
 معضل *mu'zil*). difficulties, knotty questions,
 intricacies, arduous affairs. A.
 معطل *mu'atṭal*, neglected, abandoned, uncared
 for; vacant; unoccupied. A.
 معظم *mu'azzam*, magnified, revered, honoured;
 great, respectable. A.
 معظّمات *mu'zamāt*, great, grave matters, weighty
 and important affairs. A.
 معلّم *mu'lam*, distinguished by a particular mark;
 speckled, flowered, decorated; notable. A.
 معلّم *mu'allam*, marked, striped, spotted. A.
 . . . *mu'allim*, teacher, instructor, master. A.
 معلوم *ma'lūm*, known, understood, ascertained,
 discovered; settled, fixed, destined; expe-
 rienced; notorious; stamped, impressed
 (coin), money. A.
 معلوم کردن *ma'lūm kardan*, to make known, to
 know, ascertain, discover, experience. A.P.
 معلومی *ma'lūme*, a single coin, any money. A.P.
 معنی *ma'nā*, sense, meaning, reality; religious
 sentiment, spiritual subject, spirituality;
 the spiritual world. A.

معنی *ba ma'nā*, in spirit. in substance, in
 reality. P.A.
 معنی ابن سخن *ma'nāyi in sukhun*, the meaning
 of these words (or of this speech). A.P.
 معول *mu'auwal*, relied upon for help; place of
 confidence. A.
 معونت *ma'unat*, aid, help, assistance. A.
 معهود *ma'hūd*, established, fixed, accustomed;
 usual, customary; promised, vowed, stipu-
 lated. A.
 معی *ma'ī*, with me, along with me. A.
 معیشت *ma'ishat*, living, livelihood, necessities
 of life, means, means of living. A.
 معین *mu'aiyan*, fixed, settled, determined,
 appointed, assigned. A.
 معیوب *ma'yūb*, stigmatized, blemished, vicious,
 faulty; tainted or suspected. A.
 مغارة *maghāra*, den, cave, cavern. A.
 مغاضب *maghāziban* (acc.), in a rage, furiously. A.
 مغرب *maghrib*, quarter of sunset, West;
 Western Africa, Morocco. A. [place. A.
 من مغربها *mim maghribihā*, from its setting-
 مغربی *maghribiy*, Western; African; of or from
 the West; an inhabitant of the West. A.P.
 مغرور *maghrūr*, self-deceived, deluded; proud,
 self-sufficient, conceited. A.
 مغز *maghz*, brain; marrow, kernel. P.
 مغزی *maghze*, a kernel. P. [ness. A.
 مغفرت *maghfirat*, pardon, absolution, forgive-
 مغلوب *maghlūb*, overcome, defeated, conquered,
 vanquished, subdued. A. [singer. A.
 مغنی *mughannin* and مغنی *mughannī*, musician,
 وانت مغنی *wa anta mughannin*, but thou art a
 singer. A.
 مغیلان *mughilān*, a species of Mimosa, the
 Mimosa Arabica (the Indian name of this
 tree is بول *babul*). A.
 مفتاح *mafāṭih* (pl. of مفتاح *miftāḥ*), keys. A.
 مفارقت *mufāraḳat*, separation, scattering; de-
 parture; loss, death. A.
 مفاوضت *mufāwazat*, partnership; copulating,
 carnal intercourse. A.
 مفتتن *muftatin*, bewitched, infatuated. A.
 مفتخر *muftakḥir*, boasting, boastful, proud. A.
 مفتقر *muftakir*, reduced to poverty; in straits;
 longing exceedingly (for). A.
 مفتن *muftan*, seduced to evil, bewitched, in-
 fatuated, insane. A.

مفخر *mafkhār*, object of glory; glory, boast. A.
 مفخر الإسلام *mafkhāru 'l islāmi*, the glory of Islam. A.
 مفخر *mufakhhkar*, glorious, exalted. A.
 مفرح *mufarriḥ*, exhilarating; exhilarator. A.
 مفرما *ma farmā*, command not (neg. imp. of فرمودن). P.
 مفروش *ma firosh*, sell not (neg. imp. of فروختن). P.
 مفسد *mufsid* (P. pl. مفسدان *mufsidān*), mischievous, seditious; corrupter, mischief-maker. A.
 مفلس *muflis* (P. pl. مفلسان *muflisān*) insolvent, bankrupt, poor, penniless. A.
 مفلسي *muflisī*, insolvency, penury, poverty. A.P.
 مفهوم *mafhum*, understood, apprehended, comprehended. A.
 مقابله *muqābalat* or مقابله *muqābala*, opposition, resistance, contention, competition; confronting, straight before; contrast, collation. A.
 مقال *maqāl*, speech, discourse, word. A.
 مقالة *maqāla*, word, discourse, speech. A.
 مقام *maqām*, standing-place, position, spot, seat, station, staying, halting-place (on a journey); session; place of residence, dwelling, abode. A.
 مقامات *maqāmāt* (pl. of مقامة *maqāmat*), discourses or lectures, as being read or delivered during a مقامة *maqāmat* or sitting. A.
 مقامر *muqāmīr*, dicer, gambler, gamester. A.
 مقامي *maqāme*, a place, a site. A.P.
 مقاومت *muqāwamat*, opposing, contending, vying; opposition, resistance. A.
 مقبل *muqbil*, advancing, prosperous; fortunate. A. [approved; welcomed. A.
 مقبول *maqbūl*, received; accepted; agreeable, مقبولتر *maqbūltar*, more acceptable, more agreeable, more welcome. A.P.
 مقتضي *muktaẓā* (in P. مقتضا *muktaẓā*), required, demanded; exigency, requirement. A.
 مقدار *mikdār*, quantity, amount. A.
 مقدر *muqaddar*, decreed, predestinated. A.
 مقدار بمثل *hāza 'l mikdāru yahmiluka*, this quantity will support thee. A.
 مقدم *muqaddam*, put before, placed before, preposed; preferred; antecedent, prior. A.
 مقدم داشتن *muqaddam dāshtan*, to place foremost, to give precedence to. A.P.

مقدمه *muqaddama*, preface, preamble, prologue, premiss. A.
 مقدمه خودمختاری *muqaddama'e nahvi zamakhshari*, "Introduction to Syntax," by Zamakhshari. A.P.
 مقدور *maqḍūr*, predestined, decreed, fated. A.
 مقرب *muqarrab* (P. pl. مقربان *muqarrabān*), brought near, allowed to approach, admitted to the immediate presence; approximated; intimate or immediate attendant. A.
 مقرر *muqarrar*, fixed, settled, established, appointed, confirmed; agreed upon; certain. A.
 مقرون *maqrūn*, connected, conjoined, yoked. A.
 مقري *muqrī*, innate, natural. P.
 کور مقري *kūri muqrī*, blind from one's birth. P.
 مقسوم *maqsūm*, distributed, divided, apportioned, allotted. A.
 مقصد *maḡṣad*, place of destination, goal; intention, end, aim, object, design, purpose. A.
 مقصود *maḡṣūd*, aimed at, intended; intention, aim, design, scope, drift. A.
 مقود *mikwad*, reins, bridle; rope, hawser. A.
 مقيم *mukīm*, fixed, constant, abiding. A.
 مكارم *makārim* (pl. of مكرمة *makramat*), virtues, excellences, laudable actions; favours, benefits, bounties. A.
 مكاره *makāriḥ*, disagreeables, inconveniences; odious, detestable, or abominable things. A.
 مكاشفه *mukāshafa*, displaying, disclosure, revelation, apocalypse. A.
 مکالمه *mukālama*, conversation, talk. A.
 مکان *makān*, place, habitation, house, dwelling. A.
 مکائد *makā'id* (pl. of کيد *kaid*), tricks, frauds, devices, stratagems. A.
 مکتب *mukibb*, whatever causes (one) to hang the head; depressing, humiliating. A.
 مکّه *Makka*, Mecca, a town in the province of Hijaz, and the birthplace of Muhammad. A.
 مکتب *maktab*, school, writing-school. A.
 مکتوب *maktūb*, written; letter. A.
 مکر *makr*, deceit, fraud, imposture. A.
 مکرر *mukarrar*, repeated, reiterated. A.
 مکرم *mukarram*, honoured, respected, revered. A.
 مکروه *makrūh*, odious, offensive, disagreeable, execrable. A.
 مکروهی *makrūhi*, unpleasantness. A.P.
 مکسب *maksab*, gain, acquisition; means of getting a livelihood. A.

مكن *ma kun* or *mu kun*, make not (neg. imp. of كُردن). P.

مكن *muknat*, power, strength, influence; virtue, ability; affluence. A.

مكنه *mukna* = *mikunad*; (see جاني *janī*). P.

مگر *magar*, besides, save, excepting, all but, but, unless; perhaps, may be, perchance, by chance, haply; unfortunately. P.

مگردان *ma gardān*, cause not (suffer not, allow not) to become (neg. imp. of گردانیدن *gardānidan*). P.

مگس *magas*, fly, small winged insect. P.

مگوي *magō* (or *mugo*), don't tell, tell not (neg. imp. of گفتن). P.

ملا *mala'*, assembly, crowd of people. A.

ملا اُتادن *bar mala' uftādan*, to become public, to get abroad. P.A.

ملاح *mallāh* (P. pl. ملاحان *mallāhān*), boatman, mariner, sailor. A.

ملاحده *mulāhīdat*, heretics, unbelievers. A.

ملاذ *malāz*, asylum, place of refuge; stronghold, fastness. A. [strangers. A.]

ملاذ الغرباء *malāzu 'l ghurabā'i*, the refuge of *mulāzim*, assiduous, inseparable; diligent; servant, close attendant. A.

ملازمت *mulāzamat*, close attendance, assiduity, closeness; diligence, service. A.

ملاطفه *mulāṭaṭat*, soothing, coaxing, caressing; gentleness, kindness, courtesy. A.

ملاطيه *Malāṭiya*, name of a town on the Euphrates, capital of Armenia Minor. A.

ملاعبه *mulā'abat*, playing, joking. A. [ter. A.]

ملاقات *mulāqāt*, meeting, interview, encounter, malāl (or ملالة *malālat*), sadness, displeasure, disgust; ennui, weariness, fatigue,

ملالي *malālī*, displeasure. A.P. [langour. A.]

ملام *malām*, reproach, reprehension. A.

ملامت *malāmat*, reproach, blame, upbraiding, censure, disparagement. A. r

ملاهي *malāhī* (pl. of ملهي *milhā*), instruments of music; worldly pleasures and pastimes (which are forbidden as causing forgetfulness of God). A. [angels. A.]

ملائك *malā'ik* (pl. of ملك *malak* or ملائك *mal'ak*), ملائكة *malā'ikat* (pl. of ملك *malak*) angels. A.

ملائكي *yā malā'ikatī*, O! my angels. A.

ملائك صورتی *malā'ik-šūrate*, an angel-faced creature, one of angelic form. A.P.

ملة *millat*, religion, faith, creed. A.

ملجأ *maljā*, asylum, place of refuge. A.

ملحد *mulhīd*, heretic, infidel. A.

ملحوظ *malhūz*, observed, beheld, viewed, glanced

ملخ *malakh*, locust. P. [at. A.]

ملعون *mal'ūn*, cursed, execrated, damned. A.

ملك *milk*, property, estate, possession. A.

... *mulk*, kingdom, sovereignty, dominion, territory, country; power, possession. A.

ملك ودين *mulk o dīn*, church and state. A.P.

ملك *malak*, angel. A.

... *malik*, king. A. [nobles. A.]

ملك الخواص *maliku 'l khawāss*, chief of the

ملك زاده *malik-zāda*, king's son, prince. A.P.

ملك نيمروز *maliki nimroz*, king of Nimroz (a territory including the provinces of Sistān and Makrān, of which Sām Nerimān was governor for Minūchihr, seventh king of the first or Peshdādyan dynasty of Persia). A.P.

ملكوت *malakūt*, empire; the invisible and heavenly world, empyrean heaven. A.

ملكي *malakī*, angelic. A.P.

ملوث *mulawwāṣ*, polluted, contaminated, defiled, soiled. A.

ملوك *mulūk* (pl. of ملك *malik*), kings. A.

ملول *malūl*, dejected, vexed, tired, weary, sick; fastidious. A.

ملولي *malūlī*, thou art weary, thou art averse to; aversion, loathing. A.P.

ممالك *mamālik* (pl. of مملكة *mamlukat*), regions, kingdoms, realms. A.

ممانعت *mumāna'at*, prohibition, resistance, refusal; repugnance. A.

ممتاز *mumtāz*, picked out, chosen; eminent, distinguished. A.

ممتنع *mumtani'*, prohibited; impossible, impracticable. A.

ممد *mumidd*, prolonger, extender, aider, assistant. A.

مدوح *mamdūh*, praised, lauded. A.

ممسك *mumsik*, holdfast, close-fisted, parsimonious, stingy. A.

ممتوت *mamkūt*, disagreeable, detestable; hated, detested; odious. A.

مملكت *mamlukat*, dominion, realm, kingdom. A.

مملوك *mamlūk*, possessed, owned; purchased slave, property. A.

مملوكي *mamlūkī*, relation of servant, servile condition, servitude. A.P.

من *man*, I, (and in the oblique case) me. A weight varying from 1½ lbs. to 80 lbs. P.

من *man*, who, he who, she who, him who; whoso, whosoever; who? A.

من ذا *māz zā*, who (is) this? A.

من *min*, from; of; from amongst, by; besides; for; on account of; than. A.

من ذا الذي *miz za 'lazī*, from this who. A.

من مولود *mā min maulūdin*, there is not one of those who are born, there is none born. A.

من *mann*, reproaching with favours bestowed, twitting with benefits conferred; imposing a sense of obligation. A.

منابر *manābir* (pl. of منبر *mimbar*), pulpits, platforms. A.

مناجات *munājāt*, prayers, silent devotions. A.

مناذمت *munādamat*, society, familiarity, sociableness, intercourse, associating with. A.

منارة *manāra*, lighthouse; minaret, tower from whence people are summoned to prayer. A.

منازعت *munāza'at*, altercation, contest, hot contention. A.

مناسب *munāsib*, fit, suitable, suited, consonant, accordant, apposite, apropos. A.

مناسبة *munāsabat*, relation, resemblance; analogy, proportion, comparison. A.

مناسحت *munāṣaḥat*, advice, admonition, exhortation, counselling. A.

مناظرة *munāzara*, disputation. A.

منافع *manāfi'* (pl. of منفعة *manfa'at*), gains, profits, benefits, advantages. A.

مناقض *munākiḏ*, contrary, repugnant. A.

مناكحت *munākahat*, marriage. A.

من السماء *mina 's samāi*, from heaven. A.

من العذاب الأدنى *mina 'l 'azābi 'l adnā*, of the lighter punishment, i.e. of this world. A.

مناهي *manāhī* (pl. of منهي *manhiy*), forbidden practices, prohibited things; crimes, sins. A.

من آياته *min āyātihi*, of or from its (the Kurān's) verses. A.

منبر *mimbar*, pulpit. A.

من بعد *mim ba'da*, afterwards. A.

من بعد ذلك *mim ba'da zālika*, after that. A.

منت *manat*, I thee. P.

منت *minnat*, praise; thanks; obligation, conferring a favour; twitting or casting in the teeth of benefits conferred. A.

منت بردن *minnat burdan*, to bear or lie under obligations. A.P.

منت شاس *minnat-shinās*, one who appreciates favours or recognizes obligations, grateful. A.P.

منت نهادن *minnat nihādan*, to lay under obligations, to confer a favour. A.P.

منتصب *muntaṣib*, erect; set up, placed, erected, set on (as a cauldron or pot); marked with *naṣba* or *fathā*, nasbated (as when *kidr* has been changed to *kadr*). A.

منتظر *muntazir*, one who expects with impatience, waiting, expecting, expectant. A.

منتظم *muntazim*, arranged; placed in rows; threaded (as pearls). A.

منتهی *muntahā*, finished, terminated, completed, accomplished, ended, consummated. A.

مجلاب *manjalāb*, impure or stinking water. P.

منجم *munajjim*, astronomer, astrologer. A.

من خير *min khair*, of good, of what is good and desirable. A.

منزل *manzil*, dwelling-house, mansion; lodging; halting-place, stage, station-house; dignity, rank. A.

منزلًا *manzilan*, as to rank (accus.). A.

منزلت *manzilat*, rank, station; dignity; character, esteem. A.

منسوب *mansūb*, connected, associated, attributed, ascribed, imputed, charged; accused. A.

منش *manash*, I him. P.

منش یکی از متعلقان منش مطلع گردانید *yake az muta-'allikāni manash mutṭali' gardānīd*, one of my friends made him acquainted. P.

منشآت *manshāt*, literary compositions, writings. A. [nīshastan]. P.

منشین *ma nishīn*, sit not (neg. imp. of نشستن).

منصب *manṣib* or *manṣab*, office, post, dignity. A.

منصب قضا *manṣibi qazā*, office of a judge. A.P.

منصبی *manṣabe*, a post of dignity. A.P.

منصرف *munṣarif*, receding, retiring, departed. A.

منصرف کردن *munṣarif kardan*, to retire, depart; to get rid of, spend, dissipate. A.P.

منصف *munṣif*, just, true, honest, candid منصفًا *munṣifan* (acc.). A.

منصور *manṣūr*, aided, defended (by God), rendered victorious. A.

- الاعداء المنصور على *al mansūru 'ala 'l ā'dā'i*, the victorious over enemies. A.
- منطق *mantīk*, speech, discourse; logic, reasoning, argument. A.
- منظر *manẓar*, face, countenance, aspect, looks. A.
- منظور *manẓūr*, seen, viewed, beheld; beloved, favourite, sweetheart. A.
- منظوم *manẓūm*, (fem. منظومه *manẓūma*), composed in verse, metrical, versified. A.
- منع *man'* (or as used *mana'*), forbidding; prohibition. A.
- من عبي *min 'abdi*, from my servant. A.
- منعدم *mun'adīm*, lost, vanished, disappeared, destroyed, annulled, ruined. A.
- منعم *mun'am*, benefited, blest with abundance, wealthy, affluent. A.
- منعم *muna'am*, blest with the good things of this world, rich, affluent. A.
- من عند الله *min 'inda 'llāh*, from God, with the favour of God. A.
- منغص *munaghghaṣ*, sullied, disturbed, embittered, made wretched. A. [defile. A.]
- منفذ *manfaẓ*, place of passage; pass, passage.
- منفعت *manfa'at*, emolument, advantage, benefit. A.
- منقضي *munkaẓi*, finished, ended, completed. A.P.
- منقطع *munkaṭi'*, cut off, exterminated. A.
- منكر *munkar*, denied; ignored; atrocious, bad, wicked, iniquitous. *Munkir*, ignorer; averse, disapproving, evil-affected. A.
- منكري *munkarī*, atrocity, iniquity. A.P.
- ... *munkare*, an atrocious offence, an enormity. A.P.
- منكر *ma nigar*, look not (neg. imp. of نكرستن). P.
- منم *manam*, I am, I am (one who). P.
- من مغربها *mim maghribihā*, from its setting-place, from the West. A.
- منه *ma nih*, lay not, place not, set not (neg. imp. of نهادن). P.
- منية *munyat*, wish, desire. A.
- منيته *munyatī*, my desire. A.
- منية *maniyat*, death, decease. A.
- منيته *maniyatī*, my death. A.
- منيته قبل *kabla maniyatī*, before my death. A.
- منيع *manī*, inaccessible, impregnable. A.
- منبوش *manyūsh* (for *ma niyush*), listen not. P.
- مو *mū*, hair. P.
- موي زنگي *mūyi zangī*, hair of a negro. P.
- موجب *mawājib* (pl. of موجب *mūjib*), causes, reasons, motives. A.
- مواجهه *muwājaha*, presence; face to face. A.
- مواخذ *mu'ākhaẓ*, taken to task, rebuked, reproved, chastised. A. [sion. A.]
- مواخذت *mu'ākhaẓat*, remonstrance, reprehension.
- مواخذت کردن *mu'ākhaẓat kardan*, to call to an account. A.P. [peds, cattle. A.]
- مواشي *mawāshī* (pl. of ماشية *māshiyat*), quadrupeds.
- مواظبت *muwāẓabat*, perseverance, assiduity. A.
- موافق *muwāfiq*, conformable, suitable, agreeable, consonant, apt, fit. A.
- موافقت *muwāfaqat*, agreement, unison, harmony, concurrence, acquiescence; assent, consent; concert; aptness, suitability, congeniality. A.
- مؤانست *mu'ānasat*, intimacy, familiarity. A.
- موت *mawt*, death. A.
- موت الفقراء راحة *mawtu 'l fuqarā'i rāḥatun*, the death of the poor (is) ease. A.
- مؤثر *mu'aṣṣar*, impressed. A.
- ... *mu'aṣṣir*, penetrating, making an impression; impressive, effectual, effective, efficient. A.
- موج *mauj*, wave. A.
- موجب *mūjib*, cause, means, motive, reason, account. A. [to. P.A.]
- بموجب *ba mūjib*, in conformity with, according to.
- موجع *mūja'*, pained, afflicted with pain: (the verse requires موجعي *mūja'ī*). A.
- موجود *maujūd*, found, existing, existent; ready, present, forthcoming. A.
- موجودات *maujūdāt* (pl. of موجودة *maujūdat*), existing things; existences. A.
- موجه *muwajjah*, approved, agreeable. A.
- موحد *muwahhid*, one who confesses the unity of God, unitarian; orthodox. A.
- مودت *mauḍaddat*, friendship, love. A.
- مؤذن *mu'azzin*, the crier who summons Muhammadans to prayer from one of the minarets of a mosque. A.
- مؤذي *mu'zī*, noxious, injurious, hurtful, pernicious; injurer. A.
- مور *mūr* (or *mor*), ant, emmet; reptile. P.
- مورچانه *mūrchāna*, rust of iron. P.
- مورچه *mūrcha* (pl. مورچگان *mūrchagān*), little ant, emmet; (figuratively) hairs about the face, whiskers. P.

مور *mūram*, I am an ant. P.
 موروث *maurūs*, inherited; hereditary. A.
 موري *more*, an ant. P.
 موريانه *moriyāna*, rust. P. [nious. A.
 موزون *mauzūn*, weighed, measured; harmo-
 موسم *mausim*, time, season; monsoon. A.
 موسوم *mausūm*, marked, signed, impressed,
 branded; noted, characterized; named. A.
 موسي *Mūsā*, Moses, the Jewish lawgiver. A.
 موش *mūsh*, mouse. P.
 موشك *mūshak* (dim. of موش *mūsh*), little mouse. P.
 موشك كور *mūshaki kūr*, blind little mouse,
 i.e. the mole. P.
 موصوف *mausūf*, furnished with qualifications,
 qualified; characterized, distinguished; de-
 scribed; praised; before-mentioned. A.
 موضع *mauza'*, place; village, hamlet, town. A.
 موضعي *mauza'e*, a place, a certain place. A. P.
 موعظت *mau'izat* (P. pl. موعظها *mau'izahā*), ad-
 vice, admonition, exhortation, homily. A.
 موفق *muwaffak*, assisted, favoured, blessed. A.
 . . . *muwaffik*, one who prospers, favours,
 seconds; sure guide. A.
 موكل *muwakkal*, appointed guardian, charged
 with, entrusted; superintendent; keeper
 (of a prisoner). A.
 مولد *maulid*, native country, birth-place. A.
 مولع *mūli'*, excited; greatly addicted, passion-
 ately fond, eager desirer; ardent, greedy. A.
 مؤلف *mu'allif*, compiler, composer, author. A.
 مولود *maulūd*, born. A.
 مولاي *maulā*, lord, master, ruler. A.
 المولي *al maulā*, God, the Lord. A.
 مولاي ملك العرب والعجم *maulā mulūki 'l 'arabi
 wa 'l 'ajami*, lord of the kings of Arabia
 and Persia, A.
 موم *mūm* or *mom*, wax. P.
 مؤنت *ma'unat*, provisions, daily food or rations. A.
 مؤنس *mu'nis*, intimate, familiar; companion,
 friend. A.
 موي *mū*, hair of the head. P. [whiskers. P.
 موي بناگش *mūyi bunāgosh*, hair of the cheek,
 مؤيد *mu'aiyad*, aided, strengthened, rendered
 victorious. A.
 مؤيد من السماء *al mu'aiyad mina 's samā'i*, the
 aided of heaven. A.
 مؤتي *mū'e*, a single hair. P.

ماه *maḥ*, the moon. P.
 . . *mih*, great; superior. P. [jesty. A.
 ماهبات *mahābat*, fear, dread, alarm; awe; ma-
 مهار *mihār*, leading-string, reins, halter, bridle;
 a camel's leading-string or bridle; a peg
 put through a camel's nose to which the
 leading-string is attached. A.
 ماه باره *mah-pāra* (lit. piece of the moon), mis-
 tress. P. [perior. P.
 مهتر *mihtar* (pl. مهتران *mihtarān*), greater, su-
 مهتري *mihtari*, greatness; superiority, head-
 ship, rule. P.
 مجور *mahjūr*, separated, cut off, excluded; fled
 from, forsaken, deserted, rejected, shunned. A.
 مهد *mahd*, cradle. A. [ness. P.
 مهر *mih*, love, attachment; tenderness, kind-
 . . *muh*, seal; virginity. P.
 مهرش *mihrash*, love of him (her, it); his love. P.
 مهربان *mihrbān*, kind, affectionate, friendly;
 friend, lover. P.
 ماه رو *mah-rū*, moon-faced, beautiful. P.
 ماه روئي *mah-rū'i*, thou art fair as the moon. P.
 مهره *muhra*, chessman; bead of glass or coral. P.
 مهره بر جیدن *muhra bar chīdan* (lit. to gather
 up the pieces, or chessmen), to give up the
 game, to abandon (an enterprise). P.
 مهم *muhim*, momentous (affair), grand, serious,
 urgent, weighty (business). A.
 مهمان *mihmān*, guest, being a guest. P.
 مهمان سراي *mihmān-sarāi*, guest-chamber, house
 for strangers, hospitable roof, hostel. P.
 مهماني *mihmānī*, feast, entertainment; hos-
 pitality. P.
 مهمل *muhmal*, useless, of no importance; neg-
 lected, disregarded. A.
 . . . *muhmil*, negligent, careless. A.
 مهيا *muhaiyā*, prepared, made ready. A.
 مہين *mihīn*, greatest, noblest. P.
 مي *mai*, wine. P.
 مي *mī*, a particle prefixed to the Aorist, the
 Present, Imperfect, and Imperative of Per-
 sian verbs, which has the effect of chang-
 ing the two last into the habitual and con-
 tinuative forms. P.
 ميا *mayā*, come not (neg. imp. of آمدن *āma-
 dan*). P. [آزاردن). P.
 ميازار *mayāzār*, distress not (neg. imp. of
 ميان *miyān*, waist, middle; between, betwixt. P.

از ان میان *az an miyan*, from the midst thereof, from amongst them. P. [tapis. P.]
 در میان آمدن *dar miyān āmadan*, to come on the
 میان بستن *miyān bastan*, to gird the waist or loins. P.
 میان تہی *miyān-tihī*, empty within, hollow. P.
 میانه *miyāna*, middle; middle-sized, middling, moderate; mediation. P. [آمدن]. P.
 می آید *mī āyad*, is coming, cometh (present of
 میت *maiyyit*, dead. A.
 میاں ہذا *hāzā ma'ahu maiyyitun*, this (thing) with him (is) dead. A.
 میخ *mekh*, nail, peg or pin. P.
 میخی چند *mekhe chand*, some nails, a few pegs. P.
 میدان *maidān*, plain, area, circus, course, arena; battle-field, battle. A. [thou. P.]
 میر *mīr*, prince; (imp. of مردن *murdan*) die
 میراث *mīrās*, heritage, inheritance. A.
 میرانم *mīrānam*, make me to die (imp. of
 میرانیدن). P. [میرانیدن]. P.
 میراورد *mīravad*, goeth, is going (present of
 میروار *muyassar*, facilitated, made easy; practicable, feasible, obtainable; obtained, gained. A.
 میشتی *mīshū'ī*, thou canst wash (aor. of شستن). P.
 میکائیل *Mikā'il*, Michael, the archangel (thought by the Muhammadans to be the especial protector of the Jews, as Gabriel is of the followers of Islām). A.
 میکردم *mikardam*, I was making (Progressive or Continuative Past of کردن). P.
 میل *mail*, inclination, leaning, bias; fondness, partiality. A. [bias. A.P.]
 میل کردن *mail kardan*, to incline to, to bend,
 میل *mīl*, needle; skewer or wire for anointing the eye with collyrium. A.
 میلی *maile*, a leaning, a bias, an inclination. A.P.
 میمون *mainūn*, prospered with success, favoured by fortune; fortunate, auspicious; name of a man, Felix. A.
 مینا *minā*, glass of a variety of colours; enamel; blue heaven, azure sky. P.
 میندیش *mayandesh*, be not anxious (neg. imp. of اندیشیدن *andeshidan*). P.
 میوه *mīva* or *meva*, fruit. P.

ن

نا *na*, not (a prefixed negative particle). P.
 نا *nā* (prefix), not, non-, un-, in-, dis-. P.

نا *na* (pronom. suffix), us, of us, our. A.
 نا آزموده *nā āzmūda*, untried, inexperienced. P.
 نا امید *nā umed*, or *nā ummed*, despairing, despaire, despondent. P.
 نا امیدی *nā umedī*, despair, hopelessness. P.
 نا اہل *nā ahl*, unworthy, worthless, base. P.A.
 نا بکاری *nā bakārī*, uselessness. P.
 نا بودہ *nā būda*, not been, not become. P.
 نا بینا *nā binā* (pl. بنایان *nā bināyān*), not seeing, blind, sightless. P.
 نا بینائی *nā binā'ī*, want of sight, blindness. P.
 nā binā'e, a blind person. P.
 نا پاک *nā pāk*, unclean, dirty, nasty, filthy. P.
 نا پایدار *nā pāi-dār*, unstable, unsteady, inconstant. P.
 نا برہیزگار *nā parhezgār*, inattentive, incautious, negligent; intemperate, incontinent, unchaste. P.
 نا پسند *nā pasand*, disapproved, unapproved; objectionable, unbecoming, distasteful, displeasing, offensive. P.
 نا پسندی *nā pasandī*, disapprobation; anything deserving of disapprobation. P.
 نا پسندیدہ *nā pasandīda*, disapproved; deserving of censure and disapprobation; offensive, unpleasant. P.
 نا تراشیدہ *nā tarāshīda*, unhewn, unpolished, uncouth; lout. P. [defective. P.A.]
 نا تمام *nā tamām*, unfinished, crude, imperfect,
 نا توان *nā tuwān*, impotent, weak, powerless. P.
 نا توانی *nā tuwānī*, inability, weakness, impotence. P.
 نا جنس *nā jins*, of worthless stock or quality; ignoble; ill-conditioned. P.A.
 نا جوانمرد *nā juwān-mard* (pl. جوانمردان *nā juwān-mardān*), not a gentleman, ungentlemanly; illiberal, ignoble. P.
 نا چار *nā chār*, helpless, remediless. P.
 نا چیز *nā chīz*, nothing-worth, worthless, vile, contemptible. P.
 نا حق شناس *nā haqq-shinās*, ungrateful. P.A.
 ناخن *nākhun*, nail, claw, talon. P.
 نا خوب *nā khūb*, unseemly, unbecoming. P.
 نا خوبی *nā khūbī*, want of beauty, uncomeliness, ugliness. P.
 نا خوردن *nā khurdan*, not eating; not to eat. P.
 نا خوردہ *nā khurda*, not eaten, untasted; not suffered, felt or experienced, unfelt. P.

ناخ *khwush*, unpleasant, disagreeable, harsh, unharmonious. P.

ناخ خوش آواز *nā khwush-āwāz*, possessed of a disagreeable voice, harsh-voiced. P.

ناخ خوشتر *nā khwushtar*, more unpleasant, more grating, more disagreeable. P.

نادان *nādān*, ignorant, inexperienced; fool. P.

نادانی *nādānī*, ignorance, folly; (thou) art ignorant. P.

نادر *nādir*, rare, wonderful, uncommon; rarely. A.

نادر الحسن *nādiru 'l ḥusn* of rare beauty. A.

نا درست *nā durust*, untrue, incorrect, inaccurate, wrong. P.

نا دیده *nā dida*, unseen; unknown. P.

نار *nār* (fem.), fire; hell. ناراً *nāran* (acc.). A.

ناز *nāz*, blandishment, caress, caressing, affection, tenderness, grace, coquetry, feigned disdain, delicacy, airs. P.

نازل *nāzil*, lowered, descending. A.

نازنین *nāznīn*, lovely, amiable, agreeable, delicate; dear, precious; belle, mistress. P.

نازنینی *nāznīnī*, thou art a beauty; thou art held dear or precious. A.

نا زیبا *nā zebā*, ill-favoured, uncomely; unbecoming. P.

نازیدن *nāzīdan*, to coquet, to put on pretended haughtiness, to pride or plume one's self, to boast, to swell, look big, be elated. P.

ناس *nās*, men, mankind. A.

الناس *an nās*, mankind. A.

ناس علی دین ملوکیم *an nāsu 'alā dīni mulūki-him*, men (follow or make a profession) according to the religion of their kings. A.

نا ساز *nā sāz*, inharmonious, dissonant, discordant. P.

نا سازگار *nā sāzgār*, uncongenial. P.

نا سپاس *nā sipās*, ungrateful, unthankful. P.

نا سزا *nā sazā*, unworthy, improper, unbecoming. P.

نا سزاوار *nā sazāwār*, uncongenial, ungenial. P.

نا سزایی *nā sazāi*, unworthy. P.

نا سزایی *nā sazā'e*, an unworthy personage. P.
ناشیر *nāshirat* (pl. ناشرات *nāshirāt*), a cloud-scattering, or dust-scattering (wind), strong (wind). A. [acquaintance. P.]

نا شناخت *nā shinākht*, unknown, without

نام *nāsih*, monitor, counsellor, faithful adviser. A.

ناصر *nāsir*, defender, assistant, helper. A.

نا صواب *nā ṣawāb*, not right, improper, vain, false. P.A.

ناصیه *nāṣiya*, forelocks, pendulous ringlets; front, forehead, countenance. A.

ناطور *nātūr*, gardener, watcher, keeper of a vineyard, or palm plantation. A.

ناظر *nāẓir* (P. pl. ناظران *nāẓirān*), looker, viewer, inspector, spectator, beholder. A.

ناف *nāf*, the navel. P.

نافذ *nāfiz*, penetrating, piercing; valid, operative, effective; received, obeyed. A.

نا فرجام *nā farjām*, unpropitious, unhappy. P.

نا فرمان *nā farmān*, disobedient, uncomplying, ing, stubborn, refractory. P.

نافع *nāfi'*, profitable, advantageous, salutary, useful. A. [benefit. A.]

بنافع *bi nāfi'in*, for benefiting, (calculated) to

فایز *fa laisa bināfi'in adabu 'l adīb*, then the instruction of the teacher is of no benefit. A. [impaired. A.]

ناقص *nāqis*, deficient, defective; diminished,

ناقص عقل *nāqis 'aql*, deficient in understanding, unintellectual, dull. A.P. [making. P.]

نا کردن *nā kardan*, not to make; the non-

کرده *nā karda*, unfinished, undone. P.

نا کس *nā kas*, mean base, vile, worthless; a nobody. P.

ناگاه *nā gāh*, suddenly, unexpectedly, all at once, on a sudden. P.

نا گفتن *nā guftan*, not to speak; not speaking. P.

ناگه *nāgah*, suddenly, all at once. P.

ناگهیی *nāgahe*, on a sudden, unexpectedly. P.

نالش *nālīsh*, complaint, lamentation. P.

نال *nāla*, complaint, moan, lamentation. P.

نالیدن *nālīdan*, to complain, lament, bemoan, groan. P.

نام *nām*, name; fame, character, reputation. P.

نام نهادن *nām nihādan*, to name, to call. P.

نام محبوب *nā maḥbūb*, unloved, disliked. P.A.

نام مرادی *nā murādī*, unpleasantness, disagreeableness, disappointment; distress, despair; renunciation of the world. P.A.

نام مردم *nā mardum* (pl. نام مردمان *nā mardumān*), not human, inhuman, brutish; base, ignoble, vile. P.

نام مساعد *nā musā'id*, unfavourable, unpropitious. P.A.

مستعد *na musta'idd*, unapt, inept, incapable, unready. P.A.

معلوم *nā ma'lūm*, unknown. P.A.

معل *nā mu'awwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound. P.A.

مقبول *na maqbūl*, unaccepted, unwelcome. P.A.

مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming, wrong. P.A.

نامور *nāmvar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious. P. [nious. P.A.]

ناموزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious. P.A.
ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem. P.

نام و نشان *nām o nishān*, name and trace. P.

نامه *nāma*, writing, letter, record, book; works, acts, deeds. P.

نامی *nāmī*, illustrious, renowned, famed. P.

نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread; loaf. P.

نان تہی *nāni tikhī*, dry bread. P.

نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. P.A. [charity. P.A.]

نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in
نہادہ *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted. P.

نانی *nāne*, a loaf, a single loaf. P.

ناوری *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of
ناوری *nayāvarī*, the neg. aor. of آوردن *āvardan*, to bring). P.

نا هموار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly; untidy, ill-behaved, unruly. P.

نای *nāi*, neck, throat; flute, pipe. P.

نای و نوش *nāi o nosh*, song (or music) and wine. P. [obtain. P.]

نایافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or
ناید *nāyad* (for نیاید *nayāyad*), comes not. P.

نایم *nā'im*, sleeper; sleeping, asleep. A.

لایم *lī 'n nā'imī*, for the sleeper. A.

نای *nā'ī*, reed, cane; the throat, neck. P.

نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined. P.

... *nabāt*, vegetation, plant. A.

نباتاً حسنأ *nabātan ḥasanān*, fair plants. A.

نبرد *nabard*, war, battle, conflict. P.

... *na barad*, he taketh not away, removeth not (neg. aor. of بردن *burdan*). P.

... *na burad*, he cuts not off (aor. of بریدن *burīdan*). P.

نبری *na barī*, thou shouldst not bear or submit to (2 p. sing. aor. of بردن *burdan*). P.

نہشت *nabisht*, writing, inscription. P.

نہشتن *nabishtan*, to write. P.

نبض *nabz*, the pulse. A.

نبوت *nubuwat*, prophecy, prophetic gift or office, function or privilege of a prophet. A.

نبودی *na būde*, he or it would not be. P.

نبی *nabī* = نبیند *na binad* [q. v.]. P.

نبی *nabiy*, prophet. A.

نبیند *na binad*, he seeth not (3 p. sing. aor. of دیدن *didan*). P.

نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (3 p. sing. aor. of ترسیدن *tarsidan*). P.

نتوان *na tuwān*, (one) cannot. P. [sidan]. P.

نتوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape. P.

نتواند *na tuwānad*, cannot. P.

نتوانستن *na tuwānistān*, not to be able. P.

نثار *nišār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down. A.

نثار *nušār*, any thing scattered or showered; rain, showers. A.

نجم *najm*, star. A.

نجوی *na jū'ī*, thou seekest not (2 p. sing. جستن *jستن*). P.

نحس *naḥnu*, we. A. [present of نحس]

نحو *naḥw*, way, path, track. A.

النحو *an naḥw*, grammar, syntax. A.

نحوی *naḥwī*, teacher of syntax, grammarian. A.

بنحوی *bi naḥwīyin*, by a grammarian. A.

نخست *nukḥust*, first; first of all. P.

نخستین *nukḥustīn*, first; original, former. P.

نخفتست *na khuftast*, is not asleep. P.

نخل *nakhl*, palm-tree; (and often) any young tree in general. A. [ers. A.P.]

نخل بند *nakhl-band*, maker of artificial flow-
نخل بنی محمود *nakhlā'i banī maḥmūd* (lit. the palm-grove of the tribe Beni Maḥmūd), the name of a halting-place on the road from Kūfah to Mecca, where the pilgrims are wont to rest. A.

نخل بنی هلال *nakhlā'i banī hilāl* (lit. the palm grove of the tribe Banī Hilāl), a place in
ند *and*, are. P. [Arabia. A.]

نداء *nidā*, voice, call from heaven. A.

ندامت *nadāmat*, repentance, contrition, regret, remorse. A.

نداني *na dāni*, thou knowest not; knowest not thou? (2 p. sing. aor. of دانستن *dānistān*). P.

ندرد *na darad*, rendeth not (3 p. sing. aor. of دریدن *darīdan*). P.

ندما *nudamā* (pl. of ندیم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers. A.

دهد *na dihad*, giveth not (3 p. sing. aor. of دادن *dādan*). P.

ندیده *na dīda'e*, hast thou not seen? P.

ندیم *nadīm* (P. pl. ندیمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion. A.

نذر *naẓr*, vow, offering; gift to a superior. A.

نذیر *naẓīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to warn the wicked. نذیراً *naẓīran* (acc.). A.

نذیراً *kafā bi taghaiyuri 'z zamāni naẓīran*, change of time is a sufficient admonisher. A.

نرسی *na rasi*, thou wilt not arrive. P.

نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy. P.

نرمی *narmī*, softness, mildness, gentleness. P.

نزاع *nizā*, quarrel, strife, dispute. A.

نزد *nazd*, near, towards, with. P.

نزدیک *nazdik*, near, with, adjoining, present. P.

نزدیکان *nazdikān* (pl. of نزدیک *nazdik*), those near or about one, servants, attendants. P.

نزدیکتر *nazdiktār*, nearer. P.

نزع *naza'*, the agonies of death. A.

نزول *nuzul*, descending, alighting; descent. A.

نزهت *nuzhat*, cheering, refreshing; pureness, freshness; delight, pleasure, recreation, diversion. A.

نسبت *nisbat*, relation, reference, relationship. A.

نسبت کردن *nisbat kardan*, to refer, impute, ascribe; to compare. A.P. [*sadda*]. A.

نسد *nasuddu*, we will close up (imperf. of سد *sadd*). A.
نسد به شقوق البرز *nasuddu bihi shukūka 'l ma-brazi*, we will close up with it the chinks of the privy. A.

نسرین *nasrīn*, wild rose, dog-rose, eglantine. P.

نسق *nasak*, order, manner, method, arrangement. A.

نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed. A.

نسج *nasij*, woven; silken garments of fine texture, interwoven with gold thread. A.

نشأت *nasha'ta*, thou hast grown up (2 p. sing. of the perfect نشأ *nasha'a*). A.

نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness. A.

نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. P.

نشان دادن *nishān dādan*, to point out, to indicate, to exemplify. P.

نشانیدن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay. P.

نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target. P.

نشاید *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not. P.

نشست *nishast*, he sat; sitting. P.

نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished. P.

نشسته *nishasta'e*, art thou sitting? P.

نشیده *na shanīda'e*, hast thou not heard? P.

نشوی *na shavī*, thou wilt not become (aor. of شدن *shodan*). P.

نشیب *nisheb*, descent, declivity, slope. P.

نشیمن *nishīman*, seat, place, abode, mansion, place of sitting. P.

نشین *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن *nishastan*). P.

نشیمن *nishīnam*, I sit (aor. of نشستن *nishastan*). P.

نشینی *nishīnī*, thou shouldest sit. P.

نصب کردن *naṣb kardan*, to fix, appoint. A.P.

نصر *naṣr*, victory. A.

... *naṣara*, he succoured, he helped; (used optatively) may He render victorious! A.

نصراعلامه *naṣara a'lāmah*, may (God) give victory to his banners. A.

نصرانی *Naṣrānīy*, Nazarene, Christian. A.

نصیحت *naṣīhat*, advice, counsel, admonition, exhortation. A.

نصیحتگر *naṣīhatgar*, counsellor, adviser. A.P.

نطفه *nutfa*, seed, sperma hominis, embryo. A.

نطق *nuṭk*, speech, articulation. A.

نطیب *nuṭību*, we find sweet (imperf. of طاب *ṭāba* for *aṭāba*, 4th form of the verb طاب *ṭāba* for طیب). A.

نظر *naẓar*, sight, look, glance, regard, favour, kindness. A.

نظر کردن *naẓar kardan*, to look, look at, to perceive, to observe. A.P.

نظر داشتن *naẓar dāshtan*, to have or hold in view, to fix the gaze on, to behold, perceive. A.P.

نظری *naẓare*, a look, a glance. A.P.

نظم *naẓm*, verse, poetry. A. [lawful. A.]

نظیف *naẓīf* (fem. نظیفة *naẓīfat*), pure, clean,

مستعد *na musta'idd*, unapt, inept, incapable, unready. P.A.

معلوم *nā ma'lūm*, unknown. P.A.

معل *nā mu'awwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound. P.A.

مقبول *na maqbūl*, unaccepted, unwelcome. P.A.

مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming, wrong. P.A.

نامور *nāmvar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious. P. [nious. P.A.]

ناموزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious. P.A.

ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem. P.

نام و نشان *nām o nishān*, name and trace. P.

نامه *nāma*, writing, letter, record, book; works, acts, deeds. P.

نامی *nāmī*, illustrious, renowned, famed. P.

نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread; loaf. P.

نان تهی *nāni tihī*, dry bread. P.

ناب *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. P.A. [charity. P.A.]

ناب وقف *nāni waqf*, bequest of bread in نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted. P.

نانی *nāne*, a loaf, a single loaf. P.

ناروی *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of ناری *nayāvarī*, the neg. aor. of آوردن *āvar-dan*, to bring). P.

ناروار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly; untidy, ill-behaved, unruly. P.

نای *nāi*, neck, throat; flute, pipe. P.

نوش و نای *nāi o nosh*, song (or music) and wine. P. [obtain. P.]

نایافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or ناید *nāyad* (for نایاد *nayāyad*), comes not. P.

نایم *nā'im*, sleeper; sleeping, asleep. A.

نایم لای *lī 'n nā'imī*, for the sleeper. A.

نای *nā'ī*, reed, cane; the throat, neck. P.

نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined. P.

... *nabāt*, vegetation, plant. A.

نباتاً حسنّاً *nabātan ḥasanān*, fair plants. A.

نبرد *nabard*, war, battle, conflict. P.

... *na barad*, he taketh not away, removeth not (neg. aor. of بردن *bur-dan*). P.

... *na burad*, he cuts not off (aor. of *buridan*). P.

نبری *na barī*, thou shouldst not bear or submit to (2 p. sing. aor. of بردن *bur-dan*). P.

نشت *nabisht*, writing, inscription. P.

نشتن *nabishtan*, to write. P.

نبض *nabz*, the pulse. A.

نبوت *nubuwwat*, prophecy, prophetic gift or office, function or privilege of a prophet. A.

نبودی *na būde*, he or it would not be. P.

نبی *nabī* = نبیند *na binād* [q. v.]. P.

نبی *nabīy*, prophet. A.

نبیند *na binād*, he seeth not (3 p. sing. aor. of دیدن *dī-dan*). P.

نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (3 p. sing. aor. of ترسیدن *tar-sī-dan*). P.

نتوان *na tuwān*, (one) cannot. P. [sīdan]. P.

نتوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape. P.

نتواند *na tuwānad*, cannot. P.

نتوانستن *na tuwānistān*, not to be able. P.

نثار *niṣār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down. A.

نثار *nuṣār*, any thing scattered or showered; rain, showers. A.

نجم *najm*, star. A.

نجوئی *na jū'ī*, thou seekest not (2 p. sing. of جستن *jastan*). P.

نحن *naḥnu*, we. A. [present of جستن *jastan*]. P.

نحو *naḥw*, way, path, track. A.

النحو *an naḥw*, grammar, syntax. A.

نحوی *naḥwīy*, teacher of syntax, grammarian. A.

بنحوی *bi naḥwīyin*, by a grammarian. A.

نخست *nukḥust*, first; first of all. P.

نخستین *nukḥustīn*, first; original, former. P.

نخفتست *na khuftast*, is not asleep. P.

نخل *nakhl*, palm-tree; (and often) any young tree in general. A. [ers. A.P.]

نخل بند *nakhl-band*, maker of artificial flow-

نخله بنی محمود *nakhla'i banī maḥmūd* (lit. the palm-grove of the tribe Beni Maḥmūd), the name of a halting-place on the road from Kūfah to Mecca, where the pilgrims are wont to rest. A.

نخله بنی هلال *nakhla'i banī hilāl* (lit. the palm grove of the tribe Banī Hilāl), a place in

ند *and*, are. P. [Arabia. A.]

نداد *nidā*, voice, call from heaven. A.

ندامت *nadāmat*, repentance, contrition, regret, remorse. A.

نداني *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (2 p. sing. aor. of دانستن *dānistān*). P.

ندر *na darād*, rendeth not (3 p. sing. aor. of دریدن *darīdan*). P.

ندما *nudamā* (pl. of ندیم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers. A.

دهد *na dihad*, giveth not (3 p. sing. aor. of دادن *dādan*). P.

ندیده *na dīda'e*, hast thou not seen? P.

ندیم *nadīm* (P. pl. ندیمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion. A.

نذر *nazr*, vow, offering; gift to a superior. A.

نذیر *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to warn the wicked. نذیرا *na-zīran* (acc.). A.

نذیرا *kafā bi taghaiyuri 'z zamāni nazīran*, change of time is a sufficient admonisher. A.

نرسی *na rasī*, thou wilt not arrive. P.

نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy. P.

نرمی *narmī*, softness, mildness, gentleness. P.

نزاع *niza'*, quarrel, strife, dispute. A.

نزد *nazd*, near, towards, with. P.

نزدیک *nazdik*, near, with, adjoining, present. P.

نزدیکان *nazdikān* (pl. of نزدیک *nazdik*), those near or about one, servants, attendants. P.

نزدیکتر *nazdiktar*, nearer. P.

نزع *naza'*, the agonies of death. A.

نزول *nuzul*, descending, alighting; descent. A.

نزهت *nuzhat*, cheering, refreshing; pureness, freshness; delight, pleasure, recreation, diversion. A.

نسبت *nisbat*, relation, reference, relationship. A.

نسبت کردن *nisbat kardan*, to refer, impute, ascribe; to compare. A.P. [*sadda*]. A.

نسد *nasuddu*, we will close up (imperf. of سد *sad*). *nasuddu bihi shukūka 'l mabrazi*, we will close up with it the chinks of the privy. A.

نسرین *nasrīn*, wild rose, dog-rose, eglantine. P.

نسق *nasak*, order, manner, method, arrangement. A.

نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed. A.

نسج *nasij*, woven; silken garments of fine texture, interwoven with gold thread. A.

نشأت *nasha'ta*, thou hast grown up (2 p. sing. of the perfect نشأ *nasha'a*). A.

نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness. A.

نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. P.

نشان دادن *nishān dādan*, to point out, to indicate, to exemplify. P.

نشانیدن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay. P.

نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target. P.

نشاید *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not. P.

نشست *nishast*, he sat; sitting. P.

نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished. P.

نشسته *nishasta'e*, art thou sitting? P.

شنیده *na shanīda'e*, hast thou not heard? P.

نشوی *na shavī*, thou wilt not become (aor. of شدن). P.

نشیب *nisheb*, descent, declivity, slope. P.

نشیمن *nishīman*, seat, place, abode, mansion, place of sitting. P.

نشین *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن). P.

نشینم *nishīnam*, I sit (aor. of نشستن). P.

نشینی *nishīnī*, thou shouldst sit. P.

نصب کردن *naṣb kardan*, to fix, appoint. A.P.

نصر *naṣr*, victory. A.

... *naṣara*, he succoured, he helped; (used optatively) may He render victorious! A.

نصراعلامه *naṣara 'ālamahu*, may (God) give victory to his banners. A.

نصرانی *Naṣrānīy*, Nazarene, Christian. A.

نصیحت *naṣīhat*, advice, counsel, admonition, exhortation. A.

نصیحتگر *naṣīhatgar*, counsellor, adviser. A.P.

نطفه *nuṭfa*, seed, sperma hominis, embryo. A.

نطق *nuṭq*, speech, articulation. A.

نطیب *nuṭību*, we find sweet (imperf. of اطاب *aṭāba*, 4th form of the verb طاب *ṭāba* for طیب). A.

نظر *nazar*, sight, look, glance, regard, favour, kindness. A.

نظر کردن *nazar kardan*, to look, look at, to perceive, to observe. A.P.

نظر داشتن *nazar dāshan*, to have or hold in view, to fix the gaze on, to behold, perceive. A.P.

نظری *nazare*, a look, a glance. A.P.

نظم *nazm*, verse, poetry. A. [lawful. A.]

نظیف *nazīf* (fem. نظیفة *nazīfat*), pure, clean,

نعت *na't*, description, epithet; praise. A.

نعره *na'ra*, shout, cry, exclamation. A.

نعره زدن *na'ra zadan*, to raise a shout, to utter a cry, to exclaim. A.P.

نعل *na'sh*, bier with a dead body laid upon it (when empty it is called سریر *sarir*). A.

نعل *na'l*, horse-shoe, shoe. A.

نعل در آتش *na'l dar ātish* (lit. horse-shoe in the fire), agitated, discomposed; afflicted. (The superstition is that a horse-shoe thrown into a fire, with the name of any person engraved on it, and incantations pronounced over it, has the effect of making such person restless and miserable). P.

نعلند *na'l-band*, smith, farrier. A.P.

نعلبند پسر *na'lband-pisar*, blacksmith's son. A.P.

نعلین *na'lain* (oblique dual), pair of shoes with wooden soles; clogs. A.

نعم *na'am*, yes, very true, very well. A.

... *ni'am* (pl. of نعمة *ni'mat*), good things. A.

نعمت *ni'mat*, blessing, favour, grace, bounty; prosperity, riches, wealth, opulence, good things; tenderness, delicacy; liberality. A.

نعمتی *ni'mate*, a single favour. A.P.

نعمت گر اندر نعمتی *gar andar ni'mati*, if thou art in affluence. P.A.

نعوذ بالله *na'uzu bi 'llāh*, we seek refuge with God; God help us! A.

نعیب *na'ib*, croaking, croak. A.

نعیق *na'ik*, croaking, croak. A.

نعیق غراب البین *na'iku ghurābi 'l baini*, the croak of the raven of separation; (see غراب *ghurāb*). A.

نعم *na'im*, enjoyment, luxury, anything good which we enjoy; pleasure, delights. A.

نغز *naghz*, beautiful, good. P.

نغزتر *naghztar*, more agreeable. P.

نغمه *naghma*, soft and sweet musical sound, melody. A.

نفاق *nifāk*, hypocrisy, dissimulation. A.

با نفاق *ba nifāk*, hypocritically. P.A.

نفرت *nafrat*, abomination, aversion, disgust; fright, alarm, terror. A [desire. A.

نفس *nafs*, soul, spirit; self, person; carnal

... *nafas*, breath, breathings; talk; moment. A.

نفس اماره *nafsi ammāra*, imperious (or overpowering) lust, concupiscence. A.P.

نفس بر آوردن *nafas bar āvardan*, to give utterance. A.P.

نفس پرور *nafs-parwar*, self-indulgent, selfish; effeminate, luxurious. A.P.

نفسک *nafsuka*, thyself, thy soul. A.

نفسه *nafsihi*, (from) himself, (of) his own nature. A. [sigh. A.P.

نفسی *nafase*, a single breath, one breath, a

نفسی سرد *nafase sard*, a cold sigh. A.P.

نقط *nafī* or *nift*, naphtha, bitumen, liquid naphtha. A.

نقط انداز *nafī-andāz*, maker of fireworks. A.P.

نقط اندازی *nafī-andāzi*, the art of making (or exhibiting) fireworks. A.P.

نفع *naf'*, gain, profit, advantage, benefit. A.

نقده *nafaqa*, the necessary expenses for living. A.

نقده کردن *nafaqa kardan*, to disburse, to give in alms. A.P.

نفور *nafūr*, flying (from society), abhorring, hating; averse, alien. A.

نفي *nafī*, expulsion, banishment, transportation; prohibition, negation. A.

نفیس *nafīs*, precious; a precious object which is received with such eagerness as to stop the breath (*nafas*). A.

نفي کردن *nafī kardan*, to eject, to expel. A.P.

نقاش *naqqāsh*, embroiderer; painter, limner. A.

نقب *naqb* (P. pl. نقبها *naqbbā*), subterranean excavation, digging through a wall, breach. A.

نقد *naqd*, ready money, coin, small change. A.

بنقد *ba naqd*, on the instant, by a glance, immediately (p. 78). P.A.

تقدی *naqde*, the money. A.P.

نقره *nukra*, silver. A.

نقره خام *nukra'i khām*, virgin silver. A.P.

نقش *naqsh*, picture, drawing, design; spot, paint. A.

نقش برون *naqshi birūn*, outward adorning. A.P.

نقش و نگار *naqsh o nigār*, spots and hues, paintings and ornaments. A.P.

نقص *nāqs*, defect, deficiency, injury. A.

نقصان *nukṣān*, loss, injury, defect, deficiency, imperfection, diminution, failure. A.

نقض *naqz*, violation of contract, rupture, infringement; acting contrary to. A.

نقل *naql*, transportation, translation, removal, migration. A. [copy. A.P.

نقل کردن *naql kardan*, to remove, migrate; to

نکاح *nikāh*, marriage. A.

نکبت *nakbat*, adversity, trouble. A.

نکته *nukta*, subtle or quaint conceit or point ; riddle. A. [kardan]. P.

نکند *na kunad*, makes not (neg. aor. of کردن)

نکو *nikū*, good, beautiful; well; safe and sound. P.

نکور *nikū-rū*, handsome-faced. P.

نکو سیرت *nikū-sīrat*, virtuous, moral. P.A.

نکو نام *nikū-nām*, bearing a good name, respectable, respected. P.

نکو هیدن *nakūhīdan*, to despise, slight, blame. P.

نکو هیده *nakūhīda*, despised, blamed, scorned, spoken ill of; despicable. P.

نکوئی *nikū'i*, goodness, kindness, amiability; comeliness, beauty. P.

نکوئی کردن *nikū'i kardan*, to do good. P.

نگار *nigār*, picture; beloved object, sweetheart; beauty. P. [pourtray. P.]

نگار کردن *nigār kardan*, to draw, paint, limn,

نگار خانه *nigār-khāna*, picture-gallery; the house or studio of the celebrated imposter Manes, founder of the heretical sect of the Manichæans in the early ages of Christianity. P.

نگارین *nigārīn*, embellished; beautiful, fair,

نگاه *nigāh*, look. P. [lovely. P.]

نگاه داشتن *nigāh dāshtan*, to keep, to hold; to observe, to watch; to guard, protect, save, preserve. P.

نگاه کردن *nigāh kardan*, to look, to view, to regard, to watch, to observe; to gaze at with longing. P.

نگارن *nigārān* (pres. part.), looking, beholding. P.

نگارستان *nigārīstan*, to behold, look. P.

نگارستن *nigārīstan*, to look, peer, pry. P.

نگفته *na gufta*, unsaid, not spoken; not having spoken, as long as one has not spoken. P.

نگون *nigūn*, upside down, turned, inverted; adverse. P.

نگونخت *nigūn-bakht*, unfortunate, ill-fated; unlucky wight, ignoble, base. P.

نگه *nigah* = نگاه *nigāh*. P.

نگه داشتن *nigah-dāshtan* = نگاه داشتن *nigāh-dāshtan*). P.

نگه کردن *nigah-kardan* = نگاه کردن. P.

نگه دار *nigah dār*, preserve thou. P.

نگین *nigīn*, a ring, especially the seal-ring of a prince; a precious stone set in a ring. P.

زیر نگین *zeri nigīn*, under the authority or sanction, dependant on. P.

نم *nam*, moisture, damp, dew. P.

نماز *namāz*, prayer; prayers, (especially those prescribed by law to be repeated five times a day). P.

نماند *na mānad*, remaineth not; is no more. P.

نماندم *na māndam*, I remained not. P.

نمد زین *namadī zīn* or *namad-zīn*, coarse woollen saddle-cloth; a saddle stuffed on the upper part (to prevent the rider being galled). P.

نمط *namat*, mode, manner, style, fashion, strain, way, custom, likeness. A.

نمک *namak*, salt. P.

نمکین *namakīn*, salted, salt; seasoned, savoury, enjoyable; sprightly, arch, sparkling, piquant, witty; handsome, beautiful, graceful. P.

نمل *naml*, (fem.) ant; (figur.) whiskers. A.

نمودن *namūdan*, to show, point out, display, evince, manifest, discover; to appear. P.

نمودی *namūde*, he was in the habit of displaying, he was wont to show. P.

نمونه *namūna*, example, pattern, sample, specimen; exemplar. P. [dishonour. P.]

نگ *hang*, honour, character; shame, disgrace,

نهی *na nihī*, thou puttest not (aor. of نهادن). P.

نو *nau*, new, fresh, recent. P.

نواحی *nawāhī* (pl. of ناحیه *nāhiyat*), environs, parts adjac. nt. A.

نواختن *nawākhtan*, to soothe, to caress, to indulge, to gratify, or treat with kindness. P.

نواذر *nawādir* (pl. of نادره *nādirat*), rarities, rare things. A.

نوازیدن *nawāzīdan* = نواختن [q. v.]. P.

نوال *nawāl*, present, gift, donative. A.

نوالک *nawālīka*, thy gift. A.

نو آورده *nau-āvarda*, fresh-brought. P.

نوبت *naubat*, period, time, turn. A.

نوجوان *nau-juwān*, one just come to adolescence, youth. P.

نوح *Nūh*, the patriarch Noah (called by the Muhammadans شیخ المرسلین *Shāikhū 'l mur-salīn*, elder of the apostles). A.

نودمیده *nau-damīda*, newly-sprouted (incipient

نور *nūr*, light. A. [beard). P.]

نوردن *navardan* (or نوردیدن *navardīdan*), to omit, pass by or over, to neglect, forget. P.

نورسیده *nau-rasīda*, newly-arrived; new, fresh, recent; germinating. P.

نور *nau-roz*, New-year's-day (which, in the Persian Calendar, is the day on which the sun enters Aries). P.

نور روزی *nau-rozī*, suited to or becoming the festival of New-year's-day, New-year's. P.

نوش *nosh*, drink, honey, sweets. P.

نوشت *navisht*, what is written, writing, scripture; written. P.

نوشتست *navishtast*, is written or scribbled. P.

نوشتن *navishtan*, to write, to record. P.

نوشته *navishta*, written, inscribed; writing. P.

نوشدارو *nosh-dārū*, treacle; any antidote to poison; an electuary; a pleasant and efficacious medicine (p. 76). P.

نوشیدن *noshīdan*, to drink; to take, swallow. P.

نوشیروان *nūshīravān*, name of a king of Persia (Chosroes the first), in whose reign Muhammad was born; he is often designated by the Arabic epithet of العادل *al'ādīl*, the Just. P.

نوشین *noshīn*, sweet, pleasant. P.

نوع *nau'*, species, kind, mode, sort. A.

نوعی *nau'e*, a species, a sort, a mode, a manner; a new, particular, peculiar, or original manner. A.P.

نومیدی *naumedi* or *naumīdī*, despair. P.

نون *nūn*, fish. A.

ذو النون *zu 'n nūn*, (lit. possessed of the fish), a name given to the prophet Jonah; also the name of a certain personage famed for piety, who died A.H. 245 (A.D. 860). A.

نویسنده *navīsanda*, writer. P.

نه *na*, not, no, neither, nor. P.

نه *na'e*, thou art not. P.

نه *nih*, put, place, lay, lay down (imp. of نهادن *nihādan*). P.

نهج *nuhāju*, we are excited, we are roused up (imperf. pass. of the verb هاج *hāja*). A.

نهج الی صوت الاغانی *nuhāju ilā šauti 'l aghānī*, we are roused to the sound of the songs. A.

نهاد *nihād*, nature, disposition, habit. P.

نهادن *nihādan*, to place, put, set, lay, lay by, lay up, lay out; to leave, to fix; to wear; to set out; to determine, make up (one's mind). P.

نهاده *nihāda*, placed, laid, set, fixed; having placed; hath placed. P.

نہان *nihān*, hid, hidden, concealed; secret, occult, latent, clandestine. P.

نہان داشتن *nihān dāshtan*, to keep secret. P.

نہانی *nihānī*, secret, hidden, concealed, private, privy, clandestine. P.

نہاوند *nuhāvand* (or *nihāvand*), name of a city in Persian Irāk; name of a mode in music. P.

نہایت *nihāyat*, end, extremity, ne plus ultra. A.

نہر *nahr*, river, stream, canal. A.

نہر الی نہر *nahrūn ilā nahrin*, river to river. A.

نہر تلاطم رکتی *nahrin talāṭama rukbatī*, a river dashing its waves on my knee; (the gen. *nahrin* is in apposition with *munyat*). A.

نہفت *nihuft*, he concealed; secrecy, secret. P.

بہفت *ba nihuft*, in secret. P.

نہفتن *nihuftan*, to hide, conceal. P. [ly. P.

نہفته *nihufta*, hidden, latent, concealed; secret-

نہق *nahaqa*, he brayed (3 per. sing. perfect). A.

اذا نہق الخطیب ابو الفوارس *izā nahaqa 'l khatību abu 'l fawārisi*, when the preacher Abu 'l fawāris brays. A. [gator; shark. P.

نہنگ *nahang* (by some *nihang*), crocodile, alli-

نہی *nahy*, prohibition. A.

نہی کردن *nahī kardan*, to forbid, prohibit. A.P.

نہیب *nahīb*, terror, fear. P.

نی *nai*, reed, cane; flute, pipe. P.

نی *nī*, me (pronom. suffix joined to verbs). A.

.. *ne* = نه *na*. P.

نیارامد *nyārāmad*, he will not rest (aor. of نیارامیدن *nyārāmīdan*). P.

نیارامیدن *nyārāmīd*, he rested not (past of نیارامیدن *nyārāmīdan*). P. [āvardan). P.

نیارد *nyārād*, will not bring (aor. of آوردن *āwardan*). P.

بر نیارد *bar nyārād*, he raiseth not. P.

نیازارد *nyāzārād*, he torments not. P.

نیازاری *nyāzārī*, thou afflictest not, tormentest not, grieveest not (aor. of آزاردن *āzārdan*). P.

نیازردم *nyāzārdam*, I tormented not. P.

نیازمند *nyāzmand*, indigent, necessitous, needy. P.

نیازموده *nyāzmūda*, not experienced. P.

نیاساید *nyāsāyad*, he is not refreshed (past of آسودن *āsūdan*). P.

نیاسودی *nyāsūde*, he would not rest. P.

نیافت *nyāft*, he found not. P.

نیاک *niyāk* (pl. of ناکه *nākat*), she-camels. A.

نیاکان *niyākan* (acc.); see under و *wa*. A.

نیام *niyām*, sheath, scabbard, case. P.

نیامد *nyāmad*, came not (past of آمدن *āmadan*). P.

نیاموخت *nyāmokht*, he hath not learned (past of آموختن *āmokhtan*). P.

نياوردی *nayāvardī*, thou hast not brought (past of آوردن *āvardan*). P.

نياورې *nayāvarī*, thou bringest not. P. [*dan*]. P.

ناید *nayāyad*, he comes not (aor. of آمدن *āma-*

نای *nayā'ī*, thou comest not (aor. of آمدن). P.

نیا *na'i boriyā*, the reed of which mats are made. P.

نیت *niyat* (also نیت *nīyat*), design purpose, intention, resolve; will-worship. A.

نیزد *nayar zad*, it is not worth (aor. of ارزیدن *ar-*

نیر *nūrū*, strength. P. [*zīdan*]. P.

نیز *nīz*, also, likewise, too; even; again. P.

نیزه *nīza*, spear, lance, javelin. P.

نیزه باز *neza-bāz*, spearman, lancer. P.

نیست *nīst* (in India *nest*), it is not, consists not. P.

نیستی *nīstī*, thou art not; destitution. P.

نیش *nesh*, sting; lancet. P.

نیش زدن *nesh zadan*, to sting, to strike with the sting. P.

نیشکر *nai-shakar*, sugar-cane. P.

نیفتاد *nayuftād*, it did not fall out, happen, or occur (past of افتادن *uftādan*). P.

نیفشاندي *nayafshāndī*, thou scatteredst not (past of افشاندن). P. [*of افشاندن*]. P.

نیفشانی *nayafshānī*, thou scatterest not (aor. نیفشانی *nayafganī*, thou castest not away (aor. of افگندن). P. [*very; very well*. P.

نیک *nek* (pl. نیکان *nekān*), good, beautiful; well;

نیک انجام *nek-anjām*, of happy end. P.

نیکبخت *nek-bakht* (pl. نیکبختان *nek-bakhtān*), fortunate, happy. P.

نیکبختی *nek-bakhtī*, good fortune. P.

نیکخواه *nek-khwāh* (pl. نیکخواهان *nek-khwāhān*), benevolent, well-wisher. P.

نیک داشتن *nek dāshtan*, to hold in regard, to treat kindly, to do good. P.

نیک رفته *nek-rafta* (pl. نیک رفتگان *nek-raftagān*), well-departed; one who, in dying, has left a good name behind him. P.

نیک روز *nek-roz*, happy. P.

نیک سرانجام *nek-sar-anjām*, ending well; having a happy issue; thoroughly provided, well furnished. P.

نیک سهلست *nek sahlāst*, it is very easy. P.

نیک سیرت *nek-sīrat*, of a kindly disposition. P. A.

نیک فرجام *nek-farjām*, of happy end. P.

نیک محضر *nek-mahzar*, good-natured, amiable. P. A.

نیک مرد *nek-mard*, good man. P. [*nesty*. P.

نیک مردی *nek-mardī*, kindness, goodness, ho-

نیک نام *nek-nām*, of good report, fair-famed. P.

نیکو *nekū* (pl. نیکوان *nekuwān*), good; well; comely, beautiful. P.

نیک و بد *nek o bad*, good and bad. P.

نیکو روش *nekū-ravish*, moral, well-behaved. P.

نیکو نام *nekū-nām*, of good repute, having a good

نیکوی *nekuvi*, goodness. P. [*name*. P.

نیکویی *nekū'ī*, goodness, kindness. P.

نیکي *nekī*, goodness, virtue; good. P.

نیل *nīl*, indigo; a blue stroke which they are accustomed to draw upon the house-door of anyone deceased, or upon any thing which is lost, confiscated, or abandoned; mourning; the river Nile. P.

نیم *nīm*, half. P.

نیم خورده *nīm-khwurd*, half-eaten; half-drunk. P.

نیم خورده *nīm-khwurda*, half-eaten; half-drunk; leavings, refuse. P.

نیم روز *nīm-roz*, noon, mid-day; the province of Sīstān. P.

نیم سیر *nīm-ser*, half-full. P.

نیم شب *nīm-hab*, midnight. P.

ننداختی *nayandākhte*, he would not throw, he would not have thrown (past subj. of انداختن). P.

نندوخت *nayandokht*, he gained not, acquired not (past of اندوختن *andokhtan*). P.

نوشیدن *nīyūshīdan*, to listen. P.

نشین *na'in*, made of reeds; reedy. P.

و

و *wa* (and sometimes in Persian *o*), and; still, yet, while; for; by; (for رب *rubba*) many, many a (p. 142). A.

وا *wā*, again, *re* (a prefix). P.

و اتوب الیه *wa atūbu ilaihi*, and I turn by repentance unto Him. A. [*tive*. A.

واثق *wāṣiq*, confiding, confident, assured, positive. P.

واجب *wājib*, necessary, due, obligatory, incumbent; expedient, proper. A.

واجب آمدن *wājib āmadan*, to be necessary, to be due or right, to behave. A. P.

واجبی *wājibī* (or واجبی *ba wājibī*), necessary, expedient, proper, deserved. A. P.

وا حفظ *wa 'hfaẓ*, and protect Thou. A.

وادی *wādī*, valley, vale, dell, dale; river. A. [tor. A. وارث *wāriṣ* (P. pl. وارثان *wāriṣān*), heir, inheritor of the dominion of Solomon. A. وارث *wāriṣu mulki sulaimāna*, the inheritor of the dominion of Solomon. A.

وَأَرْفَع *wa 'rfa'*, and exalt Thou. A.

وَأَزْوَاج *wāzhūn*, inverted, topsy-turvy. P.

وَأَزْوَاج *wāzhun-bakht*, unfortunate. P.

وَأَسْط *Wāsiṭ*, name of a city lying midway between Kūfah and Basrah on the Tigris, built A.H. 83, by Hajjāj bin Yūsuf. A.

وَأَصْف *wāṣiṭ* (P. pl. وَاَصْفَان *wāṣiṭān*), praisers; describers. A.

وَأَطْلُب *wa 'ṭlub*, and ask thou. A.

وَأَعْظ *wā'iz* (P. pl. وَاَعْظَان *wā'izān*), preacher, exhorter, admonisher. A.

وَأَفْرِ *wāfir*, abundant, ample, exuberant, full, vast, very great. A.

وَأَقْع *wāqū'a*, accident, incident, event; battle, conflict; catastrophe; case. A.

وَأَقْعَا *wāki'hā* (P. pl. of وَاَقْعَة *wāki'a*), eventualities, events, wars. A.P.

وَأَقْعِدَة *wāki'a-dida*, (man) of experience. A.P.

وَأَقْب *wākiṭ*, apprized, aware, informed. A.

وَأَقْب *wākiṭ gardānidan*, to acquaint, to apprise. A.P.

وَأَلَا *wālā*, high, exalted. P.

وَأَلَا *wa illā*, and if not, otherwise. A.

وَأَلَا *wālātar*, higher. P.

وَأَلَلَّه *wa 'llāh*, and God; by God! A.

وَأَلَّه *wa ālihi*, and (on) his offspring. A.

وَأَم *wām*, debt, loan. P.

وَأَم دَادَن *wām dādan*, to grant a loan, to lend. P.

وَأَمَانَدَن *wā māndan*, to remain behind, to lag. P.

وَأَمِي *wāme*, a loan. P.

وَأِنْ *wa in*, and if, even if, although. A.

وَأَنْتَ *wa anta*, and thou. A. [(or comest). A.

وَأَنْتَ *wa in jita*, and though thou camest وَأَنْكَاهُ *wāngāh*, and then; and then! P.

وَأَنَّمَا *wa innamā*, and only. A.

وَأَنَّه *wa innahu*, and certainly it (is). A.

وَأَنَّه *wa innahu la ā'zaml*, whilst assuredly it is the greatest. A.

وَأَجْد *wajd*, rapture, ecstasy; fervent love. A.

وَأَجِب *wujūb*, necessity, duty. A.

وَأَجِبْ *ba wujūb*, necessarily, imperatively. P.A.

وَأَجُود *wujūd*, being or existing; existence; body, person, individual. A.

وَأَجُود *bā wujūd*, with the existence; notwithstanding. P.A.

وَأَجُودِي *wujūde*, an existence. A.P.

وَأَجْه *wajh*, face; mode, manner, cause, reason; supply, means. A. [A.P.

وَأَجْه كَفَاف *wajhi kafāf*, sufficiency of provisions.

وَأَحْدَث *waḥdat*, solitude, singleness, unity. A.

وَأَحْش *waḥsh*, wild animal, wild beast. A.

وَأَحْشَت *waḥshat*, fear, dread, horror, sadness, gloom; dreariness; rage, savageness, fierceness; asperity, aversion. A.

وَأَحْل *waḥal*, mire, black adhesive clay, puddle. A.

وَأَحِيد *wahid*, single, separated, detached, apart. A.

وَأَدَاد *widād*, love, affection. A.

وَأَدَا *fi wiḍādiḥā*, for love of her. A.

وَأَدَاع *wadā'*, farewell, adieu, good bye. A.

وَأَدَاع كَرْدَن *wadā' kardan*, to bid adieu, say farewell. A.P. [though; since. P.

وَأَر *war* (for *wa agar*), if; and if; even if; al-

وَأَرَاءِ *warā*, beyond, without, besides, except. A.

وَأَرَاكِاتِ نِيَاقَا *wa rākibātin niyākan*, many women riding she-camels. A.

وَأَرْد *ward*, rose; leaf or petal of a flower. A.

وَأَرَزِيدَن *warzidan*, to acquire, seek, pursue, cultivate, practise. P. [if it. P.

وَأَرَش *warash* (for *wa agar ash*), and وَأَرَط *warṭa*, labyrinth, maze; precipice, whirlpool, or any place or position of danger. A.

وَأَرَق *wurk* (pl. of *warkā*), brown or slate-coloured (pigeons). A.

وَأَرَق *warak*, leaf (of a tree or paper), page. A.

وَأَرَقِي *warake*, one leaf, a single leaf, a page. A.P.

وَأَرَن *warna* (for *wa agar na*), and if not, otherwise. P.

وَأَرَى *warā*, men, mortals. A.

وَأَز *waz* (for *wa az*), and from. P.

وَأَزَار *wuzarā* (pl. of *wazīr*), viziers, ministers of state. A. [ters of state. A.

وَأَزَن *wazn*, weight. A.

وَأَزِير *wazīr*, minister of state, vizier. A.

وَأَزِيرِي *wuziri*, rank of vizier, premiersmid. A.P.

وَأَسْعَت *wus'at*, largeness, amplitude, space. A.

وَأَسْمَد *wasma*, collyrium, juice of the leaves of woad, or the indigo plant, used in tincturing and dyeing. P.

وَأَسِيلَة *wasīlat*, and *wasīla*, means, medium, intervention; whatever wins or conciliates the favour of a prince or great man (as a gift or merit). A.

- وسيم** *wasīm*, marked between the shoulders by a hairy wen of the size of a pigeon's egg (as all the prophets had been,—Muhammad is believed to have been the last so distinguished); beautiful. A.
- وصال** *wiṣāl*, meeting, conjunction, interview, enjoyment of any beloved object. A.
- وصف** *waṣf*, description, praise; quality, property. A.
- وصل** *waṣl*, union; enjoyment of the society of friends, friendship, intercourse. A.
- وصيت** *waṣīyat*, will, testament, commandment, charge. A.
- وظيفة** *waḍīfa*, allowance of provisions, stipend. A.
- وظيفة خور** *waḍīfa-khūr*, pensioner. A.P.
- وعد** *wa'ada*, he promised. A.
- وعده** *wa'da*, promise, agreement, engagement; putting off with a promise. A.
- وعده دادن** *wa'da dādan*, to give a promise; to put off with a promise. A.P.
- وعظ** *wa'z*, admonition, exhortation, sermon. A.
- وفاء** *wafā*, performance of promise, payment, fulfilment; fidelity, good faith. A.
- وفاء كردن** *wafā kardan*, to repay, reimburse, fulfil. A.P.
- وفات** *wafāt*, decease, death, demise. A.
- وفات یافتن** *wafāt yāftan*, to die. A.P.
- وفادار** *wafā-dār*, keeper of good faith. A.P.
- وفاداری** *wafā-dārī*, keeping of good faith. A.P.
- وفائی** *wafā'ī*, a good faith, an act of good faith. A.P.
- وفق** *wafk*, congruity, proportion. A.
- بر وفق** *bar wafk*, in accordance, in conformity.
- وفی** *wafū*, he paid. A. [agreeably to. P.A.]
- وفی اذا وعد** *izā wa'ada wafū*, when he promises, he fulfils. A.
- واقاحت** *wakāhat*, impudence, shamelessness, effrontery, brazenness. A. [ness. A.]
- وقار** *wakār*, majesty, dignity, gravity, sedateness.
- وقت** *wakt*, time, hour, season, occasion. A.
- بوقت** *ba wakt*, at the usual hour, at the proper time. P.A.
- وقتها** *wakthā* (P. pl. of A. **وقت** *wakt*), times, many times; ever and anon. A.P.
- ووقت** *wakte*, a certain time or occasion, once upon a time; at the (or that) time; at one time, at another time. A.P.
- وقد** *wa kad*, and assuredly, and verily. A.
- وقف** *wakf*, religious legacy, charitable bequest. A.
- مال وقف** *mālī wakf*, property so bequeathed. A.P.
- الوقف لا يملك** *al wakfu lā yumlaku*, the religious bequest is not owned, i.e., has no owner. A.
- وقوف** *wukūf*, experience, knowledge, information. A.
- وقوف یافتن** *wukūf yāftan*, to get knowledge or information, to come to know. A.P.
- وکیل** *wakīl*, set over; holder of a charge; president, commissioner, trustee; attorney. A.
- وگرنه** *wagarna*, and if not, otherwise. P.
- ولا** *wa lā*, and not, neither. A. [fects. A.]
- ولاة** *wulāt* (pl. of **والي** *wālī*), governors, presidents.
- ولادت** *wilādāt*, birth, giving birth, procreation. A.
- ولايت** *wilāyat*, country, territory; a foreign country. A.
- ولد** *walad*, son. A.
- ولده** *waladahu*, (acc.) his son. A.
- ولع** *wala'*, eager desire. A.
- و لنذيقهم** *wa la nuzīkannahum*, and verily we will make them taste (imperf. energetic of **ذاق** *zāka*, 4th form of the verb **ذاق** *zāka*, for **ذوق** with the pron. **هم** *hum*, them). A.
- ولو** *wa lau*, and if, and though. A.
- ولو ان** *wa lau inna*, and if in truth. A.
- ولوج** *wulūj*, ingress, entrance. A.
- ولي** *wale*, but, however. P.
- ولي** *waliy*, holy man, saint. A.
- وليس** *wa laisa*, and there is not; and not. A.
- ولي عهد** *walī 'ahd*, heir-apparent. A.
- وليك** *wa lek*, but. P.
- وليكن** *wa lekin*, but, however. A.
- ولي نعمت** *walī nī'mat*, benefactor, master. A.P.
- وما** *wa mā*, and whatever is. A.
- وما من يتوكل على الله فهو حسبه** *wa man yatawakkalu 'ala 'illāhi fahwa ḥasbuhu*, and whoso trusteth in God, He is sufficient for him. A.
- وما نحن** *wa nahnu*, and we. A.
- وما نصر اعلامه** *wa naṣara a'lāmahu*, and aid his banners! A.
- وهو** *wuh*, ah! alas! A.
- وهب** *wahhāb*, great and bounteous giver. A.
- الوهاب** *al wahhāb*, the Giver, i.e. God. A.
- وهل** *wa hal*, and how? A.
- وهم** *wahm*, surmise, suspicion, apprehension; fear, anxiety; mind, imagination. A.
- وهو** *wa huwa* (pronounced *wahwa*), and he (is). A.
- وهو ساتي يرى** *wa huwa sākin yarā*, and he (is) a cup-bearer who sees. A.
- وي** *vai*, he, him; of him, his; her. P.

ویران *wīrān, wairān, or werān*, desolate, waste, depopulated. P.

وین *wīn* (for واین *wa īn*), and this. P.

۳

ه *hu* (affixed pronoun), him, it; of him; his; its; (after the prepositions بِ, فِي, عَلَي, &c., it is pronounced *hi*). A.

ها *hā* (affixed pron. fem.), her; them, their. A.

هادی *hādī*, guide, leader, director. هادياً *hādīyan* (acc.). A.

هادياً *kafa 'llāhu hādīyan*, God sufficeth as a guide. A.

هارون الرشید *Hārūn arrashīd*, Hārūn the Guide, or Guided aright (the fifth Caliph of the house of Abbās; he began to reign A.H. 170, and died A.H. 193). A.

هامان *Hāmān*, name of the favourite of Ahasuerus, and the enemy of the Jews; he is represented in the Kurān as vizier to Pharaoh. A.

هان *hān*, have a care! let it not be! P.

هائل *hā'il*, terrible, horrible, dreadful. A.

هوب *hubūb*, blowing, blowing hard (the wind); gale, fresh or smart breeze. A.

هجرة *hijra*, the flight of Muhammad from Mecca to Madina (which occurred on the 16th of July, A.D. 622, and in the reign of the caliph Omar, was ordered to be considered as the Muhammadan æra). A.

هدف *hadaf*, butt or mark for archers, target. A.

هدي *hady*, cattle sent to Mecca to be sacrificed. A.

هدیه *hadīya* (or هدیه *hadya*), offering, gift, present (especially to superiors). A.

هذا *hāzā*, this. A.

هذا المقدار *hāza 'l mikdāru*, this quantity. A.

هر *har*, every, all, each. P.

هراس *hirās*, terror, fear, dread. P.

هراسیدن *hirāsīdan*, to fear, stand in awe, be in dread; to terrify. P.

هر آن *har ān*, every one. P.

هر آنکه *har ān ki*, every one who, whosoever. P.

هر آنکه *har āyina* (or هر آینه *har ā'ina*), doubtless, undoubtedly, assuredly, positively; by all means, at all events. P.

هر بار *hār bār*, every time, each time. P.

هر جا که *har jā ki*, every place that, wherever. P.

هر چند *harchand*, although. P.

هر چه *harchi*, all that, every thing that, what. P.

هر چه تمامتر *harchi tamām tar*, whatever is best or most perfect, the utmost. P.

هر دم *har dam*, each moment, every instant. P.

هر دو *har dū*, both. P. [two hands. P.

بهر دو دست *bā har dū dast*, with both the

هر روز *har roz*, every day, daily. P.

هرزه گردی *harza-garde*, a saunterer, a wanderer, a vagabond. P.

هرزه گو *harza-go*, babbler, idle talker. P.

هرزه گوئی *harza-go'e*, a prater, a chatterbox. P.

هر سو *har sū*, on all sides, everywhere. P.

هر شب *har shab*, every night. P.

هر کجا *har kujā*, everywhere; wheresoever, wherever. P.

هر کرا *har kirā*, whomsoever, to whomsoever. P.

هر که *har ki*, whosoever. P.

هر گاه *har gāh*, every time, whenever. P.

هر گاه که *har gāh ki*, every time that, whensoever. P.

هرگز *hargiz*, ever, at any time (always used with following negative). P.

هر گه *har gah*, every time, whenever. P.

هر گه که *har gah ki*, every time that, whensoever. P.

هرمز *Hurmuz*, son of Nushiravān. (He was at first a mild prince, but before his fall became cruel and vindictive). P.

هریة *hurairat* and *huraira* (dim. of هرّة *hirrat*), a little cat, a pet cat, a kitten. A.

هر یکی *har yake*, every single one, each one. P.

هزار *hazār*, thousand. P.

هزار بار *hazār bār*, a thousand times. P.

هزار پا *hazār-pā*, millepede, scolopendra. P.

هزار دانه *hazār dāna*, a thousand beads. P.

هزار دوست *hazār dost*, having a thousand lovers or admirers. P.

هزبر *hizabr* or *kizbar* (P. pl. هزبران *hizabrān*), [lion. A.

هزل *hazl*, jest. A.

هست *hast*, he or it is. P.

هستم *hastam*, I am; I was. P.

هستند *hastand*, they are. P.

هستی *hastī*, existence, entity; wealth, riches, property, possessions. P.

هش *hush*, intelligence. P.

هش داشتن *hush dāshtan*, to have a care, to

هشت *hasht*, eight. P.

[mind, take heed. P.

هشتم *hashtum*, eighth. P.

هشتان *hishtan*, to let alone; to leave, quit. P.

هشدار *hush dār*, be careful! have your wits about you! P.

هشيار *hush-yār*, conscious, shrewd, sensible, intelligent, rational. P.

هفت *haft*, seven. P.

هفتا *haftā* (for هفتاد *haftād*) seventy. P.

هفتاد *haftād*, seventy. P.

هفت رنگ *haft-rang*, seven-coloured. P.

هفتگانه *haftgāna*, seven times over; seven. P.

هفتم *haftum*, seventh. P.

هفته *hafta*, week, seven days. P.

هل *hal*, does there? is there? is it? A.

هلاک *halāk*, perishing, ruin; destruction; slaughter, death. A.

هلاک شدن *halāk shudan*, to be lost, to perish. A.P.

هلاکت *halākat*, perdition, ruin, destruction; (A.P.) thy destruction. A.

هلال *hilāl*, name of a tribe. A.

هلال بني *banī hilāl*, sons or children of Hilāl. A.

هلاک *halaka*, he perished. A.

هلاک عطا *halaka 'n nāsu ḥaulahu 'aṭashan*, men around him perished of thirst. A.

هلاکت *halakta*, thou hast perished. A.

هلیلان *hilidan*, to neglect, abandon, let alone. P.

هلیلان فرو *furo hilidan*, to drive down, to expel. P.

هم *ham*, also, too, even, likewise; moreover; together; this same; even so. P.

هم *hum* (affixed pron. masc.), they, them (pronounced *him* when affixed to the prepositions *ب*, *في*, *علي*, &c.). A.

هم *ham*, grief, care, solicitude. A.

هما *humā* (or هماي *humāi*), phoenix, bird of happy omen (which never touches the ground; it is imagined that whoever is overshadowed by it becomes a king). P.

هما *humā*, and (after prep.) *himā*, both of them (suffixed masc. pron. of the dual). A.

همان *hamān*, always, all the same, thus, exactly so, same, self-same. P.

همانا *hamānā*, certainly, assuredly; again, as before; alike; immediately. P.

همانا که *hamānā ki*, at the same time that, even supposing that; although. P.

به همان *hamān-bih*, always better. P.

همایون *humāyūn*, august, royal, imperial; fortunate, happy. P.

همه *himmat*, resolution, spirit, magnanimity, courage; mind, attention, endeavour, fixing the mind on (or meditating on, or praying to) God; auspices, favour, grace, blessing. A.

خواستن همهت *himmat khwāstan*, to ask a blessing. A.P.

همچنان *hamchunān*, all the while, still, yet, in that manner, thus, in like manner, in the same manner, as before. P.

همچنین *hamchunīn*, in this manner; likewise. P.

همچو *hamchū*, like, such as, even as, all the same as, this same. P.

همخواب *ham-khwāba*, bed-fellow, spouse. P.

همدان *Hamadān*, name of a town of Persia, the province of 'Irāki 'Ajami. P.

هم درآن *ham dar ān*, that same, that very. P.

هم درد *ham-dard*, fellow-sufferer, sympathetic. P.

هم دردي *ham-darde*, a fellow-sufferer. P.

همدم *ham-dam*, (lit. breathing together) intimate companion or friend. P.

هم دوان *ham-dawān*, running together. P.

همراه *ham-rāh*, fellow-traveller; along with, in company with. P.

همراه *ham-rah* = همراه *ham-rāh*. P.

همسایه *ham-sāya*, (lit. same shade) neighbour. P.

همسایه درویش *ham-sāya'e darwesh*, a poor neighbour. P. [associate; spouse. P.

همسر *ham-sar* (lit. the same head), equal,

همچنان *ham-'inān* (lit. with equal reins), companion in riding. P.A. [panion. P.A.

همقدم *ham-ḡadam* (lit. fellow-stepping), com-

هم قفس *ham-ḡafas*, cage-fellow. P.A.

همکن *ham-kun* (pl. همکنان *ham-kunān*), fellow-labourer, fellow-worker, companion. P.

همگان *hamḡinān*, all; a company; equals. P.

همنشین *ham-nishīn* (or همنشست *ham-nishast*), one who sits with another, companion. P.

همه *hama*, all, every one, the whole, everything. P. [withstanding. P.

همه با این *bā 'in hama*, with all this, all this not-

همه جا *hama jā*, everywhere, all places. P.

همه جا است *hama jā ast*, is everywhere. P.

همه را *hama rā*, to all. P.

همي *hamī*, a redundant particle prefixed to the present and imperfect tenses of Persian verbs (see مي *mī*). P.

همي = همچنين *hamchunīn* (p. 130). P.

همیدارم *hamī dāram*, I have. P.

هميدون *hamīdūn*, now; always; in this manner. *hamesha*, always, invariably. P. [ner. P. *hamīn*, only; merely this (or these); the same, neither more nor less; in the same *Hind*, India. A.P. [manner. P. *hindū*, a Hindoo. P. *Hindūstān*, the country of the Hindū people, Hindostan. P. *hindū'e*, a certain Hindoo. P. *hindī*, of India, Indian. P. *hunar*, skill, science, ingenuity, art, tact, knack; virtue, merit, excellence, accomplishments. P. *hunarmand* (or *hunarwar*), skillful, scientific, talented, possessing merit, worthy. P. [displaying. P. *hunar-numāi*, merit-displayer, merit-hunarwarī, eminence in art, skill, or science. P. [or excellence. P. *hunare*, a single merit, a solitary virtue *hangām*, time, hour, season, moment. P. *hanguft*, thick, dense, coarse, stout; cloth of a firm texture. P. *hunūd* (pl. of *hind*), Indians. A. *hanoz*, yet, still, hitherto. P. *hani*, agreeable, wholesome, pleasant, light, easy of digestion. A. *huwa*, he; He is (a name of God). A. *hawā*, air, atmosphere, the space between heaven and earth; anything empty. A. *hawā pukhtan*, to concoct a vain fancy. A.P. *hawā wa hawas*, concupiscence, lust, sensuality, sensual indulgence. A. *hawā-parast*, sensualist. A.P. *hawā-paraste*, a sensualist. A.P. *hawādij* (pl. of *haudaj*), camel-litters. A. *hawādijahā*, in their litters. A. *hawāyash*, the air of it, its climate. A.P. *hawā'e*, a new conceit, a fresh whim. A.P. *hor*, the sun. P. *hawas*, desire, lust, concupiscence. A. *hawas-bāze*, a voluptuary. A.P. *hawase*, a whim, a desire, a lust, a sensual scheme, some new caprice. A.P. *hosh*, understanding, sense, judgment, prudence, intelligence; shrewdness. P.

hosh dāshtan, to heed, mind, pay attention, be careful. P. *hoshmand*, intelligent, sensible, sagacious; cautious, wary. P. *hoshmandī*, intelligence, sagacity. P. *hosh-yār*, sensible, endowed with a sound understanding. P. *haul*, terror, dread; horrible. A. *haulnāk*, terrible, dreadful; dangerous, perilous. A.P. *huwaidā*, clear, evident, conspicuous. P. *hai'at*, face, aspect, appearance; exterior form, guise. A. *haibat*, fear; respect, reverence, awe; awfulness, gravity, majesty, dignity. A. *hech*, at all, anything, aught, some, any. P. *hechat*, any to thee. P. *hech kudām*, any one. P. *hech kas*, a person of no consequence, nonentity of a person. P. *hech wahte*, at any time, ever. P.A. *hech yak*, anyone. P. *hezam*, wood, faggot, sticks, firewood. P. *hezam-kash*, a carrier of faggots for fuel; mischief-maker, firebrand. P. *haikal*, figure, image; stature, shape. A. *haikale*, a figure; such a form! A.P. *haiyūlānīy*, material. A. *haihāt*, begone! away! beware! A.

ي

ī, my (pronom. suffix joined to nouns). A. *yā*, or, either. P. *yā*, O! (governs the nom. or accus.). A. *yāb*, find thou (imp. of *yāftan*); (in comp.) finding, obtaining. P. *yā bunaiyā*, O my darling boy! A. *yād*, memory, remembrance, recollection. P. *yād āmadan*, to come into memory, to recur to one's recollection. P. *yād āvardan*, to call to remembrance. P. *yād dāshtan*, to remember, recollect. P. *yād giriftan*, to bear in mind, to impress on the memory. P.

یار *yār* (pl. یاران *yārān*), helper, ally; associate, companion, friend; endued with; lover (occurring in certain words such as شهریار *shahr-yār*, هوشیار *hosh-yār*, and a few others). P.
یارا *yārā*, power; boldness, courage. P.
یارای گفتار *yārāyi-guftār*, boldness of speech, daring to talk. P.

رب یا رب *yā rabb*, O Lord! A.

یاری *yārī*, friendship; aid, help, assistance; fellowship, companionship. *Yāre*, a friend; a lover. P.

یأس *yās* (for *ya's*), despair. A.

یاسمن *yāsmīn*, jasmine. P.

بو یاسمن *yāsmīn-bū*, sweet-scented as the jasmine. P. [the jasmine. P.]

بوئی یاسمن *yāsmīn-bū'i*, thou art as sweet as experience. P. [obtained. P.]

یافتی *yāfte*, he had (or, would have) found or یافه درای *yāfa-darāi*, idle talker. P.

یا لعجب *yā li 'l 'ajab*, wonderful! strange! A.

یا لیت *yā laita*, Oh would that! A.

یا معشر الخلائ *yā ma'shara 'l khullāni*, O assembly of friends! A.

یا من *yā man*, O the person who! O thou who! A.

بانع *yāni*, ripe, mature. A.

انع التمر *at tamru yāni'un*, the dates are ripe. A.

یاوری *yāvarī*, aid. P. [assist. P.]

کردن یاوری *yāvarī kardan*, to befriend, help, aid,

بیطش *yabtushu*, he seized violently, assaulted with violence; he took or laid hold of (imperf. of the verb بطش). A.

بالفرار *yabtushu bi 'l firāri*, he will take to flight. A.

بیخاش *yatakhāshanu*, he is rough (morally or physically), (imperf. of تخاش *takhāshana*, 6th form of the verb خشن). A.

ترشح *yatarashshahu*, it drops or distils (imperf. of ترشح *tarashshaha*, 5th form of the verb رشح). A.

بتلاطف *yatalātafu*, he is smooth; he becomes courteous, gentle, or gracious (imperf. of لطف *talātafa*, 6th form of the verb تلافف). A.

بتوکل *yatawakkalu*, he trusts, relies, confides (imperf. of توکل *tawakkala*, 5th form of the verb وکل). A.

و من يتوكل على الله *wa man yatawakkalu 'ala 'llāhi*, and whosoever placeth trust in God. A.

یتیم *yatīm*, orphan, pupil, ward; unique, rare, incomparable. A.

درتیم *durri yatīm*, a rare pearl. A.P.

یجلو *yajlū*, he makes clear (imperf. of the verb جلا for جلا). A.

من یجلو بطلعتہ الدجی *man yajlū bi ṭal'atihi 'd dujā*, (of) one who lighted up the darkness by his countenance. A.

یحب *yuhibbu*, he loves or befriends (imperf. of حب *aḥabba*, 4th form of the verb حب). A.

والله یحب العسین *wa 'llāhu yuhibbu 'l muḥsinīna*, and God loves the beneficent. A.

یحدث *yuhaddiṣu*, he converses (imperf. of حدث *haddaṣa*, 2nd form of the verb حدث). A.

من ذا یحدثنی *maz zā yuhaddiṣunī*, who will converse with me? A.

یحمل *yaḥmilu*, it bears or will bear, carry or support (imperf. of the verb حمل). A.

یحملک *yaḥmiluka*, it will support thee. A.

یحیی *Yahyā*, John; St. John the Baptist. A.

یح *yakh*, ice. P.

یح بسته *yakh-basta*, ice-bound, frozen. P.

یح گرفته *yakh-girifta*, ice-seized, frozen. P.

ید *yad*, the hand. A.

ید سفلی *yadi suflā*, the lower or inferior hand, the hand that receives. A.P.

ید علیا *yadi 'ulyā*, the upper or superior hand, the hand that gives. A.P.

یدین *yadaini* (obl. of یدان *yadāni*, dual of ید *yad*), both hands. A.

بین یدیه *baina yadaihi*, between his hands, (meaning) in front of him, in his presence. A.

یر *yara*, he sees (imperf. jussive of the verb رای *ra'a*). A.

ا لم یرها يوماً *a lam yarahā yauman*, ah! he has not seen her at any time. A.

یرافق *yurāfiku*, he travels in company with, he accompanies; he helps, he affords aid (imperf. of رافق *rāfaka*, 3rd form of the verb رفق). A.

یرافقنی علی اللیل هادياً *yurāfikunī 'ala 'l laili hādīyan*, he accompanied me on a journey by night as a guide. A.

یرجعون *yarja'unā*, they return or will return (imperf. of the verb رجع). A.

یرفع *yarfa'u*, he raises (imperf. of the verb رفع). A. [not his head. A.]

یرفع رأسه *laisa yarfa'u ra'sahu*, he raises

يرى *yarà*, (a contraction of يرى *yar'à*, imperf. of the verb رأى *ra'à*), he sees, he looks on. A.
 يزول *yazūlu*, he or it departs, declines, decays (imperf. of the verb زال *zāla*, for (زول)). A.
 يستقيم *yastakīmu*, it is correct, right, proper, consistent; it stands, remains (imperf. of استقام *istakāma*, 10th form of the verb قام, for (قوم)). A.
 هل يستقيم الرفع *wa hal yastakīmu 'r raf'u*, but is raising befitting (or does it rightly comport with)? A.
 يسرا *yusran* (acc. governed by the particle ان *inna*), ease, facility. A.
 يسع *yasa'u*, it is large, ample; he or it holds, contains; he is able or equal to (imperf. of the verb وسع). A.
 يسعني *yasa'unī*, he equals me; he can hold me. A.
 يسقي *yaskī*, he presents liquor (imperf. of the verb سقى *sakā*). A.
 ولا يسقي *wa lā yaskī*, but he gives not to drink. A.
 يسلم *yaslamu*, he is safe, he escapes (imperf. of the verb سلم). *laisa yaslamu*, he is not safe. A.
 يسىغ *yusighu*, it allows to flow gently down the throat; (hence) it allays, quenches (imperf. of ساغ *asāgha*, 4th form of the verb ساق, for (سوغ)). A.
 لا يكاد يسىغه *lā yakādu yusighuhu*, it doth not nearly quench it. A.
 يصول *yaşūlu*, he attacks, makes an assault. A.
 يصول بطشا *yaşūlu batshan*, he will attack valorously. A.
 يصول على الكلب *yaşūlu 'ala 'l kalbi*, it springs at the dog. A.
 يصول مغاضبا علي *yaşūlu mughāziban 'alaiya*, he makes an assault on me fiercely, he attacks me furiously. A.
 يطير *yaṭir* (jussive of يطير *yaṭiru*, imperf. of the verb طار *tāra*, for طير, he fled, he flew). A.
 يطفى *yutfi'u*, he extinguishes or quenches (imperf. of اطفأ *atfa'a*, 4th form of the verb طفى). A.
 يطفى برشة *yutfi'u bi rashshatin*, he extinguishes it with a sprinkling. A.
 يعلم *ya'lamu*, he knoweth or shall know (imperf. of the verb علم). A.
 والله يعلم *wa 'llāhu ya'lamu*, but God knows. A.

يعني *ya'nī*, he means; it signifies (imperf. of the verb عني). (hence) videlicet, that is to say, to wit. A.
 يغلق *yughlaku*, it will be shut (imperf. pass. of the verb غلق). A.
 يغما *yaghmā*, prey, booty, spoil, plunder; name of a city in Turkistān, celebrated for the beauty of its inhabitants. P.
 يغمازي *yaghmā'ī*, native of the city of Yaghmā. P.
 يغني *yughnī*, he or it enables to do without, or to dispense with; it or he renders independent or rich (imperf. of اغنى *aghna*, 4th form of the verb غنى). A.
 يغنيه ذلك عن *yughnīhi zālīka 'an*, that will enable him to dispense with. A.
 يفتري *yaftarī*, he invents a lie, charges falsely (imperf. of افترا *iftarā*, 8th form of the verb فري). A.
 يقال *yukālu*, it is said, it will be said (imperf. pass. of the verb قال). A.
 يقيح *yukabbihu*, he regards as abominable, he detests (imperf. of قبح *kabbaha*, 2nd form of the verb قبح). A.
 يا من يقيح امرى *yā man yukabbihu amrī*, O he who regards my case with aversion. A.
 يقبلوا *yakbalū*, they accept (imperf. of the verb قبل). A.
 يقين *yakīn*, certain, sure, true. A.
 يك *yak*, one; an ace. P.
 سه يك *sih yak*, three aces. P.
 يك يك *yak yak* = هر يك *har yak*. P.
 يك *yaku* (a contraction of يكن *yakun*, imperf. jussive of كان for كون it was). A.
 لم يك ينفعهم ايمانهم *lam yaku yanfa'uhumu imānuhum*, their faith availed them not. A.
 يكاد *yakādu*, it wants but little; see *lā yakādu*. A.
 يكان *yakān yakān*, one by one. P.
 يكبار *yak bār*, one time, once, one day, some day. P.
 [everything. P.
 يكبار *ba yakbār*, for one and all; in a body; يك باره *yak bāra*, wholly, entirely. P.
 يكتاش *yaktāsh*, name of a celebrated athlete. P.
 يكدل *yak-dil*, single-hearted, faithful, sincere. P.
 يكدم *yak dam*, one instant, one moment. P.
 يكدم که *yak dam ki*, the moment that. P.
 یکدیگر *yak-digar* (or یکدیگر *yak-digar*), one another. P.

بكران *yak-zabān*, of one tongue, speaking the same thing, univocal, unanimous. P.

بکسان *yak-sān*, same, ditto, alike, equal. P.

يکسب *yaksibu*, it gains, acquires (imperf. of the verb **کسب**). A.

يکسو *yak sū*, one side, aside. P.

يکسو نهادن *yak sū nihādan*, to lay aside. P.

يکون *yakūnu*, he or it becomes, or will be (imperf. of the verb **کان** *kāna*). A. [alike. P.]

يکي *yakī*, unity, oneness; one and the same, ... **yake**, one, a single one, any one, a certain one, an individual; the one. P.

روز يکي *yake roz*, one day, some day. P.

يگانه *yagāna* (originally **يک گانه** *yak gāna*), one, sole, single; unrivalled, unequalled; phoenix. P.

يالتفتن *yaltafitna*, they pay attention, they give heed (imperf. fem. 8th form of the verb **لفت**). A.

يالحق *yalhaku*, it adheres to, attaches to, reaches, overtakes (imperf. of the verb **لحق**). A.

يالحقني شأن *fa yalhakunī sha'nun*, there attaches to me a state (I fall into a state). A.

يالميز *yalmizu*, he defames, calumniates, accuses, reproaches (imperf. of the verb **لمز**). A.

يمني *yamānī*, produced in Yaman. A.

يمجسان *yumajjisāni*, they make a Magian (imperf. dual of **مجس** *majjasa*, a verb coined from the word **مجوس** *majūs*, Magi, fire-worshipper. A.

يمجسانه *yumajjisānihi*, they (*i.e.* the parents) make a Magian of him. A.

يمر *yamurru*, he passes by (imperf. of the verb **مر**). A.

لا يمر بآل *lā yamurru bi šālihin*, he passeth not by (the prophet) Sālih (or, by a just man). A.

يملك *yamliku*, he possesses, he owns (imperf. of the verb **ملك**). **Yumlaku**, it is possessed or owned (imperf. pass. of the same verb). A.

يمن *yumn*, felicity, prosperity, good luck, blessing, auspices. A.

... **yaman**, right hand or side; Yaman, Arabia Felix. A.

يمين *yamīn*, oath; right hand or side. A.

يمين الملك *yamīnu 'l mulk*, right arm of the kingdom (a style, title, or proper name). A.

بنصران *yunaṣṣirāni*, they make a Nazarene, they Christianize (imperf. dual of **نصر** *naṣ-ṣara*, a verb coined from the word **نصراني** *naṣrānīy*, Nazarene). A.

بنصرانه *yunaṣṣirānihi*, they (*i.e.* both parents) make a Christian of him. A.

ينفع *yanfa'u*, it avaieth, profiteth (imperf. of the verb **نفع**). A.

ينفعك *yanfa'uka*, it will profit thee, it avaieth thee. A.

يوجج *yu'ajjiju*, he kindles (imperf. of **ايج** *ajjaja*, 2nd form of the verb **ايج**). A.

يوجج ناراً *yu'ajjiju nāran*, he kindles a fire. A.

يوز *yūz*, panther, pard (said by the poets to have a partiality for cheese). P.

يوسف *Yūsuf*, the patriarch Joseph (whose beauty is said to have been very remarkable. Mention is made of him in several passages of the Kurān, but especially in the chapter which bears his name). A.

يوسف *yūsufī*, Joseph-like, comely as Joseph. A.P.

يوضح *yūziḥu*, he would make evident (imperf. of **اوضح** *auẓaḥa*, 4th form of the verb **وضح**). A.

يوضح لي عذري *fa yūziḥu lī 'uẓrī*, then he would make my excuse clear for me. A.

يولد *yūladu*, he is born (imperf. pass. of the verb **ولد** *walada*). A.

اللا ولد على الفطرة *illā wa ḥad yūladu 'ala 'l fiṭrāti*, but what is assuredly born in the pale of the religion of Islām. A.

يوم *yaum*, day. A.

يوم القيامة *yaumu 'l ḳiyāmati* (acc. *yauma 'l ḳiyāmati*), the day of resurrection. A.

يوم الوداع *yauma 'l wadā'i*, (acc.) on the day of bidding adieu. A.

يوماً *yauman* (acc. of **يوم** *yaum*), one day, any day, some day; (adverbially) once; ever. A.

يونان *Yūnān*, Ionia; the ancient Greece until subjugated by Rome (after which it is called by Oriental writers Rūm). A.

يونس *Yūnas*, the Prophet Jonah. A.

يهتدي *yahtadī*, he is guided aright, he finds the right way (imperf. of **اهتدى** *ihtadā*, 8th form of the verb **هدى** *hadā*). A.

يهد *yahuddu*, he (or it) shakes to the ground, or demolishes (imperf. of the verb **هدد** *hadda*). A.

يهد *yahuddu'sṭakḥara fārisi*, (which)
shakes Istakhr of Persia. A.

يهدى *yuhdā*, he is directed (pass. imperf. of the
verb هدى *hadā*, he guided). A.

يهدى *yuhdā bihi wa huwa lā*
jahtadī, one is guided by him, but he
does not find the right way himself. A.

يهدون *yuhawwidāni*, they make a Jew (imperf.

dual of هود *hawwada*, 2nd form of the verb
هاد *hāda*). A.

يهدون *yuhawwidānihi*, they (*i.e.* the parents)
make a Jew of him. A.

يهودي *yahūdīy*, Jew, Jewish, Judaical. A.

يئس *ya'isa*, he despaired. A.

يئس الانسان اذا *izā ya'isa 'l insanu*, when a
man despairs. A.

CORRECTIONS AND ADDITIONS TO THE VOCABULARY.

PAGE.

- 6, After *ashar* اشهر, insert “*ashir* اشير, an insolent fellow.”
- 9, To the meanings of *amma* اما, add, “as for, as regards.”
- 15, For “*bakhau* بخو,” read, “*bakhwā* بخوا.”
- 19, For “*bi kazzabin asharrin* بکذاب اشهر, as the worst of liars,” read “*bi kazzabin ashir* بکذاب اشير (ashir, for ashirin, metri causa), as a great liar and an insolent fellow.”
- „ After *bulbulā* بلبلأ, insert “*bulbulān-chashm* بلبلان چشم, bulbul-eyed, fickle, faithless.”
- 22, After *ba-yakbār* بیکبار, insert, “*bekarān* بیکران, boundless, immense, enormous.”
- „ Delete the word *be-girān* بیگران and its meanings.
- 29, To the meanings of *tashwīsh* تشویش, add, “gnawing (of care).”
- 30, To the meanings of *takā'ud* تقاعد, add, “neglect, omission.”
- 31, For “*tang-āb* تنگ آب, shallow,” read, “*tunak āb* تنک آب, a shallow stream, a shallow.”
- 41, After *hawāshī* حواشی, insert, “*hawāshiyi khidmatgārān* حواشی خدمتگاران, menial servants, domestics (who sit in the ante-room, where those who enter leave their shoes).”
- 44, To the meanings of *khwāja* خواجه, add, “major-domo.”
- 48, To the meanings of *darhā* درها, add, “outlets, inlets.”
- 55, For “*rū'ash*,” read, “*rūsh*.”
- 57, Add, “driving away,” to the meanings of *zajr* زجر.
- 66, To the meanings of *shamā'il* شمائل, add, “features, face, form, figure.”
- 67, Add “enthusiast,” to the meanings of *shorīda* شوریده.
- 70, To the meanings of *chār tab'* چار طبع, add, “the four elements, earth, air, water, fire.”
- „ Add, “a leaf,” to the meanings of *tabak* طباق.
- 71, After *ṭa'am* طعام, insert, “*ṭa'm* طعام, eating, taste, flavour (see *turush-ṭa'm* ترش طعام).”
- „ Add, “rage, fury,” to the meanings of *ṭaiṣh* طیش.
- 84, To the meanings of *kāghazī zar* کاغذ زر, add, “bill of exchange, bank note.”
- 89, After *khiṭab* خطاب, insert, “*khiṭām* خطام, rope, hawser.”
- 90, For “*gurusna* گرسنه,” read, “*gurusna* or *gursna* گرسنه.”
- 95, After the words *māḥazare* محاضری, insert, “*mākḥūz* مأخوذ, seized, punished.”
- 97, Add, “field, scope,” to the meanings of *majāl* مجال.
- 105, Add, “grades of sanctity,” to the meanings of *maqāmāt* مقامات.

APPENDIX

SHEWING THE VARIOUS METRES, PERSIAN, AND ARABIC, OCCURRING IN
THE GULISTĀN.

I. BAḤRI HAZAJ.

I. PERFECT OR REGULAR (*Sālim*) ; acatalectic octameter, $\cup - - - | \cup - - - |$
 $\cup - - - | \cup - - - ||$ (*Maḥā'ilun*, *Maḥā'ilun*, *Maḥā'ilun*, *Maḥā'ilun*), or hexa-
meter, $\cup - - - | \cup - - - | \cup - - - ||$; or the same catalectic, $\cup - -$ (*Ma-*
fā'il or *Fu'ulun*) taking the place of the last foot in each hemistich, which foot
is then termed *Maḥṣūr* or *Maḥṣūf*. Examples are found in the following
verses :

PAGE.

3, second *Bait*.
5, first *Kit'a*.
11, last do.
12, *Maṣnavī*.
19, *Kit'a*.
26, last *Bait*.
27, first *Kit'a*.
28, last *Bait*.
30, first *Kit'a*.
31, last do.
32, first do.
35, do. do.
40, *Maṣnavī*.
42, first *Kit'a*.
,, *Maṣnavī*.
43, second *Kit'a*.
44, first *Maṣnavī*.
,, *Bait*.
48, *Kit'a*.
50, first *Kit'a*.
51, *Maṣnavī*.
56, first *Kit'a*.
57, do. do.
59, *Maṣnavī*.
60, do.
,, *Fard*.

PAGE.

61, *Maṣnavī*.
62, second do.
64, *Naẓm*.
,, *Fard*.
68, first *Kit'a*.
69, second do.
70, *Maṣnavī*.
73, do.
75, *Kit'a*.
77, first *Bait*.
78, first *Kit'a*.
82, second *Bait*.
92, first do.
96, *Maṣnavī*.
104, *Shēr*.
110, second *Kit'a*.
112, second *Maṣnavī*.
113, second *Bait*.
114, *Maṣnavī*.
116, third *Bait*.
118, second *Kit'a*.
119, Story XX.
121, *Kit'a*.
125, *Maṣnavī*.
127, first *Kit'a*.
129, do. do.

PAGE.

129, first *Maṣnavī*.
130, *Maṣnavī*.
,, second *Kit'a*.
132, the three *Kit'as*.
136, *Bait*.
139, *Kit'a*.
148, do.
,, *Maṣnavī*.
149, second do.
150, *Kit'a*.
151, first *Kit'a*.
152, *Maṣnavī*.
153, first do.
,, second *Kit'a*.
156, do. *Bait*.
157, *Shēr*.
,, *Maṣnavī*.
• 163, last *Kit'a*.
164, first do.
,, *Maṣnavī*.
166, first *Kit'a*.
,, second do.
168, first *Bait*.
,, *Maṣnavī*.
169, *Kit'a*.
170, second *Bait*.

2. IMPERFECT (*Gair-sālim*), of which the varieties that commonly occur¹ are—

a) Octameter (*Muṣamman*), of which the measures of the feet are *Maf'ūlu*, *Mafā'ilu*, *Mafā'ilu*, *Mafā'il* or *Fa'ūlun* (— — — | — — — | — — — | — — — ||), the first being termed *Akhrab*, the second and third *Makfūf*, and the fourth *Makṣūr* or *Mahzūf*. It is found in the following verses :

PAGE.	PAGE.	PAGE.
4, first <i>Kiṭ'a</i> .	83, first <i>Bait</i> .	141, first <i>Bait</i> .
21, second do. ²	„ second do.	144, first <i>Kiṭ'a</i> .
53, second <i>Bait</i> .	108, second <i>Kiṭ'a</i> .	158, last <i>Bait</i> .
„ first <i>Kiṭ'a</i> .	116, last <i>Bait</i> .	165, second <i>Kiṭ'a</i> .
55, second <i>Bait</i> . ³	127, <i>Bait</i> . ⁴	166, <i>Bait</i> .
56, last <i>Kiṭ'a</i> .	140, last <i>Bait</i> .	

b) Hexameter (*Musaddas*), the feet of which are of the measures *Maf'ūlu*, *Mafā'ilun*,⁵ *Fa'ūlun* (— — — | — — — | — — — ||), the second of which is termed *Makbūz*. It occurs in

PAGE.	PAGE.	PAGE.
4, <i>Bait</i> .	54, <i>Maṣnavī</i> .	122, <i>Bait</i> .
8, second <i>Bait</i> .	58, first <i>Kiṭ'a</i> .	134, <i>Maṣnavī</i> .
15, first <i>Kiṭ'a</i> .	65, second <i>Bait</i> .	141, second <i>Kiṭ'a</i> .
19, first <i>Bait</i> .	71, <i>Maṣnavī</i> .	145, second <i>Bait</i> .
30, last do.	85, <i>Shē'r</i> (Arabic).	147, first <i>Kiṭ'a</i> .
31, first do.	99, <i>Kiṭ'a</i> .	159, last <i>Maṣnavī</i> .
33, first <i>Maṣnavī</i> .	102, first <i>Kiṭ'a</i> .	162, first <i>Bait</i> .
„ first <i>Kiṭ'a</i> .	103, second <i>Bait</i> .	168, <i>Kiṭ'a</i> . ⁶
44, <i>Kiṭ'a</i> .	105, <i>Maṣnavī</i> .	

¹ Other varieties also occur, here and there, in single hemistichs. These will be pointed out in the notes on such verses.

² The third hemistich of this *Kiṭ'a* is of the variety *Maf'ūlu*, *Mafā'ilun*, *Maf'ūlu*, *Fa'ūlun*, — — — | — — — | — — — | — — —.

³ The final syllable *ash*, of each hemistich of this *Bait*, is termed *Radīf*, “that which rides behind.”

⁴ The first hemistich of this *Bait* also is of the variety *Maf'ūlu*, *Mafā'ilun*, *Maf'ūlu*, *Fa'ūlun*, — — — | — — — | — — — | — — —.

⁵ In one place, viz. the *Bait* of page 2, the second foot is of the measure *Mafā'ilu* (— — —), as in the octameter.

⁶ The third hemistich of this *Kiṭ'a* is of the variety *Maf'ūlun*, *Fā'ilun*, *Fa'ūlun*, — — — | — — — | — — — | — — —), the first foot being termed *Makhrūm*, and the second *Ashtar*.

II. BAḤRI KHAFIF.

The feet are $\bar{\cup} \cup - - | \cup - \cup - | \bar{\cup} \bar{\cup} - ||$, *Fā'ilātun* or *Fa'ilātun*, *Maḡā'ilun*, *Fa'ilun* or *Fa'lun*, the second and third being imperfect feet, termed *Makḥbūn*, and *Mahzūf* or *Makḥūf*. The metre is used in the following verses :

PAGE.

- 2, second *Kit'a*.
 3, last do.
 6, *Maṣnavī*.
 8, second *Kit'a*.
 „ *Maṣnavī*.
 9, *Bait*.
 11, *Maṣnavī*.
 „ first *Kit'a*.
 13, second *Bait*.
 14, *Kit'a*.
 15, last do.
 16, *Bait*.
 17, first *Bait*.
 „ *Kit'a*.
 18, first do.
 „ second *Bait*.
 19, do. do.
 „ last *Kit'a*.
 20, *Maṣnavī*.
 22, last *Kit'a*.
 23, do. *Maṣnavī*.
 25, third *Bait*.
 „ *Kit'a*.
 27, last *Kit'a*.
 28, first *Bait*.
 30, last *Kit'a*.
 36, *Maṣnavī*.
 37, do.
 „ first *Kit'a*.
 39, the three *Kit'as*.
 40, *Kit'a*.
 41, last *Kit'a*.
 42, do. do.
 44, second *Maṣnavī*.
 45, 2nd & 3rd *Kit'as*.
 46, all the *Kit'as*.
 47, first *Kit'a*.
 „ do. *Bait*.
 48, *Maṣnavī*.
 „ third *Bait*.

PAGE.

- 49, *Kit'a*.
 52, first *Kit'a*.
 54, both the *Kit'as*.
 55, first *Kit'a*.
 56, *Maṣnavī*.
 57, second *Kit'a*.
 59, *Kit'a*.
 60, *Kit'a*.
 61, first *Kit'a*.
 62, first *Maṣnavī*.
 63, both the *Maṣnavīs*.
 64, do. *Kit'as*.
 65, first *Bait*.
 66, *Maṣnavī*.
 67, first *Kit'a*.
 68, second do.
 „ Story XLI.
 70, Story XLIV.
 „ *Bait*.
 71, second *Kit'a*.
 73, *Kit'a*.
 74, *Maṣnavī*.
 76, second *Kit'a*.
 77, third *Bait*.
 78, last two *Kit'as*.
 80, both *Kit'as*.
 81, first *Kit'a*.
 82, *Maṣnavī*.
 83, *Kit'a*.
 84, both *Kit'as*.
 „ first *Bait*.
 86, do. *Kit'a*.
 88, second do.
 90, first do.
 91, *Kit'a*.
 92, second *Bait*.
 „ *Kit'a*.
 93, both *Kit'as*.
 „ *Bait*.
 95, second *Bait*.

PAGE.

- 96, *Kit'a*.
 98, do.
 „ last *Bait*.
 100, *Bait*.
 101, *Maṣnavī*.
 „ last *Kit'a*.
 102, do do.
 103, both *Maṣnavīs*.
 105, first *Kit'a*.
 106, both *Maṣnavīs*.
 108, first *Kit'a*.
 109, do. *Bait*.
 „ last two *Kit'as*.
 110, *Maṣnavī*.
 112, last do.
 113, first *Bait*.
 114, second *Kit'a*.
 7, first *Bait*.
 „ *Kit'a*.
 119, *Bait*.
 120, *Maṣnavī*.
 121, do.
 122, first *Kit'a*.
 123, both *Kit'as*.
 124, *Maṣnavī*.
 125, *Turkiya*.
 „ *Bait*.
 126, both *Kit'as*.
 127, second *Kit'a*.
 128, *Maṣnavī*.
 129, last *Kit'a*.
 131, both *Kit'as*.
 133, last two *Kit'as*.
 134, *Kit'a*.
 135, last *Bait*.
 137, *Kit'a*.
 138, first *Bait*.
 145, *Maṣnavī*.
 „ first *Bait*.
 146, *Fard*.

PAGE.

147, first <i>Bait</i> .
150, last do.
152, first <i>Kiṭ'a</i> .
153, first <i>Kiṭ'a</i> .
„ <i>Bait</i> .
„ second <i>Maṣnavī</i> .
154, last <i>Kiṭ'a</i> .
155, first two <i>Baits</i> .

PAGE.

155, first <i>Kiṭ'a</i> .
156, third <i>Bait</i> .
„ fourth do.
„ <i>Maṣnavī</i> .
157, last <i>Kiṭ'a</i> .
159, first <i>Bait</i> .
160, <i>Maṣnavī</i> .
161, both <i>Kiṭ'as</i> .

PAGE.

162, first and last <i>Kiṭ'a's</i> .
163, <i>Bait</i> .
165, first <i>Kiṭ'a</i> .
166, last do.
167, both <i>Kiṭ'as</i> .
169, <i>Bait</i> .
171, <i>Kiṭ'a</i> .
172, <i>Maṣnavī</i> .

III. BAḤRI RAMAL.

This metre occurs, generally, as a regular octameter or hexameter, for the most part catalectic, the last foot being either *Maḥṣūr*, or *Maḥẓūf*, or *Maḥṭū'*. The feet are $\underline{\cup} \cup - - | \underline{\cup} \cup - - | \underline{\cup} \cup - - | \underline{\cup} \underline{\cup} - -$ (*Fa'ilātun*, *Fa'ilātun*, *Fa'ilātun*, *Fa'ilātun*, or *Fā'ilun*, or *Fa'ilun*, or *Fa'lun*), or $\underline{\cup} \cup - - | \underline{\cup} \cup - - | \underline{\cup} \underline{\cup} - -$. It is found in

PAGE.

3, first <i>Kiṭ'a</i> .
15, second do.
16, <i>Kiṭ'a</i> .
17, second <i>Bait</i>
20, <i>Kiṭ'a</i> .
21, first <i>Kiṭ'a</i> .
24, do. do.
25, do. <i>Bait</i> .
26, do. <i>Bait</i> . ¹
29, do. <i>Kiṭ'a</i> .
„ second <i>Bait</i> .
33, last <i>Maṣnavī</i> .
34, <i>Kiṭ'a</i> .
35, second do.
45, first do.
46, <i>Bait</i> .
47, second <i>Bait</i> .
51, first <i>Kiṭ'a</i> .
52, second <i>Kiṭ'a</i> .
53, first <i>Bait</i> .

PAGE.

53, last <i>Kiṭ'a</i> .
55, first <i>Bait</i> .
„ <i>Maṣnavī</i> .
57, last <i>Kiṭ'a</i> .
62, <i>Bait</i> .
63, do. (Arabic).
64, do.
66, second <i>Bait</i> .
69, first <i>Kiṭ'a</i> .
76, second <i>Bait</i> .
„ last do.
79, <i>Bait</i> .
„ <i>Shēr</i> .
83, <i>Naẓm</i> .
87, first <i>Kiṭ'a</i> .
88, last <i>Bait</i> .
89, second <i>Shēr</i> .
102, do. <i>Kiṭ'a</i> .
104, first <i>Bait</i> .
„ second do.

PAGE.

106, <i>Kiṭ'a</i> .
111, do.
112, <i>Miṣrā'</i>
113, second <i>Kiṭ'a</i> .
114, first do. ²
115, <i>Naẓm</i> .
118, first <i>Kiṭ'a</i> .
130, do. do.
135, first <i>Bait</i> .
136, do. <i>Kiṭ'a</i> .
142, do. <i>Bait</i> .
146, second <i>Kiṭ'a</i> .
147, do. do.
149, <i>Bait</i> .
152, first <i>Bait</i> .
„ second <i>Kiṭ'a</i> .
157, first <i>Kiṭ'a</i> .
159, first <i>Maṣnavī</i> .
160, do. <i>Kiṭ'a</i> .
163, do. do.

¹ The third foot of the first hemistich of this couplet is — — —.

² The vowel ū is, *metri causa*, shortened in the word *būde* of the second hemistich.

IV. BAḤRI RAJAZ.

<i>Bait</i> , p. 35.	{	- - - -		- - - -		- - - -		- - - -	
1st <i>Bait</i> , p. 107.	{	- - - -		- - - -		- - - -		- - - -	
<i>Shē'r</i> , p. 115.	{	- - - -		- - - -		- - - -		- - - -	
3rd <i>Bait</i> , p. 148.	{	- - - -		- - - -		- - - -		- - - -	

V. BAḤRI MUTAḤĀRIB.

Of this metre the octameter alone is employed, and it is generally catalectic, the feet being - - - | - - - | - - - | - - - ||, *Fa'ūlun*, *Fa'ūlun*, *Fa'ūlun*, *Fa'ūl* or *Fa'al*. It occurs in

PAGE.		PAGE.		PAGE.	
3, first <i>Bait</i> .		58, <i>Bait</i> .		124, second <i>Ḳiṭ'a</i> .	
third do.		<i>Naẓm</i> .		131, <i>Bait</i> .	
5, second <i>Ḳiṭ'a</i> .		second <i>Ḳiṭ'a</i> .		135, second <i>Bait</i> .	
7, first <i>Ḳiṭ'a</i> .		61, <i>Fard</i> .		137, <i>Bait</i> .	
second do.		second <i>Ḳiṭ'a</i> .		140, first <i>Bait</i> .	
8, first <i>Bait</i> .		72, <i>Bait</i> .		142, second do.	
10, <i>Maṣnavī</i> .		75, last two <i>Baits</i> .		third do.	
13, do.		84, <i>Maṣnavī</i> .		144, second <i>Ḳiṭ'a</i> .	
16, do.		87, second <i>Ḳiṭ'a</i> .		147, <i>Maṣnavī</i> .	
20, <i>Bait</i> .		88, first <i>Bait</i> .		last <i>Bait</i> .	
22, first <i>Ḳiṭ'a</i> .		89, <i>Bait</i> .		148, second do.	
23, first <i>Maṣnavī</i> .		<i>Maṣnavī</i> .		149, first <i>Maṣnavī</i> .	
24, <i>Maṣnavī</i> .		90, <i>Bait</i> .		third do.	
25, do.		91, last <i>Bait</i> .		151, both <i>Baits</i> .	
29, last <i>Ḳiṭ'a</i> .		95, third do.		152, second <i>Bait</i> .	
32, second <i>Bait</i> .		96, first do.		155, last do.	
37, last <i>Ḳiṭ'a</i> .		97, the two <i>Maṣnavīs</i> .		158, second do.	
41, first do.		102, <i>Baits</i> .		159, do. do.	
43, <i>Bait</i> .		107, second <i>Bait</i> .		162, second <i>Ḳiṭ'a</i> .	
45, do.		116, do. <i>Bait</i> .		165, last do.	
47, second <i>Ḳiṭ'a</i> .		<i>Maṣnavī</i> .		166, <i>Maṣnavī</i> .	
48, do. <i>Bait</i> .		117, last <i>Bait</i> .		167, last <i>Bait</i> .	
49, <i>Maṣnavī</i> .		120, first <i>Ḳiṭ'a</i> .		169, <i>Maṣnavī</i> .	
54, last <i>Bait</i> .		121, <i>Bait</i> .		172, <i>Bait</i> .	
55, third do.		123, do.			

VI. BAĦRİ MUNSARIĦ.

The varieties of this metre which occur in the Gulistān are $\text{— } \cup \cup \text{— } |$
 $\text{— } \cup \text{— } \cup | \text{— } \cup \cup \text{— } | \text{— } \cup \text{— } ||$, or *Mufta'ilun*, *Fā'ilātu* (or *Fā'ilun*), *Mufta'ilun*,
Fā'ilun (or *Fā'ilāt*, or *Fā'*). The second foot, *Fā'ilun* ($\text{— } \cup \text{—}$) is found only
in the first, third, fourth, and seventh hemistichs of the *Kiṭ'a* at page 10, the
remaining hemistichs having $\text{— } \cup \text{— } \cup$ for that foot. Other verses in which
the metre occurs are as follow :

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{— } \cup \cup \text{— } | \text{— } \cup \text{— } \cup | \text{— } \cup \cup \text{— } | \text{— } \cup \text{— } || \\ \text{3rd Bait, p. 83 ; 1st Bait, p. 86.} \end{array} \right\}$$

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{— } \cup \cup \text{— } | \text{— } \cup \text{— } \cup | \text{— } \cup \cup \text{— } | \text{— } || \\ \text{1st Kiṭ'a, p. 8 ; 2nd Bait, p. 69 ; 2nd Bait, p. 85 ;} \\ \text{3rd Bait, p. 107 ; 3rd Bait, p. 139 ; 3rd Bait, p. 140.} \end{array} \right\}$$

VII. BAĦRİ MUZĀRİ'.

Of this metre but one variety occurs, viz. *Maḥ'ulu*, *Fā'ilātu*, *Maḥ'ulu*, *Fā'ilāt*
or *Fā'ilun* ($\text{— } \cup \cup | \text{— } \cup \text{— } \cup | \cup \text{— } \cup \cup | \text{— } \cup \text{— } ||$). It is the metre of the
following verses :

PAGE.	PAGE.	PAGE.
4, second <i>Kiṭ'a</i> .	67, <i>Bait</i> .	133, first <i>Kiṭ'a</i> .
5, last do.	„ second <i>Kiṭ'a</i> .	138, second <i>Bait</i> .
14, <i>Naẓm</i> .	69, first <i>Bait</i> .	139, do. do.
18, last <i>Kiṭ'a</i> .	74, <i>Kiṭ'a</i> .	141, first <i>Kiṭ'a</i> .
30, first <i>Bait</i> . ¹	75, first <i>Bait</i> .	144, last do.
32, do. do.	76, first <i>Kiṭ'a</i> .	146, first do.
50, second <i>Kiṭ'a</i>	86, second <i>Kiṭ'a</i> .	149, <i>Kiṭ'a</i> .
„ last <i>Bait</i> .	87, <i>Naẓm</i> .	158, first <i>Bait</i> .
65, <i>Kiṭ'a</i> .	88, third <i>Kiṭ'a</i> .	161, second <i>Bait</i> .
„ last <i>Bait</i> .	117, <i>Naẓm</i> .	

VIII. BAĦRİ MUJTAŞ.

But one variety of this metre occurs, viz. *Maḥ'ulun*, *Fā'ilātun*, *Maḥ'ulun*,

¹ The feet of the second hemistich of this couplet afford an example of another
variety of the measure. They are $\text{— } \cup \cup | \text{— } \cup \text{— } \cup | \text{— } \cup \cup | \text{— } \cup \text{— } ||$.

Fa'ilun or *Fa'lun* (— — — | — — — | — — — | — — ||); although a variation occurs in the second foot of some hemistichs. The following are the verses in which the metre is employed :

PAGE.	PAGE.	PAGE.
7, <i>Bait</i> .	72, <i>Kiṭ'a</i> .	135, third <i>Bait</i> .
„ last <i>Kiṭ'a</i> .	73, <i>Bait</i> .	135, <i>Kiṭ'a</i> .
9, <i>Kiṭ'a</i> .	77, <i>Kiṭ'a</i> ¹	136, second <i>Kiṭ'a</i> .
19, second <i>Kiṭ'a</i> .	78, second <i>Kiṭ'a</i> .	137, <i>Nazm</i> . ²
22, do. do.	81, do. do.	139, first <i>Bait</i> .
23, <i>Nazm</i> .	85, both <i>Kiṭ'as</i> .	140, second do.
24, third <i>Bait</i> .	86, second <i>Bait</i> .	143, both <i>Kiṭ'as</i> .
25, second do.	„ last <i>Kiṭ'a</i> .	144, <i>Bait</i> .
26, do. do.	88, first do.	146, first <i>Bait</i> .
28, <i>Kiṭ'a</i> .	95, first <i>Bait</i> .	150, first two <i>Baits</i> .
29, first <i>Bait</i> .	97, <i>Bait</i> .	151, last <i>Kiṭ'a</i> .
31, first two <i>Kiṭ'as</i> .	98, first <i>Bait</i> .	154, first do.
32, second <i>Kiṭ'a</i> .	99, last do.	155, third <i>Bait</i> .
33, do. do.	101, first <i>Kiṭ'a</i> .	156, first do. ³
37, <i>Nazm</i> .	104, do. do.	158, third <i>Bait</i> .
38, <i>Kiṭ'a</i> .	105, last do.	159, do. do. ⁴
43, <i>Fard</i> .	108, third do.	160, two last <i>Kiṭ'as</i> .
52, <i>Bait</i> .	109, first do.	161, first <i>Bait</i> .
55, second <i>Kiṭ'a</i> .	110, do. do.	163, second <i>Kiṭ'a</i> .
57, <i>Bait</i> .	111, first <i>Nazm</i> .	164, last do.
60, do.	113, first <i>Kiṭ'a</i> .	168, second & last <i>Baits</i> .
62, <i>Kiṭ'a</i> .	118, third do.	170, first <i>Kiṭ'a</i> .
69, last <i>Bait</i> .	120, second do.	„ third <i>Bait</i> .
71, first <i>Kiṭ'a</i> .	125, <i>Kiṭ'a</i> .	„ last <i>Kiṭ'a</i> .

IX. BAḤRĪ SARĪ'.

This metre takes the form — — — | — — — | — — ||, *Muḥfa'ilun*, *Muḥfa'ilun*, *Fa'ilāt* or *Fa'īlan*. It occurs in

PAGE.	PAGE.	PAGE.
2, first <i>Kiṭ'a</i> .	51, last <i>Kiṭ'a</i> .	85, first <i>Bait</i> .
13, first <i>Bait</i> .	66, first <i>Bait</i> .	87, last <i>Kiṭ'a</i> .
32, last do.	76, do. do.	90, do. do.
43, first <i>Kiṭ'a</i> .	79, <i>Nazm</i> .	94, <i>Maṣnavī</i> .

¹ The second foot of the third hemistich of this *Kiṭ'a* becomes *Maḥfa'ilun* (— — —), by *musha'aṣ*.

² The second foot of the first hemistich is | — — — |, termed *musha'aṣ*.

³ The second foot of the second hemistich is | — — — |.

⁴ The second foot of the first hemistich of the first *Kiṭ'a* is | — — — |.

PAGE.

104, last *Kiṭ'a*.107, *Maṣnavī*.112, first *Maṣnavī*.113, last *Kiṭ'a*.

PAGE.

122, *Shē'r* (Arabic).,, last *Kiṭ'a*.

124, first do.

PAGE.

129, second *Maṣnavī*.145, *Kiṭ'a*.153, third *Kiṭ'a*.

X. BAḤRĪ TAWĪL.

This and all the following metres are confined almost exclusively to the Arabic verses. The metre *Tawīl* is found in the following pages, the feet being

◡ — ◡ | ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ | ◡ — ◡ — || :

PAGE.

5, *Shē'r*.

13, do.

14, *Bait*.50, first *Bait*.51, *Shē'r*.

PAGE.

55, *Shē'r*.

59, do.

105, do.¹,, *Bait*.107, *Shē'r*.

PAGE.

108, *Shē'r*.111, second *Nazm*.114, *Shē'r*.

158, do.

XI. BAḤRĪ KĀMIL.

The feet of this metre, together with the verses in which it occurs, are given below:

Shē'r, { ◡◡◡◡ — | ◡◡◡◡ — || *Shē'r*, { — ◡◡ — | ◡◡ — — | — ◡ — | ◡◡ — —
p. 3. { ◡◡◡◡ — | ◡◡◡◡ — p. 67. { — ◡◡ — | ◡◡ — — | ◡◡◡◡ — | ◡◡ — —

Shē'r, { — — ◡ — | ◡◡ — ◡ — || — — ◡ — | ◡◡ — ◡ —
p. 80. { — — ◡ — | ◡◡ — ◡ — || ◡◡◡◡ — | ◡◡◡◡ —

First *Bait*, { — — ◡ — | — — ◡ — | ◡◡ — ◡ — || } *Shē'r*,
p. 82. { — — ◡ — | ◡◡ — ◡ — | ◡◡ — ◡ — } p. 112.

Shē'r, { — — ◡ — | — — ◡ — | — || *Shē'r*, { ◡◡◡◡ — | ◡◡◡◡ — | ◡◡◡◡ — ||
p. 87. { — — ◡ — | — — ◡ — | — p. 95. { — — ◡ — | ◡◡◡◡ — | — — ◡ —

First *Bait*, { — — ◡ — | ◡◡ — ◡ — | — — — ||
p. 91. { — — ◡ — | ◡◡◡◡ — | ◡◡ — —

Shē'r, { ◡◡◡◡ — | — — ◡ — | ◡◡◡◡ — || *Shē'r*, { — — ◡ — | — — ◡ — | ◡◡ — ||
p. 111. { — — ◡ — | ◡◡◡◡ — | ◡◡ — — p. 123. { ◡◡◡◡ — | — — ◡ — | ◡◡ — —

¹ The last hemistich of this *Shē'r* is Persian.

XII. BAḤRI WĀFIR.

The feet of this metre are $\cup - \overline{\cup\cup} - | \cup - \overline{\cup\cup} - | \cup - - ||$. It occurs in the following verses:

PAGE.		PAGE.		PAGE.
18, first <i>Bait</i> .		29, <i>Shē'r</i> .		98, <i>Miṣrā'</i> .
26, <i>Shē'r</i> .		38, <i>Bait</i> .		99, first <i>Bait</i> .

XIII. BAḤRI BASĪṬ.

This metre occurs once in the hexameter form, and seven times as an octameter, as will be seen from the following:

$$\left\{ \begin{array}{l} \cup - \cup - | \overline{\cup\cup} - | \cup - \cup - | \overline{\cup\cup} - || \\ \text{Shē'r, p. 58; } \textit{Nazm} \text{ (Persian), p. 59;} \\ \text{Second } \textit{Bait}, \text{ p. 77; Third } \textit{Shē'r}, \text{ p. 79;} \\ \text{Shē'r, p. 140; } \textit{Shē'r}, \text{ p. 142; } \textit{Shē'r}, \text{ p. 172.} \end{array} \right\} \left\{ \begin{array}{l} - - \cup - | - \cup - | \cup - - || \\ \text{First } \textit{Bait}, \text{ p. 48.} \end{array} \right\}$$

گلستان

شیخ مصلح الدین سعدی

شیرازی

Acc. No. 10865

پیشہ جی ٹی پلاس صاحب

در دار الحکومت لندن

بمطبع ولیم ایچ الی انڈ کمپنی نمبر ۱۳ وائرلو پلیس طبع آرایش یافت *

سنہ ۱۸۷۴ عیسوی

مقدمه

قطعه

ابرو باد و مه و خورشید و فلک در کارند تا تو نانی بکف آری - و بنفلت نخوری *
 همه از بهر تو سرگشته و فرمان بردار شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری *
 در خبرست از سرور کائنات و مَنفَعَرِ موجودات و رحمتِ عالمیان و صفوتِ آدمیان
 و تَنَمَّهٔ دَورِ زمان احمد مُجْتَبِیِّ مُحَمَّدِ مُصْطَفِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ و سَلَّمَ -

بیت

شَفِیعُ مُطَاعٍ نَبِیُّ کَرِیمُ قَسِیمُ جَسِیمُ بَسِیمُ وَ سِیمُ *

بیت

چه غم دیوارِ اُمّت را که باشد چون تو پُشتیبان؟
 چه باک از موجِ بحرِ آن را که باشد نوحِ کشتیبان؟

شعر

بَلَغَ الْعُلَیِّ بِکَمَالِهِ - کَشَفَ الدَّجَلِ بِجَمَالِهِ *
 حَسَنَتْ جَمِیعُ خِصَالِهِ - صَلُّوا عَلَیْهِ وَ آلِهِ *

که هر گاه که یکی از بندگان گنهار پریشان روزگار دستِ انابت بامیدِ اجابت بدرگاهِ حق
 جَلَّ و علا بردارد - ایزدِ تعالی در وی نظر نکند - بازش بخواند - باز اعراض کند - بازش
 بتضرع و زاری بخواند - حق سبحانه تعالی گوید - "يَا مَلَاَئِکَتِی! لَقَدْ اسْتَحِیَّیْتُ مِنْ عِبْدِی -
 وَ لَیْسَ لَهُ غَیْرِ فَقَدْ غَفَرْتُ لَهُ - یعنی - دعوتش را اجابت کردم - و حاجتش را بر آوردم -
 که از بسیاری دُعا و زاری بنده شرم همیدارم *

بیت

کرم بین و لُطْفِ خداوندگار! گُنه بنده کردست او شرمسار!
 عاکفانِ کعبهٔ جلالتش بتقصیرِ عبادتِ مُعْتَرِف - که "مَا عَبْدَنَاکَ حَقَّ عِبَادَتِکَ!" و وامنهٔ
 حلیهٔ جمالش بتحیرِ مَنسُوب - که "مَا عَرَفْنَاکَ حَقَّ مَعْرِفَتِکَ!" *

قطعه

گر کسی وَصَفِ او ز من پُرسد - بی دل از بی نشان چه گوید باز؟
 عاشقانِ کُشتگانِ معشوقند - بر نیاید ز کُشتگانِ آواز *

مقدمه گلستان

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی

بسم الله الرحمن الرحيم

مِنّتِ خدایا عزّو جل ! که طاعتش موجبِ قربتست - و بشکرِ اندرش مزیدِ نعمت *
هر نفسی که فرو می‌رود مُمدِّ حیاتست - و چون بر می آید مُفرِّجِ ذات - پس در هر
نفسی دو نعمت موجودست - و بهر نعمتی شکری واجب *

بیت

از دست و زبان که بر آید - کز عهدهٔ شکرش بدر آید ؟
قوله تعالیٰ - اَعْمَلُوا - آلِ دَاوُدَ شُکْرًا - و قَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِیَ الشُّکُورِ *

قطعه

بنده همان به که ز تقصیرِ خویش عذرِ بدرگاهِ خدا آورد -
ورنه سزاوارِ خداوندیش - کس نتواند که بجا آورد *

بارانِ رحمتِ بی‌حسابش همه را فرا رسیده - و خوارانِ نعمتِ بیدریغش همه جا
کشیده - و پردهٔ ناموسِ بندگان بگناهی فاحشِ ندرد - و وظیفهٔ روزی خوارانِ بخطای
مُنکر نبرد *

قطعه

ای کز می ! که از خزانهٔ غیب - گهر و ترسا وظیفه خور داری !
دوستان را گجا کنی محروم - تو - که با دشمنان نظر داری ؟

فرّاشِ بادِ صبارا گفت - تا فرّشِ زُمرّدین بگسَرد - و دایهٔ ابرِ بهارِ برادر فرمود - تا بذاتِ
نبات را در مهّدِ زمینِ پیرورد - و درختان را بخلعتِ نوروزی قبایِ استَبَرَق در بر گرفته
و اطفالِ شاخ را بقُدومِ موسمِ بهاری کلاهِ شگوفه بر سر نهاده - و عصارهٔ تاکی بقُدَرتش از شهد
فالِق شده - و تُخَمِ خُرما بیمنِ تربیتش نخلِ باسِق گشته *

قطعه

گلی خوشبوی در حمامِ روزی - رسید از دستِ محبوبی بدستم *
 بدو گفتم - که مشکی یا عبیری ؟ که از بویِ دلاویز تو مستم *
 بگفتا - من گلی ناچیز بودم - ولیکن مدتی با گلِ نشستم *
 کمالِ همنشین در من اثر کرد - و گرنه من همان خاکم که هستم *
 اللَّهُمَّ مَتِّعِ الْمُسْلِمِينَ بِطُولِ حَيَاتِهِ ! وَضَاعِفِ ثَوَابِ جَمِيلِهِ وَحَسَنَاتِهِ !
 وَارْفَعْ دَرَجَةَ أَوْلِيَائِهِ وَوَلَاتِهِ ! وَدَمِّرْ عَلَيَّ أَعْدَائِهِ وَشُنَاتِهِ !
 بِمَا تُلِي فِي الْقُرْآنِ مِنْ آيَاتِهِ * اللَّهُمَّ آمِنْ بِلَدِهِ وَاحْفَظْ وَلَدَهُ !

شعر

لقد سعد الدنيا به - دَامَ سَعْدُهُ ! وَابْدَهُ المَوْلَى بِالْوَيْهِ النَّصْرُ !
 كَذَلِكَ تَنْشَأُ لِينُهُ هُوَ عِرْقُهَا - وَحَسَنُ نَبَاتِ الْأَرْضِ مِنْ كَرَمِ الْبَذْرِ *
 ایندِ تعالی و تقدس خطّه پاکِ شیراز را بهیبتِ حاکمانِ عادل و همّتِ عالمانِ عامل
 تا زمانِ قیامت در امانِ سلامت نگاه دارد !

قطعه

ندانی که من در اقلیمِ غربت چرا روزگاری بکردم درنگی ؟
 برون رفتم از تنگِ تُرکان که دیدم جهان درهم افتاده چون مویِ زنگی *
 همه آدمی زاده بودند - لیکن چو گُرگان بخونخواری تیز چنگی *
 درونِ مردمی چون ملکِ نیک محضر - برون لشکری چون هزبرانِ جنگی *
 چو باز امدم کشورِ آسوده دیدم - پلنگان رها کرده خویِ پلنگی *
 چنان بود در عهدِ اول که دیدم جهان پرز آشوب و تشویش و تنگی *
 چنین شد در ایامِ سلطانِ عادل اتابک ابو بکر بن سعد زنگی *

قطعه

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست - تا بر سرش بود چو تویی سایه خدا *
 امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک مانند آستانِ درت مامنِ رضا *
 برتست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکر بر ما - و بر خدای جهان آفرین جزا *

مقدمه

یکی از صاحب‌دلان سر بَجیب مراقبه فرو برده بود - و در بحرِ مکاشفه مُسْتَعْرِق شده * چون از آن حالت باز آمد یکی از اصحاب بطریق انبساط گفت - درین بوستان که تو بودی ما را چه تُحَفُّه کرامت آوردی؟ گفت - بخاطر داشتم که چون بدرختِ گُلِ بِرسم دامنِ پرکنم و هدیه اصحاب را برم * چون بدرختِ گُلِ برسیدم بوی گُل چنان مست کرد که دامنم از دست برفت *

بیت

گفتم که گلی بچینم از باغ - گل دیدم و مست گشتم از بوی *

قطعه

ای مُرغِ سَحر! عِشْقِ زِ پروانه بیا موز! کان سوخته را جان شد - و آواز نیامد *
این مُدعیان در طلبش بی خبراند - کان را که خبر شد - خبرش باز نیامد *

قطعه

ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم! در چه گفته اند - شنیدیم - و خوانده ایم *
مجلس تمام دُشت و بیابان رسید عمر - ما همچنان در اوّل و صف تو مانده ایم *

در محامدِ پادشاهِ اسلام خَلَدَ اللّهُ مَلَكُهُ *

ذکرِ جمیلِ سعدی که در افواهِ عوام افتاده - و صِیْتِ سُخُنش که در بسیطِ زمین رفته -
و قِصْبِ الحَبیبِ حدیثش که همچو نیشکر می خورند - و رُقعَةُ منشآتش که چون کافُرِ
رزمی بُرزد - بر کمالِ فَضْل و بلاغتِ او حمل نتوان کرد - بلکه خداوندِ جهان و قُطْبِ
دائرهٔ زمان - قائمِ مقامِ سُلیمان - ناصِرِ اهلِ ایمان - شاهنشاهِ مُعَظَّم - اِذَا بَلَّکَ 'عَظَم - مُظَفَّر
دُنْیَا و الدِّین - ابو بکر بن سعد بن زَنَکِی - ظَلَّ اللّهُ فِی اَرْضِهِ - رَبُّ الارْضِ عَنْهُ رَاضٍ -
عَیْنِ عِنايَتِ نظر کرده است - و تحسینِ بلیغ فرموده - و اِرادَتِ صادق نموده * لا جرم
باقهٔ انام از خواص و عوام بَمَحَبَّتِ او گِرائیده اند - که النَّاسُ عَلَی دِینِ مُلُوکِهِم *

رباعی

بر آنکه که فرا بر منِ مَسکینِ نظرت - آذرِ از آفتاب مشهور ترست *
گر خود همه عیبها بدین بنده درست - هر عیب که سلطان به پسندد ترست *

بعد از تأمل این معنی مصلحت چنان دیدم - که در نشیمن عزت نشینم - و دامن از صحبت فراهم چینم - و دفتر از گفته‌های پریشان بشویم - و عین بعد پریشان نگویم *

بیت

زبان بریده بگنجی نسته صم بکم به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم *
تا یکی از دوستان که در کجاء غم انیس من بودی - و در حجره هم جلیس - برسم
قدیم از در آمد * چندانکه نشاط مرغبت کرد - و بساط ملأبت گسترده - جوابش
نگفتم - و سر از زانوی تعب بر نگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گفت -

قطعه

کنونت که امکان گفتار هست - بگو - ای برادر! بلطف و خوشی *
که فردا چو پیک اجل در رسد - بحکم ضرورت زبان در کشی *
یکی از متعلقان منش بر حسب این واقعه مطلع گردانید - که فلان عزم کرده است -
و نیت جزم آورده - که بقیات عمر در دنیا معتکف نشیند - و خاموشی گزیند - تو
نیز اگر توانی سر خویش گیر - و راه مُجانبت در پیش آر * گفتا - بعزت عظیم
و صحبت قدیم که دم بر نیارم - و قدم بر ندارم - مگر آنکه که سخن گفته شود بر عادت
مالوف و طریق معروف - که آزرده دل دوستان جهلست - و کفارت یمین سهل -
و خلاف رای صوابست و نقض عهد اولی الالباب - که ذوالفقار علی در نیام - و زبان
سعدی در کام *

قطعه

زبان در دهان خردمند چیست ؟ کلید در گنج صاحب هنر *
چو در بسته باشد - چه داند کسی که جوهر فروشت یا شیشه گر ؟

قطعه

اگرچه پیش خردمند خامشی ادبست - بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی *
دو چیز طیره عقلست - دم فرو بستن بوقت گفتن - و گفتن بوقت خاموشی *
فی الجملة زبان از مکالمه او در کشیدن فتوت نپنداشتم - و روی از محاذنه او
گردانیدن مروت ندانستم - که یار موافق بود - و در ارادت صادق *

یا رب! ز بادِ فتنه نِگه دار خالِ پارس - چندانکه خالِک را بود و آبر را بقا!

در سببِ تالیفِ کتابِ گوید

شبی در ایامِ گذشته تأمل میکردم - و بر عمرِ تلف کرده تأسف میخوردم - و سنگِ سراچه دل را بالماسِ آبِ دیده می سقتم - و این ابیاتِ مناسبِ حالِ خود می گفتم -

مثنوی

هر دم از عمر میروند نفسی - چون نِگه میکنم نماند بسی *

ای که پنجاه رفت و در خوابی! مگر این پنج روز دریایی *

خجل آنکس که رفت و کار نساخت - کوسِ رحلت زدند و بار نساخت *

خوابِ نوشین بامدادِ رحیل باز دارد پیاده را ز سبیل *

هر که آمد عمارتِ نو ساخت - رفت و منزلِ دیگری پرداخت *

و آن دیگر بُخت همچنین هوسی - وین عمارت بسر نبرد کسی *

یارِ نا پایدار دوست مدار! دوستی را نشاید این غدار *

مایه عیشِ آدمی شکست - تا بتدریج میروند چه غمست ؟

گر ببندد چنانکه نکشاید - گر دل از عمر بر کند شاید *

در کشاید چنانکه نقوان بست - گو - بشو از حیاتِ دنیا دست !

چار طبعِ مخالف و سرکش چند روزی بوند باهم خوش *

گر یکی زین چهار شد غالب - جانِ شیرین بر آید از قالب *

لاجرم مردِ عارفِ کامل نهد بر حیاتِ دنیا دل *

نیك و بد چون همی نباید مُرد - خُتِ آن کس که گوی نیکی بُرد *

برگِ عیشی بگورِ خویش فرست! کس نیارد ز پس - تو پیش فرست *

عمر برفست و آفتاب تموز - اندکی مانده - خواجه! غره هنوز ؟

ای تهی دست رفته در بازار! ترسمت باز ناوری دستار *

هر که مزروعِ خود خورد بخوید - وقتِ خرمش خوشه باید چید *

پندِ سعدی بگوشِ دل بشنو! ره چنین است - مرد باش - و برو!

حَنِي که من این بگفتم - دامن گل بریخت - و در دامنم آویخت - که الکریمُ اِذَا وَدَّ
وَمِی * فصلي در همان روز اِتِّفَاقِ بیاض افتاد - در حَسَنِ معاشرت و آدابِ عجاورت -
در لباسي که مُتکَلِّمان را بکار آید - و مُتَرَسِّلان را بلاغت بیفرايد * في الجملة هنوز از گُلِ
بوستانِ بقیَّتني مانده بود - که کِتابِ گلستان تمام شد - و تمام آنکه شُود بحقیقت - که
پسندیده آید در بارگاهِ جهان پناه - سایه کردگار - پرتو لُطْفِ پروردگار - خُداوندِ زمان -
کَهْفِ امان - الموبد من السماء - المنصور علی الاعدا - عُدُ الدَّوْلَةِ الْقَاهِرَةِ - سِرَاجُ الْمَلَّةِ
الْبَاهِرَةِ - جَمَالُ الْاِنَامِ - مَغْنَمُ الْاِسْلَامِ - سَعْدُ بَنِ اَتَابِكِ الْاَعْظَمِ - شاهنشاهُ الْمُعْظَمِ - مَالِكُ
رِقَابِ الْأُمَمِ - عُولِي مُلُوكِ الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ - سُلْطَانُ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ - وَارثُ مُلْكِ سُلَيْمَانَ -
مُظَفَّرُ الدُّنْيَا وَ الدِّينِ - ابو بکر بن سعد بن زنگي اَدَامَ اللَّهُ اِقْبَالَهُمَا ! وَ ضَاعَفَ اِجْلَالَهُمَا !
وَ جَعَلَ اِلَيَّ كُلِّ خَيْرٍ مَالَهُمَا ! وَ بَرَكِشْمُهُ لُطْفِ خُداوندي مطالعه فرماید *

قطعه

گَر اِتِّفَاتِ خُداوندیش بیاراید - نگار خانۀ چینی و نقشِ ارزنگیست *
امید هست که رویِ ملال در نکشد - ازین سُخن - که گلستان نه جایِ دِلتنگیست *
علی الخُصوص که دیباجه هُمایونش - بنامِ سعدِ ابو بکرِ سعد بن زنگیست *

در مکارمِ اخلاقِ امیرِ عادلِ امیرِ فخر الدینِ اَدَامَ اللَّهُ عُلُودَ *

بِکَرِ عُرُوسِ فِکْرِ من از بیِ جمالی سر بر نیارد - و دیده یلس از پُشتِ پایِ خجالت بر
ندارد - و در زمرهٔ صاحبِ دِلانِ مُتَجَلِّی نشود - مگر آنکه که متَحَنّی گردد بزیورِ قَولِ
امیرِ کبیر - عامل - عادل - مؤید - مظفّر - منصور - ظهیرِ سر برِ سلطنت - مشیرِ تدبیرِ
مملکت - کَهْفِ الْفُقَرَاءِ - مَلَأُ الْغُرَدَاءِ - مَرْبِي الْفُضَلَاءِ - مَحِبُّ الْاَتْنِيَاءِ - غِيَاثُ الْاِسْلَامِ
وَ الْمُسْلِمِينَ - عَمْدَةُ الْمُلُوكِ وَ السُّلَاطِينِ - ابو بکر بن ابی نصر - اَطَالَ اللَّهُ عَمْرَهُ ! وَ اَجَلَ
فَدْرَهُ ! وَ شَرَحَ صَدْرَهُ ! وَ ضَاعَفَ اَجْرَهُ ! که ممدوحِ اکابرِ آفاقست - و مجموعهٔ مکارمِ اخلاق *

بیت

هر که در سایهٔ عِزَّتِ اوست - گُنْهَشِ طاعتست و دشمنِ دوست *
بر هر ریک از سائرِ بندگان و حواشیِ خِدْمَتِگارانِ خِدْمَتِی مُعین است - که اگر در ادای

بیت

چو جنگ آوری - با کسی در ستیز - که از وی گزیرت بود یا گزیر *
 بحکم ضرورت سخن گفتیم - و تفرج کُنان بیرون رفتیم در فصل ربیعی - که آثار صولت
 بر آرمیده بود - و آوان دولت ورد رسیده *

بیت

پیراهن سبز بر درختان چون جامه عید نیکبختان *

قطعه

اول اُردی بهشت مادِ جلالی - بلبلِ گوبنده بر منابر قُصبان *
 بر گلِ سرخ از نم افتاده لالی - همچو عرق بر عذارِ شاهدِ غضبان *
 شب را ببوستان با یکی از دوستان اتّفاقِ عبیت افتاد * مرضی خوش و خرم - و
 درختان دلکش و درهم - گوئی خُرده مینا بر خاکش ریخته است - و عقدِ تریّا از
 تاش در آویخته *

قطعه

روخته ماء نهرها سلسال - دوحه سجّ طیرها موزون *
 آن پر از لاله‌ای رنگارنگ - وین پر از میوه‌ای گوناگون *
 باد در سایه درختانش - گسترانید فرشِ بوقلمون *
 بامدادان که خاطر باز آمدن بر رای نشستن غالب آمد - دیدمش دامنی پر از گل
 و ریحان و سُنبل و صیمُران فراهم آورده - و رغبتِ شهر کرده * گفتم - کلِ بوستان را چنانکه
 دانی بقائی - و عهدِ گلستان را وفائی نباشد - و حکما گفته اند - هرچه در نباید دلبستگی را
 نشاید * گفتا - طریق چیست ؟ گفتم - برای نُهتِ ناظران و فُسحتِ حاضران
 کتابِ گلستان تصنیف توانم کردن - که بادِ خزان را بر اوراقِ او دستِ تطاول نبشد -
 و گردشِ زمانِ عیشِ ربیعش بطیش خریف مبدل نکند *

مننوی

بچه کار آیدت ز گل طبّقی ؟ از گلستانِ من ببر ورقی *
 گل همین پنج روز و شش باشد - وین گلستان همیشه خوش باشد *

مثنوی

هر که گردن بدعوی افرازد - دشمن از هر طرف برو تازد *
 سعدی افتاده ابست آزاده * کس نیاید بجنگ افتاده *
 اول اندیشه و آنگهی گفتار - پای پیش آمدست پس دیوار *
 نخلبندم ولی نه در بستان - شاهد من ولی نه در کنعان *
 قمعن حکیم را گفتند - حکمت از که آموختی ؟ گفت - از نابینایان - که تا جای نه
 بینند پای نه نهند * قَدِمَ الْخُرُوجَ قَبْلَ الْوُلُوجِ *

مصراع

مردیت بیازمائی و آنکه زن کن *

قطعه

گرچه شاطر بود خروس بجنگ - چه زند پیش باز روئد چنگ ؟
 گربه شیر است در گرفتن موش - لیک موشست در مصاف پلنگ *
 اما با اعتماد سعت اخلاق بزرگان - که چشم از عوائب زبردستان ببوشند - و در افشاء
 جرائم کهتران نکوشند - کلمه چند بطریق اختصار از نوادر و امثال و اشعار و حکایات
 و سیر ملوک ماضیه درین کتاب درج کردیم - و برخی از عمر گرانمایه برو خرج * موجب
 تصنیف کتاب گلستان این بود - و بِاللّهِ التَّوْفِیْقِ *

قطعه

بماند سالها این نظم و ترتیب - ز ماه درّه خاك افتاده حائی *
 غرض - نقش‌یست کز ما باز ماند - که هستی را نمی بینم بقائی *
 مگر صاحب‌دلی روزی برحمت - کند در کار درویشان دعائی *
 امعن نظر در ترتیب کتاب و تهذیب ابواب ایجاز سخن مصلحت دید - تا این روضه
 رعنا و حدیقه علیا چون بهشت بهشت باب اتفاق افتاد * ازین سبب مختصر آمد -
 تا بماللت نینجامد - و الله الموفق لاتمامه *

برخی از آن تهاون و تکاسل روا دارند - هر آینه در معرض خطاب آیند و در محل عتاب - مگر برین طائفه درویشان - که شکر نعمت بزرگان بر ایشان واجب است - و ذکر جمین و دُعای خیر بر همگنان فرض - و ادای چندین خدمتی در عیبت اولیتر است ز حضور - که آن بتصنع نزدیکست و این از تکلف دور * باجابت مقرون باد !

قطعه

پُشتِ دوتای فلکِ راست شد از خرمی - تا چو تو فرزند زاده مادرِ ایام را *
حکمتِ محض است - اگر لطفِ جهان آفرین - خلص کند بندهٔ مصلحتِ عام را *
دولتِ جاوید یافت هر که نگو نام زیست - کنزِ عقبش ذکرِ خیر زنده کند نام را *
وصفِ ترا گر کند - ورنکند اهلِ فضل - حاجتِ مشاطه نیست رویِ دلآرام را *

عذرِ تقصیرِ خدمت و موجبِ اختیارِ عزلت *

تقصیری و تقاعدی که در مواظبتِ خدمتِ بارگاهِ خداوندی میرود - بنابر آنست - که طائفهٔ از حکماء هند در فضائلِ بزرجمهر سخن میگفتند - و در آخر جز این عیبش نتوانستند گفت - که در سخن گفتن بطی است - یعنی درنگ بسیار میکند و مُستمع را بسی مُنتظر باید بود تا وی تقریرِ سخنی کند * بزرجمهر بشنید و گفت - اندیشه کردن که چه گویم به از پشیمانی خوردن که چرا گفتم *

مثنوی

سخندانِ پرورده پیرِ کهن بیندیشد - آنکه بگوید سخن *
مزن بی تأمل بگفتارِ دم - نگو گوی - گر دیر گوئی چه غم ؟
بیندیش - و آنکه بر آور نفس - و زان پیش بس کن که گویند - بس !
بُنطقِ آدمی برترست از دواب - دواب از تو به - گر نگوئی صواب *
فکیف در نظرِ اعیان و بزرگانِ حضرتِ خداوندی - عزّ نصره ! که مجمعِ اهلِ دل است -
و مرکزِ علماءِ مُتبحّر - اگر در سیاحتِ سخن دلیری کنم شوخی کرده باشم - و بضاعتِ مُنجاتِ بحضرتِ عزیز آورده - و شبّه در بازارِ جوهریان جری نیرزد - و چراغِ پیش آفتابِ پرتوی ندارد - و منارهٔ بلند در دامی کوهِ آلود پست نماید *

بابِ اوّل

در سیرتِ پادشاهان

حکایت ۱

پادشاهی را شنیدیم - که بگشتنِ اسیریِ اِشارت کرد * بیچاره در حالتِ نومیدی - بزبانی که داشت - ملک را دُشنام دادن گرفت و سقط گفتن - که گفته اند - هر که دست از جان بشوید - هر چه در دل دارد بگردد *

شعر

اِذَا يَفْسُ الْاِنْسَانُ - طَالَ لِسَانُهُ - كَسَنُورٍ مَغْلُوبٍ يَصُولُ عَلَي الْكَلْبِ *

بیت

وَقْتُ ضَرُورَتِ - چو نماند گُزیر - دست بگیرد سرِ شمشیرِ تیز *

ملک پرسید - که چه میگوید؟ یکی از وزیری نیت محضر گفت - ای خداوند! میگوید - که و الْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ - وَاللّٰهُ يَحِبُّ الْمُحْسِنِينَ * ملک را بروی رحمت آمد - و از سرِ خون او درگذشت * وزیر دیگر - که ضد او بود - گفت -

اِبنایِ جنسِ ما را نشاید در حضرتِ پادشاهان جز برآستی سخن گفتن - این ملک را دُشنام داد - و نا سزا گفت - ملک روی ازین سخن درهم کشید و گفت - مرا آن دروغ وی پسندیده تر آمد ازین راست که تو گفتی - که آنرا روی در مصلحت بود - و این را بذاتِ خباثتی - و خردمندان گفته اند - دروغ مصلحت آمیز به از راستی فتنه انگیز *

بیت

هر که شاه آن کند که او گوید - حیف باشد که جز نگویند * این لطیفه بر طاقِ ایوانِ فریدون نوشته بود *

مثنوی

جهان - ای برادر! نماند بکس - دل اندر جهان آفرین بند و بس *

مثنوی

در آن مدت که مارا وقتِ خوش بود - ز هجرت شش ضد و پنجاه و شش بود *
 مُراد ما نصیحت بود - گفتیم - حواله با خدا کردیم - و رفتیم *

بابِ اول - در سیرتِ پادشاهان * بابِ دوم - در اخلاقِ درویشان * بابِ سیوم -
 در فضیلتِ قناعت * بابِ چهارم - در فوائدِ خاموشی * بابِ پنجم - در عشق
 و جوانی * بابِ ششم - در ضعف و پیری * بابِ هفتم - در تاثیر تربیت *
 بابِ هشتم - در آدابِ صحبت *

پدر بخندید - و ارکانِ دولت به پسندیدند - و برادران بجان رنجیدند *

قطعه

تا مرد سُخُنْ نگفته باشد - عَیْب و هُنُش نِهفته باشد *

هر بیشه گمان مبر که خالیست - شاید که پلنگ خفته باشد *

شنیدم که ملک را در آن مدّت دشمنی صَعَب روی نمود * چون لشکر از هر دو طرف روی در هم آوردند و قصدِ مبارزت کردند - اوّل کسیکه اسب در میدان جهانید آن پسر بود - و می گفت -

قطعه

آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من -

این منم کاندرا میان خاك و خون بینی سری *

آنکه جنگ آرد بخون خویش بازي میکند -

روز میدان آنکه بُگریزد - بخون لشکری *

این بُگفت و بر سپاهِ دشمن زد و تنی چند از مردان کاری بینداخت * چون پیش پدر باز آمد - زمینِ خدمت ببوسید و گفت -

قطعه

ای که شخصِ منت حقیر نمود! تا دُرُشتی هنر نه پنداری *

اسبِ لاغر میان بکار آید روز میدان - نه گاوِ پرواری *

آورده اند که سپاهِ دشمن بقیاس بود و اینان اندک ~~جماعتی~~ آهنگِ گزیر

کردند * پسر نعره بزد و گفت - ای مردان! بکوشید - تا جامهٔ زنان نپوشید! سواران را

بگفتن او تهوّر زیاده گشت و بیکبار حمله بردند * شنیدم که هم در آن روز بر دشمن

ظفر یافتند * ملک سر و چشمش ببوسید و در کنار گرفت و هر روزش نظر بیش

می کرد - تا ولی عهد خربش گردانید * برادرانش حسد بُردند و زهر در طعامش

کردند * خواهرش از غرهٔ بدید و در چینه برهم زد * پسر بفرست دریافت -

و دست از طعام باز کشید و گفت - محالست که هنرمندان بمیزند و بی هنران جای

ایشان گیرند *

Handwritten signature

باب اول

مُكُن تَكِيه بَرِ مُلْكِ دُنْيَا وِ پُشت - كه بسيار كس چونتو برورد و كُشت *
چو آهنگِ رفتن كُند جانِ پاك چه بر تَختِ مُردن - چه بر روي خاك ؟

حكايت ۲

يكي از مُلُوكِ خُراسان سُلطان محمود سُبُكْتِكِين را بَخواب ديد بعد از وفاتِ او بصد سال - كه جُمْلَه وجودِ او ريخته بود و خاك شده - مگر چشمانش - كه همچنان در چشم خانه همي گرديدند و نظر ميكَردند * سائِر حُكما از تاويلِ آن خواب عاجز ماندند - مگر درويشي - كه بجاي آورد و گفت - هنوز چشمش نگرانست كه مُلكش با دگرانست *

نظم

بس نامور بزيرِ زمين دفن كرده اند كز هستيَش برويِ زمين يكِ نشان نماند *
و آن پير لاشه را كه سپردند زيرِ خاك - خاكش چنان بخورد كرو استخوان نماند *
زندست نامِ فرخ نوشيروان بعدل - گرچه بسي گذشت كه نوشيروان نماند *
خيري كن - اي فلان ! و غنيمت شمارِ عمر زان پيشتر كه بانگ بر آيد "فلان نماند" *

حكايت ۳

ملك زاده را شنيدم - كه كوتاه قد و حقير بود - و ديگر برادرانش بلند بالا و خوبرو *
باري ملك بكَراهيت و استحقاق درويِ نظر كرد * پسر بفراست و استبصار دريافت و گفت - اي پدر ! كوتاه خردمند به از نادانِ بلند * هر چه بقامت كِهتر بَقيمت بهتر - كه - الشَّاةُ نَظِيفَةٌ وَالْفِيلُ جِيفَةٌ *

بيت

اَقَلَّ جِبَالِ الْأَرْضِ طُورٌ - وَانَّهُ لَا عَظْمَ عِنْدَ اللَّهِ قَدَرًا وَ مَنَزَلًا *

قطعه

آن شنيددي - كه لاغر دانا گفت روزي بابلهي فريه -
اسب تازي اگر ضعيف بود - همچنان از طويله خريه *

باب اول

بیت

(قرص خورشید در سیاهی شد - یونس اندر دهان ماهی شد)
 مردان دلاور از کمین گاه بدر جستند و دست یگان یگان بر کتف بستند و بامدادان
 همه را بدرگاه ملک حاضر آوردند * ملک همگان را اشارت بکشتن فرمود * اتفاقاً در آن
 میان جوانی بود - که میوه عنقوان شبایش تو رسیده و سبزه گلستان عذارش تو
 دمیده * یکی از وزرا پایه تخت ملک را بوسه داد و روی شفاعت بر زمین نهاد
 و گفت - این پسر هنوز از باغ زندگانی بر خورده است و از ربیعان جوانی تمتع نیافته -
 توقع بکرم و اخلاق خداوندی آنست - که با بخشیدن خون او بر بنده منت نهند *
 ملک روی ازین سخن درهم کشید - و موافق رای بلندش نیامد - و گفت -

بیت

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بدست * تربیت نا اهل را چون گردگان بر گنبدست *
 نسل فساد اینان منقطع کردن اولیتر است - و بلیغ تبار ایشان بر آوردن عین مصلحت -
 که آتش نشانان و اخگر گذاشتن - و انعی کشتن و بچه نگاهداشتن - کار خردمندان
 نیست *

ابوگر آب زندگی بارد - هرگز از شاخ بید بر نخوری *
 کز بی یوریا شکر نخوری *
 وزیر چون این سخن بشنید - طوعاً و کرهاً به پسندید - و بر حسن رای ملک آفرین کرد
 و گفت - آنچه خداوند - دام ملکه! فرمود عین صوابست و مسئله بی جواب - و لیکن
 حقیقت آنست - که اگر در سلک بدان تربیت یافتی طبیعت ایشان گرفتی و یکی
 از ایشان شدی * اما بنده امیدوارست که بصحبت صالحان تربیت پذیرد و خوی
 خردمندان گیرد - که هنوز طفلیست - و سیرت بغی و عناد آن گروه در نهاد او متمکن
 نشده - و در حدیثست - مَا مِنْ مَوْلٍ إِلَّا وَقَدْ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُبَوِّدَانِ أَوْ يَنْصَرَانِ أَوْ
 يَهْنَأَانِ *

بیت
 که نپدید بربر سایه بوم - هر هما از جهان شود معدوم *
 پدر را از این حال آگهی دادند * برادرانش را بخواند و گوشمالی بوجبی بداد * پس هر
 یکی را از اطراف بلاد حصه معین کرد - تا فتنه بنشست و نزاع برخاست - که گفته
 اند - ده درویش در گنیمت بخشیدند و دو پادشاه در اقلیمی نگنجند *

نیمه
 نیمه دنی که خورد مرد خدی - بیدل درویشان کند نیمه دیگر *
 هفت اقلیم از بگیدر پادشاه - همچنان در بند اقلیمی دیگر *

حکایت ۴

طایفه دزدان عرب بر سر کوهی نشسته بودند و منفذ کاروان بسته - و رعیت بلدان
 از مکائد ایشان مرهوب و لشکر سلطان مغلوب - بحکم آنکه ملادی متبع از قله کوهی
 بدست آورده بودند و ملجا و مای خود ساخته * مدیران ممالک آن طرف در
 دفع مضرت ایشان مشورت کردند - که اگر این طایفه همبرن نسق روزگاری مداومت
 نمایند - مقاومت ممتنع گردد *

مثنوی
 درختی که اکنون گرفتست پای - آیه نیروی شخصی بر آید ز جای *
 وگر همچنان روزگاری هلی - بگردونش از بیخ بر نگسلی *
 سر چشمه شاید گرفتن ببیل - چو پُر شد شاید گذشتن ببیل *

سخن برین مقرر شد که یکی را بتجسس ایشان بر گماشتند و فرصت نگاه می داشتند
 تا وقتی که بر سر قومی رانده بودند و بقعه خالی مانده * تنی چند از مردان وقعه
 دیده و جنگ آزموده را بفرستادند - تا در شعب جبل پنهان شدند * شبانگاه - که
 دزدان باز آمدند سفر کرده و غارت آورده - رخت غنیمت بنهادند و سلاح ازین
 بکشادند * نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاختن آورد خواب بود * چندانکه پاسی از
 شب بگذشت -

بابِ اوّل

زمین شور سنبل بر نیارد - درو تخم عمل ضائع مگردان !
 نکوئی با بدان کردن چنانست که بد کردن بجائی نیک مردان *

حکایت ۵

سرهنگ زاده را بر درِ سرای آغوش دیدم - که عقل و کیاستی و فهم و فراستی زائد الوصف داشت * هم از عهدِ خردی آثارِ بزرگی در ناصیه او پیدا - و لمعانِ انوارِ زیرکی در جبینش مبین *

بیت

بالای سرش - ز هوشمندی - می تافت ستاره بلندی *

فی الجملة مقبولِ نظرِ سلطان آمد - که جمالِ صورت و کمالِ معنی داشت - و حکما گفته اند - توانگری بدلت - نه بعال - و بزرگی بعقلت - نه بسال *

بیت

کودکی کو بعقل پیر بود - نزد اهلِ خرد کبیر بود *
 ابنای جنس بر منصب او حسد بُردند و بخیانتي متهمش کردند و در کشتن او سعی بی فائده نمودند *

مصرع

دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست ؟
 ملک پرسید - که موجبِ خصمی اینان در حق تو چیست ؟ گفت - در سایه دولتِ خداوندی - دام ملکه ! همگنانرا راضی کردم مگر حسود - که راضی نمیشود الا بزوالِ نعمت می - و اقبالِ دولتِ خداوندی باقی باد !

قطعه

توانم آن که نیازم اندرون کسی * حسود را چه کنم ؟ کو ز خود برنج درست *
 بمیر - تا برهی - ای حسود ! کین رنجیست که از مشقتِ آن جز بمرگ نتوان رست *

قطعه

شور بختان بارزو خواهند مقبلان را زوالِ نعمت و جاه *
 گر نبیند بروز شیره چشم - چشمه آفتاب را چه گناه ؟
 راست خواهی - هزار چشم چنان کور بهتر که آفتاب سپاه *

باب اول

قطعه

بِسْمِ نوح با بدان بنشست - خاندان نبوتش گم شد *

سگ اصحاب کُف روزی چند پی نیکان گرفت و مردم شد *

این بگفت و طائفه از ندمای ملک با وی بشفاعت یار شدند - تا ملک از سر خون

و در گذشت و گفت - بخشیدم - اگرچه مصلحت ندیدم *

دانی که چه گفت زال با رستم گرد! دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرن *
دیدیم بسی آب ز سر چشمه خرد - چون بیشتر آمد - شترو بار ببرد *
فی الجمله پسر را بنواز و نعمت پروردند و استاد ادیب را بتریتیت او نصب کردند -
تا حسن خطاب و رد جواب و سایر آداب خدمت ملوکش در آموخت و در نظر
همگان پسندیده آمد / روزی وزیر از شمائل او در حضرت ملک شمه میگفت - که
تربیت عاقلان در وی اثر کرده و جهل قدیم از جلیت او بدر رفته و خوی خردمندان
گرفته * ملک از این سخن تبسم کرد و گفت -

بیت

غذیت بدرنا و نشأت فینا - فمن انبأک انک ابن ذئب ؟
اذا کان الطباع طباع سوء - فلیس بنافع ادب الادیب *

بیت

عاقبت گرت زاده گرت شود - گرچه با آدمی بزرگ شود *
سالی دو برین بر آمد - طائفه اوباش محلت در او پیوستند و عقد موافقت بستند -
تا بوقت فرصت وزیرا با هر دو پسرش بکشت و نعمت بیقیاس برداشت و در
مغاره دزدان بجای پدر بنشست و عاصی شد * ملک دست تحیر بدندان گرفت و گفت -

قطعه

شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی ؟ ناکس بتریتیت نشود - ای حکیم ! کس *
باران که در لطافت طبعش خلاف نیست - در باغ لاله روید و در شوره بوم خس *

قطعه

پادشاهی کو روا دارد ستم بر زیردست - دوستدارش روزِ سختی دشمن زور آورست *
 بارعیت صلح کن وز جنگِ خصم ایمن نشین - زان که شاهنشاهِ عادل را رعیت نشکرست *

حکایت ۷

پادشاهی باغلامی عجمی در کشتی نشسته بود - و تلام هرگز دریا ندیده و محنت کشتی نیازموده - گریه و زاری آغاز نهاد - و لرزه بر اندامش افتاد * چندانکه ملامت کردند - آرام نگرفت * ملک را عیش ازو منقص شد - چاره ندانست * حکیمی در آن کشتی بود * ملک را گفت - اگر فرمائی - من اورا بطریقِ خاموش گردانم * گفت - غایت لطف و گرم باشد * بفرمود تا غلام را بدریا انداختند * باری چند غوطه بخورد - از آن پس مویش بگرفتند و سوي کشتی آوردند * بهر دودست در سگان کشتی در آویخت * چون ساعتی بر آمد - بگوشه بنشست و قرار گرفت * ملک را پسندیده آمد - و گفت - اندرین چه حکمت بود ؟ گفت - اول محنت غرق شدن نیازموده بود و قدر سلامت کشتی نمیدانست * همچنین قدر عافیت کسی داند که بمصیبتی گرفتار آید *

قطعه

ای سیر ! ترا نان جوین خوش نماید - معشوقِ منست آن که بنزدیکِ تو زشتست *
 حورانِ بهشتی را دوزخ بود اعراف * از دوزخیان پرس - که اعراف بهشتست *

بیت

فرقت میانِ آن که یارش در بر با آن که دو چشم انتظارش بر در *

حکایت ۸

هرمز را گفتند - که از وزیران پدر چه خطا دیدی که بند فرمودی ؟ گفت - خطائی معلوم نکردم - ولیکن دیدم که مهابتِ من در دل ایشان بیکرانست - و بر عهدِ من اعتمادِ کُلی ندارند - ترسیدم که از بیمِ گردِ خویش آهنگِ هلاکِ من کنند - پس قولِ حکما را کاربستم - که گفته اند -

باب اول

حکایت ۶

یکی از ملوک عجم را حکایت کنند - که دست تطاول بمال رعیت دراز کرده بود و جور و اذیت آغاز - تا بجایی که خلق از مکائد ظلمش بجان آمده بودند و از کُربتِ جَورش راهِ غربت گرفتند * چون رعیت گم شد - و ارتفاعِ ولایت نقصان پذیرفت - خزینه تهی ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند *

قطعه

هر که فریاد رس روزِ مصیبت خواهد - گو - در ایام سلامت بجوانمردی کوش !
بنده حلقه بگوش آرنوازی برود * لطف کن لطف - که بیگانه شود حلقه بگوش *
باری در مجلس او کتاب شاهنامه همی خواندند - در زوالِ مملکت ضحاک و عهدِ فریدون * وزیر ملک را پرسید - که فریدون گنج و حشم نداشت - ملک چه گونه برو مقرر شد ؟ گفت - چنانکه شنیدی - خلقی بتعصب برو گرد آمدند و تقویت کردند - پادشاهی یافت * وزیر گفت - ای ملک ! چون گرد آمدنِ خلق موجبِ پادشاهیست - تو مر خلق را چرا پیریشان میکنی ؟ مگر سرِ پادشاهی نداری *

بیت

همان به که لشکر بجان پروری - که سلطان بلشکر کند سروری *
ملک گفت - موجبِ گرد آمدنِ سپاه و رعیت چیست ؟ گفت - پادشاه را کرم باید - تا برو گرد آیند - و رحمت - تا در سایه دولتش ایمن نشینند - و ترا ازین هر دو یکی نیست *

مثنوی

نکند جور پیشه سلطانی - که نیاید ز گُرت چو پانی *
پادشاهی که طرح ظلم فکند - پای دیوار ملک خویش بکند *
ملک را پند وزیر ناصح موافق طبع نیامد - روی ازین سخن درهم کشید و بزنداناش فرستاد *
بسی بر نیامده بود که بنی عم سلطان بمنازعت برخاستند و ملک پدرخواستند * قومی که از دست تطاول او بجان آمده بودند و پیریشان شده - بر ایشان گرد آمدند و تقویت کردند - تا ملک از تصرف او بدررفت و بر اینان مقرر شد *

بابِ اوّل

آنگاه روي بمن کرد و گفت - از آنجا که همتِ درویشان است و صدقِ معاملهٔ ایشان -
توجهِ خاطر همراه من کنید - که از دشمنِ صعب اندیشناکم * گفتمش - بر رعیتِ
ضعیفِ رحمت کن - تا از دشمنِ قوی زحمت نه بینی *

نظم

ببازوانِ توانا و قوتِ سرِ دست - خطاست پنجهٔ مسکینِ ناتوان بشکست *
نترسد آن که بر افتادگان نبخشاید - که گرزِ بای در آید - کسش نگیرد دست ؟
هر آن که تخمِ بدی کشت و چشمِ نیکی داشت - دماغِ پییدهٔ پُخت و خیالِ باطل بست *
ز گوشِ پنبه برون آر و دادِ خلق بده ! و گر تومی ندهی داد - روزِ دای هست *

مثنوی

بني آدم اعضا یکدیگرند - که در آفرینش زیك جوهرند *
چو عضوی بدرد آورد روزگار - دگر عضوهارا نماند قرار *
تو کز محنتِ دیگران بی غمی - نشاید که نامت نهند آدمی *

حکایت ۱۱

درویشی، مُسْتَجَابُ الدَّعْوَةِ در بغداد پدید آمد * حجاج بن یوسف را خبر کردند *
بخواندش و گفت - مرا دعای خیر کن ! گفت - خدایا ! جانش بستان ! گفت - از
بهرِ خدا این چه دعاست ؟ گفت - این دعای خیرست ترا و جملهٔ مسلمانان را *
گفت - چگونه ؟ گفت - اگر بمیری - خلق از عذابِ تو بربهند - و تو از گناهان *

مثنوی

ای زبردستِ زبردستِ آزار ! گرم تا کی بماند این بازار ؟
بچه کار آیدت جهان داری ؟ مُردنت به که مردم آزاری *

حکایت ۱۲

یکی از ملوکِ بی انصافِ پارتی را پرسید - از عبادتها کدام فاضلترست ؟ گفت - ترا
خوابِ نیم روز - تا در آن يك نفس خلق را نیاز آری *

باب اول

قطعه

از آن کز تو ترسد بقرس - ای حکیم! و گر با چو او صد برآئی بجنک *
نه بینی که چون گربه عاجز شود - بر آرد بچنگال چشم پلنگ؟
از آن مار بر پای راعی زند - که ترسد سرش را بکوبد بسنگ *

حکایت ۹

یکی از ملوک عرب زنجور بود در حالت پیری - امید از زندگانی قطع کرده * ناگاه
سواری از در در آمد و گفت - بشارت باد مر ترا! که فلان قلعه را بدولت خداوندی
گشادیم و دشمنان را اسیر گرفتیم - و سپاه و رعیت آن طرف بجمگلی مطیع فرمان
شدند * ملک نفسی سر بر آورد و گفت - این مژده مرا نیست - دشمنانم راست -
یعنی وارثان ملک را *

قطعه

درین امید بسر شد - درخ! عمر عزیز - که آنچه در دلم است از دم فراز آید *
امید بسته بر آمد - ولی چه فائده؟ ز آنک امید نیست که عمر گذشته باز آید *

قطعه

کوس رحلت بکوفت دست اجل * ای دو چشم! وداع سر بکنید!
ای کب دست و ساعد و بازو! همه تودیع یکدیگر بکنید!
بر من اوفتاده دشمن گام - آخر - ای دوستان! گذر بکنید!
روزگارم بشد بنادانی - من نکردم - شما حذر بکنید!

حکایت ۱۰

بر بالین تربت یحیی پیغمبر (علیه السلام) معتف بودم در جامع دمشق * یکی
از ملوک عرب که به بی انصافی معروف بود - زیارت آمد و نماز گذارد و حاجت
خواست *

بیت

درویش و غنی بنده این خالک درند - و آنان که غنی ترند محتاج ترند *

باب اول

ملك گفت - اين گدايي شوخ چشم مَبْدِر را - كه چندين نعمت باندك مدت بر انداخت - برانيد! كه خزينه بيت المال لقمه مساكينست - نه طعمه اخوان الشياطين *

بيت

ابلهي كو روز روشن شمع كافوري نهد -

زود باشد كش بشب روغن نباشد در چراغ *

يكي از وزراي ناصح گفت - اي خداوند روي زمين! مصلحت آن مي بينم كه چنين كسانرا وجه كفاف بتفاريق مجري بايد داشت - تا در نفقه اسراف نكنند * اما آنچه فرمودي از زجر و منع - مناسب سيرت ارباب همت نيست يكي را بطف اميدوار گردانيدن و باز بنوميدي خسته خاطر گردانيدن *

بيت

بروي خود در اطعام باز نتوان كرد * چو بدارشد - بدرستي فراز نتوان كرد *

بيت

مرغ جائي پرد كه چينه بود - نه بجائي رود كه چي نبود *

قطعه

كس نبيند كه تشنگان حجاز بلب آب شور گرد آيند *

هر گجا چشمه بود شيرين - مردم و مرغ و مور گرد آيند *

حكايت ۱۴

يكي از پادشاهان پيشين در رعايت مملكت سستي كردي و لشكر بسختي داشت *

لاجرم دشمني صعب روي نمود - همه پشت دادند و روي بگرنز نهادند *

مثنوي

چو دارند گنج از سپاهي دريغ - دريغ آيدش دست بردن به تيغ *

چه مردمي كند در صف كارزار - كه دستش تهبي باشد از روزگار؟

يكي از آنان كه غدر كردند با من دوستي داشت * ملامتش كردم و گفتم - دوست

و ناسپاس و سفته تا حق شناس كه باندك تغير حال از مخدوم قديم بر گردد و حقوق

نعمت سالها در نوردد * گفت - اگر بكم معذور داري شايد - كه اسپم بي جو بود و

باب اول

قطعه

ظالمی را خفته دیدم نیم روز - گفتم - این فتنه است - خوابش برده به *
آنکه خوابش بهتر از بیداریست - آچنان بد زندگانی مرده به *

حکایت ۱۳

یکی از ملوک را شنیدم - که شبی در عشرت روز کرده بود و در پایان مستی همیگفت -

بیت

مارا بجهان خوشتر ازین یکدم نیست - کرنیک و بد اندیشه و از کس غم نیست *
درویشی برهنه بسروما برون خفته بود - بشنید و گفت -

بیت

ای آنکه باقبال تو در عالم نیست ! گیرم که غمت نیست - غم ما هم نیست ؟
ملک را خوش آمد * صرّه هزار دینار از روزن بیرون داشت و گفت - دامن بدار !
درویش گفت - دامن از گجا آرم ؟ که جامه ندارم * ملک را برضعف حال او رحمت
زیاده گشت - خلعتی بر آن مزید کرد و پیشش فرستاد * درویش آن نقدر را باندک
روزگاری بخورد و پریشان کرد و باز آمد *

بیت

قرار بر کف آزادگان نگیرد مال - نه صبر در دل عاشق - نه آب در غریب *
در حالتی که ملک را پروای او نبود - حالش بگفتند * ملک بهم بر آمد و روی در هم
کشید * و از اینجا ست که گفته اند اصحاب فطنت و خبرت - که از حدت و صولت
پادشاهان پُر حذر باید بود - که غالب همت ایشان بمعظمت امور مملکت متعلق
باشد - و تحمّل ازدحام عوام نکنند - گاهی بسلامی برنجند و وقتی بدشنامی خلعت
دهند *

مثنوی

حرامش بود نعمت پادشاه - که هنگام فرصت ندارد نگاه *
مجال سخن تا نبینی ز پیش - به بیهوده گفتن مبر قدر خویش *

باب اول

که از تلون طبع پادشاهان بر حذر باید بود - که وقتی بسلامی برنجند و گاهی بدشنامی خلعت دهند - و گفته اند - که ظرافت بسیار هفت ندرت است و عیب حکیمان *

بیت

تو بر سرِ قدرِ خویش میباش و وقار - بازی و ظرافت بندیمان بگذار *

حکایت ۱۷

یکی از رفیقان شکایت روزگار نامساعد بنزدیک من آورد و گفت - کفاف اندک دارم و عیال بسیار - و طاعت بار فاقه نمی آرم - و بارها در دلم می آید که باقلیمی دیگر نقل کنم - تا بهر صفت زندگانی کرده آید - و کسی را بر نیک و بد من اطلاع نباشد *

بیت

بس گرسنه خفت و کس ندانست که کیست *

بس جان بلب آمد که برو کس نگریست *

باز از شمایت اعدا می اندیشم که بطعنه در قفای من بخندند - و سعی مرا در حق عیال بر عدم مروت حمل کنند و گویند -

قطعه

به بین آن بی حمیت را - که هرگز نخواهد داد روی نیک بختی *

تن آسانی کزیند خویشتر را - زن و فرزند بگذارد بسختی *

و در علم محاسبه - چنانکه معلومست - چیزی دانم * اگر بمعونت شما جهتی معین شود که موجب جمعیت خاطر باشد - بقیه عمر از عهده شکر آن بیرون نتوانم آمد *
گفتم - ای برادر - عمل پادشاهان دو طرف دارد - امید نان و بیم جان - و خلاف رای خردمندانست بامید نان در بیم جان افتادن *

قطعه

کس نیاید بخانه درویش - که خراج زمین و باغ بده !

یا بتشویش غصه راضی شو - ! جگر بند پیش زاف بنه !

باب اول

نمِ زین بگرو * سلطان که برز با سپاهی بخیلی کند - با او بجان جوانمردی نتوان کرد *

بیت

زر بده مرد سپاهی را تا سر بدهد - و گرش زر ندهی - سر نهد در عالم *

شعر

إِذَا شَبِعَ الْكَمِيُّ يَصُولُ بَطْشًا - وَ خَاوِي الْبَطْنِ يَبْطُشُ بِالْغَرَارِ *

حکایت ۱۵

یکی از وررای معزول شده بحلقه درویشان در آمد - و برکت صحبت ایشان در وی اثر کرد - و جمعیت خاطرش دست داد * ملک بار دیگر با وی دل خوش کرد و عملش فرمود * قبول نکرد - و گفت - معزولی به که مشغولی *

رباعی

آنان که بکنج عافیت بنشستند - دندان سگ و دهان مردم بستند -
کاغذ بدریدند و قلم بشکستند - وز دست و زبان حرف گیران رستند *
ملک گفت - هر آئینه مارا خردمند کافی باید که تدبیر مملکت را شاید * گفت -
نشان خردمند کافی آنست که بچنین کارها تن در ندهد *

بیت

همای بر همه مرغان از آن شرف دارد - که آستخوان خورد و طائری نیازارد *

حکایت ۱۶

سیاه گوش را گفتند - ترا ملازمت شیر چه سبب اختیار افتاد ؟ گفت - تا فضله صیدش میخورم - و از شر دشمنان در پناه صولتش زندگانی میکنم * گفتند - اکنون که بظل حمایتش در آمدی - و بشکر نعمتش اعتراف نمودی - چرا نزدیکتر نیایی - تا در حلقه خاصانت در آورد - و از بندگان مخلصانت شمارد ؟ گفت - همچنان از بطش وی ایمن نیستم *

بیت

اگر صد سال گبر آتش فروزد - چو یکدم اندران افتد - بسوزد *
گاه افتد که ندیم حضرت سلطان زر بیابد - و گاه باشد که سرش برود - و حکما گفته اند -

قطعه

دوست مشمار آن که در نعمت زند لاف یاری و برادر خواندگی *
دوست آن باشد که گیرد دستِ دوست در پریشان حالی و در ماندگی *

دیدم که متغیر میشود - و نصیحت من بغرض میشوند - بنزدیک صاحب دیوان رفتم -
بسابقه معرفتی که در میان ما بود - صورتِ حالش بگفتم و اهلیت و استحقاقش بیان
کردم - تا بکاری مختصرش نصب کردند * روزی چند برین بر آمد * لطف طبعش را
بدیدند و حسن تدبیرش را بیسندیدند * کارش از آن درگذشت و بمرتبه والاتر از آن
متمم گشت * همچنین نجم سعادتش در ترقی بود تا باوج ارادت رسید - و مقرب
حضرت سلطان گشت - و مشار الیه و مُعتمد علیه شد * بر سلامتِ حالش شادمانی
کردم و گفتم -

بیت

ز کار بسته بیندیش و دل شکسته مدار ! که آب چشمه حیوان درون تاریکیست *

شعر

أَلَا لَا تَحْزَنَنَّ أَخَا الْبَلِيَّةِ ! فَلِلرَّحْمَنِ الطَّافُ خَفِيَّةٌ *

بیت

منشین ترش تو از گردش ایام - که صبر - گرچه تلخست - ولیکن بر شیرین دارد *
در آن مدت مرا با طائفه باران اتفاقِ سفرِ حجاز افتاد * چون از زیارت مکه باز
آمدم - دو منزل استقبال کرد * ظاهر حالش را دیدم پریشان و بر هیأت درویشان *
گفتم - که حال چیست ؟ گفت - چنانکه تو گفتی - طائفه حسد بُردند و بخیانتم
منسوب کردند - و ملک - دام ملکه ! در کشفِ حقیقتِ آن استقصاء نفرمود - و یاران
قدیم و دوستان صمیم از کلمه حق خاموش گردیدند و صحبتِ دیرینه فراموش کردند *

قطعه

نه بینی که پیش خداوند جاه - ستایش کنان دست بر سر نهند ؟
وگر روزگارش در آرد ز پای - همه عالمش پای بر سر نهند *

بابِ اوّل

گفت - این سخن موافقِ حالِ من نگفتی - و جوابِ سؤْلِ من نیاوردی * نشنیده که گفته اند - هر که خیانت نرزد دستش از حساب نلزد *

بیت

راستی موجبِ رضایِ خداست - کس ندیدم که گم شد از رهِ راست *
و حکما گفته اند - چهار کس از چهار کس بجان آیند - خراجی از سلطان - دزد از پاسبان - و فاسق از غمّاز - و روسپی از مُحْتَسَب * آنرا که حساب پاکست از محاسبه چه باکست ؟

قطعه

مکن فراخ روی در عمل - اگر خواهی که وقتِ رفعِ تو باشد مجالِ دشمنِ تنگ *
توپاک باش! و مدار - ای برادر - از کس بک! زنند جامه زلیات گاداران بر سنگ *
گفتم - حکایتِ آن رویاه مناسبِ حالِ تُست که دیدندش گریان - و افغان و خیزران میرفت * کسی گفتش - چه آفتست که جیبِ چندینِ مخافتست ؟ گفت - شنیده ام که شُتران را بسُخره میگیرند * گفتند - ای سفیه ! شُتر را با تو چه مناسبتست ؟ و ترا با او چه مشابَهت ؟ گفت - خاموش - اگر حسودان بغرض گویند که این هم شُتر بچه است - و گرفتار آیم - کرا غمِ تخلیصِ من باشد ؟ و تا تریاق از عراق آورده شود - مار گریده مرده بود * ترا همچنان فضل است و دیانت و تقوی و امانت - و لیکن مُتَعَدِّدان در کمینند و مدّعیان گوشه نشین - اگر آنچه حُسنِ سیرتِ تُست - بخلافِ آن تقریر کنند - در معرضِ خطابِ پادشاهِ اُفتی * در آن حالتِ کرا مجالِ مقل باشد ؟ پس مصلحتِ آن می بینم - که مُلکِ قناعت را حراست کنی و ترکِ ریاست گوئی - که عاقلان گفته اند -

بیت

بدربا در منافع بیشمارست - و گر خواهی - سلامت بر گذارست *
رفیق چون این سخن بشنید - بهم بر آمد و روی در هم کشید و سخنانِ رنجش آمیز گفتن گرفت - که این چه عقل است و کیفیت و فهم و درایت ؟ و قولِ حکما درست آمد - که گفته اند - دوستان در زندان بکار آیند - که بر سفره همه دشمنان دوست نمایند *

گفت - الله ! الله ! چه جاي اين سخنست !

بيت

گر بر سرو چشم من نشيني - نازت بکشم - که نازيني *

في الجملة بنشستم و از هر دري سخن در پيوستم تا حديث زلت ياران در مين
آمد * گفتم -

قطعه

چه جرم ديد خداوند سابق الانعام - که بنده در نظر خویش خوار میدارد ؟
خداپرست مسلم بزرگي و الطاف - که جرم بيند و نان برقرار میدارد *
حاکم اين سخن را پسندید و اسباب معاش ياران فرمود تا باز بر قاعده ماضي مهين
دارند - و مونت ايام تعطيل را وفا کنند * شکر نعمت بگفتم - و زمين خدمت
بپوسيدم - و عذر جسارت خواستم و در حال بيرون آمدم و گفتم -

قطعه

چو كعبه قبله حاجت شد - از ديار بعيد روند خلق بدیدارِ اوبسي فرسنگ *
ترا تحمل امثال ما ببايد كرد - که هیچکس نزند بر درخت بي بر سنگ *

حكايت ۱۹

ملك زاده کنج فراوان از پدر ميراث يافت * دست کرم بر کشاد و داد سخاوت
بداد و نعمت بي دريغ بر سپاه و رعيت بر رخت *

قطعه

نياسايد مشام از طبله نود - بر آتش نه که چون عنبر ببويد *

بزرگي بايدت - بخشندگی کن ! که تا دانه نيفشاني نرويد *

يکي از جلساي بي تدبير نصيحتش آغاز کرد - که ملوک پيشين مر اين نعمت را
بسعي اندوخته اند و براي مصلحتي نهاده - دست از اين حرکت کوتاه کن - که واقعا
در پيشست و دشمنان در کمين - نبايد که بوقت حاجت درمانني

بابِ اول

في الجملة بانواع عُقوبت گرفتار بودم - تا درین هفته - که مُردهٔ سلامتِ حُجّاج برسید -
از بندِ گِرانم خلاص کردند و مِلکِ مَوروثم خاصّ * گفتم - موعظهٔ من قبول نکردی -
که گفتم - عملِ پادشاهان چون سفرِ درِیاست سودمند و خطرناک - یا گنجِ برگیری یا در
تلاطمِ امواجِ بمیری *

بیت

یا دُرِ بهر دو دست کند خواجه در کنار - یا مَوجِ روزی افکندش مُرده بر کنار *
مصلحت ندیدم ازین بیش ریشِ درویش را بنیشِ ملامت خراشیدن و نمک
پاشیدن - بدین دو بیت اختصار کردم -

قطعه

ندانستی که بینی بند بر پای - چو در گوشت نیامد پندِ مردم ؟
دگر ره گر نداری طاقَتِ نیش - مکن انگشت در سوراخِ کُردم *

حکایت ۱۸

تَنی چند در صُحبتِ من بودند - ظاهرِ ایشان بصلاحِ آراسته و باطنِ بصلاحِ پیراسته *
یکی از بزرگان در حقِ این طائفه حسنِ ظنِّ بلیغ داشت - و اداریِ معین کرده *
مکریکی از ایشان حرکتی کرد که مذسبِ حالِ درویشان نبود * ظنِّ آن شخص
فاسد شد - و بازارِ اینان کاسد * خواستم تا بطریقی کفایِ یارانِ مُستخلص کُرم *
آهنگِ خدمتش کردم * دریانم رها نکرد و جفا گفتم * معذورش داشتم - که
لطیفان گفته اند -

قطعه

در میسر و وزیر و سلطان را بی وسیلت مگرد پیرامن *
سگ و دربان چو یافتند غریب - این کرببان گرفت و آن دامن *
چندانکه مَقربانِ حُضرتِ آن بزرگ بر حالِ من وقوف یافتند - باکرام در آوردند *
برتر مقامی معین کردند - اما بتواضع فروتر نشستم و گفتم -

بیت

سگدار - که بندهٔ کمینم - تا در صفِ بندگان نسینم *

گویند - سرّ جمله حیوانات شیر است - و کمترین جانوران خر - و باتفاق خرده‌مندان
خر باربر به از شیر مردم در *

مثنوی

مسکین خر - اگرچه بی تمیزست - چون بار همی برد - عزیزست *
گاو و خرن بار بردار به ز آدمیان مردم آزار *
گویند - ملک را طرفی از دُمائم اخلاّش بقرائن معلوم شد - در شکنجه کشید - و بانواع
عقوبتش بکُشت *

قطعه

حاصل نشود رضای سلطان تا خاطرِ بندگان نجوئی *
خواهی که خدای بر تو بخشد - با خلقِ خدای کن نکوئی *
آورده اند - که یکی از ستم دیدگان بر سر او بگذشت - و در حال تباه او تأمل کرد و گفت -

قطعه

نه هر که قوّت بازو و منصبی دارد بسطنت بخورد مالِ مردمان بگزاف *
توان بخلق فرو بردن استخوانِ درشت - ولی شکم بدرد - چون بگیرد اندر ناف *

حکایت ۲۲

مردم آزاری را حکایت کنند - که سنگی بر سر صالحی زد * درویش را مجال انتقام نبود *
سنگ را با خود همیداشت تا وقتی که ملک را بر آن لشکری خشم آمد - و در چاه
زدانش کرد * درویش بیامد و سنگ بر سرش کوفت * گفتا - تو کیستی ؟ و این
سنگ بر من چرا زدی ؟ گفت - من فلانم - و این سنگ همانست که در فلان تاریخ
بر سر من زدی * گفت - چندین روزگار کجا بودی ؟ گفت - از جاهت اندیشه میکردم -
اکنون که در چاهت دیدم - فرصت را غنیمت شمردم - که زیر کاه گرفته اند -

مثنوی

ناسزنی را چو بینی بختیار - عقال تسلیم کردند اختیار *
چون نداری ناخن درنده تیز - با بدان آن به که کم گیری ستیز *

بابِ اوّل

قطعه

اگر گنجی کنی بر عامیان بخش - رسد مر هر گدای را بزنجی *
 چرا نستانی از هر یک جوی سیم - که گرد آید ترا هر روز گنجی *
 ملک زاده روی ازین سخن در هم کشید - و موافق طبع بلندش نیامد - و مر او را
 زجر فرمود و گفت - مرا خداوند تعالی مالک این ممالک گردانیده است تا بخورم و
 ببخشم - نه پاسبانم که نگهدارم *

بیت

قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت - نوشیروان نمرود که نام نیکو گذاشت *

حکایت ۲۰

آورده اند که نوشیروان عادل را در شکارگاهی صیدی کباب می کردند * نمک نبود *
 غلامی را بروستا فرستاد تا نمک آورد * نوشیروان گفت - نمک بقیمت بستان تا بی
 رسمی نشود - و دیه خراب نکرد * گفتند - ازین قدر چه خلل زاید ؟ گفت -
 بنیاد ظلم اوّل در جهان اندک بوده است - هر که آمد بر آن مزید کرد - تا بدین
 غایت رسید *

قطعه

اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی - بر آورند غلامان او درخت از بیخ *
 به نیم بیضه که سلطان ستم روا دارد - زنند لشکریانش هزار مرغ بسیخ *

بیت

نماند ستمگار بد روزگار - بماند برو لعنت پایدار *

حکایت ۲۱

عاملی را شنیدم که خانه رعیت خراب کردی تا خزانه سلطان آبادان کند - بی خبر از
 قول حکما - که گفته اند - هر که خلق را بیازارد تا دل سلطان بدست آرد - خدای
 تعالی همان خلق را برو گمارد - تا دمار از نهاد او بر آرد *

بیت

تشنه سوزان نکند با سپند - آنچه کند دود دل درد مند *

بابِ اوّل

بیت

هرچه رود بر سرم - چون تو پسندی - رواست * بنده چه دعوی کند؟ حکم خداوند راست *
 اما بموجبِ آن که پرورده نعمتِ این خاندانم - نخواهم که در قیامت بخون من گرفتار
 آئی * اگر بیگناه بنده را خواهی کشت - باری بقاویلِ شرعی بکش - تا بقیامت بخون
 نباشی * گفت - تاویل چه گونه کنم؟ گفت - اجازت ده تا من وزیرا بکشم - آنکه
 بقصاص او کشتن بفرما - تا بحق کشته باشی * منک بخندید و وزیرا گفت - چه مصلحت
 می بینی؟ گفت - ای خداوند! این شوخ دبدبه را بصدقه گورِ پدرت آزاد کن - تا مرا
 هم در بلا نیفتند! گناه از منست - که قول حکمارا معتبر نداشتم - که گفته اند -

قطعه

چو کردی با کُلُوح انداز پیگار - سرِ خود را بنادائی شکستی *
 چو تیر انداختی بر روی دشمن - حذر کن کاندرا آماجش نشستی !

حکایت ۲۵

ملکِ زوزن را خواجه بود کریمُ النَّفْس و نیک محضر - که همگان را در مواجهه حرمت
 داشتی و در غیبت نیکو گفتی * اتفاقاً از وی حرکتی صادر شد که در نظرِ سلطان
 ناپسندیده آمد * مصادره فرمود و عقوبت کرد * سرهنگان پادشاه بسوابقِ انعامِ مُعترف
 بودند - و بشکرِ آن مُرتبه - در مدتِ توکیلِ او رفیق و ملاطفت کردند و زجر و معاتبت
 روا نداشتندی *

قطعه

صلح با دشمنِ خود کن - و گرت روزی او در قفا عیب کند در نظرش تحسین کن *
 سخن آخر بدهان میگذرد مؤذیر - سخنش تلخ نخواهی - دهش شیرین کن *
 تا آنچه مضمونِ خطابِ منک بود از عهده بعضی از آن بدر آمد - و به بقیت در زندان
 ماند * یکی از ملوکِ نواحی در خُفیه پیامش فرستاد - که ملوکِ آن طرف قدرِ چنان
 بزرگوار ندانستند و بی عزتی کردند * اگر خاطرِ عزیز فلان - احسن الله خلاصه ! بجانب
 ما التفاتی کند - در رعایتِ خاطرش هر چه تمامتر سعی کرده شود - که اعیانِ این

باب اول

هر که با پولاد بازو پنجه کرد - ساعدِ سیمینِ خود را رنجه کرد *
 باش - تا دستش ببندد روزگار - پس بکامِ دوستانِ مغرش برآر *

حکایت ۲۳

یکی از ملوک را مرضی هائس بود - که اعاده ذکرِ آن ناکردن اولیتر است * طائفه از حکمای یونان متفق شدند - که مر این رنج را دوائی نیست - مگر زهره آدمی که بچندین صفت موصوف باشد * ملک بمردود - تا طلب کردند * دهقان پسری یافتند بدان صفت که حکما گفته بودند * پدر و مادرش را بخواندند و بنعمتِ بیکران خوشنود گردانیدند - و قاضی فتوی داد - که خونِ یکی از رعیت رختن برای سلامتِ نفسِ پادشاه روا باشد * جلّاد قصد او کرد * پسر سر سویی آسمان کرد و بخندید * ملک پرسید - درین حالت چه جای خندیدن است ؟ گفت - نازِ فرزندان بر پدر و مادر باشد - و دعوی پیشِ قاضی برند - و داد از پادشاه خواهند - اکنون پدر و مادر بعلتِ حطامِ دنیوی مرا بخون در سپردند - و قاضی بکشتنم فتوی داد - و سلطان مصالحِ خویش در هلاکِ من می بیند - بجز خدای عز و جل پناهی نمی بینم *

بیت

پیش که بر آورم ز دستت فریاد ؟ هم پیش تو از دستِ تو میخوام داد *
 سلطان را ازین سخن دل بهم بر آمد - و آب در دیده بگردانید - و گفت - هلاکِ من اولیتر که خونِ چنین بیگناهی رختن * سر و چشمش ببوسید - و در کنار گرفت - و نعمتِ بی اندازه بخشید - و آزادش کرد * گویند که هم در آن روز ملک شفا یافت *

قطعه

همچنان در فکرِ آن بیت - که گفت پیل بانی بر لبِ دریای نیل *
 زیرِ بابت کر بدانی حالِ مور - همچو حالِ تُست زیرِ پایِ پیل *

حکایت ۲۴

یکی از بندگانِ عمرو لیث گریخته بود * کسان در عقبش رفتند و باز آوردند * وزیر را وی غرضی بود * اشارت بکشتن کرد - تا دیگر بندگان چنین حرکت نکنند * بنده پیشِ عمرو لیث سر بر زمین نهاد و گفت -

خُروش از نهادش بر آمد * پرسیدندش - که چه دیدی؟ گفت - علو درجاتِ بندگان
بدرگاه حق جلّ و علا همین مثال دارد *

نظم

دو بامداد گر آید کسی بخدمتِ شاه - سوم هر آینه دروِی کند بطُف نگاه *
امید هست پرستندگانِ مخلص را - که نا امید نگردند ز آستانِ اله *

مثنوی

مِهتري در قبولِ فرمانست - تركِ فرمان دليلِ حرمانست *
هر که سیمایِ راستان دارد - سرِ خدمت بر آستان دارد *

حکایت ۲۷

ظالمی را حکایت کنند - که هیزمِ درویشان خریدی بحیف - و توانگران را دادی بطرح *
صاحب دلی بر او گذر کرد و گفت -

بیت

ماری تو - که هرکرا به بینی بزنی؟ یا بوم - که هر کجا نشینی بکُنی؟

قطعه

زورت - ار پیش میروَد با ما - با خداوندِ غیب دان نرود *
زورمندی مکن بر اهلِ زمین - تا دعائی بر آسمان نرود !
ظالم ازین سخن برنجید - و روی از نصیحتِ او درهم کشید - و برو التفات نکرد * اخذتَه
العِزَّةَ بِالْأَیْمِ * تا شبی آتشِ مطبخ در انبارِ هیزمش افتاد و سائرِ املاکش بسوخت و
از بسترِ نرمش بر خاکسترِ گرمش نشاند * اتفاقاً همان شخص بر روی بگذشت * دیدش
که با یاران همی گفت - ندانم که این آتش از کجا در سرای من افتاد ! گفت - از
دودِ دلِ درویشان *

قطعه

حذر کن ز دودِ درونهای ریش ! که ریشِ درون عاقبت سر کند *
بهم بر مکن تا توانی دلی - که آهی جهانی بهم برزند *
این لطیفه بر کاخِ کُخسرو نوشته بود -

باب اول

مملکت بدیدار وی مُفَقِّرند - و بجوابِ این حروف مُنتَظِر * خواجه برین وقوف یافت -
 و از خطر اندیشید * در حال جوابی مختصر - چنان که مصلحت دید - که اگر بر ملا
 افتد فتنه نباشد - بر قفای ورق بنوشت و روان کرد * یکی از متعلقان - که برین واقف
 بود - ملک را اعلام کرد - که فلان را - که حبس فرموده - با ملوکِ نواحی مَراسله دارد *
 ملک بهم بر آمد و کشفِ این خبر فرمود * قاصد را برگرفتند و رساله را بخواندند * نوشته
 بود - که حسنِ ظنِ بزرگان در حقِ بنده بیش از فضیلتِ بنده است - و تشریفِ قبولی
 که فرموده اند - بنده را امکانِ اجابتِ آن نیست - بحکمِ آن که پرورده نعمتِ این
 خاندانم - و باندک مایهٔ تغییرِ خاطر با ولی نعمتِ قدیم بیوفائی نتوان کرد - چنان که
 گفته اند -

بیت

آنرا - که بجایِ تستِ هردم گرمی - عذرش بنه - ار کند بعمری ستمی *
 ملک را سیرتِ حق شناسی او پسندیده آمد - و خلعت و نعمت بخشید - و عذر خواست -
 که خطا کردم که ترا بی گناه آزر دم * گفت - ای خداوند! بنده درین حال مر خداوند را
 خطائی نمی بیند - بلکه تقدیرِ خداوندِ حقیقی چنین بود - که مر این بنده را مکروهی
 برسد - پس بدستِ تو اولیتر که حقوقِ سوابقِ نعمت و این سی منت بر بن بنده داری -
 که حکما گفته اند -

مثنوی

گرگزندت رسد ز خلق مرنج! که نه راحت رسد ز خلق نه رنج *
 از خدا دان خلافِ دشمن و دوست - که دل هر دو در تصرفِ اوست *
 گرچه تیر از کمان همی گذرد - از کماندار بیند اهل خرد *

حکایت ۲۶

یکی از ملوکِ عرب را شنیدم - که با متعلقانِ دیوان فرمود - که مرسومِ فلان را - چندانکه
 هست - مُضاعف کنید - که ملازمِ درگاه است و مترصدِ فرمان - و سایرِ خدمتکاران
 بله و لعب مشغولند و در ادایِ خدمتِ مُتَهاون * صاحبِ دلی بشنید - فریاد و

قطعه

یا وفا خود نبود در عالم - یا مگر کس درین زمانه نکرد *
کس نیاموخت علم تیر از من که مرا عاقبت نشانه نکرد *

حکایت ۲۹

درویشی مجرّد بگوشهٔ صحرا نشسته بود * پادشاهی برو بگذشت * درویش - از آنجا که
مُلک قناعتست - سر بر نیارود - و التفات نکرد * پادشاه - از آنجا که شوکتِ سلطنت
است - بهم بر آمد و گفت - این طائفهٔ خرّقه پوشان بر مثالِ حیوانند - اهلّیت و
آدمیت ندارند * وزیرِ نزدیکش آمد و گفت - ای درویش! سلطانِ روی زمین بر تو
گذر کرد - چرا خدمت نکردی و شرطِ ادب بجا نیارودی؟ گفت - سلطان را بُگوی -
توقعِ خدمت از کسی دار که توقعِ نعمت از تو دارد * دیگر - آنکه مُلُک از بهرِ
پاسِ رعیت اند - نه رعیت از بهرِ طاعتِ ملوک *

قطعه

پادشاهِ پاسبانِ درویشست - گرچه نعمتِ بفرّ دولتِ اوست *
گوسفند از برای چوپان نیست - بلکه چوپان برای خدمتِ اوست *

قطعه

گریکی را تو کامران بینی - دگر بر دل از مجاهده ریش *
روزی چند باش - تا بخورد خاکِ مغزِ سرِ خیال اندیش *
فرقِ شاهي و بندگی برخاست چون قضایِ نبشته آید پیش *
گر کسی خاکِ مرده باز کند - نشناسد توانگرازِ درویش *
ملک را گفتارِ درویش اُستوار آمد * گفت - از من چیزی بخواه * گفت - آن می خواهم
که دیگر بار زحمت ندهی * گفت - مارا پندی ده * گفت -

بیت

درباب - کُنون که نعمت هست بدست - کین دولت و مُلک می رود دست بدست *

بابِ اوّل

قطعه

چه سالهای فراوان و عمرهایی دراز - که خلق بر سرِ ما بر زمین بخواهد رفت *
چنانکه دست بدست آمدست مُلک بما - بدستهای دگر همچنین بخواهد رفت *

حکایت ۲۸

یکی در صنعتِ کشتی گرفتن بسر آمده بود - که سید و شصت بندِ فاخر درین علم دانستی - و هر روز بنوعی دیگر کشتی گرفت * مگر گوشه خاطرش با جمالِ یکی از شاگردان میلی داشت * سید و پنجاه و نه بندش در آموخت - مگر یک بند - که در تعلیم آن دفع انداختی و تاخیر کردی * فی الجملة پسر در قوت و صنعت بسر آمد - و کسی را با او امکانِ مقاومت نماند - بحدّی که روزی پیشِ ملکِ آن روزگار گفت - که اُستاد را فضیلتی که بر منست - از روی بزرگیست و حقّ تربیت - و اگر نه - بقوت از وی کمتر نیستم - و بصنعت با او برابرم * ملک را این سخن دشوار آمد - فرمود تا مصارعت کنند * مقامی متّسع ترتیب کردند - و ارکان دولت و اعیان حضرت و زور آورانِ اقالیم حاضر شدند * پسر - چون پیلِ مست - در آمد بصدمتی که اگر کوه آهني بودی از جا بر کندي * استاد دانست که جوان بقوت از وی برترست و بصنعت برابر - بدان بندِ غریب - که از وی پنهان داشته بود - در آویخت * پسر دفعِ آن ندانست * استاد او را بدو دست از زمین بر داشت و بالی سر بگردانید و بر زمین زد * غریب از خلق بر آمد * ملک فرمود استاد را خلعت و نعمت دادن - و پسر را زجر و ملامت کرد - که با پرورنده خویش دعوی مقاومت کردی و بسر نبردی * پسر گفت - ای خداوند! استاد بزور آوری بر من دست نیافت - بلکه مرا در علم کشنی دقیقه مانده بود - که از من دریغ میداشت - امروز بدان دقیقه بر من دست یافت * استاد گفت - از بهرِ چنین روز نگاه میداشتم - که حکه! گفته اند - دوست را چندان قوت مده - که - اگر دشمنی کند - بتواند * نشنیده که چه گفت آن که از پرورده خود جفا دید ؟

بیت

أَعِثُّهُ الرِّمَایَةَ كُلَّ یَوْمٍ - فَلَمَّا اشْتَدَّ سَاعِدُهُ - رَمَتْنِي *

بابِ اوّل

حکایت ۳۳

سیّاحی گیسوان بتّانت - که من علویم - و با قافلۀ حجاز بشهری در آمد - که از حجّ می آیم - و قصیده پیشِ ملک برد - که من گفته ام * یکی از ندمای ملک در آن سال از سفر دریا آمده بود * گفت - من اورا در عیدِ اضحی بصره دیده ام - حاجی چگونه باشد ؟ دیگری گفت - من اورا می شناسم - پدرش نصرانی بود در ملاطیه - علوی چگونه باشد ؟ و شعرش در دیوانِ آنّوری یافتند * ملک فرمود تا بزنندش و نفی کنند - تا چندین دُرُوغ چرا گفت ؟ گفت - ای خداوندِ روی زمین ! سخنی دیگر دارم - اگر راست نباشد - هر عقوبت که فرمائی سزاوارم * گفت - آن چیست ؟ گفت -

قطعه

غریبی گرت ماست پیش آورد - دو پیمانه آبست و یک چُمچه دُوغ *
گر از بنده لغوی شنیدی مرنج - جهان دیده بسیار گوید دُوغ *
ملک بخندید و گفت - ازین راست تر سخنی نگفتی * بفرمود - تا آنچه مامول او بود مهیا داشتند *

حکایت ۳۴

یکی از وزرا بر زبردستان رحمت آوردی - و اصلاحِ همگان بخیر توسط کردی * اتفاقاً خطابِ ملک گرفتار آمد * همگان در استخلاص او سعی کردند - و موکلان در معاقبتش ملاطفت نمودند - و بزرگانِ دیگر سیرِ نیک او در افواه گفتند - تا ملک از سر خطای او در گذشت * صاحبِ دل برین حال اطلاع یافت و گفت -

قطعه

تا دلِ دوستان بدست آری - بوستان پدر فروخته به *
بختِ دیگرِ نیک خواهان را - هر چه رختِ سراسر سوخته به *
با بداندیش هم نکوئی کن - دهنِ سگ بلقمه دهخته به *

حکایت ۳۵

یکی از پسرانِ هارون الرشید پیشِ پدر آمد خشم آورده و گفت - فلان سرهنگ زاده مرا

بابِ اول

حکایت ۳۰

یکی از وزرا پیشِ ذوالنونِ مصری رفت و همت خواست - که روز و شب بخدمتِ سلطان مشغول و بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترسان * ذوالنون بگریست و گفت - اگر من خدا را چنین ترسیدمی که تو سلطان را - از جمله صدیقان بودمی *
قطعه

گر نبودِ امیدِ راحت و رنج - پایِ درویش بر فلک بودی *
و وزیر از خدا بترسیدی همچنان کز ملک - ملک بودی *

حکایت ۳۱

پادشاهی بکشتنِ بی گناهی اشارت کرد * گفت - ای ملک! بموجبِ خشمی که ترا بر منست آزارِ خود مجوی * گفت - چگونه؟ گفت - این عقوبت بر من بیک نفس بسر آید - و بزه آن بر تو جاوید بماند *

رباعی

دورانِ بقا چو بادِ صحرا بگذشت - تلخی و خوشی و زشت و زیبا بگذشت *
پنداشت ستمگر که جفا بر ما کرد - بر گردنِ او بماند و بر ما بگذشت *
ملک را نصیحتِ او سودمند آمد - و از سرِ خونِ او در گذشت *

حکایت ۳۲

وزرای نوشیروان در مُهمی از مصالحِ مملکت اندیشه میکردند - و هر یک بر وفقِ دانشِ خود رأی میزد * ملک نیز همچنین تدبیری اندیشه کرد * بزرجمهر را رأیِ ملک اختیار آمد * وزیرانِ دیگر در نهانش گفتند - که رأیِ ملک را چه مزیت دیدی بر فکرِ چندین حکیم؟ گفت - بموجبِ آنکه انجامِ کار معلوم نیست - و رأیِ همگان در مشیت است - که صواب آید یا خطا - پس موافقتِ رأیِ ملک اولیتر - تا اگر خلافِ صواب آید - بعلتِ متابعتِ او از معاتبتِ ایمن باشیم - که گفته اند -

مثنوی

خلافِ رأیِ سلطان رأیِ جُستن - بخونِ خویش باید دست شستن *
اگر شه روز را گوید شبست این - بپاید گفت - اینک ماه و پروین!

باب اول

گفت - تو چرا کار نکني - تا از مذلتِ خدمتِ رستگاري يابي ؟ که خردمندان گفته اند - نازِ جو خوردن و بر زمين نشستن به از کمرِ زرین بستن و بخدمت ايستادن *

بيت

بدست آهکِ نغته کردن خمير به از دست بر سينه پيش امير *

قطعه

عمرِ گرانبايه درين صرف شد - تا چه خورم صيف - و چه پوشم شتا ؟
اي شکم خيره ! بنائي بساز - تا نکني پشت بخدمت دو تا *

حكايت ۳۸

کسي مُرده پيشِ نوشيروانِ عادل برد و گفت - که فلان دشمنِ ترا خدای عز و جل برداشت * گفت - هيچ شنيدی که مرا فرو خواهد گذاشت ؟

فرد

مرا بمرگِ عدو جاي شادمانی نيست - که زندگانيِ ما نيز جاوداني نيست *

حكايت ۳۹

گروهي از حکما در بارگاهِ کسرئِ بمصلحتي سخن هميگفتند * بزرجمهر خاموش بود * گفتند - چرا درين بحث با ما سخن نگويي ؟ گفت - وزرا بر مثالِ اطبا اند - و طبيب دارو ندهد مگر بسقيم - پس - چون بينم که رايِ شما بر صوابست - مرا در آن سخن گفتن حکمت نباشد *

قطعه

چو کاري بي فضل من بر آيد - مرا در وي سخن گفتن نشايد *
و گر بينم که نابينا و چاهست - اگر خاموش بنشينم - گناهست *

حكايت ۴۰

هارون الرشيد را - چون مُلکِ مصر مُسلم شد - گفت - بخلافِ آن طغي - که بغرور مُلکِ مصر دعويِ خدائي کردی - نبخشم اين مملکت را مگر بخسيس ترين بندگانِ خویش *
سياهي داشت - نام او خُصيب - مُلکِ مصر بويِ ارزاني داشت * آورده اند که عقل و فراستِ او بحدّي بود - که سالي طائفه از حُرّاتِ مصر شکايت بنزدیکِ او آوردند -

بابِ اول

دشنام مادر داد * هارون الرشید ارکان دولت را گفت - جزای چنین کس چه باشد ؟
یکی اشارت بکشتن کرد - و دیگری بزبان بُردن - و دیگری بمصادره * هارون گفت - ای
پسر ! کرم آنست که عفو کنی - و اگر نتوانی - تو نیزش دشنام ده - نه چندان که انتقام
از حد بگذرد - آنگاه ظلم از طرفِ تو باشد و دعوی از قبلِ خصم *

قطعه

نه مردست آن بفزَدیکِ خردمند که با پیلِ دمان پیگار جوید *
بلی مرد آنکس است از روی تحقیق - که - چون خشم آیدش - باطل نکوید *

مثنوی

یکی را زِشت خوی داد دشنام - تحمّل کرد و گفت - ای نیک فرجام !
بقرانم که خواهی گفت - "آنی" - که دانم - عیب من - چون من - ندانی *

حکایت ۳۶

با طائفهٔ بزرگان در کشتی نشسته بودم * زورقی در پیِ ما غرق شد - دو برادر در گردابی
افتادند * یکی از بزرگان ملاح را گفت - که بگیر این هر دو غریق را - که پنجاه دینار
بهریک میدهم * ملاح یکی را برهانید - و آن دیگری جان بحق تسلیم کرد * گفتم -
بقیّتِ عمرش نمانده بود - از آن در گرفتنِ تقصیر کردی * ملاح بخندید و گفت - آنچه
تو گفتی یقین است - و دیگر - میلِ خاطر من به رهانیدنِ این بیشتر بود - بسببِ آنکه -
وقتی در راهی مانده بودم - این مرا بر شتر خود نشانده - و از دستِ آن دیگر تازیانه
خورده بودم * گفتم - صدَقَ اللهُ الْعَظِيمُ ! مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا *

قطعه

تاتوانی - درونِ کس مخراش ! کاندین راهِ خاها باشد *
کارِ درویشِ مُستمند بر آر - که تُرا نیز کارها باشد *

حکایت ۳۷

دو برادر بودند - یکی خدمتِ سلطان کردی - و دیگری بسعیِ بازو نان خوردی * باری
آن توانگر درویش را گفت - که چرا خدمت نکنی - تا از مشقّتِ کار کردن برهی ؟

نهاد و گفت - سیاهِ ییچاره را درین خطائی نیست - بلکه سائرِ بندگان و خدمتگاران
بیخیش و نعمِ خداوندی امیدوار اند * ملک گفت - اگر درین مُفاوضت شبی
قاخیر کردی - چه شدی ؟ گفت - ای خداوندِ روی زمین ! نشنیده که گفته اند ؟

قطعه

تشنهٔ سوخته بر چشمهٔ حیوان چو رسد - تو مپندار که از پیلِ دمان اندیشد *
مُلجِدِ گُرسنه در خانهٔ خالی پُر خوان - عقل باور نکند کز رمضان اندیشد *
ملک را این لطیفه پسندیده آمد - و گفت - سیاه را بتو بخشیدم - کنیزک را چه کنم ؟
وزیر گفت - کنیزک را هم بسیاه بخش - که نیم خوردهٔ سگ هم سگ را شاید - که
گفته اند -

قطعه

هرگز اورا بدوستی مپسند - که رود جایی نا پسندیده *
تشنه را دل نخواهد آبِ زلال - نیم خورده دهانِ گندیده *

قطعه

دستِ سلطان دگر کجا بیند ؟ چون بسرگین در اوقاتِ تُرنج *
تشنه را دل نخواهد آن کوزه - که رسید است بر دهانِ سکنج *

حکایت ۴۲

اسکندر را پرسیدند - که دیارِ مشرق و مغرب را بچه گرفتگی ؟ که ملوکِ پیشین را خزائن و
عمر و لشکر بیش از تو بود - و چنین فتحی میسر نشد * گفت - بِعَوْنِ اللَّهِ تعالی -
هر مملکت را که گرفتم رعیتش را نیاوردم - و نام پادشاهانِ پیشین جز به نیکویی نبردم *

بیت

بزرگش نخوانند اهلِ خرد - که نامِ بزرگانِ برشتی بَرَد *

قطعه

این همه هیچست چون می بگذرد - بخت و تخت و امر و نهی و گیر و دار *
نامِ نیک رفتگان ضائع مکن - تا بماند نامِ بیکت بر قرار *

بابِ اول

که پنبه کاشته بودیم بر کنارِ رودِ نیل - بارانِ بی وقت آمد - جمله تلف شد * گفت -
پشم بایستی کاشتن تا تلف نشدی * حکیمی بشنید - بخندید و گفت -

مثنوی

اگر روزی بدانش بر فرودی - ز نادان تنگ تر روزی نبودی *
بنادان آچنان روزی رساند - که دانا اندر آن حیران بماند *

مثنوی

بخت و دولت بکردانی نیست - جز بتاییدِ آسمانی نیست *
افتادست در جهان بسیار بی تمیز ارجمند و عاقل خوار *
کیمیایِ مرغِ مرده و رنج - ابله اندر خرابه یافته گنج *

حکایت ۴۱

یکی از ملوک را کنیزکِ خُتنی آوردند در غایتِ حسن و جمال * خواست که در
حالتِ مستی با وی جمع شود * کنیزکِ ممانعت کرد * ملک در خشم شد و مر
اورا بسیاهی زنگی بخشید - که لبِ زبرینش از پَرهٔ بینی بر گذشته بود - و زبرین
بگریبان فرو هشته - هیکلی که صخرهٔ جَنی از طلعتِ او بر میدی - و عینُ القُطر از
بغلش بگندیدی *

بیت

تو گوئی تا قیامت زشت روئی برو ختمست - و بر یوسفِ نکوئی *
چنانکه گفته اند -

قطعه

شخصی نه چنان کره منظر - کز زشتی او خبر توان داد *
وانگاه بغل - نَعُوذُ بِاللَّهِ ! مُردار به آفتابِ مُرداد !
سیاه را در آن مدّت نفس طالب بود و شهوت غالب * مهرش بجنُبید و مهرش
بر داشت * بامدادان - که ملک هشیار شد - کنیزک را جُست و نیافت * ما چرا
بگفتند * خشم گرفت و فرمود تا سیاه را با کنیزک دست و پای استوار به بندند و
از بامِ جُوسقِ قلعه بخرند در اندازند * یکی از وزرای نیک محضر روی شفاعت بر زمین

باب دوم

می نگویم که طاعتم به پذیر - قلم عفو بر گناهانم کش *

حکایت ۳

عبد القادر گیلانی (رحمة الله علیه) را دیدند - که در حرم کعبه - روی بر حصا نهاده - می نالید و میگفت - ای خداوند! ببخشای - و اگر مستوجب عقوبتم - در قیامت نابینا بر انگیز - تا در روی نیکان شرمسار نشوم *

قطعه

روی برخالت عجز میگویم - هر سحر که که یاد می آید -
ای که هرگز فراموش نکنم! هیبت از بنده یاد می آید؟

حکایت ۴

دزدی بخانه پارسائی در آمد * چندانکه جست چیزی نیافت * دلتنگ باز گشت *
پارسا از حال او خبر شد * گلیمی - که در آن خفته بود - برداشت و در ره گذر دزد
انداخت - تا محروم نرود *

قطعه

شنیدم که مردان راه خدا دل دشمنان هم نکردند تنگ *
ترا کی میسر شود این مقام؟ که با دوستان خلافت و جنگ *
مودت اهل صفا چه در روی و چه در قفا - نه چنانکه در پست عیب گیرند - و در
پیشت بمیزند *

بیت

در برابر چو کوسفند سلیم - در قفا همچو گُرگ مردم در *

بیت

هر که عیب دگران پیش تو آورد و شمرد - بیگمان عیب تو پیش دگران خواهد بُرد *

حکایت ۵

تقی چند از رَوندگان مُتقی در سیاحت بودند و شربک رنج و راحت * خواستم که
مُوافقت کنم - مُرافقت نکردند * گفتم - از کرم و اخلاق بزرگان بعید است روی از

باب دوم

در اخلاقی درویشان

حکایت ۱

یکی از بزرگان پارسائی را گفت - که چه گوئی در حقِ فلان عابد؟ که دیگران در حق او بطعنه سخنها گفته اند * گفت - در ظاهرش عیب نمی بینم - و در باطنش عیب نمی دانم *

قطعه

هرکرا جامه پارسا بینی - پارسا دان و نیک مرد انگار *
ور ندانی که در نهانش چیست - مُحْتَسِب را درونِ خانه چه کار؟

حکایت ۲

درویشی را دیدم - که سر بر آستانِ کعبه همی مالید و می گفت - یا غُفُور! یا رَحِیم! تو دانی که از ظلم و جهول چه آید *

قطعه

عُدْرِ تَقْصِیرِ خدمت آوردم - که ندارم بطاعتِ اسْتِظْهَار *
عاصیان از گناه توبه کنند - عارفان از عبادتِ اسْتِغْفَار *
عابدان جزای طاعت خواهند - و بازرگانان بهایِ بضاعت - من بنده امید آورده ام -
نه طاعت - و بدر پوزه آمده ام - نه بتجارت - اصْنَعْ بِي مَا أَنْتَ لَهُ أَهْلُهُ - وَلَا تَفْعَلْ بِنَا مَا تَحْنُ بِأَهْلِهِ

بیت

گر کُشی در جُرمِ بخشی - روی و سر بر آستانم *
بنده را فرمان نباشد - هر چه فرمائی بر آنم *

قطعه

بر در کعبه سائلی دیدم - که همی گفت و میگرستی خوش -

گفتم - سپاس و مِنتِ خدایرا عزّ و جلّ - که از فوائدِ درویشان محروم نماندم - اگرچه بصورت از صحبت وحید شدم - اما بدین فائدهٔ مستفید گشتم - و مرا همه عمر این نصیحت بکار آید *

مثنوی

بیتِ نا تراشیده در مجلسی برنجد دلِ هوشمندان بسی *
اگر برکهٔ پر کنند از گلاب - سگی در وی افتد - کند مَجْلاب *

حکایت ۶

زاهدی مهمانِ پادشاهی بود * چون بطعام بنشستند - کمتر از آن خورد که ارادتِ او بود - و چون بِنماز برخاستند - بیشتر از آن کرد که عادتِ او بود - تا ظنِ صلاح در حقِ او زیادت کنند *

بیت

ترسم نرسی بکعبه - ای اعرابی ! دینِ ره که تو یروی بترکستانست *
چون بخانه باز آمد - سفره خواست - تا تناول کند * پسری داشت صاحب فراست *
گفت - ای پدر ! بدعوتِ سلطان بودی - طعام خوردی ؟ گفت - در نظر ایشان چیزی نخوردم که بکار آید * گفت - نماز را هم قضا کن - که چیزی نکردی که بکار آید *

قطعه

ای هنرها نهاده بر کفِ دست ! عیب‌ها را نهفته زیر بغل !
تا چه خواهی خریدن - ای مغرور ! روزِ درماندگی بسیمِ دغل ؟

حکایت ۷

یاد دارم که در ایامِ طفولیتِ مُتَعَدِّ بوم و شبخیز و مَولِعِ بَزه و پرهیز * شبی در خدمتِ پدر نشسته بوم و همه شب دیده برهم نبسته - و مُصَحِّفِ عزیز در کنار گرفته و طائفهٔ گردِ ما خفته * پدر را گفتم - ازبزان یکی سر بر نمیدارد که دوگانهٔ بگذارد - چنان خوابِ غفلت شان برده که گوئی مُرده اند * گفت - ای جان پدر ! اگر نو نیز بخفتی به که در پوستینِ خلق اُفتی *

باب دوم

مُصَحِّبَتِ مَسْكِينَانِ بَرْتَاغْتَن - و فائده دَرِیغ داشتن - که من در نفسِ خود آن قدر قوت و سرعت میشناسم - که در خدمتِ مردانِ یارِ شاطر باشم - نه بارِ خاطر *

بیت

إِنْ لَمْ أَكُنْ رَاكِبَ الْمَوَاشِي - أَسْعَى لَكُمْ حَامِلَ الْغَوَاشِي *

یکی از آن میان گفت - ازین که شنیدی دل تنگ مدار - که درین روزها دُزدی بصورتِ صالحان بر آمد و خود را در سِلِّکِ صُحبتِ ما مُنْتَظِم کرد * از آنجا که سلامتِ حالِ درویشانست گمانِ فُضولش نبردند و بیاری قبولش کردند *

بیت

چه دانند مردم که در جامه کیست ؟ نویسنده داند که در نامه چیست *

مثنوی

ظاهرِ حالِ عارفان دُلُغست - این قدر بس که روی در خَلَقست *
در عمل کوش و هر چه خواهی پوش ! تاج بر سر نه و علم بر دوش *
تَرکِ دُنیا و شهوتست و هوس پارسائی - نه تَرکِ جامه و بس *
در قز آگند مرد باید بود - بر مُخَنَّتِ سِلَاحِ جَنگِ چه سود ؟
روزی تا شب رفته بودیم و شبانگه در پایِ حِصاری خُفته * دزد بی توفیقِ اِبریقِ رفیق برداشت - که بطهارت میروید - او خود بغارت رفت *

بیت

ناسزای - که خرقه در بر کرد - جامه کعبه را جُل خر کرد *
چندانکه از نظرِ درویشان غائب شد - بر خی برفت و دُرْجی بدزدید * تا روز روشن شد - آن تاریخِ مبلّغی راه رفته بود و رفیقانِ بی گناه خفته * بامدادان همراهِ بقلعه در آوردند و بزدان کردند * از آن تاریخ باز تَرکِ صُحبتِ گفتیم - و طریقِ عُزلت گرفتیم *
”السَّلَامَةُ فِي الْوَحْدَةِ“ - بر خواندیم *

قطعه

چو از قومی یکی بیدانِشی کرد - نه که را منزلت ماند نه مهرا *
نمی بینی که گاوی در علف زار بیالاید همه گاوِانِ دهرا *

باب دوم

شعر
 أَشْهَدُ مَنْ أَهْوَى بَعِيرَ وَسِيلَةٍ - فَيَلْحَقُنِي شَأْنُ أَضَلِّ طَرِيقًا *
 يَوْجِحُ نَارًا ثُمَّ يُطْفِئُ بِرَشَةٍ - لِذَلِكَ تَرَانِي مُحَرَّقًا وَ غَرِيقًا *

مثنوی

یَکی پُرسید از آن گُم کرده فرزند - که ای روشن گهر - پیر خردمند !
 ز مِصرش بوی پیراهن شنیدی - چرا در چاهِ کنعانش ندیدی ؟
 بگفت - احوالِ ما برقِ جهانست - دمی پیدا و دیگر دم نِهانست *
 گهی بر طارمِ اعلیٰ نشینم - گهی بر پشتِ پایِ خود نه بینم *
 اگر درویش بر یک حال ماندم - سر دست از دو عالم بر فشاندم *

حکایت ۱۰

در جامع بعلبک کلمهٔ چند از وعظ می‌گفتم با طائفهٔ افسرده و دل مُرده و راه از عالمِ صورت
 بمعنی نبرده * دیدم که نفسم در نمی‌گیرد - و آنشم در هیزمِ تراثر نمی‌کند * دریغ آمدم
 تربیتِ سُتوران و آئینه داری در مجلسِ کوران - و لیکن در معنی باز بود و سلسله
 سخن دراز * در معنی این آیت "وَحْنُ اقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ" سخن بجائی رسیده
 بود - که می‌گفتم -

قطعه

دوست نزدیکتر از من بمنست - مُشکل این است - من از رویِ دورم *
 چه کنم ؟ با که توان گفت ؟ که او در کنارِ من و من مجبورم *
 من از شرابِ این سخن مست و فضلهٔ قدح در دست - که ناگاه روندهٔ در کنارِ مجلس گذر
 کرد و دورِ آخرِ دروی اثر کرد * نعرهٔ چنان نزد که دیگران بموافقتِ او در خروش آمدند -
 و خامانِ مجلس در جوش * گفتم - سُبْحَانَ اللَّهِ ! دُورانِ با خبر در حضور و نزدیکانِ بی
 بصرِ دور *

قطعه

فهمِ سخن چون نکند مُسْتَمِع - قُوَّتِ طبع از مُتکَلِّم مجوی *
 فَسَحْتِ مَیدانِ ارادتِ بَیَّار - تا بزند مردِ سخن گوی گوی *

باب دوم

قطعه

نبیند مدعی جز خویش را - که دارد پرده پندار در پیش *
گرت چشم خدا بینش بخشد - نه بینی هیچکس عاجزتر از خویش *

حکایت ۸

یکی از بزرگان را در محفل همی ستودند - و در اوصاف حمیده اش مُبالغه همی کردند *
بعد از تأمل سر بر آورد و گفت - من آنم که من دانم *

بیت

كُفِيتَ أَهْيَ - يَا مَنْ تَعَدَّ مَحَاسِنِي عَلَانِيَتِي هَذَا - وَلَمْ تَدْرِ بَاطِنِي *

قطعه

شخص چشم عالمیان خوب منظرست - وز خُبتِ باطنم سر خُجَلت نهاده پیش *
طاوس را - بنقش و نگاری که هست - خلق تحسین کنند - و او خجل از پای زشت خویش *

حکایت ۹

یکی از صلحای لبنان - که مقامات او در دیار مغرب مذکور بود - و بکرامات مشهور -
بجامع دمشق در آمد - بر کنار برکه کلاسه طهارت همی ساخت * ناگاه پایش بلغزید -
بحوض در افتاد - و بمشقت بسیار از آجا خلاص یافت * چون از نماز پرداخت -
یکی از اصحاب مر او را گفت - مرا مشکلی هست * شنید گفت - آن چیست ؟ گفت -
یاد دارم که روزی بر روی دریای مغرب میرفتی و قدمت تر نمیشد - و امروز در یک
قامت آب از هلاکت چیزی نمانده بود - درین چه حکمتست ؟ شنید درین فکر
زمانی فرو رفت * بعد از تأمل بسیار سر بر آورد و گفت - نشنیده که سید عالم محمد
مُصطفی (صلی الله علیه و سلم !) می فرماید - که لی مع الله وقت لا یسعی فیهِ مَلَكٌ
مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِیُّ مُرْسَلٌ ؟ و نگفت - علی الدوام * وقتی چنین بودی که بجبرئیل و
میکائیل نپرداختی - و دیگر وقت با حفصه و زینب در ساختی * مُشَاهَدَةُ الْاَبْرَارِ بَيْنَ
التَّجَلِّيِّ وَ الْاِسْتِقَارِ - می نمایند و می ربایند *

بیت

دیدار می نمایی و پرهیز میکنی - بازار خویش و آتش ما تیز میکنی *

باب دوم

کرد - که جهان بر تو تنگ آمده بود - که دزدی نکردی الا از خانه چنین یاری !
گفت - ای خداوند ! نشنیده که گفته اند ؟ خانه دوستان برُوب - و در دشمنان مکوب *

بیت

چون فرومائی بسختی - تن بعجز اندر مده * دشمنانرا پوست بر کن - دوستانرا پوستین *

حکایت ۱۴

پادشاهی پارسائی را پرسید - که هیچت از ما یاد می آید ؟ گفت - بنی - هر که که
خدای عز و جل را فراموش میکنم یادت می آرم *

بیت

هر سو دود آن کُش ز در خویش براند - و آنرا که بخواند بدر کس نه دواند *

حکایت ۱۵

یکی از صالحان بخواب دید پادشاهی را در بهشت و پارسائی را در دوزخ * پرسید که
موجب درجات این چیست ؟ و سبب درجات آن چه ؟ که من بخلاف این همی
پنداشتم * ندا آمد - که این پادشاه برادرت درویشان در بهشتست - و این پارسا
بتقریب پادشاهان در دوزخ *

قطعه

دلقت بچه کار آید ؟ و تسبیح و مُرَقَّع ؟ خود را ز عملهای نكوهیده بری دار *
حاجت بکلاه برکی داشتنت نیست - درویش صفت باش و کلاه تقوی دار *

حکایت ۱۶

درویشی سرو یا برهنه با کاروان حجاز از کوفه بدر آمد و همراه ما شد - نظر کردم
معلومی نداشت * خرامان همی رفت و میگفت -

قطعه

نه برآشتری سوارم - نه چواشتر زیر بارم - نه خداوند رعیت - نه غلام شهریارم *
غم موجود و پریشانی معدوم ندارم * نفسی میزنم آسوده و عمری بسر آرم *
اشتر سوار گفتش - ای درویش ! کجا میروی ؟ باز گرد - که بسختی بمیری * نشنید -

باب دوم

حکایت ۱۱

شبِی در بیابانِ مکه از بیخوابی پای رفتنم بماند * سر بِنهادم و شُترِانرا گفتم - دست
از من بدار *

قطعه

پایِ مسکین پیاده چند رود - کز تحملِ ستوه شد بختی *
تا شود جسمِ فریبی لاغر - لاغری مُرده باشد از سختی *
گفت - ای برادر! حرم در پیشست و حرامی در پس * اگر رفتی - جان سلامت
بردی - و اگر خفتی - مُردی * نشنیده که گفته اند ؟

بیت

خوشست زیرِ مغیلاں براهِ بادیه خفت - شبِ رحیل - ولی ترکِ جان نباید گفت *

حکایت ۱۲

پارسائی را دیدم - که بر کرانه دریا نشسته بود - و زخمِ پلنگ داشت - و بهیچ دارو
به نمیشد - و مدتها در آن زنجوری شکرِ خدای عزّ و جل گفتمی * پرسیدندش - که
شکر چه می‌گذاری ؟ گفت - شکر آنکه - الحمد لله ! بمُصیبتی گرفتارم - نه بمعصیتی *

قطعه

گر مرا زار بکشتن دهد آن یارِ عزیز - تا نکویی که در آن دم غمِ جانم باشد *
گویم - از بندهٔ مسکین چه گنه صادر شد - کودل آزرده شد از من ؟ غمِ آنم باشد *

حکایت ۱۳

درویشی را ضرورتی پیش آمد - گِلیمی از خانهٔ یاری بدزدید * حاکم فرمود - که دستش
ببرند * صاحبِ گِلیم شفاعت کرد - که من او را بجل کردم * حاکم گفت - بشفاعتِ
تو حدّ شرع فرو نگذارم * گفت - راست فرمودی - و لیکن هر که از مالِ وقف چیزی
بدزد قطعش لازم نیاید - که الوقف لا یملک - و هر چه در ملکِ درویشانست وقف
محتاجانست * حاکم را این سخن اُستوار آمد - دست از وی برداشت - و ملامتش

باب دوم

قطعه

آهنی را - که مورچانه بخورد - نتوان بُرد ازو بصیقل زنگ *
 با سیئه دل چه سود گفتن و عطا ؟ نرود میخ آهنین در سنگ *

قطعه

بروزگار سلامت شکستگان دریاب - که جبرِ خاطرِ مسکین بلا بگرداند *
 چو سائل از تو بزاری طلب کفد چیزی - بده - و گرنه ستمگر بزرور بستاند *

حکایت ۱۹

چندانکه مرا شیخ اجل ابو الفرج شمس الدین بن جوزی (رحمة الله علیه!) بترکِ سماع فرمودی - و بخلوت و عزلت اشارت کردی - عنقوانِ شبامِ غالب آمدی و هوا و هوس طالب * ناچار - بخلافِ رایِ مربی - قدمی چند برفتمی و از سماع و مخالطت درویشان حظی نبر گرفتمی - و چون نصیحتِ شیخم یاد آمدی - گفتمی -

بیت

قاضی - اربابان نشیند - بر فشانند دست را - محتسب - گرمی خورد - معذور دارد مست را *
 تا شبی بمجمعِ قومی بر رسیدم و در آن میان مُطربِ دیدم -

بیت

گویی - رگت جان میگذرد نغمه نا سازش - نا خوشتر از آوازه مرگ پدر آوازش *
 گاهی انگشتِ حریفان در گوش و گاهی بر لب - که "خاموش !" چنانکه عرب گوید -

شعر

نَهْأُجْ إِلَي صَوْتِ الْأَغَانِي بِطَيْبِهَا - وَأَنْتَ مُغْنٍ إِنْ سَكَتَ نَطِيبُهَا *

بیت

نه بیند کسی در سماعت خوشی - مگر وقت رفتن - که دم در کشی *

مثنوی

چون باواز آمد آن بربط سرای - کدخدارا گفتم - از بهر خدای
 پنبه ام در گوش کن - تا نشنوم - یا درم بکشی - تا بیرون روم *

باب دوم

و قدم در بیابان نهاد و برفت * چون بنخله بنی محمود برسیدیم - توانگرا اجل فرا رسید * درویش ببالینش فراز آمد و گفت - مابستختی نمردیم و تو بر بختی مُردی *

بیت

شخصی همه شب بر سر بیمار گریست - چون روز شد آن بُمرد و بیمار بزیست *

قطعه

ای! بسا اسپ تیز رو که بماند - که خپر لنگ جان بمنزل بُرد *
بس که در خاک تند رستانرا دفن کردند و زخم خورده نُمرد *

حکایت ۱۷

عابدی جاهل را پادشاهی طلب کرد * عابد اندیشید که داروئی بخورم تا ضعیف شوم -
مگر حُسن ظنی که در حق من دارد زیادت شود * آورده اند که داروی بخورد - زهر قاتل بود - بُمرد *

قطعه

آن - که چون پسته دیده‌ش - همه مغز - پوست بر پوست بود همچو پداز *
پارسایان روی در مخلوق پشت بر قبله می‌کنند نه از *

مثنوی

تا زاهد عمرو بکرو زیدی اخلاص طلب مکن - که شیدی *
چون بنده خدای خویش خواند - باید که بجز خدا نداند *

حکایت ۱۸

کاروانی را در زمین یونان بزدند و نعمت بی‌قیاس بُردند * بازوگانان گریه و زاری آغاز نهادند - خدا و پیغمبر را شفیع آوردند - سود نداشت *

بیت

چو پیروز شد دُرّ تیره روان - چه غم دارد از گریه کاروان ؟
لُقمان حکیم در آن کاروان بود * یکی از کاروانیان گفتش - کلمه چند از حکمت و موعظت با اینان بگویی - مگر از مال ما دست دارند - دریغ باشد که چندین نعمت ضائع شود * لُقمان گفت - دریغ باشد کلمه حکمت با ایشان گفتن *

باب دوم

حکایت ۲۰

لُقمان حکیم را گفتند - ادب از که آموختی ؟ گفت - از بی ادبان - که هر چه از ایشان در نظرم نا پسند آمد - از آن پرهیز کردم *

قطعه

نگویند از سر بازچه حرفی - کران پندی نگیرد صاحب هوش *

و گرسد باب حکمت پیش نادان بخوانند - آیدش بازچه در گوش *

حکایت ۲۱

عابدی را حکایت کنند - که شبی ده من طعام خوردی و تا سحر در نماز ایستادی *

صاحب دلی بشنید و گفت - اگر نیم نان بخوردي و بخفتی - بسیار از این فاضلتر بودی *

قطعه

اندرون از طعام خالی دار - تا در آن نور معرفت بینی *

تهی از حکمتی - بعلت آن که - پری از طعام تا بینی *

حکایت ۲۲

بخشایش الهی گم شده را در مذهب چراغ توفیق فرا راه داشت - تا بحلقه اهل تحقیق در آمد *

ببین قدم درویشان و صدق نفس ایشان ذممت اخلاقی بمحمد مبدل گشت *

دست از هوا و هوس کوتاه کرد و زبان طاعتان در حق وی دراز - که بر قاعده اولست و دهد و صلاحش بی معول *

بیت

بغذ و توبه توان رستن از عذاب خدای - ولیک می نتوان از زبان مردم رست *

طاقت جور زبانها نیاورد - و شکایت اینحال پیش پیر طریقت برد و گفت - از جور زبان مردم بزم اندرم *

شیخ بگریست و گفت - شکر این نعمت چه گونه گذاری که بهتر از آنی که می پندارند ؟

قطعه

چند گوئی که بد اندیش و حسود عیب جویان من مسکینند ؟

که ببد خواستمن بر خیزند - که بخون ریختنم بنشینند *

في الجملة پاسِ خاطرِ درویشان را موافقت کردم و شبی بچندین مُجاهده بروز آوردم و گفتم -

قطعه

مَوْذَنِ بَانِگَتِ بِي هَنگامِ بَر داشت - نَمیداند که چَند از شَبِ گُذشتست *
 درازِ شَبِ از مَرگِانِ مَن پُرس - که یکدم خواب در چشَمِ نَه گشتست *
 بامدادان بَحکمِ تَبَرکِ دِستاری از سَر و دیناری از کَمَر بُکُشادم و پِیشِ مَغْنِی نِهادم و
 در کِنارشِ گُرفتم و بَسی شُکر گُفتم * یارانِ اِرادتِ مَن در حَقِ وی بَر خِلافِ عادت
 دیدند - و بَر خِفَتِ عَقْلِ نِهَفْتَه بَخندیدند * یکی از آن میانِ زبَانِ تَعَرُّضِ دراز کرد و
 ملامت کردن آغاز - که این حرکتِ مَناسِبِ رَایِ خردمندان نکرَدی - که خِرَقَهٗ مِشائِخ
 بچَنین مَطَرِبی دادی که هَمهٗ عَمَرشِ دِرمی در کَفِ نَبودَه است و قُرَاضَهٗ دَر دَف *
 مثنوی

مثنوی

مَطَرِبی دُور از بِنِ خُجسته سَرای - کس نَدیدش دُو بارَهٗ در یَک جَای *
 راست چوَن بَانِگش از دَهنِ بَرخاست - خَلق را مَوی بَر بَدَنِ بَرخاست *
 مَرغِ ایوانِ ز هَوَلِ او بِپَرید * مَغَر ما بُرد و حَلَقِ خُودِ بَدَرید *
 گفتم - زبَانِ طَعْنَهٗ آن بَه که کُوتاهِ کُنی - بَحکمِ آنکه مَرا کَرامَتِ این شَخْصِ ظاهِر شده
 است * گُفت - مَرا نِیز بَر کِیفِیتِ آن واقِف گردان - تا هَمچنین تَقَرُّبِ نُمایَم و
 بَر مَطایبَهٗ که رَفتِ اِسْتِغْفارِ گویم * گُفتم - بَعَلَّتِ آن که شَیخِ اَجَلَمِ بارها بَتَرکِ سَماعِ
 فرموده است و مَوْعظَه‌های بَلِیغِ گُفته - و دَر سَمعِ قَبولِ مَن نِیامده تا امشب - که مَر
 طالعِ مَیمونِ و بَخْتِ هَمایونِ بَدین بَقعَهٗ رَهبری کرد و بَدستِ این مَطَرِبِ تَوْبَهٗ کردم -
 که دِیگر بار - بَقِیتِ عَمَرِ خُویش - گُردِ سَماعِ نَگَردم *

قطعه

آوازِ خوش از کَامِ و دَهانِ لَبِ شَیرین - گَر نَغمهٗ کُند و ر نَکند - دَلِ بَفرِید *
 و ر پَردهٗ عِشاقِ و نِهاوند و عِراقِ سَت - از حَنجَرَهٗ مَطَرِبِ مَکْرُوهٗ نَزِید *

که در آن سفر همراه ما بود - نعره زد و راه بیابان گرفت و یکنفَس آرام نیافت *
چون روز شد - گفتمش - این چه حال بود؟ گفت - بُلْبُلانرا دادم - که بذله در آمده
بودند از درخت - و کَبْکان در کوه - و غُوگان در آب - و بهائم در بیشه - اندیشه کردم
که مَرُوت نباشد همه در تسبیح و من بغفلت خفته *

قطعه

دُوش مُرُغی بَصُح می‌نالید - عَقْل و صبرم بُرد و طاقت و هوش *
یکی از دوستانِ مُخْلِص را - (مگر آواز من رسید بگوش)
گفت - باور نداشتم که تَرَا بانگِ مُرُغی چنین کند مدهوش *
گفتم - این شَرَطِ آدمیت نیست - مُرُغ تسبیح خوان و من خاموش *

حکایت ۲۶

وقتی - در سفر حجاز - با طائفه جوانانِ صاحبِ دل همدم بودم و همقدم * و قتها زمره بگردندی
و بیتی مُحَقَّقانه بگفتندی * عابدی بود مُنْکَرِ حالِ درویشان و بیخبر از دردِ ایشان تا
پرسیدیم بَنَخْلَه بنی هلال - کودکی از حَیّ عرب بدر آمد و آوازی برآورد که مُرُغ
از هوا درآورد * شترِ عابدرا دیدم - که بر قُص در آمد و عابدرا بینداخت و راه بیابان
گرفت * گفتم - ای شیخ! سماع در حیوانی اثر کرد و ترا تفاوت نمیکند!

نظم

دانی چه گفت مرا آن بُلْبُلِ سحری؟ تو خود چه آدمی کرِ عَشَقِ بیخبری!
اشترِ بَشَرِ عرب در حالتست و طرب - گر ذوق نیست ترا کج طبع - جانوری!

شعر

وَ عِنْدَ هُبُوبِ النَّاشِرَاتِ عَلَيِ الْحِمِي تَمِيلُ غُصُونُ الْبَنَانِ - لَا الْحَجَرُ الصَّلْدُ *

مثنوی

بذکرش هر چه بینی در خروشت - دلی داند درین معنی که گوشت *
نه بُلْبُلِ بر گُلش تسبیح خوانیست - که هر خاری بتسیحش زبانیست *

حکایت ۲۷

یکی از مُلُوکِ عرب مُدَّتِ عُمَرش سپری شد و قائم مقامی نداشت * وصیت کرد -

باب دوم

نیک باشی و بدت گوید خلت - به که بد باشی و نیکت گویند *
 اما حُسنِ ظنِ بزرگان در حق من بکمالست و نیکمردی من در عینِ نقصان - روا باشد
 اندیشه بُردن و تیمار خوردن *

بیت

گر آنها که می دانمی کردمی - نکو سیرت و پارسا بودمی *

شعر

اِنِّی لَمُسْتَتِرٌ مِنْ عَیْنِ حِیرَانِی - وَ اللّٰهُ یَعْلَمُ اِسْرَارِی وَ اَعْلَانِی *

قطعه

در بسته بُروی خود ز مردم - تا عیب نگسترند مارا *
 در بسته چه سود؟ عالمُ الغیب دانایِ نهان و آشکارا *

حکایت ۲۳

گله کردم پیش یکی از مشائخ که فلان بفساد من گواهی داد * گفت - بصلاحش
 خچل کن *

نظم

توفیکوروش باش - تا بد سگال ببد گفتن تو نیلبد مجال *
 چو آهنگ برپا بود مُستقیم - کی از دستِ مُطرب خورد گوشمال *

حکایت ۲۴

یکی از مشائخ شام را پرسیدند - که حقیقتِ تصوّف چیست ؟ گفت - ازین پیش
 طائفه بودند در جهان پراکنده بصورت و بمعنی جمع - و امروز خلقی بظاهر جمع و
 بیاطن پراکنده *

قطعه

چو هر ساعت از تو بجائی رود دل - بتنهایی اندر صفائی نه بینی *
 ورت مال و جاهست و زرع و تجارت - چو دل با خدا نیست - خلوت نشینی *

حکایت ۲۵

یاد دارم که شبی در کاروانی هم، شب رفته بودم و سحر بر کنار بیشه خفته * شوریده -

حکایت ۲۸

یکی دوستی بود که عمل دیوان کردی * مدتی اتفاق دیدن او نیفتاد * کسی گفت - فلانرا دیر شد که ندیده * گفت - من او را نمیخواهم که به بیغم * قضارا یکی از کسان او حاضر بود * گفت - چه خطا کرده است که ملولی را دیدن او؟ گفت - خطائی نیست - اما دوست دوانی را وقتی تون دید که معزول باشد * قطعه

در بزرگی و دار و کیرِ عمل - ز آشنابان فراغتی دارند *

روز در ماندگی و معزولی در دل پیشِ دوستان آرند *

حکایت ۲۹

یکی از بزرگان را بادی مخالف در شکم پیچیدن گرفت * طافَت ضَبَطِ آن نداشت *

بی اختیار از وی صادر شد * گفت - ای دوستان! درین که کردم مرا اختیار نبود - و بزه آن بر من نه نوشتند - و راحتی بمن رسید - شما هم بکرم معذور دارید *

مثنوی

شکم زندانِ بادست - ای خردمند! ندارد هیچ عاقل باد در بند *

چو باد اندر شکم پیچد - فروهل! که بد اندر شکم باریست بر دل *

فرد

حریف ترش روی ناسازگار - چو خواهد شدن - دست پیشش مدار *

حکایت ۳۰

أَبُو هُرَیْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ!) هر روز بخدمت مُصْطَفِي (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!) آمدی *

روزی رسول (علیه السلام) فرمود - يَا أَبَا هُرَیْرَةَ! زُرْنِي غَبًا - ترددِ حَبًّا - یعنی هر روز میا تا دوستی زیاده شود *

صاحب دلی گفته - بدین خوبی که آفتابست نشنیده ام که او را کسی دوست گرفته است - از برای آنکه هر روزش می بینند - مگر بزمستان - که محجوبست - ازان محجوبست *

قطعه

بدیدار مردم شدن عیب نیست - ولیکن نه چندان که گویند "بس" *

اگر خویشتن را ملامت کنی - ملامت شنیدن نیاید ز کس *

باب دوم

که بامدادان نخستین کسی که در شهر در آید - تاج شاهی بر سر وی نهند و تفویض مملکت بدو کنند * قضارا نخستین کسی که در آمد گدائی بود - که همه عمر لقمه لقمه اندوخته و رُقه بر رُقه دوخته بود * ارکان دولت و اعیان حضرت وصیت مکت را بجا آوردند - و تسلیم مفتاح قلاع و خزائن بدو کردند * مدتی مُلک راند - بعضی از اُمرای دولت گردن از مطاوعت او بیچیدند - و مُلُک دیار از هر طرف مُنازعت برخاستند و بمقاومت لشکر آراستند * فی الجملة سپاه و لشکر بهم برآمدند - و برخی از اطراف بلاد از تصرف او بدر رفت * درویش ازین واقعه پریشان و خسته خاطر همی بود - تا یکی از دوستان قدیمش - که در حالت درویشی قرین او بود - از سفر باز آمد * بچنان مرتبتي دیدش - گفت - مَنّت خدا برا عزّو جَلّ که بخت بلندت یاورِ کرد و اقبال رهبری - گُلّت از خار و خارت از پای بدر آمد - تا بدین پایه رسیدی - اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا *

بیت

شِگوفه گاه شِگفتست و گاه خوشیده - درخت گاه برهنه ست و گاه پوشیده *
گفت - ای یارِ عزیز! تعزّیتم کن - نه جای تهنّیستست * آنکه که تو دیدی غمِ
نانی داشتم - و امروز تشویشِ جهانی *

مثنوی

اگر دُنیا نباشد - دردمندیم - و گر باشد - بمهرش پای بندیم *
بلائی زین جهان آشوبتر نیست - که رنجِ خاطرست ار هست و نیست *

قطعه

مطلب - گر توانگری خواهی - جز قناعت - که دولتیست هنی *
گر غنی زر بدامن افشاند - تا نظر در ثواب او نکنی *
کز بزرگان شنیده ام بسیار - صبرِ درویش به که بذلِ غنی *

فرد

گر پیران کند بهرزم گوری - نه چون پای ملج باشد زموری *

باب دوم

حکایت ۳۲

یکی از پادشاهان اندی را که عیال بسیار داشت پرسید - که اوقات عزیزت چه گونه می‌گذاری؟ گفت - شب در مُناجات و سحر در دعاي حاجات و همه روز در بند اخراجات * ملک را مضمون اشارت عابد معلوم گشت * بفرمود نا وجه کفاف او معین دارند - تا بار عیال از دل او بر خیزد *

منثوی

ای گرفتارِ بای بندِ عیال ! دیگر آزادی عیند خیال *
غم فرزند و نان و جامه و قوت بازت آرد ز سیرتِ ملوت *
همه روز اتفاق میسازم - که شب با خدای پردازم -
شب - چو عقد نماز می‌بندم - چه خورد بامداد فرزندم ؟

حکایت ۳۳

یکی از مُعبدان در پیشه زندگنی کرد و بَرِ درختان خردی * پادشاه بحکم زبارت بندین اورفت و کذب - اثرِ صلحت بینی در شهر در آی - تا برای نو عینی بسازم - که فراغِ عبادت ازین به دست دند - و دیگران هم ببرکتِ انست مُستقید کردند و بصلاحِ اعمالت اُفتد کنند * زاهد را این سخن قبول نیامد - و روی برتفت * یکی از وزرای دولت گفت - پاسِ خاطرِ ملک را روا باشد که روزی چند بشهر اندر آئی و کیفیتِ مکان معلوم کنی - پس کُر صفای وفاتِ عزیزان را کُورتی باشد - اختیار باقیست * عابد رضاداد و بشهر اندر آمد * بستانِ سرایِ خاصِ ملک را بدو پرداختند * مقامی دید دلکشای روان آسای *

منثوی

کُلِ سُرخس چو عارضِ خوبان - سُنبلش همچو زلفِ محبوبان -
همچنان از نهیبِ بردِ عجز شیر ناخورده طُفلِ دایه هنوز *

بیت

وَ أَفَانِینُ عَلَیْهَا جُلُذَارُ عَنَقَتِ بِالشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارُ *

ملک در حال کنیزکی ماه روی پیشش فرستاد *

حکایت ۳۱

وقتی از صُحبتِ یارانِ دِمَشقَمِ مِلّلتی برخاست * سر در بیدابانِ قُدّسِ نِهَدَم و با حیواناتِ اُنسِ گِرِفتم - تا وقتی که اسیرِ قیدِ فرنگِ شدم و در خندقِ طُرَابُنسِ با جُهودانم بکارِ کِل داشتند * یکی از رُوسایِ حلب - که سابقه معرّفنی در مِیدانِ ما بود - گذر کرد و بِشِذاخت * گفت - این چه حالتست ؟ و چه گونه میگذرانی ؟ کفتم -

قطعه

همی گُرِختم از مردمانِ بکّه و بدشت - که جز خدایِ نِبدَم بدیگری پرداخت *
قیاسِ کُن که چه حالت بود در آن ساعت - که در طویلّه نا مردمانِ بداید ساخت *

بیت

پای در زنجیرِ پیشِ دُوستانِ به که با بیگانگان در بوستان *
بر حالتِ من رحم آورد و بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و با خویشتن بحلب بُرد *
دختری داشت - بنکاحِ من آورد بکابینِ صد دینار * مدّتی بر آمد - دخترِ بد خوی و ستیزه روی زبانِ درازی کردن گرفت و عیشِ مرا مُنّص میداشت *

مثنوی

زین بد در سرایِ مردِ نِکو هم درین عالمست دوزخِ او *
زینهار از قرینِ بد - زینهار ! و قِنَا - رَبَّنَا ! عَذَابِ النَّارِ
باری زبانِ طعنِ دراز کرد و همی گفت - تو آن نیستی که یدرم ترا بده دینار باز خرید ؟ گفتم - بلی - بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و بصد دینار بدستِ تو اسیر کرد *

مثنوی

شنیدم گوسفندی را بزرگی رهانید از دهان و دستِ گرگی *
شبانگه کازد بر حلقش بمالید * روانِ گوسفند از وی بنالید -
که از چنگالِ گرگ در ریزدی - چو دیدم - عاقبتِ گرگ تو بودی *

باب دوم

قطعه

خاتونِ خوب صورت و پاکیزه روی را نقش و نگار و خاتمِ فیروزه - گو - مباحث !
 درویشِ نیک سیرت و فرخنده خوی را نانِ رباط و لُقْمَه درِ یوزه - گو - مباحث !
 آنرا که سیرتِ خوش و سربست با خدای - بی نانِ وقف و لُقْمَه درِ یوزه زاهدست *
 انگشتِ خوبروی و بُناکوشِ دلفریب - بی گوشوار و خاتمِ فیروزه شاهدست *

بیت

قا مرا هست و دیگرم باید - گر نخوانند زاهدم شاید *

حکایت ۳۴

مطابقِ این سخن * پادشاهی را مُهمی پیش آمد * گفت - اگر انجامِ این کار بمُراد من باشد - جندبِیِ درم بر زاهدان نفقه کنم * چون حاجتش بر آمد و تشویشِ خاطرش برفت - وفایِ نذرش بوجوب لازم آمد * یکی را از بندگانِ خاص کیسه درم داد تا بر زاهدان نفقه کند * آورده اند که غلامِ هُشیار بود * همه روز بگریید و شبگاه باز آمد و درمها بوسه داد و پیشِ ملک بنهاد و گفت - چندان که زاهدان را جُستم نیافتم * ملک گفت - این چه حکایتست ؟ آنچه من دانم درین شهر چهارصد زاهدست * گفت - ای خداوندِ جهان ! آن که زاهدست زر نمیستاند - و آن که زر میستاند زاهد نیست * ملک بخندید و با ندیمان گفت - چندانکه مرا در حقِ این طائفه ارادتست و اقرار - مر این شوخ دیده را عداوتست و انکار - و حق بجانبِ او ست - که گفته اند -

بیت

زاهد که درم گرفت و دیوار زاهدتر از او دگر بدست آر *

حکایت ۳۵

یکی از علمایِ راسخ را پرسیدند - که چه گوئی در نانِ وقف ؟ گفت - اگر از بهر جمعیتِ خاطر و فراغِ عبادت می ستانند - حلالست - و اگر جمع از بهر نان نشینند - حرام *

بیت

نان از برایِ گنجِ عبادت گرفته اند صاحبِ دلان - نه گنجِ عبادت برایِ نان *

باب دوم

نظم

ازین مہپارہ عابد فریبی - ملائک صورتی طاؤس زیبی -
 کہ - بعد از دیدنش - صورت نہ بندد وجود پارسایان را شکیبی *
 همچنان در غلبش غلامی بدیع جمال لطیف الاعتدال فرستد -

قطعه

هَلَكَ النَّاسُ حَوْلَهُ عَطْشًا وَ هُوَ سَاقٍ يَرَى وَ لَا يَسْقِي *
 دیده از دیدنش نکشتی سیر - همچنان کر فُرات مُستسقی *
 عابد طعم‌های لذیذ خوردن گرفت و کسوت‌های لطیف پوشیدن و از فَوَاکِه مَشْموم
 بوئیدن و در جمالِ غلم و کنیزک نظر کردن - و خردمندان گفته اند - زُلفِ خوبان
 زنجیرِ پای عقلست و دامِ مرغِ زبرک *

بیت

در سرگارتو کردم دل و دین با همه دیش - مرغِ زبرک بحقیقت منم امروز - تو داهی *
 فی الجملة دولتِ وقتِ زاهد بزوال آمد *

قطعه

هر که هست از فقیه و پیر و مُرید - و ز زدن آوران پاک نفس -
 چون بدنیایِ دون فرود آمد - بعسل درِ یماند همچو مگس *
 باری ملکِ بدیدن او رَغَبَت کرد * عابد را دید از هیأتِ نخستین بگردیده و سُرخ و
 سفید برآمده و قره شده و کسوتِ نیکو پوشیده و بر بالَش دیبا تکیه زده و غلامِ پری
 پیکر با مَرُوحَه طاؤسی بر بالای سرش ایستاده * بر سلامتِ حالش شادمانی کرد و
 بنشست * از هر دری سخن در پیوست تا بانجامِ حکایت کُفت - من در جهان این
 دو طائفه را دوست میدارم - علما و زهادرا * وزیرِ فیلسوف جهان دیده حاضر بود *
 کُفت - ای خداوند! شرطِ دوستی آنست که با هر دو طائفه نیکوئی کنی - علما را زر
 دهی تا دیگر بخوانند - و زهادرا چیزی مده تا از زُهد باز نمانند * فرد
 نه زاهد در درم باید نه دینار - چو بستد زاهدی دیگر بدست آر *

عالمی را که گفت باشد و بس - چون بگوید نگیرد اندر کس *
 عالم آن کس بود که بد نکند - نه که گوید بخلق و خود نکند *
 آیه - اَتَاَمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ؟

بیت

عالم که کارهای و تن پروری کند - او خویشتن گُمست - کرا رهبری کند ؟
 پدر گفت - ای پسر ! بُمَجَرِدِ این خیالِ باطلِ نشاید روی از تربیتِ ناصحان گردانیدن -
 و راهِ بطالت گرفتن - و علمارا بظلالِ منسوب کردن - و در طلبِ عالمِ معصوم بودن -
 و از فوائدِ علمِ محروم ماندن * همچو نابینائی - که شبی در وحل افتاده بود و می گفت -
 آخر - ای مسلمانان ! چراغی فرا راهِ من دارید ! زنی فاحشه بشنید و گفت - تو - که
 چراغ نه بینی - بچراغ چه بینی ؟ همچنین مجلسِ واعظان چون کُلبهٔ بزازانست - که
 آتجا - تا نقدی ندهی - بضاعتی نستاننی و اینجا - تا ارادتِ نیاوری - سعادتِ نبوی *

نص

گفتِ عالم بگوشِ جانِ پشنو - ورنمَاند بگفتنش کردار -
 باطلست آن که مدعی گوید - "خفته را خفته کی کند بیدار ؟"
 مرد باید که گیرد اندر گوش ورنوشتست پند بر دیوار *

قطعه

صاحب‌دلی بمدرسه آمد ز خانقاه - بشکست عهدِ صحبتِ اهلِ طریق را *
 گفتم - میانِ عالم و عابد چه فرق بود ؟ تا اختیار کردی از آن این فریق را *
 گفت - آن گلیم خویش برون میدرد ز موج - وین جهَد میکند که بگردد غریق را *

حکایت ۳۹

یکی بر سرِ راهی مست خفته بود - و زَمَمِ اختیارش از دست رفته * عابدی برو کدر
 کرد و در حالِ مُستَقْبَحِ او نظر کرد * چون از خوابِ مستی سر بر آورد - گفت -
 اِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا *

شعر

اِذَا رَاَيْتَ اَئِيْمًا - كُنْ سَاتِرًا وَحَلِيْمًا *
 يَا مَنْ يَقْبَحُ اَمْرِي ! لِمَ لَا تَمُرُّ كَرِيْمًا ؟

باب دوم

حکایت ۳۶

درویشی بمقامی در آمد - که صاحب آن بُقعه کریمُ انْتَس بود * طائفه اهل فُص در صحبت او هر يك بذله و لطیفه همی گفتند * درویش راه بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده - یکی از آن میان بطریق ظرافت گفت - ترا هم چیزی بیداد گفت * درویش گفت - مرا چون دیگران فضل و بلاغت نیست - و چیزی نخوانده ام - بیک بیت از من قذاعت کنید - همکدان برغبیت گفتند - بگو! گفت -

شعر

من گرسنه در برابر سفره نان - همچون عزیم بر در حمام زنان *
یاران نهایت عجز و بدانستند - و سفره پیش او آوردند * صاحب دعوت گفت -
ای یار! زمانی توقف کن - که پرستارم کوفته بریان میسازند * درویش سر بر آورد
و گفت -

بیت

کوفته در سفره من - گو - مباش! - کوفته را نان تهمی کوفته است *

حکایت ۳۷

مُربدی گفت پیر را - چه کنم؟ که از خلایق بزحمت اندرم از بسکه زیارت من همی آیند و اوقات مرا از تردد ایشان تشویش می باشد * گفت - هرچه درویشانند مر ایشان را وامی بده - و آنچه توانگرانند - از ایشان چیزی بخواه - که دیگر گرد تو نکردند *

بیت

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بُود - کافر از بیم توقع پرود تا در چین *

حکایت ۳۸

فقیهی پدر را گفت - هیچ ازین سخنان رنگین مُتکلمان در من اثر نمی کند - بحکم آنکه می بینم ایشان را کرداری موافق گفتاری *

مثلی

تَرک دنیا بمردم آموزند - خویشان سیم و غله اندوزند *

حکایت ۴۲

یکی از صاحب‌دَلان زور آزمائی را دید بهم بر آمده و در خِشَم شده و کف بر دهان آورده * پرسید - که اورا چه حالتست ؟ گفتند - فلان کس اورا دشنام داده است * گفت - این فرومایه هزار من سنگ بر میدارد و طاقتِ یکِ سخنی نمی‌آرد !

قطعه

لَا بُرَّ سِرِّ بَنَجِی و دَعْوِیِ مَرْدِی بگذار ! عاجزِ نَفْسِ فرومایه چه مردی چه زنی ؟
گرت از دست بر آید - دهنی شیرین کن * مردی آن نیست که مُشتیِ زنی بردهنی *

قطعه

اگر خود بر درد پیشانی پیل - نه مردست آن که در وی مردمی نیست *
بني آدم سِرِّش از خاک دارد - اگر خاکی نباشد - آدمی نیست *

حکایت ۴۳

بزرگی را پرسیدند از سیرتِ اِخْوَانِ الصَّفا * گفت - کمینه آن که مرادِ خاطرِ یاران بر مصالحِ خود مقدم دارد * و حکما گفته اند - برادر که در بندِ خویشست - نه برادر نه خویشست *

بیت

همراه - گر شتاب کند - همراه تو نیست * دل در کسی میند که دلبسته تو نیست *

بیت

چون نبود خویش را دیانت و تقوی - قطعِ رَحِمِ بهتر از مودتِ قُرْبِی *
یاد دارم که یکی از مُدَّعیانِ درین بیت بر قولِ منِ اِعْتِرَاضِ کرد و گفت - حق تعالی در کتابِ مجید از قطعِ رَحِمِ نهی کرده است - و بمودتِ ذُو القُرْبِی امر فرموده - و آنچه تو می‌گوئی مُذَاقِصِ آنست * گفتیم - غلط کردی - که عَطِیقِ قرآنست - وَاِنْ جَاهِدَاكَ عَلٰی اَنْ تَشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا *

بیت

هزار خویش که بیگانه از خدا باشد - فدایِ یکِ تنِ بیگانه کاشا باشد *

باب دوم

قطعه

مقاب - ای پارسا! روی از گنهگار - بخشایندگی در وی نظر کن *
اگر من ناجوانمردم بگردار - تو بر من چون جوانمردان گذر کن *

حکایت ۴۰

طائفه رندان بخلاف و انکار درویشان بدر آمدند و سخنان ناسزا گفتند و درویشی را بزدند *
از بی طاقتی شکایت پیش پیر طریقت برد - که چنین حالتی بر من رفت * گفت -
ای فرزند! خرقة درویشان جامه رِضاست * هر که درین کسوت تحمل نمرادی نکند -
مدعی است - و خرقة بر وی حرام *

فرد

دربای فراوان نشود تیره بسنگ - عارف که برنجد تنک آبست هنوز *

قصیده

گر گزندت رسد - تحمل کن - که بعفو از گناه پاک شوی *
ای برادر! چو عاقبت خاکست - خاک شو پیش از آن که خاک شوی *

حکایت ۴۱ منظومه

این حکایت شنو - که در بغداد - رایت و پرده از خلاف افتاد *
رایت - از رنج ره و گرد رکاب - گفت با پرده از طریق عتاب -
من و تو هر دو خواجه تاشانیم - بنده بارگاه سلطانییم *
من ز خدمت دمی نه آسودم - گاه و بیگاه در سفر بودم *
تو نه رنج آزموده نه حصار - نه بیابان و راه و گرد و غبار *
قدم من بسعی پیشترست - پس چرا قربت تو بیشترست ؟
تو بر بندگان مه روئی - با کنیزان یاسمین بوئی *
من فتاده بدست شاگردان - بسفر پای بند و سرگردان *
گفت - من سر بر آستان دارم - نه - چو تو - سر بر آسمان دارم *
هر که بیهوده گردن افرازد - خویشتن را بگردن اندازد *
سعدی افتاده ایست آزاده - کس نیاید بجنک افتاده *

چو رخت مملکت بر بست خواهی - گدائی خوشترست از پادشاهی *
 ظاهر درویشان جامه زنده است و موی سُرده - و حقیقت آن دل زنده و نفس مرده *
 قطعه

نه آن که بر سر دعوی نشیند از خلقي - و گر خلاف کنند او بجنّت بر خیزد -
 که گر ز کوه فرو غلظد آسیا سنگی - نه عارفست که از راه سنگ بر خیزد *
 طریق درویشان ذکرست و شکر و خدمت و طاعت و ایثار و قناعت و توحید و توکل
 و تسلیم و تحمل * هر که بدین صفتها موصوفست - بحقیقت درویشست - اگرچه در
 قباست * اما هرزه گردی - بی نمازی - هوا پرستی - هوس بازی - که روزها بشب
 آرد در بند شهوت - و شبها روز کند در خواب غفلت - و بخورَد هر چه در میان آید -
 و بگوید هرچه بر زبان زاید - زندقست - اگر چه در عباسست *

قطعه

ای درونت برهنه از تقوی! - کز برون جامه ریا داری!
 پرده هفت رنگ را نگذار تو که در خانه بوریا داری *

مثنوی

دیدم گل تازه چند دسته بر گنبدی از گیاه بسته *
 گفتم - چه بود گیاه ناچیز تا در صف گل نشیند او نیز؟
 بگریست گیاه و گفت - خاموش - صحبت نکند کرم فراموش *
 گر نیست جمال و رنگ و بویم - آخر نه گیاه باغ اویم؟
 من بنده حضرت کریم - پرورده نعمت قدیم *
 گر بی هنرم و گر هنرمند - لطفست اُمیدم از خداوند *
 با آن که بیاعتی ندارم - سرمایه طاعتی ندارم -
 او چاره کار بنده داند - چون هیچ وسیلتی نماند *
 رسم نیست که مالکان تحریر آزاد کنند بنده پیر *
 ای بار خدای عالم آرای! - بر بنده پیر خود ببخشی!
 سعدی! ره کعبه رضا گیر! - ای مرد خدا - ره خدا گیر!
 بد بخت کسی که سر بقابد زین در - که دری دگر نیابد *

باب دوم

حکایت ۱۴۰ منظومه

پیر مردی لطیف در بغداد دخترک بکفش دوزی داد *
 مردک سنگدل چنان بگزید لب دختر - که خون زو بچکید *
 بامدادان پدر چنان دیدش - پیش داماد رفت و پرسیدش -
 کای فرومایه ! این چه دندانست ؟ چند خئی لبش ؟ نه آندانست !
 بمزاحمت نگفتم این گفتار - هرل بگذار و جد ازو بر دار -
 خوی بد در طبیعتی که نشست - نرود تا بروز مرگ از دست *

حکایت ۱۴۱

فقیهی دختری داشت - بغایت زشت روی - بحد زنان رسیده - و با وجود جهاز و
 نعمت بسیار کسی بمناکحت او رغبت نمی کرد *

بیت

زشت باشد دبیقی و دیبا - که بود بر عروس نا زیبا *
 فی الجملة بحکم ضرورت با ضربی عقد نکاحش بستند * آورده اند که در آن تاریخ
 حکیمی از سراندیپ آمده بود - که دیدهای نا بینایان را روشن کردی * فقیهرا گفتند -
 چشم داماد را چرا علاج نمی کنی ؟ گفت - می ترسم که بیضا شود و دختر مرا طلاق
 دهد *

مصرع

شوی زن زشت روی نابینا به *

حکایت ۱۴۲

پادشاهی بدیده استحقار در طائفه درویشان نظر کرد * یکی از آن میان بفرست
 دانست * گفت - ای ملک ! ما درین دنیا بجیش از تو کمترین - و بعیش خوشتر -
 و بمرگ برابر - و در قیامت - انشا الله - بهتر *

مثنوی

اگر کشور کُشائی کامرانست - و گر درویش حاجتمند ناتست -
 در آن حالت که خواهند این و آن مرد - نخواهند از جهان بیش از کفن برد *

باب سوم در فضیلت قناعت

حکایت ۱

خواهنده مغربي در صفِ بزازانِ حلب میگفت - اي خداوندانِ نعمت ! اگر شما اِناصاف بودي و مارا قناعت - رسمِ سُوال از جهان بر خاستي *
قطعه

اي قناعت ! توانگرم گردان - که وراي تو هيچ نعمت نيست *
کُنْجِ صَبْرِ اِختيارِ لُقمانست * هرکرا صبر نيست حِکمت نيست *

حکایت ۲

دو اميرزاده بودند در مصر * يکي عِلْمِ آموختي و ديگري مال اندوختي * اين علامهٔ
عُمر شد و آن عزيزِ مصر * پس توانگر بچشمِ حقارت در فقيه نظر کرد و گفت - من
بسطنت رسيدم و تو همچنان در مسکنت بماندي * گفت - اي برادر! شکرِ نعمتِ
باري تعالي مرا مي بايد گفتن - که ميراثِ پيغمبران يافتم - يعني عِلْم - و تو ميراثِ
فِرْعَوْن - يعني مُلکِ مصر *

مثنوي

من آن مورم - که در پايام بمالند - نه زنبورم - که از نيشم بنالند *
چگونه شکرِ اين نعمت گذارم ؟ که زورِ مردم آزاري ندارم *

حکایت ۳

درويشي را ديدم که در آتشِ فاقه ميسوخت - و خِرَقه بر خِرَقه ميدوخت - و تسکينِ
خاطرِ خود را میگفت

بيت

بناي خُشکِ قناعت کُنيم و جامهٔ دلق - که بارِ محنتِ خود به زِ بارِ مَنّتِ خلق *

حکایت ۱۴۷

حکیمی را پرسیدند - که از شجاعت و سخاوت کدام فاضلترست ؟ گفت - هر کرا سخاوتست - بشجاعت حاجت نیست *

بیت

نیش‌تست برگورِ بهرامِ گور - که دستِ کرم به زبازوی زور*
گرفتیم عالمِ بمردی و زور - و لیکن نبردیم با خود بگور*

قطعه

نماید حاتمِ طائی - و لیل تا بآبد بماند نامِ بلندش به نیکوی مشهور*
زکوة مالی بدر کن - که فضل زرا - چو باغبان ببرد - بیشتر دهد انگور*

باب سوم

بیت

خوردن برای زیستن و ذکر کردنست - تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست *

حکایت ۶

دو درویش خراسانی در مُلازمتِ صحبتِ یکدیگر سیاحت کردند * یکی ضعیف بود - که روزه داشتی و بعد از دو شب افطار کردی - و دیگری قوی - که روزی سه بار خوردی * قضا را بر در شهری بتهمتِ جاسوسی گرفتار آمدند - و هر دورا حبس کردند و در زندان بگل بر آوردند * بعد از دو هفته معلوم شد که بی گناه اند * در بُکشادند - قوی را دیدند مُرده و ضعیف جان سلامت بُرده * درین عجب ماندند * حکیمی گفت - اگر برخلافِ آن بودی تعجب بودی - زیرا که این بسیرِ خوار بود - طاقتِ بی نوائی نیاورد و سختی هلاک شد - و آن دیگر خوشتر دار بود - بر عادتِ خود صبري کرد و سلامت ماند *

قطعه

چو کم خوردن طبیعت شد کسی را - چو سختی پیشش آید - سهل گیرد *
و گر تن پرورست اندر فراخی - چو تنگی بیند - از سختی بمیرد *

بیت

تنور شکم دم بدم تافتن مصیبت بود روزِ نا یافتن *

حکایت ۷

یکی از حکما پسر را نهي کردی از خوردنِ بسیار - که سیری شخص را رنجور کند * گفت - ای پدر! گرسنگی مردم را بکشد * نشنیده؟ که ظریفان گفته اند - که بسیری مُردن به که بگرسنگی جان سپردن * پدر گفت - اندازه نگهدار * قَوْلُهُ تَعَالَى - کُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا *

بیت

نه چندان بخور که دهانت بر آید - نه چندان که از ضعف جانت بر آید *

باب سوم

کسی گفتش - چه نشینی؟ که فلان در این شهر طبعی کریم دارد و کرمی عمیم - میان بخدمت آزادگان بسته است و بر در دلبا نشسته - اگر بر صورت حالت چنانکه هست و قوف یابد - پاس خاطر عززت را منت دارد و غنیمت شمارد * گفت - خاموش - که در گرسنگی مردن به که حاجت پیش کسی بردن *

قطعه

هم رُقعۀ دوختن به و الزامِ گنجِ صبر - کز بهر جامه رقعۀ بر خواجگان نوشت *
حقاً - که با عقوبتِ دوزخ برابری رفتن بپایِ مردی همسایه در بهشت *

حکایت ۴

یکی از ملوک عجم طبیبی حاذق بخدمتِ مُصطفی (صلی الله علیه و سلم) فرستاد * سالی در دیارِ عرب بود - کسی بتجربتی پیش او نیامد و مُعالجَتی نخواست * روزی پیش پیغمبر (صلی الله علیه و سلم) آمد و گله کرد - که مرا برای معالجتِ اصحاب فرستاده اند و کسی در این مُدتِ التَّفاتی نکرد - تا خدمتی - که بر این بنده مُعین است - بجای آورد * رسول صلعم فرمود - که این طائفه را طریقی است - که تا ایشان را گرسنگی غالب نشود - چیزی نخورند - و هنوز اشتها باقی بود که دست از طعام بدارند * حکیم گفت - موجبِ تندرستی همیذست * زمینِ خدمت ببوسید و برفت *

مثنوی

سخن آنکه کند حکیم آغاز - یا سر انگشت سوی لُقمه دراز -
که ز ناگفتنش خلل زاید - یا ز ناخوردنش بجان آید -
لاجرم حکمتش بود گفتار - خوردنش تندرستی آرد بار *

حکایت ۵

سیرتِ اَرشدیر بابکان آمده است - که حکیمِ عرب را پرسید - که روزی چه مقدار باید خورد؟ گفت - صد درم سنگ کفایت کند * گفت - این مقدار چه قوت دهد؟ حکیم گفت - هَذَا الْمِقْدَارُ يَحْمِلُكَ وَمَا زَادَ عَلَي ذَٰلِكَ فَانْتَ حَامِلٌ - یعنی - این قدر آرد - و هرچه بر این زیاده کنی تو حمالِ آنی *

حکما گفته اند - اگر آبِ حیاتِ فروشند - فی المثل - بآبِ روی - دانا بخرد - که مُردنِ بِلَعَلَّتْ به از زنده گانی بَدَلَّتْ *

بیت

اگر حَفْظَل خوری از دستِ خوشخوی - به از شیرینی از دستِ تَرُش روی *

حکایت ۱۱

یکی از علما خورنده بسیار داشت و کفایِ اندک * با یکی از بزرگان - که حُسْنِ ظَنِّ بلیغ در حق او داشت - حالِ خود بگفت * روی از توقُّعِ او درهم کشید - و تعرضِ سَوَّال از اهلِ ادب در نظرش قبیح آمد *

قطعه

ز بخت روی تَرُش کرده پیشِ یارِ عزیز مَرَو - که عیشِ بُرُو نیز تلخ گردانی *
بحاجتی که روی تازه رو و خندان باش - فرو نه بندد کاری کُشاده پیشانی *
آورده اند - که در وظیفه او زیادت کرد و از ارادت کم * پس از چند روز چون بر قرار معهودش ندید - گفت -

بیت

بِئْسَ الْمَطَاعِمُ حِينَ الذَّلِّ يَكْسِبُهَا - الْقِدْرُ مَنْصَبٌ وَالْقَدَرُ مَحْفُوضٌ *

بیت

نامم افرو و آبِ رویم کاست * بی نَوَکَی به از مَذَلَّتِ خواست *

حکایت ۱۲

درویشی را ضرورتی پیش آمد * کسی گفتش - فلان نعمتی بی قیاس دارد - اگر بر حاجتِ تو وُقُوفِ یابد - همانا که در قضا آن توقُّف روا ندارد * گفت - من او را نمی دانم * گفت - مَنَّتْ رهبری کنم * دستش گرفت و بمنزلِ آن شخص درآورد * درویش یکی را دید لب فرو هشته - و ابرو بهم کشیده - و تَنَد و ترش نشسته * بر گشت و سخن نگفت * یکی گفتش ؟ چه گفتی - و چه کردی ؟ گفت - عطای او بِلَقَائِی او بخشادم *

باب سوم

قطعه

با آن که در وجودِ طعامست حظّ نفس - رنج آورد طعام که بیش از قدر بود *
گر گلشکر خوری بتکلف - زیان بود - ورنه نان خشک دیر خوری - گلشکر بود *

حکایت ۸

رنجوری را گفتند - که دلت چه میخواهد؟ گفت - آنکه دلم چیزی نخواهد *

بیت

معدّه چو پیر گشت و درون درد خاست - سود ندارد همه اسباب راست *

حکایت ۹

بقالی را درمی چند بر صوفیان گرد آمده بود * هر روز مطالبه کردی و سخنهای با خوشنوت
گفتی * اصحاب از تعنّت او خسته خاطر همی بودند - و جز تحمل چاره
نبود * صاحب دلی بشنید - بخندید ، گفت - نفس را وعده دادن بطعام آسانتر
ست که بقال را بدرم *

قطعه

ترک احسانِ خواجه اولیتر کاحتمالِ جفای بوابان *
بتمنای گوشت مردن به که تقاضای زشتِ قصابان *

حکایت ۱۰

جوانمردی را در جنگِ تاتار جراحتی هولناک رسید * کسی گفتش - فلان بازرگان نوشدارو
دارد - اگر بخواهی - باشد که قدری بدهد * و گویند که آن بازرگان به بخل چنان معروف
بود که حاتم طائی بسخا *

بیت

گر بجای نانش اندر سفره بودی آفتاب - تا قیامت روز روشن کس ندیدی در جهان *
جوانمرد گفت - نوشدارو از وی نخواهم - که بدهد یا ندهد - اگر دهد - منفعت کند و
نکند * باری خواستن ازو کشنده است *

بیت

هر چه از دُنوان بمنّت خواستی - در تن افروزی و از جان کاستی *

حکایت ۱۴

حاتم صَدِی را گفتند: - از خود بزرگِ همت تر در جهان کسی دیده؟ گفت - بلی - روزی چهل شتر قربان کرده بودم و اُمّرای عرب را طلب نموده - ناگاه بحاجتی بگوشه صحرا رفتم - خر کشی را دادم پُشته خار فراهم آورده - گفتم - بمهمانی، حاتم چرا نرَوی؟ که خلقي بر سَماطِ او گرد آمده اند * گفت -

بیت

هر که من از عملِ خویش خورَد - مِنّتِ حاتمِ طائي نَبَرَد *
مردِ او را بهمت و جوانمردی برتر از خود دیدم *

حکایت ۱۵

موسى (علیه السلام) درویشی را دید که از برهنگی بزرگ اندر شده * گفت - ای موسی! دُعا کن تا حق تعالی مرا کفانی دهد * موسی دعا کرد و برفت * پس از چند گاهی دیدش گرفتار و خلقي بر او گرد آمده * گفت - این را چه حالتست؟ گفتند - خمر خورده است و عَرَبده کرده و یکی را کُشته - اکنون قِصاص فرموده اند * شعر
گُرَبهٔ مَسکین - اگر برداشتی - تُخَمِ کُنْجَشک از جهان برداشتی *

شعر

عاجز - باشد که دستِ قُدرت یابد - بر خیزد و دستِ عاجزان بر تابد *
موسى (علیه السلام) بحکمتِ جهان آفرین اقرار کرد و از تجاسرِ خویش استغفار * قَالَ اللَّهُ تَعَالَى - وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ *

شعر

مَاذَا أَخَاصَكَ يَا مَغْرُورُ! فِي الْخَطَرِ - حَتَّى هَلَكْتَ؟ فَلَيْتَ النَّمْلُ لَمْ تَطِرْ!

نظم

سِفله - چو جاه امد و سیم و زرش - سِیلی خواهد بحقیقت سرش *
آن نه شنیدی که حکیمی چه گفت؟ مَور همان به که نباشد پرش *

باب سوم

قطعه

مهر حاجت بنزدیک ترش روی - که از خوی بدش فرسوده گردی *
اگر گوئی - غم دل با کسی گوی - که از رویش بنقد آسوده گردی *

حکایت ۱۳

سالی در اسکندریه خشک سالی پدید آمد - چنانکه عنانِ طاقتِ درویشان از دست
رفته بود - و درهائی آسمان بر زمین بسته - و فریادِ اهلِ زمینِ باسماں در پیوسته *

قطعه

نماید جاتور از وحش و طیر و ماهی و مور - که بر فلک نشد از نا مرادی افغانش *
عجب که دودِ دلِ خلق جمع می نشود - که ابر گردد و سیلابِ دیده بارانش *
در چنین سالی مُخَنَّثی (دور از دوستان! که سخن در وصفِ او گفتن ترکِ
دبست - خاصه در حضرتِ بزرگان - و بطریقِ اِهمال از آن در گذشتن هم نشاید
که طائفه بر عجزِ گوینده حمل کنند * برین دو بیتِ اِختِصار کردم *

قطعه

تقري گر کُشد مُخَنَّث را - تقریرا عوض نباید کُشت *
چند باشد چو جسرِ بغدادش - آب در زیر و آدمی بر پشت ؟
اندکی دلیلِ بسیاری بود و مشتی نمونه خرواری * چنین شخصی - که طرفی از نعتِ
او شنیدی - در آن سال نعمتِ بیکران داشت - تنگدستانرا زر و سیم دادی ؛
مُساویرِ سفره نهادهای * گروهی درویشان - که از جورِ فاقه بجان آمده بودند - آهنگِ
دعوتِ او کردند و بمن مشاورت آوردند - سر از موافقتِ ایشان باز زدم و گفتم -

قطعه

نخورد شیرنیم خورده سگ و در بسختی بمیرد اندر غار *
تن به بیچارگی و گرسنگی بیه - و دست پیش سِفله مدار *
گرفردون شود بنعمت و جاه - بی هنر را بهیچ کس شمار *
پرنیان و نسیم بر نا اهل لاجورد و طلاست بر دیوار *

حکایت ۱۸

هرگز از جورِ زمانِ فزایدۀ بودم - و از گردشِ آسمانِ رویِ در هم نکشیده - مگر وقتی که
 بایم برهنه بود و استطاعتِ پایِ پوشی نداشتیم * بجامعِ کوفه در آمدیم دلتنگ - یکی را
 دیدم که پای نداشت - شکرِ نعمتِ حق بجای آوردم و بر بی کفشی صبر کردم *
 قطعه

مرغِ بریانِ بچشمِ مردمِ سیر کمتر از برگِ ترّ بر خونتست -
 و آنکه را دستگاه و قدرت نیست - شلغمِ پخته مرغِ بریانست *

حکایت ۱۹

یکی از ملوک با تقي چند از خاصانِ در شکارگهی بنوستان از شهر دور افتاد * شب
 در آمد - از دور دهی دیدند ویران و خانهٔ دهقانی در آن * ملک گفت - شب
 آنجا رویم تا زحمتِ سرما کمتر باشد * یکی از وزرا گفت - لائقِ قدرِ بلندِ پادشاه نباشد
 بخانهٔ دهقانی رکبکِ التجا کردن - همین جای خیمه زنیم و آتش بر فروزیم * دهقانرا
 خبر شد - ما حضری ترتیب کرد - و پیشِ سلطان حاضر آورد - و زمینِ خدمت
 ببوسید و گفت - قدرِ بلندِ سلطان بنزول کردن در خانهٔ دهقان نازل نشدی - و لیکن
 نخواستند تا قدرِ دهقان بلند شود * ملک را سخن او مطبوع آمد - شبانگاه بمنزل او
 نزول کرد * دهقان خدمتِ پسندیده کرد * بامدادان ملک باو خلعت و نعمت داد *
 شنیدیم که قدمی چند در رکابِ سلطان میرفت و میگفت -

قطعه

ز قدر و شوکتِ سلطان نگشت چیزی کم - از التفاتِ بهمنِ سرایِ دهقانی -
 کلاهِ گوشهٔ دهقان بافتاب رسید - که سایه بر سرش نگند خون تو سلطانی *

حکایت ۲۰

گدای را حکایت کنند - که نعمتِ وافر اندوخته بود * یکی از پادشاهان گفتش - می
 نماید که مالِ بیکران داری - به برخی از این مارا دستگیری کن - که مہمی بیش آمده
 است - چون ارتفاعِ پرسد وفا کرده شود * گفت - ای خداوندِ روی زمین! لائقِ قدر

باب سوم

حکمت

پدر را عسل بسیارست - اما پسر گرمی دارست *

بیت

آن کس که توانگرت نمیکرداند - او مصلحت تو از تو به میداند، *

حکایت ۱۶

اعرابی را دیدم - در حلقه جوهریان بصره حکایت می کرد - که وقتی در بیابانی راه گم کرده بودم و از زاد با من چیزی نمانده - دل بر هلاک نهادم * ناگاه کیسه ی منم پُر از مروارید - که هرگز آن ذوق و شادی فراموش نکند - که پنداشتم که گندم بریانست یا رزق - و باز - آن تلخی و ناامیدی - چون معلوم کردم که مرواریدست *

قطعه

در بیابان خشک و ریگ روان تشنه را در دهان چه دُر چه صدف *
مرد بی توشه - کافران از پای - در کمر بند او چه زر چه خرب *

حکایت ۱۷

یکی از عرب در بیابان از غایت تشنگی می گفت -

شعر

يَا لَيْتَ قَبْلَ مَدَيْتِي - يَوْمًا أَفْزُ بِمَدَيْتِي -
نَهَرٍ تَلَاظَمَ رُكْبَتِي - فَاطْلُ أَمَلًا قَرِيبِي *

همچنین در قاع بسیط مسافری راه گم کرده - و قوت و قوتش باخر آمده - و درمی چند بر میان داشت * بسیار بگردید - راه بجایی نبرد و بسختی هلاک شد * طاقه رسیدند - درسهارا دیدند پیش رویش نهاده و برخاک نیشته -

قطعه

گر همه زر جعفری دارد - مرد بی توشه بر نگیرد کام *
در بیابان فقیر گرسنه را شلغم بخته به ز نقره خم *

نظم

آن شنیدستی که وقتی تاجری در بیابانی بیفتاد از سُتور -
گفت - چشم تنگ دنیا دارا یا قناعت پُر کند یا خاکِ گور *

حکایت ۲۲

مالداري را شنیدم که به بخل چنان معروف بود که حاتم طائي بسخا * ظاهرِ حالش بنعمتِ
دنیا آراسته - و خستِ نفس در نهادش همچنان متمکن تاججائي که ناي را بجاني از دست
نداده - و گربه ابو هريره را بلقمه نواختي - و سگ اصحاب کَهف را اسخواني نینداختي *
في اجملة کسی خانه او را ندیدی در کُشاده - و سُفره او را سر کُشاده *

بیت

درویش بجز بوي طعامش نشمیدی - مرغ از پس نان خوردن او ریزه نچیدی *
شنیدم که بدریای مغرب راهِ مصر بر گرفته بود و خیالِ فرعونِ در سر کرده * بادی
مُخالفِ گردِ کشتی بر آمد - و دریا در جوش آمد * حتّی اِذَا ادْرَکَ الْفَرَقَ -

بیت

با طبعِ ملوک چه کند دل که نسازد ؟ شرطه همه وقتی نبود لائقِ کشتی -
دستِ دعا بر آورد و فریادِ بی فائده کردن گرفت - فَإِذَا رَكَبُوا فِي الْفُلِّ دَعَوْا اللَّهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ *

بیت

دستِ تضرع چه سود بندهٔ محتاج را ؟ وقتِ دعا بر خدا و وقتِ کرم در بن *
قطعه

قطعه

از زر و سیم راحتی برسان - خویشان هم تمتعی بر گیر *
و آنکه این خانه از تو خواهد ماند - خشتی از سیم و خشتی از زر گیر *
آورده اند که در مصر اقاربِ درویش داشت * بعد از هلاکِ او ببقیتِ مالِ او توانگر
شدند و جامه‌های کهنه بمرگ او بدریدند - و خز و دمیاطی ببریدند * هم در آن هفته
بکی را دیدم از ایشان بر باد پائی روان و غلامی در پیِ کوان * با خود گفتم -

بزرگواری نباشد دست بمالِ چون من گدای آلوده کردن - که جو جو بگدائی فراهم آورده ام * گفت - غمی نیست - که بتاتار میدهم - الْحَدِيثَاتُ لِلْحَبِيثِينَ *

بیت

قَالُوا عَجِبِينَ الْكَلْسَ لَيْسَ بِطَاهِرٍ قَلْنَا نَسَدُ بِهِ شُقُوقَ الْمَبْرُزِ *

بیت

گر آب چاهِ نصرانی نه پاکست - جهودِ مرده میشوئی - چه باکست ؟ شنیدم که سراز فرمانِ ملک باز زد و حُجَّت پیش گرفت و شوخ چشمی نمود * ملک فرمود تا مضمونِ خطاب را بر جزو و توبیخ از وی مُستخلص کردند *

مثنوی

بلطافت چو بر نیاید کار - سر بی حرمتی کشد ناچار *
هر که بر خویشتن نبخشاید - گر نبخشد کسی برو شاید *

حکایت ۲۱

بازرگانی را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتکار * شبی در جزیره کیش مرا بحجره خویش برد و همه شب نیارامید از سخنهای پربشان گفتن - که فلان انبارم بترکستانست - و فلان بضاعت بهندوستان - و این قبائل فلان زمینست - و فلان مال را فلان کس ضمین * گاه گفتمی که خاطر اسکندریه دارم - که هوایش خوشست - و باز گفتمی - نی - دریای مغرب مشوشست * سعدیا - سفری دیگر در پیشست * گر آن کرده شود - بقیَّتِ عمر بگوشه بنشینم * گفتم - آن کدام سفرست ؟ گفت - گوگرد پارسی بچین خواهم بردن - که شنیدم قیمتِ عظیم دارد - و از آنجا کاسه چینی برم - و دیبای رومی بهند - و یولادِ هندی بحلب - و آبگینه حلبی به یمن - و بردِ یمانی بیارس - از آن پس ترکِ سفر کنم و بدکانی نشینم * چندانی ازین مایخولیا فرو گفت که بیش طاقتِ گفتنش نماند * گفت - ای سعدی ! تو هم سخنی بگویی از آنها که دیدی و شنیدی * گفتم -

حکایت ۲۵

بله‌ی را دیدم خلعتی نمین در بر و مرکبی تازی در زیر و قصبی مصری بر سر * کسی
گفت - سعدی ! چگونه می‌بینی این دیبای معلّم بر این حیوان لا یعلّم ؟ گفتم -
خطی زشتست که باب زر نوشتست *

شعر

قَدْ شَابَهُ بِالْوَرَى حِمَارٌ عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارُ *

قطعه

بادمی نتوان گفت مدد این حیوان - مگر دُراعه و دستار و نقّش بیرونش
بگرد در همه اسبابِ ملّکِ هسنی او - که هیچ چیز نیایی حلال جز خونس *

قطعه

شریف - اگر مُتَضَعِّف شود - خیال مبد - که پایگاهِ بلندش ضعیف خواهد شد *
ور آستانهٔ سیمین بمیخ زر کوبند - گمان مبر که یهودی شریف خواهد شد *

حکایت ۲۶

دُزدی گدای را گفت - شرم نداری که از برای جوی سیم دست پیشِ هر لئیم دراز
میکنی ؟ گفت -

بیت

دستِ دراز از یی یك حبهٔ سیم به که بُرند بدانگی دو نیم *

حکایت ۲۷

مُشت زنی را حکایت کنند - که از دهرِ مُخَالَفِ بَغْان آمده بود - و از حلقِ فراخ و
دستِ تنگ بجان رسیده * شکایت پیشِ پدر بُرد و اجازت خواست که عزمِ
سفر دارم - مگر بقوّتِ بازو کامی فرا چنگ آرم *

بیت

فضل و هنر ضائعست تا ننمایند - عود بر آتش نهند و مُشک بسایند *
پدر گفت - ای پسر ! خیالِ مُحال از سر بدر کن - و پای قناعت در دامنِ سلامت
کش - که بزرگان گفته اند - دولت نه بکوشیدنست - چارهٔ آن کم جوشیدنست *

باب سوم

قطعه

وَه - که گر مُرده باز گردیدی بمیان قبیلَه و پیوند -

رَد میراث سخت تر بودی وارثانرا ز مرگِ خویشاوند *

بسابقه معرفتی که در میان ما بود آستینش گرفتم و گفتم -

بیت

بخور - ای نیک سیرت سره مرد ! کان نگون بخت گرد کرد و نخورد *

حکایت ۲۳

صیادی ضعیف را ماهی قوی در دام افتاد * طاقِ صَبْطِ آن نداشت - ماهی برو

غالب آمد و دام از دستش در ربود و برفت * متحیر شد و گفت -

قطعه

شد غلامی که آبِ جو آرد - آبِ جو آمد و غلام ببرد *

دام هر بار ماهی آوردی - ماهی این بار رفت و دام ببرد *

دیگر صیادان دروغ خوردند و ملامتش کردند - که چنین صیدی در دامت افتاد و

نترانستی نگاه داشتن ! گفت - ای برادران ! چه توان کرد ؟ مرا روزی نبود و ماهی را

همچنان روزی مانده بود - و حکما گفته اند - صیادِ بی روزی در دجله ماهی نگیرد -

و ماهی بی اجل بر خُشکی نمیرد *

بیت

صیاد نه هر بار شکاری ببرد - باشد که یکی روز پلنگش بدرد *

حکایت ۲۴

دست و پا بُریده هزار پائی را بُگشت * صاحبِ دلی برو بگذشت و گفت - سُبْحان الله !

آنکه با هزار پای که داشت - چون اجلش فرا رسید - از بی دست و پای بنوانست

گُریخت *

مثنوی

چو آید ز بی دشمن جان ستان - به بندد اجل پای مرد دوان *

در آن دم که دشمن پیاپی رسید - کمان کیانی نباید شید *

باب سوم

سوم - خوبروئي - که درونِ صاحبِ دِلان بِمُخَالَطَتِ او مایل کند - که بزرگان گفته اند -
که اندکی جمال به از بسیاری مال و روی زیبا مرهم دل‌های خسته است و کلید درهای
بسته - لا جرم صحبتش را غنیمت شمرند و خدمتش را مَنّت دارند *

قطعه

شاهد آنجا که رَوَدِ عِزّت و حُرْمَت بیند - و برانند بقرش پدر و مادرِ خویش *
پرِ طائوس در آوازیِ مصاحف دیدم - گفتم - این منزلت از قدرِ تو می بینم بیش *
گفت - خاموش! هر آن کس که جمالی دارد - هر کجا پای نهد دست دارندش پیش *

نظم

چون در پسر موافقت و دلبری بود - اندیشه نیست گر پدر از وی بری بود *
او گهرست * گو - صدق اندر میان مبادش ! دُرِ یتیم را همه کس مُشتري بود *
چهارم - خوش آوازی - که به حنجرهٔ داوودی آب از جریان و مرغ از طیران باز دارد *
پس بوسیلَتِ این فضیلتِ دلِ مردمان صید کند - و اربابِ معنی بُمُنادِمَتِ او
رغبت نمایند *

شعر

و سَمِعِي إِلَيَّ حُسْنَ الْأَغَانِي - مَنْ ذَا الَّذِي جَسَّ الْمَغَانِي *

قطعه

چه خوش باشد آوازِ نرم و خزنِ بگوشِ حریفانِ مستِ صبح *
به از رویِ زیباست آوازِ خوش - که آن حَظِّ نَفْسِ ست و این قُوَتِ روح *
پنجم - پیشه‌وری - که بسعیِ بازو کفایِ حاصل کند - تا آبِ رویش از بهرِ نان ریخته
نشود - که خردمندان گفته اند -

قطعه

گر بغریبی رَوَد از شهرِ خویش - سختی و محنت نبردِ پارهٔ دوز *
ور بخرابیِ فِتد از مملکت - گُرسنهٔ خُسپدِ مِلکِ نیمِ روز *
چنین صفتها که بیان کردم در سفر موجبِ جمعیتِ خاطرست و داعیهٔ طیب

باب سوم

بیت

کس نتواند گرفت دامن دولت بزور - کوشش بی فائده است و سیه بر ابروی کبر *

بیت

اگر بهر سر مویت دو صد هنر باشد - هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد *

بیت

چه کند زورمند و ازون بخت ؟ بازوی بخت به که بازوی سخت *
پسر گفت - ای پدر ! فوائد سفر بسیارست - و عوائد آن بیشمار - از نزهت خاطر و
جبر منافع و دیدن عجائب و شنیدن غرائب و تفریح بندگان و مجاورت خلایق و تحصیل
جاه و علم و ادب و مزید مال و مکنات و معرفت یاران و تجربت رورگاران - چندان
سالکان طریقت گفته اند -

قطعه

تا بدوکان خانه در گروی هرگز - ای خام ! آدمی بشوی *
برو - اندر جهان تفرج کن - پیش از آن روز که جهان بیروی *
پدر گفت - ای پسر ! منافع سفر - برین نمط که گفتی - بسیارست - لیکن مستم پنج
طائفه راست - نخستین بازرگانی - که با وجود نعمت و مکنات و غلامان و کنیزان
دلاویز و شاگردان چابک و تیز هر روز شهری و هر شب بمقامی و هر دم بتفرجگاهی از
نعیم دنیا متمتع شود *

قطعه

منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست - هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت *
و آنرا که بر مزار جهان نیست دسترس - در زاد بوم خویش غریبست و ناشناخت *
دوم - عالمی - که بمنطق شیرین و کلام نمکین و قوت فصاحت و مایه بلاغت هر جا
که رود بخدمتش اقدام نمایند - و هر جا که نشیند اکرام کنند *

قطعه

وجود مردم دانا مثال زرو طلاست - که هر جا که رود قدر و قیمتش دانند *
بزرگ زاده نادان بشهروا ماند - که در دیار غریبش بهیچ نستانند *

زبانِ ثنا بر کشود * چندانکه زاری کرد یاری نکردند * ملّاح بی مروت ازو بخنده بر
گردید و گفت -
شعر

بی زر نتوانی که کنی بر کس زور - گر زر داری - بزور محتاج نه *

شعر

زر نداری - نتوان رفت بزور از دریا * زور ده مرد چه باشد؟ زریک مرد بیار *
جوانرا دل از طعنه ملّاح بهم بر آمد * خواست ازو انتقام کشد * کشتی رفته بود * آواز
داد - که اگر بدین جامه که پوشیده ام قناعت میکنی دریغ نیست * ملّاح طمع در
جامه کرد و کشتی باز گردانید *

بیت

بدوزخ شرة دیده هوشمند * در آرد طمع مرغ و ماهی ببند *
چندانکه دست جوان بریش و گریبان ملّاح رسید او را بخود در کشید و بی محابا فرو
گفت * یارانش از کشتی بدر آمدند که پشتی کنند * درشتی دیدند - پشت
بگردانیدند * جز این چاره ندانستند که بمصالحت گرایند و باجرت مسامحت نمایند *

مثنوی

چو پر خاش بینی - تحمل بیار - که سهلی به بندد در کار زار *
لطف کن آجا که بینی ستیز - نبود قهر نرم را تیغ تیز *
بشیرین زبانی و لطف و خوشی توانی که پیلای بموئی کشتی *
بعد از ماضی در قدمش افتادند - و بوسه چند بنفاق بر سر و چشمش دادند - و بکشتی
در آوردند - و روان شدند * تا برسیدند بستونی که از عمارت یونان در آب ایستاده
بود - ملّاح گفت - کشتی را خللی هست - یکی از شما - که زور آورتر باشد - بدین ستون
بر رود و خطام کشتی بگیرد - تا از عمارت عبور کنیم * جوان بغرور دلاوری که در سر
داشت از خصم دل آزاده نیندیشید - و قول حکمارا کار نبست که گفته اند - هر
کرا رنجی رسانیدی - اگر در عقب آن صد راحت رسانی - از پاداش آن یک رنج
ایمن مباش - که پیگان - اگرچه از جراحت بدر آید - آزار آن در دل بماند *

باب سوم

عیش - و آنکه ازین جمله بی بهره است - بخِیالِ باطل در جهان بَرود و دیگر کسش نام و نشان نبرد و نشَنود *

قطعه

هر آنکه گردشِ گیتی بکین او برحاست - بغیر مصلحتش رهبری کند ایام *
 کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید - قضا همی بردش تا بسوی دانه و دام *
 پسر گفت - ای پدر! قولِ حکمارا چه گونه مخالفت کنم؟ که گفته اند - رزق - اگرچه مقسومست - اما باسبابِ حصولِ آن تعلق شرطست - و بلا - اگرچه مقدورست - از ابوابِ دخولِ آن حذر واجب

قطعه

رزق هر چند بی گمان برسد - شرط عقلست جُستن از درها *
 گرچه کس بی اجل نخواهد مُرد - تو مَرَو در دهانِ اژدها *
 درین صورت که منم با پیلِ دمان بزنم و با شیرِ ژبان پنجه در افکنم - پس مصلحت آنست که سفر کنم - که ازین بیش طاقتِ بی نوائی نمی آرم *

قطعه

چون مرد بر فُتاد ز جای و مقامِ خویش دیگرچه غم خورد؟ همه آفاق جای اوست
 هر شب توانگری بسرائی همی رود - درویش هر کجا که شب آمد سرای اوست *
 مرد خدا بمشرق و مغرب غریب نیست - هر جا که می رود همه ملکِ خدای اوست *
 این بگفت و پدر را وداع کرد و همت خواست و روان شد و باخویشتن همی گفت -

بیت

هُنرور - چو بختش نباشد بکام - بجائی رود کس ندانند نام *

تا برسید بکنارِ آبی که سنگ از صلابتِ او بر سنگ همی آمد - و خروشش بفرسنگ همی رفت *

بیت

سهمگین آبی که مرغابی درو ایمن نبود - کمترین موجِ آسیاسنگ از کنارش در ربود *
 گروهی مردمان را دید هر یک بقرأه در معبر نشسته * جوانرا دستِ عطا بسته بود *

دزدان - چنان که حکایت کنند - که اعرابی را درمی چند گرد آمده بود - بشب از تشویشِ دزدان تنها در خانه خوابش نمیدرد * یکی را از دوستان پیش خود خواند - تا وحشتِ تنهایی بدیدار او مُنصرف کند * شبی چند در صحبت او بود * چندان که بر درمهاش وقوف یافت - بتمامی ببرد و سفر کرد * بامدادان بدیدندش غریان و گریان * کسی گفتش - حال چیست ؟ مگر آن درمهای ترا دزد یرد ؟ گفت - لا و اللّٰه - بدرقه برد *

قطعه

هرگز ایمن ز یار نه نشستم - تا بدانستم آنچه خصلت اوست *

زخمِ دندانِ دشمنی بترست - که نماید بچشمِ مردم دوست *

یاران ! چه دانید که این هم از جمله دزدان باشد - و بعیاری در میان ما تعبیه شده ؟

تا بهنگامِ فرصت یارنرا خبر کند * مصلحت آن می بینم که مر او را خفته بگذاریم و رخت برداریم * کاروانیانرا تدبیرِ پیر استوار آمد و مهابتی از مشیت زن در دل گرفتند - رخت برداشتند و جوانرا خفته گذاشتند * آنکه خبر یافت که آفتاب بر کفش تافت *

سر بر آورد - کاروانیانرا ندید * بی چاره بسی بگردید و راه بجائی ندانست * تشنه و گرسنه و بی نوا روی بر خاک و دل بر هلاک نهاده میگفت -

بیت

مَنْ ذَا يُحَدِّثُنِي وَ مَرَّ الْعَيْسُ - مَا لِلْغَرِيبِ سِوَيِ الْغَرِيبِ أَنْيْسُ *

بیت

درشتی کند با غریبان کسی - که نا بوده باشد بْغُرَبَتِ بسی *

مسکین درین سخن بود که پسر پادشاهی بصید از لشکریان دور افتاده و بر بالای سرش ایستاده * این سخن بشنید و در هیأتش همی نگریست - دید صورتِ ظاهرش پاکیزه و سیرتِ حالش پریشان * پرسید - که از کجائی ؟ و بدین جایگه چه گونه افتادی ؟

برخی از آنچه بر سر او رفته بود اعادت کرد * ملک زاده را بر حالتِ تباہ او رحمت آمد - خلعت و نعمت داد - و معتمدی با وی فرستاد تا بشهر خویش آمد * پدر بدیدن او شادمانی کرد و بر سلامتِ حالش شکر گذارد * شبانگاه از آنچه بر سر او گذشته

باب سوم

بیت

چه خوش گفت یکتاش با خیلتنش ! چو دشمن خراشیدی ایمن مباحث *

قطعه

مشو ایمن - که تنگ دل گردی چون ز دست دلی بتنگ آید *

سنگ بر باره حصار مزین - که بُرد کز حصار سنگ آید *

چندانکه مقود کشتی بر ساعد پیچید و بر بالای ستون رفت - ملاح زمام از کفش در گسلانید و کشتی براند * بیچاره متکبر بماند * روزی دو بلا و محنت کشید * روز سوم خوابش گریبان گرفت و در آتش انداخت * بعد از شبانروزی دگر بر کنار افتاد - از حیاتش رمقی مانده بود - برگ درختان خوردن گرفت و بیخ گیاهان بر آوردن * تا اندک مایه قوت یافت - سر در بیابان نهاد و همیرفت تا از تشنگی بی طاقت شد * بسر چاهی رسید * قومی بر او گرد آمده بودند و شربت آبی به پیشیزی همی آشامیدند * جوان را چیزی نبود - چندانکه طلب کرد و بیچارگی نمود رحمت نیاوردند * دست تعدی دراز کرد - میسر نشد * تنی چند را فرو کوفت - مردان غلبه کردند و بی محابا بزدند - مجروح شد *

قطعه

پشه چو پر شد بزند پیل را با همه مردی و صلابت که او ست *

مورچگان را چو بود اتفاق - شیر ژبان را بدرانند پوست *

بحکم ضرورت در پی کاروانی افتاد و برفت * شبانگاه برسیدند بمقامی که از دزدان پر خطر بود * کاروانیان را دید لرزه بر اندام افتاده و دل بر هلاک نهاده * گفت - اندیشه مدارید - که درس میان یکی منم که تنها پنجاه مرد را جواب دهم - و دیگر جوانان هم یاری کنند * کاروانیان را بلافاصله او دل قوی گشت - و بصحبتش شادمانی کردند - و بزاد و آتش دستگیری واجب داشتند * جوان را آتش معده بالا گرفته بود - و عذاب طاقت از دست رفته * لقمه جند از سر اشتها تناول کرد و دمی چند آب در پی آشامید - تا دیو درونش بیارامید و خوابش در ربود و بخفت * پیر مردی جهان دیده در کاروان بود * گفت - ای یاران ! من ازین بدرقه شما اندیشناکم بیش از آن که از

تا انگشتري را بر گنبدِ عضه نصب کردند - تا هر که تير از حلقه انگشتري بگذراند -
 خاتم وي را باشد * اتفاقاً چهار صد حکم انداز در خدمتِ ملک بودند - بپنداختند -
 جمله خطا کردند * مگر کودي که بر بامِ رباطي ببازيچه تير هر طرف همي انداخت -
 بانِ صبا تيرِ اُورا از حلقه انگشتري گذرانيد * خلعت و نعمت يافت - و خاتمِ بويِ
 ارزاني داشتند * آورده اند که پسر تير و کمان را بسوخت * گفتندش - که چرا چنين
 کردي ؟ گفت - تا رونقِ نخستين بر جاي بماند *

قطعه

که بود کز حکيم روشن راي بر نيايد درست تدبيري *
 گاه باشد که کودي نادان بغلط بر هدف زند تيري *

حكايت ۲۸

درويشي را شنيدم که در غاري نشسته بود و در بروي جهان بسته - و ملوک و سلاطينِ
 در چشم او شوکت نمانده *

قطعه

هر که بر خود در سؤال کشاد - تا بميرد نيازمنند بود *
 آز بگذار و پادشاهي کن ! گردن بي طمع بلند بود *

يکي از ملوکِ آن طرف اشارت کرد - که توقعِ بکرم و اخلاقِ بزرگان آنست - که بنان
 و نمک با ما موافقت کنند * شيخ رضا داد - بحکمِ آن که اجابتِ دعوتِ سنت
 است * ديگر روز ملک بعد از قدمش رفت * عابد برخاست و ملک را در کنار گرفت
 و تَلَطَّف کرد و ثنا گفت * چون ملک روت يکي از اصحاب پرسيد - که چنين
 ملاطفه که تو امروز با پادشاه کردی خلافِ عادت بود * گفت - نشيده که
 گفته اند -

بيت

هرکرا بر سِماط بنشستي - واجب آمد بخدمتش برخاست *

بود از حالتِ کشتی و جَوْرِ مَلّاح - و جفای روستایان بر سرِ چاه - و غدرِ کاروانیان در راه - با پدر میگفت * پدر گفت - ای پسر! نگفتمت بهنگامِ رفتن - که تَهی دستاترا دستِ دنیوی بسته است و پنجهٔ شیری شکسته؟

بیت

چه خوش گفت آن تهیدستِ سلحشور! جوی زر بهتر از پنجاه من زور *
پسر گفت - ای پدر! تا رنجِ نبری گنجِ بر نداری - و تا جان در خطرِ نهبی بر دشمن ظفر نیایی - و تا دانه بر نیفشائی خرم بر نگیری - نبینی که باندکِ رنجی که بردم چه راحت حاصل کردم؟ و بنیشتی که خوردم چه مایهٔ عسل بدست آوردم؟

بیت

گرچه بیرون زِ رِزْقِ نتوان خورد - در طلبِ کاهلی نشاید کرد *

بیت

غواصِ گر اندیشه کند کامِ نهنگ - هرگز نکند درِ گرانمایه بچنگ *
آسیا سنگِ زیرینِ متحرک نیست - لا جرم تحملِ بارِ گران همیکند *

قطعه

چه خورد شیرِ شَرزه در بِنِ غار؟ بازِ افتاده را چه قوت بُود؟
گر تو در خانه صید خواهی کرد - دست و پایت چو عنکبوت بُود *
پدر گفت - ای پسر! درین نوبتِ ترا فلکِ یآوری کرد و اقبالِ رهبری - تا گُلت از خار و خارت از پا بدر آمد - و صاحبِ دولتی بتو رسید و بر تو بخشود - و کسرِ حالت را بتفقدی جبر کرد - و چنین اتفاقِ نادر افتد - و بر زادِ حکم نتوان کرد * زینهار تا گرد این دام نگردی *

بیت

صیاد نه هَر بار شکاری ببرد - باشد که یکی روز پلنگش بدرد *
چنان که یکی از ملوکِ پارس - حرسها الله تعالی! نگینی گرانمایه در انگشتری داشت * باری بحکمِ تفرّج با تنی چند از خاصانِ بمصلای شیراز بیرون رفت - فرمود

باب چهارم در فوائدِ خاموشي

حکایت ۱

يکي از دوسنان گفتم - که اِمْتِنَاعِ سخن گفتنم بعَلَّتِ آن اختيار آمده است - که غالب اوقات در سخن نيک و بد اَتِّفَاقِ مي افتد و ديده دشمنان جز بر بدی نمی افتد *
گفت - دشمن آن به که نيکی نه بيند *

شعر

وَ اخُو الْعَدَاوَةِ لَا يَمُرُّ بِصَالِحٍ - إِلَّا وَ يَلْمِزُهُ بِكَذَابٍ اَشِرٍ *

بیت

هنر بچشمِ عداوتِ بزرگتر عیبی ست * گلست سعدی - و در چشم دشمنان خارست *

بیت

نور گیتی نُرُوزِ چشمه هور زشت باشد بچشمِ موشکِ کور *

حکایت ۲

بازرگانی را هزار دینار خسارت افتاد - پسر را گفت - نباید که با کسی این سخن در میان نهي * گفت - ای پدر! فرمانِ تراست - نگویم - و لیکن باید که مرا بر فائده این مطلع گردانی که مصلحت در نهان داشتن چیست؟ گفت - تا مُصِیبتِ دو نشود - یکی نقصانِ مایه - و دُومِ شِماتِ همسایه *

بیت

مگو انده خویش به دشمنان - که "لَا حَوْلَ" گویند شادی کُنان *

حکایت ۳

جواني خردمند از فنونِ فضائلِ حظّي وافر داشت و طبعي نافذ * چندان که در محافل

باب سوم

مثنوی

گوش تواند که همه عمرِ وی نشنود آوازِ دف و چنگ و نی -
 دیده شکید ز تماشایِ باغ - بی گل و نسرين بسر آرد دماغ -
 گر نبود بالشِ آگنده پر خواب توان کرد حجر زیر سر -
 ور نبود دلبر همخوابه پیش - دست توان کرد در آغوشِ خویش -
 و یں شکم بی هنر پیچ پیچ صبر ندارد که سازد به هیچ *

باب چهارم

حکایت ۶

سُحْبَانِ وَاِئِلْ را در فصاحت بی نظیر نهاده اند بحکم آنکه بر سرِ جَمْعِ سالی سخن گفتی و لفظی مکرر نکردی - و اگر همان سخن اتفاق افتادی بعبارتی دیگر بگفتی - و از جمله آدابِ نَدَمایِ حضرتِ پادشاهان یکی اینست *

مثنوی

سخن - رُ چه دلبند و شیرین بود - سزاوارِ تصدیق و تحسین بود -
چو باری بگفتی - مگو باز - پس - که حلوا چو یکبار خوردند و بس *

حکایت ۷

یکی را از حکما شنیدم - که میگفت - هرگز کسی بجهلِ خوش اقرار نکرده است - مگر آن کس که چون دیگری در سخن باشد - همچنان تمام نا گفته - سخن آغاز کند *

مثنوی

سخن را سرست - ای خردمند! و بُنِ مِمارِ سخن در میان سخن *
خداوند تدبیر و فَرْهَنگ و هوش نگوید سخن تا نه بیند خموش *

حکایت ۸

قتی چند از نزدیکانِ سلطانِ محمود حسنِ میمندهی را گفتند - که سلطانِ امروز چه گفت ترا در فلان مصلحت؟ گفت - بر شما هم پوشیده نماند * گفتند - آنچه با تو گوید - که ظهیرِ سریرِ سلطنتی و مُشیرِ تدبیرِ مملکت - با مثالِ ما گفتن روا ندارد * گفت - بِاعْتِمَادِ آن که داند که با کسی نگویم - پس چرا همی پرسید؟

بیت

نه هر سخن که بر آید بگوید اهلِ شناخت * بسرِ شاهِ سرِ خویش در نشاید باخت *

حکایت ۹

در عَقْدِ بَیْعِ سَرائیِ مُتَرَدِّدِ بودم * جهودی گفت - بخیر - که من از کدخدایانِ قدیمِ این محَلِّتم - وصفِ این خانه - چنانکه هست - از من بپرس - که هیچ عیبی ندارد *
گفتم - بجز این که تو همسایهٔ من باشی *

باب چهارم

دانشمندان نشستی زبان از گفتن به بستی * باری پدر گفتش - ای پسر! تو نیز از آنچه دانی چرا نگویی؟ گفت - ترسم که از آنچه ندانم پرسند و شرمسار گردم *

قطعه

آن شنیدی؟ که صوفی می‌کوفت زیرِ نعلینِ خویش می‌خی چند -
آستینش گرفت سرهنگی - که بیا - نعل بر ستورم بند *

بیت

نگفته - ندارد کسی با تو کار - ولی - چون بگفتی - دلیلش بیار *

حکایت ۴

یکی را از علمای معتبر مناظره افتاد با یکی از ملاحده لعنةُ اللهِ عَلَيَّ حِدَه * بحجت با او
بر نیامد * سپر بینداخت و برگشت * کسی گفتش - ترا - با چندین علم و ادب که
داری - با بی‌دینی بر نیامدی؟ گفت - علم من قرآنست و حدیث و گفتار مشائخ -
و او بدینها معتقد نیست و نمیشنود - مرا شنیدن کفر او بچه کار آید؟

بیت

آن کس که بقرآن و خبر زو نرهی - آنست جوابش - که جوابش ندهی *

حکایت ۵

جالینوس حکیم ابله‌ای را دید - دست در گریبان دانشمندی زده بود و بی‌حرمتی
میکرد * گفت - اگر این دانا بودی کار او با نادان بدینجا نرسیدی - که گفته اند -

مثنوی

دو عاقل را نباشد کین و پیگار - نه دانائی ستیزد با سبکسار *
اگر نادان بوحشت سخت گوید - خردمندش بفرمی دل بجوید *
دو صاحب دل نکه دارند موئی - همیدون سرکش و آزرَم جوئی *
و گراز هر دو جانب جاهلانند - اگر زنجیر باشد - بگسلانند *
یکی را زشت خوئی داد دشنام - تحمل کرد و گفت - ای نیک فرجام !
بترزانم که خواهی گفت "آنی" - که دانم عیب من چون من ندانی *

بیت

اِذَا نَهَقَ الْخَطِيبُ أَبُو الْفَوَارِسِ - لَهُ صَوْتُ يَهْدُ اصْطَخَرَ فَارِسَ *

مردم قریه - بعثت جاهي که داشت - بلیتش همیکشیدند و اذیتش مصلحت نمی‌دیدند - تا یکی از خطبای آن اقلیم - که با او عداوت نهانی داشت - باری پُرسش آمده بودش - گفت - ترا خوابی دیده ام * گفت - خیر باد - چه دیده؟ گفت - چنان دیدم که آواز خوش داشتی و مردم از انفاس تو در راحت بودند * خطیب لختی اندیشید و گفت - مُبارک خوابست که دیدی - که مرا بر عیب خود واقف گردانیدی * معلوم شد که آواز ناخوش دارم - و خلق از من در رنجند * عهد کردم که پس ازین خطبه بخوانم *

قطعه

از صحبتِ دوستان برنجم - کاخلاقِ بدم حسن نمایند -
عَیْمِ هنر و کمال بینند - خرم گُل و یاسمن نمایند *
کودشمن شوخ چشم بی باک - تا عیبِ مرا بمن نمایند ؟

حکایت ۱۳

یکی در مسجدِ سنجار بانگِ نماز گفتی بلاوازی که مُستمعان را از نو فرت آمدی - و صاحبِ آن مسجد امیری بود عادل و نیک سیرت - نخواستش که دل آزرده گردد - گفت - ای جوانمرد ! این مسجد را مودّانِ قدیمند که هر یکی را پنج دینار رسوم مقرر داشته ام - اکنون نرا ده دیدار میدهم تا بجای دیگر بروی * برین اتفاق افتاد و برفت * بعد از مدّتی در گذری پیشِ امیر باز آمد و گفت - ای خداوند ! بر من حیف کردی - که از آن بقعه ام بده دینار بیرون کردی * آنجا که اکنون رفته ام بیست دینار میدهند تا جای دیگر روم - قبول نمی‌کنم * امیر بخندید و گفت - زنهار نستان - که زود باشد که به پنجاه دینار راضی گردند *

بیت

به تیشه کس نخرشد ز روی خارا گِل چنان که بانگِ دُرُش تو میخراشد دل *

باب چهارم

قطعه

خانه‌را - که چون تو همسایه است - ده درم سیم کم عیار ارز -
لیکن امیدوار باید بود - که پس از مرگ تو هزار ارز *

حکایت .

یکی از شعرا پیش امیر دزدان رفت و ثنا بگفت * فرمود تا جامه ازو بدر کردند *
سگان در قفا افتدند * خواست تا سنگی بردارد - زمین یخ گرفته بود - عاجز شد *
گفت - این چه حرام زاده مردمانند ! که سگ را کشاده و سگ را بسته * امیر از غره
می دید - بشنید - بخندید و گفت - ای حکیم ! چیزی بخواه * گفت -
جامه خود می خواهم - اگر انعام فرمائی *

مصرع

رَضِينَا مِنْ نَوَالِكَ بِالرَّحِيلِ

بیت

امیدوار بود آدمی بخیر کسان - مرا بخیر تو امید نیست - بد مرسان !
سالار دزدان را برو رحمت آمد - جامه او را باز فرمود - و قبای پوستینی بر آن مزید
کرد - و درمی چند بداد *

حکایت ۱۱

منجّمی بخانه در آمد - یکی مرد بیگانه دید با زن او بهم نشسته * دشنام داد و سقط
گفت * فتنه و آشوب برخاست * صاحب دلی برین حال واقف شد و گفت -

بیت

تو بر آوج قَلِّك چه دانی چیست - چون ندانی که در سرای تو کیست ؟

حکایت ۱۲

خطیبی کَرِیه الصَّوت خود را خوش آواز پنداشتی و فریاد بیهوده برداشتی * گفتی
نَعِيقُ غُرَابِ الْبَیِّنِ در پرده الحان اوست - یا آیت " اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ "
در شان او *

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت ۱

حسنِ میمندی را گفتند - که سلطانِ محمود چندین بندهٔ صاحب جمال دارد که هر یک بدیعِ جهانی اند - چه گونه است که با هیچ کدام آن میلِ خاطر ندارد که با این - با وجود آنکه زیادهٔ حسن ندارد؟ گفت - نشنیده؟ که هر چه در دل آید در دیده نگو نماید *

قطعه

کسی بدیدهٔ انکار گر نگاه کند - نشانِ صورتِ یوسف دهد بذخوبی *
و گر چشمِ ارادت نظر کنی در دیو - فرشته ات بنماید بچشم و کُروی *

مثنوی

هر که سلطانِ مرید او باشد - گر همه بد کند - نگو باشد *
و آن که را پادشه بیندازد - کسش از خیلِ خانه نفوزد *

حکایت ۲

گویند - خواجهٔ را بندهٔ نادرُ الحُسن بود * با وی سبیلِ مودت و دیانت نظری داشت *
با یکی از دوستان گفت - دریغ ! این بندهٔ من - با حسنِ شمائلی که دارد - اگر زبانِ دراز و بی ادب نبود - چه خوش بودی ! گفت - ای برادر ! چون اقرار دوستی کردی - توقعِ خدمتِ مدار - که چون عاشقی و معشوقی در میان آمد - مالکی و مملوکی برخاست *

قطعه

خواجه با بندهٔ پری رخسار - چون در آید بیازی و خنده
چه عجب گر چو خواجه حکم کند - وین کشد بارِ ناز چون بنده *

باب چهارم

حکایت ۴

ناخوش آوازي ببانگِ بلند قرآن مي خواند * صاحب دلي برو بگذشت و گفت - ترا
 مُشاهره چندانست ؟ گفت - هيچ * گفت - پس چرا اين همه خود را زحمت
 ميدهي ؟ گفت - از براي خدا ميخوانم * گفت - از بهر خدا بخوان !

بیت

گم تو قرآن بدین نمط خواني - ببری رونقِ مُسلماني *

مثنوی

تو که در بندِ خویشتن با تپی - عِشَقِ بازِی دروغِ زن باشی *
گر نیایی بدوست ره بُردن - شرطِ عِشَقِست در طلبِ مردن *

بیت

گر دستِ دهد که آستینش گیرم - ورنه بروم بر آستانش میرم *
مُتَعَلِّقان را - که نظر در کارِ او بود و شفقتِ بروزگارِ او - پندش دادند و بندش نهادند -
سودی نکرد *

بیت

پند ارچه هزار سودمندست - چون عِشَقِ آمد - چه جای پندست ؟

ایضاً

دردا - که طبیبِ صبرِ میفرماید - وین نفسِ حریص را شکر می باید *

مثنوی

آن شنیدی ؟ که شاهی بِنَهفت با دل از دست رفته می گفت -
تا ترا قدرِ خویشتن داشت - پیشِ چشمِت چه قدرِ من باشد ؟
آورده اند که مر آن پادشاه زاده را که مَطْمَعِ نظرِ او بود خبر کردند که جوانی بر
سرِ این کویِ مداومت میکند خوش طبع و شیرین زبان - سخنانِ غریب و نُکته‌های
لطیف از وی میشنوند - چنین مینماید که شوری در سر دارد و دل آشفته است *
پسردانست که دل آویخته اوست و این گردِ بلا انگیزه او - مرکبِ بجانبِ او راند *
چون دید که بنزدیکِ او می آید - بگریست و گفت -

بیت

آن کس که مرا بُکُشت باز آمد پیش - مانا که دلش بسوخت بر کُشته خویش *
چندانکه مَلاطفت کرد و پرسید - که از کجائی ؟ و چه نام داری ؟ و چه صنعت
دانی ؟ مسکین در قعرِ محبت چنان مُسْتَعْرِق بود که مجالِ دم زدن نداشت - و لطیفان
گفته اند -

باب پنجم

بیت

غلام آبکش باید و خشت زن - بُود بنده نازنین مُشت زن *

حکایت ۳

پارسائی را دیدم بمحبتِ شخصی گرفتار آمده و رازش از پرده بیرون فتاده * چندان که
غرامت و ملامت کشیدی - ترکِ اتصالِ او نکردی و گفتی -

قطعه

کوتاه نکم ز دامن دست - و خود بزنی بتیغِ تیزم *
غیر از تو ملان و ملجا ام نیست - هم در تو گریزم ار گریزم *
باری ملامتش کردم و گفتم - که عقلِ نفیست را چه شد که نفسِ خسیست برو غالب
آمد؟ زمانی بتفکر فرو رفت و گفت -

قطعه

هر کجا سلطانِ عشق آمد - نمادِ قوتِ بازو تقوی را محل *
پاک دامن چون زید بیچاره اوفتاده تا گریبان در وحل ؟

حکایت ۴

یکی را دل از دست رفته بود و ترکِ جان گفته - و مطمئنِ نظرش جلی خطرناک و در
ورطه هلاک - نه لقمه که متصور شدی که بکام آید - و یا مرغی که بدام افتد *

بیت

چو در چشم شاهد نیاید زرت - زر و خاک یکسان نماید برت *
یاران بطریقِ نصیحتش گفتند - که ازین خیالِ محالِ تجنب کن - که خلقی هم بدین
هوس که تو داری اسیرند و پای در زنجیر * بنالید و گفت -

قطعه

دوستان گو - نصیحتم نکنید - که مرا دیده بر ارادت اوست *
جنگِ جوانِ بزورِ پنجه و کتف دشمنان را کشند - و خوبان دوست *
شرطِ عودت نباشد باندیشه جان دل از مهرِ جانان برداشتن *

حکایت ۶

شبی یاد دارم که یار عزیزم از در در آمد - چنان بی خود از جایی بر جستم که چراغم باستین کُشته شد *

شعر

سَرِي طَيْفٌ مَن يَجْلُو بَطْلَعَتِهِ الدَّجَلُ خَيْالًا يَرِافِقُنِي عَلَى اللَّيْلِ هَادِيًا *
 أَنَا فِي الَّذِي أَهْوَاهُ فِي عَكْسِ الدَّجَلِ فَقُلْتُ لَهُ أَهْلًا وَ سَهْلًا وَ مَرْحَبًا
 شِگفت آمد از بختم - که این دولت از کجا ؟

پس بنشست و عذاب آغاز نهاد - که چرا در حال که مرا دیدی چراغ بُکشتی ؟
 گفتم - گمان بردم که آفتاب بر آمد - و دیگر آنکه ظریفان گفته اند -

قطعه

چون گرانی به پیشِ شمع آید - خیزش اندر میانِ جمع بکُش -
 و رشک خنده ایست شیرین لب - آستینش بگیر و شمع بکُش *

حکایت ۷

دوستی داشتم و مدت‌ها ندیده بودم - روزی مرا پیش آمد * گفتم - کجائی ؟ که مشتاق بودم * گفت - مشتاقی به که ملولی *

مثنوی

دیر آمدی - ای نگارِ سرمست ! زودت ندهم ز دامنِ دست *
 معشوقه که دیر دیر بیند - آخر به از آنکه سیر بیند *
 شاهد که با رویقان آید بجفا کردن آمده است - بحکمِ آنکه از غیرت و مضادت خالی نباشد *

بیت

إِذَا جِئْتَنِي فِي رُفْقَةٍ لِّتَزُولَنِي - وَإِنْ جِئْتَ فِي صَلَاحٍ فَانْتَ مُحَارِبٌ *

قطعه

بیك نفس که در آمیخت یار با اغیار بسی نماند که غیرت وجود من بکُشد *
 بخنده گفت - که من شمعِ جمجم - ای سعدی ! مرا از آن چه - که پروانه خویشتن بکُشد ؟

باب پنجم

شعر

اگر خود هفت سَبَّح از بر بخوانی - چو آشفته - الف بی تی ندانی *
گفتش - چرا با من سخن نگوئی ؟ که از حلقه درویشانم - بلکه حلقه بگوش ایشانم *
آنکه بقوتِ استیناسِ محبوب از میانِ تلاطمِ امواجِ محبت سر بر آورد و گفت -

بیت

عجیبت با وجودت که وجود من بماند - تو بگفتن اندر آئی و مرا سخن بماند *
این نگفت و نعره بزد و جان بحق تسلیم کرد *

بیت

عجب از گشته نباشد بدر خیمه دوست - عجب از زنده - که چون جان بدر آورد سلیم *

حکایت ۵

یکی از مُتعلِّمان کمال بهجتی داشت و طیب لهجتي - و مُعلِّم را از آنجا که حسِ
بشریتست با حُسنِ بشره او میلِ تمام بود - تا حدی که غالبِ اوقاتش درین بودی
که گفتی -

قطعه

نه آنچنان بتم مشغولم - ای بهشتی روی ! که یادِ خویشتم در ضمیر می آید *
ز دیدنت نتوانم که دیده بر بندم - و گر مُقابله بینم - که تیر می آید *
باری پسر گفتش - آنچنان که در آدابِ درسِ من نظر می فرمائی - در آدابِ نفسِ
من نیز تأمل فرمائی - تا اگر در اخلاق من ناپسندی باشد - بر آن مُطلع گردان - تا
بدفعِ آن بکوشم * گفت - این از دیگری پرس - که آن نظر که با تو مرا ست - جز
هنر نمی بینم *

قطعه

چشمِ بداندیش - که بر کنده باد ! عیبِ نماید هنرش در نظر -
در هنری داری و هفتاد عیب - دوست نبیند بجز آن یک هنر *

در عُنْفَوَانِ جوانی - چنان که افتد دانی - با شاهد پسری سَری داشتَم بِحَکَمِ آن که حَلَقی داشت طیبُ الادا - و خنقی داشت کَالْبَدْرِ اِذَا بَدَا *

بیت

آنکه نَبَاتِ عَارِضِ آبِ حیاتِ میخورد - در شکرش نِگه کند هرکه نَبَاتِ میخورد *
اتِّفَاقاً بِحِلَافِ طبع از وَیِ حرکتی دیدم - نپسندیدم - دامن از صَحْبَتِ وَیِ در کشیدم -
و مُهرهٔ مِهْر او بر چیدم و کُفتم -

بیت

بِرُو - هرچه میبایدت پیش گیر - سرِ ما نداری - سرِ خویش گیر *
شنیدم که میرفت و میگفت -

بیت

شَبِیره گر وصلِ آفتاب نخواهد - رَوْنَقِ بازارِ آفتاب نکاهد *
این بگفت و سفر کرد - و پَرِشانیِ او در دِلِ من اثر کرد *

شعر

قَدَدْتُ زَمَانَ الْوَصْلِ وَ الْمَرْءَ جَاهِلٌ بِقَدْرِ لَذِيذِ الْعَيْشِ قَبْلَ الْمَصَائِبِ *

بیت

باز آبی و مرا بُکش - که پیشِست مُردن خوشتر که پس از تو زندگانی بُردن *
بعد از مدّتی باز آمد آن حَلَقِ دَاوُدِی مُتَغَيَّرِ شده و جَمَالِ یُوسُفِی بَزِیَانِ آمده و بر
سِیَبِ زَخْدَانِش چوَن بهیِ گردی نشسته و رَوْنَقِ بازارِ حُسْنِش شکسته - مُتَوَقَّعِ که در
کُفارش گیرم - کُذَرِهٔ گُرفتم و گُفتم -

مثنوی

تازه بهارِ تو کُنون زرد شد - دیگِ مَنَه - کاتَشِ ما سرد شد *
چند خرامی و تکبَر کنی ؟ دولتِ پارِسنه تصوّر کنی ؟
پیشِ کسی رُو که طلبگارِ تُست - ناز بر آن کن که خریدارِ تُست *

باب پنجم

حکایت ۸

یاد دارم که در ایام پیشین من و دوستی چون دو مغز بادام در پوستی محبت
میداشتیم * ناگاه اتفاق غیبت افتاد * پس از مدتی که باز آمد - عتاب ساز کرد و
گله آغاز نهاد - که درین مدت قاصدی نفرستادی * گفتم - دریغم آمد - که دیده قاصد
بجمال تو روشن گردد و من محروم *

قطعه

یارِ دیرینه مرا گو - بزبان توبه مده - که مرا توبه بشمشیر خواهد بودن *
رشک آید که کسی سیرِ نکه در تو کند - باز گویم - که کسی سیر خواهد بودن *

حکایت ۹

دانشمندی را دیدم بمحبت شخصی گرفتار و راضی بگفتار - جور فراوان بُردی و تحمل
بی کران نمودی * باری بطریق نصیحتش گفتم - میدانم که ترا در محبت این منظور
علتی نیست و بنای این مودت بر ذلتی - لائقِ قدرِ علماء نباشد خود را مُتهم کردن
و جور بی ادبان بردن * گفتم - ای یار! دستِ عتاب از دامنِ روزگار بدار - که
بارها درین مصلحت که تو می بینی فکر کرده ام و اندیشه نموده * صبر بر جفا سهلتر
مینماید که صبر ازو *

مثنوی

هر که دل پیشِ دلبری دارد - ریش در دستِ دیگری دارد -
آهوی پالهنک در گردن نتواند بخویشتن رقتن *
و حکما گفته اند - بر مجاهده دل نهان آسانترست که چشم از مشاهده برگرفتن *

مثنوی

روزی از دوست گفتمش - زنهار! چند از آن روز کردم استغفار *
نکند دوست زنهار از دوست - دل بدم بر آنچه خاطر اوست *
آنکه بی او بسر نشاید بُرد - گر جفائی کند - ببايد برد *
گر بلطفم بنزد خود خواند - و بر بقهرم براند - او داند *

باب پنجم

قطعه

علي الصّباح بروي تو هر که بر خيزد - صبحِ روزِ سلامت برو مسا باشد *
 بد اخ تري چو تو در صحبتِ تو بایستی - ولي - چنانکه توئی - در جهان کجا باشد؟
 عجبتَر آن که غراب هم از مجاورتِ طوطي بجان آمده بود و ملول شده - لا حول
 کفان از گردشِ گيتي همي ناليد - و دستهايِ تعابُن بر يکديگر همي ماليد و ميگفت -
 اين چه بختِ بگونست و طالعِ دين و اِيامِ بو قلمون ؟ لائقِ قدرِ من آنستي که با زاغي
 بر ديوارِ باغي خرامان همي رفته مي -

بيت

پارسا را بس اين قدر زندان - که بُود در طويله رندان *
 تا چه گنه کردم که روزگرم بعقوبتِ آن در سِلکِ صحبتِ چنين ابلهي خود راي و نا
 جِسِ خيره روي بچنين بند و بلا مبتلا گردانیده است ؟

قطعه

کس نياید بپايِ ديواري - که بر آن صورتِ نگار کنند *
 گر تر در بهشت باشد جاي - ديگران دوزخ اختيار کنند *
 اين مثل بدان آورده ام تا بداني - که چندان که دانا را نادان نفرتست - نادان را نيز
 از صحبتِ دانا وحشتست *

قطعه

زاهدي در ميانِ رندان بود - زان ميان گفت شاهدي بلخي -
 گر ملولي ز ما - تُرُش منشين - که تو هم در ميانِ ما تلخي *

رباعي

جمعي چو گل و لاله بهم پيوسه - تو هيضم خُشک در ميانِ شان رُسته -
 چون بادِ مُخالف و چو سرما ناخوش - چون برفِ نشسته و چو يَمِ بر بسته -

حكايت ۱۳

رفيقي داشتم - که سالها با هم سفر کرده بوديم و نمک خورده و حُقوقِ صحبتِ ثابت
 شده * آخر بسببِ اندکِ نفعي آزارِ خاطرِ من روا داشت و دوستي سپري شد - و

باب پنجم

قطعه

سبزه در باغ - گفته اند - خوشست - داند آن کس که این سخن گوید -
 یعنی از روی نیکوان خط سبز دل عشاق بیشتر جوید *
 بوستان تو گندنا زاریست - بس که بر میکنی و میروید *

ایضاً

گر صبر کنی ورنه نکنی - موی بذاگوش - وین دولت ایام نکوئی - بسر آید *
 گردست بجان داشتمی - همچو تو بر ریش - نگذاشتمی تا بقیامت که بر آید *

قطعه

سوال کردم و گفتم - جمال رویت را چه شد ؟ که مورچه بر گرد ماه جوشیدست *
 جواب داد - ندانم چه بود رویم را - مگر بهاتمِ حُسنم سیاه پوشیدست *

حکایت ۱۰

یکی از علمای پرسیدند - که کسی با ماه روئی در خلوت نشسته و درها بسته و رفیقان خفته و نفس طالب و شهوت غالب - چنان که عرب گوید - التَّعْرِيَانِ وَ النَّاطُورِ غَيْرِ مَانِحٍ - هیچ کس باشد که بقوتِ باروی پرهیزگاری بسلامت ماند ؟ گفت - اگر از ماه رویان بسلامت ماند - از زبان بدگویان بی ملامت نماند *

شعر

وَ إِنْ سَلِمَ الْإِنْسَانُ مِنْ سُوءِ نَفْسِهِ - فَمِنْ سُوءِ ظَنِّ الْمُدَّعِي لَيْسَ يَسْلُمُ *

بیت

شاید پس کار خوبستن بنشستن - لیکن نتوان زبان مردم بستن *

حکایت ۱۱

طوطی را با زاغی در قفس کردند * طوطی از قُبْحِ مُشَاهِدَةِ او مُجَاهِدَةً میبرد و میگفت -
 این چه طلعتِ مکروهست و هیأتِ ممقوت و منظرِ ملعون و شمائلِ ناموزون ! یا غُرَابَ الْبَیْنِ یَا لَیْتَ بَیْنِي وَ بَیْنَكَ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ !

قَابِ آفتاب نیاوردم - و اللّٰجِ بسایه دیواری بردم - مُتَرَقِّبُ که کسی حرارتِ مرا به
 برفِ آبی فرو نشاند * ناگاه از تاریکیِ دِهْلِیزِ خانه روشنائیِ بَدَافَت - یعنی - جمالی که
 زبانِ فصاحت از بیانِ صباحتِ آن عاجز آید - چنانکه در شبِ تاریکِ صُبح بر آید -
 یا آبِ حیات از ظلماتِ بدر آید - قدحی برفِ آب در دست گرفته و شکر در آن
 ریخته و بمرق بر آمیخته * ندانم بگلانش مُطِیبِ کرده بود - یا قطره چند از گُلِ رویش
 در آن چکیده * فی الجملة شربت از دستِ نِگَرِینش بر گرفتم و بخوردم و عمر از سر
 گرفتم و کُفتم -

شعر
 ظَمَأُ بِلَبِّي لَا يَكَادُ يُسِغُهُ رَشْفُ الرُّلَالِ وَلَوْ شَرِبْتُ حُورًا *

قطعه

خُرمِ آن فرخنده طالع را - که چشم بر چنین روئی فِتَدَ هر بامداد -
 مَسْتِ مِی بیدار گردد نیم شب - مَسْتِ ساقی روزِ محشر بامداد *

حکایت ۱۰

سالی محمد خوارزم شاه با خطا از برای مصلحتی صلح اختیار کرد - بجامع کاشغر در
 آمدم - پسری را دیدم در خوبی بغایت اِعْتِدال و نهایت جمال - چنانکه در امثال او
 گویند -

نظم

مُعَلِّمِش همه شوخی و دلبری آموخت - جفا و ناز و عتاب و ستمگری آموخت *
 من آدمی بچنین شکل و خوبی و قد و روش ندیده ام - مگر این شیوه از پری آموخت *
 مُقَدِّمَهُ نَحْوِ زَخْشَرِی در دست - همی خواند "ضَرْبَ زَيْدِ عَمْرَوًا كَانُ تَعْدِيًا" * گفتم -
 ای پسر! خوارزم و خطا صلح کردند و زید و عمرو را همچنان خُصومت باقیست *
 بخندید و مَوْلِدِم پرسید * گفتم - خَالِ پَالِ شیراز * گفت - هیچ از سخنانِ سعدی یاد
 داری ؟ گفتم -

نظم

بَلِيتُ بِنَحْوِي يَصُولُ مُغَاضِبًا عَلَيَّ كَرِدِ فِي مُقَابَلَةِ عَمْرُو *
 عَلَيَّ جَرِّ ذَيْلٍ لَيْسَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ - وَ هَلْ يَسْتَقِيمُ الرِّفْعُ مِنْ عَمَلِ الْحِجْرِ *

با این همه از هر دو طرف دلبستگی بود - بحکم آن که شنیدم که روزی دو بیت از سخنان من در مجمعی می خواند -

قطعه

نگار من چو در آید بجنده نمکین - نمک زیاده کند بر جراحتِ ریشان *
 چه بودی - ار سر زلفش بدستم افتادی - چو آستینِ کریمان بدستِ درویشان *
 طائفه از دوستان بر لطفِ این سخن - نه که بر حسنِ سیرتِ خویش - گواهی داده بودند و آفرین کرده - و او هم در آن جمله مبالغه نموده و بر قوتِ صحبتِ دیرین تأسف خورده و بخطایِ خویش معترف شده * معلوم کردم که از طرفِ او هم رغبتی هست - این چند بیت نوشتم و صلح کردم *

قطعه

نه ما را در میان عهد وفا بود ؟ جفا کردی و بد عهده نمودی *
 بیکبار از جهان دل در تو بستم - ندانستم که بر گردی بزودی *
 هنوزت گرسرِ صلحست - باز آی - کز آن مقبولتر باشی که بودی *

حکایت ۱۴

یکی را زنی صاحب جمال در گذشت - و مادرِ زن پیرِ فرتوتِ بعلتِ کابین در خانه او بماند * مرد از مجاورتِ او بجان آمده بود و چاره نداشت * یکی از دوستان پرسیدش - که چه گونه در فراقِ یارِ عزیز؟ گفت - نا دیدنِ زن بر من چنان دشوار نمی آید که دیدنِ مادرِ زن *

مثنوی

گل بتاراج رفت و خارِ بماند - گنج برداشتند و مارِ بماند *
 دیده بر تارکِ سنان دیدن - خوشتر از رویِ دشمنان دیدن *
 واجبست از هزار دوست بُرید - تا یکی دشمنت نباید دید *

حکایت ۱۵

یاد دارم که در آیام جوانی گذر داشتم بکوئی و نظر داشتم بماهِ روئی در تموزی - که حرورش دهان بخوشانیدی و سمومش مغزِ استخوان بجوشانیدی * از ضعفِ بشریت

تا نفقه کند - دزدانِ خفاجه ناگاه بر کاروان زدند و اموال ببرندند * بازگانانِ گریه و زاری کردن گرفتند و فریاد بی‌فائده برداشتند -

بیت

(گر تضرع کنی و گر فریاد - دزد زر باز پس نخواهد داد)
مگر آن درویش - که بر قرار خویش مانده بود و مُتغیّر نشده * گفتم - مگر آن معلوم ترا
دزد نبرد ؟ گفت - بلی - بردند - و لیکن مرا بدان چندان اُلفت نبود که بوقتِ
مُفارقت خسته خاطر باشم *

بیت

نباید بستن اندر چیز و کس دل - که دل بر داشتن کاریست مُشکل *
گفتم - مُناسبِ حالِ منست آنچه گفتی - که مرا در عهدِ جوانی با جوانی اتّفاقِ
مُخالطت بود و صدقِ مودّت - تا بجائی که قبلاً چشم جمالِ او بودی - و سودِ سرمایه
عمرم وصالِ او *

قطعه

مگر ملائکه بر آسمان - و گرنه بشر بحسنِ صورتِ او در زمی نخواهد بود *
بدوستی ! که حرامست بعد ازو صحبت - که هیچ نطفه چو او آدمی نخواهد بود *
ناگاه پایی و جودش بگلِ اجل فرو رفت و دودِ فراق از دودِ مانش بر آمد - روزها بر
سرِ خاکش مُجاورت کردم - و از جمله یکی که بر فراقِ او گفتم ایست -

قطعه

کاش آن روز که دریایی تو شد خارِ اجل - دستِ گیتی بزدی نیخِ هلاکم بر سر !
تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشم - این منم بر سرِ خاکِ تو - که خاکم بر سر *

قطعه

آنکه قرارش نگرفتی و خواب - تا گل و نسرين نقشاندی نُخست -
گردشِ گیتی گلِ رویش بریخت - خارِ بنان بر سرِ خاکش برست *
بعد از مُفارقتِ او غم کردم و نیتِ جزم که بقیتِ عمر فرسِ هوس در نوردم و گرد
مُجالست نکردم *

باب پنجم

لحتمی باندیشه فرو رفت و گفت - غالب اشعار او بزبان فارسیست - اگر بگوئی -
 بفهم نزدیکتر باشد - کَلِمَ النَّاسَ عَلَيَّ قَدَرٌ عُقُولِهِمْ * گفتم -

مثنوی

طَبَّحَ تَرَا تَا هَوَسٍ نَحْوِ کرد - صورتِ عقل از دلِ ما محو کرد *
 ای دلِ عَشَّاقِ بَدَامِ تو صَید ! ما بتو مشغول - تو با عمرو و زید *
 بامدادان - که عزم سفر کردم - کسی گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و تَلَطَّفَ
 نمود و تَأَسَّفَ خورد که چندین مُدَّتِ نگفتی که سعدی منم - تا شکرِ قُدومِ بزرگوارت را
 میان بخدمت بستمی * گفتم -

مصرع

با وجودت ز من آواز نیامد که منم *
 گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسائی تا بخدمت مُستفید گردیم ؟ گفتم - نتوانم
 بحکمِ این حکایت -

مثنوی

بزرگی دیدم اندر کوهساری قناعت کرده از دنیا بغاری *
 چرا - گفتم - بشهر اندر نیائی - که باری بندی از دل برکشائی ؟
 بگفت - آجا پری رویانِ نغزند - چو گِلِ بسیار شد - پیلانِ بلغزند *
 این بگفتم و بوسه چند بر روی یکدیگر دادیم و وداع کردیم *

مثنوی

بوسه دادن بروی یار چه سود - هم در آن لحظه کردنش پدرود !
 سیب - گوئی - وداع یاران کرد - روی زین سوی سرخ زان سو زرد *

شعر

إِنْ لَمْ أَمُتْ يَوْمَ الْوَدَاعِ تَأْسَفًا - لَا تَحْسِبُونِي فِي الْمَوَدَّةِ مُنْصَفًا *

حکایت ۱۷

خرقه پوشی در کاروانِ حجاز همراه ما بود * یکی از اُمَرائِ عرب مرورا صد دینار بخشید

شعر

مَا مَرَّ مِنْ ذِكْرِ الْحَمِي بِمِسْمَعِي لَوْ سَمِعْتُ وَرَقَ الْحَمِي صَاحَتْ مَعِي *
يَا مَعْشَرَ الْجُلَّانِ! قُولُوا لِلْمَعَا فِي - نَسَبَ تَدْرِي مَا يَنْقَلِبُ الْمُوجَعِي !

نظم

تندرستان را نباشد دردِ ریش - جز به همدردی نگویم دردِ خویش *
گفتن از زنبور بی حاصل بود با یکی در عمرِ خود ناخورده نیش *
تا ترا حالی نباشد همچو ما - حالِ ما باشد ترا افسانه پیش *
سوزِ من با دیگری نسبت مکن - او نمک بر دست و من بر عضوِ ریش *

حکایت ۱۹

قاضی همدان را حکایت کنند - نه با نعل بند پسری سرخوش داشت و نعلِ دِلش
در آتش * روزگاری در طلبش مُتَلَهِّف بود و پویان و مُتَرَصِّد و جویان و بر حسبِ
واقعۀ گویان -

رباعی

در چشمِ من آمد آن سِهی سرِ بلند - بر بود دلم ز دست و دریایِ فگند *
این دیده شوخ میکشد دل بکمند - خواهی که بکس دل ندهی - دیده ببند *
شنیدم که در ره گذری پیشِ قاضی باز آمد و برخی ازین مُعامله بسمعش رسیده بود -
زائدُ الوَصْفِ رنجید و دشنام بی تحاشا داد و سقط گفت و سنگ برداشت و هیچ از
بی حرمتی فرو نگذاشت * قاضی یکی را از علمای معتبر که همعنان او بود گفت -

بیت

آن شاهدی و خشم گرفتن بینش - و آن عُقده بر ابرویِ تَرش شیرینش *
و عرب گوید - ضَرَبُ الْجَبِيْبِ زَبِيْبٌ *

بیت

از دستِ تو مُشت بر دهانی خوردن خوشتر که بدستِ خویش نانی خوردن *

باب پنجم

قطعه

سود دریا نیک بودی- گر نبودیم موج- صحبت گل خوش بودی- گر نیستی تشویشِ خار*
دوش- چون طأوس- می نازیدم اندر باغ وصل- دیگر امروز از فراقِ یار می پیچم چو مار *

حکایت ۱۸

یکی از ملوکِ عرب را حکایتِ لیلی و مجنون بگفتند و شورشِ احوال او - که با کمالِ فضل و بلاغت سر در بیابان نهاده است و زمامِ اختیار از دست داده و با حیواناتِ آنس گرفته * بفرمود تا حاضرش آوردند و ملامت کردن گرفت - که در شرفِ نفسِ انسان چه خلل دیدی که خوی بهائم گرفتی و ترکِ عشرتِ مردم گفتی ؟ مجنون بنالید و گفت -

شعر

و رَبِّ صَدِيقٍ لِّمَنِي فِي وِدَادِهَا * اَلَمْ يَرَهَا يَوْمًا فَيُوضِعْ لِي عُدَّتِي *

قطعه

کاش آنان که عیب من جستند - رویت - ای دِلستان ! بدیدندی !
تا بجای تُرنج در نظرت بیخبر دستها بُریدندی *
تا حقیقتِ معنی بر صورتِ دعوی گواه آمدمی - فَذَلِكَ الَّذِي لَمَتَّنِي فِيهِ * ملک را در دل آمد که جمالِ لیلی مطالعه کند - تا چه صورتست که موجبِ چندین فتنه است * بفرمود تا در اَحیاءِ عرب بگردیدند و بدست آوردند و پیشِ ملک در صحنِ سراچه گذاشتند * ملک در هیأتِ او نظر کرد - شخصی دید سیاه فام ضعیف اندام * در نظرش حقیر نمود - بحکمِ آنکه کمترین خدمِ حرم او بجمال ازو پیش بود و برینت پیش * مجنون بفرست در یافت * گفت - ای ملک ! از درِ چاه چشمِ مجنون جمالِ لیلی بایستی مطالعه کردن - تا سرّ مشاهده او بر تو تجلّی کردی *

مثنوی

ترا بر دردِ من رحمت نیاید - رفیقِ من یکی هم درد باید -
که با او قصه می گویم شب و روز - دو هیزم را بهم خوشتر بود سوز *

باب پنجم

بیت

هر که زردید - سر فرود آورد - و ر ترازوی آهنین دوشست *

نبي الجملة شبی خلوت میسر شد - و هم در آن شب شهنه را خبر شد * قاضی را همه
شب شراب در سر و شاهد در برابر از تنم نخفتی و بترنم گفתי -

نظم

امشب مگر بوقت نمی خواند این خروس ؟ عشاق بس نکرد هنوز از کنار و بوس *
رخسار یار در خم گیسوی تابدار - چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس *
یکدم که چشم فتنه نخفتست زینهار ! بیدار باش - تا نرود عمر بر فسوس *
تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگ صبح - یا از در سرای اتابک غریو کوس -
لب از لب چو چشم خروس ابلهی بود بر داشتن بگفته بیهوده خروس *
قاضی درین حالت بود که یکی از متعلقان از در در آمد و گفت - چه نشسته ؟
برخیز ! و تا پای داری بگریز ! که حسودان بر تو دقّی گرفته اند - بلکه حقی گفته
اند - تا آتش فتنه - که هنوز اندکست - باب تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا - چو بالا
گیرد - عالمی را فرا گیرد * قاضی بتبسم در او نظر کرد و گفت -

قطعه

پنجه در صید برده ضیغم را - چه تفاوت کند که سگ لاید ؟
روی بر روی دوست نه - بگذار - تا عدو پشت دست می خاید !
ملک را هم در آن شب آگهی دادند - که در ملک تو چنین منکری حادث شده
است * گفت - من او را از فضایی عصر میدانم و یگانه دهر می شمارم - باشد که
مُعاندان در حق او خوصی کرده باشند - این سخن در سمع قبول من نمی آید - مگر
نگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند -

بیت

بُتندی سبک دست بردن بتیغ بدندان گرد پشت دست دریغ *
شنیدم که سحرگاهان با قنی چند از خاصان بدالین قاضی فراز آمد - شمع را دید ایستاده

باب پنجم

همانا که از وقاحتِ او بوی سَماحت می آید * پادشاهان سخن بصلابت گیرند - اما در نهان صلاح جویند *

بیت

انگورِ نَر آورده تَرش طعم بُود - روزی دوسه صبر کن که شیرین گردد *
این بگفت و بمسندِ قضا باز آمد * تنی چند از عدول که در مجلسِ او بودند زمینِ خدمت ببوسیدند - که اگر اجازت باشد سخنی چند بگویم - اگرچه ترکِ ادبست - و بزرگان گفته اند -

بیت

نه در هر سخن بحث کردن رواست - خطائی بزرگان گرفتن خطاست *
اما بحکمِ آنکه سابقِ انعامِ خداوندی بر بندگانست مصلحتی که بینند و اعلام نکنند - نوعی از خیانت باشد * طریقِ صواب آنست که با این پسرِ کُرد طمع نگردي و فرشِ هوس در نوردی - و منصبِ قضا پایگاهی رفیعست - نه بگناهی شنیع مَلوث نگردي - که حریف اینست که دیدی و حدیث اینکه شنیدی *

مثنوی

یکی کرده بی آب روئی بسی چه غم دارد از آب روی کسی ؟
بسا نامِ نیکویی پنجاه سال که یک نامِ زشتش کند پایمال *
قاضی را نصیحتِ یارانِ یکدل پسند آمد - و بر حُسنِ رایِ قوم آفرین کرد و گفت - نظرِ عزیزان در مصلحتِ کارِ من عینِ صوابست و مسئله بی جواب - و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهی - که نتوان شستن از رنگی سیاهی *
ایضاً

از یادِ تو غافل نتوان کرد بهیچم - سر کوفته مارم - نتوانم که به پیچم *
این بگفت و کسان را بتفحصِ احوالِ او برانگیخت و نعمتِ بی کُرانِ پریخت - که گفته اند - هر کز زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مُرادِ جهان دست رس ندارد در همه جهان کس ندارد *

بیت

ای که حمالِ عیبِ خویشتندید ! طعنه بر عیبِ دیگران چه زنید ؟

حکایت . منظومه

جوانی پاک‌باز و پاک‌رو بود - که با پاکیزه روئی در گرو بود *
 چنین خواندم که در دریای اعظم بگردابی در افتادند باهم *
 چو ملّاح آمدش تا دست گیرد - مبادا کاندرا آن حالت بمیرد -
 همی‌گفت از میان موج تشویر - مرا بگذار و دست یار من گیر *
 درین گفتن جهانی بر وی آشفست * شنیدندش که جان میداد و می‌گفت -
 حدیث عشق ز آن بطل منبوش - که در سختی کند یاری فراموش *
 چنین کردند یاران زندگانی - ز کار فتاده بشنو تا بدانی -
 که سعدی راه و رسم عشق‌بازی - چنان داند که در بغداد تازی *
 دلآرامی که داری دل درو بند - دیگر چشم از همه عالم فرو بند *
 اگر مجنون و لیلی زنده گشتی - حدیث عشق از بیم دفترنوشتی *

باب پنجم

و شاهد نشست و می ریخته و قدح شکسته - قاضی در خواب مستی بیخبر از ملک هستی * بلطف بیدارش کرد و گفت - برخیز! که آفتاب بر آمد * قاضی دریافت که حال چیست * گفت - از کدام جانب؟ گفت - از قبل مشرق * گفت - الحمد لله! که هنوز در توبه بازست بحکم این حدیث - که لَا يَغْلُقُ بَابُ التَّوْبَةِ عَلَى الْعِبَادِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا * اسْتَغْفِرَكَ - اللَّهُمَّ - وَ اتُوبُ إِلَيْكَ!

قطعه

این دو چیزم بر گناه انگيختند - بخت نا فرجام و عقل نا تمام *
گر گرفتارم کنی - مستوجبم - و رببخشی - عفو بهتر کانتقام *
ملک گفت - توبه درین حالت - که بر هلاک خود اطلاع یافتی - سودی نکند - قَالَ اللَّهُ تَعَالَى - فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا *

قطعه

چه سود آنکه ز دزدی توبه کردن - که نتوانی کمند انداخت بر کاخ؟
بلند از میوه - گو - کوتاه کن دست - که کوتاه خود ندارد دست بر شاخ!
ترا با وجود چنین منکری که ظاهر شده خلاص صورت نه بندد * این بگفت و موکلان عقوبت در وی آویختند * قاضی گفت - مرا در خدمت سلطان یک سخن باقیست *
ملک بشنید و گفت - آن چیست؟ گفت -

قطعه

بآستین ملالی که بر من افشاندی - طمع مدار که از دامن بدارم دست *
گر خلاص محالست ازین گنه که مراست - بدان کرم که تو داری اُمیدواری هست *
ملک گفت - این لطیفه بدیع آوردی - و این نکته غریب گفתי - ولیکن محال عقلست و خلاف شرع که ترا فضل و بلاغت امروز از چنگ عقوبت من برهاند *
صلحت آن می بینم که ترا از قلعه بزبر اندازم تا دیگران عبرت گیرند * گفت - ای خداوند جهان - پرورده نعمت این خاندانم و این جرم تنها نه من کرده ام - دیگری را بینداز - تا من عبرت گیرم * ملک را خنده آمد - و بعفو از سر جرم او برخاست - و متعذران را - که مترصد کشتن قاضی بودند - گفت -

خواجه در بندِ نقشِ ایوانست - خانه از پایِ پست ویرانست *
 پیرِ مردی ز نزع می‌نالید - پیرِ زنِ صندلش همی‌مالید *
 چون مُحبَط شد اِعتِدالِ مزاج - نه عزیمت اثر کند نه علاج *

حکایت ۲

پیرِ مردی را حکایت کنند - که دختری خواسته بود و حُجره بگل آراسته و بخلوت با او
 نشسته و دیده و دل درو بسته - شبهای دراز خفتی و بُدلها و لطیفها گفتی - باشد که
 مُواست پذیرد و وحشت نگیرد * بانجمله شبی میگفت - بختِ بلندت یار بود و
 چشمِ دولتت بیدار - که بصحبتِ پیری افتادی پخته - پرورده - جهاندیده - آرمیده -
 نیک و بد جهان آزموده - سرد و گرم روزگار چشیده - که حتی صحبت بداند و شرط
 مودت بجای آرد - مُشفق و مهربان - خوش طبع و شیرین زبان *

مثنوی

تا توانم دلت بدست آرم - و بی‌آزارم نیازم *
 و چو طوطی بود شکر خورش - جانِ شیرین فدای پرورش *
 نه گرفتار آمدی بدستِ جوانی مُعجب خیره روی تیره رای سبک پای که هر دم هوس
 یزد و هر شب جائی خسبد و هر روز یاری گیرد *

قطعه

جوانانِ خردمند و نکو روی - و لیکن در وفا با کس نپایند *
 وفاداری مدار از بلبلان چشم - که هر دم بر گلی دیگر سرایند *
 بر خلافِ پیران - که بعقل و ادب زندگانی کنند - نه به مقتضایِ چهل و جوانی *

بیت

ز خود بهتری جوی و فرصت شمار - که با چون خودی کم کنی روزگار *
 گفت - چندان که برین نمط بگفتم - گمان بردم که دلش در قیدِ من آمد و صیدِ من
 شد * ناگاه نفسی سرد از دلِ پر درد بر آورد و گفت - چندین سخن که گفتی در

باب ششم

در ضعف و پیری

حکایت ۱

ما طائفة دانشمندان در جامع دمشق بحثی همی کردم * ناگاه جوانی از در درآمد و گفت - در این میان کسی هست که زبان پارسی داند ؟ اشارت بمن کردند * گفتم - خیرست * گفت - پیری صد و پنجاه ساله در حالت نزع است و زبان پارسی چیزی میگوید که مفهوم ما نمی‌گردد - اگر بگرم قدم رنجه شوی - مزد یابی - باشد که وصیتی کند * چون ببالینش فراز آمدم این میگفت -

قطعه

دمی چند - گفتم - بر آرم بکلم - دریغا ! که بگرفت راه نفس *
 دریغا ! که بر خوانِ الوانِ عمر دمی خورده بودیم - گفتند - بس !
 معنی این سخن را بعربی با شامیان گفتم * تعجب کردند از عمرِ دراز و تأسفِ او بر حیات * گفتم - چه گونه درین حالت ؟ گفت - چه گویم !

قطعه

نذیده که چه سختی رسد بجان کسی که از دهانش بدر میکنند دندانی ؟
 قیاس کن که چه حالت بود در آن ساعت که از وجود عزیزش بدر رود جانی *
 گفتم - تصور مرگ از خیال بدر کن و هم را بر طبیعت مستولی مگردان - که فیلسوفان یونان گفته اند - که مزاج اگرچه مستقیم بود - اعتدال بقار نشاید - و مرض اگرچه هائس بود - دلالت کلّی بر هلاک نکند * اگر فرمائی طبیبی را بخوانم تا مُعالجه کند * دیده باز کرد و بخندید و گفت -

مثنوی

دست برهم زند طبیبِ ظریف - چون خرفِ بیند اوفتاده حریف *

ام - تا مرا این فرزند بخشیده * شنیدم که پسر با رفیقان همبخت - چه بودی اگر
من آن درخت را بدانستمی که کجا است - تا دعا درمی که پدرم زودتر بمیرد * خواه
شادی کنان که پسرم عاقلست - و پسر طعنه‌زنان که پدرم فروت لا یعقل *

قطعه

سالها بر تو بگذرد - که گذر نکنی سوي تربتِ پدرت *
تو بجائی پدر چه کردی خیر - تا همان چشم داری از پُرسرت ؟

حکایت ۴

روزی بغرور جوانی سخت رانده بودم و شب‌نگاه بپای گریه سست مانده * پیر مرهی
ضعیف از پی کاروان همی آمد - گفت - چه حُسی ؟ که نه جائی خفتنست *
گفتم - چون روم ؟ که نه پای رفتنست * گفت - نشنیده که صاحب‌دان گفته اند -
رفتن و نشستن به که دويدن و گسستن *

قطعه

ای - که مشتاقِ منزلی - مشتاق ! پند من کار بند و صبر آموز *
اسپ تازی دو تگت رود بشتاب - اَشتر آهسته میرود شب و روز *

حکایت ۵

جوانی چست لطیف خندان خوش سخن شیرین زبان در حلقه عِشرتِ ما بود - که
در دلش از هیچ نوع غم نیامدی و لب از خنده فراهم نشدی * روزگاری بر آمد که
اتفاقِ ملاقاتِ او نیفتاد - بعد از آن که دیدمش زن خواسته و فرزندان بر خاسته و بیع
نشاطش بُریده و گلِ هوشش پُرموده -

بیت

بدر کرد گیتی غرور از سرش - سر ناتوانی بزانو برش *
پرسیدمش - که چگونه ؟ و این چه حالتست ؟ گفت - تا کودکان بیاوردم - دگر کودکی
نکردم *

شعر

فَیْلِ الصِّبَا وَالشَّیْبِ عَیْرَ نِی وَ کَفِی بَتَغَییرِ الزَّمانِ نَذِیراً *

باب ششم

ترازوي عقل من وزن آن يك سخن ندارد كه وقتي شنیده‌ام از قابله خريش - كه گفت - زن جوان را اگر تيري در پهلو نشيند به كه پيري *

رباعي

زن گزير مرد بي‌رضا برخيزد - بس فتنه و شور زان سرا برخيزد *
پيري كه زجاي خويش نتواند خاست الا بعصا - كيش عصا برخيزد ؟

شعر

لَمَّا رَأَتْ بَيْنَ يَدَيِ بَعْلِهَا شَيْئًا كَارِخِي شَفَّةِ الصَّائِمِ -
تَقُولُ - هَذَا مَعَهُ مَيِّتٌ - وَ رِجَاعُ الرِّقْيَةِ لِلنَّائِمِ *

في الجملة امكان موافقت نبود - بمفارقت انجلايد * چون مدت عدتش بسر آمد - عقد نكاحش بستند با خواني تند ترش روي تهی دست بد خوي * جور و جفا ميديد و رنج و غنا ميكشيد - و شكر نعمت حق همچنان ميگفت كه الحمد لله كه از آن عذاب اليم رهيديم و بدین نعمت مقيم رسيدم *

قطعه

روي زيبا و جامه ديبا - صندل و عود و رنك و بوي وهوس -
اين همه زينت زنان باشد - مرد را كير و خايه زينت بس *

بيت

با اين همه جور و تند خوئي نازت بكشم كه خوبروئي *

قطعه

با تو مرا سوختن اندر عذاب به كه شدن با دگري در بهشت *
بوي پياز از دهن خوبروي خوبتر آيد كه گل از دست زشت *

حكايت ۳

مهمان پيري شدم در ديار بكر كه مال فراوان داشت و فرزندي خوبروي * شبي حكايت كرد - كه مرا درهمه عمر جزاين فرزندي نبوده است * درختي درين وادي زيارنگاهست - كه مردمان بحاجت خواستن آجا روند * شهبلي دراز در پاي آن درخت بحق نالیده

مثنوی

دِریغا! گردن طاعت نهادن گرش همراه بودی دستِ دادن!
بدیناری چو خر در گل بماند - وگر الحمد گوئی - صد بخوانند *

حکایت ۸

پیر مردی را گفتند - چرا زن نکنی؟ گفت - با پیر زانم اُلفتی نباشد * گفتند - جوان
بخواه - چون مکنّت داری * گفت - مرا که پیرم با پیر زنان اُلفت نیست - او که
جوان باشد با من که پیرم دوستی صورت نه بندد *

تُرکیه

پیر هفتا سه جني مکنه کورمُقری بخوانی چش رُوش *

بیت

زور باید نه زر - که بانورا گُری سخت به زِ ده من گوشت *

قطعه

شنیده‌ام که درین روزها کهن‌پیری خیال بست به پیرانه سر که گیرد جُفت *
بخواست دخترکی خوب‌روی گهر نام - چو درج گهرش از چشمِ مردمان بپُفت *
چنانکه رسمِ عروسی بود - تَمَنّا کرد - ولی بجملهٔ اوّل عَصاءِ شیخِ بخت *
کمان کشید و نرد بر هدف - که نتوان دوخت مگر بسوزنِ یولادِ جامهٔ هنگفت *
بدوستانِ گله آغاز کرد و حُجّت خاست - که خان و مانِ من این شوخ دیدهٔ پالِ بُرُفت *
میانِ شوهر و زن جنگ و فتنه خاست - چنان که سر بشکنه و قاضی کشید - و سعدی گفت -
پس از ملامت و شُعت - گناهِ دختر چیست ؟ ترا که دست بلرز - گهر چه دانی سفت ؟

بیت

چون پیر شدی - ز کودکی دست بدار - بازی و ظرافت بجوانان ، گذار *

مثنوی

طرب نوجوان ز پیر مجبوی - که دگر ناید آبِ رفته بجوی *

ز رعرا چون رسید وقتِ درو - نخرامد چنانکه سبزه نو *

قطعه

دور جوانی بشد از دستِ من - آه! دریغ آن زمنِ دلفروز!

قوتِ سرینجه شیرین برفت * راضیم اکنون به پنیری چو یوز *

پیر زنی موی سیاه کرده بود - کفتمش - ای مامکِ دیرینه روز -

موی به تلبیس سیاه کرده گیر - راست نخواهد شدن این پشتِ کوز *

حکایت ۶

وقتی بچه‌های جوانی بانگ بر مادر زدیم * دل آزرده بگنجی نشست و گریان همی گفت -

مترخردی فراموش کردی که درشتی میکنی *

قطعه

چه خوش گفت زالی بفرزند خویش - چو دیدش پلنگ افکن و پیل تن -

گر از عهد خردیت یاد آمدی که بیچاره بودی در آغوشِ من -

نکردی درین روز بر من جفا - که تو شیر مردی و من پیره زن *

حکایت ۷

توانگری بخیل را پسری و زنجور شد * نیک خواهان گفتندش - مصلحت آنست که ختم

قرآن کنی از بهر وی یا بذلِ قربان - باشد که خدای عز و جل شفا دهد * لختی

درین اندیشه فرو رفت و گفت - ختمِ مصحفِ مجید اولیترست * صاحب‌دلی بشنید و

گفت - ختمش بعلتِ آن اختیار آمد - که قرآن بر سر زبانت و زرد در میانِ جان *

بیت

میسراش پدر خواهی - علم پدر آموز - کین مال پدر خرچ توان کرد بده روز *

حکایت ۳

یکی از فضایی عصر تعلیم ملک زاده همی کرد - ضرب بی محابا زدی و زجر بی قیاس کردی * باری پسر از بی طاقتی شکایت پیش پدر آورد و جمله از تن دردمند برداشت * بدر را دل بهم بر آمد - استاد را بخواند و گفت - پسران آحاد را چنین جفا و توبیخ روا نداری که فرزند مرا - سبب چیست ؟ گفت - سبب آن که سخن اندیشیده گفتن و حرکت پسندیده کردن همه خلق را علی العموم باید و پادشاهان را علی الخصوص - وجب آن که از دست و زبان ایشان هر چه رود هر آئینه بآوازه بگویند - و قول معد عوام الناس را چندان اعتبار نباشد *

قطعه

اگر صد نا پسند آید ز درویش رفیقانش یکی از صد ندانند *
و گریک نا پسند آید ز سلطان ز اقلیمی باقلیمی رسانند *
پس واجب آمد معلم پادشاه زاده را در تهذیب اخلاق خداوند زادگان "انبتهم الله نبتاً حسناً" اجتهاد از آن بیشتر کردن که در حق عوام *

قطعه

هر که در خردیش ادب نکند - در بزرگی فلاح ازو برخاست *
چوب تر را چنان که خواهی پیچ - نشود خشک جز بآتش راست *

ملک را حسن تدبیر فقیه و تقریر جواب او موافق آمد - خلعت و نعمت بخشید و پایه و منصب او بلند گردانید *

حکایت ۴

معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب - ترش روی و تلخ گفتار - بد خوی و مردم آزار

بابِ هفتم در تاثیر تربیت

حکایت ۱

یکی از وزرا پسرِ نور دل داشت * پیشِ دانشمندی فرستاد - که مر این را دربینی کن -
مگر عاقل شود * روزگاری تعلیم کردش - موثر نبود * پیشِ پدرش کسی فرستاد - که
این پسر عاقل نمیشود و مرا دیوانه کرد -

قطعه

چون بود اصلِ گوهری قابل - تربیت را درو اثر باشد *
هیچ صیقل نگو نداند کرد آهنی را که بدگهر باشد *
سگ بدریای هفتگانه بشوی - چونکه تر شد پلیدتر باشد *
حر عیسی اگر بمکه رون - چون بیاید هنوز خر باشد *

حکایت ۲

حکیمی پسران را پند همی داد - که ای جان پدر! هنر آموزید! که مُلک و دولتِ دنیا
اعتماد را نشاید - و سیم و زر در سفر محَلِ خطر باشد - که دزد یکبار برد یا خواجه بتفاریق
بخورد - اما هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده * اگر هنرمند از دولت بیفتد -
غم نباشد - که هنر در نفس خود دواتست - هر کجا که رود قدر بیند و صدر نشیند -
و بی هنر نغمه چیند و سختی بیند *

بیت

سختست پس از جاه تحکم بردن - خو کرده بنار جورِ مردم بردن *

قطعه

وقتی افتاد فتنه در شام - هر کسی گوشه فرا رفتند *
روستا زادگان دانشمند - بوزیری پادشاه رفتند -
پسران وزیر ناقص عقل - بگدائی بروستا رفتند *

قطعه

چو دخلت نیست - خرج آهسته تر کن - که می گویند ملاحان سرودی -
 اگر باران بکوهستان نیارد بسالی - دجله گردد خشک رودی *
 عقل و ادب پیش گیر و لهو و لعب بگذرا - که چون نعمت سپری شود - سختی بری
 و پشیمانی خوری * پسر از لذت دای و نوش این سخن در گوش نیارد و بر قول من
 اعتراض کرد - که راحت عاجل بمحضتِ آجل مُنغَصَّ کردن خلافِ رای
 خردمند است *

مثنوی

خداوندانِ کلام و نیک بختی چرا سختی کشند از بیمِ سختی ؟
 برو - شادی کن - ای یارِ دل افروز ! غم فردا شاید خورد امروز *
 فکیف مرا - که در صدرِ مروت نشسته ام - و عقدِ فقرت بسته - و ذکرِ انعام در افواه عوام
 افکنده !

مثنوی

هر که علم شد بسخا و گرم - بند نشاید که نهد بر درم *
 فام نکوئی چو برون شد ز کوی - در نتوانی که ببندی بروی *
 دیدم - که نصیحت نمی پذیرد و دم گرم من در آهنِ سردِ او اثر نمیکند - ترکِ مُذاصحت
 گرفتم - و روی از مُصاحبتِ او بگردانیدم - و قولِ حکمارا کار بستم - که گفته اند -
 بَلِّغْ مَا عَلَیْكَ - فَإِنْ لَمْ یَقْبَلُوا - فَمَا عَلَیْكَ *

قطعه

هرچه دانی که نشوند - بکوی هرچه دانی تو از نصیحت و بند *
 زود باشد که خیره سربینی بدو پا او فتاده اندر بند *
 دست بردست میزند - که - دریغ ! نشنیدم حدیثِ دشمنند !
 تا پس از مدتی آنچه از نکبتِ حالش می اندیشیدم - بصورتِ بدیدم - که پاره پاره
 میدوخت و لقمه لقمه می اندوخت * دلم از ضعفِ حالش بهم برآمد - مروت ندادم
 در چنین حالی ریش درویش را بلامت خراشیدن ، نملک پاشیدن با خود گفتم

بابِ هفتم

گدا طبع و نا پرهیزگار - که عیشِ مسلمانان بدیدن او تبه گشتی - و خواندنِ قرآنش دلِ مردم سیئه کردی * جمعی پسرانِ پاکیزه و دخترانِ دوشیزه بدستِ جفای او گرفتار - نه زهره خنده و نه یارایِ گفتار - که عارضِ سیمینِ یکی را طبعچه زد و ساقِ بلورین دیگری را در شکجه نهادی * القصه - شنیدم که طرخی از خبائثِ نفسِ او معلوم کردند - بزدند و برانندند * پس آنکه مکتب را بمصلحی دادند - پارسائی سلیم و نیک مردی حلیم - که جز بحکمِ ضرورت سخن نگفتی - و موجبِ آزارِ کس بر زبان او نرفتی * کودکان را هیبتِ اُستادِ نخستین از سر بدر رفت - معلمِ دومی را باخلاقِ ملکی دیدند - دیو صفت یک یک بر میدند - و باعتمادِ حلمِ او ترکِ علم گرفتند * همچنین اغلبِ اوقاتِ بیازپچه فراهم نشستندی و لوحِ نا درست کرده بشستندی - و بر سرِ همدیگر شکستندی *

بیت

اُستادِ معلّم چو بود کم آزار - خرسکِ بازند کودکان در بازار *
بعد از دو هفته بر درِ آن مکتب گذر کردم - معلّمِ اوّلین را دیدم - دل خوش کرده بودند و بمقامِ خویش باز آورده * از بی انصافیِ برنجیدم و "لا حول" گفتم - که دیگر بار ابلیس را معلّم ملائکه چرا کردند؟ پیر مردی ظریف جهان دیده بشنید - بخندید و گفت -

مثنوی

پادشاهی پسر بمکتب داد - لوحِ سیمینش در کنار نهاد -
بر سرِ لوحِ او نیشته برز - جورِ اُستاد به ز مهرِ پدر *

حکایت ۵

پارسی زاده را نعمتِ بی کران از ترکه عم بدست افتاد * فسق و فجور آغاز کرد و مبدّری پیش گرفت * فی الجملة نمائد ار سائر معاصی و منکری که نکرد و مُسکری که نخورد * باری به نصیحتش گفتم - ای فرزند! دخلِ آب روانست - و عیشِ آسیایِ گردان - یعنی خرجِ فراوان کردنِ مُسلم کسی را باشد که دخلِ مُعین دارد *

وَقَالَ - يَمَنْ انْتَسَبْتَ ؟ - عني - اي پسر ! ترا پرسند روز قیامت - که هُزرت چیست ؟
و نگویند - که پدرت کیست ؟

قطعه

جامهٔ کعبه ا که می‌بوسند او نه از کرم پیده نامی شد *
با عربی نشست روزی چند - لا جرم همچو او گرامی شد *

حکایت ۹

در تصانیف حکما آورده اند که کُردم را ولادتِ معهود نیست چنانکه سائر حیوانات را - بلکه احشایی مادر بخورند - پس شکمش بدرند و راه صحرا گیرند - و آن پوستها که ر خانهٔ کُردم بینند - اثر آنست * باری این نُکته پیشِ بزرگی همی گفتم * گفت - نالِ من بر صدقِ این سخن گواهی میدهد - و جز چنین نتواند بود - چون در حالتِ خُردی با مادر چنان معامله کرده اند - لا جرم در بزرگی نامقبول و نامحبوب اند *

قطعه

پسری را پدر نصیحت کرد - کای جوانمرد ! یاد گیر این پند -
هر که با اهلِ خود وفا نکند - نشود دوستِ روی و دولتمند *

مثل

کُردم را گفتند - چرا بزمستان بدر نمی آئی ؟ گفت - بتابستم چه حُرمتست نه بزمستان بیرون آیم ؟

حکایت ۱۰

درویشی زنی حامله داشت - مدتِ حملِ او بسر آمد * درویش را همه عمر فرزند نیامده بود * گفت - اگر خدای تعالی مرا پسری بخشد - جز این خِرَقه که در بر دارم - هر چه در ملکِ منست اینارِ درویشان کنم * اتفاقاً پسر آورد * درویش شادمانی کرد و سفرهٔ یاران بموجبِ شرط بنهاد * پس از چند سال - که از سفر شام باز آمدم - بمحلتِ آن دوست بگذشتم و چگونگیِ حالتش پرسیدم * گفتند - بزدانِ شگنه دُرست * گفتم - سبب چیست ؟ گفتند - پسرش خمر خورده است و عَرَبده کرده و

باب هفتم

مثنوی

حریفِ سَفَلَه در پايانِ مستي نه اندیشد ز روزِ تنگدستی *

درختِ اندر بهاران بر فشاند - زمستان لا جرم بی برگ ماند *

حکایت ۶

پادشاهی پسرِ بادبِی داد و گفت - این فرزندِ تُست - تربیتش همچنان کن که یکی از
فرزندانِ خویش * گفت - فرمان بردارم * سالی چند در پی او رنج بُرد و سعی کرد -
بجائی نرسید - و پسرانِ ادیب در فضل و بلاغتِ منتهی شدند * ملک دانشمند را
مُؤاخَذت کرد و مُعاقبت فرمود - که وعدهِ خِلافِ کردی - و شرطِ وفا بجا نیاوردی *

گفت - بر رايِ عالم آرایِ خداوندِ رويِ زمین پوشیده نماند که تربیت یکسانست و
لیکن طبائعِ مُخْتَلَف *

قطعه

گرچه سیم و زرز سنگ آید همی - در همه سنگی نباشد زرو سیم *

بر همه عالم همی تابد سُهیل - جائی اندان میکند - جائی ادهیم *

حکایت ۷

یَنی را شنیدم از پیرانِ مَرُی که مَریدی را میگفت - ای پسر! چندانکه خاطرِ آدمی
بر روزِ بَست اگر بروزی ده بودی - بمقام از ملائکه در گذشتی *

قطعه

فراموشت نکرد ایند در آن حال - که بودی نطفه مدفون و مدهوش *

روانت داد و عقل و طبع و ادراک جمال و نطق و رای و فکر و هوش -

ده انکشت مُرتَّب ساخت بر کف - دو بازویت مرتب کرد بر دوش *

کنون پنداری - ای ناچیز همت! که خواهد کردند روی فراموش *

حکایت ۸

اعرابی را دیدم که پسر را میگفت - یا بُنَي! اِنَّكَ مَسْئُولٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - ما ذا اَكْتَسَبْتَ؟

شطرنج بسر همی برند - فرزین می شوند - یعنی - بهتر از آن میگردند که بودند - و
بیدادگان حاج بادیه بسر بردند و بتر شدند *

قطعه

از من بگویی حاجی مردم گزاری را - کو پوستین خلق بازار سی درد -
حاجی تو نیستی - شترست - از برای آنکه بیچاره خار میخورد و بار می برد *

حکایت ۱۳

مردی را چشم درد خاست * پیش بیطاری رفت - که مرا دوا کن * بیطار از آنچه در
چشم چهارپایان میکرد در دیده او کشید - کور شد * حکومت بر داور بردند * گفت
برو هیچ توان نیست - اگر این خر نبودی - پیش بیطار نرفتی * مقصود از بن سخن
آنست - تا بدانی که هر که نا آزموده را کار بزرگ می فرماید - ندامت برد و بندید
خرمندان بخفت عقل منسوب گردد *

قطعه

ندهد هوشمند روشن رای با فرومایه کارهای خطیر *
بورا باف گرچه بافنده است - نبرندش بکارگاه حریر *

حکایت ۱۴

یکی از بزرگان ائمه را پسری وفات یافت * پرسیدندش - که بر صندوق گورش چه نویسیم؟
گفت - آیت کذاب مجید را عزت و شرف بیش از آنست که روا باشد بر چنین
جایها نوشتن که روزگاری سوده گردن و خلایق برو گذرند و سگان برو شاشند -
و اگر بضرورت چیزی همی نویسند - این دو بیت کفایتست *

قطعه

آه! هرگاه سبزه در بستان بدمیدی - چه خوش شدی دل من!
بگذر - ای دوست! تا بوقت بهار سبزه بینی دمیده بر گل من *

حکایت ۱۵

پارسائی بر یکی از خداوندان نعمت گذر کرد که بنده را دست و پای بسته بود و عقوبت

باب هفتم

خونِ کسی ریخته و از شهر گر ریخته - پدر را بعلت آن سلسله در نایست و نند بر پی *
گفتم - این بلار او بحاجت از خدا خواسته است *

قطعه

زنانِ باردار - ای مردِ هشیار! اگر وقتِ ولادت ما زایند -
از آبِ بهتر بنزدیکِ خردمند - که فرزندانِ ناهموار زایند *

حکایت ۱۱

بطل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ * گفت - در کتبِ مسطورست که بلاغت
سه نشان دارد - یکی پانزده سالگی - دوم احتلام - سیوم بر آمدنِ مویِ زهار - اما هر
حقیقت یک نشان دارد - که در بندِ رضای حق جلّ و علا بیش از آن باشی که
در بندِ نفسِ خویش - و هر آنکه درو این صفت موجود نیست - نزد مُحَقِّقان بالغ
نیست *

قطعه

بصورتِ آدمی شد قطرهٔ آب - که چلِ روزش قرار اندر رحمِ ماند -
وگر چلِ ساله را عقل و ادب نیست - بتحقیقش نباید آدمی خواند *

ایضاً

جوانمردی و لطف و آدمیت - همین نقشِ هیولانی میندار *
هنر باید که صورتِ میتوان کرد بایوانها در از شنکرف و زنگار *
چو انسان را نباشد فضل و احسان - چه فرق از آدمی تا نقشِ دیوار؟
بدست آوردنِ دنیا هنر نیست - یکی را - گرتوانی - دل بدست آر *

حکایت ۱۲

سالی نزاعی در میانِ پیادگانِ حجاج افتاده بود - و داعی هم در آن سفر پیاده بود *
از بی انصافی در سر و روی یکدیگر افتادیم - و دادِ فسوق و جدال بدادیم * کجاوه نشینی را
شدیم که با عدیل خود میگفت - بو العجب کاری! که پیادگانِ عاج - چون عرصهٔ

بابِ هفتم

بیت

پیل کو؟ تا کَتَف و بازوی گُردان ببند - شیرکُو؟ تا کَف و سر پنجهٔ مردان ببند *
 ما درین حالت که دو هندو از پسِ سنگی سر بر آوردند و قصدِ قتالِ ما کردند *
 دستِ یکی چوبی - و در بغلِ دیگری کلوخ کوبی * جوانرا گفتیم - اکنون چه پائی؟

بیت

بیار آنچه داری ز مردی و زور - که دشمن بیای خود آمد بگور *

تیر و کمان دیدم از دستِ جوان افتاده و لرزه بر استخوان *

بیت

نه هر که موی شگافد ز تیرِ جوشن خای بروزِ حملهٔ جنگِ آوران بدارد پای *
 چاره جز این ندیدیم که رخت و سلاح و جامه رها کردیم - و جان بسلامت بدر
 آوردیم *

قطعه

بکارهای گران مرد کار دیده فرست - که شیر شوزه در آرد بزیرِ خمِ کمند *
 جوان - اگرچه قوی‌بال و پیلتن باشد - بجنگِ دشمنش از هول بگسلد پیوند *
 نبرد پیشِ مصافِ آزموده معلومست چنانکه مسئلهٔ شرع پیشِ دانشمند *

حکایت ۱۷

توانگر زادهٔ را دیدم - بر سرِ گورِ پدر نشسته بود و با درویشِ بچهٔ مُناظره در پیوسته - که
 صندوقِ تربتِ پدرم سنگینست - و کتابهٔ رنگین - و فرشِ رُخام انداخته و خِشتِ
 فیروزه بکار برده - بگورِ پدرت چه ماند؟ خِشتی دو فراهم آورده - و مُشتی خالک بر آن
 پاشیده * درویش پسر بشنید و گفت - تا پدرت از زیرِ آن سنگِ گران بر خود بجنبد -
 پدرم به بهشت رسیده باشد *

بیت

خر که بر وی نهند کمتر بار - بر آسود دتر کند رفتار *
 در خبرست - که مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ * درویش چیزی ندارد که بحسرت بگذارد *

باب هفتم

همی کرد * گفت - ای پسر! همچو تو مخلوقی را خدای عز و جل اسیرِ حُکمِ تو گردانیده است - و ترا بروی فضیلت داده - شُکرِ نعمتِ باری تعالی بجا آر - و چندین جفا بروی روا مدار - که فردا به از تو باشد و شرمساری بری *

مثنوی

بر بنده مگیر خشمِ بسیار - جَورش مکن و دلش میازار!
 او را تو بده دِرمِ خریدی - آخر نه بقُدرت آفریدی *
 این حکم و غرور و خشم تا چند؟ هست از تو بزرگتر خداوند *
 ای خواجهٔ ارسلان و آغوش! فرمانِ ده خود مکن فراموش!
 در خبرست از خواجهٔ عالم و سرورِ بنی آدم (صلی الله علیه و سلم!) که گفت - بزرگتر
 حسرتی در روزِ قیامت آن بُود - که بندهٔ صالح را ببهشت برند و خداوندِ فاسق را بدوزخ *

قطعه

بر غلامی که طوع خدمتِ تُست - خشم بی حد مران و طیره مگیر -
 که فضاحت بُود بروزِ شمار - بنده آزاد و خواجه در زنجیر *

حکایت ۱۶

سالی از بلغ با شامیانم سفر بود و راه از حرامیان پر خطر * جوانی ببدرقه همراه
 ما شد - نیزه باز و چرخ انداز - سلحشور - بیش زور - که ده مرد توانا کمانِ او را زه
 نکردندی - زور آوران روی زمین پُشتِ او بر زمین نیآوردندی - ولیکن مُنتعم بود و سایه
 پرورده - نه جهان دیده و سفر کرده - رعدِ کوسِ دلاوران بگوشِ او نرسیده - و برقی شمشیر
 سواران بچشم ندیده *

بیت

نیفتاده در دستِ دشمن اسیر - بگردش نباریده بارانِ تیر *
 اتفاقاً من و آن جوان هر دو در پی هم دوان - هر دینارِ قدیمش که پیش آمدی
 بقوتِ بازو بیفکندی - و هر درختِ عظیم که دیدی بزورِ پنجه بر کندي - و تفاخر کُنان
 کفتمی -

نظم

توانگرانرا و قفست و نذر و مهمانی زکوة و فِطْرَه و اَعْتاق و هدی و قربانی *
 تو کي بدولتِ ایشان رسي - که نتواني جز این دو رکعت؟ و آن هم بصد پربشاي *
 اگر قدرتِ جودست و اگر قوتِ سُجود - توانگران را به میسر میشود - که مالِ مُزکلي دارند و جامهٔ پاک و عِرَضِ مصون و دلِ فارغ - و قوتِ طاعت در لقمهٔ لطیفست -
 و صِحّتِ عبادت در کسوتِ نظیف * پیداست - از معدّهٔ خالي چه قوت آید؟ و از دستِ تهی چه مروت زاید؟ و از پای بسته چه سیر آید؟ و از دستِ گرسنه چه خیر؟

قطعه

شب پراکنده خسپد آن که پدید نَبود و جَو بامدادانش *
 مورِ گرد آورد بتابستان - تا فراغت بُود زمستانش *
 فراغت با فاقه نمی پیوندند - و جمعیت با تنگدستی صورت نه بندد * یکی تحریمهٔ عشا بسته - و دیگری منتظرِ عشا نشسته - این بدان گي ماند؟

بیت

خداوند مکنّت بحق مُشتغل - پراکنده روزی پراکنده دل *
 پس عبادتِ اینان بقبول اولیتر - که جمعد و حاضر - نه پربشان و پراکنده خاطر -
 اسبابِ معیشت ساخته و باورادِ عبادت پرداخته * عرب گوید - اَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الْفَقْرِ الْمَكِيبِ وَ جَوَارِ مَنْ لَا يُحِبُّ - و در خبرست - که الْفَقْرُ سَوَاءُ الْوَجْهِ فِي الدَّارَيْنِ *
 گفت - آن نشنیده که فرمود خواجهٔ عالم (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ وَ أَكْمَلُ التَّحِيَّاتِ) "الْفَقْرُ فَخْرِي" * گفتیم - خاموش! که اِشارتِ خواجهٔ عالم (عَلَيْهِ السَّلَام) بفقرِ طائفه ایست که مرد میدانِ رضا اند و تسلیمِ تیرِ قضا - نه اینان که خِرَقهٔ ابرار پوشند و لقمهٔ ادرار نوشند *

رباعی

ای طبلِ بلند بانگ و در باطن هیچ! بی توشه چه تدبیر کنی وقتِ پیچ *
 روی طمع از خلق به پیچ - از مردی - تسبیح هزار دانه بر دست میچ *

قطعه

مردِ درویش - که بارِ ستم فاقه کشید - بدرِ مرگِ همانا که سُبُکبار آید *
 و آنکه در دولت و در نعمت و آسائی زیست - مردنش زین همه شک نیست که دشوار آید *
 بهمه حال اسیری که ز بندی بَرهد خوشترش دان ز امیری که گرفتار آید *

حکایت ۱۸

بزرگی را پرسیدم از معنی این حدیث - که - اَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ اَلَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ *
 گفت - بحکمِ آنکه هر آن دشمن که با وِی احسان کنی دوست گردد - مگر نفس -
 که چندان که مدارا بیش کنی مخالفت زیاده کند *

قطعه

فرشته خوی شود آدمی بکم خوردن - و گر خورد چو بهائم - بیوفتد چو جماد *
 مُراد هر که بر آری مُطیعِ امرِ تو گشت - خلافِ نفس - که گردن کشد چو یافت مُراد *

حکایت ۱۹

مناظرهٔ سعدی با مدعی در بیان توانگری و درویشی *

یکی را دیدم در صورتِ درویشان - نه بر سیرتِ ایشان - در محفلی نشسته و شُنعَتی
 در پیوسته - و دفترِ شکایت باز کرده - و مذمتِ توانگران آغاز نهاده - و سخن
 بدینجا رسانیده - که درویشان را دستِ قدرت بسته است و توانگران پایی ارادت
 شکسته *

بیت

کریمان را بدست اندرِ هرم بیست - خداوندانِ نعمت را کرم نیست *
 مرا که پروردهٔ نعمتِ بزرگانم این سخن سخت آمد * گفتم - ای یار! توانگران دُخَلِ
 مسکینانند - و ذخیرهٔ گوشه نشینان - و مقصدِ زائران - و کُهِفِ مُسافران - و متَحَمِّلِ
 بارِ گران از بهرِ راحتِ دیگران * دست بطعامِ آنکه برند که مُتَعَلِّقان و زبردستان
 بخورند - و فَضْلُهُ مَکَرِمِ ایشان بَارِئِل و اَیْتام و پیران و اقارب و جیران برسد *

بیت

برج و سعی کسی نعمتی بچنگ آرد - دگر کس آید و بی رنج و سعی بر دارد *

گفتمش - بر بخلِ خداوندانِ نعمت و قوف نیافته *إِلَّا بَعْلَتِ* گدائی - و گر نه - هر که طمع یکسو نهاده کریم و بخیش یکی نماید * *مَحَكْ* داند که زر چیست - و گدا داند که *مُمْسِكْ* کیست * گفتا - بتجربت آن میگویم - که متعلقان بر در دارند - و غلیظانِ شدیدرا بر گمارند - تا بارِ عزیزان ندهند - و دست بر سینه صاحب تمیزان نهند و گویند "اینجا کس نیست" - و بحقیقت راست گویند *

بیت

آن را که عقل و همت و تدبیر و رای نیست -
خوش گفت پرده دار - که کس در سرائی نیست *

گفتم - *بَعْلَتِ* آن که از دستِ مُتَرَقِّعانِ بجان آمده‌اند - و از رُقعۀ گدایان بفرغان *
مُحَالِ عقلست که اگر رینگِ بیابان در شود چشم گدایان پُر شود *

بیت

دیده اهل طمع بنعمتِ دنیا پُر نشود - همچنان که چاه بشبَنَم *

هر کجا سختی کشیده و تلخی چشیده‌را بینی - خود را بشرّ در کارهای مَخُوف اندازد - و از تَوَابِعِ آن نپرهیزد - و از عقوبتِ آن نه هراسد - و حلال از حرام نشناسد *

قطعه

سگی را - گر گُلُخی بر سر آید - ز شادی بر جهد - کین استخوانست *

و گر نعشی دو کس بردوش گیرند - لَدِیْمُ الطَّبَعِ پندارد که خوانست *

اما صاحب دنیا بعینِ غایتِ حق ملحوظست - و بحلال از حرام محفوظ * من - همانا که تقریر این سخن بکردم و دلیل و برهان بیاوردم - اکنون انصاف از تو توقع دارم *

هرگز دیده دستِ دغائی بر کَتَفِ بسته - یا *بَعْلَتِ* بی نوایی در زندان نشسته - یا پرده معصومی دریده - یا کفی از *مِعَصَم* بُریده - *إِلَّا بَعْلَتِ* درویشی ؟ شیر مردان را بحکمِ ضرورت در نَقَبها گرفته بد و کُعبها سَفته - مُحْتَمَلست که یکی از درویشان را *نَفْسِ*

درویش بی معرفت نیارآمد تا فقرش بکفر نایجاد - که "كَادَ الْفَقْرَ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا" * نشاید جز بوجود نعمت نرهنه را بوشیدن - یا در استخلاص گرفتاری کوشیدن - و ابنای حنس مارا بمراتب ایشان که رساند؟ و یَدِ عَلِيًّا بَيَدِ سُفْلِي چه ماند؟ نه بینی که حق جل و علا در محکم تنزیل از نعیم اهل بهشت خبر میدهد - که - "أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ" - تا بدانی که مشغول کفاف از دولت عفاف محرومست و مُلْكٍ فراغت زیر نگین رزق مقسوم *

بیت

تشنگان را نماید اندر خواب همه عالم بچشم چشمه آب *

حالی که من این بگفتم - عَنَانِ طاقَتِ درویش از دستِ تحملِ برفت - و تیغِ زبان بر کشید - و اسبِ فصاحت در میدانِ وقاحت جهانید و بر من دوانید و گفت - چندان مُدْلَعَه در وصفِ ایشان بکردی و سخنهای پریشان بگفتی - که وهم تصور کند که تریاقند یا کلیدِ خانهٔ ارزاق * مُشْتِی مَتَكَبِّر - مغرور - مُعْجِب - نفور - مُشْتَغِلِ مال و نعمت - و مُفَقَّتِینِ جاه و ثروت * سخن نگویند الا بسفاهت - و نظر نکنند الا بکراهت * علما را بگدائی منسوب کنند - و فُقَرَا را به بی سر و پائی معیوب گردانند * بَعِزَّتِ مالی که دارند و غِیْبَتِ جاهی که پندارند برتر از همه نشینند و خود را بهتر از همه شناسند * نه آن در سر دارند که سر بکسی فرو آرند - یَخْبِرُ از قَوْلِ حکما - که گفته اند - هر که بطاعت از دیگران کمست و بنعمت بیش - بصورت توانگرست و بمعنی درویش *

بیت

گر بی هنر بمال کند کبر بر حکیم - کُونِ خَرَشِ شمار اگر گاو عنبرست *

گفتم - مَذْمُومَتِ ایشان روا مدار - که خداوندانِ کرم اند * گفت - غلط کردی - که بندگانِ دَرَمند * چه فائده که چون ابرِ آذارند و بر کس نمی بارند - و چشمهٔ آفتابند و بر کس نمی تابند - و بر مرکبِ اِسْتِطَاعَتِ سوارند و نمی رانند - و قدمی بهر خدا نه نهند - و درِ بی من و انبلی ندهند * مالی بمشقت فراهم آرند و بختست نگه دارند و بحسرت بگذارند - چنانکه بزرگان گفته اند - سِیمِ بخیلِ وقتی از خاك بر آید که بخیلِ بَخاکِ در آید *

بیت

در من منکر تا دگران چشم ندارد - کردست گدایان نتوان کرد ثوابی *

گفتا - نه - که من بر حال ایشان رحمت میدهم * گفتم - نه - که بر مال ایشان حسرت
میخوری * ما درین گفتار و هر دو بهم گرفتار - هر بیدقی که برانیدی من بدفع آن
کوشیدمی - و هر شاهی که بخواندی بفرزین بیوشیدمی - تا نقد کیسه همت در باخت
و تیر جعبه حجت همه بینداخت *

قطعه

هان! تا سپرنیفتنی از حمله فصیح - کورا جز آن مبالغه مستعار نیست!
دین ورزو معرفت - که سخندان سجع گوی بر در سلاح دارد و نس در حصار نیست *
عاقبة الامر دلیلش نمائد - دلیلش کردم - دست تعدی دراز کرد و بیپوده گفتن
آغاز * و سنت جاهلانست - که چون بدلیل از خصم فرو مانند - سلسله خصومت
بجندابند - چون آزر بت ترش - که بحجت با پسر بر نیامد بجنگش بر خاست -
که - لئن لم تفتنه لارجمنک * دشمنم داد - سقشش گفتم - گریبانم درید - زخمدانش
شکستم *

قطعه

او بر من و من در و فدا ده - خلق از پی ما دوان و خندان -
انگشت تعجب جهاتی از گفت و شنود ما بدندان *

انقصه - مرافعه این سخن پیش قاضی بردم و بحکومت عدل راضی شدم - تا حاکم
مسلمانان مصلحتی بجوید - و میان توتگران و درویشان فرقی بگوید * قاضی - چون حیل
ما بدید و منطق ما بشنید - سر بگردان تفکر فرو برد - و پس از تأمل بسیار سر بر آورد
و گفت - ای آن که توتگران را نذاشتی و بر درویشان جفا روا داشتی! بدان - که
هر جا که گنست خارست - و با خمر خمار - و بر سر گنج مار - و آنجا که دُر
شهارست نهنگ مردم خوار - لذت عیش دنیا را گدغه اجل در یست - و نعیم
بهشت را دیوار مکاره در پیش *

باب هفتم

اماره مُطالبه کند - چون قوتِ احسانش نباشد - بَعْصیان مبتلا گردد - که بطن و فرج
توأمّاند - یعنی دو فرزندان اند از یک شکم - ما دام که این یکی بر جاست - آن
دیگری بر پاست - شنیده - که درونشی را با حدیثی بر خُبثی بگیرتند - با آن که شرمساری
برد - سزای سنگساری شد * گفت - ای مسلمانان ! قوت ندارم که زن کنم - و طاقت
ندارم که صبر کنم - "لَا رَهْبَیَّةَ فِی الْاِسْلَام" * و از جمله مواجِبِ سُکون و جَمْعِیَّت
درون که توئزن رست یکی آن - که هر شب صَمّی در بر گیرند و هر روز جوانی
از سر - صَمّی که صبح تابانرا دست از صَباحتِ او بر دل - و سرو خرامان را پایی از
خجالتِ او در کِل *

بیت

بحرین عربین فرو بُرد چنگ - سر انگشتها کرده عذاب رنگ *
مُحالست که با وجودِ حُسنِ طلعتِ او گردد مَذاهی گردد و یا رایِ تباهی زند *

بیت

دلی که خورِ بهشلی ربود و یغم کرد - کَی تَنَفّت کند بر بَدَنِ یغمائی ؟

شعر

مَنْ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ مَا شَتَّى رُعب - يُعْبِئُهُ ذَلِكَ عَنْ رَجْمِ الْعَدَوِّدِ *
اغلب تهدیدست در دامنِ عصمتِ آلود - و گرسنگان دامنِ مردم رُباوند *

بیت

چون سگِ دَرَنده گوشت یافت - نپرسد کین شَرّ مُحسنت یا خِرِ دَجَل *
چه مایه مستورانِ بَعّتِ مُفلسی در عینِ فسادِ فداده اند و عِرَضِ گرمی در زشت
نامی بر باد داده *

بیت

با گرسنگی قوتِ پرهیزمآند * اِفلاسِ عِزّان از کفِ تقویِ بستانند *
حاتمِ طائی - که بیابان نشین بود - اگر در شهری بودی - از جوشِ گدایان بیچاره سدی
و جامه بر وی پاره گردندی - چذکنکه آمده است -

قطعه

پدر بجای پسر هرگز این کرم نکند که دستِ جودِ تو با خاندانِ آدم کرد *

خدای خواست که بر عالمی به بخشاید - بفضلِ خویش ترا پادشاهِ عالم کرد *

قاضی چون سخن بدین غایت رسانید و از حدِّ قیاسِ مبالغت نمود - ما نیز بمقتضای

حُکمِ قضا رِضا دادیم و از ماضی در گذشتیم - و بعد از مُحاذَا طریقِ مُدارا پیش

گرفتیم - و سر بتدارکِ بر قَدَمِ یکدگر نهادیم - و بوسه بر سر و روی دادیم - و ختم

سخن برین بود -

قطعه

مکن ز گردشِ گیتی شکایت - ای درویش ! که تیره بختی اگر هم برین نسق مُردی *

توانگرا ! چو دل و دست کامرانت هست - بخور - به بخش - که دنیا و آخرت بردی *

باب هفتم

بیت

جَوِّدِ دشمن چَهِ کُند گر نَکشد طالبِ دوست؟ گنج و مار و گُل و خار و غم و شادی بهمند*
 نظر نکني در بُستان که بیدِ مُشکست و چوبِ خشک؟ همچنين در زُمَرهٔ توانگران
 شاگرد ز کُفور - و در حلقهٔ درویشان صابرند و صُجور *

بیت

اگر زاله هر قطرهٔ دُر شدی - چو خر مهرهٔ بازارها پُر شدی *

مَقْرَبانِ حضرتِ حق جَلّ و عَلا توانگراند درویشِ سیرت و درویشانند توانگر هَمّت *
 مَهِينِ توانگران آنست که غم درویشان بخورد - و بهينِ درویشان آن که کُمّ توانگران
 نکیرد - وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ * پس رويِ عتاب از من بدرویش آورد و
 گفت - ای که گفتي توانگران مشغَل اند بمذهبي و مستِ ملاهي! نعم - طائِفَهٔ هستند
 بدین صِفَت که بین کردی - قاصرِ هَمّت و کافرِ نعمت - که ببرند و بنهند و بخورند و ندهند*
 اگر بمثل باران نبارد و یا طوفان جهان را بردارد - بِاعْتِمَادِ مُکَمَّلَتِ خود از مَحْنَتِ درویش
 نپرسند - و از خدای تعالی فترسند و گویند -

بیت

گر از نیستی دیگری شد هَلاک - مرا هست - بطرا ز طوفان چه باک؟

شعر

وَ رَاكِبَاتٍ نِيَاقًا فِي هَوَادِجَهَا - لَمْ يَلْتَقِنَنَّ إِلَيَّ مَنْ غَاصَ فِي الْكُتُبِ *

بیت

دونان - چو کَلِیمِ خویش بیرون بردند - گویند - چه غم گر همه عالم مُردند؟
 قومی برین نَمَط که شنیدی و عِلْفَهٔ که خوانِ نَعَم نهاده و صلاي کرم
 در داده و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضع کشاده * طالبِ نامند و مغفیرت - و
 صاحبِ دنیا و آخرت - چون بندگانِ حضرتِ پادشاهِ عالمِ عادل مؤید و منصور -
 مالکِ اَزْمَهٔ انام - حامیِ ثغورِ اسلام - وارثِ مُلُکِ سلیمان - اعدلِ ملوکِ زمان - مظفر
 الدُّنیا و الدِّین - ابو بکر بن سعد بن زنگی - اَدَامَ اللَّهُ اَیْمَهُ وَ نَصَرَ اَعْلَمَهُ *

باب هشتم

حکمت ۳

دو کس رنج ببوده بردند و سعی بی فائده کردند - یکی آنکه مال اندوخت و نخورد -
دیگری آن که علم آموخت و عمل نکرد *

مثنوی

علم چندانکه بیشتر خوانی - چون عمل در تو نیست - نادانی *
نه مُحَقِّق بُود نه دانشمند - چار پائی برو کتابی چند *
آن تهی مغررا چه علم و خبر - که برو هیزمست یا دفتر؟

حکمت ۴

علم از بهر دین پروردنست - نه از برای دنیا خوردن *

بیت

هر که پرهیز و علم و زهد فروخت - خرمی گردد و پاک بسوخت *

پند ۵

عالم ناپرهیزگار کور مشعل دارست - بهدی به و هو لا یهدی *

بیت

بی فائده هر که عمر در باخت - چیزی خرید و زر بینداخت *

حکمت ۶

مُلک از خردمندان جمل گیرد - و دین از پرهیزگاران کمال پذیرد * پادشاهان بنصیحت
خردمندان از آن محتاج ترند که خردمندان بقربت پادشاهان *

قطعه

پند اگر بشنوی - ای پادشاه! در همه دفتریه ازین پند نیست -
جز بخردمند مفرما عمل - گرچه عمل کار خردمند نیست *

حکمت ۷

سه چیز بی سه چیز پایدار نماند - مال بی تجارت - و علم بی بحث - و ملک بی
سیاست *

باب هشتم

در آداب صحبت

نصیحت ۱

مال از برای آسایشِ عمرست - نه عمر از بهرِ گرد کردنِ مال * عاقلی را پرسیدند - که
نیکبخت کیست ؟ و بدبخت کدام ؟ گفت - نیکبخت آنکه خورد و داشت -
و بدبخت آنکه مُرد و هشت *

بیت

من نمر بر آن هیچکس که هیچ نکرد - که عمر در سر تحصیلِ مال کرد و نخورد *

حکمت ۲

«وسلی (علیه السلام) قارون را نصیحت کرد - که أَحْسَنَ کَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ * نشنید -
و عافیتش شنیدی که چه دید *
قطعه

آنکس که بدینار و درم خیر نیندوخت - سر عاقبت اندر سر دینار و درم کرد *
خواهی مُتَمَتِّع شوی از نعمتِ دنیا - با خلقِ کرم کن که خدا با تو کرم کرد *
عرب گوید - جَدَّ وَلَا تَمَنَّ لِإِنَّ الْفَادَةَ إِلَيْكَ عَائِدَةٌ - یعنی - ببخش و مَنَّتْ مِنْهُ - که
نفعِ آن بتو باز گردد *

قطعه

درختِ کرم هر کجا ببخ کرد - گذشت از فلک شاخ و بالای او *
گر امیدواری مکزو بر خوری - بمَنَّتْ مِنْهُ آره بر پای او *

ایضا

شکرِ خدای کن که مَوْقَّع شدی بخیر - ز انعامِ فضلِ او نه معطلِ دُداشتت *
مَنَّتْ مِنْهُ که خدمتِ سلطانِ همی کنم - مَنَّتْ شناس ازو که بخدمتِ بدداشتت *

باب هشتم

حکمت ۱۱

دشمنِ ضعیف که در طاعت آید و دوستی نماید - مقصودِ وی جز آن نیست که دشمنِ قوی گردد - و گفته‌اند که بر دوستیِ دوستانِ اعتماد نیست - تا بتملّی دشمنان چه رسد ؟

بیت

دوستانم ز دشمنان بترند - دشمنان خود علامتِ دگرند *

پند ۱۲

هر که دشمنِ کوچک را حقیر شمارد بدان می‌ماند که آتشِ اندک را مهمل می‌گذارد *

قطعه

امروز بکُش که میتوان کُشت - کآتش که بلند شد جهان سوخت *
مگذار که زه کند کمان را - دشمن که به تیر میتوان دوخت *

حکمت ۱۳

سخن در میانِ دو دشمن چنان گوی که - اگر دوست گردند - شرمنده نباشی *

مثنوی

میانِ دو تن جنگ چون آتشست - سخن چینِ بدبخت هیزمکشست *
کنند این و آن خوش دگر باره دل - وی اندر میانِ کوربخت ر خجل *
میانِ دو کس آتش افروختن - نه عقلست - و خود در میانِ سوختن *

قطعه

در سخن با دوستان آهسته باش - تا ندارد دشمنِ خونخوار گوش *
پیشِ دیوار آنچه گوئی هوش دار - تا نباشد در پسِ دیوار گوش *

حکمت ۱۴

هر که با دشمنان صلح میکند سرِ آزارِ دوستان دارد *

بیت

بشوی - ای خردمند! ز آن دوست دست - که با دشمنانت بود هم نشست *

باب هشتم

قطعه

وقتی بَلُطْفْگویی و مُدارا و مُردمی - باشد که در کمندِ قبول آوری دلی -
وقتی بقهرگویی - که صد کوزهٔ نبات - گه گه چنان بکار نیاید که حظلی *

حکمت ۸

رحم آوردن بر بدان ستمست بر نیکان - و عفو کردن از ظالمان جَورست بر
مظلومان *

بیت

خبیث را چو تعهد کنی و بنوازی - بدولت تو نگه میکند بانبازی *

حکمت ۹

بر دوستی پادشاهان اعتماد نباید کرد - و بر آوازِ خوشِ کردگان غرّه نباید شد - که این
جوانی مُتبدّل گردد - و آن بجوانی متغیّر *

بیت

معشوق هزار دوست را دل ندهی - ورمیده‌ی آن دل بجدائی بنهی *

پند ۱۰

هر آن سَری که داری با دوست در میان مَنه - باشد که وقتی دشمن شود - و هر
بدی که توانی بدشمن مَرسان - باشد که روزی دوست گردد - و رازی که نهان خواهی
با هیچ کس مگوی - اگرچه دوستِ مُخلص باشد - که مر آن دوست را نیز دوستان
باشند *

قطعه

خامشی به که ضمیرِ دلِ خویش با کسی گفتن - و گفتن که مگوی *
ای سلیم! آب ز سر چشمه بند - که چو پُر شد نتوان بستن جوی *

فرد

سخنی در نهان نباید گفت که بهر انجمن نشاید گفت *

حکمت ۲۰

خِشَمِ بِي حدِ وحشتِ آرد - و لُطْفِ بِي وقتِ هَييتِ بَدَد * نه چندان درشتي کن
که از تو سپر گردند - و نه چندان نرمي که بر تو دلير شوند *

مثنوي

درشتي و نرمي بهم در بهست - چو رگ زن - که جراح و مرهم نهست *
درشتي نگیرد خردمند پيش - نه سُستي که ناقص کند قدرِ خویش *
نه مر خويشتن را فزوني نهد - نه یکباره تن در زبوني دهد *

ايضاً

شبابي با پدر گفت - اي خردمند ! مرا تعليم کن پيرانه يك پند *
بگفتا - نيک مردی کن - نه چندان که گردد خیره گُرگ تيز دندان *

حکمت ۲۱

دو کس دُشمنِ مُلک و دينند - پادشاهِ بي حِلْم و زاهدِ بي علم *

بيت

بر سرِ مُلک مباد آن مِلک فرمان ده که خدا را نبود بنده فرمان بردار *

حکمت ۲۲

پادشاه را بايد که خِشَم بر دشمنان تا بجدي نرانَد که دوستان را برو اعتماد نماند - که
آتشِ خِشَم اول در خداوندِ خِشَم افتد - پس آنکه زبانه بخصم رسد يا نرسد *

مثنوي

نشايد بني آدم خاك زاد - که درسر کند کبر و تندي و باد *
تُرّا با چنين تندي و سرکشي - نپندارم از خاكي - از آتشي *

قطعه

در خاك بيلقان برسيدم بعابدي * گفتم - مرا بتربيت از جهل پاك كن *
گفتا - برو چو خاك تحمل كن - اي فقيه ! يا هرچه خوانده - همه در زيرِ خاك كن *

باب هشتم

پند ۱۵

چون در امضای کاری متردد باشی - آن طرف اختیار کن که بی آزار باشد *

بیت

با مردم سهل جوی دشوار مگوی - با آن که در صلح زند جنگ مجوی :

حکمت ۱۶

تا کار بزرگان بر آید جان در خطر انگندن نشاید * عرب گوید - آخر الحیل السیف *

بیت

چو دست از همه حیلتی در گسست - حلالست بُردن بشمشیر دست *

حکمت ۱۷

بر عجز دشمن رحمت مکن - که اگر قادر شود بر تو نبخشاید *

بیت

دشمن چو بینی ناتوان - لاف از بُروت خود مزن - مغربست در هر استخوان - مردیست در هر پیرهن *

حکمت ۱۸

هر که بدی را بکشد - خلق را از بلای بزرگ برهاند - و او را از عذابِ خدای *

قطعه

پسندیده است بخشایش - ولیکن مَنه بر ریشِ خلق آزار مرهم *

ندانست آنکه رحمت کرد بر مار - که این ظلمست بر فرزندِ آدم ؟

حکمت ۱۹

نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست - ولیکن شنیدن رواست تا بخلافِ آن کار
گنی - و آن عینِ صوابست *

مثنوی

حذر کن ز آنچه دشمن گوید "آن کن" ! که بر زانو زنی دستِ تغاُبر، *

گرت راهی نماید راست چون تیر - ازو برگرد و راهِ دستِ چپ گیر *

باب هشتم

بیت

پسلیخ سخن گفتن آنگاه کن - چو دانی که در کار گیرد سخن *

حکمت ۶۹

هر که نصیحتِ خود را نمی‌کند - و خود بنصیحت‌گری مُحْتَاجست *

پند ۳۰

فریب دشمن مخور - و غرورِ مدّاحِ مخر - که آن دامِ زرق نهاده است - و این کام طمع کُشاده *
احمق را ستایش خوش آید - چون لاشه - که در توش لسی - فربه نماید *

قطعه

الا - تا نشنوی مدح سخن‌گویی که اندک مایه نفعی از تو دارد *
اگر روزی مرادش بر نیاری - دو صد چندان عیوبت بر شمارد *

حکمت ۳۱

مُتکَلِّم را - نا کسی عیب نگیرد - سخنش صلاح نپذیرد *

بیت

مَشْوِ غَرّه بر حُسنِ گفتارِ خویش بتحسینِ نادان و پندارِ خویش *

حکمت ۳۲

همه کس را عقلِ خود بکمال نماید و فرزندِ خود بجمال *

قطعه

یکی جهود و مُسلمانِ خِلاف می‌جستند - چنانکه خنده گرفت از نزاعِ ایشانم *
بطّنز گفت مسلمان - گر این قبائل من درست نیست - خدا با! جهود می‌رانم *
جهود گفت - بتوریت می‌خورم سوگند - وگر خلاف کنم - همچو تو مسمانم *
گر از بسیطِ زمین عقل مُنعدم گردد - بخود گمان نبرد هیچکس - که نادانم *

حکمت ۳۳

ده آدمی بر سفره بخورند و دو سگ بر مُرداری باهم بسر نبرند * حریص با جهانی

باب هشتم

حکمت ۲۳

بد خوي بدستِ دشمني گرفتارست که هر کجا که رود از چنگِ عُقوبتِ او خلاص
نیابد *

بیت

اگر ز دستِ بلا بر فلکِ رود بدخوي - ز دستِ خوي بد خویش در بلا باشد *

حکمت ۲۴

چو بيني که در سپاهِ دشمن مُفارت افتاد - تو جمع باش - و اگر جمعند - از پريشائي
خود اندیشه کن *

قطعه

بِرو - با دوستانِ آسوده بنشین - چو بيني در میانِ دشمنانِ جنگ -
و گر داني که باهم یکزبانند - کمان را زه کن و بر باره بر سنگ *

حکمت ۲۵

دشمن چون از همه جيلها در ماند - سلسله دوستي بجنباند * آنکه بدوستي کارها
کند که هیچ دشمن نتواند *

پند ۲۶

سرِ مار بدستِ دشمن بکوب - که از اَحَدی اَلْحَسَنینِ خالي نباشد - اگر دشمن غالب
آمد مار کُشتي - و گرنه از دشمن برستي *

بیت

بروزِ معرکه ايمن مَشَو ز خصمِ ضعيف - که مغزِ شیر بر آرد چو دل ز جان برداشت *

حکمت ۲۷

خبري که داني که دلي بيازارد - تو خاموش باش - تا ديگري بيارد *

بیت

بُلْبُل! مُرده بهار بيار - خبر بد ببيوم باز گذار *

حکمت ۲۸

پادشاه را بر خيانتِ کسي واقف مگردان مگر آنکه که بر قبولِ کُليِ واثق باشي - و گرنه -
در هلاکِ خود مي کوشي *

باب هشتم

مثنوی

- چشم خویش دیدم در بیدان - که مرد آهسته بگذشت از شتابان *
- سمند بادیا از تگ فرو ماند - شتربان همچنان آهسته میراند *

حکمت ۳۷

- نادان را بهتر از خاموشی نیست - و اگر این مصلحت بدانستی - نادان نبودی *
- قطعه

- چون نداری کمالِ فضل - آن به که زبان در دهان نگهداری *
- آدمی را زبان فصاحت کرد - جوزبی مغز را سبکساری *
- ایضاً

- خری را ابله‌ی تعلیم میداد - برو پُر صرف کرده سعی دائم *
- حکیمی گفتش - ای نادان! چه کوشی؟ درین سودا بترس از لوم لائم *
- نیاموزد بهائم از تو گفتار - تو خاموشی بیاموز از بهائم *
- ایضاً

- هرکه تأمل نکند در جواب - بیشتر آید سخنش تا صواب *
- یا سخن آری چو مردم بهوش - یا بنشین همچو بهائم خموش *

حکمت ۳۸

- هر که با داناتر از خود مجادله کند تا بدانند که داناست - بدانند که نادانست *

بیت

- چون در آید به از توئی سخن - گرچه به دانی - اعتراض مکن *

حکمت ۳۹

- هر که با بدان نشیند - نیکی نبیند *

مثنوی

- گر نشیند فرشته با دیو - وحشت آموزد و خیانت و ریو *
- از بدان جز بدی نیاموزی - نکند گرگ پوستین دوزی *

باب هشتم

گرسنه‌است - و قانع بنانی سیر * حکما گویند - درویشی بقناعت به از توانگری
بیضاعت *

بیت

رونده تنگ بیک گرده نان پُر گردد - نعمت روی زمین پُر نکند دیده تنگ *

مثنوی

پدر - چون دورِ عمرش منقضي گشت - مرا این یک نصیحت کرد و بگذشت -
که شہوت آتشست - از وی به پرهیز! بخود بر آتش دوزخ مکن تیز!
در آن آتش نیاری طاقت سوز - بصر آبی بر این آتش زن امروز *

حکمت ۳۴

هر که در حالت توانائی نیکی نکند در وقت ناتوانی سختی بیند *

بیت

بد اخترتر از مردم آزار نیست - که روز مصیبت کشش یار نیست *

پند ۳۵

هر چه زود بر آید دیر نیاید *

قطعه

خاک مشرق - شنیده ام - که کنند چهل سال کاسه چیلی -

صد بروزی کنند در مردشت - لا جرم قیمتش همی بینی *

قطعه

مرغ از بیضه برون آید و روزی طلبد - آدمی زاده ندارد خبر از عقل و تمیز *

آن که ناگاه کسی گشت چیزی نرسید - وین بتمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز *

آبکینه همه جا بینی - از آن قدرش نیست - لعل دشوار بدست آید - از آنست عزیز *

حکمت ۳۶

کارها بصر بر آید و مستعجل بسر در آید *

باب هشتم

پند ۴۷

پنجه افگندن با شیر و مُشت زدن بر شمشیر کارِ خردمندان نیست *

بیت

جنگ و زور آوری مکن با مست - پیشِ سر پنجه در بغل نه دست *

حکمت ۴۸

ضعیفی که با قوی دلاوری کند - یار دشمنست در هلاکِ خویش *

قطعه

سایه پرورده را چه طاقتِ آن - که رود با مبارزان بِقَتال ؟

مست بزو بجهل میفکند پنجه با مرد آهنین جنگل *

حکایت ۴۹

هر که نصیحت نشنود سرِ ملامت شنیدن دارد *

بیت

چون نیاید نصیحتت در گوش - اگر ت سر زنش کنم - خاموش *

حکمت ۵۰

بی هنران هنرمند را نتوانند دید - چنانکه سگانِ بازاری سگِ صید را مشغله بر آرند و پیش آمدن نگذارند * یعنی سِفله چون بهتر با کسی بر نیاید - بَخُبُشش در پوستین افتد *

بیت

کند هر آینه غیبتِ حسودِ کوتاه دست - که در مقابلهُ گُنگش بود زبانِ مقال *

حکمت ۵۱

اگر جرّ شکم نبودی - هیچ رف در دام نیفتادی - بلکه صیاد خود دامِ نهدادی *

بیت

شکم بند دستت و زنجیرِ پای - شکم بنده نادرِ پرستد خدای *

حکمت ۵۰

حکیمان دیر دیر خورند - و عابدان نیم سیر - و زاهدان تا سد رمق - و جوانان تا طبع

باب هشتم

حکمت ۴۰

مردمان را عیب نهائی پیدا مکن - که مر ایشان را رسوا کنی و خود را بی اعتماد *

حکمت ۴۱

هر که عم خواند و عمل نکرد - بدان ماند که گاو راند و تخم نیفشاند *

حکمت ۴۲

از تن بیدل طاعت نیاید - و پوست بی مغز بضاعه را نشید *

حکمت ۴۳

نه هر که در عجله چست در معامله درست *

بیت

بس قامت خوش که زیر چادر باشد - چون باز کنی مادر مادر باشد *

حکمت ۴۴

اگر شبها همه شب قدر بودی - شب قدر بی قدر بودی *

بیت

گر سنگ همه لعل بدخشان بودی - پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی *

حکمت ۴۵

به هر که بصورت نیکوست سیرت زید دروست *

قطعه

توان شناخت بیک روز در شمائل مرد - که تا کجاش رسیدست پائگاه علوم *

ولی ز باطنش ایمن مباحث و غره مشو - که خبث نفس نکردد بسالها معلوم *

حکمت ۴۶

هر که با بزرگان ستیزد خون خود بریزد *

قطعه

خویشتن را بزرگ می بینی - راست گفتند - یک دو بیند لوح *

زود بینی شکسته پیشانی - تو که بازی بسر کنی با قوج *

تطعه

گر هنرمند ز آبش جفايي بيند تا دل خویش نیاززد و در هم نشود *
سنگ بدگوهر اگر کاسه زرین بشکست - قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود *

حکمت ۵۶

خردمندی که در زمره آبش سخن ببندد - شکفت مدار - که آواز بربط از غلبه دهل
بر نیاید - و بوی عبیر از بوی کنده فرو ماند *

شعر

بلند آواز ندان گردن انراخت - که دانارا بی شرمی بینداخت -
نمی داند که آهنگ حجازی فرو ماند ز بانگ طبل غازی *

حکمت ۵۷

جوهر اگر در خلأب افتد - همان نفیست - و غبار اگر بر فلک رود - همچنان خسیس *
استعداد بی تربیت دریغ - و تربیت نا مستعد ضائع * خاستر نسبتی عالی دارد که
آتش جوهر علویست - و لیکن چون بنفس خود هنری ندارد - با خاک برابرست *
قیمت شکر نه از نی است - که آن خود خاصیت وی است *

مثنوی

چو کنعان را طبیعت بی هنر بود - پیمبر زادگی قدرش نیفرو *
هنر بنما - اگر داری - نه گوهر - گل از خارست و ابراهیم از آزر *

حکمت ۵۸

مشک آنست که خود ببوید - نه آن که عطار بگوید * دانا چون طبله عطارست -
خاموش و هنر نمانی - و نادان چون طبل غازیست - بلند آواز و میان تهی *

قطعه

عالم اندر میانه جهال - مثلی گفته اند صدیقان -
شاهدی در میان کورانست - مصحفی در کُنِشت زندیقان *

باب هشتم

بر گیرند - و پیران تا عرق کنند - اما قلند این چندان خورند که درِ معدّه جایی نفّس نماند
و بر سفرهٔ روزی کس *

بیت

اسیرِ بندِ شکم را دو شب نگیرد خواب - سُبّی زِ معدّه سنگی - شبی ردل تنگی *

وعظ ۵۳

مشورت با زنان بپا است - و سخاوت با مُفسدان گدا *

بیت

ترحم بر پلنگ تیز دندان - ستمگاری بُود بر گوسفندان *

حکمت ۵۴

هر کرا دشمن در پیشست - گر نکشد دشمن خویشت *

بیت

سنگ در دست و مار بر سرِ سنگ نکند مردِ هوشیار درنگت *
و گروهی برخلافِ این مصلحت دیده اند - و گفته اند - که در کُشتنِ بندگان تأملِ اولیترست -
بحکم آنکه اختیار باقیست - توان کُشت و توان بخشید - اما - اگر بی تأمل کشته شود -
محتملست که مصلحتی فوت گردد که تدارکِ مثلِ آن مُمتنع باشد *

مثنوی

نیک سهلست زنده بیجان کرد - کُشته را باز زنده نقوان کرد *
شرطِ عقلست صبرِ تیر انداز - که چو رفت از کمان نیاید باز *

حکمت ۵۵

حکیمی که با جاهلی در افتد - باید که توفّعِ عزّت ندارد * اگر جاهل بزبان آوری بر
حکیم غالب آید عجب نیست - که سنگی است که جوهر را همی شکند *

بیت

نه عجب گر فرو رود نفّسش - عندلیبی غراب هم ففش *

بیت

اندك ادك بهم شود بسیار - دانه دانه است غله در انبار *

حکمت ۶۴

عالم را نشاید که سفاقت از عامی بجلّم در گذارد - که هر دو طرف را زیان دارد - که
هیبت این کم شود و چهل آن مُحکم *

بیت

چو با سِفله گوئی بَلُطف و خوشی - فزون گرددش کِبَر و گردن کشی *

حکمت ۶۵

معصیت از هر نه صادر شود - ناپسندیده است - و از علما ناخوب تر - که علم سلاح
جنگِ شیطانست - و خداوند سلاح را - چون به اسیری برند - شرمساری بیش
برد *

مثنوی

عامی نادان پریشان روزگار به ز دانشمندِ پیرهیزگار -
کان بنابیدائی از راه افتاد - وین - دو چشمش بود - و در چاه افتاد *

حکمت ۶۶

جان در حمایتِ یکدمست - و دنیا وجودی میانِ دو عدم * دین دنیا مفروش -
که دین دنیا فروشان خرنند - یوسف بفروشد تا چه خرنند ؟ الم اعهده الیکم - یا بنی
آدم ! ان لا تعبدوا الشیطان - انه لکم عدو مبین *

بیت

بقولِ دشمن پیمانِ دوست بشکستی - ببین که از که بُردی و با که پیوستی *

حکمت ۶۷

شیطان با مُخلصان بر نمی آید و سلطان با مُفلسان *

مثنوی

وامش مدّه آن که بی نمازست - گرچه دهندش ز فاقه بازست -

حکمت ۵۹

دوستي را که همه عمر فرا چنگ آرند - نشاید که بیک نفس بیاازند *

بیت

سنگي بچند سال شود نعل پاژه - زنهار! تا بیک نفس نشنني بسنگ!

حکمت ۶۰

عقل در دستِ نفس چنان گرفتارست که مرد عاجز بدستِ زن گریز *

بیت

در خرمي بر سرائي ببند - که بانگِ زن از وي بر آید بلند *

حکمت ۶۱

راي بي قوتِ مکر و فسونست - و قوتِ بي رايِ جہل و جُنون *

بیت

تمیز باید و تدبیر و راي و آنکه مُلک - که مُلک و دولتِ نادانِ سلاحِ جنگِ خودست *

حکمت ۶۲

جوانمردي که بخورد و بدهد به از عابدي که روزه دارد و بنهد * هر که ترکِ شهوت
از بهر قبولِ خلق داده است - از شهوتِ حلال در شهوتِ حرام افزاده است *

بیت

عابد که نه از بهر خدا گوشه نشیند - بیچاره در آئینه تارک چه ببیند :

حکمت ۶۳

اندک اندک خيلي شود و قطره قطره سيلی گردد - يعني آنان که دستِ قدرت ندارند -
سنگِ خرده نگاه دارند - تا بوقتِ فرصتِ دمار از دماغِ خصم بر آورند *

شعر

وَ قَطْرٌ عَلَيَّ قَطْرٌ إِذَا اتَّفَقَتَا نَهْرٌ - نَهْرٌ إِلَيَّ نَهْرٌ إِذَا اجْتَمَعَتَا بَحْرٌ *

حکمت ۷۱

ای طالبِ روزی! بنشین - که بخوری - و ای مطلوبِ اجل! مرو - که جان نبری *

قطعه

جهْدِ رِزقِ ار کُنی و گر نکنی - برساند خدای عزّ و جل *
 در رویِ در دهانِ شیر و هزیر - نخورندت - مگر بروزِ اجل *

حکمت ۷۲

به نا نهاده دست نرسد - و نهاده هر کجا که هست برسد *

بیت

شنیده که سِکندر برفت در ظُلماتِ چَندِ محنت - و آنکه نخورد آبِ حیات *

حکمت ۷۳

صدّایِ بی‌روزی در دجله ماهی نگیرد - و ماهی بی‌اجل در خُشکی نمیرد *

بیت

مِسکینِ حریص در همه عالم همی‌رود - او در قفایِ رِزق و اجل در قفایِ او *

حکمت ۷۴

توانگرِ فاسقِ کُلُوحِ زر اندودست - و درویشِ صالحِ شاهدِ خاكِ آلود - این دلقِ موسی است مُرَقَّع - و آن ریشِ فرعونِ ست‌مرع * ثروتِ نیکان روی در بلندی دارد و دولتِ بدان سر در نشیب *

قطیعه

هر درِ جاه و دولتست - بدان خاطرِ خسته در نخواهد یافت -
 خبرش ده که هیچ دولت و جاهِ بسراییِ دیگر نخواهد یافت *

حکمت ۷۵

حسود از نعمتِ حق بخیلست - و بنده بی‌گناه را دشمن *

باب هشتم

کو نَرَضِ خدا نمی‌گذارد - از قرضِ تو نیز غم ندارد *
امروز دو مرده بیش گیرد - فردا - که همه زیّد - میرد *

حکمت ۶۸

هر که در زندگی نانش نخورند - چون بمیرد نامش نبرد * لذّتِ انگور بیوه داند - نه
خدایند میوه * یوسفِ صَدِیق (علیه السلام) در خُشکِ سالیِ مصر سیرِ نخوردی تا کُرسنگان را
فراموش نکند *

مثنوی

آنکه در راحت و تَنَمّ زیست - او چه داند که حالِ گُرسنه چیست ؟
حالِ درماندگان کسی داند - که باحوالِ خویش در ماند *

قطعه

ای که بر مرکبِ تازنده سواری - هُش دار ! که خِرارکشِ مسکین در آب و گلست *
آتش از خانه همسایه درویش بخواب - کانه از روزن او میگذرد دودِ دلست *

پند ۶۹

درویشِ ضعیف را در تنگیِ خُشک سالِ مپرس - که چونی ؟ إِلَّا بشرطِ آنکه مرهم بر
ریش نهی و دِرهم در پیش *

قطعه

خری که بینی بارش بگل در افتاده - ز دل برو شفقت کن - ولی مَر و بسرش *
کنون که رفتی و پرسیدیش - که چون افتاد - میان ببند و چو مردان بگیر دُنبِ خرس *

حکمت ۷۰

دو چیز مُحالِ عقلست - خوردن بیش از رِزقِ مقسوم - و مُردن پیش از وقتِ معلوم *

قطعه

قضا دگر نشود - و هزار ناله و آه بشکر یا بشکایت بر آید از دهنی *
فرشته - که وکیلست بر خزانۀ باد - چه غم خورد که بمیرد چراغِ بیوه زنی ؟

باب هشتم

حکمت ۷۹

دو کس را حسرت از دل نرود و پایی تغاین از گل بر نیاید - تاجر پ کشتی شکسته و وارثی با قلندران نشسته *

قطعه

بیش درویشان بود خونت مباح - گر نباشد در میان مالت سبیل *
 ی سرو با یار ازرق پیرهن - یا یکش بر خان و مان انگشت نیل *
 یا مکن با پیلدان دوستی - یا طلب کن خانه در خورد پیل *

حکمت ۸۰

خلعت سلطان گرچه عزیزست - جامه خُلقان خود از آن بعزت تر - و خوان بزرگان
 اگرچه لذیذست - خرده انبان خویش از آن بلدت تر *

بیت

سرکه از دست رنج خویش و تره بهتر از نان ده خدای و به *

حکمت ۸۱

خلاف رای صوابست و نقض عهد اولو الالباب دارو بگمان خوردن و راه نادیده بی کاروان
 رفتن * امام مُرشد الغزالی را (رحمة الله علیه) پرسیدند - که چگونه رسیدی بدین مرتبه
 علوم ؟ گفت - هرچه ندانستم به رسیدن آن ننگ نداشتم *

قطعه

مید عافیت آنکه بود موافق عقل - که نبض را به طبیعت شناس بنمائی *
 بپرس هرچه ندانی - که دل پرسیدن دلیل راه تو باشد بعز دانائی *

حکایت ۸۲

هر آنچه دانی که هرآینه معلوم تو خواهد شد - پرسیدن آن تعجیل مکن - که هیبت
 سلطنت ز ریان دارد *

قطعه

چو لقمه مان دید کاندردست داود همی آهن بمعجز موم گردد -
 نپرسیدش - چه می سازی ؟ که دانست که بی پرسیدنش معسوم گردد *

باب هشتم

قطعه

مردکي خشک مغز را دیدم فته در پوستین صاحب جاه *
گفتم - ای خواجه ! گرتو بدبختی - مردم نیک بخت را چه گناه ؟

قطعه

۴ - تا نخواهی بلا بر حسود ! که آن بخت برگشته خود در بلاست *
چه حاجت که با وی کنی دشمنی ؟ که وی را چنین دشمنی در فاست *

حکمت ۷۶

تَلْمِذِ بِي ارادت عاشق بی زرست - و رَوْنَدَهٗ بِي معرفت مرغ بی پر - و عَالِمِ بِي عمل
درخت بی پر - و زاهد بی علم خانهٔ بی در * مراد از نُزُولِ قُرْآنِ تحویل سیرتِ خوبست - نه
قرنیلِ سورَهٗ مکتوب * عاصی و مُتَعَبِدِ پیداهٗ رفته است و عَالِمِ مُتَهَاوِنِ سوارِ خفته * عاصی
که دست بردارد به از عابدی که عجب در سر دارد *

بیت

سرهنگ لطیف خوی دلداری بهتر ز فقیه مردم آزار *

حکایت ۷۷

یکی را گفتند - که عَالمِ بی عمل بچه ماند ؟ گفت - بزنبورِ بی غسل *

بیت

زنبورِ درشت بی مروت را گوی - بری - چو عس نمی دهی - نیش مزن !

حکمت ۷۸

مرد بی مروت زنست - و عابد با طمع رذال *
قطعه

ای - به پندار - کرده جامه سفید بهر نموس خلق و نمه سیه !
دست کوتاه باید از دنیا - آستین یا دراز و یا کوتاه *

قطعه

نَدَهِدِ مَرَدِ هوشمند جواب - مگر آنکه کزو سؤال کنند *
 گرچه بر حق بود فراخ سخن - حملِ دعویش بر محال کنند *

حکمت ۸۷

ریشی درونِ جامه داشتیم * شیخ (رحمة الله علیه) هر روز پرسیدی - که ریشت
 چو نیست؟ و نپرسیدی - که کجاست؟ دانستم که از آن احتراز میکند - که ذکرِ هر
 عضوی روا نباشد * و خردمندان گفته اند - هر که سخن بسنجد - از جواب نرنجد

قطعه

تا نیک ندانی که سخن عینِ صوابست - باید که بگفتن دهن از هم نکشائی *
 گر راست سخن باشی و در بند بمائی - به ز آن که دروغت دهد از بند رهائی *

حکمت ۸۸

دروغ گفتن بضربِ لَازِبِ مَآئِد - اگرچه جراحت درست شود - نشان بماند * چون
 برادرانِ یوسف (علیه السلام) بدروغ گفتن موسوم شدند - پدر را بر راست گفتن ایشان
 اعتماد نماند * قَالَ - بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً - فَصَبْرٌ جَمِيلٌ *

قطعه

دروغی نگیرند صاحبِ دلان - بر آن کس که پیوسته گفتست راست *
 اگر مُشْتَهَر شد کسی در دروغ - اگر راست گوید - تو گوئی - خطاست *
 کسی را که عادت بود راستی - خطائی کند - در گذارند ازو *
 و گر نامور شد بقولِ دروغ - دگر راست باور ندارند ازو *

حکمت ۸۹

اجَلِ کائنات از روی ظاهر آدمیست - و اذَلِ موجودات سگ - و بَاتِفَاقِ خردمندان
 سگ حق شناس به از آدمی نا سپاس *

باب هشتم

حکمت ۸۳

یکی از لوازم صحبت آنست که خانه پیردازی یا با خانه خدا در سازی *

قطعه

حکایت بر مزنج مُسْتَمِع گوی - اگر دانی که دارد با تو میلی -
هر آن عاقل که با مَجْنُون نشیند - نگوید جز حدیثِ حُسنِ لَیْنی *

حکمت ۸۴

هر که با بدان نشیند - اگر طبیعتِ ایشان در وی اثر نکند - بفعلِ ایشان مُتَّهَم گردد -
چنانکه اگر مردی بخرابات رود بنماز کردن - منسوب شود بخمر خوردن *

مثنوی

رقم بر خود بنادانی کشیدی - که نادان را بصحبت برگزیدی *
طلب کردم ز دانایان یکی پند - مرا گفتند - با نادان مپیوند -
نه گر صاحب تمیزی - خر نمائی - و گر نادانی - احمق تر نمائی *

حکمت ۸۵

حِلْمِ شُتر چنانکه معلومست - اگر طفلی مهارش گیرد و صد فرسنگ ببرد - کردن از
مُتَابَعَتِ او نه پیچد - اما اگر راهی هَوَلَناک پیش آید که موجبِ هَلَاک باشد - و
طفل آتجا بنادانی خواهد رفتن - زمام از کُفَش در گُسلاند و بیش متابعت نکند -
که هنگام درشتی مَلاطَفَت مَذمومست - و گویند - دشمن بملاطفت دوست نگردد -
بلکه طمع زیادت کند *

قطعه

کسی که لُطف کند با تو - خَالِکِ پایش باش - و گر ستیزه کند - در دو چشمش افکن خَاک *
سخن بلطف و کرم با درشت خوی مگوی - که زنگ خورده نگردد مگر بسوهرن پاک *

حکمت ۸۶

هر که در پیشِ سخنِ دیگران افتد - تا مایهٔ فضلش بدانند - پایهٔ جهش معلوم
کنند *

باب هشتم

حکمت ۹۴

هر که بتادیب دنیا راه صواب نگیرد - بتعذیب عُنْبی گرفتار آید * قَالَ اللَّهُ تَعَالَى - وَ
لَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ *

بیت

پندست خطایِ مهترن - آنکه بند - چون پند دهند و نشنوی - بند نهند *

حکمت ۹۵

نیکبختان بحکایات و امثالِ پیشینیان پند گیرند از آن پدش که پسینیان بواقعهٔ ایشان
مثل زنند * دُرْدُن دست کوتاه نکند تا دستِ شان کوتاه نکنند *

قطعه

نبرد مرغ سوب دانه فراز - چون دگر مرغ بیند اندر بند *
پند گیر از مصائبِ دگران - تا نگیرند دیگران ز تو پند *

حکمت ۹۶

آن را که گشِ ارادتِ گران آفریده اند - چون کند که بشنود ؟ و آنرا که کمندِ سعادت
کشان می برد - چه کند که نرود ؟

قطعه

شبِ تاریکِ دوستانِ خدی می بتابد چو روزِ خشنده *
وین سعادت بزورِ بازو نیست - تا نبخشد خدایِ بخشنده *

رباعی

از تو بکه ظالم ؟ که دگر داور نیست - و ز دستِ تو هیچ دست بالاتر نیست *
آن را که تو رهبری کنی - گم نشود - و آن را که تو گم کنی - کسی رهبر نیست *

حکمت ۹۷

گدائی نیک سرانجام به از پادشاهی بد فرجام *

بیت

غمی کز پیکش شادمانی بری به از شادی کز پیش غم جوهری *

باب هشتم

قطعه

سگی را لقمه هرگز فراموش نگردد - ورزنی صد نوبتش سنگ *
و گر عمری نوازی سفلۀ را - بکمتر چیز آید با تو در جنگ *

حکمت ۹۰

از نفس پرور هنروری نیاید - و بی هنر سروریرا نشاید *

مثنوی

مکن رحم بر گاو بسیارخوار - که بسیار خوارست بسیارخوار *
چو گاو ار همی بایدت فرهی - چو خر تن بجور کسان در دهی *

حکمت ۹۱

در انجیل آمده است - که ای فرزند آدم! اگر توانگری دهمت - مُشتغل شوی
بمال از من - و اگر درویش کُمنت - تنگدل نشینی - پس حلاوتِ ذکرِ من کجا در
دیی؟ و عبادتِ من کی شتابی؟

قطعه

گر اندر نعمتی - مغرور و غافل - و در اندر تنگدستی - خسته و ریش -
چو در سرا و ضراً حالت اینست - ندانم کی بحق پردازی از خویش *

حکمت ۹۲

ارادتِ بیچون یکی را از تختِ شاهي فرود آرد و دیگری را در شکم ماهی نگو دارد *

بیت

وقتست خوش آنرا که بود ذکرِ تو مونس - و در خود بود اندر شکم حوت - چو یونس *

حکمت ۹۳

اگر تیغِ قهر بر کشد - نبی و ولی سر در کشد - و اگر غمزه لطف بجنباند - بدانرا به
نیکان در رساند *

قطعه

گر بمحشر خطابِ قهر کند - انبیارا چه جای معذرتست؟
پرده از روی لطف - گو - بردار! کاشقیارا امید مغفرتست *

حکمت ۱.۴

درویشی در مناجات میگفت - یا رب! رحمت کن بر بدن - که بر نیکان خود رحمت کرده - که ایشانرا نیک آفریده *

حکمت ۱.۵

گویند اول کسی که علم بر جامه کرد و انگشتی در دست نهاد جمشید بود * گفتندش - چرا زینت بچپ دای و فضیلت مر راست راست ؟ گفت - راست را رستی تمامست *

قطعه

فریدون گفت نقاشان چین را - که پیرامون خرگاهش بدوزند -
 "بدانرا نیک دار - ای مرد هشیار! که نیکان خود بزرگ و نیک روزند" *

حکمت ۱.۶

نروگی را پرسیدند - که چندین فضیلت که دست راست راست است - خم در نکست چپ چرا میکند؟ گفت - نشنیده که اهل فضل همیشه محرومند؟

بیت

آن که شخص آفرید و روزی و بخت - یا فضیلت همیدهد یا تحت *

حکمت ۱.۷

نصیحت پادشاهان گفتن کسی را مسلمست که بیم سر ندارد و امید زر *

مثنوی

موجد چه در پای ریزی زرش - چه شمشیر هندی نهی بر سرش -
 امید و هراسش نباشد ز کس * برینست بنیاد توحید و بس *

حکمت ۱.۸

پادشاه از بهر دفع ستمکارانست - و شکنه برای دفع خون خواران - و قاصی مصلحت
 جرنی ضرران - هرگز دو خصم بحق راضی نشوند الا پیش قاضی *

باب هشتم

حکمت ۹۸

زمین را از آسمان نثارست - و آسمان را از زمین غبار - كُلَّ إِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ *

بیت

گَرَتِ خُوبِی مَن آمد ناسزاوار - تو خُوبِی نیکِ خود از دست مگذار *

حکمت ۹۹

خدای عز و جل می بیند و می پوشد - و همسایه نمی بیند و می خروشد *

بیت

نَعُوذُ بِاللَّهِ ! اگر خلق غیب دان بودی - کسی بحالِ خود از دستِ کس نیاسودی *

حکمت ۱۰۰

زو اثرِ معدن بکان کندن بدر آید - و از دستِ بخیل بجان کندن *

قطعه

دوان نخورند و گوشه دارند - گویند - اُمید به که خورده *

فردا بینی بکام دشمن زر مانده و خاکسار مرده *

حکمت ۱۰۱

هر که بر زبردستان نبخشاید بجفای زبردستان گرفتار آید *

مثنوی

نه هر بازو که دروئی قوتی هست - بمردی عاجزان را بشکند دست *

ضعیفان را مَنه بر دل گزندی - که در مانی بجور زورمندی *

حکمت ۱۰۲

عادل - چور، خلاف در میان آید - بجهد - و چون صلح بیند - لنگر بیند که آنجا

سلامت بر کرانست - و اینجا خلوت در میان *

حکمت ۱۰۳

مُقامیرا سه شش می دید - و لیکن سه یکت می آید *

بیت

هزار بار چراگاه خوشتر از میدان - لیک اسب ندارد بدستِ خویش عنان *

دو کس مردند و حسرتِ بی‌فائده بردند - یکی آن که داشت و نخورد - دیگر آنکه دانست و نکرد *

قطعه

کس نداند بخیلِ فاضل را - که نه در عیب گفتش کوشد -
 در کریمی در مدّ مکنه دارد - کرمش عیبها فرو پوشد *

باب ششم

قطعه

جو حق معاينه بيني که مي بايد داد - لطف به که بچنگ آوري و دلنگي *
 خراج گر نگارد کسي طيب نفس - بقر زو بستانند و مزد سرهنگي *

حکمت ۱۰۹

همه کس را دندان بقرشي کند گردد - مگر قاضيانرا بشير بني *

بیت

قاضي که برشوت بخورد پنج خياري - ثبت کند از بهر تو صد خرنه زار *

حکمت ۱۱۰

قبحه پير چه کند که توبه نکند از نابکاري - و شهنه معزول از مردم آزاري ؟

بیت

جواني سخت پي بايد که از شهوت بپرهيرد - که پير سست رغبت را خود آلت بر نمي خيزد *

بیت

جوان گوشه نشين شير مرد راه خداست - که پير خود نتواند ز گوشه برخاست *

حکمت ۱۱۱

حکيمي را پرسيدند - که چنين درخت نامور که خدای تعالی آفريده است و برومند
 گردانیده - هيچ يکي را آزاد نخواهد مگر سرورا - درين چه حکمتست ؟ گفت - هر
 يکي را ثمره است بوقت معين - گاهي بوجد آن تازه - و گاهي بدم آن پشورده - و
 سرورا هيچ ازينها نيست - همه وقت خوش و تازه است - و اين صفت آزادگانست *

قطعه

بدانچه ميگذرد دل منه - که دجله بسي پس از خليفه بخواهد گذشت در بغداد *
 گرت ز دست برآيد - چونخل باش کریم - ورت ز دست ندياد - چو سرو باش آزاد *

XII. BAḤRI WĀFIR.

The feet of this metre are $\cup - \overline{\cup\cup} - | \cup - \overline{\cup\cup} - | \cup - - ||$. It occurs in the following verses :

PAGE.		PAGE.		PAGE.
18, first <i>Bait</i> .		29, <i>Shē'r</i> .		98, <i>Miṣrā'</i> .
26, <i>Shē'r</i> .		38, <i>Bait</i> .		99, first <i>Bait</i> .

XIII. BAḤRI BASĪṬ.

This metre occurs once in the hexameter form, and seven times as an octameter, as will be seen from the following :

$\left\{ \overline{\cup} - \cup - \overline{\cup\cup} - \overline{\cup} - \cup - \overline{\cup\cup} - \right\}$		$\left\{ - - \cup - - \cup - \cup - - \right\}$	
<i>Shē'r</i> , p. 58 ; <i>Nāẓm</i> (Persian), p. 59 ; Second <i>Bait</i> , p. 77 ; Third <i>Shē'r</i> , p. 79 ; <i>Shē'r</i> , p. 140 ; <i>Shē'r</i> , p. 142 ; <i>Shē'r</i> , p. 172.		First <i>Bait</i> , p. 48.	

NC

ca

8/11/24

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.

S. B. 148. N. DELHI.